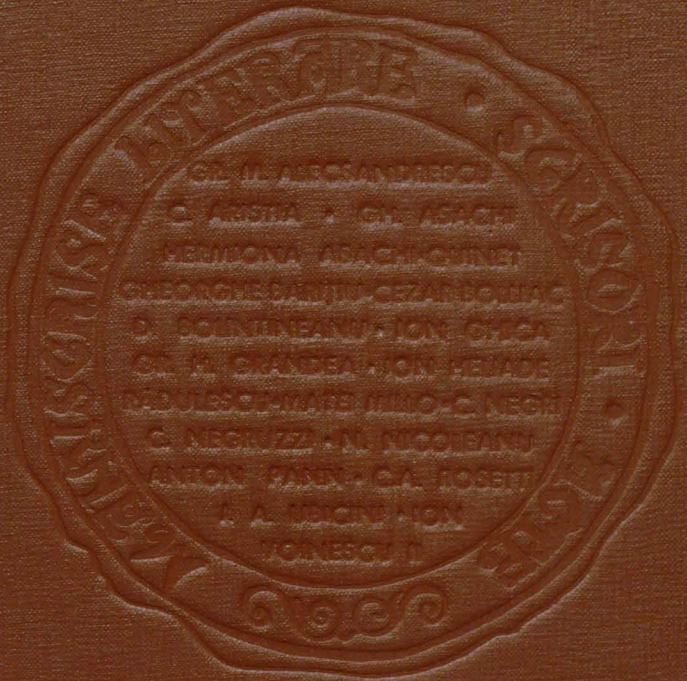

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

CUMPĂRĂTA

AZI

2. dec. 1967

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Documente și manuscrise literare

vol. I

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Coperta și supracoperta: FLORIN CIUBOTARU

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

859.0.09
C74

ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Institutul de istorie şi teorie literară „G. Călinescu"

DOCUMENTE şi MANUSCRISE LITERARE

VOL. I

Alese, publicate, adnotate şi comentate
de PAUL CORNEA şi ELENA PIRU

Cu un cuvînt înainte
de prof. univ. ALEXANDRU DIMA

Biblioteca Fac. de Lb. şi Lit. Română
SECŢIA LITERATURA
Bucureşti

BIBLIOTECA

3646

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
1967

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Contribuția redactorilor și colaboratorilor :

PAUL CORNEA — Alegerea textelor, redactarea notelor, coordonarea lucrării.

ELENA PIRU — Alegerea textelor, transcrieri de texte, colaționarea lucrării.

ROXANA BUTNARU, PETRE COSTINESCU — Transcrieri în prima versiune, documentare, alcătuirea indicelui de persoane.

CATALINA VELCULESCU — Transcrieri în prima versiune, documentare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

CUVÎNT ÎNAINTE

Vădite progrese ale istoriei noastre literare din ultimele două decenii se datoresc desigur — în primul rînd — adoptării unei concepții cu adevărat științifice cu privire la disciplina de care ne ocupăm. S-a dezvoltat, în mod evident, spiritul analitic și cel sintetic deopotrivă, minuția cercetării, dar și capacitatea creatoare a închegării portretului de ansamblu al scriitorilor. Firește, caracterizarea generală a personalității autorilor nu trebuie să devină fructul imaginației subiective a istoricului literar, „operă" exclusivă a „talentului" și „intuiției" cercetătorului. Tendința construcției eseiste nu constituie cea mai potrivită directivă a științei literare, căci e neapărat necesar ca sinteza să se înalțe pe schelele unei informații, complexe și precise.

Nu preconizăm, se înțelege, întocmirea vreunei fotografii perfecte alcătuită din suma faptelor documentare cu răbdarea compunerii unui mozaic. Ar fi, fără îndoială, o procedare mecanică și monotonă, lipsită de semnificație și valoare. Ceea ce se impune totuși, ca o condiție sine qua non a oricărei cercetări literare, e procesul introductiv al unei documentări largi și complete, pe cît cu putință. Așadar, nici sinteze imaginative fără reazimul faptelor, nici acumulări asociative de caracter factologic.

Importanța documentară e, prin urmare, vădită și ea constituie, în fond, una din trăsăturile caracteristice ale istoriei noastre literare actuale, una din contribuțiile cele mai prețioase în domeniul disciplinei noastre.

Începînd cu lucrarea de față, publicarea unei serii de volume de Documente și manuscrise literare, *Institutul de istorie și teorie literară „G. Călinescu" se situează în cadrul preocupării generale de care am vorbit, și pe care o servește cu grijă și competență. Se dăruiește alăturat tiparului primul volum al acestei colecții despre al cărui cuprins* nota asupra ediției *ce urmează acestor rînduri, înșiruie informațiile necesare.*

Ceea ce trebuie subliniat e faptul că Documentele și manuscrisele literare *ce publicăm purced — ca dintr-un nucleu — din fondul arhivistic al Institutului și sînt, în cea mai mare parte, inedite. Ele proiectează lumini noi asupra a numeroși scriitori pașoptiști, și din a doua jumătate a secolului trecut, prezenți prin scrieri încă nepublicate, prin acte sau scrisori și comentați, amplu și adecvat, prin note ce alcătuiesc mai mult decît o treime a textului.*

AL. DIMA

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Primul volum din seria de *Documente și manuscrise literare*, inițiată prin publicația de față, totalizează un număr de 120 acte și manuscrise „in extenso" și 150 în rezumat, provenind de la (sau referitoare la) 18 scriitori ai secolului al XIX-lea, în majoritate pașoptiști și postpașoptiști.

În alcătuirea volumului s-a plecat de la fondul arhivistic existent la Institutul de istorie și teorie literară „George Călinescu". Acest fond, constituit din inițiativa lui G. Călinescu, fostul director al Institutului, însumează rezultatele unor explorări sistematice în cîteva arhive particulare, întreprinse începînd din anul 1949 și intensificate între 1951—1953. La cercetări a luat parte un număr de membri și colaboratori ai Institutului, între care : O. Papadima, V. Ciobanu, D. I. Suchianu, H. Oprescu, C. I. Botez, Elena Piru. Acesteia din urmă (asistată temporar de Rodica Florea) i-a revenit în plus misiunea de a efectua investigații la Arhivele Statului și Secția de manuscrise a Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România, în scopul completării materialului documentar privind viața și opera unor scriitori reprezentantivi ai secolului trecut, ca Gr. Alecsandrescu, N. Filimon, I. Heliade Rădulescu, Al. Odobescu etc. Materialelor rezultate din despuierea de arhive publice și anchete la urmașii scriitorilor li s-au adăugat o serie de documente, unele provenite din donații iar altele achiziționate de Institut. Cu timpul, s-a alcătuit astfel o mică dar prețioasă colecție de materiale documentare, manuscrise și iconografice, referitoare mai ales la literatura din a doua jumătate a secolului trecut și din primele decenii ale secolului nostru.

Problema valorificării acestui fond arhivistic l-a preocupat mereu pe G. Călinescu și în parte s-a și concretizat prin înființarea unei rubrici speciale în cadrul revistei *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*. Din anul 1952 și pînă în 1960 această rubrică a apărut în aproape toate numerele revistei, suscitînd un mare interes.

Dedicat altor preocupări, în ultimii ani ai vieții G. Călinescu a renunțat la publicarea materialului aflat în seifurile Institutului, împărtășind însă unor colaboratori apropiați proiectul editării întregii arhive într-o serie anume creată. Volumul de față e deci o primă materializare a acestui gînd.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Credem că oportunitatea publicării de documente nu are nevoie de justificare. Editarea de material inedit este oricînd binevenită, dar astăzi, cînd se elaborează *Tratatul de istorie a literaturii române* şi cînd cercetările de istorie literară au luat o dezvoltare atît de impetuoasă, devine cu atît mai necesară integrarea în circuitul public a tuturor valorilor care vegetează în umbră, izolate de vasta desfăşurare a cercetării ştiinţifice.

În raport cu proiectul iniţial de a restrînge acţiunea noastră de editare doar la fondul arhivistic al Institutului, ne-am hotărît pe parcurs, cu aprobarea şi încurajarea forurilor de resort, să lărgim considerabil planul de lucru, în scopul completării materialului comunicat de noi, a remedierii unor insuficienţe, ca şi din necesitatea de a contribui la rezolvarea unor nevoi actuale ale istoriei literare. Ne propunem ca în volumele următoare să continuăm valorificarea arhivei Institutului pînă la epuizarea ei, întregind-o cu documente extrase din alte arhive publice şi particulare, pe baza cercetărilor întreprinse de noi şi în cadrul planurilor de activitate ştiinţifică ale Institutului.

★

Materialul documentar pe care îl prezentăm a fost ordonat pe autori, iar aceştia au fost dispuşi în ordine alfabetică, nu cronologică, ţinîndu-se seama de faptul că sursele de documente sînt greu epuizabile, că mereu se descoperă manuscrise şi acte, astfel încît în fiecare din volumele viitoare se va putea reveni, cu informaţii noi, la scriitori de care ne vom fi ocupat deja. Evident însă că la stabilirea sumarului am căutat să grupăm scriitori din aceeaşi epocă.

Documentele au fost orînduite astfel : manuscrise literare, scrisori, acte diferite (de stare civilă, petiţii, adrese etc.). În selecţionarea materialului ne-am călăuzit de principiul de a edita in extenso actele mai importante — considerînd astfel pe acelea care au fost scrise de scriitorul însuşi precum şi pe acelea în strînsă legătură cu dînsul — publicîndu-le în grupa însemnată cu litera A şi numerotîndu-le cu cifră romană ; actele mai puţin însemnate, ca şi parte din cele ce privesc familia scriitorului sînt prezentate în rezumat şi grupate la litera B. Notele sînt aşezate după fiecare scriitor în parte şi sînt numerotate cu cifră arabă. În subsolul paginilor s-au dat numai lămuriri în legătură cu textul : cuvinte indescifrabile, explicări şi traduceri de termeni.

Documentele publicate în acest volum sînt inedite, excepţie făcînd cîteva materiale reproduse parţial de G. Călinescu la rubrica „Material documentar" din revista menţionată mai sus sau în diferite studii personale.

Principiul la care ne-am fixat pentru transcrierea documentelor a fost acela de a păstra grafia din text atunci cînd ea corespundea unei realităţi lingvistice şi de a transpune în ortografia modernă ceea ce am considerat a fi doar particularităţi grafice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Unele norme de transcriere putînd fi aplicate la toate textele prezentate, le vom consemna ca generale. Pentru celelalte ne vom opri asupra fiecărui scriitor.

Reguli de transcriere folosite în general:

— *e* în cuvintele *strein*, *streinătate* s-a păstrat;
— *i* în forma *priimesc*, considerîndu-se arhaică, s-a conservat;
— *ó* în cuvinte ca *nóstră* etc., s-a diftongat în *oa: noastră*;
— *u* s-a conservat în cuvîntul *rumân* şi derivatele acestuia;
— *u* din formele *sunt*, *suntem*, *sunteţi* s-a ortografiat peste tot *î* conform normelor în vigoare;
— *u* sau *ŭ* de la sfîrşitul cuvintelor s-a înlăturat pretutindeni neavînd nici o valoare fonetică;
— *uă* (numeral şi articol nehotărît) s-a transcris *o*;
— *ḑ* în cuvinte ca *ḑicînd*, *ḑioă* s-a ortografiat — *z* —, deci: *zicînd*, *zioă*;
— *s* folosit pentru *x* s-a păstrat în toate cuvintele, transcriindu-se aşadar: *esamen*, *esecutive*, *esemplar*, *esercita*, *esersa*, *esil*, *esistă*, *esistenţă*, *espresie*, *esprimat*, *estract*, *estrema*, *preteste*;
— grafia *asfel* s-a transcris peste tot *astfel*;
— grafia *tutulor* s-a păstrat;
— nu s-a adăugat articolul hotărît *l* la substantivele masculine articulate cu art. hot. unde acesta lipsea, s-a ortografiat aşadar: *domnu* etc.;
— s-au corectat tacit, adăugîndu-li-se un *i* substantivele feminine în genitiv şi dativ terminate într-un singur *i*: *ridicări*, *perdeli*, deci: *ridicării*, *perdelii*;
— s-a conservat forma *să* pentru pronumele reflexiv *se*, deci: *să* va însemna, moderîndu-*să* etc.;
— pronumele demonstrative *cealaltă*, *celelalte* s-au transcris după grafia originală, deci: *ceilaltă*, *cele alte*.

În textele în limba franceză, erorile, neînsemnate, au fost corectate tacit: plasarea accentelor, introducerea consoanei *p* în cuvîntul *temps* scris *tems* etc.

Reguli de transcriere folosite la fiecare scriitor:

GR. ALECSANDRESCU

S-au păstrat la transcriere:

— *a* în forme ca *răzăşască*;
— *ă* în *părete*, *şăderei*;
— *e* în *atunce*, *cetind*, *şepte*, *şese*;
— *î* în *îmbilor*;
— *o* în cuvinte ca *coprinzător*;
— *u* final în *roşiu*;
— *în* în cuvinte ca *înbunătăţire*, *înpărţi*;
— grupul *pre* în forma *dupre* (= *după*);

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

— grupul *res*, în cuvinte ca *resbun*, frecvent folosit;
— formele de genitiv și dativ în *ei* ale substantivelor feminine ca *săderei*, *primirei*, fiind des folosite;
— grupul *sce*, în cuvintele *scena* și *scenal*;
— *ț* în cuvinte ca *provinție*, *canțelarie*;
— grafiile: *otărîndu-să* (= *hotărîndu-să*); *poștie* (= *poștă*);
— neologismele: *biurou*, *damas*, *doaletă*, dar și *toiletă* și *tualetă*, *pansion*, *pianino*, *dormeuză*, *veuleză*, *suteran*, *noblesa*, *marcheza*, *farmazon*.

C. Aristia

Textele lui C. Aristia prezintă multe asemănări din punct de vedere al limbii cu acelea ale lui I. Heliade Rădulescu.

S-au păstrat la transcriere:

— *i* în forme ca: *fiiori* (= *fiori*), *carii* (pronumele relativ) și în cuvinte ca *influință*, *corespondință*;
— *o* în forme ca *circonscripție* etc.;
— *h* în cuvintele *heroic*, *heroină*, fiind întrebuințate de scriitor exclusiv astfel (în textele publicate de noi);
— grupul *res* în cuvinte ca *resună*;
— *ț* în cuvinte ca *impațientă*; s-au conservat în forma originală cuvintele: *svoală* (= *sboară*), *despoliă* și *lacrime* (feminin plural);

Grafii transcrise după ortografia în vigoare:

— *e* cu semne diacritice *é:* și *ê étă*, *țérrei* și *dênsul* — s-au transcris respectiv cu *ia*, *ă* și *î*: *iată*, *țărei*, *dînsul*;
— *ç* în cuvinte ca *deliçia*, *comerçiant*, *guriça*, *poliça*, s-a ortografiat cu *ț*, deci: *deliția*, *comerțiant*, *gurița*, *polița*;
— grupul *qu* din forme ca *qua*, *quâ*, *quăci*, *quarii*, *quâte*, *que*, *querut* s-au transcris cu *c* (a), *c* (ă), *c* (i), *c* (e): *ca*, *că*, *căci*, *carii*, *câte*, *ce*, *cerut* etc.;
— *s* intervocalic s-a transcris cu *z*, așadar *poziției* și nu *posiției* etc.;
— grupul *șc* în cuvinte ca *șciu* s-a transcris cu *șt*: *știu*;
— s-au ortografiat după normele ortografiei actuale consoanele duble: *ff*, *rr*, *tt*, *mm* etc., în cuvinte ca: *official*, *țerrei*, *trimitte*, *recommandat* etc.; s-a păstrat o singură dată grafia *terra* într-un vers;
— semnele grafice neaparținînd alfabetului nostru: *ph*, *th*, *y*, în forme ca: *ether*, *triumphînd*, *nymphe*, *typărit* etc., s-au transcris cu mijloacele ortografiei actuale: *eter*, *triumfînd*, *nimfe*, *tipărit* etc.

Gh. Asachi

S-au păstrat:

— *a* în formele *sara*, *însamnă*, regionalisme (Moldova);
— *e* în cuvintele *asecurare*, *emprimate*, *șepte*;
— grupul *res* în cuvinte ca *respund*;
— forma *sum* (indicativ prezent al verbului a fi, pers. I singular);
— *ó* s-a diftongat în *oa* în cuvîntul *óră*, transcris de noi *oară* (unitatea de timp).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

G. BARIȚIU

S-au păstrat conform grafiei din text:

— *ă* pentru *e* în forma *sătoși* (= *setoși*);
— *e* pentru *i* în *adecă*;
— *o* pentru *u* în *franțoz*;
— *l* pentru *n* în cuvîntul *înlăuntru*;
— *ț* urmat de *i* în *negoțiea*;
— toponimicile *Constandinopoli* (*Constantinopol*) și *Petresburg* (*Petersburg*);
— forma *spedui* pentru *expedie*;
— forma eronată *reacțională* pentru *reacționară*.

CEZAR BOLLIAC

S-au păstrat la transcriere:

— forma *deară* pentru *dar*;
— forma *țeară*;
— forma *sper* pentru persoana a treia plural a indicativului prezent al verbului *a spera*: (ei) *speră*;
— nominativul plural nearticulat în *e* pentru substantivele feminine: *medalie* (două *medalie*), *munce* (= *munci*); în consecință, și genitivul plural al acelorași, tot în *e*, ca în substantivul *durerelor*;
— grupul consonantic *pt* în cuvinte ca *comptul*;
— formele: *uvragiu*, *uvraj* și *uvrage* (nominativ plural).

D. BOLINTINEANU

S-au păstrat cuvintele: *depandă*, *comptă* (a conta), *corispondinte* (= corespunzător), *titru* (titlu), *susorierile* (subscrierile), *maioritatea* (majoritatea), *conființă*, *lus* (lux) etc.
— grupul *ch* s-a transcris prin *ș* în cuvinte ca: *brochură*, *pachă*.

ION GHICA

S-au păstrat:

— *a* în forme ca *așazare* (așezare), *lapede* (lepede);
— formele: *jărtvesc* (jertfesc), *orizon* (orizont), *respetul* (respectul), *dășărtăciuni*, *a poporiza*, *fare* (farurile), *slugarițe* (slugarnice) *principe* și *principuri* (principii).

ION HELIADE RĂDULESCU

Majoritatea particularităților lingvistice din textele lui C. Aristia se găsesc și la I. Heliade, unde am aplicat, la cazuri similare, aceleași norme de transcriere. În afară de acestea documentele privind pe I. Heliade mai prezintă următoarele situații:

— *e* simplu și prevăzut cu semne diacritice, s-a păstrat în forme ca *rembursare*, *înteia* (întîia), *remase* (rămase), dar a fost transcris prin *ă*, *î* sau *ea* cînd a fost interpretat în funcție de pronunția reală a semnelor, deci:

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

ĕ (adevĕrul) s-a transcris prin *ă* (adevărul); ê (ên, êmplinit), prin *în* (în, împlinit) și *é* (aquésta) prin *ea* (aceasta);

— *i* s-a păstrat, în afară de forma *priimi*, în cuvintele *fiiului* și *viie* considerîndu-se forme vechi de scriere; s-a conservat, de asemenea, în cuvintele: *ordonanția*, (ordonanță), *necesarie* (necesare, feminin plural), *preparatorie*;

— *o* s-a conservat în cuvintele: *pajorei* (pajurei), *corentul* (curentul), *popolii*, *coragiul*, *fonețiune*, *coprins*, *particolari;* de asemenea, în forme etimologizante ca: *nație*, *continuație* (nație, continuație).

— *u* s-a păstrat în forma *martur*;

— *c* urmat de *i* s-a transcris prin *ț* în cuvinte ca *pucin* (puțin), dar s-a păstrat în *sociul* (soțul);

— *ch* s-a transcris prin *h* în cuvinte ca *epohe* (epoci), *anarchie* și prin *ș* în *machinația*;

— *sch* din *scholelor* s-a ortografiat prin *ș* (școalelor);

— grupul consonantic *gh* urmat de *i* s-a păstrat în *coleghilor* (colegilor);

— grupul *gi* în loc de *j* s-a păstrat în cuvintele *coragiul*, *incoragietor*, *încuragiare*;

— grupul *ct* s-a conservat în cuvîntul *tractat*;

— *ț* s-a păstrat în formele *trimiț* (eu) (în loc de trimit) și *servițuri* (în loc de serviciuri);

— *x* în loc de *cț* s-a păstrat în *lexii*;

— s-a păstrat pluralul feminin nearticulat în *e* în loc de *i* la substantivele *regule*, *ruge* (rugi, arhaism);

— s-au conservat, de asemenea, formele de feminin plural articulat cu articolul definit, cu *i* în loc de *e* înainte de articol: *școalile*, *matimaticile* și adjectivul *enormile*;

— s-au păstrat și formele *sacrificiele*, *diplomațielor*, în care *e* înlocuiește pe *i*;

— s-au transcris cu grafia originală formele etimologizante *filiu* (fiu), *filiele* (fiicele), *generele* (genul) etc.;

— s-au păstrat, la persoana a III-a singular a indicativului prezent formele verbale: *să debute*, *să forme*, *să dure*, *să degenere*, *să se examine*, *să intrige* (să facă intrigi), pentru să debuteze, să formeze, să dureze, să degenereze, să se examineze etc.;

— s-au păstrat formele scrise după ortografia franceză: *el traită* (tratează: il traite);

s-au conservat arhaismele *avum*, *ruge*, precum și forma verbală *au fos* pentru persoana a III-a singular.

MATEI MILLO

S-au păstrat grafiile:

— *jăcnire* pentru *jignire*;

— *dilitanți*, *dimisiune*, *sintimente*, *a diclina*, pentru *diletanți*, *demisiune*, *sentimente*, *a declina*;

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

— forma *cielanți* pentru pronumele demonstrativ *ceilalți*;
— forma *mator* pentru *matur*;

C. NEGRUZZI

— cuvinte ca *peptar*, *pele*, *vespi* (viespi) etc., scrise astfel de Negruzzi le-am păstrat cu această grafie;
— cuvîntul *feare* (fiare = animale sălbatice) s-a păstrat ca în text;
— s-a păstrat *i* în loc de *e* în cuvintele: *compunirea*, *contimpuranii*;
— grupul vocalic *oăa* din *roăa* s-a transcris conform normelor ortografiei actuale: *roua*;
— s-a transcris corect forma *ia* (verbul *a lua* indicativ prezent, persoana a treia singular) și nu *iae* (să nu *ia* în loc de să nu *iae*);
— grupul *cs* din *lecsia* (= lecția) s-a păstrat;
— *z* grafiat în locul lui *x* intervocalic s-a transcris întocmai în cuvinte ca *ezamen*, *ezerciție*;
— s-au păstrat forme regionale ca: *gios* (jos), *năsip* (nisip), *spăriet*, *secriu*, *sfară* (sfoară);
— nu s-a înlocuit *i* prin *î* în formele *rid*, *zimbitoare*, *omorit*;
— s-a conservat forma *poci* pentru *pot*: (eu) *poci*.

ANTON PANN

În afară de normele aplicate la toate textele, menționăm:
— *i* pentru *e*, în forme ca *filicitează*, *eclisiastic*, s-a păstrat;
— s-au conservat, de asemenea, formele: *senței* pentru *sincer* (amic *senței*), *țenzură* pentru *cenzură*, *vă prezantez* (vă ofer, vă dăruiesc);
— cuvîntul *bortviz* (*borviz*), scris astfel de A. Pann, l-am transcris ca atare.

Semne convenționale utilizate:

( ) — a fost păstrat ori de cîte ori a figurat în text, deci aparține scriitorilor (sau redactorilor de acte oficiale, cînd este cazul); noi l-am folosit numai în împrejurarea, foarte rară, cînd s-a introdus cuvîntul *sic*;
[ ] — indică cuvinte introduse de noi;
+ ... + — indică lacune din text, fie datorită autorului, fie că e vorba de cuvinte indescifrabile. Semnul # indicînd *galbenii* (moneda) s-a transcris peste tot ca în text, fără a fi însoțit de cuvîntul *galbeni* cînd acesta nu figura în document.

Abrevieri:

A.I.G.C.	Arhiva Institutului de istorie și teorie literară „George Călinescu"
Arh. oraș. Buc.	Arhiva orașului București
Arh. reg. Buc.	Arhiva regiunii București

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Arh. Stat. Buc., *Min. Int.*	Arhivele Statului București, Ministerul de Interne
Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, Dir.	Arhivele Statului București, Ministerul Instrucțiunii Publice, Direcția
Arh. Stat. Buc., reg. de morți	Arhivele Statului București, registrul de morți
Arh. Stat. Buc., *Senatul*, ses.	Arhivele Statului București, Senatul, sesiunea
Arh. Stat. Buc., *Serv. san.*	Arhivele Statului București, Serviciul sanitar
Arh. Stat. Buc., *T. Naț.*,	Arhivele Statului București, Teatrul Național
Arh. Stat. Buc., *Trib. Ilfov*, s.	Arhivele Statului București, Tribunalul Ilfov, secția
B. A. R., *coresp.*	Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România corespondență neinventariată
B. A. R., *coresp. inv.*	Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, corespondență inventariată
B. A . R., S $\frac{n}{N}$	Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, S = scrisori, n = cifră arabă indicînd numărul documentului, N = cifră romană indicînd numărul pachetului de documente
Bul. Of.	Buletinul Oficial
Bul. Of. Ț. Rom.	Buletinul Oficial al Țării Românești
M. Of.	Monitorul Oficial

P. C. și *El. P.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

GR. M. ALECSANDRESCU

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

A

I

[c. 1852]

Instrucţii către direcţia trupei rumâneşti[1]

Art. 1. D. antreprenor va avea de îndatorire a nu pune în repetiţie şi a nu juca nici o piesă pînă ce nu va fi cenzurată de Comitet.

2. Atît pentru formarea unui repertoriu bine înţeles cît şi pentru încurajarea tinerilor care compun sau traduc piese de teatru, şi care, deocamdată, nu trag alt folos din aceasta de cît mulţumirea de a-şi vedea piesele lor jucate, d. antreprenor va înfăţişa comitetului toate piesele ce i se vor aduce d-adreptul de autorii sau traducătorii lor. Aceste piese cenzurîndu-se se vor trece într-o listă după data primirei, iar mai ales după meritul lor şi d. antreprenor va fi îndatorat a le pune pe scenă după rîndul ce li să va însemna de comitet.

3. D. antreprenor va înfăţişa comitetului la începutul fiecăruia abonament nou, listă de piesele ce are a juca în cursul acelui abonament, încercînd a compune repertoriul său pe fiecare abonament de doă părţi sau cel puţin de o jumătate piese nejucate încă, ceilaltă jumătate din piese jucate mai nainte, care aceste din urmă să vor alege de comitet din totalul pieselor jucate, după o listă ce d. antreprenor îi va înfăţişa.

4. D. antreprenor va avea de aproape priveghere ca mădularii trupei sale să-şi înveţe rolurile cu desăvîrşire, fiind cu totul oprit de a să reprezenta vre o piesă pînă ce nu va fi foarte bine învăţată.

5. Va îngriji ca nici unul din actori să nu adaoge de la sine pe scenă un cuvînt măcar peste rolul său, precum nici să lase nimic din cele scrise în acel rol.

6. Or ce piesă va fi a se juca, d. antreprenor o va pune în scenă după toată cuviinţa, cu decorurile şi costumurile cele mai curate şi mai potrivite cu epoca piesei şi cu caracterul personajelor.

7. Spectacolile în general nu vor putea fi compuse cu mai puţin de trei acte, afară numai cînd trupa rumânească ar lua parte la vreo reprezentaţie dată cu artişti streini, concertişti, baletişti etc.

8. Ceasul începerii spectacolului şi al ridicării perdelii va fi neschimbat acel însemnat pe afiş ; iar antractele în general vor fi de 15 pînă la 20 de minute, afară numai la întîmplărei de boală sau altă întîmplare neprevăzută, cînd atunce d. antreprenor va cere îngăduirea publicului printr-un anons.

9. În vremea reprezentaţiilor şcena să va ţinea curată şi în linişte, moderîndu-să vorbirile particulare şi neîngăduindu-să intrarea şcenei şi a şăderei pîn culise la nici o persoană streină, afară de amploiaţii trebuincioşi serviciului şcenei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

10. Spre a putea îndeplini fără împotrivire aceste instrucţii, d. antreprenor va alcătui cît mai curînd un regulament şcenal, coprinzător de regulile disciplinare, păzirea bunei orîndueli şi îndatoririle artiştilor trupei şi amploiaţilor şcenei. Acest regulament se va supune la întărirea comitetului şi în urmă îl va înpărţi în copii tipărite sau manuscrise pe la toţi mădularii trupei spre a nu le rămînea cuvînt de neştiinţă a îndatoririlor.

Comitetul ca organ al dorinţei înaltei stăpîniri şi al interesului public întru ceea ce să atinge de desvoltarea şi propăşirea teatrului rumânesc, recomandînd d-lui antreprenor treptata înbunătăţire a personalului trupei sale pe cît trebuinţa să va simţi şi pe cît mijloacele teatrului vor erta, îşi păstrează dreptul de a urma ceea ce va socoti de cuviinţă la întîmplare de nepăzire a acestor articole.

(Orig.)
(Arh. Stat. Buc., *T. Naţ.*, 1853, dosar 12, f. 9—10)

II

Jurnal al Comitetului teatral din 9 iulie 1853 semnat de Gr. M. Alecsandrescu şi alţii prin care se încredinţează lui Matei Millo direcţia specială a scenei.

Jurnalul[2]

Astăzi la noă ale curgătoarei luni, comitetul teatrului, adunîndu-să în canţelaria sa şi chibzuind asupra mijloacelor de a face a progresa trupa rumână potrivit cu dorinţa guvernului şi cu importanţa ce ia din zi în zi această folositoare petrecere (al căria antreprenor ocupat cu îngrijirea şi administraţia generală nu să vede să fi avînd vreme a să conforma cu instrucţiile date de către comitet şi a să ocupa îndestul cu formarea actorilor, cu punerea cuviincioasă în scenă a pieselor şi cu învăţarea rolurilor), a găsit de cuviinţă şi hotăraşte cele următoare :

D. Matei Millo, după invitaţia comitetului, va lua asupră-ş de acum înainte direcţia specială a scenii, ca prin cunoştinţa ce are de arta dramatică, uşurînd în parte pe d. antreprenor, să contribuie a să aduce trupa noastră la perfecsia de care este primitoare.

D. Millo va avea în atribuţiile sale tot ce se atinge de punerea în scenă după cuviinţa cerută de împărţirea şi învăţarea rolelor, şi de regularea repetiţiilor şi a reprezentaţiilor, primind din partea direcţiei toate înlesnirile trebuincioase pentru acest sfîrşit.

D. Millo să va înţelege cu d. antreprenor şi la trebuinţă cu comitetul, pentru anevoinţele ce va întîmpina în îndeplinirea însărcinării sale.

D. Millo va exersa aceeaşi inspecţie şi asupra trupei d-lui Mihăileanu, pe cît vremea şi ocupaţiile îl vor erta.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Acest jurnal copiindu-se în trei exemplare să va trimite unul d. Caragiali şi altul d-lui Millo spre a să pune în lucrare coprinderea lui. Iar cel d-al 3-lea exemplar să va păstra în dela* comitetului.

ss. indescifrabil ss. indescifrabil Gr. Alecsandrescu

1853 iulie 9

(Arh. Stat. Buc., *T. Naţ.*, 1853, dosar 12, f. 61).

III

Act de cununie[3] *a lui Grigore M. Alecsandrescu cu Raluca Stamatin*[4]

Văzut la 5 mai 1875
C. Balusar

Astăzi anul una mie opt sute şase zeci, după făgăduinţa de mai înainte învoindu-se şi otărîndu-se a se căsători D-lui nobilul holtei, membru a Comisiunii Centrale, Grigorie Alecsandrescu, în vîrstă de 45 ani, fiiul reposatului Michael Alecsandrescu din politia Tîrgovişteа din Ţara Românească, cu D-ei Raluca, în vîrstă de 20 ani, fiica D-sale spătarului Gabriel Stamatin din politia Focşani şi invitînd pe subscrisul protoiereu secţiei I-a din districtul Putnei să procedeze la sancţionarea cununiei, fiindcă după întrebarea ce s-au făcut mirelui şi miresii — dacă voiesc să se iea de bărbat şi femee — amîndoi au răspunsu afirmativ ; apoi după o aşa considerare şi totodată după formala mărturie a preoţilor de la biserica Sf. Voevozi pronumită Stamatineştii şi adeverită de respectabile persoane, pe temeiul căreia mărturii, s-au dat şi peciul sub N. 447, subscrisul protoiereu au cetit sancta cununie îmbilor juni însoţiţi, carii au avut de naşi pe D. D. Ştefan Golescu preşedintele Commisiunii Centrale şi pe D. Zoi Stamatin, maica junei mirese.

Drept care acest act întărindu-se formal, adeverindu-se de nun şi alte nobile persoane ce au asistat la cununie, s-au dat îmbilor soţi (mai sus numiţi), spre regula şi dovada legiuitei lor căsătorii.

L. S. Ştefan Golescu**

Nr. 323 1860 mai 29
Focşani

(Orig. A. I. G. C.)

* dosar.
** Alte semnături, indescifrabile.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

IV

Inventar de mobilierul și trusoul constituit dotă de către mine Grigore Mihail Alecsandrescu, fiicei mele Angelina[5] ce trece în legiuită căsătorie cu Domnul Dimitrie Georgean Meedințianu.

[1879, april 20]

Objecte din salon

O garnitură de mobilă în mahon cu damas de mătase albastră, compus din două canapele, patru fotoliuri, 6 scaune și alte patru scaune în atlas de mătase de fantezie.

Un pianino sistem american din fabrica Schiedmayer & Soelnm din Stuttgard No. 9461, în lemn negru de păr.

Un baillot* de eben, incrustat cu marmură deasupra, cu o singură ușă.

Patru oglinzi mari din care una pentru consolă.

Trei mese din care două de mahon cu marmură.

Șapte tablouri din care patru în ulei.

O pendulă de bronz cu glob de sticlă.

Patru garnituri draperii pentru ferestre în mătase albastră la fel cu mobila.

Două candelabre de bronz cu șase lumini și un lustru de bronz cu două zeci cinci lumini.

Un paravan de catifea neagră tapisat.

O ladă pentru lemne montată la fel cu mobila.

Objecte din camera de culcare și cabinetul de toiletă.

O garnitură de mobilă în mahon în pluș roșiu cu tapițerie, compusă de șase fotoliuri, șase scaune. Două oglinzi mari. O masă de mahon cu marmură, rotundă. Două paturi de mahon cu somieurile lor. Două mese de noapte în mahon cu marmură. Două oglinzi toiletă, din care una în mahon cu marmură. Două alte oglinzi mari cu rame de mahon. Un lavabo cu marmură cu două uși. Patru draperii de ferestre la fel cu mobila. Un alt pat în bronz cu somierul lui. Un biurou de mahon. Un iconostas cu șase icoane îmbrăcat în argint. O pendulă de bronz. Două mese mici din** + . . . +, una pentru jocul Dama, în mahon cu marmură și alta de lux. O dormeuză de mahon. Trei garderobe. Trei lămpi din care două de lux pentru masă și una de suspensiune. O veuleuză. Două lăzi de lemn îmbrăcate la fel cu mobila. Un ceasornic de părete rotund. Două scaune în stejar à la Louis XIV. Se mai adaogă o masă din antreu. Două mese (ancoigneures). O masă de mîncare și un bufet, o bibliotecă și un birou de stejar sculptat.

---

* Bahut.

** Cuvînt sărit la transcriere.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Acest inventar face parte integrantă din contractul de căsătorie intervenit între subsemnaţii şi făcut la Bucureşti în 8/20 aprilie 1879.

Gr. M. Alecsandrescu Angelina Alecsandrescu

D. Georgean Meedinţianu

(Copie A. I. G. C. După originalul pus la dispoziţie de d-na Valeria Sănătescu, fiica Angelinei Mehedinţeanu).

V

Act de deces al lui Grigore M. Alecsandrescu

Primăria comunei Bucureşti
Registru Starei Civile pentru Morţi
Estractul N. 5206

Anul una mie opt sute optzeci şi cinci, luna noiembrie zioa douăzeci şi opt ora unsprezece ante meridiane. Act de moarte al D-lui Grigorie Mihail Alecsandrescu, văduv, născut în Tîrgovişte, decedat la două zeci şi cinci la ora zece post meridiane, în casa din strada Speranţa Nr. 25 bis, suburbia Popa Rusu. Martori au fost domnu Dimitrie Gheorghian Mehedinţeanu, de treizeci şi şase ani, de profesie funcţionar, din strada Speranţa 25 bis şi d-l Serafim B. Martin, de patru zeci şi şase ani, de profesie funcţionar, din strada Aureliu No. 30 cari au subscris, înpreună cu noi acest act dupre ce li l-am cetit. D-nu doctor verificator Penescu a constatat cazul morţii prin certificatul No. 1191*. Făcut de noi C. D. Dănescu ajutor de primar al comunei Bucureşti şi ofiţer de stare civilă.

Martori semnaţi { D. Mehedinţianu; S. B. Martin; p. primar C. D. Dănescu

P. conformitate Brătescu
Prezentul estract este dat conform registrului.
p. primar**
L. S.

N. 5010
1886 octombrie 1
Primăria comunei Bucureşti, Registru Starei Civile petnru Morţi, Estractul nr. 5206

(Orig. A. I. G. C.)

* Lectură nesigură, poate: 1 491.
** Semnătura indescifrabilă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

B

Funcții și dregătorii ocupate de poet:

La 3 august 1843 numit prin decret domnesc șef de masă la masa a II-a a jelbilor și a registraturei.

(*Bul. Of. Ț. Rom.*, 1843,
nr. 71, p. 284)

La 23 aprilie 1846, G. Alecsandrescu, șeful secției românești a Sfatului administrativ este înălțat la rangul de paharnic.

(*Bul. Of. Ț. Rom.*, 1846,
nr. 27, p. 108).

Între 20 iunie 1849 și 30 noiembrie 1854 este director la Arhivele Statului din București.

(Arh. Stat. Buc., *Registratura*
pe anii 1849—1854)

La 10 octombrie 1853, poetul este înălțat la rangul de clucer.

(*Bul. Of. Ț. Rom.*, 1853,
nr. 71, p. 281)

La 22 noiembrie 1855 este numit ajutor la masa franceză la Secretariatul statului.

(*Bul. Of. Ț. Rom.*, 1855,
nr. 94, p. 375)

La 4 decembrie 1855 este înălțat la rangul de pitar.

(*Bul. Of. Ț. Rom.*, 1855,
nr. 97, p. 385).

La 3 aprilie 1859 este numit director al departamentului Cultelor și Instrucțiunii Publice în locul lui Nicolae Racoviță.

(*M. Of.*, 1859,
nr. 40, p. 157)

La 11 aprilie 1859, poetul este eliberat din funcția de director al Eforiei spitalelor și înlocuit cu G. Sion, dar la 21 mai 1859 el este numit membru al Eforiei spitalelor în locul maiorului C. Racoviță.

(*M. Of.*, 1859,
nr. 42, p. 166 și
nr. 60, p. 237)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Din acest post este revocat prin decretul domnesc nr. 535 din 25 iulie 1862 și înlocuit cu Ion C. Cantacuzino.

(*M. Of.*, 1862,
nr. 164, p. 693)

În octombrie 1859 este numit ministru ad-interim al Cultelor și Instrucțiunii Publice.

(*M. Of.*, 1859,
nr. 125, p. 497)

Între 13 martie și 6 aprilie 1860, toate publicațiile Ministerului Instrucțiunii apărute în Monitorul Oficial sînt semnate pentru ministru de Gr. M. Alecsandrescu.

(*M. Of.*, 1860,
martie-aprilie).

La 30 martie 1860, poetul este numit membru în Comisia centrală pentru Țara Românească, fiind însă înlocuit la 14 iunie 1860 cu Grigore Arghiropulo.

(*M. Of.*, 1860,
nr.83, p. 333, și
nr. 141, p. 580)

Adrese ale Comitetului teatral din ianuarie 1853, scrise în general de Grigore Alecsandrescu, în legătură cu *cenzurarea* unor piese[6]. Se aprobă spre reprezentare următoarele : *Avram*, *Faust*, *O oră*, *Peștera*, *Don Cezan de Bazan*, *Credință și speranță*, *Orfelinii de la puntea NotreDame*, *Bogatul și săracul*, *Palma sau Vinerea Patimilor*, *Intriga și amorul*, *Codru negru*, *Lavatr*, vodevil, *Un voiaj sentimental*, vodevil, *Baba Hîrca*, operetă, *Doi coțcari*, vodevil original, *Urmarea coțcarilor în Moldavia*, *Domnu Frit și Domnu Iancu*, vodevil original, *Cine vrea poate*, vodevil, *Un mariagiu copilăresc*, vodevil, *O comoară*, vodevil original, *Sluga isteață*, *O ceartă fără rezon*, vodevil, *Un trîntor cît zece*, vodevil, *Corespondența*, vodevil, *Andreiașul mamii* vodevil original, *Chemarea morților în viață*, vodevil original, *O bună educație*, vodevil, *Lumpațius vagabondul*, vodevil, *Urmarea Babii Hîrcii*, vodevil original, *Cîrlanii*, *Țăranul boierit*, *Prețioasele*, *Nepotu ca unchi*, *Noa Eleonora*, *Artur*, *Agrafu*, *Primele accese ale lui Rizalie*, *Matilda*, *Credința*, *speranța și caritatea*, *Antoni de Dumas* *, *Șapte fete în uniformă*, *Noapte bună sau amorezul în ladă*, *Iudita și Olufern* **, *Oarba din Paris*, *Nopțile Senii*, *Geniul muntelui*, + ... + ***, *Zoie*, *Două fete pe un flăcău*, *Bătrîn matelotu*, *Cîinile lui Alcibiade*, *Tereza orfelina*, *Tereza* de Dumas, *O cameră cu două paturi*, *Un bun părinte*, *Muza de la Burdujăni*,

---

* In text : Diumas.
** Holophern.
*** Text indescifrabil.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Scara mîţii, Însurăţeii, Plăpomăreasa, Fata sgîrcitului, Nunta ţărănească; Ucenicul şarlatanului; Bărbatul anonim, Fantasma, Meriiana, Noblesa cumpărată, Capu d'opera, Recrutul răscumpărat.

În adresa din 18 ianuarie sînt interzise următoarele piese: *Amelia sau victima amorului, Ermiona, Logofătu satului, Robii, Mariia Tudor, Mai Foscari, Filip şi Orest, Campanatorul.*

(Arh. Stat. Buc., *T. Naţ.*, 1853,
dosar 12, f. 3—7; copie A. I. G. C.)

Adrese din martie-aprilie 1853 prin care Comitetul teatral aprobă reprezentarea pieselor : *O resbunare sau Rocu del Piso, Macbet, Idiotul sau suteranul de Ilberg, O doaletă neisprăvită, Palma sau noaptea patimilor,* într-un volum, *Şarlatanul de provinţie sau morţii rechemaţi în viaţă, Doi coţcari, Iorgu de la Sadagura, Creditorii, Rămăşagul, Piatra din casă, Scara mîţii, Chiriţa în Iaşi, Nunta răzăşască, Urmarea coţcarilor în Moldova, Adelaida de Lusan, Cingătoarea magică, Cei doi taţi, Dorinţa femeii, Căsătoria silită, O căsătorie nepotrivită, Marcheza de Rauzan, Comoara închipuită, Să ne îmbrăţişăm, Căinţa sau testamentul unui copil, Nătărăul, Al doilea bărbat al nevestii mele, Veneţiana, Pedagogul, Cea mai frumoasă noapte din viaţă, O bătrînă tînără, Prinţesa de Cacambo, Urîta sau frumoasa, Farmazonul din Hîrlău, Orbul fericit, Modista şi cinovnicul, Pensionul de fete.*

(Arh. Stat. Buc., *T. Naţ.*, 1853,
dosar 12, f. 40, 47; copie A. I. G. C.)

Adrese din februarie şi martie 1854 cu privire la aprobarea unor piese : *Angelo, Mizantropia, Indiana, Pădurea de la Bondi sau Cîinele răzbunător, Satana sau poliţa cu dracu.*

(Arh. Stat. Buc., *T. Naţ.*, 1854,
dosar 26, f. 1, 2, 10; copie A. I. G. C.)

Adresa Departamentului Trebilor din Năuntru nr. 7254 din 29 aprilie 1854 către Comitetul teatral prin care se arată că la 18 octombrie 1854 (?), actorul dramatic francez F. Rodrigues a cerut ministrului din Năuntru să i se dea în exploatare teatrul francez din Bucureşti. Rezoluţia lui Grigore Alecsandrescu este să se dea solicitantului permisiunea cerută, cu condiţia ca acesta să ţină cont de măsurile ce se vor lua pentru toate teatrele din capitală.

(Arh. Stat. Buc., *T. Naţ.*, 1854,
dosar 32, f. 49; copie A. I. G. C.)

Raportul lui M. Marghiloman, prefectul poliţiei, din luna iunie 1860 referitor la accesul de alienare mintală suferit de poetul Grigore M. Alecsandrescu, membru al comisiei centrale. Sosind în Bucureşti în ziua de 2 iunie şi mergînd cu soţia sa la teatru, poetul a vrut să intre cu forţa în sală, întrebînd de M. S. Domnitorul şi afirmînd despre sine că este generalismul Principatelor Unite. După ce a lovit un unterofiţer de jandarmi, a plecat acasă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

A doua zi poetului i s-a făcut un consult de mai mulți doctori, printre care Davila, și a fost internat la Spitalul Pantelimon de unde a fugit însă acasă. Dimineața următoare a fost reinternat la acest spital.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Int., Serv. San.*, 1860, dosar 42, f. 113, 120; copie A. I. G. C.)

Tacrir luat la Poliția Capitalei lui Grigore Petrescu, fecior în casa lui Grigore M. Alecsandrescu, la 4 iunie 1860. Din interogatoriu reiese că G. Petrescu se afla de patru ani în slujba poetului care-l plătea cu 100 lei lunar. Fiind trimis la București pentru a aduce niște obiecte din locuința stăpînului său, el a fost chemat îndată după sosire de Maria Berlescu[7] care i-a încredințat un borcan de dulceață, o plapumă, un portret și o scrisoare pentru a le duce poetului la Focșani. Din spusele feciorului rezultă că poetul „a mîncat în mai multe rînduri dintr-însa [din dulceață] și, chiar tot pă îndată ce-a mîncat din această dulceață, i-a venit rău, pentru care aseară ne-am înapoiat în capitală".

Bănuiala că dulceața trimisă ar fi conținut beladonă, care a declanșat atacul de alienare mintală, n-a putu fi confirmată deoarece „borcanul spărgîndu-se pe drum la poștia de lîngă Buzău, mi-a poruncit cocoana dumnealui de l-am aruncat jos în drum"[8].

(Arh. Stat. Buc., *Min. Int., Serv. San.*, 1860, dosar 42, f. 114, 119; copie A. I. G. C.)

Documente privind instituirea unei comisii medicale pentru constatarea stării sănătății poetului și rezultatele activității acestei comisii.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Int., Serv. San.*, 1860, dosar 42, f. 111—113, 122—123; copie A. I. G. C.)

Acte în legătură cu punerea sub interdicție a poetului Grigore Alecsandrescu:

— Petiția lui Ion M. Alecsandrescu către Trib. Ilfov, Secția a II-a, nr. 3837 din 17 iunie 1860, prin care cere instituirea epitropiei asupra fratelui său Grigore, bolnav mintal.

— Hotărîrea nr. 928 a Tribunalului Ilfov, Secția a II-a, din 22 iunie 1860 de punere a poetului sub interdicție.

— Adrese schimbate între Ministerul de Justiție, Tribunalul Ilfov și alte instituții, privind punerea sub interdicție a poetului și afișarea publică a acestei sentințe.

— Adresa din 7 iulie 1860, prin care Ștefan Bolintineanu și Iane Piscupescu sînt numiți epitropi ai averii lui Grigore M. Alecsandrescu.

(Arh. Stat. Buc., *Trib. Ilfov*, S. a. II-a, 1860, dosar 433, f. 1—3, 5—6, 9—13, 15; copie A. I. G. C.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Acte privind scoaterea de sub interdicție a poetului Grigore Alecsandrescu :

— Petiția poetului către domnitor*.

— Actul de constatare a stării sănătății poetului înaintat tribunalului de administrația Serviciului Sanitar.

— Scrisoarea lui Ion Alecsandrescu din Tîrgoviște, 29 octombrie 1861, către președintele tribunalului, în care declară că a constatat personal însănătoșirea poetului.

— Diverse adrese.

(Arh. reg. Buc., *Trib. Ilfov*, S. a. II-a, 1860, dosar 433, f. 26—28, 33; copii A. I. G. C.)

Acte referitoare la sechestrul cerut de Teodor Mandrea și Compania asupra unor bani ai poetului aflați la C. Steriade :

— Petiția lui Teodor Mandrea și Compania din 25 iunie 1860 către Tribunalul Ilfov, Secția a III-a, prin care se cere sechestrul.

— Hotărîrea Tribunalului Ilfov nr. 450/884 din 4 iulie 1860 de încuviințare a sechestrului.

Alte adrese referitoare la aceeași chestiune.

(Arh. reg.** Buc., *Trib. Ilfov*, S. a. III-a, 1860, dosar 450, fond neinventariat; copie A. I. G. C.)

Adresa ministrului de Interne N. Crețulescu nr. 32236 din 6 septembrie 1862 către inspectorul Serviciului Sanitar în care se afirmă că scrisoarea publicată în ziarul *Reforma* de poet în legătură cu destituirea sa de la Eforia Spitalelor Civile este plină de neadevăruri și se cere un nou raport despre starea sănătății poetului[9].

(Arh. Stat. Buc., *Min. Int., Serv. San.*, 1862, dosar 28; copie A. I. G. C.)

Adresa Președenției Adunării Generale a României nr. 556 din 17 februarie 1864 către Gr. Alecsandrescu prin care se acordă ca recompensă națională o rentă viageră de 1000 lei pe lună „bunului, distinsului nostru poet". Raportul comitetului delegaților arătase că „poetul Grigore Alecsandrescu vă este cunoscut tuturor prin scrierile sale și este bine aprețuit cu drept cuvînt de toți aceia ce s-au ocupat cît de puțin cu literatura noastră născîndă". Adresa este semnată de președintele A. Panu care se felicită că a luat parte „la un vot de dreptate".

(Original A. I. G. C.)

Decretul domnesc nr. 254 din 3 martie 1864 întărește acest act[10].

(*M. Of.*, 1864, nr. 53, p. 221)

---

* Publicată integral de G. Călinescu, în *Grigore M. Alecsandrescu* E. P. L., 1962, p. 89.

** În prezent, la Arhiva regiunii București, documentele Trib. Ilfov, Secția III-a nu se mai păstrează decît cu începere din anul 1881.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Petiția lui Grigore M. Alecsandrescu către Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice din 18 iunie 1868 prin care solicită ca fiica sa Angelina să fie admisă bursieră a statului în pensionatul doamnei Sachetti, poetul „fiind sigur că d-voastre considerați serviciile mele, atît ca funcționar, cît și ca om de litere, care a adus oarecare servicii în literatura națională prin scrierile sale".

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1868, Dir. a II-a,
dosar 634, f. 11—12; copie A. I. G. C.)

Cererea se aprobă. Ulterior, după suprimarea burselor, Grigore Alecsandrescu cere pentru fiica sa un ajutor de 50 de galbeni pe an pentru continuarea studiilor în pensionatul Sachetti.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1870, Dir. a II-a,
dosar 166, f. 305, 351; copie A. I. G. C.)

Petiția poetului Grigore Alecsandrescu nr. 9689 din 9 noiembrie 1873 către Ministerul de Justiție, solicitînd achiziționarea unui număr de exemplare din *Povești albastre* spre a fi distribuite tribunalelor de districte și indicînd, totodată să i se trimită costul acasă.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1873, Dir. I,
dosar 2 260, f. 151;
1874, Dir. I, dosar 2 536, f. 23;
copie A. I. G. C.)

La 19 decembrie 1875, printr-o petiție către Ministerul Instrucțiunii, poetul solicită o bursă pe timp de patru-cinci ani pentru fiica sa Angelina, aflată într-un pensionat la Paris. Titu Maiorescu recomanda să se aibă în vedere cererea cînd vor fi fonduri disponibile.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1875, Dir. a II-a,
dosar 2837, f. 520; 1876, Dir. a II-a,
dosar 3163, f. 70, 173—174, 191;
copii A. I. G. C.)

Testamentul lui Ion M. Alecsandrescu.

(Copie A. I. G. C.)

Actul de deces nr. 176 din 1 februarie 1879 al Lucsandrei Grigore Alecsandrescu, soția poetului, în etate de 45 ani.

(Arh. Stat. Buc., *Reg. St. Civ.*,
nr. 2859, morți, 1879, culoare galbenă,
f. 89; copie A. I. G. C.)

Alte acte privind căsătoria Angelinei Alecsandrescu cu Georgian Mehedințeanu:

— cererea în căsătorie a lui D. G. Mehedințeanu din 12 aprilie 1879;

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

— actul de căsătorie din 12 iulie 1879
(Arh. Stat. Buc., *Dosar căsătorii*, nr. 93, 1879, Galben; copie A. I. G. C.)

— certificatul de căsătorie din 12/14 iulie 1879
(Orig. A. I. G. C.)

Acte din anii 1886—1892 referitoare la procesul Angelinei Alescandrescu cu Ministerul de Finanţe în legătură cu pensia ei. Sentinţa tribunalului este favorabilă Angelinei căreia i se acordă pensia în cauză. Ulterior, Ministerul de Finanţe face recurs contra acestei hotărîri, dar sentinţa rămîne favorabilă Angelinei Alecsandrescu. Din 1892, ea primeşte o pensie viageră de 370,37 lei.
(6 copii A. I. G. C.)

Sentinţa nr. 140 din 31 octombrie 1894 a Tribunalului Ilfov, Secţia I prin care se desface căsătoria Angelinei Mehedinţeanu cu Georgian Mehedinţeanu. Opoziţia la divorţ făcută de acesta este respinsă la 12 decembrie 1894.
(Arh. oraş. Buc., *Trib. Ilfov*, S. I., 1894, Condica nr. 619, f. 147—148, 155—156; copii A. I. G. C.)

Tranzacţia încheiată între Georgian Mehedinţeanu şi Angelina Alecsandrescu la 20 octombrie 1896 prin care G. Mehedinţeanu acceptă să restituie fostei sale soţii dota în valoare de 35.000 lei. Angelina declară că renunţă la restituirea averii sale dotale.
(Orig. A. I. G. C.)

Libret de pensie nr. 2966 eliberat la 12 aprilie 1905 pe numele Angelinei Alecsandrescu, libret care atestă că posesoarea primeşte o pensie de 292, 04 lei lunar.
(Orig. A. I. G. C.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Note

1 Documentul pe care-l publicăm datează probabil din a doua jumătate a anului 1852 şi este scris de mîna poetului Gr. Alecsandrescu, membru la acea dată în comitetul teatral, alături de aga Al. Plagino, reprezentantul forţei publice, de colonelul I. Voinescu, S. Marcovici, Gr. Bengescu (se citează şi numele lui I. Slătineanu şi I. Samurcaş — D. C. Ollănescu, *Teatru la români. Partea II. Teatrul în Ţara Românească, 1798—1898*, Bucureşti 1898, p. 154). Alcătuirea de „instrucţii", necesară de multă vreme, devenise urgentă o dată cu preluarea direcţiei trupei româneşti de către Costache Caragiale, printr-un contract pe 3 ani, cu începere de la 1 iulie 1852 (Contractul e publicat de I. Massoff, *Teatrul românesc. Privire istorică*, Bucureşti, 1961, p. 561—562).

Comitetul teatral avea ca obiectiv principal atribuţia de a cenzura piesele destinate reprezentării. El exercita însă şi o funcţie de îndrumare şi de supraveghere a întregii mişcări teatrale. Tocmai de aceea guvernul îi repartizase sarcina de a elabora un regulament în limbile română şi franceză, inspirat din materiale similare străine, care să fixeze normele de organizare a vieţii teatrale, să stabilească raporturile dintre directorii de trupă şi autorităţi, precum şi drepturile şi îndatoririle personalului angajat. Un asemenea „memoar" a şi fost pregătit şi înaintat spre aprobare Departamentului din lăuntru, la 15 noiembrie 1852 (I. Massoff, *op. cit.*, p. 409). „Instrucţiunile" redactate de Alecsandrescu reprezintă probabil ciorna unei dispoziţii preliminare, menită a preciza cîteva directive urgente pînă la intrarea oficială în uz a unui regulament complet.

Despre activitatea lui Grigore Alecsandrescu în cadrul comitetului teatral se păstrează amintirea unui incident, cu totul spre onoarea poetului, relatat de D. C. Ollănescu şi uitat printre filele preţioasei sale publicaţii, *Teatru la români*. C. I. Stăncescu, fost director general al teatrelor, povestea că prin 1852—1853, cînd era tînăr şi voia să-şi facă un nume de autor dramatic, scrisese o piesă cu cîntece, *Bunul părinte*, pe care o prezentase pentru a fi cenzurată lui Al. Plagino. Acesta o respinse sub cuvînt că piesa cuprindea aluzii supărătoare la adresa justiţiei şi că vorbea de „un purcel care se numea Guiţoff ... inde irae!" Profitînd de lipsa din capitală a marelui agă, Al. Plagino, Stăncescu alergă cu piesa la Gr. Alecsandrescu şi „avu plăcerea să şi-o vadă primită cu elogii, pusă în scenă şi reprezentată... chiar în seara cînd Plagino mergea la teatru pentru întîia oară, după întoarcerea sa". În furia momentului, aga dădu poruncă să fie arestat autorul însă aflînd de aprobarea colegului din comitetul teatral trebui să renunţe la orice măsură de represiune (D. C. Ollănescu, *op. cit.*, p. 154).

2 Numele lui Grigore Alecsandrescu figurează, alături de cele ale colonelului I. Voinescu şi I. Slătineanu, colegi în comitetul teatral, în josul actului pe care-l publicăm. E vorba de o hotărîre privind încadrarea lui Matei Millo în formaţia Teatrului Mare, condusă, după cum s-a văzut din nota precedentă, de Costache Caragiale, secondat de I. Wachman. Conform contractului încheiat pentru perioada dintre 1 iulie 1852—1 iulie 1855, C. Caragiale se angajase ca în schimbul subvenţiei anuale de 400 galbeni să-şi mărească trupa pînă la 24 persoane şi să asigure cel puţin două premiere pe lună în primul an şi cîte trei în stagiunile următoare. (I. Massoff, *op. cit.*, p. 561). Însă după un an de activitate, în cursul căruia se nimerise să cadă şi darea în folosinţă a noii săli a Teatrului Mare, inaugurată solemn la 31 decembrie

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

1852, începuseră să se manifeste nemulțumiri față de noua direcție. Tocmai de aceea stabilirea lui Matei Millo la București precipită lucrurile. Publicul capitalei avusese ocazia să-l admire pe actorul moldovean în cursul turneului efectuat în 1851. Printre persoanele oficiale el se bucura, de asemenea, de multe simpatii. Așa se face că, intervenind și protecția influentului Plagino, comitetul teatral se grăbește să-i ofere angajament, peste capul lui Costache Caragiale și în forme destul de indelicate pentru acesta. „Jurnalul" pe care-l publicăm îl critică sever pe „antreprenor" (C. Caragiale), fiindcă „nu să vede să fi având vreme a să conforma cu instrucțiile date de către comitet și a să ocupa îndestul cu formarea actorilor, cu punerea cuviincioasă în scenă a pieselor și cu învățarea rolurilor". Matei Millo e numit în postul de director special al scenei, ceea ce, dincolo de circumstanță, constituie un fapt deosebit de semnificativ. În felul acesta procesul de specializare a funcțiilor în teatrul românesc mai marca o treaptă, prin diferența instituită între conducătorul unei trupe și directorul ei de scenă, sau, în termeni moderni, regizorul. Matei Millo căpăta puteri depline în domeniul pregătirii spectacolelor și în genere în tot ce privea activitatea artistică a trupei.

Conlucrarea dintre C. Caragiale, I. Wachman și noul lor asociat nu s-a putut așeza pe baze trainice. Caracterul insolit al venirii lui Millo, ca și prerogativele cu care fusese înzestrat, au creat suspiciuni și au agitat spiritele. Pe de altă parte, prezența lui Millo a impus reorientarea repertoriului; melodramele, în care excela C. Caragiale, au căzut pe planul al doilea cîștigînd în favoare comediile, farsele și, în genere, piesele de factură realistă. Rivalitatea artistică a venit și ea să tulbure apele. Cei trei asociați au sfîrșit prin a se certa. Wachman s-a retras iar Millo a început să-și neglijeze obligațiile, ocupîndu-se numai de spectacolele proprii. La expirarea contractului, în 1 iulie 1855, bietul Caragiale avea un deficit de 4000 galbeni.

3 Actul de cununie sporește incertitudinea privitoare la data nașterii lui Grigore Alecsandrescu, furnizînd o *a patra versiune* a evenimentului: anul 1815. Celelalte trei versiuni sînt următoarele:

anul 1814 — dedus din prezentarea lui Heliade Rădulescu la publicarea poeziei *Miezul nopței* în *Curierul românesc* (6 martie 1832); ipoteza e susținută, cu rezervă, de G. Bogdan Duică, *Istoria literaturii române moderne, Inîtii poeți munteni*, Cluj, 1923, p. 250;

anul 1812 — preconizat de Ion Ghica și susținut de E. Lovinescu, *Grigore Alexandrescu, Viața și opera lui și corespondența lui cu Ion Ghica*, București, 1928 (ed. a III-a) și V. Ghiacioiu în Gr. Alexandrescu, *Poezii*. Comentat de . . . . . ed. a II-a, Craiova, 1944, p. 14;

anul 1810 — stabilit pe baza anunțului mortuar, din 25 noiembrie 1885, care arată că poetul avea 75 ani (V. *Convorbiri literare*, XIX, 1886, p. 796); acestei opinii i se ralizază G. Călinescu sublinînd însă că „data este incertă și s-ar putea propune cu felurite temeiuri 1812, 1814" (V. și actul de deces publicat de noi la p. 19).

Pînă la noi cercetări chestiunea anului de naștere a lui Alecsandrescu rămîne deschisă.

4 Raluca Stamatin, cu care Grigore Alecsandrescu se căsătorește la 29 mai 1860, după cum reiese din actul publicat de noi, se născuse la 1840. Se trăgea dintr-un neam de boiernași, bine cunoscut prin părțile Focșanilor, unde aveau și biserică de zid, cu hramul Sf. Voievozi. Tatăl se numea Gavril Stamatin iar mama Zoița Bucșinescu. Deși de-abia trecută de 20 ani, Raluca părea mult mai în vîrstă. „Fapt este că Raluca — scrie G. Călinescu — ființă oacheșă, nu frumoasă, însă blajină, ascunzînd un trup abundent sub largile foi de tafta, are, în fotografiile pe care i le cunoaștem, o fizionomie matură și obosită, în contrast cu vîrsta posibilă" (*Gr. M. Alecsandrescu*, București, 1962, p. 82).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

5 Angelina Alecsandrescu, fiica poetului şi a Ralucăi Stamatin, s-a născut la 22 august 1861. A studiat într-un pension al doamnei Saquetti şi apoi la Paris (v. infra, p. 25) În 1880 cînta la un concert de binefacere, demonstrînd „că posedă tecnica clavirului" şi „un deosebit simţ şi inteligenţă muzicală" (G. Călinescu, *op. cit.*, p. 102). În 1879, Angelina s-a căsătorit cu Dimitrie Georgian Mehedinţeanu, funcţionar şi avocat din Ploieşti. Actul dotal, încheiat la 8/20 aprilie 1879, înregistrează zestrea acordată de poet fiicei sale: „O parte din moşia Ludeşti, din comuna Ludeşti, plasa Dîmboviţa, districtul Dîmboviţa, în întindere de una sută stînjeni ce mi s-a dăruit de sora mea, doamna Safta Bărbătescu din oraşul Tîrgovişlea" în valoare de 6. 000 lei. În dota Angelinei intrau şi obligaţiuni în valoare de 50. 000 lei, moştenite de la Raluca Stamatin, un imobil, precum şi un număr de obiecte de trusou şi mobilier, al căror inventar îl publicăm.

6 Din lunga listă de piese aprobate se vede că repertoriul teatral la 1853 era alcătuit cu precădere din vodeviluri şi melodrame, semn nu numai al unui gust puţin pretenţios, dar şi al unei îndrumări spre declamaţie şi sentimentalism care-l trădează pe Costache Caragiale. Piesele interzise nu denotă un discernămînt clar. În adevăr, identificînd lucrările oprite a se reprezenta, obţinem următorul tablou, destul de curios: *Amelia sau victima amorului*, dramă în trei acte de Vasile Maniu, reprezentată la Craiova în 1851—1852 şi apărută în volum la 1849; *Ermiona, mireasa lumei celeilalte* de F. W. Ziegler, tragedie patetică în cinci acturi, tradusă din nemţeşte de Iancu Văcărescu, Bucureşti, 1834; *Logofătul satului*, vodevil naţional în două acte, de I. Dumitrescu-Movileanu, Bucureşti, 1852; *Robii*, istorie dramatică în trei acte, de Kotzebue, tradusă din limba germană de Iancu Ganea, Iaşi, 1842; *Maria Tudor*, dramă în trei zile, de Victor Hugo, tradusă de C. Negruzzi, Bucureşti, 1837; *Campanatorul de la Santul Paul* de Bouchardy, tradusă de P. Teulescu, Bucureşti, 1846 (exista şi o altă versiune a aceleiaşi piese: *Clopotarul de la Sf. Paul*, traducere de Maria Burada, Iaşi, 1849); *Doi Foscari* e probabil tragedia lirică a lui F. M. Piave (inspirată de poemul lui Byron!), Iaşi, 1851 (fără traducător). E greu de înţeles ce găsea cenzura neconvenabil în aceste piese, mai ales dacă facem o comparaţie cu altele, din lista aprobată, de un caracter cel puţin tot atît de sediţios, ca de pildă *Intriga şi amorul* de Schiller. În orice caz, Alecsandrescu era un om de prea fină cultură (spre a nu mai vorbi de spiritul său liberal) ca să-l putem considera părtaş la adoptarea unor hotăriri atît de arbitrare. Se vede că semnătura lui pe adresa Comitetului teatral avea un caracter pur formal.

7 În monografia dedicată lui Alecsandrescu, G. Călinescu explică astfel raporturile poetului cu Maria Berlescu: „Acesta (Alecsandrescu — *n. n.* — *P. G.*) a voit, pe cît se bănuieşte, să se despartă, căsătorindu-se, cu prietena sa Mariţa Berlescu, din mahalaua Antim, cu care întreţinea legături de cel puţin doi ani şi cîteva luni, dacă nu mai de mult "(G. Călinescu, *op. cit.*, p. 83). Maria Berlescu se trăgea dintr-o familie de boiernaşi. Din mitricile bisericii Antim reiese că se născuse la 8 octombrie 1836. Se măritase foarte tînără, la 1852, cu un Melliadi Paleologu din Cîmpulung, de care însă se despărţise. În arhiva I. I. T. L. „G. Călinescu" se găsesc diverse copii după originale aflate la Arh. Stat. Buc. privind pe Berleşti. Între care o jalbă a lui Costache Berlescu, unchiul Mariei, către Tribunalul Ilfov, din 12 februarie 1862, solicitînd intervenţia justiţiei într-o pricină de bani, pîrîta fiind chiar aceasta din urmă (Arh. Stat. Buc., *Trib. Ilfov*, S. I, 1862, dosar 750, fond neinvent.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

8 Episodul nenorocit al îmbolnăvirii lui Grigore Alecsandrescu a fost relatat în detaliu de G. Călinescu, *op. cit.* p. 84—96, pe baza documentelor a căror enumerare o facem, indicînd pentru prima dată în mod complet sursele respective.

9 Între N. Creţulescu, şef al guvernului şi ministru de interne (între 24 martie 1862 şi 11 octombrie 1863), şi Grigore Alecsandrescu, s-a produs un grav incident în vara anului 1862, cînd cel dintîi a dispus înlăturarea poetului din postul de efor al spitalelor civile (27 iulie 1862). Simţindu-se lezat, Alecsandrescu a petiţionat domnitorului (în 13 august), care dădu o soluţie solomonică : recomandă numirea sa într-o altă funcţie, de rang corespunzător. Dar Creţulescu, fie pentru că avea suspiciuni în privinţa integrităţii psihice a poetului, fie din alte motive, care rămîn obscure, nu întreprinse nimic. Văzînd că nu primeşte satisfacţie pe cale legală, Alecsandrescu se hotărî în toamnă, poate sub îndemnul unor prieteni, ca ziaristul I. G. Valentineanu, să dea lucrurile pe faţă, prin intermediul presei. Aşa se explică apariţia în jurnalul *Reforma* (nr. 36 din 2 septembrie 1862) a unui articol care dezvăluie scoaterea sa din Eforia spitalelor civile şi insistă pentru lămuriri pe un ton insidios : „Fiindcă nu cunoaştem motivele acestei destituiri şi fiindcă ministerul nu le-a făcut cunoscute prin *Monitor*, de aceea rugăm, provocăm pe d. Alecsandrescu ca să binevoiască a ne spune care a fost cauza destituirii sale din postul de membru al Eforiei spitalelor? Aşteptăm răspunsul d-sale ca să ne putem pronunţa". Aşteptarea fu scurtă căci, desigur, totul era pus la cale. În *Reforma* din 6 septembrie (nr. 37) apare o scrisoare a poetului, destăinuind că fusese eliminat din Eforie pe motive lipsite de orice temei : că ar fi refuzat nişte economii propuse de M. S. Doamna şi că, în calitatea lui de pensionar, n-ar fi avut drept să cumuleze şi o altă funcţie. În acelaşi număr al ziarului se publica şi copia petiţiei adresate domnitorului, cuprinzînd învinuiri grave aduse lui N. Creţulescu. Turbînd de mînie, ministrul prezident îi trimise lui Carol Davila, inspectorul Serviciului Sanitar, ordinul — rezumat de noi (p. 24) — de a organiza un nou examen al stării sănătăţii poetului. Drept urmare, a doua zi, în 7 septembrie, doctorii Atanasovici, Protici, şi Sarrhas se prezentară la domiciliul lui Alecsandrescu, spre a-l consulta. Deşi nu găsi nici o „anomalie notabilă", comisia trase o concluzie cel puţin bizară, explicabilă numai prin presiunile oculte ce se exercitau asupră-i. Ea statuă anume că, potrivit informaţiilor de care dispunea, „domnul Grigorie Alecsandrescu a fost acum un an şi jumătate izbit de o alienaţie mentală furioasă, cu predominare de idei măreţe" (G. Călinescu, *op, cit.*, p. 95). Diagnosticul se raporta deci la trecut, încurcînd lucrurile. Ca şi cum aceasta n-ar fi fost de ajuns, în pofida protestului viguros al poetului, redacţia *Reformei* fu obligată de poliţie să publice rezultatul expertizei medicale. Neavînd încotro, ziarul trebui să se execute. Campania de sprijin pe care o declanşase în favoarea poetului se încheia astfel cu un deznodămînt penibil. Nu-i rămînea *Reformei* decît dreptul unui comentariu îndurerat şi onoarea împotrivirii indirecte faţă de vindicaţiunea oarbă a preşedintelui consiliului de miniştri. În nr. 38 din 15 septembrie 1862, redacţia observă că publicînd sinistrele acte, „rechemăm o nefericire care, graţie cerului, a fost momentană şi ştearsă cu desăvîrşire ; dar totuşi rechemăm o durere simţită de toată inteligenţa română". În al doilea rînd, afirmă, vizîndu-l fără echivoc pe N. Creţulescu, că „un om de stat care prin seriozitatea şi onestitatea sa se bucură de opiniunea oamenilor serioşi ai naţiunii noastre, un om care ţine astăzi întîiul grad în statul român, cade într-o slăbiciune care nu ar putea fi iertată nici chiar unui june fără experienţă şi expus patimilor sale". „O repetăm — continua editorialul *Reformei* — dezaprobăm cu desăvîrşire tot ce s-a urmat în această cestiune şi am dori ca medicii noştri, pe lîngă medicină legală, să posede o mai mare doză de bun simţ, de sim-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

patii şi de respect către bărbaţii accia care au ilustrat patria noastră". Drepte şi meritate cuvinte, neputincioase, din păcate, să şteargă cu buretele oribilul incident. De notat totuşi că numirea lui Alecsandrescu în Eforia spitalelor civile, intervenită la 27 mai 1859, fusese opera aceluiaşi N. Creţulescu. (G. Barbu, *Nicolae Creţulescu*, Bucureşti, 1964, p. 188).

Despre conflictul din vara anului 1862, care l-a pus pe poet într-o postură atît de jenantă, a publicat un studiu informat V. Ghiacioiu: *O pagină dureroasă din viaţa lui Grigore Alecsandrescu* în *Mélanges d'histoire littéraire et de littérature comparée oferts a Charles Drouhet* par ses amis, ses collègues et ses anciens élèves à l'occasion du XXX-e anniversaire de son enseignement à l'Université, Bucarest, 1940, p. 167—178.

10 Despre renta viageră de 1000 lei pe lună atribuită lui Gr. Alecsandrescu, v. V Ghiacioiu, *Cîteva date cu privire la recompensa naţională acordată lui Gr. Alecsandrescu*, în *Preocupări literare*, octombrie 1940, an. V, nr. 10.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

C. ARISTIA

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

A

Scrisori ale lui C. Aristia către fiica sa Aristeea și ginerele său D. Ananescu[1].

I

București, 29 aprilie/10 mai 1864

Voi mi-ați scris la 14/2 și la 29/17 aprilie, și eu v-am răspuns la 24/12 și la 25/6 aprilie/maiu, și acum terția epistolă v-o scriu la 19 aprilie/10 mai.

Am împărțit pe la librari[2] din cărțile „*Contemplația Naturii*" exempl. 25 la Danielopulo, 25 la Pălăcianu, 50 la Socec, și 25 la Berner (vis-à-vis de biserica Crețulescului), total 125. Am dat lui Berner și 10 exempl. din *Isis*, *Natura*.

Din cîte dedeseși, Danielopulo a vîndut numai una, dar nu mi-a dat nici un gologan. Pălăcianu a vîndut numai două; dar mi-a zis că-i ești dator ceva, și mi-a astupat gura. Socec, după ce m-am dus de trei ori, abia s-a îndemnat a-mi spune și cu un ton de *slăninar grosolan**, că n-a vîndut nici una, pentru aceasta vei însărcina pe d. Alexi Marin[3] sau pe amicul Alexianu ca să se înțeleagă cu el, căci eu nu mă mai duc, așa și pentru George Ioanide, căci eu nu sînt bine cu dînsul.

Despre împrumutare de bani de la D. Pațelt (?) ți-am scris că s-a făcut, că am plătit pînă astăzi la datorii pînă la 12 000 mii lei, și că tot mai am rămas dator o sumă însemnată; despre pensie că m-am regulat însă știe Dumnezeu cum mă aflu cu plata dobînzii etc. etc.

Iată ți se trimit acei # 15 galbeni, carii mi i-a cerut Aristeea adică lei 480 și remunerariul de la Școala Militară lei 450 pe luna Aprilie, luați cu trei zile înaintea terminului lunei (prin influența d-lui A. Marin), total 930, afara din 15 sau 16 lei ce cată să dau pentru trimiterea lor și plata scrisoarei: ți se trimit acești bani, prin Hilel banchierul hebreu din București: d. A. Marin mi l-a recomandat, zicîndu-mi că nici dînsul, ori și cînd trimite bani la Paris, nu cere recipisă de a lor priimire aci la București; așadar îndată răspunde-mi dacă ai primit acești bani, aci la Paris.

Pentru renumerariul de la Școala Medicinei, mai tîrziu se va da, fiind că (cum zice D. Marin) acolo sînt cam tari de ureche, cînd e vorba de oare care concesie sau de regulă la plată; dacă ai pe cineva mai cu influință, roagă-l să-i facă mai galantomi.

* Subliniat în text.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Pentru împărţirea cărţilor la premii prin doctorul Davila [4] (nu e mană mare), D. Marin zice să faci cît mai curînd o scrisoare oficială mai cu sare şi piper, tu d-a dreptul de la Paris către* + . . . + rugindu-te să cumpere el un număr oarecare . . . Scrie apoi şi lui Davila în parte, cu toată politeţea şi eticheta ce-ţi va dicta simpatia şi amicia ce are el pentru tine, ca să nu se facă lucrul uitat. Scrie negreşit, şi mai întîi, la Consiliu.

Pentru împărţirea cărţilor pe la districte se aşteaptă mai întîi prospectul tipărit, după cum m-am înţeles cu D. Marin; dar a crede că putem da cărţi cu bani luaţi îndată, iar nu pe credit, e o idee greşită.

Aşi dori să merg la vreo moşie aproape de Bucureşti să mai răsuflu şi eu cu Loxiţa** două-trei săptămîni de zile, dar nu mă lasă nevoile. Apoi mi-e teamă să nu se întrerupă exacta noastră corespundere . . . Apoi unde şi cui să-mi încred casa cu atîtea lucruri? Teribilă pestă sînt servitorii! . . . ferice de voi! trăiţi în paradisul terestu! pe voi numai o strîmtorare pecuniară vă cam supără; însă pe noi şi aerul pestiferiu, şi barbarismul, şi epoca de astăzi, şi politica ţărei, şi strîmtorările cunoscute şi demoralizaţia societăţii etc. ne apasă foarte rău . . . Ferice de voi, în tînăra etate, în amorul reciproc, în lume civilizată, în urbea luminilor şi a gloriei vă puteţi făli că aţi trăit fericiţi cel puţin şase luni de zile, cum alţii n-au putut trăi nici şase săptămîni în şaizeci de ani de lungă şi amărîtă viaţă, şi cu toată profusiunea averilor lor. Ah! adevăr a zis filozoful poet: *„le plus beau de nos jours n'est qu'un éclair brillant dans une nuée d'orage*!*** Bucuraţi-vă dragă şi aţintaţi cu soliditate la ver ce moment, căci timpul fuge, se duce, iluziile se pierd, ca norii răspîndiţi în deşert de gerosul Boreas, şi durerea setoasă ne surprinde teribile . . . Bucuraţi-vă, filii mei, bucurăte, Aristeea mea şi crede că numai omul acela care a trăit virtuos şi mulţumit în viaţa sa (şi chiar puţini ani, puţine luni sau zile) acela a trăit mulţi ani şi mult ferice! . . . Iar noi părinţii îmbătrîniţi în zile nefaste şi timpi fatali, tot ne vom mulţumi consolaţi, bucurîndu-ne de bucuria voastră . . . Vai! sînt mulţi părinţi carii în toată înveninată, lungă în chinuri a lor viaţă, nu s-au consolat nici atît! facă cerul să nu contemplaţi negura întristării, nici să v-atingă spinul durerilor de infirmitate! Noi sîntem sănătoşi. Astăzi mă grăbesc a termina scrisoarea pentru că m-aşteaptă d. Marin să mergem la hebreul banchier, pentru timiterea banilor, de aceea mamei voastre nu-i permite ora spre a vă scrie în parte . . . V-ar fi scris şi ea mai multe şi mărunte, căci voi ocupaţi mai mult decît orice şi mintea şi inima noastră, vouă vi s-au consacrat şi timpul şi liniştea noastră, lucru pentru voi foarte inexplicabil şi neînţeles pînă cînd şi voi veţi deveni odată părinţi după legea naturei!

---

* Şters în text, apoi scris pe margine: „onorabilului Minister al Cultelor".

** Pagina scrisorii se termină aici; pe margine este adăugat: „Am dat banii lui d. Marin să-i dea la banchier. Peste 8 zile se crede că va plăti Şcoala Medicinei".

*** „Cea mai frumoasă zi a noastră este doar un fulger strălucind într-un nor de furtună". Subliniat în text.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Dumnezeu cu voi ! adio ! şi iar vom mai vorbi la următoarea epistolă.

Tatăl vostru C. Aristias

Nu uitaţi să menţionaţi, iar vă repet, la amicii voştri. Nepotul lui d. Marin i-a scris că v-a văzut. Prezentaţi respectul meu la părintele Znagoveanu[5] şi la rudele lui d. Marin. Complimente din partea familiei Raimondi şi Laibăl, cocoşel care ne consolă prin amicia care conservă amicei sale. Scrie-mi, Aristeea, cu ce franceze ai făcut cunoştinţă ; aş dori să profiţi de acel adevărat *bonton** (nudin cel jesuitic fasionabil) frumos şi foarte amabil.

(Copie A. I. G. C. Originalele celor 6 scrisori ale lui C. Aristia, pe care le publicăm, se află în posesia familiei Saegiu, care le-a pus la dispoziţia Institutului).

II

Bucureşti 15,27 mai 1864

Amabilisimi copii,

Am priimit, prin A. Sachelariu a patra voastră epistolă şi obiectele : 1. vanilia, 2. patru portrete, 3. o jiletă de catifea neagră, 4. o umbreluţă de muar-maron, 5. un fileu negru de mătase garnisit şi un albastru, negarnisit, de catifea, 6. două pachete de ciocolată şi 7. un pachet cu bomboane de ciocolată (numai pentru sufleţelul mamei voastră, căci eu, zău ! nu le-am gustat) ; gîndească-se dar mama voastră pentru Aristeea cînd mănîncă cîte una, şi mă voi gîndi şi eu, *cînd îmi va trimite şi mie* ! *

Ne tot mirăm pentru ce, cînd noi v-am trimis patru scrisori, voi ne răspundeţi că aţi primit una şi, naturalmente, acum cînd vă trimite pe a cincea, voi ne veţi răspunde că aţi priimit pe a doua ! . . . Să ne regulăm dar o dată ! . . . V-am trimis cu a patra scrisoare şi bani — cincisprezece galbeni # 15 ce vă rămăsesem dator şi lei 450 onorariile de la Şcoala Militară ; acum vi se trimite şi onorariul lei 450 — pe aprilie, de la Şcoala Medicinei. Se cere să trimiţi o autorizaţie sau procură, ca să-ţi priimească cineva banii regulat. Ne ocupăm cu d. Alexi Marin a trimite *tipăritele prospectus* prin districte şi cărţi spre vînzare. Citeşte a cincea epistolă şi vei afla ce s-a făcut cu cărţile date la Danielopulo şi la ceilalţi. Noi suntem sănătoşi fizicamente, dar politicamente sîntem în agonie mare ! La 11 mai s-au arestat la cazarmă Costache Sutzo, Panait Balş deputatul moldovean, Demetriu Lamberti, medicul, şi cu nevasta lui, pentru înaltă

* Subliniat în text.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

trădare : se amenință trimiterea lor la ocnă[6] etc. etc. Politica României astăzi sau este o teribilă cercare a Providenței spre vreun bine așteptat mai tîrziu, sau o jucărie a *dracului** foarte mare ; și cînd joacă dracu, *suspină omenirea!** . . . Cu toate acestea, noi, aflînd că sunteți sănătoși și văzînd, după cele scrise, angelica voastră petrecere în paradisul terestru ne socotim fericiți ! *Inima ta, Ananescule**, pare-se că are un ce misterios în afinitate cu inima noastră ; însă (gardez-vous bien) nu te încrede facilmente la fiecare cu figură de om, cu limbă poliită și cu cuget de crocodil, la ființe amfibii, ca să nu greșești ca noi, cum am greșit în viața noastră ! Să nu crezi că toți ciți se numesc amici sînt amici . . . Am observat și observ invidia care roade inimile unora cu care ești în relație . . . Numai D. Alexi Marin ți-este intim sincer amic și voitor de binele tău . . . fă cum știi și cum vei putea ca să devii superior și independent, capabil de a disprețui pe colegii tăi, aceia care țin pe vîrful limbei mierea inocentei albine, și-în inimă *veninul de ciocoiu** veninul șarpelui sunător . . . Aceasta a observat-o și onorabilul tău amic Alexi Marin . . . S-a zis o vorbă că *Davila și-ar fi dat demisia din toate funcțiunile sale, și Vodă n-a priimit-o** . . . fii cît de bun și cu cel mai scelerat ; dar să nu-ți dai inima nimănui, (exception faite seulement à Aristée ; elle mérite ton coeur et toi le sien)**. Procura pentru regularea banilor tăi și de la Școala Militară și de la Școala de Medicină, să o faci pe numele d-lui A. Marin, dînsul să-i priimească și să și ți-i trimiță.

Te sărut
părintele tău C. Aristias

Copie A.I.G.C.)

III

[Probabil tot 15/27 mai 1864]

Dar ție ce să-ți mai zic ? *Aristeea, dulce nume, numai tu îl ai pe lume* ! . . . *Bunica ta ți l-a dat, căci tot ea te-a baptizat* !* . . .

Tu prea mult mi te-nălțași, de cînd în Paris intrași, lebădă sau veveriță și ce poți tu să mai fii ? . . .

Ce fasoane după modă mai modern acum îmi scrii? ....

Pe de o parte cei parale, zicînd că ați isprăvit de cheltuială, și pe de alta ne trimiți ciocolată, umbrelă, jiletă etc. etc. Zici, că, fără să știi, ți-ai pus cămașa pe dos, și că *este un semn că vei priimi un cado, dar nu știi de la cine și ce** . . . frumos este *hi* ! *hi* ! *dar arpagipară ister**, ai uitat proverbul calului frumos și stăpînului cu punga seacă, ca punga mea ? . . . Știu că ai vrea să explic și problema cadoului, cum ți-am explicat și visul

---

* Sublinieri în text.

** „Cu excepția Aristeei ; ea îți merită inima și tu pe a ei".

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

madamei Cutzarida, cînd te-a visat că erai într-o grădină frumoasă subt un arbore înflorit şi culegeai mereu la flori, să-l explic : cadoul sau cadouri vei priimi de la acela care ţi-a dat bani să cumperi cadouri ca să trimiţi şi la noi (mersì), cadouri vei priimi de la protectorul tău . . . Eu n-am pus cămaşea pe dos şi jiletca mi-a venit . . . altă dată şi cămaşa şi ciorapii mi-am pus pe dos fără să ştiu şi nici un cadou n-am văzut . . . Acum la august 1864 se împlinesc doi ani de cînd te-am luat din pension şi trei luni şi jumătate astăzi de cînd te-am dat în braţele soţului tău adorabil şi adorat şi de tine şi de noi, şi tu mereu, veveriţo, tot la cadouri priimeşti, tot petreceri şi serbări ai fără întrerupere ; unde şi cine s-a mai pomenit asta ?

Îmi zici să-ţi trimit cercei, dar nu-mi scrii pozitiv cu cine şi cu care ocaziune sigură să ţi-i trimit. Mă bucur pentru că te ocupi de clavir, de cursul literaturei şi de savantele petreceri în paradisul terest ; mă bucur că din ce [în] ce şi mai mult, şi mai frumos înfloresc inimile voastre în amorul reciproc, în amorul care a impresionat pe toţi cîţi au aflat de căsătoria voastră . . . Invidia geme, îşi roade inima înveninată şi înveninătoare, auzind tot bînele şi frumosul pentru voi . . . Curaj, dilecta mea Aristeea (surnumită şi Areti de protectorul tău), curaj, fă să devii un frumos exemplu de sublimă morală, de amor conjugal, de onoare, aşa precum ai fost şi în pension şi în casa părinţilor tăi cînd erai şi copilă virgină, şi inimă aleasă.

Mes compliments à Madame la maîtresse de votre maison !

Ţi-aş scri mai multe, dar mă grăbesc, pentru că pleacă Sachelariu ; prin d. Sachelariu veţi priimi banii pomeniţi, lei 450.

Te sărut,

părintele tău,
C. Aristias

Sc[r]ie o scrisorică cu politeţă şi amor de recunoştinţă fostului tău profesor, părintelui Veniamin Catulescu.

(Fragment de scrisoare. Copie A. I. G. C.)

IV

Bucureşti 1864 Iuliu 8/20
Astăzi chiar s-a depus la poştă scrisoarea.

Dilecte Ananesco !

Casa noastră răsună de *Viv' Ananesco* ! şi sufletele noastre svoală la voi. Viv'Ananesco ! Nu mă minţi Minerva, nu mă înşela Apolon, muzele ţie dilecte se ţinură de vorbă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Era deja inculminată impaţienţa noastră, cînd iată, Joi la 14/2 iuliu după amiazi, intră D. Fiala, ne dete scrisoarea voastră de la 4 iuliu etc. Nu trecu ora şi iată luarăm şi plicul cu 5 napoleoni, bărbăioase figure, de la 8 iuliu; o deschisei repede, citii al doilea rînd „*Demetre a terminat examenul triumfînd*", mă-necară lacrimile, mă luară fiiori de bucurie! . . . palpite . . . intră Loxiţa, mă vede, plînge şi dînsa . . . întorsei foaia, unde-mi scrii; încep a citi iar, a palpita şi a plînge cu lacrime, ca acelea care nu varsă omul de două ori în viaţă sa. Citeam, plîngeam şi strigam „*Glorie ţie, Doamne! . . . Viv'Ananesco!*"

Chiar în ziua primirei scrisorilor de la 4 ore pînă la 2 după miezul nopţii am împărtăşit bucuria mea lui d.A. Marin, Fotescului, Alexianilor, Conţescului Iancu şi d. d. Heliad şi Şardon etc. Mult se bucurară Heliad şi Marin; iar cît m-am bucurat eu mărturisească Hymnul paëàn ce-ţi trimit.

Viu acum la cele urgente. La 30 iuniu, marţi, ţi-am scris şi tot de o dată ţi-am trimis şi congediul.

A doa zi după ce aflai rezultatul examenului, vineri 15/3 iuliu ţi-aşi fi răspuns, dacă nu mă reţinea trimiterea banilor.

Totdeauna marţi şi vineri pornesc scrisorile d-a dreptul cu vaporul cel iute, de aceea cînd pierd marţea aştept vinerea; altmintrelea să tot dau în altă zi scrisoarea, tot se opreşte ici şi colo.

Am dat îndată scrisorile incluse; Bacaloglu mi-a răspuns: (luni dimineaţă la 6/18 Iuliu); „J'ai été ce matin par tout; mais je n'ai pas touché nulle part de l'argent; on ne payera, que vers la fin de la semaine*", etc. etc., şi prin urmare cu zisa lui, după miercuri, la 8/20 să-i luăm şi, trimiţîndu-i vineri, era să-i primiţi la 30/18 iuliu, cînd (după cum ziceţi) pe la 23/15 v-aţi decis a pleca la Elveţia, etc. Cuvîntul pentru ce cîte o dată scrisoarea noastră vine tîrziu.

La Alexianu m-am dus de trei ori, şi-mi zice că n-are parale; i-am dat plicul lui aşa cum l-ai trimis. Nu ştiu zău! de te va împrumuta; cu toate că zicea alaltăieri, peste 10 zile să-ţi trimită bani în Elveţia.

Aci vi se include o scrisoare a d-lui Pavlid. Adresa d-lui Louis Villard** şi foiţa (versurile Hymnului de victorie).

Despre renomeriul de la ambele şcoale, pe iuniu, ţiu scrisoarea deschisă, aştept iar pe d. Alexi Marin să-mi aducă banii.

D. Marin s-a dus la d. Davila şi i-a comunicat rezultatul examenului, şi dînsul s-a bucurat din suflet. Mult te iubeşte.

Despre catedra care ocupă Ferrati, nu te cura aşa mult (mi-a zis d. Marin) căci se deschid alte acum, aşteptîndu-te, şi renumeriul va creşte pînă la 2.000 lei pe lună. Feneanii d-aci şi ciocoii profesori vor gusta iar din veninul invidiei. Mult i-a impresionat maritagiul vostru şi pentru ce,

---

[pe margine]: Complimente de la pater Veniamin. Vezi, dragă, cîte zile trecură pînă cînd să luăm banii? astăzi îi luarăm la 1 iuliu.

* „Am umblat azi dimineaţă peste tot, dar n-am încasat bani nicăieri; nu se va plăti decît spre sfîrşitul săptămînii".

** Aci se termină pagina. Pe margine e scris: „Complimente de la Iancu Chelstide, de la Bacaloglu (fratele prof-ului).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

nu știu; n-am aspirat nici o parte, nici alta la cîteva mii de galbeni sau moșii mari, ci ne-am închinat la virtutea muncii . . . Ah! ce ciocoi!. . .

Nu știm ce va naște mîine, dar sper că, mai nainte de a pleca din Paris, îmi vei scrie; asemenea și sosind în Elveția și pe unde vă veți întuma la noi și cînd. D. Plopianu a venit la noi; mi-a dat catalogul Fălcoianului; l-am pus într-un plic și l-am dat lui Bacaloglu să i-l dea.

Iată abia astăzi casierul de la sine numără banii de la Școala de Medicină; d. Marin îi aduse. Tot deodată dumnealui îți mai trimite 175 franci, pentru nepotul Ghiță Constandinescu.

La revedere
te sărut dulce.
Tatăl tău, C. Aristias

Se trimit lei 900
de la școală, cu scăzămîntul agiului și *portului.*

(Copie A. I. G. C.)

V

[iulie 1864?]

Deliția mea ARETÌ Aristeea!

Tot ca să te bucuri și să te fălești tu mai mult c-ai fost iar bunul augur, dulce anunțător, tot într-o zi priimind scrisoarea (cea scrisă numai de mîna ta) priimi și cealaltă sublimă, mare și lată epistolă, și repede deschizînd-o dedei cu ochii unde-mi scrii tu și tu-mi spui întîi:
„*Demetre a terminat examenul triumfînd*" — Atunci cînd multa frămîntare a Ananescului pentru rezultatul dorit mi se părea un deluviu universal, atunci tu, primul înger anunțător, îmi încinseși pieptul cu focul bucuriei, ca columba cea dintîi care svolă din arca lui Noe și veni la dînsul cu rămurica de olivă (simbol de pace) în guriță sa, anunțîndu-i cu asta că a încetat tempesta și că:

Orele nimfe cu torțe de roze,
Prompte deschid infinitul Eter,
Diphrul lui Phebus prepar-amoroase
Foc e! Lumină! Supremul mister!

Și să-l facă pe Noe, cînd află și văzu el cu ochii săi că-ntr-adevăr:

Candid-Aurora surîde sfătoasă!
Cerul azureu, senin, luminos!
Terra florindă se-ncîntă mănoasă!
Dulce Zefirul adie voios!

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

să se bucure din tot sufletul și să iese din arcă, să închine la Domnul Dumnezeu sacrificii și să cînte gloria lui eternă.

Așa mă făcuși tu pe mine, care de zece zile nu ieșisem din casă (ca mai totd'auna, de cînd v-ați dus de la noi) să ies afară de la 4 ore și zece ore s-alerg, cîntînd în imaginația mea :

Glorie ție, celeste Părinte
. . . . . .
Viv, Ananescule ! Fama răsună
Phebe, Minerva (voi acordați
Lira sonoră) și toate-mpreună,
Muze eminente, PAEANUL cintați.
Grație divei Bellone mintoase,
Grație, dragă, și ție, Areti,
Pentru că în lupta, ce dînsul intrase,
Mult din amarul putuși a-ndulci*.

Așa mă făcuși tu pe mine în ziua aceea. Îți mulțumesc, și mai întîi că ai știut să te-mpărtășești de chinul acela ce poartă cu sine o asemenea luptă, pe care tu încă nu o cunoști bine ; eu însă o cunoșteam și mă cutremuram și n-aveam curaj nici să ies din casă, pînă a nu afla rezultatul. Știam și tot ziceam adesea :

E greu la deal, ferice
Și fără timp propice,
Să lupte tot urcînd ;
Cînd intriga viperă
E pestă mortiferă,
Ucide triumfînd !
Era spinoasă calea,
Rîpos ilustrul munte,
Prea strîmtă lunga punte
Și haos, moarte, valea
Timpesta cînd bătea ! **
Pericol foarte mare,
Leoni, pantere-n față,
Și lupi, vicleană rasă,
Turbate, multe fiare
În drum îl tot pîndea

Știam eu astea toate că le vedeam d-aci. Îți mulțumesc, filia mea, dilectă, că ai știut s-o duci așa, cum să-l faci să zică că i-ai dat probe de cel mai nobil devotament de care este datoare o soție bărbatului ei și să faci a crește

* Aici se termină pagina scrisorii ; pe margine e adăugat : „Complimente de la familia Fotescu. Familia Raimond și Laibăl au plecat la băi"...

** Adăugat pe marginea foii : stînga :„Mi-ai zis că știai tu că Areti e (adică se cheamă românește) Virtute ; dar nu mi-ai spus că știai că este... veveriță, ... vorbim altădată" ; dreapta : „Prezentați complimentele mele la părintele Znagoveanu, asemenea și la d. Recianu".

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

amorul reciproc și legăturile conjugale să le-ntărești și mai mult. Viv' Aristeea; acum tu meriți și surnumele ARETI.

Îți mulțumesc pentru că știi să te porți așa cu cîți v-ați făcut cunoscuți, încît [la] venirea lor aci împletesc cunune și vă cîntă frumos. Da, știu că cea mai mare parte a meritului este a protectorului tău; știu însă că bărbatul e un Atlas care ardică globul și soția e soarele, care-l încălzește și-l vivifică.

Îți mulțumesc, pentru că dai nobile probe de un fizic moral și căsătorie rară, încît sper că vei fi modelul amorului conjugal.

Îți mulțumesc pentru că nu mi-ai scris în acele zile cînd se încingea teribilă lupta soțului tău, căci era să ne vie rău; să-mi trăiești! te-ai purtat cu minte.

Fie binecuvîntarea lui Dumnezeu și a părinților voștri asupra voastră, și-n generația ce de la voi va renaște ilustră!

Complimente de la d. Heliad (sînt dulci ale lui și sincere).

A proposito, tu iar văz că ai presimțiri, ai primit iar un cado de 500 franci! Ce va să zică asta? . . . Demetre are urgentă necesitate de bani, și tu aduni la cadouri? Bine, zău! să dea Dumnezeu să găsiți și vreun tezaur pecuniar, căci pe cel moral l-aveți în inimile voastre! . . .

Sper că vei conserva scrisorile mele, precum conservai acele ale (soit disant) amicelor tale din pension*.

Sper că vei fi (precum ai fost și sînt convins) totdeauna demnă de numele care ți-a dat bunica ta și de surnumele care ți-a dat soțul tău. A face cineva pe sine ferice e ca și peste putință, necum a face pe altu; tu dar faci ferice pe soțul tău și ce mai mare glorie și fericire mai poți dori? Sper că prin virtutea ta vei complini dorința și urările bunicei tale și ale părinților tăi. La revedere, te sărut dulce, sărută-mă, delicia mea Areti, al tău tată,

C. Aristias

(Copie A. I. G. C.)

VI

Salutare!

București
24 Iuliu/5 august 1864

Fătul meu Ananescu! Telegrama voastră fu un fulmine pentru noi. Despre d. A. Marin (care pleacă la Paris, nu știu peste cîte zile) și despre Alexianu, ca să te împrumute, și de la ambele școale ca să luăm acum renumerariul pe iuliu, nu e speranță.

* Pe margine: „Sper că vei simți și mai mult cu înaintarea timpului valoarea scrierii paterne, cu picături de lacrime, de sînge, de foc".

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

La Alexianu, de la 14/2 Iuliu, mereu m-am tot dus pe la dînsul ca un cerşetor, ca să-ţi scot acei 45 # şi în fine, după 17 zile de vai şi chin am intrat în corespondinţă.

Iată ce i-am scris şi ce mi-a răspuns:

I. — Bilet din parte-mi: 20 iuliu/1 august

D-le P. Alexiane!

Mi-aţi promis venirea la mine, şi ieri v-am aşteptat toată ziua. Poliţa (care mi-aţi dat de # 100 cu termin de 3 luni) d-voastră am prezentat-o la o persoană şi mi-a zis că este în defavoarea unui comerţiant a da poliţă, cînd este dator, să numere bani; eu dar spre a onora firma d-voastră nu mai cutez a o arăta nimănui. Eu cu amanet chiar, nu pot găsi bani împrumut. Societatea noastră* este iadul întreg. Mi-aţi promis că-n 10 zile veţi face aceşti 45 # şi sînt 18 zile astăzi de cînd v-am şi dat chitănţile şi mulţumirile Ananescului înainte, fără a lua banii.

Amar, domnul meu, va fi Ananescului şi atacul moral, pe lîngă urgenta necesitate de bani în ţară străină *şi cu familie!***. . .

Traiul lor, opinia publică (frumoasă şi la Paris şi aci), bucuria lui şi a noastră pentru onorificul succes la examen, creditul lui şi fericirea lor în virtuoasa căsătorie, toate se sting, toate le va coperi veninul!. . .şi pentru ce? . . . Pentru că Ananescu e om, este om de inimă dulce, amic, onest şi se încrede la tot omul ca însuşi lui în sine. Mult amar va fi unui angel amic, şi foarte dilect al d-voastră, îndoitul atac; mult va pierde Ananescu în inima sa din frumoasa iluzie pentru exemplara sa amicie şi confienţă în oameni! Mult amar va fi şi nouă părinţilor aci, pentru a lor suferinţă de o mică neajungere pecuniară. Depeşa lor telegrafică mult ne-a impresionat *pe noi***... a fost un fulmine *pentru noi***, pentru că cunoaştem apatia *oamenilor de aci*** la suferinţa altuia. Faceţi d-l meu, cum poate fi bine (dacă, cum aţi zis, Ananescul v-a făcut bine) ca să fie binele, bine făcut. — Posta pleacă mîine, şi eu nu ştiu ce să-i scriu; *nu mai pot alerga de la unul la altul, fără a fi eu culpabil***. Am şi eu nevoile mele destul de mari pentru mine. Sper că mă veţi onora cu un răspuns pozitiv şi cît mai curînd.

Primiţi, d-lu meu, încredinţarea deosebitei mele consideraţiune etc. etc.

C. Aristias

20 iuliu/1 aug. 1864

---

* Aici se termină pagina; pe margine: „Astă scrisoare cu zece zile mai-nainte de data cu care se vede însemnată era să sosească la Paris, dacă nu mă întîrzia, smăcindu-mă, Alexianu".

** Sublinierile în text.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Am scris eu așa și Alexianu mi-a răspuns :

20 iuliu/1 august 1864

Onorabilul meu domn,

Cauza că n-am venit ieri precum și azi, este că am căutat să fac ceea ce datoria mă obligă să fac pentru amicul meu. Sper că mîine să viu cu ispravă, fiind înțeles cu cineva a-mi înlesni această sumă.

Astfel puteți conta, d-le Aristia, că nu neglijez nimic, cît despre plăcerea ce îmi fac ca să-mi împlinesc o datorie atît de sacră . . .

Așteptînd, bine voiți a priimi respectul omagiilor mele, precum și deosebita mea considerație,

P. Alexiano

A zis el așa și tot n-a venit, eu apoi iar i-am scris.

21 iuliu/2 august 1864

Domnule !

*Nu mă împiedicați** ; am depeșat la Paris. Pleacă poșta și eu v-aștept ca să închid scrisoarea. Nu mă împiedicați, amice

C. Aristias.

Așa ; și-mi răspunde G. Heliad Alexianu

21 iul/2 august 1864

D-le Aristia !

Chirilov mi-a promis a ne face suma trebuincioasă ; însă, neavînd în casă, ne-a promis pentru azi mai tîrziu, fiindcă are să strîngă bani. Fiți încredințați că facem tot ce stă in putință omenească ca să înlesnim trebuința".

21 iuliu 1864

G. Heliad Alexiano

Iată dar unde ne aflăm cu Alexianii pînă in momentul acesta, cînd din cauza lui am fost silit a vă telegrafia, și acum iar să-mi prefac scrisoarea, așteptînd să văd ce va naște și mîine. Cum puteam să le scriu mai oleoleo, de cît așa ? . . .

Mă tem că ei nu vor să-ți dea bani (or și cum va scrie Aristia) ; ci ei așteaptă să-ți mai dea ceva, *Roba vechia, ceva rochi arse** ca să te tragă la cuift. Ei n-au amicie de vînzare.

Pe la 18/30 iuliu îmi dedeseră o poliță de 100 #, pentru care bancherii nu vor să dea nici 100 de gologani ; o țin ca să ți-o arăt, este cu termin de 3 luni. Chitanțele tale rămaseră la dînsul.

* Sublinieri în text.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Știi, dragă Ananescule, să mulțumești oamenilor și mai-naînte de a cugeta ei ca să-ți facă bine, dar ei nici după ce le faci tu bine, nu numai că nu recunosc, ba încă și te despoliă, fără bătaie de cuget.

Multă e-nfamie
În lumea rotundă,
Și cine nu știe
Să-noate, s-afundă ! . . .

La 20 iuliu/1 aug. v-am telegrafiat așa: „Point d'argent d'emprunt . . . Je t'enverrai dans 6 jours 80 #"*.

Noi sîntem sănătoși (*numai atît avem*). Mama voastră vă sărută dulce și plînge, așteptîndu-vă, și spăimîntîndu-se de nencetate sinistre visuri. Veniți la noi mai curînd. Am pus cercelii Aristeei amanet pentru 40 # termin 3 luni și dobîndă 2 #.

Dulce a mea Aretì !
Courage ! ma chère Aristée ! . . .

Cum ai fost demnă d-a-te numai Aretì, fă-te și acum și mai demnă, gustînd și din amarul adversității soartei. Cu inimă foc de fidelitate, amoroasă, turturelă, abate durerea cînd apasă sufletul soțului tău prea dilect.

Aurul cercîndu-se-n foc se cunoaște, dacă e aur curat. Amicul la nevoia amicului se cunoaște, dacă e adevărat el amic. Apa strecorîndu-se prin stînci și prin pietre devine limpede și briliantă. Omul cînd înfruntă nevoia și bate restriștea devine ilustru ; și muierea cînd suferă cu munca inimei, cu ambroziul al amorului farmec pentru onoarea soțului ei și pentru onoarea sa devine adevărată consoartă, nobilă heroină și sublimă Areti.

Nu te descuraja, turturela mea peregrină, tu de curînd ieșișì desub aripa cloștei care te încălzia, tu nu cunoști nici munți, nici valuri, nici erabondiele căi în viața umană ; dar soțul tău nu e străin în străinătate. Adevăratele muze sînt cosmopolite ; soțul tău nu alunecă la vale, nu se teme de stînci și de rîpe, nu se-nfiorează de valuri în tempeste ; ci heroic svoală sus pe culminea munților și calcă norii sub pedele sale. Ne-a dat o probă frumoasă.

Nevoile mele eu nu ți le scriu ca să nu te întristez mai mult.

Lesne ne ziceai să ieșim și noi la o moșie afară ca să mai răsuflăm un aer curat ; dar foarte anevoie și peste putință fu, pentru că corespondința voastră, pe de o parte și cangrena strîmtoarei, pe de alta, făcu să stăm pe loc să răsuflăm morbul românesc și ciumă moldovenească.

Vă trimit franci 1402. Parte este acei 40 # luați împrumut și parte ce am potut face și din polița Alexianului. El ar fi dat și 50#dobîndă, ca să găsească numai 50 #. Ce am suferit pînă să vă fac banii aceștia, eu știu. Veniți curînd la București.

C. Aristias

---

* „Bani de împrumut, de loc... Îți voi trimite peste șase zile 80 de galbeni".

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Criza de bani la noi, astăzi, este cea mai mare din cîte a mai văzut ţara. Monasterile se dau înapoi la greci; sărăcia şi tîlhăria creşte. Falimente peste falimente şi hoţii sancţionate...

Am primit scrisoarea voastră de la 28 iuliu în acest moment.

Vă sărut

C. Aristias

(Copie A. I. G. C.).

VII

Actul de deces

ort. Rom.

Constantin Aristia fost profesor, pensionar de 80 ani căsătorit

Din anul una mie opt sute optzeci, luna aprilie ziua optsprezece, ora două post meridiane.

Act de moartea d-lui Constantin Aristia de optzeci ani, fost profesor, pensionar, căsătorit de patruzeci de ani cu d-ei Alexandrina C. Aristia, născută Mărgăritescu, de ani 60; născut în Bucureşti. Decedat astăzi la ora unu antemeridiane, la casa sa din suburbia şi strada Sf. Voevozi No. 40, după cum se vede în actul de verificare cu No. 237, liberat de d. doctor Ilfoveanu care a constatat acest caz de moarte; martori au fost d. Dimitru Ananescu de ani 48, profesor, din strada Luterană No. 20, care au subscris acest act împreună cu noi după ce li s-au cetit. Făcut de noi Dimitrie C. Eleuterescu, oficiarul stării civile din Bucureşti circons. III verde.

Martori { D. Ananescu
I. Tăuşan

Ofiţer D. Eleuterescu

(Arh. Stat. Buc., *Registrul de morţi*, nr. 2961 pe anul 1880 al oraşului Bucureşti, culoarea verde, f. 32, act nr. 659).

B

În 1834 C. Aristia se adresează „Cinstitei Epitropii a Academiei din Moldova" pentru a oferi moldovenilor 14 exemplare din cartea sa „Prinţul român".

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, Moldova, 1834, dosar 303, f. 14)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

La 1 ianuarie 1838, C. Aristia este înălțat la rangul de serdar.

(*Bul. Of. Ț. Rom.*, 1838,
nr. 1, p. 1)

În 1857 Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice cere casieriei să vîndă cele 25 de exemplare din „uvragiile intitulate Plutarh", reținute de minister spre a se despăgubi de suma avansată autorului, C. Aristia, pentru a-și tipări cartea.

(Arh. Stat Buc., *Min. Instr.*, Ț. Rom., 1857,
dosar 3729, f. 2)

C. Aristia apare la rubrica „profesori publici" pe lista locuitorilor Capitalei ce aveau drept să aleagă deputați în divanul ad-hoc.

(*Bul. Of. Ț. Rom.*, 1857,
nr. 56, p. 223)

În 1859 C. Aristia este numit prin decret domnesc translator pentru limba elenă la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice.
În același an, tot prin decret domnesc, este numit profesor de limba și literatura elenă pentru clasele a VII-a și a VIII-a gimnaziale, cu un onorariu de 800 de lei pe lună.

În 1860, împreună cu G. Bengescu, L. Viest, Costache Rosetti și D. G. Florescu este numit membru onorific al Comitetului teatrului.

(*M. Of. Ț. Rom.*, 1859,
nr. 98, p. 390; nr. 123, p. 489;
1860, nr. 175, p. 813)

În 1860 se pune sechestru pe chiria caselor din mahalaua Brezoianu și de la șosea care aparțineau lui C. Aristia.

(*M. Of.*, 1860,
nr. 16, p. 164)

În 1866 Ministerul Instrucțiunii cere directorului Imprimeriei statului 150 de exemplare din cartea „*Plutarhu Paralele sau Viețile bărbaților iluștrii*" [7].

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1866,
Dir. a II-a, dosar 381)

C. Aristia înștiințează Ministerul Cultelor că au dispărut din tipografia statului 600 de exemplare din *Plutarh*, solicitînd despăgubire.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1869,
Dir. a II-a, dosar 2, f. 648–649)

Petiție înreg. cu nr. 3239 din 17 iunie 1870 prin care C. Aristia cere banii ce i se cuvin pentru cele 50 de exemplare din *Rapsodia I Homer* cumpărate de minister pentru a fi date ca premii.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1870,
Dir. a II-a, dosar 79, f. 161–162)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

C. Aristia oferă Ministerului Instrucțiunii Publice spre cumpărare pentru premii, cu prețul pe jumătate, 200 de exemplare din *Rapsodia I Homer.*

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1872,
dosar, 1532, p. 20)

În martie 1872, C. Aristia, G. Ioanidi și Francudi sînt delegați de Ministerul Instrucțiunii să examineze candidații la postul de translator pentru limba greacă de la Direcțiunea generală a Arhivelor Statului.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1872.
dosar 1582, f. 81—84)

Prin decret regal nr. 705 lui C. Aristia i se acordă medalia Bene Merenti clasa I pentru activitatea sa literară și pentru colaborarea la întemeierea Teatrului Național.

(*M. Of.*, 1877,
nr. 98, p. 2158).

Prin decretul regal nr. 2 din 17 ian. 1878, C. Aristia primește „Crucea de ofițer" a ordinului Steaua României.

(*M. Of.*, 1878,
nr. 1, p. 2)

În 1880 se anunță deschiderea unui credit extraordinar de lei 1 000 „pentru acoperirea cheltuielilor de înmormintare ale repausatului vechi profesor C. Aristia, care s-a făcut în contul statului".

(*M. Of.*, 1880,
nr. 116, p. 3303)

În arhiva Institutului se mai păstrează un număr de copii de acte privind familia lui C. Aristia, după originalele aflate în Arh. Stat. Buc.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Note

1 În 1864, cînd trimitea la Paris fiicei şi ginerelui său, scrisorile pe care le publicăm, C. Aristia, falnicul eterist de altădată, cu chipul de o frumuseţe statuară, devenise un bătrîn, nu atît de împovărat de ani (se născuse cu veacul, la 1800), cît stors de vlagă, cu ochii slăbiţi şi ambiţiile ratate. Căldura inimii nu i se topise dar, frustat de marile idealuri ale tinereţii, îşi canaliza sentimentele în mediu familiar, dăruindu-şi toată afecţiunea copiilor. Din 1863 el se retrăsese în viaţa privată, renunţînd la catedra de limbă elenă pe care o avea la Sf. Sava. Voia să se consacre unui vechi deziderat : traducerea lui Homer în româneşte, în versuri hexametre, muncă obositoare şi riscantă pentru unul ca el, heliadist incorigibil în ortografie, rămas la criteriile artistice ale fazei eroice, din timpul Filarmonicii. În adevăr doar perplexitatea amuzată va întîmpina, cîţiva ani mai tîrziu, apariţia primului cînt al Iliadei, transpus într-o românească bizară, chinuită şi ilizibilă. Astfel avea să iasă în lumină gravitatea anacronismului în care se găsea venerabilul bătrîn. Dar, dacă Aristia ne este mai mult sau mai puţin cunoscut, cu deosebire graţie portretului pe care i l-a conturat cu măiestria lui inegalată, G. Călinescu (*Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor*, IX, 1960, nr. 3; republicat în G. Călinescu, *I. Eliade Rădulescu şi şcoala sa*, text stabilit şi adnotat de Al. Piru, Ed. Tineretului, 1966), să ne oprim fugar, pe cît ne permit informaţiile de care dispunem, asupra celorlalţi doi eroi ai corespondenţei, Aristeea şi D. Ananescu, fiica şi ginerele.

Aristeea, Areti, se născuse în 1846, urmase pensionul pînă în 1862 şi se căsătorise cu Dimitrie Ananescu chiar în anul 1864, deci la vîrsta de numai 18 ani. Era singurul copil al lui C. Aristia şi al soţiei sale, Alexandrina (Luxiţa) Mărgăritescu (1821—1889), contrariu de ce afirmă G. Călinescu, şi venise pe lume cînd tatăl depăşise zenitul existenţei. Înduioşarea resimţită faţă de o unică progenitură tîrzie, sporită prin romantismul profesorului de declamaţie, capabil de înflăcărări iuţi şi dogoritoare, făcuseră probabil din Aristeea o copilă alintată, căreia parada de sentimente îi devenise necesară. Mîngîierile, giugiuleliile şi exploziile de iubire ale tatălui, peste care dăm în paginile corespondenţei, sînt pur şi simplu copleşitoare („turturelă", „lebădă", „veveriţă", „inimă aleasă", „model de amor conjugal" etc.) dar, ca totdeauna în asemenea cazuri, se situează, prin sinceritate şi candoare, dincolo de graniţele aprecierii critice.

Aristeea a avut cu D. Ananescu trei fete : Maria (1866—1944), căsătorită cu inginerul D. Saegiu ; Alexandrina (1871—1904), căsătorită cu ing. Al. Radu Vardalah ; Florica (1875—1930) ; şi doi băieţi : Constantin (1881—1917), căsătorit cu Matilda Ferraudo şi Demetru, medic, căsătorit cu Amelia Orghidan (Cf. informaţiilor date de d-na Elena Saegiu-Gheorghiţă, comunicate prin Horia Oprescu). După 20 ani de mariaj armonios, rămase văduvă în 1885. Dispunea de oarecare avere de vreme ce în 1889 constituia Mariei o dotă maritală reprezentînd „22.000 lei asiguraţi cu primă ipotecă în casele cele mari situate în Bucureşti, sub Stejaru, str. Luterană nr. 7, degajată de orice sarcini, cu un venit anual de 4.000 lei", şi 14. 000 lei donaţi testamentar de Alexandrina Mărgăritescu. Sora mai mică, Alexandrina va primi la căsătoria ei, survenită în 1893, numai 5000 lei în numerar şi trusoul. Aristeea Ananescu s-a stins din viaţă în 1914.

Dimitrie Ananescu se născuse în 1831 la Craiova. A arătat de mic înclinaţii pentru studiu, distingîndu-se între ceilalţi conşcolari. Remarcat de Ion Maiorescu şi sfătuit să abandoneze cariera comercială, spre care-l împingeau părinţii, se hotărî de timpuriu să se dedice învă-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

ţământului. În 1848 participă cu entuziasm la revoluţie şi, cu toate că de-abia împlinise 16 ani, lucrează în cancelaria generalului Magheru. Împărtăşeşte, alături de acesta, peripeţiile organizării rezistenţei armate la Cîmpul lui Traian şi apoi ale exilului la Sibiu. Dar rămîne aci puţină vreme. Revine la Craiova, unde trăieşte din lecţii particulare, apoi se îndreaptă spre Bucureşti, ca să-şi termine studiile. După absolvire, intră custode la Biblioteca de la Sf. Sava. În 1852 obţine prin concurs o bursă a Eforiei şcoalelor pentru o specializare la Paris în domeniul ştiinţelor naturale. Timp de patru ani, Ananescu va face studii serioase la Sorbona şi practică la Grădina plantelor, sub direcţia lui Gratinet. Revenit în ţară cu titlul de licenţiat e numit profesor la Şcoala de medicină şi farmacie şi la Şcoala militară. Colaborează cu doctorul Iuliu Barasch la editarea revistei ştiinţifice *Isis* sau *Natura* (1856—1859), apoi cu dr. C. Esarcu (1862—1865). După moartea doctorului Barasch devine profesor definitiv de ştiinţele fizico-naturale la Sf. Sava.

În afară de articolele răspîndite prin periodice, Ananescu a publicat cîteva lucrări care-l aşază printre promotorii dezvoltării ştiinţelor biologice româneşti în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea. E vorba de: *Contemplaţia naturii*, traducere după Charles Bonnet, cu mai multe adăugiri şi corectări, Bucureşti, 1864 (ed. II, 1869); *Omul şi rasele umane*, conferinţă, Bucureşti, 1868; *Curs elementar de istorie naturală*, tom I—IV, Bucureşti, 1871—1875. Contribuţia lui a fost relevată de Anastasie Fătu (*Încercările pentru dezvoltarea scienţilor naturali în România*, Bucureşti, 1874, p. 17 şi 106) precum şi de cercetătorii din vremea noastră (v. S. Ghiţă, *Din istoria biologiei generale în România*, extras din *Istoria biologiei generale*, Bucureşti, 1961, p. 480). Ananescu a pledat pentru sistemul de clasificaţie naturală a fiinţelor vii însă n-a ajuns niciodată să îmbrăţişeze darwinismul. Ca şi alţi oameni de ştiinţă ai vremii, în primul rînd ca Ion Ghica şi dr. I. Barasch, el a expus în mod obiectiv principiile doctrinei transformiste, rămînînd totuşi pe poziţiile lui Cuvier, care preconizase teoria catastrofelor şi a creaţiilor succesive.

În primăvara anului 1864 D. Ananescu se afla la Paris, împreună cu tînăra lui soţie, probabil ca să-şi treacă doctoratul. Scrisorile pe care le publicăm acoperă perioada de dinainte şi de după examen (29 apr./10 mai 1864—24 iul./5 aug. 1864).

2 În 1859, după date furnizate de E. Winterhalder, se numărau în Bucureşti 10 librării (*Românul*, 27 ian./8 febr. 1859, nr. 11). Dintre proprietarii acestor librării, mai ales I. V. Socec şi George Ioanid au jucat, prin amploarea comerţului de carte şi în special prin activitatea editorială conexă, un rol însemnat în formarea unui public cititor. Asupra problemei, în particular cu referire la G. Ioanid, v. Paul Cornea, *O întreprindere editorială bucureşteană la jumătatea secolului trecut*, în *Revista de istorie şi teorie literară*, nr. 4, 1966.

În manuscrisul 4409 B. A. R. se găsesc diverse materiale informative asupra activităţii unor librari din secolul trecut, ca de pildă: George Ioanid, Socec, Danielopol, Adolph Ulrich etc.

3 Alexe Marin, bun prieten cu D. Ananescu, a fost unul dintre primii fizicieni români cu o serioasă pregătire de specialitate, care s-a devotat activităţii pedagogice. Născut la Craiova, în 17 august 1814, a izbutit — după un scurt interludiu de profesorat în cursul elementar de la Sf. Sava — să obţină, în 1846, o bursă la Paris. Revoluţia de la 1848 îl surprinde în capitala Franţei, de unde e rechemat de Eforia şcoalelor, în octombrie 1848, pe motivul lipsei de fonduri. Spirit descurcăreţ, Alexe Marin reuşeşte însă să-şi continue studiile, în ciuda întreruperii subsidiilor,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

revenind în patrie numai după un an. E numit conservator al cabinetului de fizică şi al laboratorului de chimie de la Sf. Sava şi obţine, după un duel epistolar cu Departamentul bisericesc, un stipendiu în scopul traducerii unor lucrări din domeniul ştiinţelor fizico-chimice. Lucrările respective sînt : *Fizica*, tradusă după Pouillet (1852) şi *Chimia*, tradusă după Pelouze şi Fremy (1853). Alexe Marin a mai publicat : *Anatomie populară* (1837) ; *Convorbiri de geometrie practică* (1839) ; *Principii de mecanică* (1840) ; *Convorbiri de mecanică uzuală* (1842) ; *Aritmetica practică şi tabela de aritmetică practică* (1843) ; *Cunoştinţele pentru şcoalele primare* (1858) ; *Tehnologia* — tradusă după Guibry (1858) ; *Fizica pentru şcoalele primare* (1863) ; *Noţiuni de fizică uzuală* (1870) ; *Manual de aritmetică* (1871) ; *Carte de cetire* I (1872), II (1875) ; *Primele noţiuni de aritmetică*, (1874) ; *Desenul şcoalelor*, (1876). Alexe Marin a predat ştiinţele fizico-chimice la şcolile înfiinţate în deceniul al 7-lea , precum Şcoala de chirurgie, Şcoala militară, Şcoala veterinară, Şcoala de farmacie, Şcoala de agricultură. Îndată după crearea Universităţii din Bucureşti a fost numit profesor la Facultatea de ştiinţe (1868). A murit la 25 aprilie 1895.

4 Doctorul Carol Davila (1828-1884), francez de origine, venit în ţară în 1853, la chemarea lui Barbu Ştirbei, a fost unul dintre principalii organizatori ai vieţii medicale din ţara noastră. A înfiinţat pe răspundere personală o şcoală de medicină (în 1854, trecută din 1856 sub administraţia statului), o şcoală de farmacie (1856), o şcoală veterinară (1857), a pus bazele Grădinii botanice de la Cotroceni şi a organizat ambulanţele armatei române. Cuza l-a numit general în 1860, Camera şi Senatul l-au proclamat cetăţean român în 1866. A fost profesor de chimie la Universitatea din Bucureşti, membru al Eforiei spitalelor civile, inspector al serviciului sanitar civil şi militar, membru în Consiliul permanent al instrucţiunii publice. S-a căsătorit în 1864 cu Anica Racoviţă, nepoată a Goleştilor. Operele sale principale : *Profilaxia sifilisului*, Bucureşti, 1853 ; *Aerul atmosferic*, Bucureşti, 1871. Detalii la G. Barbu, *Carol Davila şi timpul său*, Bucureşti, 1958.

5 Arhimandritul Iosafat, supranumit Snagoveanul (1797-1872), se preoţise în 1827, fusese ales membru în Consistoriul episcopiei de Buzău la 1831, funcţionase din 1834 ca preot al colegiului Sf. Sava, urmînd şi cursuri în calitate de auditor. Sub Alexandru Ghica devine eclesiarh al curţii domneşti şi din 1842 egumen al mînăstirii Snagov. În 1848, ia parte activă la revoluţie : e membru în comisia pentru dezrobirea ţiganilor şi face parte din Clubul regeneraţiei. După înfrîngerea mişcării se numără printre închişii de la Cotroceni, transportaţi apoi pe ghimie în susul Dunării. De la Semlin se îndreaptă spre Transilvania, fixîndu-se întîi la Braşov, unde colaborează cu Bolliac la editarea *Expatriatului*, apoi la Rucăr (v. infra p. 199). În 1853, Iosafat Snagoveanu se stabileşte definitiv la Paris, fundînd capela română din capitala Franţei, pe care în 1860 o închină Mitropoliei din Bucureşti.

6 În ziua de 10 mai 1864 au fost arestaţi la Bucureşti moşierul Constantin Suţu, fost ministru sub domniile regulamentare, şi Dimitrie Lamberti, medic al casei Mitropoliei şi al Spitalului Brîncovenesc, sub acuzarea de „vinovate uneltiri împotriva Unirii şi a domnitorului". În aceeaşi zi, poliţia ieşană opera o descindere în casele lui Panait Balş, fostul editor — alături de Kogălniceanu, Alecsandri şi Ghica — al *Propăşirii* de la 1844, descoperind hîrtii compromiţătoare, cu caracter sediţios. Prin ele se cerea deschiderea unei anchete asupra purtării domnului şi se preconiza o unire federativă. Suplimentul extraordinar al *Monitorului Oficial* din 10 mai 1864 scria următoarele : „Rezultatul cercetărilor ce deocamdată se poate comunica publicului este că scopul

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

vinovatei unelțiri era de a ajunge la detronarea lui Alexandru Ioan I, la rumperea Unirii și la numirea de-a dreptul din străinătate a cîte un principe caimacan pentru fiecare Principat". *Românul* din 12 mai 1864 încerca să diminueze importanța afacerii : „Nu se pare, cel puțin pînacuma, după cîte s-a publicat, în nimic periculos, ba nici chiar serios, căci ce autoritate și ce înrîurire pot avea în țară doctorul Lamberti și chiar d. Costache Șuțu?". Arestările au fost în orice caz de scurtă durată, cei trei prezumtivi conspiratori beneficiind de amnistia politică din 19/31 iulie 1864.

7 E vorba de Plutarh, *Parallela sau viețile bărbaților iluștri*, traducere de C. Aristia, București, 1857.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

GH. ASACHI

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

A

I

Către Gh. Barițiu[1]

Iași, duminică 22 martie 1859

Domnul meu !

Ieri împreună cu d. N. Istrati am fost în mai multe rînduri la cvartirul d-voastră fără a fi avut plăcerea de a vă găsi. Dorind însă a vă procura conoștința personală cu un vechi amic, vă poftesc a mă aștepta astăzi la 11 oare sau la alta, cînd veți însemna, spre împlinirea dorinței.

Al d-voastre cu aleasă considerație,

serv.

Gh. Asachi

(B. A. R., *Mss. rom.*, 1005, f. 76)

II

Către directorul Liceului din Iași

Iași, 1866, sept. 24

„Onorabilului director al Liceului din Iassi

Asupra invintărei ce mi s-a făcut a asista la o comisiune esaminatoare, cu onor respund că starea ochilor mei nu mă iartă a mă ocupa sara, precum mi se însamnă la ora 7 post meridiane, încît de se poate a schimba ora, sum prompt a asista la acea ce mi se va însemna.

Primiți Domnule Director asecurarea deosebitei mele considerațiuni.

G. Asachi

Din adrese ulterioare (4 oct. 1866 și 12 oct. 1866), aflăm că Asachi n-a participat la ședințele juriului, fiind bolnav.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1866, Dir. a II-a, dosar 456, f. 568, 569, 572, 574 ; copii A. I. G. C.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

III

G. Asachi către Domnitor

18 mai 1869

Prea înălţate Doamne,

Crezînd a aduce încă un mic serviciu în ţarina literaturei române, acum cînd ca impovarat de ani singur nu mai pot lucra, cutez a supune Măriei Voastre un manuscipt intitulat „Istoria Moldovei"[2] alcătuită de Ludovig Gebhard după planul lui Wilhelm Gutri şi a lui Ioan Grai cum şi a altor învăţaţi englezi cuprinse în Istoria sa tomu al 87-lea. Acest manuscript Măria Voastră cuprinde însemnătatea istorică şi acea literară română fiind că e tradus în 1808, care poate servi de un pion arătător progresului ce a făcut limba română pînă azi. Măria Voastră am crezut că acest manuscript ar putea bine figura între emprimatele ce se fac de către On. Minister al Instrucţiunii în Arhivul Istoric şi că Măria Voastră, care purtaţi atîta interes pentru litere veţi ordona cele ce veţi bine găsi de cuviinţă.

Al Măriei Voastre prea supus şi umilit serv,

Gheorghe Asachy

25 mai 1869 Iaşi

Consiliul Permanent al Instrucţiunii propune în şedinţa din 24 mai 1869 ca manuscrisul să fie depus la Biblioteca naţională spre a fi consultat de amatori. Ministrul decide ulterior ca manuscrisul să fie trimis la Arhivele Statului, spre a fi publicat în „Revista istorică a Arhivelor".

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1869, Dir. a II-a, dosar 168, f. 15, 16, 18, 19, 20, 24; copii A. I. G. C.)

B

Prin petiţia nr. 1228 din 26 iulie 1866 G. Asachi cere Ministerului Justiţiei şi Instrucţiunii Publice să i se comunice unde să depună cele douăzeci de lucrări realizate la Institutul „Albina română" pe care le dăruieşte ministerului. Rezoluţia ministrului G. Strat dispune ca obiectele de artă să fie predate directorului Şcolii de belle arte, iar cărţile

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

bibliotecii din Iaşi. Lui G. Asachi i se vor aduce mulţumiri prin Monitorul Oficial pentru donaţia făcută.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1866, Dir. a II-a, dosar 491, f. 11—13; copie A. I. G. C.)

Lege votată în 1870 (17 ianuarie) cu o majoritate de 77 voturi contra patru, în care se arată:

„Art. I. Suma de şepte sute patru zeci, 740, lei noi pe lună recompensă naţională, ce a fost legiferată decedatului G. Asachi, va urma a fi plătită văduvei domniei sale Elena Asachi[3], pe viaţă".

(Arh. Stat. Buc., *Senatul*, sesiunea 1869—1870, dosar 321, f. 17; copie A. I. G. C.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Note

1 Interesul biletului pe care-l publicăm rezidă în două puncte : că în martie 1859, deci după vizita făcută la București (Vasile Netea, *George Barițiu*, București, 1966, p. 241), Barițiu s-a oprit la Iași ; că deși N. Istrati, faimosul antiunionist, colaborase la *Foaie pentru minte, inimă și literatură* încă din 1841 și corespondase intens cu redactorul *Foii*, acesta nu-l cunoștea personal. Mijlocirea de către Asachi a întîlnirii avea probabil și scopul de a calma aprehensiunile lui Barițiu, partizan convins al actului înfăptuit la 24 ianuarie 1859 și deci puțin tentat să asculte recriminările amare ale intîrziatului Istrati.

Despre N. Istrati : Paul Cornea, *Un pașoptist, renegat : N. Istrati*, în *Studii de literatură română modernă*, București, 1962. E vrednic de notat că în aprilie 1843 Istrati se număra printre cei cîțiva moldoveni care proiectaseră, în semn de gratitudine pentru opera culturală desfășurată de Barițiu, să-i facă „un act de recunoștință publică însoțit de un inel drept suvenir" (*idem*, p. 343).

2 Manuscrisul de care vorbește Asachi este *Istorie politicească a Dachiei și a niamului românilor. Tomul întîi pentru Valahia.* Tradus din limba germană de Ioan Nemișescul ot Vistierie, Iași (B. A. R., *mss.* 2866). B. A. R. posedă și tomul al doilea „pentru Moldova" al operei menționate, în două copii, înregistrate sub numerele : 2867 și 4702.

Ediția din Gebhardi, citată de Asachi, nu există la B. A. R. În schimb găsim alte două opere : *Allgemeine Weltgeschichte nach dem Plan Wilh. Guthrie und Joh. Gray und anderer gelehrten Engländer entworfen, ausgearbeitet und aus den besten Schriftstellern gezogen* von Ludwig Albrecht Gebhardi, vol. 56, Brunn, 1788 și *Geschichte des Reichs Hungarn und der damit verbundenen Staaten.* Theil I—IV, Leipzig, 1778—1782, vol. 15.

3 Elena Asachi, născută Tayber, văzuse lumina zilei la Viena, în 30 octombrie 1789. Era fiica unui profesor de canto, care activa și în calitate de compozitor al capelei imperiale. Primise, de aceea, o educație muzicală îngrijită, învățînd pianul și compoziția. Adusă ca guvernantă în țară de Mihai Sturza, în 1817, se căsători întîi cu grecul Kiriaco Melirato, de care însă divorță prin 1823, recăsătorindu-se în 1826 sau 1827 cu Gheorghe Asachi. (E. Lovinescu, *Gh. Asachi. Viața și opera sa*, București, 1927, p. 39—40). Din prima căsnicie rezultară trei copii : Dumitru, Glicheria (alias Hermiona) și Alexandru. Asachi se dovedi pentru ei un adevărat tată.

Elena Asachi și-a pus alesele însușiri în slujba dezvoltării artei muzicale din Moldova. Ea își secondă activ soțul în organizarea diverselor spectacole ocazionale, ca și în activitatea Conservatorului de la 1836, compunînd de fiecare dată acompaniamentul muzical sau bucăți de sine stătătoare, interpretate cu succes de actorii diletanți. Astfel a fost *La tente*, denumită pompos *cantate de la fête pastorale donnée au théâtre de Jassy le 10 avril 1834*, litografiată la Institutul Albinei sau imnul *Luceafăr lin*, adaptat scenetei lui Asachi, *Privighetorea ostașului moldovean* ori, în fine, aria *Se il fato barbaro*, cîntată în 1837. Elena Asachi a murit la 9 mai 1877. Despre ea : T. T. Burada, *Elena Asachi*, în *Convorbiri literare*, XXI, 1887, nr. 7.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

HERMIONA ASACHI—QUINET

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

A

Către C. A. Rosetti

Veytaux Canton de Vaud. Suisse.
18 Juillet 1866.

Monsieur,

Le vaillant Românul[1] est un lien visible qui unit Edgar Quinet à ses anciens amis... laissez-moi dire *aux fils de sa pensée* ! Oui, cette adoption de coeur date de loin, de ces grands jours, où l'enseignement du Collège de France, la révélation des nationalités, la religion de patrie et liberté, étaient pieusement recueillies par la jeunesse roumaine ! Après tant de paroles de lumière et de feu voici des actes, de fortes assises, sur les quelles s'édifie la patrie roumaine ! Profonde consolation pour celui qui vous a tant aimés ! Après vingt ans d'héroïques efforts, une immortelle pensée triomphe, et de loin nous saluons la victoire de la Roumanie.

Mon mari vous a dit mieux que je ne puis, ses sentiments aux quels je m'unis de toute mon âme. Il m'est doux de vous exprimer moi-même mes voeux pour la patrie régénérée !

Sur ce mot, je voudrais m'arrêter ici... Dans notre vie uniquement remplie des grands intérêts moraux de la France et des nations qui veulent renaître, moi aussi je ne trouve pas le temps de reporter un regard sur les intérêts privés ; avec joie, avec enthousiasme nous les avons entièrement sacrifiés depuise 16 ans.

Pourtant les années s'accumulent et je songe tout à coup avec effroi, avec douleur à l'âge de mon père... octogénaire ! Il a voué 60 ans aux travaux qui ont préparé la civilisation et la régénération roumaine. Quelle fut sa récompense ? Une persécution acharnée du prince Couza qui l'a dépouillé peu à peu de tout son avoir : pension réduite (presque supprimée) ; Moniteur enlevé, imprimerie et fabrique forcément fermées. Cette situation cruelle réagit nécessairement sur notre vie, puisque toute ma fortune est encore entre les mains de mon père et depuis 3 ans il se trouve dans l'impossibilité de remplir ses engagements envers son gendre. Avec son noble dédain de tous ses intérêts personnels, Edgar Quinet les ensevelit dans un profond oubli.

Mais il ne m'est plus permis d'oublier et j'ai le devoir de veiller enfin sur ces débris de tant de naufrages ! Puisque nos anciens amis roumains sont à même de faire rendre justice à Georges Asaky, c'est à vous, cher Monsieur, que je confie le soin de produire les titres de mon père. Il y a plusieurs moyens. Soit en lui accordant la même pension[2] qu'à M. Heliadi (leurs travaux datent de la même année), soit en réalisant le vote de l'Assemblée qui a décrété l'achat de l'imprimerie de Georges

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Asaky, où se trouvent enfoui un capital mort qui représente ma dot. Pour nous il serait bien temps de la recouvrer.

Devoir à votre amitié , Monsieur et cher compatriote, cette sécurité qui nous manque, c'est un sentiment bien doux qui s'ajouterait à tant d'autres, impérrissables !... Je n'ai pas oublié le lettre admirable que nous avons reçue de vous lors de la mort de mon fils et mon coeur en est resté pénétié.

Il m'en coûte infiniment de vous avoir tant parle d'une question privée, mais cela considère comme mon devoir envers mon père, envers mon mari.

Veuillez exprimer à Madame Rosetty les hommages affectueux de M. Quinet et mes souvenirs. Combien nous avons parlé d'elle avec nos amis Michelet l'été dernier.

Recevez, Monsieur, l'expression de la fidèle affection que vous garde mon mari et mes sentiments de sympathie les plus dévoués.

H. Quinet[3]

(Orig. A. I. G. C.)

Veytaux Canton de Vaud, Elveţia.
18 iulie 1866.

Domnule,

Bravul „Românul" este o legătură vădită care uneşte pe Edgar Quinet cu vechii săi prieteni... lăsaţi-mă să spun *cu fiii gîndirii sale!* Da, această adopţiune de inimă datează de mult, din acele zile mari cînd învăţămîntul la Collège de France, revelaţia naţionalităţilor, religia de patrie şi libertate, erau primite în chip pios de tinerimea română! După atîtea vorbe de lumină şi de foc iată acte, temelii solide pe care se construieşte patria română! Consolare profundă pentru acela care v-a iubit atît! După douăzeci de ani de sforţări eroice o idee nemuritoare triumfă şi de departe salutăm victoria României.

Soţul meu v-a exprimat, mai bine decît o pot face eu, sentimentele sale la care mă alătur din tot sufletul. Îmi place să vă comunic eu însămi urările mele pentru patria regenerată!

Cu aceasta, aşi vrea să mă opresc aici... În viaţa noastră ocupată numai de marile interese morale ale Franţei şi ale naţiunilor care voiesc să renască, nici eu nu găsesc timpul de a arunca o privire asupra intereselor particulare; cu bucurie, cu entuziasm, le-am sacrificat cu totul de 16 ani.

Totuşi anii se adună şi mă gîndesc de odată cu spaimă la tatăl meu... octogenar! Şi-a închinat 60 de ani lucrărilor care au pregătit civilizaţia şi regenerarea română. Care i-a fost răsplata? O persecuţie înverşunată a prinţului Cuza care l-a despuiat puţin cîte puţin de toată averea : pensia redusă (aproape suprimată); Monitorul luat, tipografia şi fabrica închise forţat. Această situaţie crudă influenţează în mod obligatoriu asupra vieţii noastre pentru că

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

întreaga mea avere este încă în mîinile tatălui meu, şi de trei ani el se află în imposibilitatea de a-şi îndeplini angajamentele faţă de ginerele său. Cu dispreţul său nobil pentru orice interese personale Edgar Quinet le-a învăluit într-o uitare adîncă.

Dar nu-mi mai este îngăduit să uit şi am datoria de a veghea, în sfîrşit, asupra acestor rămăşiţe dintr-atîtea naufragii! Pentru că vechii noştri prieteni români sînt în stare să facă dreptate lui Gheorghe Asachi, vă încredinţez dumneavoastră, dragă domnule, sarcina de a arăta drepturile tatălui meu. Sînt mai multe mijloace. Fie să i se acorde aceeaşi pensie ca d. Heliade (lucrările lor datează din acelaşi an), fie să se realizeze votul Adunării care a decretat cumpărarea tipografiei lui Gheorghe Asachi, în care se află îngropat un capital mort ce reprezintă dota mea. Pentru noi ar fi timpul s-o redobîndim.

A datora prieteniei dumneavoastră, dragă domnule şi compatriot, această siguranţă care ne lipseşte, este un sentiment plăcut, care s-ar adăoga atîtor altora, neperitoare. N-am uitat scrisoarea admirabilă pe care am primit-o de la dumneavoastră cu prilejul morţii fiului meu şi care mi-a rămas în inimă.

Îmi este foarte greu de a vă fi vorbit atît de mult despre o chestiune personală, dar socot aceasta ca pe datoria mea faţă de tata, şi faţă de soţul meu.

Binevoiţi a exprima doamnei Rosetti omagiile afectuoase ale d-lui Quinet şi amintirea ce i-o port. Cît de mult am vorbit despre dînsa vara trecută, cu prietenii Michelet!

Primiţi, domnule, expresia afecţiunii statornice pe care v-o păstrează soţul meu şi sentimentele mele cele mai devotate de simpatie.

H. Quinet

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Note

1 Este vorba de ziarul „Românul", apărut la Bucureşti în 1857 şi condus de C. A. Rosetti pînă la încetarea sa din viaţă în 1885. După acest an conducerea „Românului" fu preluată de fiul lui C. A. Rosetti, Vintilă. „Românul" a apărut astfel : 1857—1864, 1865, 1866-1905. Între 1864—1865 fiind suspendat, s-a editat sub numele „Libertatea" şi „Conştiinţa Naţională". A avut suplimentele „Românul de duminică" şi „Românul literar".

2 În legătură cu pensia lui Heliade Rădulescu, v. p. 196 şi 217

3 Hermiona Quinet este fiica, din prima căsătorie, a Elenei G. Asachi, soţia scriitorului. În 1823, Eleonora Melirato, născută Taiber — devenită apoi Elena Gheorghe Asachi — se despărţea de soţul său Kiriaco Melirato cu asentimentul acestuia ca cei trei copii rezultaţi din căsătoria lor, Dumitru, Glicheria şi Alexandru să fie încredinţaţi fostei soţii :„ cu a noastră deopotrivă învoire i-am încredinţat purtării de grijă şi creşterii d-sale Gheorghi Asachi, cu împuternicire de a-i pute d-lui cu vreme de a-i şi adoptarisi de fiii săi. („Ioan Neculce", Bul. muz. municip. din Iaşi, 1923, fasc. 3. p. 131). G. Asachi va adopta, în adevăr, pe cei trei copii care-i vor purta numele, Glicheria devenind Hermiona Asachi. Aceasta primi o educaţie foarte îngrijită în casa lui Asachi, făcîndu-şi şi o cultură muzicală solidă, ceea ce este explicabil dat fiind că mama sa era compozitoare şi interpretă vocală (v. p. 60).

Hermiona debută în literatură cu două traduceri : Emile Deschamps, *René-Paul et Paul René*. Novelă fiziologică . . . prelucrată de Ermiona Asachi. Eşii, 1839, şi K. Pichler, *Rut*. Poemă biblică în trii idile. De pe limba germană adusă pe românie de . . . Ermiona Asachi. Eşii, 1839.

A fost căsătorită cu un Moruzi, tipărind sub noul nume a treia traducere : *Istoria sfîntă pentru tinerimea moldo-română*, tradusă cu adăogiri, (de Ermiona Muruz). Eşii, 1840 ; ed. a II-a, Iaşii, 1846.

În 1843 revenea la numele tatălui adoptiv : Pelico-Silvio, *Despre îndatoririle oamenilor*. Tradus de d-ei Ermiona Asachi. *Iaşi*, la Institutul Albinei, 1843.

Aceasta este, după cît se ştie pînă în prezent, contribuţia Hermionei Asachi Quinet la literatura română.

La 21 iulie 1852 Hermiona Asachi se căsători cu Edgar Quinet, istoricul, filozoful, poetul şi omul politic francez, prieten al Românilor. Acesta fusese exilat din Franţa, după revoluţie, la 9 februarie 1852 şi se stabilise la Bruxelles. Din 1858 Quinet îşi mută domiciliul la Veytaux sur le Lac de Genève, de unde este trimisă şi scrisoarea pe care o publicăm. Hermiona a fost o tovarăşă de viaţă ideală pentru Edgar Quinet, uşurîndu-i mult amarul exilului. După moartea lui Quinet Hermiona s-a îngrijit de editarea vastei sale opere care se tipări într-o serie de 30 de volume.

Hermiona Quinet şi-a continuat în străinătate îndeletnicirile scriitoriceşti, publicînd mai multe lucrări în limba franceză ; *Mémoires d'exil*. Bruxelles, Paris, 1868 ; *Paris. Journal du siège* par. . . Précédé d'une préface d'Edgar Quinet. Deuxième éd., Paris, 1873 ; *Edgar Quinet avant l'exil*. Paris, 1887 ; *Edgar Quinet depuis l'exil*. Deuxième éd., Paris, 1889 ; *Ce que dit la musique*. Paris, 1893 ; *La France idéale*. Paris, éd., II, 1898 ; *Cinquante ans d'amitié. Michelet-Quinet*.(1825—1875). Paris, f. a.

Hermiona Quinet s-a stins din viaţă la Paris, în 1900.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

GHEORGHE BARIȚIU

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

A

I

Domnul meu ![1]

Cocoana soţiea d[umita]le simte o mare neodihnă pentru că pînă astăzi marţi, la 9 ceasuri dimineaţa, nu priimi ştire despre fericita sosire a d[umita]le la Bucureşti, pentru care şi spedui* pe d. Ilie. Eu însă, care făcui socoteala vremii, nu mă prea mir că pînă acum nu ne avizaraţi decît numai din Cîmpina şi aştept în linişte ştiri cu poştiea de mîine 14/26 iul[ie]. Dacă totuşi mă învoii la călătoriea omului, pricina este asta, pe care nu cutez a o descoperi cucoanei subt nici o condiţie. Ieri adecă, ne veni aici un preot de la dumneavoastră cu scrisoare către d. Alexandru Golescu, de la care aflai că d-stră acum aţi fi în foarte mare grijă despre venirea unui mare no. de turci sătoşi de sînge, pe care numai înţelepciunea unui paşă i-ar fi reţiind, mai făcînd întrebare la Constantinopol; apoi iarăşi şi pentru descoperirea unui complot afurisit. Cea dintîi cînd s-ar întîmpla, negătiţi cum sînteţi, nu cunva iar v-or arunca în braţele ruşilor; a doa, pe cît pricep e îndreptată chiar asupra personalului guvernului provizoriu. Aud iară că multe scrisori ale d[omnu]lui Ioan Ghica nu sosiră la dumneavoastră ci să perdură, căci nu trimiteaţi şi doi oameni pe rînd la Constandinopoli? ! Mîine, poimine soşeşte la d-stră d. Răşcanu, acel boer moldovean prigonit pe moarte de Sturzea; merge drept la Constantinopol, ca franţoz. Mai daţi pe cineva lîngă d[umnea]lui. Domnilor, cînd ne lipsesc arme, singura scăpare ne poate proveni de la cea mai mare iuţeală şi ghibăcie de a negoţia; aşadar curînd, curînd. Ale s** naţii, cînd revoltă au numai grija de a să constitui curînd, înlăuntru; noi avem să ne asigurăm şi în afară, mai mult ca oricare alţii.

La Petersburg trimis-aţi? Toţi aşteaptă cu sete şi ar lăuda acest pas care, aşa cum îl porniserăţi, nu vă vatămă cu nimic.

Articolu[l] d[umita]le aruncă flacări de mînie între o parte mare a emigraţilor; am avut atacuri cu cîţiva din ei, le-am zis că nu sînt dedaţi cu apă rece, nici cu hapuri amare, însă dătătoare de viaţă.

Vedeţi, aflaţi vreun mijloc de apropiere şi domolire cu proprietarii, căutaţi să-i zmulgeţi din sînul aristocraţilor mari, fără a vă umili pe dumneavoastră. Tăieţi drumul atîtor minciuni, tot prin jurnale, ca să nu să amăgească şi cei nevinovaţi. Luaţi seama că partida reacţională nu doarme niciodată, d-stră însă căutaţi de-i împuţinaţi şirurile; un proect despre proprietate prin care s-ar făgădui despăgubiri strălucite, colonizări din

---

* Expedie.

** Probabil: alte.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

moşiile mici pe cele pustii mănăstireşti şi aşa or împăca pe foarte mulţi. Faceţi să vază şi orbii că ceea ce voiţi d-stră şi ce să întîmplă la noi, nu este comunizm.

Rămîn, cu tot respectul, al d[umita]le mult stimătoriu

G. Bariţ

Braşov, 1848, iulie 15.

P.S. D-lui Tell încă i-am scris eri, ci mi să pare că uitai datul de la d. A. Golescu. Am scrisoarea de la Sibiu, din 8 iulie, în care îmi spune cînd va pleca. Maiorescul încă nu veni.

(Original A. I. G. C.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Note

1 Scrisoarea pe care o publicăm, după originalul aflat în posesia Institutului de istorie şi teorie literară „G. Călinescu", e adresată, după toate probabilităţile, lui I. Heliade-Rădulescu. În adevăr, soţia acestuia se afla în iulie 1848 la Vîlcele, lîngă Braşov. Lucrul rezultă dintr-o scrisoare a Mariei Heliade, publicată în *Foaie pentru minte, inimă şi literatură*, din 2 august 1848, în care ea mulţumeşte pentru manifestaţia de simpatie ce i se organizase în ziua de 16 iulie. Un grup de negustori braşoveni, condus de capelmaistrul Frederic Aloisi, se adunase atunci în faţa casei în care locuia, cîntînd arii naţionale şi strigînd : „Să trăiască constituţia fraţilor români, să trăiască fundatorii ei" (V. şi infra, documentul de la p. 181, din care rezultă că Maria Heliade lipsea din Bucureşti în ajunul declanşării revoluţiei).

Bariţiu îl cunoştea pe Heliade încă din 1836, cînd vizitase Bucureştiul, împreună cu Timotei Cipariu. De-atunci, cei doi fruntaşi ai mişcării culturale rămăseseră în legături statornice, fie întîlnindu-se uneori la băile din Vîlcele, fie la Bucureşti, unde Bariţiu revenl în 1844, fie, mai ales, prin intermediul presei.

„Articolul" la care se referă Bariţiu ar putea fi sau proiectul lui Heliade privind „Bazurile constituante", apărut în *Poporul suveran*, nr. 3, din 28 iunie, sau (mai puţin probabil) oraţia funebră rostită de el la 20 iunie, cu prilejul înmormîntării victimelor încercării contrarevoluţionare din 19 iunie, publicată în acelaşi număr al ziarului.

Sfaturile date de Bariţiu corespund unei linii politice moderate şi au în vedere, în mod lucid, situaţia internaţională a Principatelor, încercuite de puteri absolutiste, dintre care Rusia ţaristă de-abia aştepta să i se ofere pretextul intervenţiei militare. Aşa se explică recomandarea de a „negoţia" şi de a trimite o delegaţie la St. Petersburg. Cît priveşte delimitarea de „comunism", ea trebuia să servească aceluiaşi obiectiv, de liniştire a spiritelor. Acuzarea era aruncată de elementele cele mai retrograde, în intenţia de a discredita revoluţia, prezentînd actul de dreptate pe care ea voia să-l facă ţăranilor, prin împroprietărirea cu despăgubire, drept atentat silnic la sfinţenia dreptului de proprietate. Nu numai Bariţiu considera oportun să se clarifice lucrurile, dar şi democraţi înaintaţi, ca I. Ionescu de la Brad şi N. Bălcescu, s-au preocupat în timpul revoluţiei şi după înfrîngerea ei, de respingerea calomniei reacţionare că aderenţii Proclamaţiei de la Islaz ar fi voit exproprierea. Ionescu de la Brad a scris chiar un articol, intitulat *Românii nu sînt comunişti*, în *Foaie pentru minte, inimă şi literatură*, nr. 49, 13 decembrie şi nr. 50, 20 decembrie 1848) care ni s-a păstrat în copie şi într-unul din manuscrisele lui Bălcescu (B.A. R., Mss. rom. 82, f. 455-461.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

CEZAR BOLLIAC

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

A

I

Către T. Aman [1]

17 iunie. Rue de l'est 19
[1854 ?]

Iubite amice,

Ieri şi astăzi am fost mult ocupat şi n-am putut veni să casc înaintea d-tale. Luni voi veni negreşit.

Amicul d-tale
Bolliac

Orig.

(B. A. R. *Coresp.* 30/1957)

II

Către T. Aman

Joi 22 iunie 1854

Trimiţi iubite amice pe consierjul meu ca să mă ia de la dumneata şi să m-aducă la mine şi să mă-nvelească bine ca să nu răcesc sau să mă deoache cineva pe drum.

Spune-mi cînd o să poţi veni spre a alege păretele în care o să-mi şază mai bine ţintuit.

Amicul Dtale
Bolliac

Orig.
(B. A. R. *Coresp.* 30/1957)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

III

Către Christian Tell[2]

Paris, 23 iunie 1856

15 Carrefour de l'Observatoire

Domnule general,

Baronul Talleyrand [3], trimisul extraordinar al Franței în Principate pleacă din Paris peste trei zile. Se duce în Viena și d-acolo în Constantinopole. D-acolo o să meargă mai întîi *incognito* în București pentru o săptămînă spre a se înțelege cu Consulul și a-și recunoaște tărîmul. Se va întoarce iarăși în Constantinopole ca să se adune cu colegii lui și să intre cu toții în țară. Eu am fost recomandat mai de sus acestuia și toate memoarurile mele, date atît împăratului cît și prințului Napoleon i s-au dat baronului, din ambele Cabinete, în copii. Cînd vei vedea aceste *deele** de cîte mai multe sute de pagine, te vei încredința că am întrebuințat timpul esilului meu. Am făcut singur atîta și fără ajutorul nimănui, nici pecunar, nici moral, cît toată ciocoimea împreună cu toate mijloacele lor n-au făcut. Am văzut pe prezidentele republicii, pe împăratul, de mai multe ori pe prințul Napoleon și pe toți aceia ce pot da un ajutor patriei mele. Am dat optsprezece memoaruri, toate bine puse. Conserv răspunsurile de la fiecare. Am tipărit un mic volum de poezii în contra ciocoilor, mulțime de articoli și o broșură *Topografia Rumăniei* cetită în seansele Societății Geografice din Paris, lăudată în raporturile astei societăți *că dă științei o țeară nouă și clasică totdeodată*[4] *Malte-Brun*[5] i-a consacrat trei articoli în revista lui și mai toate jurnalele științifice ale Fr(anței), Germ(aniei) și Engliterei au lăudat-o. Am făcut Carta Rumăniei în relief, am izbutit a trece Rumănia în mai multe cărți elementare de instrucție. Am angajat mai mulți profesori a vorbi *despre dînsa* în clase. Am făcut portreturile rumânilor ce am crezut mai demni în dicsionarul de oameni mari care se lucrează acum și am un manuscris gigantic, citat de acum în douăzeci de uvrajuri, care va fi piatra fondamentală a istoriei noastre. Dar, nu e o prostie pe mine să cerc a-mi face apologia, eu, om din popor, către un alt om din popor ! Ce merit pot avea lucrările unui om care nu e elit din tamaslîcul ciocoiesc? Comisarul francez, care te va primi cu plăcere, dacă vei voi să-l vezi la Constantinopole, mi-a zis să-ți scriu aceasta : să dați o hîrtie la Poartă în care să cereți intrarea espatrieților în țeară înaintea alegerilor. Să ziceți în astă hîrtie că acum cînd, în temeiul tractatului din Paris, Poarta și celelalte puteri aliate dau dreptul și cer ca toate clasele și toate interesele din Principate să-și arate dorințele și să se pronunțe

* dosare

Adăugat pe marginea paginii f. 1 ; „Nu te speria de răţoiturile Porții contra unirei Principatelor. Sînt trebi austriace. Împăratul neamț se vede c-a hotărît să facă și el un zapciu în partea locului".

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

pentru întocmirile viitoare, espatriaţii, care sînt un element vital al ţării, nu pot rămînea depărtaţi de dreptul comun dat tutulor rumânilor. Mi-a zis să vă scriu ca această hîrtie ar fi bine să fie iscălită de d-ta, d. Eliad şi d. Magheru în numele emigraţiei şi să daţi copii după dînsa fiecăruia comisar, mai vîrtos lui, sardului, englezului şi prusului. Mi-a făgăduit că el o va sprijini din toate puterile lui. Dacă cumva această hîrtie nu va putea fi iscălită de cîte trei, atunci faceţi-o fiecare în parte, iscălind fiecare în numele emigraţiei. Cătaţi să nu pierdem asta ocazie. De-mi veţi trimite şi mie o asemenea hîrtie către împăratu, am mijloc să i-o dau. Este de mare importanţă să intrăm acum în ţeară. Toată suflarea ciocoiască şi-a dat mîna ca să poate domina alegerile. Niciodată n-a fost o corespondenţă mai activă între dînşii. Trebuie şi noi să lăsăm astă himeră de o fuziune a claselor şi să nu mai dăm pas să profite şi acum ciocoii de bonomia noastră : *niciunul din clasele noastre să nu-şi dea votul pentru un boier mare sau pentru vr-un pui de năpîrcă, sub nici un pretecst.*

Spune-m[i] care din ciocoii ce ne-au umplut de bale în 48 s-au aliat cu vreo familie d-ale noastre, care n-a avut ideea de domnie după ceafă, care n-au furat bani din visterie sau din revoluţie? Apoi vrei să vezi pînă unde merge sinceritatea lor? Iată ce zic prin gura lui Ubicini : *Fraţii şi verii Goleşti au fost capii partitului naţional în muvementul de la 48.*

Iată ce zic şi prin gura lui d. Arapilă în infama broşură *De l'Abolition du servage dans les Principautés : Trei Filipeşti, patru Creţulesti, Ion Ghica, Cîmpineanu, Iancu Bălăceanu, Grigore Grădişteanu şi cinci Goleşti au făcut revoluţia* [6]. D-ar fi numai atîta ; dar javra de ciocoi plînge ca foca pe bietul sătean în tot cursul cărţii pînă îl isprăveşte de mîncat. Talleyrand mi-a zis după ce a cetit-o că domnii Goleşti sînt mai puţini generoşi şi chiar decît Austria. — Aştia sînt patrioţii democraţi fără prihană, frate Tel.

Astăzi serbăm a V-a aniversare a regeneraţiei noastre în număr de 70 rumâni.

Complimentele mele doamnei Tel. Pe tine şi pe ceilalţi copii îi sărut

Salutare

Cezar Bolliac

Orig.
(B. A. R. *Coresp. inv.* 88558)

IV

Către Christian Tell

Bucureşti, 30 sept[e]m[brie] 1858 [7]

Scumpe amice,

Atît bocciul cît şi coconaşul m-au ţinut cu vorba pînă astăzi.

Ei tot mai zic c-ar face, dar *eu* nu mai cred nimic. Fă ce poţi că d-aci nu mai este nici o speranţă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Intrigile sînt mari şi lupta o să fie serioasă... Ştirbei, după ce a isbutit să se depărteze Ghica de la candidatură ca fiu de grec, luptă la Stambul contra Partitului Naţional cu toate intrigile lui. Fă acolo cum vei şti să te alegi. P-aici seamănă a merge bine Partitul Naţional. Ciocoii sper că vor dobîndi un firman prin care să se oprească emigranţii a ezersa astă dată dreptul lor politic, sau cel puţin un firman prin care să oprească pe Nicolache de la candidatura de domn.

Adunări de propietari au început în mai multe locuri. Havadişuri* ies pe toată zioa, nu ţi le mai înşir, căci nu auz nimic serios.

Caimacamii vor avea portofoliu, nu vor putea schimba pe ceilalţi miniştri, dar vor schimba pe amploiaţii ce vor influinţa la alegeri.

Două mari scandaluri s-au întîmplat aci: unu făcut de Ştefan Belu şi altul de Hasat — cel din urmă covîrşeşte orice sanitate: aseară au făcut amorezului soţiei sale, ceea ce făcea amorezul fedelei sale jumătăţi.

După ştirile ce avem opt judeţe or să meargă foarte bine.

Ce răspuns ţi-a dat însărcinatul cu treaba mea aici? Nu mai ştiu nimic de la Pleşoianu.

Respectele mele d-nei Tel. Pe toţi copii îi sărut. Se înţelege că nevastă-mea face ca şi mine.

Devotatul d-le amic

Bolliac

Orig.
(B. A. R., *Coresp. inv.* 88559)

V

Către Christian Tell

1873. ghenarie 8

Domnule general,

Ţi-am fost amic devotat toată viaţa mea. Un şir de fatalităţi au răcit de cîtva timp această amicie antică de Patroclu.

Vei voi ca bătrîneţele mele să se păteze de infamie fără să fiu culpabil?

Sînt inocent în cea ce sînt acuzat şi, *oricum*, cer să-ţi pui voinţa în cumpănă în prigonirea ce mi se face şi să-mi curmi această agonie în care mă frămînt de patru zile.

Cezar Bolliac

Orig.
(B. A. R., *Coresp inv.* 88560)

* Havadiş, -uri: ştire, informaţie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Domnule Ministru,

De mai mulţi ani lucrez la un uvragiu de numismatică [8], nu pentru a traduce această ştiinţă în limba noastră, ci pentru a da în limba română un uvragiu spre înaintarea ştiinţei.

Descoperiri noi şi publicarea a mai bine de două sute medalie necunoscute, sper că vor atrage atenţiunea celor ce cultivă această ştiinţă arheologică asupra acestui uvragiu.

Asemenea uvrage, domnule ministru, nu se pot bucura de vogă; ele sînt de natură a se pune numai în bibliotecele oamenilor de ştiinţă, prin bibliotecele publice şi a servi spre studiu. A se tipări în limba română un asemenea uvragiu, negreşit că rezultatul n-ar putea despăgubi munca.

Dară nu este vorba de răsplata muncii, domnule ministru, este vorba de a putea să iasă la lumină acest rezultat a unei munce stăruitoare de 30 de ani.

Am onoarea a vă alătura aci cîteva planşe din cele ce au să însoţească uvragiul ce-mi propun să public. Dacă acest echantillon poate să vă dea o idee despre interesul ce ar avea uvragiul, vă rog, domnule ministru, să binevoiţi a subscri un număr oarecare de exemplare pe seama statului. Un asemene uvragiu conţinînd cel mai puţin 30 coale de text în mare 8° şi mai bine de 30 planşe ca acestea ce am onoarea să alătur aici, cu tot luxul ce exige un asemenea uvragiu nu s-ar putea vinde cu mai puţin de trei galbeni exemplarul.

Consimt a ceda guvernului, pre doi galbeni exemplarul dacă va subscri dinainte cu un număr oarecare de exemplare suficient a ajuta publicarea acestui uvragiu.

Binevoiţi, vă rog, domnule ministru, a primi asigurarea celei mai înalte stime ce vă port.

11.II.1869 Cezar Bolliac

Orig.
(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1869, Dir. I, dosar 76, f. 2—3; copie A. I. G. C.)

B

— Funcţii deţinute de Cezar Bolliac: în 1844 — procuror al tribunalului Ilfov; în 1846 proporcicul Cezar Bolliac este înălţat la rangul de serdar, iar în 1860 este numit membru la Curtea apelativă.

(*Bul. Of. Ţ. Rom.* 1844, nr. 109: 1846, nr. 27;
M. Of., 1860, nr. 52, 105, 151, 176, 238)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Testamentul Aristiței Bolliac [9], datat 1 febr. 1860, prin care aceasta lasă jumătate din avere mamei sale, Elena Izvoranu. „Cealaltă jumătate a stării mele o fac legat prea iubitului meu soț Cezar Boleac cu carele într-un curs de paisprezece ani al căsniciei noastre am avut totdauna de la dinsul probe legale de amor sincer, fără a avea în acest interval cel mai mic motiv de mîhnire asupră-i. Doresc tot într-un timp ca iubitul meu soț, Cezar Boleac, după petrecerea sa dintr-această viață, fondul legatului ce i-l las să îngrijească a rămînea pentru instrucțiunea publică în chipul cum va socoti cel mai de cuviință; această obligație este pusă asupra-i moralicește numai, fără a avea dreptul, atît mumă-mea, moștenitoarea mea, cît și oricare altul, măcar să exerseze asupra-i vreun control pentru aceasta".

(Arh. Stat. Buc., *Trib. Ilfov*, S. a III-a, testamente pe 1860, f. 3—4)

Raportul lui D. Bolintineanu, ministrul Instrucțiunii, datat 7 mai 1864, prin care propune să se dea lui Cezar Bolliac pentru opera sa asupra *Mănăstirilor foste închinate*, suma de 300 de galbeni. [10] Aprobat de domnitor.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1864, dosar 1505, f. 2)

Raportul lui C. Bolliac, datat „1866, iunie 18/6 st. v. București", înregistrat la nr. 371, în care arată că se pot găsi lucruri însemnate făcînd săpături arheologice mai adînci la ruinele cetății Antonina (Reșca), capitala Daciei Inferioare. Cu un an în urmă făcuse descoperiri importante la Celei, trecînd apoi la Reșca, unde a trebuit să părăsească săpăturile neterminate, deoarece a fost chemat la București. Bolliac se declară cu totul la dispoziția ministerului pentru continuarea săpăturilor, dacă acestea sînt considerate importante din punct de vedere arheologic și istoric. De asemenea este gata să redacteze un memoriu asupra săpăturilor pe care le-a făcut cu un an în urmă. La cercetare participaseră și arheologii francezi Baudry și Boissière, trimiși de Napoleon pentru a aduna informații necesare unei lucrări despre Iuliu Cezar. Raportul este semnat: „Cezar Bolliac, director general al Arhivelor Statului Român, membru al Comitetului Arheologic și altor societăți literare și științifice din străinătate". [11]

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, Dir. a II-a, 1866, dosar 447, f. 141)

Raportul nr. 6641 din 11 iulie 1866 adresat domnitorului de către C. A. Rosetti, ministru secretar de stat la Departamentul Instrucțiunii Publice și al Cultelor:

Prea Înălțate Doamne!

Arhivele Statului au și ele mare trebuință de-a lua o nouă organizare pentru care voi avea onoarea a prezenta în curînd Înălțimei Voastre raport sp eciale. Pînă atunci, vă rog, Prea Înălțate Doamne, a aproba depărtarea d-lui Cesar Bolliac din funcțiunea de director al serviciului arhivelor". [12]

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Ca înlocuitor provizoriu este propus secretarul general al arhivelor, Grigoriu N. Manu.

Domnitorul aprobă cererea prin decretul nr. 1122 din 12 iulie 1866.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1866, Dir. a II-a, dosar 445, f. 181)

Prin raportul nr. 6980 din 4 iunie 1869 ministrul Al. Crețiescu supune aprobării domnitorului un proiect de decret prin care C. Bolliac să fie numit președinte al Comitetului Arheologic, post rămas vacant prin încetarea din viață a generalului Mavros. Prin decretul domnesc nr. 7426 din 5 iunie 1869, numirea se aprobă. [13]

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1869, Dir. a III-a, dosar 260, f. 272—274)

Știri despre expediția întreprinsă de Cezar Bolliac în vara anului 1869 pe malul Dunării : eliberarea permisului de liberă trecere peste Dunăre ; cererea adresată lui C. Bolliac de a se reîntoarce din excursie ; scrisoarea prin care Bolliac comunică Ministerului Instrucțiunii rezultatul excursiei : explorarea a treisprezece cetăți dace și romane, dezgroparea a două sarcofage de piatră. Bolliac solicită, de asemenea, un bun desenator care să pregătească materialul pentru un *Album arheologic daco-roman*, și mijloace pentru a putea transporta sarcofagele la muzeul din București.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1869, Dir. a III-a, dosar 298, f. 87, 89, 168 ; Dir. I, dosar 81, f. 112 ; Dir. a II-a, dosar 128, f. 46)

Petiția din 17 iulie 1871 a lui C. Bolliac către Min. Instrucțiunii prin care cere permisiunea de a-și continua cercetările arheologice. Îl interesează mai ales lucrările de la Celei și Severin și dorește să urmărească drumul roman de pe Jiu, care trece munții pe la Vulcan. Bolliac își exprimă convingerea că rezultatele cercetărilor sale anterioare justifică dorința de a fi sprijinit cu bani în continuare de minister. În rezoluție se dispune transferarea în favoarea lui Bolliac a subvenției ce fusese în prealabil alocată lui Odobescu. Pentru că scopul ultim al lui Bolliac era descoperirea sistemului de atac al armatelor romane și a sistemului de retragere a armatelor dace, se ia hotărîrea de a se cere de la Ministerul de Război un ofițer capabil să aprecieze implicațiile strategice ale descoperirilor arheologice.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1871, Dir. a II-a, dosar 849, f. 193—195)

Întimpinare a lui Bolliac, către Min. Instrucțiunii prin care arată că suma de lei 1500 acordată pentru excursiile arheologice este insuficientă pentru expediția științifică spre pasul Vulcan. De aceea se va mărgini la cercetarea cetăților de la Celei, Reșca, Turnul Severin și Zidirea Dachilor, rămîind să facă în anul următor lucrările de la pasul Vulcan. La 27 iulie 1871 ministrul pune rezoluția „Spre știință".

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Ministerul emite ordinul către contabilitate de a i se plăti lui Bolliac suma de 1500 lei.

(Arh. Stat. Buc., *Min Instr.*, 1871, Dir. a II-a, dosar 849, f. 199, 209)

Petiția lui C. Bolliac din 21 dec. 1871, în care cere ministrului Instrucțiunii autorizația de a ține un curs de arheologie destinat studenților, în sala Muzeului de antichități, pentru a se servi de obiectele expuse acolo. Cursul va avea loc duminica. Totodată, cere să i se permită a clasa partea numismatică din muzeu. Se oferă chiar să claseze și alte piese ale muzeului, cu ocazia cursului.

Consiliul Permanent al Instrucțiunii respinge cererea unui particular de a clasa piesele din muzeu, întrucît aceasta este sarcina Comitetului arheologic. Duminica muzeul trebuie să fie deschis vizitatorilor, deci nu se poate ceda sala pentru conferințe.

La 30 dec. 1871 ministrul aprobă concluziile Consiliului Permanent.

La 31 dec. 1871, printr-o adresă ministerială, hotărîrea de mai sus este adusă la cunoștința lui Bolliac.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, Dir. a II-a, 1871, dosar 849, f. 315—316)

Adresa nr. 31 din 23 febr. 1874 a Ministerului Instrucțiunii privind numirea lui C. Bolliac și Grigore Ventura ca membri onorifici în comitetul dramatic, în locul lui Al. Odobescu și N. Negri, demisionați.

Prin decret regla, în 1876, C. Bolliac și G. Sion, membri onorifici în Comitetul dramatic sînt înlocuiți cu I. A. Cantacuzino și d-rul P. Theodori.[14]

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1874, dosar 368, f. 1 ; *M. Of.*, 1876)

Adunarea deputaților votează la 7 martie 1877 proiectul de lege pentru acordarea unei pensii lui C. Bolliac.[15]

„L e g e

Art. 1. Se acordă d-lui Cesar Bolliac, un ajutor viager de lei 400 pe lună.

Ajutorul începe de la 1 martie curent. El nu va putea fi urmărit sub nici un cuvînt de o a treia persoană.

Art. 2. Se va da cu anticipare, în comptul acestui ajutor viager, suma de 1500 lei, care se vor scădea treptat ca o a treia parte din cifra de 400 lei pînă la acoperire". Legea s-a votat cu o majoritate de 57 de voturi contra 5.

(Arh. Stat. Buc., *Senatul*, ses. 1876—1877, dosar 1016, f. 6)

La 16 martie 1877 Comitetul delegaților Senatului votează cu 37 de voturi pentru și 2 contra proiectul de lege privind pensia lui C. Bolliac, și recomandă Senatului să-l accepte întrucît beneficiarul, „unul din veteranii publicității și arheologiei române, se găsește izbit de o paralizie care-i

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

lasă puține zile de trăit și zace fără mijloace de a-și putea întîmpina cheltuelile necesare dureroasei sale existențe".

(Arh. Stat. Buc., *Senatul*, Ses. 1876—1877, dosar 1016, f. 81)

La 18 martie 1881 Adunarea Deputaților — președinte C. A. Rosetti — votează cu majoritatea de 52 de voturi, contra 2, fiind și 10 abțineri, legea prin care se acordă 2000 lei pentru acoperirea cheltuielilor făcute cu prilejul înmormîntării lui C. Bolliac. Decretul regal apare la 28 martie 1881.

(*M. Of.*, 1881, nr. 2, p. 50)

Institutul mai posedă 5 copii de pe acte aparținînd Aristiței Bolliac, născută Izvoranu, precum și alte 7 privitoare la familiile Peretz și Radu Bolliac.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Note

1 Clasicul picturii românești, Theodor Aman (20 martie 1831—19 august 1891), autor de compoziții istorice și tablouri de gen, organizator al învățământului de belle-arte și al primei galerii românești de tablouri, s-a numărat printre prietenii lui Cezar Bolliac. Apropierea s-a produs prin 1850—1851, la Paris, unde fostul revoluționar își alesese locul exilului, iar tînărul pictor venise cu o bursă acordată de Barbu Știrbey și studia cu Drolling și Picot, doi reprezentanți ai academismului, specializați în evocarea istorică de stil David. În iunie 1854 Aman execută portretul lui Bolliac, după cum se vede din scrisorile reproduse. E, de altfel, un an fast pentru tînărul pictor, deoarece una dintre pînzele sale, *Bătălia de la Oltenița*, primește tocmai atunci laude măgulitoare și oferta de achiziție a sultanului, la prețul de 20.000 lei. Relațiile dintre Bolliac și Aman au rămas în continuare amicale. Prezența scriitorului e atestată la căsătoria pictorului cu Ana Niculescu Dorobanțu, născută Politimos, survenită la 15 aprilie 1865 (Radu Bogdan, *Theodor Aman*, București, 1955, p. 46). De notat că din colecția Bolliac, care cuprindea mari maeștri, ca Dührer, Potter, Salvator Rosa, P. Breughel, Albanno, Jordaëns, Van Dick (*cf. Trompetta Carpaților*, nr. 943, 3/15 octombrie 1871) a făcut parte și un portret în creion al lui Bălcescu, lucrat de Aman, astăzi pierdut (Radu Bogdan, *op. cit.*, p. 22).

2 Christian Tell (1807—1884). Militar de carieră, a intrat de timpuriu în legătură cu gruparea radicală a revoluționarilor munteni, numărîndu-se, alături de N. Bălcescu și Ion Ghica, printre inițiatorii organizației conspirative „Frăția" din 1843. Și-a pus trupele de sub comanda sa la dispoziția revoluției, în iunie 1848, contribuind la succesul mișcării. Avansat general, e membru al guvernului provizoriu și al locotenenței. În timpul exilului a ajuns într-un conflict violent cu mulți dintre foștii tovarăși de luptă. În decembrie 1849, N. Bălcescu, socotindu-se dezonorat de niște cuvinte aruncate imprudent de Tell, l-a provocat la duel, dar acesta, poate din dorința de a-l menaja pe impetuosul istoric, care nu era un profesionist al armelor, a refuzat să se bată. (N. Bălcescu, *Opere, IV, Corespondența*, București, 1964). Și raporturile cu Heliade s-au stricat, ajungînd cu vremea la o asemenea animozitate, încît în 1866, cînd a venit în discuția camerei proiectul de pensionare al fostului conducător al *Filarmonicii* și *Curierului românesc*, Tell a fost împotrivă (Vz. infra, p. 217). Înapoiat din exil la 1857, Christian Tell a făcut parte din Divanul ad-hoc, susținînd cauza Unirii. A fost de mai multe ori ministru sub domniile lui Alexandru Ion Cuza și Carol I (în 1862—1863, ministru al cultelor; 1871, ministru de război etc.).

3 Charles-Angélique baron de Talleyrand-Périgord (1821—1896), diplomat francez. A făcut parte, ca reprezentant al Franței, din comisia marilor puteri, instituită în baza art. 23 al Tratatului de la Paris, subscris în 30 martie 1856. Comisia s-a reunit la Constantinopol, în primele zile ale lunii septembrie 1856, în așteptarea firmanului de evacuare a teritoriului Principatelor, care să-i permită deplasarea la București. Informația lui Bolliac că Talleyrand urma să vină incognito în capitala Țării Românești este exactă. La 26 iulie 1856 reprezentantul francez se găsea în adevăr la București (Cf. *Acte și documente relative la istoria renașterei României* publicate de Ghenadie Petrescu și Dimitrie A. Sturdza, Buc., 1889, III, p. 712). Baronul Talleyrand Périgord va fi în continuare ambasador la Berlin (1861), la Petersburg (1[illegible]), senator (1869), retrăgîndu-se din viața politică în 1870.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

4 Activitatea desfășurată de Bolliac la Paris, în timpul exilului, înregistrată amănunțit în prețioasa monografie a lui Ovidiu Papadima (*Cezar Boliac*, București, 1966) și pe care o vom completa în cîteva puncte, nu e poate atît de prodigioasă cum și-o înfățișează scriitorul prea ușor entuziasmat de propriile-i realizări, dar impune în orice caz prin multilateralitate și voința sinceră de a servi cauza românească. Bolliac a colaborat în 1851 la *Republica română*, revista lui C. A. Rosetti și I. C. Brătianu, cu două articole remarcabile: *Regulamentul, Arhondologia, Pravila lui Caragea, Condica criminală de la 1851* și *Unitatea Românici*; a publicat două volume de versuri: *Poezii. Renașterea Românici* și *Poezii naționale*, ambele, Paris, 1857; a dat în *Revue de l'Orient, de l'Algérie et des colonies* (tome IV, 1856) versiunea franceză a poemului *Domnul Tudor*; a executat o hartă în relief a României (donată Ac. Rom. în 1895 de C. Istrati, *M. Of.*, 1895, nr. 269); a trimis *Stelei Dunării* a lui Kogălniceanu (nr. 49, 52, 55—56 din 1856) un interesant articol, intitulat *Scrisori în țeară*, primă expresie a „dacismului" său (O. Papadima, *op. cit.*, p. 189).

Sub raport direct propagandistic, el a adresat numeroase scrisori și memorii unor personalități marcante ale vieții publice, începînd cu împăratul Napoleon III, care i-a acordat de altfel și o audiență, mijlocită — după unii — de scriitorul Téophile Gautier (Gr. H. Grandea, *Cezar Bolliac*, în *Noua bibliotecă populară*, 1889—1890, nr. 11). Din cele 18 „memoaruri" de care vorbește Bolliac în scrisoarea publicată de noi, nu cunoaștem decît 11, atîtea cîte a adunat în volumașul litografiat *Choix de lettres et mémoires sur la question roumaine*, Paris, 1856. Găsim aici 7 scrisori și memorii către împăratul Franței (cu 2 răspunsuri ale acestuia), 1 scrisoare către Palmerston, alta către lordul Dudley Stuart și 2 scrisori către redacțiile unor jurnale.

O lucrare deosebit de folositoare s-a dovedit a fi *Mémoires pour servir à l'histoire de la Roumanie* (*Provinces danubiennes*). *Premier mémoire. Topographie de la Roumanie*, Paris, 1856, o expunere sumară de geografie fizică și economică, destinată străinătății. Cartea a fost bine primită în țară și peste hotare. Unionistul moldovean Dimitrie Rallet îi scria în 5/17 martie 1856 generalului Magheru: „M-ați obligat mult cu cartea ce mi-ați trimis. N-am putut avea mai plăcută petrecere în patul durerelor ce mă țin în Constantinopol. Autorul ei, dl. Boleac, dacă va continua cum a plecat, ne va da cea mai complectă și mai serie scriere despre România" (*Documente privind Unirea Principatelor*, III, Corespondență politică (1855—1859). Culegerea documentelor, studiul introductiv, rezumatele, notele și indicele de Cornelia C. Bodea, București, 1963, p. 78). Kogălniceanu s-a arătat mai rezervat, lăudînd „întreprinderea patriotică" dar reproșînd autorului că împărtășește străinilor o serie de „idei greșite", mai ales în privința Moldovei. (*Steaua Dunării*, II, 1856, p. 92). Despre reacția pozitivă a străinătății, aflăm din darea de seamă iscălită de B. Boerescu în *Naționalul* (I, 1858, nr. 31, p. 118). După ce constată că între puținele lucrări științifice asupra țării noastre opera lui Bolliac ocupă un loc deosebit întrucît „a luminat pe români și pe Europa asupra multor puncte încă îndoioase și puțin cunoscute", Boerescu citează opinia savantului Malte-Brun (vz. infra, nota 5). Acesta declarase „că este o nobilă cugetare aceea care face pe un scriitor să ia pana spre a-și apăra țara, nu numai în contra evenimentelor politice, ci și în contra ignoranței generale" și în acest sens aprecia într-un raport prezentat Societății de geografie, la 19 decembrie 1856, că meritul lui Bolliac e de a fi rectificat „noțiunile ce francezii aveau asupra acestor țări". Apoi B. Boerescu arată că amatorii de antichități erau entuziasmați de dezvăluirile din *Topographie de la Roumanie*: „D. Mas, conservatorul general al manuscriselor din Paris, zice, într-un jurnal arheologic că „d. Bolliac a reușit a face din țara lui o țară clasică". Alții, preo-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

cupați mai mult de origini și geografie, recunosc meritul operei și-i fac numeroase imprumuturi. Așa d. Ubicini, pe lîngă un articol ce face asupra acestei opere în *Ateneul francez* din 24 mai 1856, constatează în *Universul pitoresc* „că mai multe puncte relative la numismatică, la topografie etc. s-a tractat de d. Bolliac într-un mod complect" și că „opiniunile d-lui merită toată încrederea din cauza esactitudinei investigărilor sale".

Bolliac avea intenția — după cum de altfel semnalează și Boerescu în articolul din *Naționalul* — de a-și dezvolta cercetarea, publicînd o întreagă serie de lucrări complimentare. Pe coperta din *Topographie de la Roumanie* el anunța încă șapte memorii, acoperind o largă arie tematică. Memoriul al doilea urma să prezinte originea românilor; memoriul al treilea — arheologia, numismatica și armele României; al patrulea — istoria românilor; al cincilea — revoluția română de la 1848; al șaselea — limba și literatura română; al șaptelea — statistica României; al optulea — problemele politice și sociale ale României. Dar toate acestea au rămas în stadiu de proiect, Bolliac nerealizînd decît prima dintre lucrările programate. Despre celelalte opere anunțate lui Tell, inclusiv „manuscrisul gigantic", „citat de acum în douăzeci de uvrajuri, care va fi piatra fundamentală a istoriei noastre", nu mai avem nici o știre demnă de încredere și e de presupus că unele măcar vor fi fost, la data întocmirii scrisorii, simple deziderate pioase.

5 Victor Adolphe Malte-Brun, (1816—1889), geograf francez, secretar general al Societății de geografie din Paris, colaborator la *Nouvelles annales des voyages*, publicație fondată de tatăl său, Conrad Malte-Brun, și el geograf renumit. În lista bibliografică de articole apărute în presa franceză despre Principatele Române, care însoțește, ca anexă, culegerea lui Bolliac, *Choix de lettres et mémoires...*, Malte-Brun fiul figurează cu două recenzii despre *Topographie de la Roumanie*, publicate în *Nouvelles annales des voyages*, numerele din aprilie și mai 1856. Din păcate, exemplarele respective lipsesc din colecțiile Bibliotecii Academiei, așa că nu putem lua cunoștință de aprecierile elogioase ale savantului francez, decît indirect (v. nota 4). Dintre operele de seamă ale lui A. Malte-Brun, notăm: *Histoire géographique et statistique de l'Allemagne* (1866—1868) și *Géographie universelle* (1874).

6 Bolliac se referă la broșura lui Al. G. Golescu (Arăpilă): *De l'abolition du servage dans les Principautés Danubiennes*, Paris, 1856, care justifica programul agrar al revoluției de la 1848 într-un spirit apropiat de vederile lui N. Bălcescu. Deși în problema discutată se situa pe o poziție asemănătoare, Bolliac se năpustește împotriva lui Al. G. Golescu cu resentimentul orb și îndelung reținut al plebeului umilit de trufia aristocrată. Interpretarea dată de el afirmațiilor lui Golescu e cu totul tendențioasă. Acesta nu spusese nicăieri că „trei Filipești, patru Crețulești, Ion Ghica, Cîmpineanu, Iancu Bălăceanu, Grigore Grădișteanu și cinci Golești au făcut revoluția", ci că *unii* dintre reprezentanții vechii boierimi s-au găsit alături de revoluționari, la 1848. Într-o notiță de subsol el sublinia chiar că nu intenționează să întreprindă o apologie a boierimii. Dar iată propriile-i cuvinte: „Notre intention n'est point de faire ici l'apologie de la noblesse de race ou de naissance; nous dirons bientôt notre avis à ce sujet dans un travail spécial sur l'organisation politique des Principautés; nous voulons seulement montrer ici que la révolution nationale n'a pas été repoussée par toutes les familles de grands boyards indistinctement, mais par celles-là surtout qui, par la force même des choses, se trouvaient être plus dépendantes vis-à-vis de l'étranger". Urmau exemplele: trei Filipești, Ion Ghica, Cîmpineanu („héritier de l'illustre famille des Cantemir"), I. Bălăceanu, Gr. Grădișteanu, cinci Golești („dont l'un, membre de la lieutenance princière, et qui appartien-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

nent aussi à une famille historique dont le nom figure à côté de celui des généraux qui ont commandé les derniers débris des armées nationales"). Concluzia lui Al. G. Golescu : „En tout, sept familles de grands-boyards qui datent toutes leur origine d'avant la domination des Phanariotes, c'est-à-dire avant XVIII-e siècle (*op. cit.*, p. 8—10).

Dincolo de nemulţumirile personale, exprimate într-un mod agresiv, scrisoarea lui Bolliac reflectă adîncirea conflictului de clasă dintre paşoptişti, care se schiţase încă în timpul revoluţiei, dar luase proporţii în perioada de frămîntări şi intemperii a exilului. Analiza lui Bolliac e nedreaptă însă revelatoare : ea indică un fenomen de radicalizare a luptei politice, mergînd pînă la denunţarea „himerei de fuziune a claselor". Vocabularul e influenţat probabil de viaţa politică franceză dar fondul opiniilor aparţine autorului ; oricum, e adînc semnificativă conştiinţa de sine burghezo-democrată, foarte la „stînga", care răzbate dintre rînduri, ca şi violenţa ieşirilor anti-boiereşti (Bolliac zice „anti-ciocoieşti" !) ale fostului revoluţionar paşoptist.

7 Scrisoarea lui Bolliac e trimisă într-un moment de mare încordare politică. În vederea desemnării candidatului la tron, potrivit prevederilor Convenţiei de la Paris, se luptau conservatorii, împărţiţi în fracţii rivale, grupate în jurul foştilor domni, Gh. Bibescu, Barbu Ştirbei şi Alexandru Ghica (acesta din urmă caimacam din iulie 1856) şi liberalii, divizaţi şi ei în diverse grupuri, cuprinzînd şi pe emigranţii de la 1848, reîntorşi în 1857. O dată cu înlăturarea lui Alexandru Ghica şi numirea unei călmăcămii de trei (18/30 octombrie 1858) alcătuită din reacţionarii Ion Manu, Emanoil Băleanu şi moderatul I. Al. Filipescu lupta s-a intensificat, producîndu-se şi o regrupare a forţelor politice : liberalii radicali s-au unit cu conservatorii lui Alexandru Ghica pe considerentul „răului mai mic". (Pentru detalii : *Documente privind Unirea Principatelor III. Corespondenţă politică*, op. cit., şi Dan Berindei, *Frămîntări politice şi sociale în jurul alegerii domnitorului Cuza în Ţara Românească*, în *Studii*, 1955, nr. 2 p. 51—74). Partidul naţional, din care făcea parte şi Cezar Bolliac, reflecta la candidatura lui N. Golescu, amănunt nu lipsit de semnificaţie, cunoscută fiind ura împotriva Goleştilor mărturisită de Bolliac în scrisoarea anterioară. Şi încă N. Golescu, fost aghiotant al lui Alexandru Ghica şi procuror în procesul complotului lui D. Filipescu de la 1840, era cel mai puţin progresist dintre fraţi. Dar timpurile se schimbaseră, desigur şi mentalitatea scriitorului nostru...

Privitor la „firmanul" pentru excluderea foştilor revoluţionari de la exercitarea drepturilor politice, Bolliac nu se înşela decît în parte. În adevăr, el va fi eliminat din listele electorale, publicate în decembrie 1858, împreună cu preotul Alexandru, însă fără acoperirea vreunui „firman", pur şi simplu din „pricini binecuvîntate" — cum se exprima plin de subînţelesuri textul oficial. Era o referire la nenorocita afacere a diamantelor contelui Zichy, mereu dezgropată de adversarii scriitorului cînd voiau să lovească în el ; C. A. Rosetti şi B. Boerescu vor protesta în presă iar Bolliac va intenta acţiune în justiţie. Cîştigînd în faţa tribunalului, caimacamii sînt obligaţi să confirme hotărîrea. Însă, sub semnătura lui Manu şi Băleanu, ei îşi repetă insinuarea : „Rămînînd ca alegătorii să preţuiască după ştiinţele ce se aşteaptă şi li se vor comunica în urmă, pricinile binecuvîntate pentru care Depart. din Năuntru l-au fost scos vremelniceşte din liste" (O. Papadima, *op. cit.*, p. 207—208).

8 O veche şi stăruitoare pasiune, concretizată prin cercetări asidue, deşi îndrumate nu tocmai ştiinţific, ca şi prin efortul constituirii unei impozante colecţii proprii de monede antice şi româneşti, îl situează pe Bolliac printre promotorii numismaticei noastre. Iniţiat în această disciplină auxiliară a istoriei de generalul Mavros, el n-a fost decît un amator, dar destul de respectabil prin cunoştinţele sau piesele dobîndite ca să fie luat în serios

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

de un for străin autorizat. Făcînd în octombrie 1869 o călătorie la Paris, Bolliac e primit cu onoruri în *Société française de numismatique et d'archéologie*, în prezența președintelui societății, vicontele de Pontou d'Amécourt (Dr. George Potra, *Cezar Bolliac, numismat și arheolog*, în *Cronica numismatică și arheologică*, aprilie-iunie 1944, nr. 130, p. 246—247). La Paris, Bolliac ar fi publicat un tablou mural cu reproduceri de monede antice care au circulat în Dacia, de monede românești din Principate și Ardeal (*idem*, p. 248). Mai tîrziu a întocmit un album, compus din 12 planșe, reprezentînd seria cronologică a monedelor bătute sau care au circulat pe teritoriul patriei noastre pînă în sec. al XVIII-lea. Alte 9 planșe, cuprinzînd monede din colecția proprie, au fost strînse într-un album intitulat : *Cabinet de medalii Bolliac.*

Bolliac s-a ocupat și de popularizarea numismaticei în cercuri mai largi ale opiniei publice, după cum o dovedește inițierea unui curs gratuit, anunțat prin *Trompetta Carpaților* (1868, 4 ianuarie, nr. 588), la care se înscriu 37 de studenți și elevi de liceu.

„Uvrajul" numismatic de care se vorbește în documentul reprodus de noi n-a apărut niciodată, cel puțin în forma propusă de autor (30 de coale text în 8° plus 30 planșe). Oficialitatea a încurajat totuși inițiativa și a venit în întîmpinarea lui Bolliac. Printr-o adresă din 18 februarie 1869, deci cu o operativitate care ne lasă visători, Ministerul Instrucțiunii îl înștiința pe petiționar că s-a hotărît achiziționarea a 200 exemplare din lucrarea anunțată, la prețul cerut, de doi galbeni exemplarul (Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1869, Dir. I, dosar 76, f. 2—3). În aceeași zi, contabilitatea ministerului primea dezlegarea să avanseze autorului 200 galbeni, reprezentînd jumătate din valoarea exemplarelor la care se abonase (Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1869, Dir. a III-a, dosar 350, f. 3). Bănuim că Bolliac a folosit sumele primite la editarea albumelor numismatice pomenite mai sus.

Prin 1870 Bolliac intenționa să-și vîndă colecția de medalii autonome și imperiale din Moesia de jos, Ministerului Învățămîntului, în contul Muzeului de antichități. D.A. Sturdza și Grigore Manu sînt însărcinați să opineze. Raportul lor e favorabil, recomandînd achiziția la prețul de 4.264 lei noi. (Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1870, Dir. a II-a, dosar 128, f. 362 și 1871, dosar 849, f. 51—52, 58, 69).

Cînd a avut posibilitatea, Boliac a făcut și donații. În 1868 primea mulțumirile Ministerului Instrucțiunii pentru că cedase muzeului de antichități 6 monede „traiane" de argint, de „o perfectă conservațiune" (Arh. Stat Buc., *Min. Instr.*, 1868, Dir. a II-a, dosar 540, f. 77—78). În 1875 a donat o „însemnată colecție de vase dace" (*M. Of.*, 1875, nr. 243).

9 Cezar Bolliac se căsătorise cu Aristia, fiica paharnicului Izvoranu, la 24 noiembrie 1846, nun fiind generalul Mavros. Ca zestre luase moșia Glina, care aducea în 1892 o arendă de 6.000 lei (B.A.R. *mss.* 3848, p. 240). Căsnicia a fost fericită. Aristița Bolliac și-a urmat soțul în exil, împărțind cu el, fără să se plîngă, multele neajunsuri ale existenței de proscris și dovedindu-se, în toate împrejurările, un devotat tovarăș de viață. La moartea ei, survenită în aprilie 1860, a vorbit C. A. Rosetti, care i-a evocat cu deosebită căldură puterea de dăruire și generozitatea inimii. În anii de după înfrîngerea revoluției de la 1848, petrecuți departe de țară, Aristița Bolliac ar fi fost — după spusele lui Rosetti — o adevărată providență pentru compatrioții lipsiți de mîngîiere. Ea găsea mijlocul „de a face să crează pe soțul ei și pe amicii săi că erau încă în patria lor . . . Și cînd o suvenire sau o durere nouă venea să ne aducă aminte că eram încă în esiliu, ei bine, ea ș-atunci știa tot cu aceeași dulceață și bunătate, să ne arate că cei din țară sufereau mai mult decît noi, că datoria noastră era d-a lucra pentru dînșii, că viersul lor era înecat, mîinile lor lănțuite, că noi trebuia să găsim și viers și brațe și credință pentru dînșii și dîndu-ne astfel

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

puterea d-a lucra, ea ne făcea să uităm amărăciunile esilului şi ne strămuta apoi cu speranţa în mijlocul patriei noastre libere şi fericite" (*Cuvînt funebru rostit de d. Rosetti la înmormîntarea d-nei Boliac, în Românul, 19/27* aprilie 1860, nr. 106).

10 Bolliac a scris două lucrări în chestiunea secularizării averilor mînăstireşti : *Monastirile din România* (*Monastirile închinate*) Bucureşti, 1862 şi *Monastirile din România* (*Monastirile zise brîncoveneşti*), Bucureşti, 1863. (Lucrarea din urmă a apărut şi în limba franceză : *Les monastères roumains* (*Les monastères dits brancovenesti*), Bucureşti, 1863). E vorba de două opere masive, însoţite de piese documentare, însumînd, respectiv, cîte 660 şi 250 pagini, care au apărut iniţial în foiletoanele *Românului* lui C. A. Rosetti, din 1862. Ele au fost primite foarte favorabil de opinia publică, pregătind terenul legii de secularizare, iniţiată de N. Creţulescu şi promulgată sub ministeriatul lui M. Kogălniceanu. (Asupra ecoului în epocă, v. O. Papadima, *op. cit.*, p. 249—250).

11 Iniţiat în arheologie de generalul Mavros, Bolliac va ajunge cu vremea un pasionat al acestui domeniu de cercetare. Lipsit de cunoştinţe sistematice, uzînd de o metodă empirică şi intuitivă, pe care Odobescu a descalificat-o într-un articol celebru (*Fumuri archeologice scornite din lulele preistorice*, în *Columna lui Traian*, 15 februarie 1873, nr. 4), el a adus totuşi mari servicii ştiinţei româneşti prin organizarea a nenumărate campanii de săpături şi difuzarea interesului pentru arheologie în cercurile largi ale publicului. A publicat două broşuri : *Călătorie archeologică în România, Fragment*, Bucureşti, 1861 (pe coperta interioară, 1858) şi *Excursiune archeologică din anul 1869*, Bucureşti, 1869 (reprodusă în Cezar Bolliac, *Opere*, 2 vol., ediţie, note şi bibliografie de Andrei Rusu, introducere de George Munteanu, Bucureşti, 1956) şi un mare număr de articole, cele mai multe rapoarte asupra expediţiilor întreprinse.

E probabil că intensificarea preocupărilor în materie de arheologie datează din perioada exilului şi a fost stimulată de contactul cu atmosfera culturală a Parisului. În 1861, scria : „Cînd m-am întors în patrie din esilul meu, am venit cu ideea d-a lucra şi eu, după putinţă, pentru ca patria mea să se facă cunoscută lumii ştiinţifice, spre a se putea număra de această lume între ţerele cele clasice ale antichităţii şi să-şi ia locul ce merită între aceste ţere. Lumea ştiinţifică dă viaţă morale ţerelor ce au jucat un rol şi atrage simpatia celor putinţi la realţarea lor. Grecia şi Italia arăt în destul elocinţa ce au ruinele în favoarea tărîmului pe care se află" (*Românul*, 1861 p. 766) O dată cu promovarea în 1869 ca preşedinte al comitetului arheologic, în locul decedatului general Mavros, Bolliac devine şi mai activ, preocupîndu-se într-o măsură mult mai mare decît în trecut de comunicarea rezultatelor dobîndite. *Trompetta Carpaţilor* e plină de anunţuri, materiale şi dări de seamă despre antichităţi dezgropate, pe care — îl citäm pe Odobescu — „fie zis fără rea intenţiune, le-a ilustrat în feluriţi articoli din ziarul „Trompeta Carpaţilor", descriindu-le cu pana sa măiastră şi uşuratică, dezvoltîndu-le cu puternica sa imaginaţiune de poet şi de ziarist, pe care nu o ştie totdeauna potoli perii cărunţi ai numismatului". Citäm contribuţiile mai substanţiale ale acestor ani, indicînd numerele *Trompettei Carpaţilor* în care au apărut : 22 iunie, 29 iunie, 20 iulie şi 17 august 1869 ; 20 august 1870 ; 18 iulie şi 9 septembrie 1871 ; 20 august 1872 (începutul polemicii cu Odobescu !) ; 4 februarie 1873 (*Uzul fumatului din timpii preistorici* — articolul pe care-l desfiinţează Odobescu !) şi 11 martie 1873 (replica la critica lui Odobescu din *Columna lui Traian* : „D. Odobescu, în suficienţa sa generoasă, îşi ia un aer doct şi-mi dă poveţe. Să-mi fie şi mie permis, în modestia mea, să-i dau şi eu d-lui ceva poveţe : va să fie arheolog? — să iasă la practică, căci mai mult face ştiinţei o singură

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

cănăţuică descoperită într-o localitate bine descrisă . . . mai mult face un ciob la locul său cuviincios, adus şi pus p-o etajeră în muzeu cu descripţia aflării lui, decît un volum întreg cu citaţiuni latine şi helene, hebraice şi feniciene, din care nu va afla nimeni nimic". Pledoarie prodomo, neconvingătoare, care confundă amatorismul cu ştiinţa !)

Dintre cei doi oameni de ştiinţă francezi pe care-i menţionează raportul rezumat de noi, unul, Baudry (Ambroise Alfred, n. 1838), se bucura de oarecare notorietate. *La grande encyclopédie*, t. V, p. 887, reţine că a făcut cercetări în ţara noastră pentru studierea vestigiilor romane însă în tovărăşia lui Ernest Desjardins, epigrafist şi istoric (1823— 1886).

Asupra activităţii arheologice a lui Bolliac notăm şi faptul, nerelevat — după cîte ştim — că scriitorul ar fi publicat în 1861 un „tablou arheologic privitor la istoria Daco-României". Tabloul, de un metru înălţime pe un metru lăţime, cuprindea : porturile, armele, deprinderile şi sacrificiile dacice, monedele Daciei inferioare şi superioare, monede româno-bulgare şi romane, precum şi monede ale domnilor Mircea, Mihai Viteazu, Constantin Basarab şi Ştefan cel Mare. (*Românul*, 29 septembrie 1861, nr. 272).

12 Înlocuirea lui Cezar Bolliac din postul de director al Arhivelor statului e, fără doar şi poate, un act de răzbunare politică. Raporturile de bună prietenie cu C. A. Rosetti se stricaseră încă de prin 1862 şi degeneraseră într-un conflict violent în 1863. (Cf. O. Papadima, *op. cit.*, p. 244—247, 264—265). Detronarea lui Cuza, la care Rosetti ia parte ca unul dintre principalii înfăptuitori, adaugă la dosarul recriminărilor vechi, o nouă pricină de animozitate. În perioada dintre 11 februarie — 10 mai 1866, Bolliac duce o campanie furibundă împotriva lui Rosetti şi a liberalilor, în chestiunea prinţului străin. Împrejurările îi sînt însă potrivnice. Candidează în alegerile din 9 aprilie şi e învins. Apoi trebuie să ia act, cu amărăciune, de hotărîrea adunării, care-şi atribuise rolul de constituantă, de a-l aduce la tron pe Carol de Hohenzollern. E revoltat dar n-are ce face : „Faptul este îndeplinit, încît pentru noi ; şi nu putem, nu se cuvine, n-ar fi nici leale, nici legale, să facem altceva decît să ne supunem, cu inima oricît de sfîşiată. Ne supunem deară pentru că n-avem ce face" (*Trompetta Carpaţilor*, 10 mai 1866, nr. 420). În primul guvern numit de Carol I, expresie a „monstruoasei coaliţii", pe care-l conduce Lascăr Catargiu, portofoliul Cultelor şi al Instrucţiunii Publice e încredinţat lui C. A. Rosetti . Printre cele dintîi măsuri decise de noul ministru e şi înlăturarea lui Bolliac de la Arhive. Les dieux ont soif . . .

13 Nicolae Mavros (1778—1868), fost şef al cancelariei prezidenţiale a lui Kiseleff şi inspector general al carantinelor din ambele Principate. Era pasionat de arheologie. Ghica povesteşte că prin 1840—1845 se închidea în cabinetul său, cu Bolliac şi August Treboniu Laurian, cîte o zi pe săptămînă, în tainice conciliabule pe marginea antichităţilor descoperite şi a interpretării lor. Mavros avusese ocazia să strîngă mult material, datorită deselor vizite efectuate în localităţile de pe malul Dunării, în cadrul serviciului său de supraveghere a carantinelor. În 22 ianuarie 1862 şi-a donat statului bogata sa colecţie, cuprinzînd vase etrusce, antichităţi egiptene, ceramică veche, obiecte de artă şi uz casnic, peste 4 000 monede etc. Donaţia a fost acceptată cu entuziasm de parlament dar n-a putut fi preluată imediat din cauza lipsei unor săli adecvate. (Const. Moisil, *Colecţiile numismatice şi arheologice ale lui N. Mavrus şi soarta lor*, în *Cronica numismatică şi arheologică*, ianuarie — martie 1936, nr. 105). Ca o recompensă pentru generosul său dar, Al. I. Cuza îl numeşte pe Mavros, în noiembrie 1864, preşedinte pe viaţă al comitetului arheologic. *M. Of.*, 26 noiembrie 1864, nr. 266). Bolliac, care fusese discipolul lui Mavros şi se făcuse cunoscut prin mai multe publicaţii, e numit şi el membru al aceluiaşi comitet în 3 decembrie 1864. La moartea bătrînului său profesor, i se încredinţează în mod firesc succesiunea. Mavros a fost socrul lui Ion Ghica.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

14 Înlocuirea lui Bolliac din funcţia de membru onorific în comitetul dramatic (teatral) a fost hotărîtă de guvernul Lascăr Catargiu şi notificată scriitorului printr-o adresă din 8 martie 1876, semnată de P. P. Carp, Ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice. Era sancţionarea furibundei campanii anti-guvernamentale dusă de *Trompetta Carpaţilor* şi a atacurilor dezlănţuite de Bolliac împotriva lui Lascăr Catargiu şi a lui Titu Maiorescu, predecesorul lui Carp la Culte, cu privire la modificarea legii învăţămîntului. Maiorescu elaborase în adevăr un proiect de lege prevăzînd obligativitatea învăţămîntului primar numai în comunele în care există şcoli. Acest proiect stîrnise o mare furtună, fiind combătut energic de Bolliac. De altfel a şi fost pînă la urmă respins de parlament, cu toate că guvernul conservator dispunea de majoritate. Conform uzanţelor, Lascăr Catargiu a trebuit, în 29 ianuarie 1876, să prezinte demisia cabinetului. Demisia fiindu-i respinsă de domnitor, el şi-a remaniat echipa, între altele înlocuindu-l pe Titu Maiorescu la Culte, cu P. P. Carp. Reiese deci, după toate aparenţele, că lui Bolliac i s-a plătit o poliţă. Această interpretare a dat-o în orice caz scriitorul. Socotind că i se aplică represaliі fiindcă a exprimat opinii critice la adresa autorităţilor, că, prin urmare, e victima samavolniciei şi a abuzului de putere, Bolliac şi-a înaintat demisia şi din alte două instituţii de cultură, din Societatea geografică română şi din Comitetul arheologic (*Trompetta Carpaţilor*, 14 martie 1876, nr. 1241).

15 La începutul anului 1877, în vîrstă de 64 ani, Bolliac suferă o congestie cerebrală, care-l lasă infirm : hemiplegic şi cu o afazie a graiului. După toate probabilităţile, evenimentul se produce în ziua de 22 ianuarie, căci în ziarul *Pressa* din 23 ianuarie citim următoarea relatare : „Aflăm cu multă părere de rău că distinsul publicist şi eminentul arheolog şi numismat, d. Cezar Bolliac, a căzut greu bolnav ieri — dimineaţă, într-un mod neprevăzut".

Hotărîrea Adunării Naţionale din 7 martie 1877 în privinţa acordării unei pensii viagere avea însă în vedere nu numai starea gravă, şi din nefericire iremediabilă, a sănătăţii lui Bolliac, ci şi situaţia materială precară în care se găsea bolnavul. Bolliac n-a fost niciodată un om avut dar în ultimii săi ani, mai ales, a întîmpinat dificultăţi penibile. Pentru a acoperi deficitul cronic al *Trompettei Carpaţilor* îl vedem recurgînd adesea la expedientul loteriilor, punînd la bătaie, ca să atragă doritori, tablouri valoroase ale colecţiei sale (*Trompetta Carpaţilor*, 3 octombrie 1871, nr. 943 ; idem, 27 ianuarie 1872, nr. 963 etc). În 1871 tratează cu Ministerul Instrucţiunii vinderea unor tablouri pe care pretinde suma de 2000 lei (Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1871, dosar 851, f. 15). Cele mai mari greutăţi i le provoacă scadenţele diferitelor polite şi onorarea datoriilor restante. În septembrie 1876 suma datorată creditorilor se ridica la 800 napoleoni şi trebuise să admită recuperarea ei din punerea în vînzare a antichităţilor depuse ca gaj la bancherul Alexianu, valorînd 10 000 franci (*Trompetta Carpaţilor*, 9 septembrie 1876, nr. 262). Cu puţine zile înainte de îmbolnăvire — şi întrebarea e dacă faptul pe care-l relatăm nu are legătură cu nenorocitul eveniment — exact în 13 ianuarie 1877 aflăm că avusese loc, pe baza unei decizii a tribunalului, vinderea la licitaţie a averii mobile a scriitorului pentru despăgubirea lui M. Mitilineu (*M. Of.*, 1877, nr. 5, p. 250). Aproape simultan *Trompetta Carpaţilor* anunţa o nouă loterie pe bază de tablouri (18 ianuarie 1877, nr. 1280). Chiar după căderea pe patul de suferinţă creditorii continuă să-i dea de furcă. Tribunalul Ilfov, prin sentinţa nr. 1148 din 22 martie 1878, îl obligă să plătească lui Solomon Bally 150 napoleoni aur, plus procentele dobînzii şi cheltuieli de judecată (Arh. Stat. Buc., Trib. Ilfov, s. comercială, dosar 456, f. 1877). În acelaşi an, un anume Lazăr de Majo, îi vindea la licitaţie un grup de medalii antice pe care le avea în depozit, cu titlu de amanet.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

D. BOLINTINEANU

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

A

Către Al. I. Cuza[1]

I

Măria Voastră!

D. Negri v-a comunicat cele din urmă noutăţi în privinţa unirii. Sînt mai bune decît pînă aici. Mă voi mărgini a vă scrie impresia adîncă ce mi-a făcut opinia lumii diplomatice de aici despre situaţia ţărilor române. Două lucruri ni se impută, întîi că s-a lăsat să se treacă trei ani şi nu s-a organizat nimic în administraţie; al doile se impută căderea puterii esecutive. Amîndouă sînt atribuite politicii domnitorului pe care o numesc slăbiciune. Şi iată cum esplică lucrul: că domnitorul nu a ştiut sau nu a voit să facă să triumfe prerogativele puterii esecutive în faţă cu o adunare ambiţioasă, chiar în condiţiile create de legea electorală.

Într-una din conferinţele din urmă, apropo de Consiliul de Stat, un ambasador s-a esprimat contra numirii membrilor de domnitor la Consiliul de stat şi a pus înainte că acel consiliu, în condiţiile de care este vorba, ar deveni un corp fără nici o voinţă, priimind voinţa de la domnitor care a lăsat Camera să facă totdauna ce a voit. Ştim, a adăogat el, că în aceşti din urmă ani nu a guvernat domnitorul, ci Camera. Astfel nu putem a-i împuta starea de guvernare, dar îi vom împuta că nu a fost destul de avar cu prerogativele sale în faţă cu puterea legiuitoare. Negreşit că unele puteri găsesc plăcere a esprima lucrurile din puntul de vedere al intereselor lor politice. Ele nu ţin nici o socoteală de dificultăţile unei stări de tranziţie îngreuiate încă prin dispoziţii făcute însuşi de puteri şi care toate acestea pentru noi trebuie să aibă oare care consideraţie, cel puţin pentru cei din urmă trei ani în care situaţia era atît de întunecată.

D. Negri se luptă cu puterea ce-i dă buna credinţă şi lealitatea caracterului său a convinge pe toţi despre greutăţile ce se încercară şi care greutăţi în parte sîntem datori însuşi puterilor. Lumea începe a se convinge despre aceste greutăţi, dar pe cît ele se vor face a se considera pentru anii din urmă, pe atît pentru viitor vor pierde toată consideraţia lor.

Astfel eu care nu m-am înlăturat de politica M. V. în trecut în ceea ce priveşte favoarea libertăţilor constituţionale, de aici înainte, însuşi interesele vitale ale patrii, tărirea ei, respectul ce i se cuvine în Europa, îmi vor impune datoria a vedea lucrurile cu oare care simpatie pentru ordine şi tăria puterii esecutive. Trebuiesc lucruri făcute şi ca să

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

ajungem la acel scop, ne trebuie un guvern tare, de acea tărie adevărată ce aduce cu sine faptele și respectul pentru principiul autorității.

Cred, Măria Voastră, că după ce se va face Unirea, ar trebui să se adopteze politica despre care totdeauna mi-ați vorbit. Cred încă că ar trebui un minister compus din oamenii cei mai capabili ce avem și devotați cu totul tronului M. V. Un asemenea minister ar trebui să remîie mai mulți ani, să facă parte din, ca să zic așa, din puterea M. V., sacrificîndu-se toate adunările care vor încerca să-l dărîme. Românii, știind această nestrămutată hotărîre a M. V., se vor lipi de acel minister în loc de a-l combate. Dacă însă adunarea va stărui pe calea cea vechie de anarhie, după doă dizolvări de rînd și mai ales dupe o călătorie a M. V. în țară înaintea alegerilor, majoritatea camerii va fi pentru minister. Dupe cum văz în lume, singura autoritate ce are simpatiile puterilor este numai aceia a domnitorului și mai mult se întărîtă cabinetele cînd aud că s-a schimbat un minister de cît că s-a dizolvat o adunare. Lucrul este lesne de înțeles și mai ales astăzi, căci toate cabinetele țin mai mult la întărirea tronurilor decît a parlamentelor.

Vederile partidelor politice din țară n-au nici o însemnătate afară și mai ales pentru Francia. Conservatori, liberali, nu se ocupă nimeni; nimeni nu vor să știe. Numai turcii care vor să ia astă dată rola Rusii în Principate, caută a sprijini pe boieri și sînt îndemnați de Austria care sprijină pe turci în toate ideile lor. Turcii dar puneau înainte că boierii singuri pot să le garanteze, cu Unirea, drepturilor lor în Principate: atunci ambasadorul Francii, ca să nu mai afle asemenea preteste în gura turcilor și nemților, consilia pînă la Unire să se îmbrățișeze oarecum boierii, apoi în urmă pot să se plimbe. În fine, țara se personifică numai în M. V., căci Europa nu cunoaște decît pe M. V.

Linia de conduită de mai sus, toată lumea afară o așteaptă de la M. V. îndată ce se va face Unirea și toți o așteaptă cu o condiție, fără care viitorul românilor va fi compromis.

Ceea ce poate să ne scape este energia în idei, nu în forme numai. Și am văzut cu durere că în pricina popii Costa ministerul nu a procedat astfel. Ministerul din Valahia, deși pare inspirat de dorința d-a face a se respecta autoritatea, însă cade în eroarea guvernului Manu ce credea că dacă a făcut cîteva loviri de poliție a făcut acte de mare energie.

Chestia municipalității, chestia Bolliac le-au făcut mult rău.

Un punt care ne deconsideră mult afară din țară și care face cutezanța turcilor să devie mai nesuferită de cît altă dată, un punt funest pe care se reazămă *Sir Henri** ce sprijină toate veleitățile turcilor contra drepturilor noastre totdauna înpotriva instrucțiilor cabinetului său, este cearta între partide în țară, în adunare și în presă și de multe ori făcută cunoscut prin scrisori particulare ale conservatorilor către turci și nemți chiar astăzi. Acestea trebuiesc puse în hotarele legale: în ziua Unirii, legea presii din Moldova se poate aplica și în Valahia, fără

* Subliniat în text.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

nici o altă formă. Cît pentru adunare se poate pune pe cale prin stăruitoarea voință a M. V. Cît pentru trădători sînt legi și închisori care ar trebui să înceapă să vorbească.

Am văzut o listă de persoanele numite în comisia de unificare: mai toți oamenii lui Al. Ghica puși de partida lui din minister. Destul este ca această comisie să hotărască ca cu unirea ministerelor, o parte din fonc[ț]ionari[i] ministerialiști să remîie pe dinafară, ca să compromită Unirea, pe cînd ar fi mijloc a remînea toți despărțiți în două divizii, una a lucrurilor din Moldova, ceialtă a celor din Valahia sub un director. M. V. îmi veți permite încă a spune aici un adevăr: știu că vorbesc unui suflet mare care iubește a i se spune ceea ce amicii săi cred cel puțin că este adevărul și iată pentru ce iau îndrăzneala a vorbi astfel. Sînt cu totul convins că înainte de toate M. V. trebuie să vă faceți o partidă în țară. Să nu-mi mai vorbiți de demisionare! Unirea făcută, deveniți personificarea Unirii și prin urmare a națiii noastre. Din acea zi sînteți legați de nație ca și Unirea, legați pentru toată viața, căci Unirea se va da numai pe viața M. V. Trebuie dar să lucrați astfel ca după moartea M. V. să lăsați aceste două țări tot atît de doritoare a rămînea unite ca și astăzi. Misia M. V. este dar dificilă, dar și frumoasă. Dar să mă întorc la partidă. Toți domnii români care au plecat, au lăsat după ei partidele lor care chiar astăzi îi doresc și îi servă. M. V. nu aveți nici o partidă încă nici în Moldova, nici în Valahia și mîne (ferească Dumnezeu) să vă duceți din țară, nu veți lăsa în urmă decît doi sau trei amici cu inima, amici ai persoanei M. V., nu ai domnitorului pentru că nu ați căutat a redica oameni noi și mai ales a-i sprijini, a lovi de moarte pe cei ce v-au voit răul, a rădica pînă la picioarele tronului pe cei ce vă vor binele și a-i sprijini cu energie. Sacrificiul cere sacrificii și datoria drepturi. M. V. ați neîngrijit aceasta. Ați căutat a vă servi cu oamenii ce v-au dat pe rînd toate ministerele de colori diferite care au venit, oameni fără principii, instrumente ale celor alți trei domni lepădate însuși de dînșii și altele ce le-au rămas credincioase, înpinse ca să vă trădeze pe M. V. Cu aceasta urma ca cei ce au arătat simpatii pentru M. V. să fie alungați, părăsiți. Astfel cît am auzit în țară cu urechile mele, zicîndu-se că domnitorul lovește pe cei ce îl iubesc și îmbrățișează pe cei ce îl urăsc și mai bine este a-l combate, căci pe toți cei ce l-au combătut i-a îmbrățișat.

Dacă Napoleon III nu ar fi căutat a-și face partida sa, nu ar fi astăzi pe tronul Francii. Dacă ar fi păstrat pe Changarnier, Lamoricière etc., nu ar fi putut face le coup d'état care l-a pus în stare să facă gloria Francii. Spun unii că acești oameni-instrumente sînt trebuincioși și nicidecum periculoși, pentru că sînt oameni de bani sau de posturi. Eu cred că tocmai pentru aceasta sînt periculoși, căci ei se schimbă îndată ce alții le oferă mai mult.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Politica ce aţi avut pînă acum şi care consistă a împăca toate partidele, toate individele, era bună poate pentru anii din urmă. De la ziua *Unirii** înainte va deveni periculoasă. D. Lavalette a zis, e cîtva timp, la o persoană de confiinţă: „*quel domage qu'on ne peut compter sur le Prince Couza! on aurait pu fair des grandes choses***! Aceste vorbe lasă să se înţeleagă o mare ideie a Francii în privinţa ţărilor noastre. Ele însă au raport cu politica, nu cu persoana M. V.

Acum îmi rămîne a vă copia aici următoarele rînduri dintr-o scrisoare ce priimii de la Paris.

„Îndată ce am ajuns în Paris, m-am dus să văz pe d. Leon Plée[2] pentru a înplini comisiile cu care m-ai însărcinat către dînsul. Îţi voi spune că toate cele ce doreşti se fac. Niciodată *Secolul* n-a susţinut cu mai multă ardoare cauza română şi pe domnitorul ei. Toate jurnalele celealte, care de cîtva timp erau în contra ţării au tăcut în urma unui articol al d-lui Plée cum şi inauguraţii unei noi politici, favorabilă nouă şi ieşită din amicie cu regele Prusii a guvernului. D. Plée pregăteşte o broşură despre ţara românilor. Săptămîna trecută a fost la Turin de s-a înţeles cu Ricazoli cu o misie secretă în privinţa românilor. Mîne se va tipări în *Secolul* o scrisoare a lui Mălinesco ce se zice a fi bine scrisă şi răspuns la atacurile *Constituţionalului* din Paris".

rămîi cu cel mai adînc respect
al M. V. prea plecat şi
prea supus
D. Bolintiniano

29 oct. s. v.
Buiucdere.

P. S. Unirea are să se hotărască aici în curînd. Ambasadorul Francii Moustier, s-a oprit pe cale încă douăsprezece zile de astăzi, că în acest timp să ia conferinţele un sfîrşit cu Lalleman care cunoaşte lucrurile Unirii. Dacă în acest timp nu se va face, apoi atunci nu se va mai face aici. Şi caută a o face M. V. Dar M.V., iar nu Camera, înaintea deschiderii Camerii. Aţi lucrat şi aţi suferit prea mult pentru Unire ca să nu vă bucuraţi M. V. de iniţiativă.

Orig.
(B. A. R., Arhiva Al. I. Cuza, (fost *Ms. rom.* 4868) mapa XV, f. 516—520)

---

* Subliniat în text.

** Ce păcat că nu se poate conta pe prinţul Cuza! S-ar fi putut face lucruri mari!

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

II

Bukarest, 9^{bre} 1862.

Altesse,

La lettre ci-jointe c'est ce que j'ai écrit de mieux dans ce genre. C'est une lettre de la part de Votre Altesse au Président du Conseil concernant la littérature roumaine, une loi d'admissibilité aux fonctions publiques et l'esprit publique en Roumanie, dont j'ai eu l'honneur de parler dans le temps à V. A.

Cette lettre, adressée par V. A. au ministre, est destinée à faire un grand bruit dans le pays et à l'étranger, à s'allier les sympathies de tous les hommes de pensée et à occuper une page de l'histoire de la vie de V. A.

Vous m'avez dit une autre fois, à propos de cette sorte de lettres, qu'il ne faut pas avoir l'air de faire du charlatanisme. Hélas ! le bon Dieu lui-même, en créant le monde tel qu'il est, a dû subir l'influence de ce que V. A. appelle du charlatanisme ! Et d'ailleurs, pourquoi le chef suprême de la nation n'aurait-il pas le droit de parler en public des moyens à prendre pour améliorer le sort de son peuple ?

Rien ne pourrait tant nuire à Vos ennemis politiques que les pensées de ces lettres. Aussi j'ose prier tout particulièrement V. A. de jetter les yeux sur les pensées qui font le sujet de la lettre, et dans le cas qu'il convient à la sage politique de V. A., de l'envoyer, de la remettre à M. Baligot pour ajouter ou supprimer certaines choses que V. A. voudrait bien modifier.

Je viens d'envoyer à la *Reforma* un article concernant la pétition des anti-unionistes de la Moldavie. Il faut les battre en brèche. Il me semble que ce fait doit avoir des ramifications, avec l'élection de député du Prince Bibesco. L'article est un peu violent.

De votre Altesse
le très humble et très obéissant serviteur
Démètre Bolintineano.

Orig.
B. A. R., Arhiva Al. I. Cuza, mapa XLVII, f. 300–301)

Bucureşti, noembrie 1892

Alteţă.

Scrisoarea aci alăturată este ceea ce am scris mai bun de acest fel. Este o scrisoare din partea Alteţii Voastre către preşedintele consiliului cu privire la literatură română, o lege pentru

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

admisibilitatea în funcţiunile publice şi spiritul public în România, despre care am avut cinstea să vă vorbesc altădată.

Această scrisoare adresată de către Alteţa Voastră ministrului este sortită să atragă atenţia în ţară şi în străinătate, să-şi alăture simpatiile tuturor oamenilor de idei şi să ocupe o pagină din istoria vieţii Alteţii Voastre.

Mi-aţi spus odată în legătură cu scrisorile de acest fel că nu trebuie să pară că fac şarlatanism. Vai! Dumnezeu însuşi, creînd lumea aşa cum este a suferit, desigur, influenţa a ceea ce Alteţa Voastră numeşte şarlatanism. Şi de altfel, pentru ce şeful suprem al naţiunii n-ar avea dreptul să vorbească în public despre mijloacele ce trebuie folosite pentru a ameliora soarta poporului său?

Nimic n-ar putea vătăma mai mult pe duşmanii dumneavoastră politici decît ideile din aceste scrisori. De aceea îndrăznesc să rog în chip cu totul deosebit pe Alteţa Voastră să-şi arunce ochii pe ideile care fac subiectul scrisorii şi în cazul cînd convine înţeleptei politici a Alteţei Voastre, să o trimiteţi, să o înmînaţi d-lui Baligot pentru a adăoga sau suprima anumite lucruri pe care Alteţa Voastră ar binevoi să le modifice.

Am trimis la *Reforma* un articol privitor la petiţia anti-unioniştilor din Moldova. Trebuie atacaţi. Îmi pare că faptul acesta trebuie să aibă legături cu alegerea de deputat a prinţului Bibescu. Articolul este cam violent.

Al Alteţii Voastre
foarte umilul şi foarte supusul servitor,
Dimitrie Bolintineanu

Scrisori către Al. G. Marian.

III

[Decembrie 1864]

Iubite domnule Mariane[4],

Te rog întreabă pe la tipografiile cele mai bune unde s-ar putea tipări poeziile mele rumâne cu traducţiunea franceză alături, ediţiune în quarto, cu doă coloane ca aceia a lui Nisard[5]: autorii latini traduşi; însă pe hîrtie velină bună şi cu caractere graţioase căci aici la noi toate caracterele ce se găsesc la tipografii sînt borţoase şi grosolane. Adresează-te mai întîi la Simon Raçon, rue d'Erfurth no. 1, care a tipărit traducţia lui Anacreon în 1856, foarte bine. Acele litere şi acea hîrtie aşi dori! Iţi închipuieşti, că fiind doă coloane pe o pagină, caracterile trebuie mai mici ca să încapă. Trimite-mi te rog îndată modeluri de hîrtie, de caractere şi preţurile lor. Ce ar costa coala cu hîrtia sa, cu tiparul său.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Te rog însă ca îndată să-mi faci această treabă, ca dacă mi-ar conveni, apoi să te rog a te delega să închei contract cu tipograful acolo. Voi să scoţ un volum in quarto cu doă coloane, ediţiune de lus.

Trimite-mi dar preţurile mai multora, dar îndată, îndată, îndată, şi tare mă vei îndatora.

al d-le frate,
D. Bolintineanu.

Complimente lui Jules. Du-te pe la Leon Plée mai ales cu ocaziunea tipări[r]ii poeziilor mele. Ţi-o da bune informaţiuni.

Orig.

(B. A. R., *Coresp. inv.* 19972)

IV

[ianuarie 1865]

Iubite Mariane,

Îţi trimit atît o parte din manuscrisul francez de poezii spre a o da tipografului ca să înceapă tipăritul, cît şi 1500 de franci spre a-i da acompt. Te vei duce dar la d. Plée, tipograful împăratului, şi vei tocmi tipărirea în chipul următor. Ediţiunea română se va tipări aici în Bucureşti. Ediţiunea franceză se va tipări acolo, prin urmare nu mai este nevoie de o ediţiune în doă coloane, ediţiune Nisard. Se poate face o ediţiune octavo cu o singură coloană. D. Plon în scrisoarea sa zice că tipăreşte cartea pe papier Jésus pr. qualità, foaia dublă, 100 franci şi pentru hîrtie 80 franci socotindu-se iară foaia dublă, adică în loc de o coală ordinară, doă coale. Aşa dar, fiindcă acum nu mai avem ediţiune cu doă coloane, ci cu una.

Să se tipărească prea bine cu coala socotită de 8 foi sau 16 pagini ordinare cu reducţiunea preţului. Nu ştiu dacă sînt destul de înţeles?

D. Plon zice, ediţiune Nisard, doă coloane, 8 coale sau 16 pagini mari, 100 franci tiparul, 80 franci hîrtia, socotindu-se două topuri, topul 40 de franci.

Aceasta va să zică dar că-i spre esemplu o coală de care vorbeşte d. Plon că costă tipar şi hîrtie 180 franci este coala cea mare, coala îndoită unde intră îndoit tipar şi două coale ordinare pentru o coală ediţiune Nisard.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Prin urmare, tipărindu-se acum un format cu o singură coloană, preţul fiecăria coale de tipar şi de hîrtie se reduce în proporţiune. Fă dar învoiala cu d. Plon şi dă-i să tipărească ediţiunea franceză, în format cu o coloană de lus, cu caracterele ediţiunii lui Anacreon în care era vorba şi cu cea mai bună hîrtie Jésus.

Aş dori însă ca să nu lase loc gol sau alb şi toate poeziile să se urmeze una dupe altă fără loc gol, ori care ar fi locul unde ar începe. 1000 esemplare mi se pare destul.

În ceia ce priveşte gustul acestii ediţiuni, lasă lucrul cu totul asupra d. Plon, cum ar fi mai bine!

Banii 1500 franci i-am trimis d-lui Lemettre cari are a-i depune ori d-le, ori d-lui Plon, îndată ce se va face tîrgul şi va începe tipărirea.

Acum ţi-am trimis *Les fleurs du Bosphore*. Peste doă săptămîni vei primi şi cele alte. Cartea nu va ieşi mai mare de 12 coale duble, adică 16 foi sau 32 pagini mici, sau 8 foi şi 16 pagini mari. Te rog însă a se pune caracterele din Anacreon, sau dacă nu acelea altele, dar elegante.

Te mai rog a vorbi cu corectorul spre a îngriji corectura şi îi voi face un cadou.

Titrul general al poeziilor îl voi trimite în urmă. Iată, dragă amice, ce te rog a-mi face. A veghia cum tipăreşte încă şi a-mi trimite prin poştă cea dintîi coală ca să am o ideie.

Te mai rog însă a vorbi cu Hachette care este în rivalitate cu Levi şi care tipăresc traducţiuni, dacă poate adopta în biblioteca sa această carte, spuindu-i că-i voi lăsa un beneficiu de 50 la sută la trebuinţă, numai şi numai ca să se poată trece opera.

Preţul va fi acela potrivit cu alte cărţi ce au ediţiunea de lus şi cere lui d. Plon a-ţi da ideia amicalmente şi la fine, cînd se va tipări.

Du-te şi spune d-lui Plée complimente din parte-mi şi eu voi avea onoarea a-i scri o carte lungă. Spune-i lui Jules sărutări dulci şi că îl rog a nu-mi fi recunoscător în nimic; dar a studia bine. Cît pentru domnia ta, eu mă gîndesc şi sper că va veni zioa ca să poci a-ţi face un serviciu, care serviciu va fi bine meritat, căci ştiu că eşti inteligînte şi silitor.

Al d-le amic sincer
D. Bolintineanu

[Pe fila 2 este însemnat de Bolintineanu]:

Une nuit

Dacă se poate număra stelele (sic) — al dez = aur
Se poate sătura cineva şi de plăcerile — ol dez = stele
d-a avea în braţe — iar
Jalînd lieu(sic) — quiuniul amor

Orig.

(B. A. R., *Coresp. inv.* 19964)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

V

[21—26 ianuarie 1865]

Iubitul meu,

Cred că ai primit scrisoarea mea şi cu începutul manuscrisului, adică cu: „*Les fleurs du Bosphore*". În săptămîna viitoare îţi voi trimite continuaţiunea acestor poezii. D-ta ştii că sînt lucrate franţozeşte cu Marsillac[6] care le-a tot corectat. Dar nu ştiu pînă unde merge şi gustul lui Marsillac. Cred că ar fi bine, înainte de a începe a se tipări să le dai unui francez, profesor sau poet, ca să le revizuiască şi pe unde trebuie să le corige, pentru care îi voi plăti preţul cuviincios în aceasta. D. Plée poate să-ţi recomande pe cineva pentru acest lucru. Poţi să-i citeşti ceva din manuscris, ca să aibă ideie, dacă trebuie a se mai pune acele versuri sub o pană parisiană. Totul depandă de la talentul individului şi cunoştinţa sa despre limba poeziei.

Scrie-mi asemenea ce condiţiuni pune tipograful. Dar ceia ce te rog mai mult este a da manuscrisul în reviziunea unui bun francez, căci Marsillac este Marsillac şi mi-ar părea rău cînd ar ieşi cartea cu erori de franţozeşte. Complimente d-lui Plée. Spune-i că tot voi să-i scriu, dar nu i-am scris fiindcă nu am nimic bun a-i scri de aici.

Creţulescu şi Steege, oameni onesti, fură nevoiţi a-şi da demisiunea[7]; în locul Creţulescului a intrat faimosul Bengescu.

Dar mai bine să vorbim alte lucruri mai vesele. Poeziile mele au să iasă în româneşte. Să nu te plîngi că nu le tipăresc acolo. Îmi vine prea greu cu prescrisul şi corectura în doă limbi. Iată ce te rog astă dată, adică să-mi găseşti un bun francez ca să le corige, cu plata cuvenită.

Complimente la toţi amicii,
D. Bolintineanu

Orig.
B. A. R., *Coresp. inv.* 19974)

VI

24 februarie 1865.

Iubite domnule Mariane,

Iată că îţi trimit şi alte poezii. Mai întîi o urmare de trei poezii care au să se alăture cu *Les fleurs du Bosphore*. După ele vin *Legendele istorice*, apoi *Basnele*; iar dupe *Basne* îţi voi trimite mai tîrzior adică peste o săptămînă, *Les Macedoniennes* şi mai încolo, cele alte poezii

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

diverse. Deşi s-a cam întîrziat, însă această întîrziere este bună căci ne dă timp a se face corecţiunea lor de vre un bun francez acolo, înainte de a le tipări. Sînt încîntat de graţioasa oferire a d-lui Plée de a le corecta şi îi voi scri ca să-i mulţumesc pentru această bunăvoinţă. Ştii că nu am prea mare încredere în Marsillac de aici. Ca să nu se dea pre multă bătaie de cap d-lui Plée, înainte de tipărire, aşi fi dorit a se fi dat la un francez scriitor care pentru plată să le fi revizuit sau franţozit din condei, remiind ca d. Plée să arunce cea din urmă căutare pe dînsele.

Ori cum ar fi, eu te rog foarte să se dea a se corige şi face franţozeşte elegant la vre un francez cu plată [8].

Te-aşi ruga ca cifrele ce am însemnat printre unele din *Florile Bosforului* şi care trimit la note, să nu se mai puie la tipar şi să se steargă (acele cifre). Voi face notele fără cifre corispondinte, ci corespunzînd la titrurile poeziilor numai. Iată, iubite, tot ce te rog a face, şi îţi mulţumesc pentru cît ai făcut deja. Nu te supăra că d. Lemettre nu a voit sau a lăsat se se înţeleagă că banii trimişi acolo sînt în depozit. Astfel sînt neguţetorii poznaşi. Nu ţi-am trimis acei bani direct, ca să nu-ţi fac ambarale. Te-aşi mai ruga să nu uiţi cele ce ţi-am scris mai nainte despre tiparul poeziilor, adică să le tipărească mai descior, căci sînt mărunţele, şi dacă le va tipări altfel, adică rar, ne topesc cu cheltuiala. Tare am umblat pentru o bursă, dar este cu neputinţă, noul ministru a pus concursul dupe noua lege. Voi căuta altceva a a face întru acista.

Pînă atunci primeşte o strîngere de mînă

D. Bolintineanu,

Orig.
(B. A. R., *Coresp. inv.* 19957)

VII

mart. 1. Bucureşti 1865.

Iubite domnule Mariane,

Cum se poate să nu ai nici un rost de acasă. Eu credeam că eşti regulat cu casa. Mi-a părut destul de rău cînd am auzit acest lucru, cu atîta mai mult că ministrul de astăzi nu a voit să dea bursa, zicînd că legea ordonă concursul şi el nu poate viola legea, deşi a violat-o în alte punturi de vedere. Să vedem ce se va mai face. Pînă atunci te rog să primeşti trei sute de franci de la mine, din banii depuşi la d. Lemettre, ca să-ţi întîmpini cheltuielile. Aceasta nu trebuie să te jicnească, fiindcă şi eu am trăit acolo dintr-o suscripţiune de particulari. Prezintă această scrisoare d-lui Lemettre care-ţi va număra banii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Dumnezeu e bun. Poate să vie un ministru de culte care să ia în considerare că mai mulţi juni au plecat de disperare la Paris căci celalt ministru n-a voit să facă concurs. Şi văzînd că a fost o nedreptate pentru cei plecaţi, care astăzi fiind concurs, ei ar fi lipsiţi de dreptul concursului, aflîndu-se depărtaţi, să vă facă vr-o bursă. Am fi avut ideia unei suscripţiuni, dar ştii cum sînt românii : poţi compta pe suscrierile lor ? Cît pentru mine, pe cît timp voi fi în fonc̦iune, aşi putea cu o mare plăcere a vă veni în ajutor cu 50 franci pe lună ; aşi fi putut oferi mai mult, dacă nu aşi fi avut o mare datorie la Polichroniadi pe care o plătesc cu ţîriita pe toata luna.

În zilele viitoare îţi voi trimite continuaţiunea poeziilor. Întreabă pe d-l Léon Plée despre vreun poet francez care să corige poeziile. 'Mi sunt corectate de Marsillac*, dar nu mă încred mult. Apropo, şterge din unele din Florile Bosforului pe ici pe colo nişte cifre ce-am însemnat eu ca corespunzătoare cu notele, fiind că la note nu mai pui cifre, ci le voi lăsa numai cu numele lor.

Primeşte frăţeşti închinăciuni,

D. Bolintineanu.

P. S. Cei trei sute franci sînt pentru şase luni d-aici înainte.

Orig.
(B. A. R., *Coresp. inv.* 24121)

VIII

20 martie [1865] Bucureşti

Iubite Mariane,

Am primit scrisoarea ce mi-ai trimis în urmă. Am văzut tot ce-mi scrii despre cîte ai făcut şi munca ce ţi-ai dat cu atitea alergături, griji şi bătaie de cap. Eu te admir : fac mai mult decît a-ţi mulţumi. Îmi place ideia ce ai avut a da manuscrisul să-l corige un poet. Sînt mulţumit asemenea de preţ : nu e scump ; dar ştii că manuscrisul nu se termină cu al doilea caiet : sînt patru caiete. Nu-mi pasă, cu orice preţ trebuie corectat ! Totul ce te rog este să îngrijeşti a-l corecta bine şi să arăţi corecturile făcute de poetul francez, d-lui Plée, ca să arunce o repede privire. Am scris d-lui Lemettre a-ţi pune la dispoziţiune 600 franci, din care poţi a-i da îndată bietului poet liberal. Ia dar banii şi îi dă unde trebuie ! Eram sigur că Marsillac a lucrat numai ca să treacă timpul şi să ia luna, şi pentru aceasta te rugam să dai manuscrisul la

* În text : Marseilac.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

vreun poet d-acolo. Cel dintîi lucru ce mă preocupă este corectura poeziilor, căci ar fi păcat să iasă în public o operă ridiculă în privinţa limbei. Cît pentru tipar, va fi mai lesne.

Îmi scrii de Lamartine c-ai fost la el. Dar el nu putea să facă nicio treabă întru aceasta, fiind obicinuit cu manuscrise de poezii ce i se trimit, şi ar fi crezut că avem nevoe de procopseală de aici înainte. Ai putea însă să-i trimiţi un esemplar, cînd se va tipări, ca din partea mea. Iată tot.

Cît pentru S. Marc Girardin, aşi fi fericit dacă ar zice doă vorbe de prefaţă şi i-aşi rămîne recunoscător, mai ales că este omul care crează astăzi o situaţiune literară.

Peste doă zile îţi voi trimite cel din urmă caiet de poezii. Pe urmă numai să ai estrema şi frăţeasca amabilitate de a da zor poetului să lucreze. Cînd om trece acest hop, apoi hopul tiparului va fi lesne.

Arată d-lui Plée complimentele mele sincere şi spune-i că nu am destule espresiuni spre a-i mulţumi că se gîndeşte la mine.

Pe aici sînt toţi bine şi sănătoşi, dar a murit bietul Filimon de apoplecsie astă noapte.

La revedere, dragă, ia banii de la Lemettre şi dă poetului, luînd garanţii morale că va face treabă.

Al d-tale frate
D. Bolintineanu

Te rog să ştergi după *Macedonene* rîndurile de dedicaţie către persoana acolo însemnată. Am făcut o nerozie şi trebuie reparată. Nu are locul ei.

Orig.
(B. A. R., *Coresp. inv.* 19969)

IX

22 aprilie s. n. [1865]

Iubite domnule Mariane,

Am primit şi scrisoarea şi cartea d-lui Cantel ce ai avut bunătatea a-mi trimite prin poştă. Poeziile sale mi-au plăcut, forma este foarte frumoasă şi corectă şi mă mir cum o asemenea carte nu a făcut mai mult zgomot în Paris.

Pentru dumnezeu ! Nu lăsa să puie titru : Soleil d'Orient ! Ar fi pretenţios. Nu voi aceasta. Puneţi-i titru de *Brises d'Orient*. Aceasta este mai modest.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Sînt două poezii către C. Negri — una mai mare, ceialtă mai mică. Cea mai mică, din greşeală s-a pus numele lui Negri, puneţi-i numele lui Ştefan Golescu cum este în româneşte.

Eu aici cu poeziile române sînt pe la finele tipăririi lor[9]. Cele franceze au să se tipărească pe la august. Tocmai atunci este timpul princios cînd Parisul începe a citi şi a se reîntoarce de la ţară. Ştiu aceasta de la D. Plée. Apropo, fă complimentele mele d-lui Plée şi-i spune cît sînt recunoscător că se gîndeşte la mine. Pe aici politica merge ca racii. Nenorocirea acestii ţări este că ce face un ministru sau un minister strică* celalt minister ce vine în urmă. La 2 mai se deschide adunarea care are să dea domnului un credit de cîteva milioane spre a merge a face vizite tutulor regilor puterilor garante[10]. O asemenea vizită poate să fie spre binele ţării. Cel puţin aşa se crede aici. Va veni şi la Paris. Atunci îţi voi da o recomandaţiune să te duci să-l vezi şi poate că îţi va da o bursă, împotriva voinţii actualului ministru, Brutus cînd este vorba de cei ce nu sînt amicii săi[11]. Se vorbeşte iar de schimbarea ministerului. Miniştrii actuali, adică Bozianu, Strat, Vernescu sînt onesti, dar nu fac nimic, nu ştiu să facă nimic.

Am să-ţi trimit şi notele la aceste poezii care au să esplice multe lucruri, în proză. Nu sînt lungi. Acelea oricine poate să le corige. Dacă voi avea bani pe la iulie poate să mă repez şi eu pentru o lună pe la Paris. Du-te la dama poetă despre care îmi scrii şi fă-i curte dacă este frumoasă.

Apropo, trimite-mi volumul din *Univers pittoresque* despre *Asia minoră*, cum şi pe Tasso, Dante şi Petrarca traduşi în franţozeşte.

Al d-le frate,

D. Bolintineanu

Dă alăturata către D. Cantel şi spune-i şi din buze orice te vei pricepe ca complimente, căci ştiu că eşti bun de gură.

Orig.
B. A. R., *Coresp. inv.* 19971)

X

28 mai [1865] Bucureşti.

Iubite domnule Mariane,

Am primit scrisorile d-le din urmă. Mai întăi îţi voi spune că Jules a mîncat la mine, sînt doă zile şi a dormit. Prin urmare este sănătos şi foarte neodihnit că ar fi auzit că d-ta ai fi închis la Clichy — l-am măn-

* În text: strigă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

giiat cît am putut că aceasta nu este. Imi dai o idee bună despre pedagog de limba română la colegiu. Dar această idee cît de bună mi se pare, să vă iasă din cap că poate fi aplicată pe cît timp Vernescu va fi la minister. Advocaţii nu fac decît pentru ei şi oamenii lor şi dacă nu eşti din tagma lor, nici nu se uită la tine. Pune toată speranţa în domnitor şi numai în el, căci numai el, din tot guvernul actual, are idei generoase — restul nu face nici doă parale. Vernescu nu este capabil nici să înţeleagă instrucţiunea, nici să o guste — nefiind iniţiat la acest templu. Îmi scrii despre poezii că *Dumbrava Roşie* şi *Putna* sînt prozaice. Aşa este, şi din colecţiunea română eu le-am scos. Fă bine şi le scoate asemenea din cea franceză cu totul.

În toate cele alte privinţi, eu încă îţi arăt că cu Vernesco nu se poate face nimic, căci nu are idei despre instrucţiune publică. Ai speranţă în domnitor — el va face totul.

Despre prefaţa la poezii, eu nu ţiu mult. Dacă aceste poezii trebuie să aibă succes, numai că vor avea o prefaţă, apoi eu nu ţiu la asemenea lucru. Cu toate acestea eu aşi ţine mai mult ca d. Leon Plée să facă o mică prefaţă, ca o recomandaţiune sau esplicaţiune a cărţii cu viaţa autorului pe care ţi-o voi trimite şi nimic mai mult. Acesta îmi va conveni mai bine decît forfanteriile lui St. Marc Girardin[12] despre care sînt încredinţat că nu le va face pentru cartea mea. Spune aceste d-lui Plée. Dacă ai mare nevoie de bani, din cei 600 franci rămaşi la Lemettre, mai ia trei sute şi fă-ţi trebuinţele. Eu ştiu ce va să zică un june în ţări străine. Am trecut pe acolo şi am suferit; iar dacă trebuie pentru aceste ca să-ţi fac o scrisoare către Lemettre, scrie-mi îndată.

Al d-le,
D. Bolintineanu

P.s. Te rog să-mi cauţi copia dupe Coloana lui Traian[13]. Dar cîte o carte mare, copie complectă şi de mărime însemnată, şi cîte alta în *abrégé* şi mică. Voi una mare, ca cea de la biblioteca română din Paris. Întreabă cît costă.

D. Bolintineanu.

Orig.
(B. A. R., *Coresp inv.* 19963)

XI

16 octombrie 1865 Bucureşti.

Iubite Mariane,

Treaba dumitale s-a terminat. Iţi dă 500 lei pe lună. Mîne îţi va trimite mandatul.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Acum să vorbim de treaba lui Ph. Chasles[14]. Îndată ce am venit în București am căzut bolnav de friguri, ceia ce m-a întîrziat [15]. N-am putut să văz pe domnitor; cu toate astea i-am scris D ... ieri.

Seara a adunat Consiliul de Miniștri ca să dezbată asupra mijloacelor de a da d-lui Chasle[s] o misiune. Nu cunosc încă rezultatul dezbaterilor consiliului; pentru aceia nici n-am răspuns d-lui Chasle[s], voind a-i răspunde cu succes. Trimete-i vorbă că ieri seară Consiliul de miniștri au dezbătut chestiunea și am să-i scriu eu rezultatul acelor dezbateri pe care le cred că vor fi mulțumitoare, căci domnitorul ține mult la Chasle[s]. În toate cazurile el nu poate fi numit în locul lui Roger Collard, căci acel loc s-a dat altuia și leafa lui a scăzut la 2000 franci pe an, căci d-acolo îți dă d-le. Sper să fie numit ca corespondinte politic cu bună retribuțiune. Întreabă pe librari cît costă un esemplar din scrierile d-nei Romieu[16]. Cărțile ce le-ai trimis prin poștă le-am înapoiat. Mi-a cerut pentru transport 120 franci. Ce faceți lucruri copilărești? Pînă cînd atîta copilărie și distracțiune? Dacă să franchezi acele două cărți era să plătești patru franci, le-ai dat la poștă nefrancate, îndată costul se urcă la 120 franci. Astfel este legea poștelor. Acum fă ce vei ști, dar eu nu puteam plăti 120 de franci.

Complimente lui Cantel și lui Jules. În zilele viitoare voi trimite din bani lui Laine librarul.

Al d-le amic,
D. Bolintineanu.

Orig.
(B. A. R., *Coresp. inv.* 19960)

XII

La 15 noembrie s. v. [1865] București.

Iubite Mariane,

Te rog du-te la doctor și cere un răspuns în scris care i-am cerut eu și după cum am avut plăcerea a-ți scri încă în zilele trecute. Acea scrisoare luînd-o de la doctor, trimite-mi-o pe dată. Aici avem holeră, cu toate că numai din prostimea de jos mor și din ebrei și cu toate că se zice că scade. Scrisoarea lui vodă către vizirul a făcut mare și bună senzațiune în toată țara.

Ceia ce ți-am scris să zici confidențial lui Philarète, grăbește a o face. Cît? Unde o să scrie și dacă o să scrie desigur? Dar în mod mai delicat ca să nu se supere omul acesta. Ieri am mîncat la masă cu fratele dumitale care este foarte bine. Te rog în ceia ce privește *notele**

* Subliniat în text.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

să fie ceva reduse, căci poeziile s-au schimbat de atunci şi notele au rămas tot cum au fost. În ceia ce priveşte viaţa mea scrisă în dicţionarul francez, te rog să nu puie că am fost trimis cu speze din suscripţiune în Paris, nefiind un punt importante [17].

Cată de te du la seratele lui Philarète Chasles unde ai să faci bune cunoştiinţe şi nu spune lui Cantel cele ce s-ar face cu Philarète Chasles. Vei şti că am vorbit cu Berner librarul ca să aducă mai multe esemplare ale M-me Romieu şi mi-a zis că a şi scris întru aceasta. Voi vorbi şi cu alţii.

Cată de vezi des pe Alecsandri[18], căci acum eşti fonctionar al statului şi nu face politică cu ceialţi studinţi, căci facem noi aici destulă politică pentru voi d-acolo de am pricopsit-o la ceafă.

Al d-le amic,
D. Bolintineanu.

P.S. Am primit scrisoarea ce mi-au trimis cu a doctorului. Nu face acolo reţeta, ci mi-o trimite aici să o fac eu.

Orig.
(B. A. R., *Coresp. inv.* 20805)

XIII

13 decembrie 1865
Bucureşti.

Iubite Mariane,

Am primit cea din urmă scrisoare în care îmi vorbeai despre supărarea tatii Filaret sau Philarète că nu i-am scris. Cum văzuşi îi scrisei în fine. Adaugă pe lîngă aceasta scuzele mele că am fost atîta timp malad.

Lemettre mi-a scris şi mi-a trimis şi raspisca de primire a 1600 franci ce s-au dat tipografului în comptul poeziilor mele. Acum ţi-l dau pe mînă, să nu-l slăbeşti un minut, să termine cartea, iar dacă tata Philarète va întîrzia cu prefaţa, d-ta stăruieşte de tipograf a tipări opera şi chiar fără prefaţa lui tata Philarète care, dacă poeziile ar fi bune, pot avea succes şi fără ea şi dacă vor fi proaste, nu vor avea succes nici cu ea.

Ştii că nu trebuie să avem aerul de a cere milă. Eu însă voi face pentru el ce am promis. Aştept numai să-mi răspundă dacă voieşte sau poate să scrie cîte ceva în *Débats* sau nu, căci ţin aici mult a vedea măcar două rînduri în acea foaie şi ei sînt dispuşi a face sacrifice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Trimite-mi doctoriile prin d. Lemettre. Reţeta am primit-o. Pentru toate aceste servicii eu îţi mulţumesc neîncetat şi îţi voi mulţumi şi mai mult cînd te vei însura, la nuntă, unde voi veni să car apă cu ciurul cum zice vorba.

Complimente lui Jules Zanne. Fratele d-le pe care îl văz cu plăcere în toate duminicile, este sănătos şi te iubeşte.

Baligot a venit ieri la mine şi m-a întrebat, nu este cu putinţă ca prin tata Philarète să se tipărească scrisoarea domnitorului către vizir?[19] I-am răspuns că n-am primit încă răspunsul lui Philarète la întrebările făcute de mine la care are a răspunde categoric şi că eu, îndată ce voi primi un răspuns pozitiv, îl voi comunica. Cu toate astea tata Philarète ar putea reproduce acea scrisoare vizirială în *Débats*, cauza lui este cîştigată aici, sau dacă nu în *Débats*, cel puţin în alt jurnal sau broşură. Ia vorba cu el, dar cu sul subţire şi diplomatic, întrebuinţînd fineţă ascunsă ca să nu se rănească muritorul. Zanne a sosit sănătos din călătorie[20].

Al d-le amic
D. Bolintineanu.

Orig.
(B. A. R., *Coresp. inv.* 19962)

XIV

[martie 1866]

Iubite amice,

Am primit cartea ce mi-ai trimis prin poştă. Înainte de toate spune d-lui Philarète Chasles că-i mulţumesc foarte mult pentru graţioasa prefaţă[21].

Am întîrziat a-i răspunde pînă poimîne din cauză că colonii români macedoneni din Bucureşti, văzînd că în prefaţă se vorbeşte atît de bine de ţara lor, au făcut o scrisoare de mulţumire către d. Chasles suscrisă de toţi şi aştept ca să o suscrie toţi şi să i-o trimit.

Împrejurările politice nu au putut schimba ideea mea de a încredinţa d-lui Chasles ceea ce i s-a promis, dar a făcut a se întîrzia din cauza nehotărîrii încă a unui guvern stabil.

Te rog să primeşti 100 franci de la Kohn Reinach et compagnie pentru cheltuielile cu publicitatea poeziilor. Este tot ce avui în buzunar deocamdată.

Te rog trimite în Turcia prin ambasadă lui Fuad paşa, lui Ali paşa lui Wefic efendi şi la alţi turci mari, cum şi lui Burdeanu şi madamii Louise Gropler prin Burdeanu. Trimite la Paris la toţi miniştrii şi ambasadorii

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

sau femeilor lor ca din partea autorului. Trimite asemenea împărătesii cu mult omagiu scris d-asupra. Trimite lui Lamartine, Victor Hugo, doi Girardini, la toţi jurnaliştii şi damele scriitoare, chiar şi lui Jules Janin şi sileşte pe români să meargă să cumpere, căci tot ce se va vinde la librar este al dumitale şi al lui Cantel pe din doă, cum v-am promis.

Mie trimite-mi numai 10 volume bune şi 10 ordinare şi restul pînă la 250, care nu am să le dau la librar, împarte-le la persoane însemnate şi mai ales la femei, căci ele le gustă mai bine.

Ambasadorului turc din Paris, lui Fuad şi Ali trimite-le ca din partea autorului cu omagiu de stimă şi trimite încă unul lui Lamermore în Italia, lui Vegezzi Ruscala pentru fie-sa. Trimite în Londra pe la miniştri englezi.

Poimîne iar îţi scriu.

Apropo, prefaţa s-a tipărit în gazete aici unde a făcut mare zgomot.

D. Bolintineanu.

P.S. Poliţa ţi-o trimisei cu această ocaziune. Du-te de ia bani de la banchier, d. Kohn Reinach et Companje la Paris. Spune lui Cantel complimente. Mîine îi voi scri.

Orig.
(B. A. R., *Coresp. inv.* 19965)

XV

martie — aprilie 1866.

Iubite Mariane,

Mandatul s-a luat şi banii ţi s-a trimis de Zanne. Primeşte o scrisoare către d. Chasles împreună cu adresa macedona-românilor pe care i-o vei da singur.

Te rog a-i spune în particular că este o bună idee care a făcut zgomot aici că d. Chasles va face un curs de literatură română la Sorbona [22]. Făcînd aceasta poate că guvernul de aici îl va numi ca pe Ruscala profesore.

Te rog dă la *Débats*, *Presse*, *Siècles*, *Constitutionnel* cîte un prea mic anunţiu despre *Brises d'Orient* [23] între anunţurile de boale venerice ce ei tipăresc. Dar fă-o îndată. Aceasta nu costă mult. Doă, trei rînduri. Ai făcut cunoştinţă cu D-na Emerat, amică a d-nei Zanne? Spune-mi cum îţi place şi cine este acolo?

Al d-le amic,
D. Bolintineanu.

Orig.
B. A. R., *Coresp. inv.* 19976)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

XVI

20 septembrie 1866, Bucureşti.

Iubite Mariane,

Dacă nu-ţi scriu, nu-mi scrii. Iată un mare defect de care voi să te desbăr. Numai neguţătorii au obiceiul a nu scri decît numai cînd au vre-o treabă. Te-am lăsat înadins atît timp fără să-ţi scriu, ca să văz ce o să faci.

Leneşule ! Şezi ca o *tărăbuţă*, ocupat cu amoruri platonice după nepoatele profesorilor şi uiţi amicii. Dacă vezi pe d. Chasles nu înceta a mă rechiema în suvenirea sa şi a-i repeta toate mulţumirile şi recunoştinţa mea pentru cele ce a făcut în privinţa poeziilor mele, cum şi părerea de rău ce am că mi s-a stricat planul cu cele întîmplate la 11 februarie. Acum trebuie să treacă timp ca guvernul să poată gîndi a face o catedră de literatură română în Paris, căci nu are parale, reduce budgetul pretutindeni, întinde în dreapta, în stînga şi degeaba, gaura rămîne, ba încă creşte. Apropo, cine te-a pus să suscrii hîrtia către Cremieu ? Naţiunea noastră nu împărtăşeşte ideea generoasă de a se vinde evreilor. Mai lăsaţi politica căci facem noi aici destul şi pentru voi d-acolo, politică farsă, farsi şi atît de bine cît s-a dus dracului ţara ! Acum peste roşii ne mai veni şi foametea pe ţară.

De primăvară avem să cîntăm cu *De-mboro macatula vo* ! al grecilor şi să ne mîncăm talpele de la cisme unul altuia.

Ai dat să lege carte de poezii pentru ipochimena cea mare ? Ai dat ambasadorului turc poeziile ? Nu mi-ai scris ritos. Poţi să trimiţi ceva poezii la librarii din Bucureşti, căci văz că mulţi întreabă de ele. Mie era să-mi mai trimiţi zece. Nu au sosit încă. Jules este bine şi voios. Nu-ţi scriu nimic de familia Zanni căci ştiu că sînteţi în corispondinţă. Ce face madame Emerat. Îţi place ? Fă-i ceva curte. Sau pe greceşte *olastiseală*. Am scos un ziar, *Eumenidele* satire politice. Roşii s-au turburat foarte, căci cartea a avut un mare succes. Ei au pus de au făcut un alt jurnal numit *Bolintineadele* înadins ; dar nu se vinde căci e rău scris, fără spirit, fără talent[24].

Fac o suscripţiune ca să tipăresc *Traianida*. Epopee mare şi şase drame istorice, nu ştiu dacă voi reuşi[25]. La revedere, dragă Mariane. Scrie-mi şi spune-mi novele multe.

Al d-le amic

D. Bolintineanu.

Orig.
(B. A. R., *Coresp. inv.* 106681)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

XVII

octombrie 1866.

Iubite Mariane,

Am primit scrisoarea d-le din urmă. Îmi vesteşti multe, între altele îmi zici că mi-ai trimis un n° din *Ilustration*. Nu l-am primit. Îmi scrii asemenea să-ţi dau voie a trimite 80 volume spre a le vinde în ţară în beneficiul d-le. În aceasta am a-ţi vorbi în mai multe rînduri.

Ştii prea bine că, cînd am tipărit acele poezii, n-am făcut-o pentru speculaţiune, ci numai pentru ca să-mi fac cunoscut numele ca poet în Francia. De aici veni că v-am abandonat cele 500 esemplare de la librari în beneficiul dv., rămînînd ca cele 250 să se împarţă gratis şi în Francia, iar nu în România, căci dacă ar fi fost lucrul ca să le vînz aceste poezii în România, nu mai era trebuinţă a le traduce în limba franceză şi a le tipări la Paris cu atîta cheltuială. De aici veni că te-am rugat a trimite din cele 250 la toţi ambasadorii şi miniştri şi oameni de litere, gratis în Paris, ca să se împrăştie. Aşadar, mi s-a părut ciudat cererea ce-mi faci din doă punturi de vedere. 1. Căci ea dovedeşte că acele 250 esemplare nu s-au împărţit gratis la nimeni. 2-lea. Dintr-o chestie de propagandă voim a face o chestie de speculaţie. Acum să admitem c-am trece peste toate acestea şi ai trimite în ţară 80 esemplare unui amic ca să le vînză. Ştii ce are să se întîmple? Vei pierde şi cărţile şi banii. Ori de au să zacă în vreun district, ori au să se vînză şi amicul are să mănînce banii, ceia ce mi se întîmplă mie cu cărţile aici şi cu cei mai buni amici.

Cu toate acestea, eu nu aş voi să te mîhnesc şi în aceasta doresc a găsi un mijloc de împăciuire. Poţi dar pentru încercare să trimiţi 20 de esemplare amicului şi 10 mie, căci îmi trebuie, iar celealte pînă la 250 să le împarţi gratis în Paris dupe cum te-am rugat. Te rugasem să trimiteţi la Ministerul Instrucţiunii Publice şi la cel al Afacerilor Străine al Franciei, la ambasada otomană etc., etc. Acum iar repet cu adăugire a împărţi la dreapta şi la stînga la francezi, a da lui Bălăceanu la care vei merge singur din partea mea ca să te cunoască. Dă un volum să-l lege frumos şi trimite-l *împărătesii*, cum am vorbit. Interesul meu este ca acele 250 esemplare să nu stea închise, ci să fie deschise pe mesele francezilor, date gratis, căci numai aşa se va popula.

Trimite unul d-ei Alecsandri, dă 5 d-ei Emerat a împărţi pe la rudele ei etc., etc. Trimite unul lui Burdeanu şi altul d-ei Gropler la Constantinopol şi oricui imaginaţiunea d-le bogată te va îndemna. Vei avea *blagoslovenia* mea în vecii vecilor şi blestemul meu dacă vei ţine cărţile închise în casă.

Spune-i fratelui Cantel complimente şi întreabă-l dacă nu este bine a face d-lui Henri Lavoix [26] un bilet de mulţumire? Acest articol tradus şi

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

tipărit în *Voix de la Roumanie**, în *Trompetta Carpaţilor** şi în *Reforma** a produs mare senzaţiune pe aici, fiind mai ales ieşit din Monitorul francez. Aştept răspunsul la macedoneni şi cursul d-lui Chasles ca să le reproduc. Planul meu este a-l face cunoscut aici că se ocupă de literatura română, ca într-o zi presa să pretindă de la ministrul a face cu Chasles ce a făcut în Italia cu Ruscala, adică a-i plăti spre a face un curs de literatură română.

Deja în *Reforma** s-a vorbit uşor despre cursul făcut deja de Chasles şi foarte lung despre viaţa şi scrierile marelui critic literat. Românii încep să-l cunoască şi să-l iubească.

Nu uita cartea împărătesii, legată spilcă. Voi da ordin a o plăti la Lemettre cu 100 franci, însă te vei consulta cu d-na Emerat cum să intre chiar în mîna împărătesii.

Iată, iubite Mariane, că-ţi răspund. Trimite 20 sau 30 esemplare amicului d-le de aici. Dar fii sigur că o să-ţi mănînce paralele. Mai bine ai face a trimite cîteva esemplare la librarii din Constantinopole şi Smirna şi Alexandria, d-adreptul fără Dantu din cele 250 — iar puţine cu o scrisoare la adresa lor.

Bolintineanu

Orig.
(B. A. R., *Coresp. inv.* 19977)

XVIII

Bucureşti, decembr[ie] 24 [1866].

Iubite Mariane,

Ţi-am trimis prin poştă o carte din *Călătoriile în Macedonia* ce mi-ai cerut pentru d. Philarète Chasles. Românii macedoni, coloni aici, cum şi alţii din Macedonia, doresc a face o scrisoare d-lui Chasles, rugîndu-l a se însărcina în Francia cu sprijinirea drepturilor lor naţionale.

Mi-ai scris ce vei face cu cărţile mele de poezii şi nu ţi-am răspuns încă. Eu credeam că toate acele cărţi sînt împărţite. Dă una sută de volume la d-l Lemettre să le trimiţă în Bucureşti la adresa mea. Cît pentru celelalte trimite doi comisionari pe două părţi ale bulevardelor să le împarţă gratis. Pentru aceia s-a şi tipărit cum ştii a fi împărţite, căci a le vinde este greu lucru.

În fine, trimite-mi aici 100 sau şi 150 dacă aşi putea trece la minister cîteva din ele, trimiţîndu-ţi şi d-le un mititel remunerar, cît pentru rest fă cu ele ce vei voi, împarte-le fără milă. Dă pe la amici cîte zece — cincisprezece să împartă la alţii. Iată ce cred că este de făcut. Grăbeşte a trece esamenele

* Sublinieri în text.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

şi a lua licenţa mai curînd. Aici omenirea zice că eşti cheltuitor şi te plimbi mult. Cată de desminte aceste calomnii prin fapte să rămîie mută gura păgînilor. Spune d-lui Chasles complimentele mele, precum şi iubitei d-lui, căria îi mulţumesc pentru toată amabilitatea şi bunătatea care a avut în privinţa scrierilor mele.

Al d-le amic,

Dim. Bolintineanu.

Trimite îndată cărţile 150 esem[plare] prin d. Lemettre.

Orig.
(B. A. R., *Coresp. inv.* 19967)

XIX

Către Vasile Alecsandri. [27]

30 mai [1867] Bucureşti.

Iubite poete,

Îţi trimit prin d. Marian, studinte în drept, român, întîia broşură din publicaţiunea poeziilor mele nuoi.

Această poemă *Conrad* unde se răsfrînge ceva din caracterul Bălcescului, din viaţa lui, din inima lui, ţi-am dedicat-o împreună cu Negri. Petreci bine pe acolo? Nu mă îndoiesc. Aici pe noi ne-a luat dracul. Ţipete şi răcnete ca în timpii lui Halcinski. Săraca ţeară. Socoteam că a terminat cu nenorocirile şi suferinţele, şi ea abea începuse!

Cîntecile poporane au să iasă întregi în socoteala Azilului Elena, în aceste zile. Volumul I l-am văzut, s-a tipărit mai demult. Spiritul românesc de literatură a căzut de tot. Un art. murdar şi stupid de politică face mişcare în toată ţeara; un cap d-operă de literatură trece fără să ştie neminea; puţin mai citesc poezii sau proză dacă nu ar fi cu politică şi ce politică? Dacă nu ar vorbi rău de Rosetti şi Brătianu!

Dacă toţi poeţii Greciei şi Romii cei mai mari ar veni astăzi în ţara noastră, ei ar trece necitiţi şi necunoscuţi, şi noi care ne mai ţinem sîntem datori numai trecutului nostru literar dinainte şi dupe 1848.

Dar nici nu mai ese nici un talent! Unele foi literare au apărut; dar ele sînt palide, stupide; nu clădesc nimic, şi tind a dărăma şi ce este făcut din trecut.

Eu îţi urez bună petrecere la espoziţiune şi uitare pentru cîtva timp a mizeriilor ce bîntuie ţeara ca singura fericire posibilă.

Al vostru
amic sincer şi bătrîn,
D. Bolintineanu

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

P.S. Îţi recomand pe d. Marian ca amic al nostru şi bun băiat, foarte îndatoritor şi inteligente.

Orig.
(B. A. R., *Coresp. inv.* 19968)

XX

D. Bolintineanu către Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice

15 octombrie 1868.

Domnule Ministru !

Prin adresa cu numărul 10512 îmi faceţi onoarea a-mi aminti că Comitetul teatral, neputîndu-se complecta mă angajaţi a relua locul de membru la acel comitet [28].

Domnule Ministru !

Vă rog să-mi permiteţi a stărui în demisiunea mea care am dat mainainte. Îmi este peste putinţă de a contribui cu lucrarea mea într-un corp menit a lucra pentru desvoltarea literaturii dramatice şi artei dramatice, cînd nici literatura dramatică, nici arta dramatică nu sînt pe cale de a se desvolta prin mijloacele luate, cînd nici cea mai mică măsură nu s-a văzut în public pentru încuragiarea literaturii dramatice şi a artei şi cînd subvenţiunea statului servă încă numai spre a face din artiştii dramatici nişte foncţionari ai statului.

Un stat niciodată nu plăteşte subvenţiune pentru întreţinerea unui teatru la care ar putea să petreacă locuitorii unei cetăţi : aceasta priveşte pe municipalitate. Statul plăteşte numai pentru desvoltarea artii şi literaturii dramatice, căci din artă şi din literatură dramatică se foloseşte toată ţara care contribue. Nu este tot astfel cînd prin subvenţiune dată de stat nu profită nici arta, nici literatura dramatică, ci numai publicul care petrece serile la teatru în ideile, sentimentele, destinele unor naţiuni străine, aduse aici prin piese străine, rău alese, rău traduse.

Am văzut cu fericire guvernul actual pătruns de aceleaşi sentimente despre încuragiarea artii dramatice şi literaturii dramatice, dar pentru acestea trebuie o şcoală de artă dramatică care pe tot anul să producă cîte un talent nou ; trebue premii şi încuragieri pentru piesele dramatice originale. Însă frumoasa ideie a guvernului şi a d-lui ministru la întemeierea acestui comitet pare, dacă nu înlăturată, dar întîrziată şi în condiţiunile care fac începutul acestei frumoase lucrări nu văd că va putea urma altceva decît

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

a face din teatrul român o secţiune a ministerului şi din artişti nişte funcţionari publici. Orice instituţiune de arte cată a fi liberă spre a se desvolta. Orice artă cată a fi încuragiată prin formarea unei şcoli. Orice literatură dramatică caută a găsi emulaţiune.

Primiţi, domnule Ministru, încredinţările înaltei mele consideraţiuni

Dim. Bolintineanu.

Rezoluţia 12 oct. Cu cea mai mare părere de rău se admite stăruitorul refus al On. D. D. Bolintineanu. Pentru şcoala aceasta s-au prevăzut în organisarea teatrului, numindu-se un vechi artist profesor. Pentru ridicarea pieselor mari dramatice şi naţionale, Direcţiunea tinde la aceasta, deşi cu greu şi +. . .+*Pentru limba traducerilor ce se pun pe scenă, e al unora din d-nii cei mai capabili cu toate că poate departe de acea al autorilor noştri de model.

D. Gusti

La dosar, fiind deja numit în locul petiţionarului d-l B. P. Hajdeu

s.s. indescifrabil.

Orig.
(Arh. Stat Buc.,. *Min. Instr.*, 1868, Dir. a II-a dosar 567, f. 437, 146; copie A.I.G.C.)

XXI

Actul de deces al lui D. Bolintineanu

Registrul Stării Civile pentru morţi [29] nr. 161

Din anul una mie opt sute şeaptezeci şi doi, luna august în douăzeci, la ora şeapte seara.

Act de moarte al domnului Dimitru Bolintineanu, de ani optzeci, religie ortodox, profesie poet, domiciliat în Bucureşti; nu se ştie de este însurat.

Mort eri la nouăsprezece august, anul una mie opt sute şapte zeci şi doi la ora trei de dimineaţă în Ospiciul Pantelimon.

Martori au fost : D. G. Elmazoglu, de ani patruzeci şi opt, intendent şi d. Constantin Dumitru de ani treizeci şi opt, stolnic, ambii domiciliaţi în Oficiul Mărcuţa;

Care au subscris acest act împreună cu noi şi D. Georgescu, medic secundar în Ospiciul Mărcuţa, care au constatat acest caz de moarte.

* indescifrabil

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Făcut de noi Constantin Georgescu, primar al comunei Pantelimon Dobroeşti şi ofiţer al stării civile.

Medic Dr. Georgescu
Martori G. Elmazoglul
C. Dumitru
(l.s.) Primar C. Georgescu

(Arh. Stat. Buc., *Reg. morţi al com. Pantelimon-Dobroeşti*, Ilfov, pe 1872, act deces nr. 161 ; copie A. I. G. C.)

B

Prin decretul domnesc nr. 575 din 3 august 1843, reducîndu-se „statul" Secretariatului Statului, Dimitrie Bolintineanu este numit „scriitor" la masa a II-a a Translaţiei româneşti.

(*Bul. Of., Ţ. Rom.*,
nr. 71, din 6 august 1843, p. 282,
copie A. I. G. C.)

Diplomă emisă de domnitorul Gh. Dimitrie Bibescu cu nr. 1866 din 6 decembrie 1844 prin care Dimitrie Bolintineanu este înălţat la rangul de pitar.

(Arh. Stat. Buc., *Doc. munteneşti, Boierii Civile*,
diploma nr. 5/1844. Orig. rom. pecete aplicată ;
copie A. I. G. C.)

Petiţia lui D. Bolintineanu, ministru secretar de stat la Departamentul Cultelor şi Instrucţiunii Publice din 29 aprilie / 11 mai 1864 către domnitorul Al. I. Cuza prin care propune schimbarea şi numirea în funcţii a cîtorva preoţi.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1864, Dir. a II-a,
dosar 1503, f. 3 ; copie A. I. G. C.)

La 29 martie 1867 Ştefan Bolintineanu face o petiţie către Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice prin care îl solicită să achiziţioneze volume din *Călătorii în Asia Mică* de Dimitrie Bolintineanu în vederea distribuirii lor ca premii şcolare.

Prin procesul verbal încheiat de Consiliul Permanent de Instrucţiune din 30 martie 1867, Ministerul hotărăşte să cumpere 300 de exemplare.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1867, Dir. a III-a,
dosar 89, f. 4, 5 şi 7 ; copie A. I. G. C.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

La 28 martie 1868 D. Bolintineanu face o petiţie către Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice arătînd că şi-a tipărit poeziile sale lirice în limba franceză, la Paris, din care i-au rămas 250 de exemplare pe care le oferă spre achiziţionare.

Ministerul aprobă oferta făcută şi la 7 martie 1868 trimite o adresă contabilităţii dispunînd a se elibera lui D. Bolintineanu suma de 1200 lei noi, reprezentînd costul a 150 de exemplare din poeziile sale în limba franceză.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1867,
Dir. I, dosar 494, f. 63; Dir. a III-a,
dosar 780, f. 10; Copii A. I. G. C.)

D. Bolintineanu adresează o petiţie către Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice la 20 februarie 1870, arătînd că a publicat *Viaţa lui Traian*, cartea cea mai detaliată care s-a scris despre acest subiect, urmărind gravurile de pe Columna lui Traian şi oferă 800 de exemplare spre achiziţionare.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1870, Dir. I, dosar 79,
f. 1—4; Dir. I, dosar 106, f. 45; 1871, Dir. I, dosar 782,
f. 1—2; copii A. I. G. C.)

În urma cererii ministerului, Consiliul Permanent al Instrucţiunii, care a examinat lucrarea, opinează în procesul verbal încheiat la 6 martie 1870, că lucrarea este bună şi o recomandă pentru achiziţionare.

Un an mai tîrziu, la 12/24 februarie 1871, D. Bolintineanu, solicită din nou Ministerului să-i achiziţioneze următoarele lucrări pentru a fi distribuite ca premii şcolare : 155 de exemplare din *Viaţa lui Traian August*, 20 din *Traianida*, 5 din *Conrad*, un exemplar din *Alexandru Lăpuşneanu*, 2 din *Viaţa şi faptele lui Ştefan Vodă*, 9 din *Ştefan George Vodă*, 15 exemplare din *Cîmpul* şi *Salonul*, poezii, şi 3 exemplare din *Plîngerile Românieі*.

Pe petiţie se află următoarea rezoluţie : „Avînd în vedere serviciile aduse literaturii şi limbii române de către d-nu Bolintineanu, avînd în vedere mijloacele restrînse ale numitului şi nemulţumitoarea poziţiune în care se află actualmente după mai mulţi ani de muncă literară şi servicii publice ; avînd în vedere utilitatea cărţilor ce propune Ministerului a se cumpăra pentru distribuirea de premii, pentru aceste motive decidem a se cumpăra cărţile indicate . . .”

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1870, Dir. I, dosar 79, f. 1—4;
Dir. I, dosar 106, f. 45; 1871, Dir. I., dosar 782, f. 1—2; copii A. I. G. C.)

Se mai păstrează la A.I.G.C. 12 copii documentare făcute după originale aflate la Arh. Stat. Buc. şi 16 copii din M. Of. referitoare la Smaranda, Radu, Ispas, Polixenia, Ştefan, Clementina, Nicolae, Maria, George şi Elena Bolintineanu, rude colaterale ale poetului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Note

1 În 13/25 septembrie 1861 a început la Constantinopol o conferință a marilor puteri în scopul de a decide asupra Unirii depline a Principatelor Române. Potrivit Convenției de la Paris, Muntenia și Moldova continuau în adevăr să existe ca state separate, unite prin persoana domnitorului dar având guverne și parlamente proprii. Această stare de lucruri nemulțumea profund opinia publică și provoca neajunsuri grave în funcționarea administrației de stat. De aceea, făcîndu-se ecoul cererilor legitime ale țării și profitînd de atmosfera favorabilă creată la Constantinopol, în urma vizitei sale din septembrie 1860, cînd fusese primit cu toate onorurile cuvenite unui suveran, Cuza informase în mod oficial Poarta, încă în decembrie 1860, despre necesitatea înfăptuirii Unirii depline. Se hotărîse convocarea unei conferințe a puterilor însă ținerea ei era tergiversată, datorită indolenței birocratice a autorităților turcești, apoi morții neașteptate a sultanului Abdul Medgid, în fine, unor dificultăți de procedură. Văzînd că lucrurile întîrzie și temîndu-se de eventualitatea unor acte imprudente ale opiniei publice din țară, exasperată de piedicile așezate în calea unei revendicări naționale mai mult decît îndreptățită, Cuza e de două ori pe punctul de a proclama Unirea, cu de la sine putere, pe baza unui vot prealabil și unanim al Camerelor, întrunite în acest scop. (Asupra acestor împrejurări o sinteză la Constantin C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, București, 1966, p. 100 — 111. V. și Dan Berindei, *Lupta diplomatică a Principatelor Unite pentru desăvîrșirea Unirii (1859—1862)* în *Studii privind Unirea Principatelor*, București, 1960.)

Mult amînata conferință se deschide în 13/25 septembrie 1861, Principatele fiind reprezentate de agentul român la Constantinopol, C. Negri. Cu acest prilej, Cuza îl trimisese în capitala otomană și pe D. Bolintineanu, probabil fără vreo împuternicire oficială, dar cu misiunea de a-l ține la curent cu desfășurarea evenimentelor, de a-l consilia pe Negri în fixarea atitudinii românești și de a-și folosi relațiile în folosul cauzei. Alegerea era bine făcută. Bolintineanu îi purta lui Cuza o prietenie leală, de un devotament neclintit. Pe de altă parte, el petrecuse cîțiva ani de exil în lumea otomană și îl însoțise pe domnitorul Principatelor Unite în vizita oficială pe care acesta o făcuse în septembrie 1860 lui Abdul Medgid. În plus, dispunea de autoritatea fostului demnitar — de-abia cu cîteva luni în urmă, în mai și iunie 1861, deținuse portofoliul Externelor în cabinetul Ștefan Golescu — și de cunoașterea detaliată a chestiunii în discuție.

Scrisoarea pe care o publicăm e din ultima fază a pertractărilor de la Constantinopol. Cererea Austriei ca Unirea să fie admisă numai pe timpul domniei lui Cuza fusese respinsă de ambasadorii Franței, Angliei și Rusiei. Totuși Poarta pregătise un firman prin care prevedea numirea unui guvernator în Moldova și a două consilii provinciale. În 4/16 noiembrie Negri îl înștiința pe Cuza că a văzut acest firman atît de descurajator pentru speranțele românești. În același timp, el îi anunța pe reprezentanții Franței și Italiei, printr-un scurt dar energic memorandum, că proiectul preparat de turci cuprinde clauze absolut inacceptabile. Dat fiind interesul acestui document, îl reproducem după interesanta broșură scrisă chiar de Bolintineanu și apărută sub titlul *Questiunea Unirei la Constantinopole, K. Negri*, de D. B. (1861 ?):

„Domnule! Iau îndrăzneala a vă supune oare cari observări asupra articolelor cari m-au frapat mai mult în proiectul de firman al In. Porți, precum: a numi un guvernator în Moldova. Lăsînd la o parte germele de discordie ce coprinde în sine această propositiune deja făcută de In.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Poartă, cu ocasiunea îndoitei învestituri a M. S. Domnitorului actual s-a fost înlăturat cu totul. Dacă ea nu a fost primită atunci, cum ar fi primită astăzi într-o circonstanţă atît de importantă ca a Unirii definitive a celor două Principate?

Cît pentru consiliurile provinciali, rezultatul lor, ca şi a guvernatorului din Moldova, nu pot fi decît spre a despărţi şi mai mult ţările decît sînt astăzi. Deci noi am cerut Unirea dar nu separatismul; apoi, mi se pare că nu s-ar putea statui (sic!) asupra altor lucruri decît asupra cererilor făcute de guvernul Principatelor. Cît de avantagioase ar putea fi consiliurile provinciali, *noi nu putem a ne supune la nimic ce ne-ar fi impus* şi chiar în puterea art. 22 şi 23 din Tratatul de Paris şi 2 din Convenţiunea de la 19 august care ne garantează plina şi întreaga bucurare a autonomiei noastre.

Supscris C. Negri

Buiucdere,1861 noiembrie 16" (p. 17 — 19).

În broşura sa, Bolintineanu elogiază activitatea desfăşurată de Negri „cu energia şi convicţiunea ce dă amoarea patriei" (p. 11). El subliniază rolul pozitiv jucat de Franţa: „Să nu ne îndoim un minut, dacă astă dată încă scăparăm de a vedea dîndu-se Porţii un drept ce niciodată nu l-a avut, o sîntem în mare parte datori guvernului împăratului Napoleon III. Sărmana naţiune română! Dacă toată lumea te-a părăsit, dacă tu însăţi te-ai părăsit, Francia veghiază asupra drepturilor tale cîştigate cu sîngele strămbunilor tăi morţi pentru libertate" (p. 13).

Lupta eroică dusă de Negri şi Bolintineanu la Constantinopol, atitudinea fermă a lui Cuza — sfătuit, cum se vede şi din scrisoarea pe care o publicăm, să proclame Unirea, la nevoie peste capul puterilor separatiste şi indiferent de eventualitatea unui eşec al tratativelor diplomatice —, voinţa clar exprimată a păturilor largi ale populaţiei româneşti au condus pînă la urmă la izbîndă. În 4 decembrie, Turcia şi-a retras pretenţiile referitoare la numirea unui guvernator în Moldova şi înfiinţarea consiliilor provinciale. Unirea administrativă şi legislativă era astfel consfinţită. Clauza asupra recunoaşterii Unirii numai pe timpul domniei lui Cuza era menţinută, ca o concesie a puterilor garante faţă de Austria şi Poartă, dar nimeni nu-şi făcea vreo iluzie asupra caracterului formal al acestei stipulaţii. Unirea, săvîrşită cu atîta trudă, pe baza aspiraţiilor seculare ale poporului român, nu mai putea fi vreodată desfăcută sau pusă în discuţie. În 3/15 decembrie 1861, Cuza anunţa în şedinţa de deschidere a Camerelor că „Înalta Poartă precum şi toate puterile garante au aderat la Unirea Principatelor" ceea ce voia să spună — după cum pe drept observă C.C. Giurescu — că „punctul de greutate sau accentul cădea pe acţiunea noastră, pe manifestarea hotărîtă a maselor româneşti", la care marile puteri trebuiseră să se asocieze (*op. cit.*, p. 109). „Unirea va fi — adăuga Cuza în acelaşi mesaj — aşa precum România o va simţi şi o va dori".

2 Léon Plée (1815 — 1879), de care e des vorba în scrisorile lui Bolintineanu publicate de noi, a fost un devotat prieten francez al românilor. Traducător al lui Schiller şi al *Istoriei universale* a lui Rotteck, întemeietor al revistei *Revue des auteurs unis*, el e cunoscut mai ales ca secretar al redacţiei politice a ziarului *Le siècle*, care a susţinut cu căldură revendicările naţionale ale românilor. Într-unul din numerele pe 1856 ale acestei gazete (din păcate păstrată incomplet în colecţiile Bibliotecii Academiei) Plée semna un articol asupra Unirii, *Les Roumains. Appel au Congrès en leur faveur*, remarcabil prin clarviziunea şi îndrăzneala susţinerilor. Acest articol merită să fie scos din uitare căci el dovedeşte că pentru radicalii francezi, ca şi pentru paşoptiştii români înaintaţi din emigraţie, unirea Moldovei cu Muntenia constituia doar o solu-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

ţie provizorie şi insuficientă, un prim pas către Unirea cea mare, definitivă, a românilor de pretutindeni.

În articolul său Léon Plée discută propunerea unui colaborator al lui *Le siècle*, Edmond Texier, care ceruse unirea moldo-valahilor şi constituirea unui stat independent, sub patronajul puterilor, cu un principe ales de ţară, fie indigen, fie aparţinînd unei familii domnitoare din Europa. Acest mod de a rezolva lucrurile i se pare lui Plée nesatisfăcător. Pe lîngă faptul că Texier neglija cu totul problema Serbiei, el nu părea să-şi dea seama că prin alipirea Moldovei şi Munteniei nu se crează un stat destul de puternic, în stare să reziste tendinţelor de acaparare ale vecinilor. Soluţia ar fi fost să se includă în componenţa statului român, pe baza principiului naţionalităţilor, atît Moldova şi Muntenia, cît şi Ardealul. Subînţelegînd că din punct de vedere tactic această propunere nu era încă posibilă, Plée declara în încheiere : „Il résulte clairement de ces faits et de ces arguments que ce qu'il y a le plus essentiel à faire, c'est d'abord d'arracher les moldo-valaques à tous les genres d'oppression qui pèsent sur eux, tantôt de la part des turcs, tantôt de celle des russes, tantôt de celle des autrichiens. Des populations pleines d'entrain, de courage, de génie, ne peuvent être perpétuellement le jouet facile de leurs voisins. Il y a là un attentat de lèse-humanité qui doit prendre son terme. Sous ce point de vue et en réservant ses idées, Le Siècle, comme notre collaborateur, appelle toute l'attention du Congrès de Paris sur les infortunes séculaires et imméritées des moldo-valaques" (*Le siècle*, nr. 7671, le 13 mars 1856).

După Unire, Léon Plée a fost în ţară, primind însărcinări cu caracter confidenţial din partea lui Cuza. În arhiva Al. I. Cuza se păstrează o scrisoare a lui Plée către domnitor, din 29 iunie 1861, în care se spune : „Il me reste à remercier encore une fois votre Altesse de la mission que son gouvernement m'a confiée et des bontés que ses ministres et les autorités de Bucharest ont eues pour moi" (*Arh. Al. I. Cuza*, mapa XLVII, f. 130). De notat că la data emiterii scrisorii, Bolintineanu era ministru de externe în cabinetul demisionar al lui Ştefan Golescu (demisionase în 22 iunie dar demisia fu primită de domnitor abia la 11 iulie).

3 Documentul pe care-l publicăm dovedeşte că Bolintineanu e autorul moral şi redactorul scrisorii lui Al. I. Cuza, din 20 august 1862, către N. Creţulescu, preşedintele consiliului de miniştri, cu privire la înfiinţarea unui colegiu român la Paris, menit a pregăti înalţii funcţionari necesari administraţiei. Lucrul acesta e confirmat şi de o ciornă scrisă de mîna poetului, intitulată *Projet de Collège roumain à Paris*, care se găseşte în *Arh. Al. I. Cuza* (mapa XV, f. 438—443), purtînd menţiunea „Accepté par S. A. S." şi data 20 août/7 sept. 1862. Ciudat e totuşi că scrisoarea reprodusă de noi pare a purta o dată de emitere mult mai tîrzie, anume 9 noiembrie (? !). Există însă motive temeinice de a presupune că *această* datare a lui Bolintineanu e greşită. Astfel :

a) Scrisoarea lui Cuza către Creţulescu a apărut în *Monitorul. Jurnal oficial al Principatelor Unite*, nr. 183, din 20 august 1862, fiind apoi reprodusă şi de alte ziare. Cum textul Proiectului din *Arhiva Al. I. Cuza* corespunde cu scrisoarea domnitorului şi cu referirile din scrisoarea lui Bolintineanu, nu rămîne deschisă decît prezumţia că aceasta din urmă a fost trimisă înainte de 20 august.

b) Bolintineanu vorbeşte în scrisoarea lui de un articol trimis *Reformei* în chestiunea petiţiei antiunioniştilor din Moldova. Acest articol, foarte drastic în ton, a apărut neiscălit în numărul 35, din 30 august 1862. În el autorul preconizează numirea unei comisii de medici care să cerceteze starea mintală a semnatarilor petiţiei. „Orice act de această natură este o trădare naţională. Orice român ar subscri un asemenea act este un trădător de patrie" etc. Reiese şi de-aci că data de 9 noiembrie e imposibilă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Revenind acum la scrisoarea lui Cuza, pe care o reproducem ca document, ea fiind elaborată de Bolintineanu, se impun cîteva observaţii. Cea dintîi priveşte procedura. E probabil că maniera aceasta oarecum insolită în relaţiile dintre un monarh constituţional şi şeful guvernului îi fusese inspirată domnitorului român de exemplul lui Napoleon III. E apoi de notat cordialitatea raporturilor dintre Cuza şi Bolintineanu. Simplu particular în august — septembrie 1862, poetul se bucură totuşi de încrederea suveranului în aşa măsură, încît îi sugerează iniţiative şi-i redactează materiale, pe care acesta şi le însuşeşte. În fine, e de reţinut că ecourile scrisorii au fost departe de a împlini speranţele lui Bolintineanu. Lăsînd de o parte latura practică a chestiunii, foarte greu de soluţionat, ea constituia o naivitate din punct de vedere diplomatic. În adevăr, ideea de a stabili un colegiu românesc, cu înalte rosturi în formarea cadrelor necesare administraţiei, în capitala Franţei, trebuia să stîrnească mari suspiciuni la Viena şi Constantinopol, fără a provoca satisfacţie la Paris. Aşa se şi explică de ce *Monitorul* francez, sesizat de agentul român în Franţa, Iancu Alecsandri, refuză cu curtoazie, dar categoric, să publice scrisoarea lui Cuza (cf. scris. Iancu Alecsandri, din 8 octombrie 1862, *Arh. Al. I. Cuza*, mapa II, f. 76 — 77). Bursierii români de la Paris nu s-au bucurat nici ei, obiectînd împotiva introducerii limbii turce în programa de învăţămînt a viitorului colegiu (idem).

Iată acum scrisoarea către primul-ministru a lui Al. I. Cuza, din *Monitorul. Jurnal oficial al Principatelor Unite*, nr. 183, din 20 august 1862 :

„Domniei Sale Domnului N. Creţulescu, Preşedintele Consiliului de Miniştri, Ministru Secretar de Stat la Departamentul de Interne.

Iubitul meu preşedinte,

V-am vorbit de curînd despre măsurile ce ar trebui a se lua pentru ca Statul să poată trage din sacrificiile ce face, întreţinînd numeroşi bursieri în streinătate, rezultatele folositoare ce ar trebui să aştepte. Din nefericire, ştirile ce am despre studiul şi purtarea unora din junii trimişi la şcoalele civile şi militare din Francia, Italia sau din Germania, nu-mi par să răspundă în întregime la dorinţele aşteptate. Sunt mai mulţi cari răspund la speranţele noastre prin stăruire la învăţătură şi izbînda lor ; sunt însă şi alţi[i] cari se arăt nedemni de solicitudinea guvernului meu, nu numai că neîngrijesc studiul lor, dar încă, cu toate că au subside foarte îndestulătoare, duc un trai ce trece peste mijloacele lor şi îi tîreşte la felurite rătăciri. Agentul nostru din Paris, precum şi ministrul nostru al Trebilor Streine, primesc mulţime de reclamări de bani, care arunc desconsiderare asupra numelui român în streinătate şi astfel vatămă, mai mult decît se poate crede, creditul nostru public.

Cît pentru şcolarii noştrii pensionaţi, este de mare trebuinţă a le da o direcţie, de a-i priveghia şi a-i ţine neapărat în ascultarea datoriilor lor. Deci nu văz alt mijloc mai nemerit de cît facerea unui aşezămînt în care s-ar uni toţi bursierii statului.

M-am preocupat despre mijloacele esecutării acestui proiect şi am dovedit prin cercetarea bugetului că totalul sumelor ce se dau pensionarilor poate să fie îndestulător pentru cheltuelile de întreţinere a unui Colegiu român. Chiar atunci cînd, spre îndeplinirea acestui proiect, ar trebui Statul să facă un sacrificiu momentan, eu nu mă îndoiesc că Adunarea nu va intra în ideile mele şi nu va fi pătrunsă, precum sunt eu însumi, despre foloasele felurite ce ar trage ţeara din înfiinţarea unei mari şcoli naţionale, aşezate într-unul din centrurile cele mai însemnate ale Europei.

Centrul către care aleargă mai cu osebire românii este Parisul. În Francia se trimite cea mai mare parte din bursierii noştri, acolo mai mulţi din ofiţerii şi funcţionarii noştri civili completă

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

învățăturile lor în școale speciale și în ministere ce li se deschid prin buna voință a guvernului Împăratului Napoleon. La Paris dar Colegiul român cată să fie fondat. Vei studia această cestiune, iubitul meu prezidente, și vei face dintr-însa obiectul unei propuneri la Consiliul Miniștrilor. Am ordonat agentului meu la Paris de a stringe și de a trimite guvernului meu toate știrile ce va putea culege asupra așezămintelor streine ce se află în Francia în aceleași condițiuni.

În cugetarea mea Colegiul român nu ar fi ursit numai pentru bursierii statului, aș dori să fie un centru național. De multe ori părinții de familie au esprimat înaintea mea părerea de rău de a-și vedea junii lor fii uitînd, în așezămintele în care sunt puși, și limba și datinile religioase ale patriei lor; alții se tem, și nu fără cuvînt, de a lăsa pe fii lor mai vîrstnici prea mult liberi. Menirea colegiului va fi să primească cei trei sau patru sute de juni români cari merg să învețe sau să săvîrșească educația lor la Paris. Așezămîntul va trebui dar a da toate garanțiile dorite în privința administrației, învățăturei și moralei, ca părinții de familie să nu se stînjinească a-i încredința copiii și ca acești din urmă să fie veghiați cu băgare de seamă și devotament în studiile lor.

Veți lua în seamă, dacă va fi de trebuință, precum cu crez, de a pune în același așezămînt Capela română ce este la Paris și care, prin această unire, ar realiza o însemnată economie în budgetul său. Nu am nevoie să stăruesc asupra fericitelor efecte ce ar produce pentru copii aflarea de față a unui preot cuvios, al cărui glas le-ar aminti adesea în limba părinților și datoriile religioase și datoriile către patrie. Biblioteca română alăturată la capelă ar deveni simburele unei colecții care ar crește cu timpul, ea ar fi un loc de repaos folositor și necostisitor pentru școlari[i] cari urmează cursul facultăților.

Dacă Colegiul român s-ar dezvolta, precum îmi place să crez, vom adăoga mai tîrziu colecți[i] de mostre despre bogățiile pămîntului nostru. Muzeul nu va fi folositor numai la studiile științifice ale școlarilor; îl vom deschide însuși învățaților, industriașilor, cari nu cunosc îndestul bogățiile Principatelor Unite.

Dinșii vor afla într-însul științe a căror notorietate poate să aibă rezultate de mare preț pentru țara noastră. În scurt, cînd veți pregăti statutele Colegiului român, vă veți ocupa de o cestiune căria vă chiem luarea aminte.

Raporturile noastre politice cu Sublima Poartă sunt de mare însemnătate și raporturile noastre comerciale cu Orientul se dezvoltă neîncetat. Avem la Constantinopole o agenție politică și o cancelarie consulară; avem agenți oficioși la Tulcea, la Varna și pe alte puncturi ale Imperiului Otoman. Afară de agenția politică, interesele noastre sunt încredințate mai pretutindeni în mîini streine. Este de trebuință ca să putem, cu timpul, a face un personal român, pregătit prin studii serioase pentru posturile diplomatice, consulare și comerciale din Orient. Din acest punt de vedere, învățătură (sic) limbei oficiale otomane, a limbei turce, este destul de trebuincioasă. Se va putea alege sau printre bursierii statului, sau printre școlari; și în acest din urmă caz, cu primirea părinților, tinerii cei mai meritoși ce s-ar părea că au iscusință specială. Aceștia vor studia limbile orientale subt un profesor alăturat la colegiu sau la o școală franceză, unde ar fi primiți cu bunăvoință. Din acel moment, acești școlari ar fi clasați în cadrele administrative și ar avea drept, la eșirea din colegiu dupe un esamen mulțumitor, la posturi în porturile Orientului sau în posturi speciale la Ministerul Trebilor Străine.

Pui mari speranțe, după cum văzurăți, pe proiectul de care vorbii. Să facem dar Colegiul român: interesele morale și materiale ale țerei sunt strîns legate cu izbînda acestei întreprinderi naționale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Primiți și de această ocazie, iubitul meu președinte, încredințarea deplinei dragoste ce vă păstrez.

Alecsandru Ioan.

Cotroceni, 20 august 1862".

Scrisoarea domnitorului a fost reprodusă în întregime în *Românul*, anul VI, nr. 235, din 25 august 1862, și de *Reforma* nr. 33, din 23 august 1862. Nr. 34 al *Reformei*, din 26 august 1862, comentează elogios scrisoarea, găsind-o „plină de patriotice cugetări".

A. D. Xenopol în *Istoria românilor din Dacia traiană*, ediția a III-a, revăzută de autor, volumul XIV, *Domnia lui Cuza Vodă, 1859—1866*, partea a doua, Editura „Cartea românească", București, f. a., menționează scrisoarea lui Cuza la p. 97, iar în notă, la aceeași pagină, reproduce comentariul din ziarul *Le Constitutionnel*, din 2 octombrie 1862 „Si l'hospodar veut développer l'instruction dans son pays, c'est au dedans et non au dehors qu'il faut créer; c'est au développement de l'instruction primaire et secondaire qu'il faut d'abord appliquer ses ressources".

4 În secția de manuscrise a Bibliotecii Academiei se păstrează un pachet masiv de corespondență privind editarea la Paris a poeziilor lui D. Bolintineanu, apărute în 1866 sub titlul *Brises d'Orient*. Pachetul conține 23 scrisori ale lui Bolintineanu către George Marian, 17 scrisori ale acestuia către poet, precum și cîteva scrisori în limba franceză, provenite de la alți emitenți. Reproducem aci 15 dintre scrisorile lui Bolintineanu, care luminează deplin atît stăruințele cît și vicisitudinile legate de apariția volumului menționat. Precizăm că tînărul nostru colaborator Petre Costinescu, urmîndu-ne sugestia, a înfățișat de curînd principalele laturi ale chestiunii în comunicarea *Cum a apărut la Paris volumul Brises d'Orient de Dimitrie Bolintineanu*, în *Revista de istorie și teorie literară*, nr. 1, 1967.

Ideea de a-și face opera cunoscută străinătății trebuie să-l fi preocupat de mult pe Bolintineanu, însă un început de concretizare a primit de-abia în toamna anului 1864. Demisionat din guvernul Kogălniceanu în 19 iulie 1864 și numit de Cuza într-o funcție pur onorifică, de membru al Consiliului de Stat, poetul revine astfel la masa de lucru după o întrerupere de cîțiva ani, dedicați în cea mai mare parte politicii. Îl vedem în 20 noiembrie 1864 solicitînd Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice un împrumut de 500 galbeni, cu ajutorul căruia să-și pună sub tipar o culegere a versurilor vechi, epuizate, adaose cu o serie de inedite, și o ediție selectivă a poeziilor, în tălmăcire franceză. Avansul primit se obliga să-l restituie sub formă de exemplare tipărite, care să folosească la distribuirea de premii școlare. Ministerul aprobă cererea și-i remite suma de 1.400 lei (Arh. Stat Buc., *Min. Instr.*, 1864, dosar 418, f. 620).

Pe baza împrumutului căpătat, Bolintineanu începe imediat demersuri, scriind în Franța lui G. Marian, tînăr prieten și admirator, îndatorat lui pentru sprijinul acordat cu ocazia plecării la studii. George Marian (1843—1900), avocat și publicist, înscris în 1864 la Facultatea de Drept, avea o fire inimoasă, destul avînt ca să nu se descurajeze de obstacolele întîmpinate și suficientă încredere în sine ca să-și înfrîngă timiditățile de student valah și să se descurce în marele babilon al Parisului. Pe deasupra, iubea literatura, îl prețuia pe Bolintineanu ca pe unul dintre cei mai valoroși scriitori ai românilor și socotea că publicarea în franceză a operei lui e o cauză națională. Grație în mare măsură energiei desfășurate de Marian și inițiativei sale în rezolvarea momentelor de impas, volumul *Brises d'Orient* a putut vedea lumina tiparului, într-o prezentare grafică îngrijită și cu prefața unei somități universitare a vremii, Philarète Chasles, profesor la Collège de France și conservator la Biblioteca Mazarină. Cum se întîmplă cu atîtea întreprinderi literare

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

supuse unui contingent imprevizibil, apariția cărții lui Bolintineanu s-a dovedit mai grea decît se crezuse iar succesul ei a fost mai discutabil decît se spera. Dar în această privință G. Marian n-avea nici o vină.

Notăm că, după întoarcerea în patrie și printre interludiile unei cariere devotate barourului, George Marian a mai avut contacte cu literatura. Îl atrăgea mai ales teatrul pentru care a scris comedia într-un act *O resbunare* (*Revista contimporană*, nr. VI, 1 august 1873), drama *După despărțenie* (București, 1884) și o serie de cronici în publicațiile *Traian*, *Pressa*, *Revista contimporană*. Semnează în aceasta din urmă și schițe : *Un ciai la doamna „Cutare"* (nr. II, 1 aprilie 1873) și *Istoria unei pălării* (nr. IX, 1 noiembrie 1873). Dintre articolele dedicate teatrului, remarcăm verva condeiului, pretenția intelectuală a stilului și aerul juvenil de cenzor ale proaspătului licențiat de la Paris, în paginile intitulate : *O conversație despre scenă și actori* (*Traian*, nr. 59, 23 septembrie 1869). „Cu toată nesigura civilizație, la care avem oarba mîndrie să zicem că am ajuns — constată necruțător G. Marian — credem că tot ne-a mai rămas bunul simț de a recunoaște că, afară de puținele noastre inteligențe, cea mai mare parte din noi, îmbuibați de idei învechite ce ne-au putrezit în creeri, nu s-a dezvățat a considera cu oarecare indiferență pe actori, deși profesia lor are adesea mai multă mobilitate de inimă decît multe altele, în numele cărora ni se deschid sau chiar ne deschidem noi înșine cu insolență toate porțile societății" (p. 238). În altă ordine de idei, Marian observă că „rarele noastre opere dramatice nu sînt decît subiecte istorice, cari nu ne vorbesc decît de trecut și ar trebui să ne mai ocupăm și de presinte (sic !)" (p. 239). Dintre autorii dramatici are parte de o mențiune, dar și de o aluzie insidioasă, V. Alecsandri — „Singurul scriitor cunoscut, care s-a ocupat cu comedii de moravuri, este poetul Alessandrl (sic !) ; dar, o spunem cu părere de rău, piesele sale s-au dus ca cîntecele lui Barbu Lăutarul, căci după cum a zis foarte bine Beaumarchais : „Les ouvrages de théâtre sont comme les enfants des femmes. Conçus avec volupté, menés à terme avec fatigue, enfantés avec douleur et vivant rarement assez pour payer les parents de leurs soins, ils coûtent plus de chagrins qu'ils ne donnent de plaisirs" (idem).

5 Bolintineanu se referă probabil la *Collection des auteurs latins avec la traduction en français*, dirijată de Nisard (Jean Marie, Napoléon, Desiré, 1806—1888), cu colaborarea lui Littré, Fouquier, Elias Regnault etc. — din care între 1838 — 1850 apăruseră 27 volume. El poseda în biblioteca proprie 19 volume din această serie (B.A.R., Mss. 235, f. 117).

6 Ulysse de Marsillac (1821—1877). Profesor și publicist de origine franceză, stabilit la București în anul 1854. A funcționat în corpul didactic de la Sf. Sava, mai tîrziu și la universitate. A fondat ziarele *La voix roumaine*, bulletin polltique, scientifique, littéraire et commercial (trei numere apărute în 1861), devenit apoi *La voix de la Roumanie* (1861—1877) și *Le journal de Bucarest* (1870—1877). A scris printre altele : *Histoire de l'armée roumaine*, București, 1871 ; *Guide du voyageur à Bucarest*, București (1872).

7 N. Crețulescu și Ludovic Steege au demisionat din guvernul Kogălniceanu în 21 ianuarie 1865, din cauza agravării conflictului lor cu primul ministru. (V. asupra chestiunii C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 322—324).

Ludovic Steege (1813—1872) era german de origine, înrudit prin căsătorie cu familia Negri. Medic de profesie, vechi prieten al lui Cuza, intrase în cabinetul Kogălniceanu o dată cu Bolintineanu, la 11/23 octombrie 1863, în funcția de ministru de finanțe. Ulterior va ocupa postul de agent diplomatic la Viena, Berlin și Petersburg. Despre Steege referințe bogate în *Arhiva românească*, tom. VI, 1941 (Articole de Mihail I. Kogălniceanu, Hans Petri, George

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

D. Florescu) şi tom VII, 1941 (articole de Mihail I. Kogălniceanu, Hans Petri, Dr. G. Z. Petrescu şi Şerban Cioculescu).

N. Creţulescu (v. supra p. 30) îl înlocuise pe Bolintineanu la Culte, după demisia acestuia din 19 iulie 1864. Aprecierea favorabilă pe care i-o dă poetul e oarecum surprinzătoare, dat fiind că în *Dîmboviţa*, din august şi septembrie 1864, deci imediat după demisie, el îl criticase în cîteva rînduri pe Creţulescu, e drept, sub forme învăluite. În nr. 35, din 1/13 august 1864 editorialul *Dîmboviţei* deplînge, fără să motiveze, că ceea ce realizează un minister e stricat de cel următor. Nr. 37, din 5/17 august 1864 semnala revocarea măsurii, adoptate sub jurisdicţia lui Bolintineanu, de verificare pe bază de diplome a calificării corpului didactic. În genere, gazeta făcea opoziţie guvernului, cu grija însă de a deosebi între tron şi minister. De altfel, în 11/23 octombrie 1864 ea primea un al doilea avertisment pentru „injurii neertate de lege asupra demnităţii şi măririi spirituale a Sf. Mitropolii". Avertismentul — nota bene — purta iscălitura lui Kogălniceanu.

Pe de altă parte, se pare că N. Creţulescu, cedînd unor presiuni, admisese înfiinţarea unei comisii care să ancheteze gestiunea predecesorului său pe timpul cît titularizase portofoliul respectiv (Ion Roman, *Dimitrie Bolintineanu*, Edit. tineretului, Col. Oameni de seamă, Bucureşti, 1962, p. 211).

Retragerea lui Creţulescu şi Steege, săvîrşită cu consimţămîntul tacit al lui Cuza (C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 328), precipită peste cîteva zile căderea întregului cabinet şi înlocuirea lui cu un guvern prezidat de C. Bozianu (26 ian/7 februarie 1865). În scurtul interval dintre 21—26 ianuarie Kogălniceanu încercase să-şi remanieze formaţia prin numirea la Culte a lui Grigore Bengescu (1824—1881; a fost şi director general al teatrelor). Întrucît Bolintineanu vorbeşte de demisia lui Creţulescu şi Steege şi de venirea lui Bengescu, înseamnă că data scrisorii sale se situează în răstimpul dintre 21—26 ianuarie 1865.

8 Încredinţat că traducerea poeziilor sale, revăzută la Bucureşti de Ulysse de Marsillac, are nevoie de încă o revizie atentă înainte de a înfrunta exigenţele publicului francez, Bolintineanu îl însărcinase pe G. Marian cu misiunea delicată de a găsi pe cineva în stare să opereze corectura necesară. Marian se ocupă de rezolvarea acestei probleme cu tot zelul. „Ardeam de dorinţă — îl scrie el lui Bolintineanu — ca corectarea să fie făcută de un om care să-şi poată permite a le recomanda Franţei inteligînte, căci nu toată Franţa e inteligînte...mai va! — şi să cunoască toţi *geniul* poezei române; eram îndemnat la aceasta de un sentiment patriotic (nu mă vei fi crezînd căci omenirea noastră s-a cam trecut cu patriotismul) şi de un simţiment ce am către autor..." (B.A.R., *Coresp. inv.* 20.023). La început, Marian se gîndeşte să apeleze la Lamartine însă renunţă aflînd că marele poet, îmbătrînit şi retras, „nu primeşte străini, decît pe aceia cari sînt curioşi de a-i vedea faţa" (idem). Sfătuit de Delacourt (?), membru al Academiei, la seratele căruia se adunau Michelet, Saint Marc Girardin, Jules Favre şi alte notorietăţi ale vieţii culturale franceze, Marian se opreşte în cele din urmă asupra lui Henri Cantel, „un poet de talent, dar încă nu aşa cunoscut". Acest Cantel publicase un volum de versuri „foarte frumoase şi cari s-au rînduit îndată aici în Paris unde foarte anevoie se trec şi cărţile unui poet necunoscut". Era, se pare, colaborator asiduu la mai multe reviste literare, „un om care a călătorit foarte mult prin Orient, prin Caucazia, Atena a fost şi prin Constantinopole" (*ibidem*). Şi totuşi — adăugă Marian — „să-l vedeţi în ce mizerie trăieşte şi cu cine-şi consumă spiritul; îşi cîştigă viaţa materială publicînd la poezii prin mai multe reviste" (B.A.R., *Coresp. inv.* 20.025) Cantel cere 600 franci ca să se ocupe de stilizarea versu-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

rilor, pe care de altfel le găseşte de mare valoare potenţială : „Il y a des splendeurs à mettre en lumière par une réparation de métrique et de rimes" (B.A.R., *Coresp. inv.* 19.979). Bolintineanu acceptă fără rezervă şi persoana şi condiţiile. N-avea să se căiască.

Totuşi părerea pe care ne-o putem face astăzi despre Henri Cantel nu mai corespunde cu opinia entuziastă a lui Marian. Biblioteca Academiei posedă una dintre lucrările scriitorului francez, volumul *Son mouchoir. Poème galant.* Paris, 1868. Prefaţa acestui opuscul, care aliază epicureismul surizător al secolului al XVIII-lea cu badineria musset-iană, ne edifică asupra crezului estetic al scriitorului : „Ce livre, qu'un coup de vent emporterait, n'a aucune prétention, sinon de n'être pas trop ennuyeux. De tout temps, on a beaucoup calomnié les vers, qui portent la peine des rimeurs à la douzaine ; mais vous, mon cher éditeur, vous avez du flair pour ceux qui ont une odeur de jeunesse et de printemps. Du reste, ce poème galant n'a été écrit que pour le plaisir de l'auteur, de vous et de ceux qui le trouveront amusant. Le canevas en est d'une ténuité qui me vaudra quelques horions des critiques vulgairement dits sérieux...". Cantel avea dexteritate în mînuirea versului dar era lipsit de convingere, de profunzime şi de elanul veritabil al inimii.

9 „Poeziile române" de care vorbeşte Bolintineanu au fost cuprinse în ediţia *Poezii de D. Bolintineanu atît cunoscute cît şi inedite*, vol. I—II, Bucureşti, 1865. O a doua ediţie a aceleiaşi cărţi avea să apară în 1866.

10 Camera şi Senatul s-au întrunit în adevăr la 2/14 mai 1865 în sesiune extraordinară, aşa cum îl înştiinţa anticipat Bolintineanu pe Marian, însă problema votării unui credit în vederea organizării vizitei domnitorului la suveranii puterilor garante nu s-a mai pus. Cuza a renunţat la acest proiect, poate „din cauza repercusiunilor pe care le-ar fi avut asupra relaţiilor sale cu Franţa o vizită la St. Petersburg, unde ştia că va fi foarte bine primit" (C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 337—338).

11 Prin „Brutus" e înţeles aici Gheorghe Vernescu (1830—1900), avocat şi om politic, fost ministru la Culte şi Justiţie în cabinetul C. Bozianu, care s-a menţinut de la 26 ian./ 7 februarie la 14/26 iunie 1865. (Cele două departamente fuseseră reunite în iulie 1864 de M. Kogălniceanu, în ideea că prin crearea Curţii de casaţie un portofoliu independent al Justiţiei îşi pierde raţiunea.) Dovedind o mare elasticitate de principii, G. Vernescu a făcut parte ulterior din diverse formaţii guvernamentale, fie liberale, fie conservatoare.

12 Saint Marc Girardin (1801—1873), literat şi om politic, profesor la Sorbona, membru al Academiei franceze (din 1844), colaborator la publicaţiile *Journal des Débats, Revue des Deux Mondes, Journal de Paris*, era bine cunoscut românilor datorită călătoriei întreprinsă prin Principate în 1836, relatată în cartea sa, *Souvenirs de voyages et d'études*, 2 vol., Paris, 1852—1853. Un episod amuzant din voiajul lui Saint Marc Girardin l-a povestit Ion Ghica într-una din scrisorile către V. Alecsandri : *Generalul Coletti la 1835* (*Un macedo-român*). Prin articolul *Les Principautés du Danube*, apărut în *Revue des deux mondes*, tom. XVIII-e, 15 noiembrie 1858, a susţinut Unirea şi a pledat cauza românească în faţa Europei.

După cum am mai spus-o, prefaţa volumului lui Bolintineanu n-a fost scrisă nici de Saint Marc Girardin, nici de Léon Plée, la care Bolintineanu îl trimetea mereu pe Marian, ci de criticul literar şi profesorul de la Collège de France, destul de renumit pe-atunci, Philarète Chasles.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

13 Nu știm la ce „copie" după Columna lui Traian se referă Bolintineanu. Un articol al lui Gr. H. Grandea din *Albina Pindului* (1—15 iunie 1869) ne indică o lucrare a „celebrului Ciaconi" care ar fi urmat să servească la explicarea *Traianidei*. Acest Ciaconi e probabil scriitorul și teologul spaniol Alonso Chacon (1540 — primii ani ai sec. al XVII-lea) umanist și epigrafist, chemat la Roma de papa Grigore XIII, contînd printre oamenii cei mai învățați ai timpului său. A scris, între altele, *Historia utriusque belli Dacici a Trajano Caesare gesti ex simulacris ejusdem quae in columna Romae videntur*, Roma, 1576, în fol. Știm, pe de altă parte, de o operă apărută la Paris, în 1865 : *La colonne Trajane, décrite par W. Froehner*. Texte accompagné d'une carte de l'ancienne Dacie et illustré par M. Jules Duvaux.

E probabil că interesul scriitorului pentru războaiele romanilor cu dacii s-a accentuat mult în ultimii săi ani de creație, în legătură cu elaborarea *Traianidei*. Semnificativ în această privință este articolul *Dacia*, publicat în *Albina Pindului* (nr. 12, 1 decembrie 1868). Deplorînd neîngrijirea compatrioților de propria lor origine, Bolintineanu spunea : „Columna lui Traian, pe care este scrisă cu litere de bronz istoria strămoșilor noștri, nu este încă ridicată aici ; nu avem despre această columnă nici chiar o copie pe hîrtie care să se poată pune sub ochii tutulor românilor și mai ales școlarilor, cu faptele glorioase produse în timpul luptelor părinților noștri. Aceste mari războaie n-au fost scrise de autori, ele trăiesc numai pe Columna lui Traian în toată dezvoltarea lor".

14 Philarète Chasles (1798—1873) era fiul unui profesor de retorică la colegiul iezuit din Chartres, raliat revoluției în 1789, membru al Convenției în 1792 și în această calitate printre cei ce votaseră decapitarea regelui. Cu toate astea, doar cu un an mai tîrziu, cunoscu personal rigorile temniței, ca suspect. Sub Consulat, bătrînul Chasles se cuminți, abandonînd politica și reluîndu-și vechea îndeletnicire de profesor. Adept al lui Rousseau, el îl puse pe tînărul Philarète să învețe o meserie. La 17 ani, acesta deveni tipograf. După un voiaj în Anglia, în timpul căruia se familiarizează cu limba și literatura engleză, intră bibliotecar la Biblioteca Institutului. Spirit mobil și productiv, cu relații bune în lumea publicistică, Philarète Chasles sesizează folosul cercetării literaturilor străine și-și deschide treptat drumul spre o carieră academică. Doctor în litere în 1841, e numit în același an titular al catedrei de limbi și literaturi germanice de la Collège de France. Deși nu e propriu zis savant, ci om de litere, lucrările sale fiind mai mult informative și eseistice decît monografice și erudite, Chasles face figură onorabilă de anglicist și germanist într-o perioadă de interes sporit pentru literaturile nordice, datorită infiltrației ideilor D-nei de Staël și, în genere, mișcării romantice. Printre operele sale se numără : *Le XVIII-e siècle en Angleterre, études humoristiques*, Paris, 1846 ; *Etudes sur la littérature et les moeurs des Anglo-américains au XIX-e siècle*, Paris, 1851 ; *Etudes sur William Shakespeare, Marie Stuart et l'Arétin*, Paris, 1852 ; *Etudes sur l'Allemagne ancienne et moderne et au XIX-e siècle*, 2 v. Paris, 1854—1856 ; *Voyages d'un critique à travers la vie et les livres, Orient, Italie et Espagne*, 2 v., Paris, 1865—1868.

Dotat cu o imaginație debordantă și o mare facilitate a condeiului, Chasles a scris, sub vălul anonimatului, cîteva romane melodramatice și sentimentale. În 1850 a început să publice în *Journal des débats* amintirile unui ofițer austriac, Tolner, relatînd episoade ale revoluției maghiare, apărute ulterior în volum sub titlul *Scènes des camps et bivouacs hongrois*, Paris, 1855. După cum a arătat recent R. Maixner (*Un aspect de Philarète Chasles*, în *Revue de littérature comparée*, juillet-septembre, 1965) era de fapt vorba de o mistificare, acel Tolner fiind un personaj inexistent. Printre sursele compulsate de Chasles, ca să dea autenticitate și culoare locală memoriilor falsului ofițer austriac, se numără și cartea lui John Paget, *Hungaria*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

and Transylvania, Londra, 1839. Mai interesant pentru noi e că scriitorul francez „tout en admirant le courage des magyars, il le juge un peu périmé, „moyenageux", puisque la liberté qu'ils exigent pour eux, ils la refusent aux autres races, jugées inférieures" (Maixner, *op. cit.*, p. 404).

Faptul că Philarète Chasles a acceptat să-l prefaţeze pe Bolintineanu şi a rostit cuvinte atît de elogioase la adresa sa, capătă, în directă legătură cu personalitatea profesorului francez, o importanţă mult mai mare decît s-a considerat pînă acum. Chasles conta printre notorietăţile critice ale vremii. Nu e lipsit de interes că el a prefaţat, la cererea lui Balzac (cu care, mai tîrziu, e drept, s-a certat) prima retipărire a romanului *Peau de chagrin*. În 1857, pe cînd se găsea în plină activitate şi nici nu se punea chestiunea retragerii sale, Eugène de Mirecourt îi închina o monografie, în seria sa de „contemporani" iluştri.

Figura lui Chasles pare a se bucura în ultima vreme de un spor de atenţie. Comparatiştii îi examinează opera de pionier al relaţiilor literare continentale (spre Anglia, Germania dar şi Ungaria) iar un universitar francez, Claude Pichois, i-a consacrat o erudită teză de doctorat, care însă, după cîte ştim la ora cînd scriem aceste rînduri (martie 1967), n-a fost pînă acum publicată.

15 În vara anului 1865 Bolintineanu a făcut o călătorie în străinătate, la băile Elöpatak. Cu acest prilej a vizitat şi Italia şi s-a oprit la Paris, unde a avut desigur ocazia să pună la punct diferitele probleme legate de apariţia volumului *Brises d'Orient*, să-l întîlnească pe Henri Cantel şi să-l cunoască pe Philarète Chasles, care se oferise să scrie prefaţa. Într-o scrisoare datată numai „vineri, 5 ore seara", emisă, după toate probabilităţile, din Viena, se plîngea că nu mai are bani decît pentru biletul de călătorie pe vapor (de întors) şi-l ruga pe Marian să facă aşa fel încît „deliciosul Paris să simţă cu uşurinţă lipsa mea" (B.A.R., *Coresp. nv.* 19.975).

16 Bolintineanu se preocupa să recompenseze într-un fel simpatia arătată de Philarète Chasles românilor şi în mod deosebit serviciul pe care i-l făcuse cu prefaţa la *Brises d'Orient*. Întrucît postul lui Roger Collard, de supraveghetor al bursierilor străini din capitala Franţei, fusese — cum o spune — încredinţat „altuia", el se zbătea să obţină pentru Chasles o altă însărcinare retribuită. Se gîndea la o acreditare neoficială de „corespondent politic", care ar fi presupus nu atît informarea asupra treburilor franceze, cît propaganda în Franţa, pe calea presei, în favoarea obiectivelor politicii româneşti. O asemenea numire nu era însă uşor de obţinut iar după abdicarea lui Cuza ea devenea cu totul problematică, Bolintineanu nemaifiind în graţiile noului regim. De-aici, iritaţia lui Chasles, căruia i se făcuseră promisiuni (avea probabil sentimentul că e dus cu vorba), şi insistenţele lui Bolintineanu ca să i se „explice" francezului situaţia. Menţionarea D-nei Romieu se înscrie în acelaşi context. Căci ea era soţia lui Philarète Chasles şi autoarea volumului *Des paysans et de l'agriculture en France au XIX-e siècle...*, Paris, 1865. Desfacerea acestei cărţi în librăriile din Bucureşti ar fi avut darul să încălzească atmosfera relaţiilor dintre Chasles şi solicitatorii săi români, calmînd măcar în parte aprehensiunile şi nemulţumirea profesorului francez.

17 Bolintineanu fusese trimis să studieze la Paris, în toamna lui 1845 sau primăvara lui 1846, de către „Societatea literară" din Bucureşti, cu o bursă oferită de Ştefan Golescu şi Al. G. Golescu. Cei doi generoşi donatori puseseră însă condiţia de a rămîne anonimi spre a nu-i crea poetului o situaţie de jenă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

18 E vorba de Iancu Alecsandri, fratele poetului, care se găsea la Paris în calitate de agent diplomatic. Funcţiona încă din 1859, cînd fusese numit corespondent al guvernului Moldovei la Paris şi Londra, dar de la 1 iulie 1860 fusese oficializat ca reprezentant al Principatelor în capitala Franţei. Iancu Alecsandri (1826 (?) — 1884) a deţinut în continuare această funcţie pînă la 1866 (R. V. Bossy, *Agenţia diplomatică a României în Paris, şi legăturile politice franco-române sub Cuza Vodă*, Bucureşti, 1931, p. 10—11).

19 În 29 oct/10 noiembrie 1865 Cuza răspunsese unei scrisori impertinente a vizirului Fuad paşa, redactată sub injoncţiunea reprezentanţilor Angliei şi Rusiei la Constantinopol, care-i aducea critici grave în legătură cu tulburările ce avuseseră loc la Bucureşti în 3/15 august 1865. Profitînd de lipsa domnitorului din ţară, plecat să-şi caute sănătatea la băile de la Ems, opoziţia căutase să aţîţe nemulţumirile, încurajînd agitaţia vînzătorilor ambulanţi de legume şi fructe din Capitală. Incidentul se soldase cu asediul primăriei, intervenţia trupei, morţi şi răniţi. Acest incident era taxat în scrisoarea vizirului drept „expresiunea brutală a unei nemulţumiri generale", făcîndu-se recomandarea ca domnitorul „să nu mai întîrzie" cu adoptarea măsurilor destinate a curma plîngerile naţiunii. Răspunsul lui Cuza, publicat în *Monitorul* din 11 noiembrie 1865, apăra cu multă demnitate autonomia ţării, respingînd atît în fond, cît şi în formă, pretenţiile turceşti, calificate drept amestec în afacerile interne. „De cîte ori liniştea României va fi compromisă — arăta domnitorul — ori de unde ar veni primejdia, eu nu voi consulta decît datoria mea, drepturile mele şi interesele noastre comune" (*Scrisoarea marelui vizir şi răspunsul măriei sale domnitorul românilor Alecsandru Ioan atingătoare de evenimentele din 3/15 august*, Bucureşti, 1865, p. 41—42).

Scrisoarea lui Cuza a avut un ecou deosebit de favorabil în ţară. Domnitorul s-a gîndit — după cum reiese din scrisoarea lui Bolintineanu, din 13 decembrie 1865 — s-o publice şi în presa franceză, în *Journal des débats*. În acest scop, poetul urma să obţină sprijinul lui Chasles, colaborator marcant al sus-numitei gazete.

20 Alexandru Zane (1821—1880) a fost prietenul intim, cel mai devotat şi mai statornic din cîţi a avut Bolintineanu, un om cu o natură sociabilă, cu purtări blajine şi rezerve de tandreţe, capabil în genere să-şi apropie oamenii şi să le inspire afecţiune. Zane a fost inginer şi publicist. Împreună cu Bolintineanu a redactat la 1848 gazeta *Popolul suveran*. În emigraţie a ajuns, prin Ghica, inginer al administraţiei turceşti şi constructor de şosele în Samos. După înapoierea în ţară, între 1862—1864, a lucrat ca director în Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice şi cu aceeaşi funcţie la Eforia spitalelor civile. După 1866 i-a oferit adăpost lui Bolintineanu iar în timpul bolii l-a îngrijit, alături de soţia sa, Victoria Luzatto, cu o rară delicateţe şi atenţiune.

Zane a lăsat două traduceri din clasicii latini (*Războiul catilinar* de Salustie, Bucureşti, 1840 şi Cicerone, *Catilinarele*, Bucureşti, 1875), cîteva lucrări de specialitate (între care : *Măsuri şi greutăţi. Originea şi istoricul sistemului metric*, Bucureşti, 1880) precum şi un volum de încercări literare : *Din preludările lui Alexandru Zane*, Bucureşti, 1845. Împreună cu D. Bolintineanu şi M. Costiescu a dat versiunea românească a *Mizerabililor* lui Victor Hugo (3 volume, 1862—1863), apărută — e vrednic s-o subliniem — imediat după ieşirea la lumină a originalului francez (1862), ceea ce situează traducerea în limba română printre cele dintîi din lume ! Ştim că Zane a nutrit în 1858 şi un proiect mai ambiţios : alcătuirea unui dicţionar istoric şi geografic al României din antichitate pînă la zi — proiect însă nedus la capăt.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

21 Tipărirea volumului *Brises d'Orient* a mers destul de repede. La 7 octombrie 1865, G. Marian îl anunța pe Bolintineanu că 750 exemplare sînt deja gata (B.A.R., *Coresp. inv.* 20.029). Totuși, din cauză că Philarète Chasles a întîrziat mult redactarea prefeței, ieșirea pe piață s-a produs doar la 10 martie 1866 (V. Petre Costinescu, *op. cit.*, p. 152). Bolintineanu se gîndise chiar, la un moment dat, după cum se vede din scrisoarea datată 13 decembrie 1865 (p. 110), să renunțe la cele cîteva pagini de prezentare a cărții de către profesorul francez. N-o făcuse și n-a avut motive să regrete. Prefața era mai mult decît „grațioasă", era laudativă, cu elogii peste așteptări. Ecoul ei în lumea românească a fost imediat. Au reprodus-o *Reforma*, nr. 18, din 13 martie 1866 și *La voix de la Roumanie*, gazeta lui Ulysse de Marsillac, nr. 22, din 4 aprilie 1866.

22 În 20 martie 1866, Philarète Chasles a consacrat o prelegere a cursului său de la Collège de France literaturii române. Iată cum descrie G. Marian acest memorabil eveniment: „Astăzi între trei și patru ore sala în care face cursu d. Chasles gemea de numerosul auditoriu ce venise, mulțime de studenți români și printr-aceștia văzui și pe d. Ion Brătianu căruia i-am trimis un volum de poezii. Bătrînul critic internațional a vorbit cu mult entuziasm despre români, despre națiunea lor, caracterul lor, literatura lor (a pronunțat chiar vorbe românești) admirîndu-i că pînă acum și-a(u) putut conserva naționalitatea și oarecum independența lor . . ." (B.A.R., *Coresp. inv.* 20. 035) După informațiile lui Marian, care, în cazul de față, ni se par îndoielnice, cursul urma să continue însă vacanțele Paștelui l-ar fi întrerupt.

Prelegerea lui Chasles a fost salutată cu entuziasm de studenții români din Paris, care trimiseră o scrisoare de mulțumire profesorului. În țară, o reproduce *Buletinul instrucțiunei publice*, din 1—30 iunie 1866, însoțind-o de note marginale ale lui V. A. Urechiă. Ideea lui Bolintineanu ca Chasles să fie subvenționat de guvern și însărcinat cu un curs de literatură română, așa cum se procedase și cu Vegezzi Ruscala (v. infra p. 207—208) cîștigă în felul acesta teren. De vreme ce profesorul francez vorbise din proprie inițiativă de literatura română, nu părea greu ca el să fie convins să-și transforme preocuparea de moment într-o cercetare sistematică. Era nevoie pentru aceasta de intervenția efectivă a autorităților, care să asigure, o dată cu remunerația corespunzătoare, și relația umană convenabilă unui spirit de formația generos romantică a lui Chasles. Din păcate, după abdicarea lui Cuza, Bolintineanu își pierduse creditul politic iar demersurile lui nu mai întîmpinau solicitudinea de pe vremuri. Cineva a înțeles totuși să-i vină în ajutor, un simplu particular, ca și el, dar un entuziast cu verbul bombastic: Cezar Bolliac. Iată, în adevăr, ce citim în *Trompetta Carpaților*, nr. 464, din 20 octombrie 1866, despre Philarète Chasles: „(este) unul din cei mai mari critici ai secolului al XIX-lea, profesor de literatură la Colegiul de Franța și prim bibliotecar al Institutului de Franța din Paris, ingeniosul și spiritualele șef al unei școale care este așa proprie, unde cugetările filozofice se mărită cu plăcutul; fiul generalului din marea revoluțiune franceză (?! — n.n. P.C.), amicul lui Chateaubriand, autorul a patrusprezece volume și a unor opere de mare însemnătate ce sînt sub tipar în acest moment; pe cînd toate națiunile în Europa pare că și-a dat vorba să arunce asupra românilor vălul mortuar, vine, apucă și rupe acest văl cu o mînă cutezătoare și zice Europei latine: Aici este un popul latin și populli latini nu mor!". Un asemenea om merita desigur — după editorialistul *Trompettei* — să capete misiunea de a face la Paris un curs de literatură română, așa cum făcea Vegezzi Ruscala la Torino. Pînă la urmă, cu toate stăruințele lui Bolintineanu, în ciuda intervenției energice a lui Bolliac și a avansurilor consimțite de Chasles însuși, chestiunea a rămas baltă.

23 G. Marian a făcut mai mult decît să dea niște anunțuri publicitare despre *Brises d'Orient*. În 10 martie 1866 îi scria lui Bolintineanu: „Diseară mă duc ca să dau un volum și lui

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Léon Plée. Mă voi duce asemenea cu cîte un volum în persoană şi la Elias Regnault, redactorul jurnalului *Avenir national*, au Jules Janin, colaborateur aux *Débats*, la Auguste Barbier, Théodor de Banville, poeţi destul de distinşi, Gautier, în fine pe la toţi aceia cari vom crede necesar. Un turc d-aici cu care am făcut cunoştinţă, mi-a promis a mă prezenta ambasadorului lor, ca să-i prezint şi lui, după cum mi-aţi zis, un volum. Fostul meu profesor de drept, d. Pradier Foderé, doctor în drept, profesor la un colegiu armenian, decorat de Italia, autor al mai multor opere, un om distins, va trimite un articol la jurnalul *Reforma* din Madrid unde este colaborator" (B.A.R., *Coresp. inv.* 20.036). Nu fusese uitat nici Victor Hugo. Într-o altă scrisoare, Bolintineanu e înştiinţat de mulţumirile marelui poet exilat, parvenite din insula Guersney (B.A.R., *Coresp. inv.* 20038). V. şi articolul informat al lui Aurel Martin, *Bolintineanu văzut de scriitorii francezi*, *Gazeta literară*, nr. 40, 1 octombrie 1964 şi nr. 41, 8 octombrie 1964. Aurel Martin reproduce scrisoarea de răspuns a lui Victor Hugo, după *Familia*, nr. 19, 3/15 iulie 1866.

24 Poetul se referă la *Eumenidele* sau *Satire politice. Jurnal în versuri* din care au apărut în 1866 zece numere, cu o periodicitate bilunară. Invocînd patronajul răzbunătoarelor zeiţe ale mitologiei greceşti, cu şerpi în păr şi stilete în mîna dreaptă, Bolintineanu îşi varsă mînia de paşoptist dezamăgit şi idealist împotriva reprezentanţilor „monstruoasei coaliţii", care-l răsturnaseră pe Cuza, şi mai ales împotriva „roşilor", a liberalilor renegaţi, în frunte cu Ion Brătianu. Pe lîngă satire violente în ton, dar lipsite de inventivitate verbală, căci Bolintineanu nu dispunea de răutatea limbută, plină de fantezie, a unui pamfletar ca Heliade, găsim în *Eumenide* şi comentarii politice pe teme actuale, semnate Cosmat : „ . . . după 11 februarie, ca după revoluţiunea din 1848, oamenii ce au făcut revoluţiunea, văzîndu-se la putere, toată ambiţiunea lor fuse împăcată şi aruncară revoluţiunea la picioarele turcilor" (*Eumenidele*, nr. 9, 1866, p.5).

N. T. Orăşanu, îndemnat se pare de C. A. Rosetti (v. şi Ion Roman, *op. cit.*, p. 221) scoate în acelaşi format şi cu acelaşi motto („Tot ce se face încă în biata Românie/Nu merită-a se spune decît în ironie") o broşură-replică (un singur număr apărut !) intitulată *Bolintineadele Jurnal în versuri*, cu insinuări nedrepte şi versuri înecate în vulgaritate :

„Halal însă să-ţi fie, pitare Dumitrache,
De furia cu care loveşti în Rusetache !
Căci el ţi-a făcut pozna ; el este vinovatul
De nu mai ai azi slujba prin care-nflorim statul"
(*Bolintineadele*, nr. 1, 1866, p.8)

25 Subscripţia anunţată de Bolintineanu în scrisoarea din 20 septembrie 1866 a fost deschisă în adevăr, cu rezultate însă din cele mai slabe. Dintr-o petiţie din 16 octombrie 1867 către Ministerul Instrucţiunii aflăm că „publicaţiunea numită *Traianida*, pe anul întîi va cuprinde 48 coale de tipar şi va avea o poemă *Conrad* şi patru drame istorice în versuri" (Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1867, dosar 372, f. 623). Epopeea propriu zisă urma să iasă în anul al doilea „dacă abonaţii vor veni să încurajeze această publicaţiune". La data emiterii petiţiei, în octombrie 1867, apăruseră deja broşurile promise pe şase luni, adică pentru mai, iunie, iulie, august — poema *Conrad*, iar pentru septembrie şi octombrie — drama *Mihai Viteazul*. Ministerul Instrucţiunii, pe baza aprobării ministrului D. Gusti, cumpără 100 exemplare (Arh. Stat. Buc, *Min. Instr.*, Dir. Cont., dosar 664, f. 105)

În anul al doilea (1868—1869) lucrurile au mers şi mai rău. O notiţă a poetului, din *Albina Pindului* (16—30 iunie 1869), declară următoarele : „Abonaţilor pe anul al doilea la *Traianida*,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

li s-au dat şase drame istorice şi întîia parte din epopeea *Traianida*. Pentru a vedea starea de decadenţă în care am ajuns, unde naţia şi guvernul nu mai au simţămîntul literelor României, vom zice că am avut patruzeci de abonaţi la această poemă, dintre cari numai douăzeci au făcut onoare subscrierii lor. Acestor abonaţi se va da restul *Traianidei* prin caiete din *Albina Pindului* unde se va publica regulat. Dacă însă din acest mic număr de abonaţi, vor fi unii nemulţumiţi cu această decizie, sînt rugaţi să ne înştiinţeze spre a li se înapoia partea din bani ce au plătit şi care privesc *Traianida*. D. Bolintineanu".

În acelaşi număr al *Albinei Pindului*, devotatul Grandea deplîngea nepăsarea românilor faţă de literatură şi slujitorii ei iluştri. „Spiritul fanariotic a stins oare pînă într-atîta dorul de lumină la români, încît sufletul lor să nu mai aibă activitate decît numai pentru plăcerile grosolane ale simţualismului, pentru cucerirea unei zdrenţe de puteri? Sînt cestii cari ne înfiorez şi evităm d-a le afla soluţia. Tot ceea ce ştim este că vedem o letargie morală şi intelectuală în români, care ne înspăimîntă". În continuare, Grandea trece la concret: „Iacă un poet ca Bolintineanu, care în lunga lui viaţă de dureri şi privaţii, n-a avut alt scop decît deşteptarea simţimintelor nobile şi patriotice în români. Pentru tot ce a făcut, n-a fost răsplătit decît cu sudori de sînge. Şi toţi acei cari, mai mult sau mai puţin, au simţit în inima lor nobila sete d-a păşi pe această cale spinoasă, nu credeţi că au izbutit mai bine".

În fapt, *Traianida* a apărut în *Albina Pindului* începînd cu nr. 2, din 1 iulie 1868, continuînd, după o lungă întrerupere, cu nr. 11, din 15 noiembrie 1868 şi de-aci înainte în mod regulat pînă la numărul din 16—30 iunie 1869, care conţinea notiţa lui Bolintineanu şi articolul lui Grandea. Aici publicaţiunea se întrerupe deşi exista menţiunea „va urma". Scrierea apare şi în volum: partea I în 1869, partea a II-a în 1870.

26 Henri Lavoix scrisese în presa franceză o recenzie favorabilă despre *Brises d'Orient*. În ea — reproducem după *La voix de la Roumanie* declara între altele: „Le charme particulier de ce volume est dans la saveur poétique qui se dégage de ses poèmes: la sève est dans l'idée, et si abondante, que lorsque le mot manque pour le rendre complètement, le lecteur achève la pensée de l'auteur" (nr. 31, 21 iunie 1866). Mai călduros încă s-a arătat Theodore de Banville într-un articol apărut în *Revue du XIX siècle*. El îl aşeza pe Bolintineanu alături de François Copée, José-Maria de Hérédia şi necunoscutul, azi, Charles Diguet, admirîndu-l că a reuşit „să surprinză . . . secretele cele mai intime" ale versificaţiunii franceze, asimilîndu-şi „datinele, eleganţele, rusele (sic!) chiar", că a izbutit „să facă ale sale aceste rithmi atît de variaţi, atît de complicaţi, atît de dificili care sînt gloria şi stinca artei noastre lirice" (Citărm după traducerea defectuoasă din *Reforma*, nr. 50, din 21 octombrie 1866). Bolintineanu, alături de cei citaţi şi de Armand Silvestre îi părea lui Banville a anunţa „o şcoală de poezie savantă, artistă, inspirată, preocupată de realităţi şi de ideal" (id.). V. şi Aurel Martin, *op. cit.*

Aceste două aprecieri favorabile, fără a mai vorbi de cuvintele de laudă ale lui Chasles, au avut probabil darul să-l mîngîie pe zelosul Marian şi să-i potolească într-o oarecare măsură temerile pe care şi le exprima într-o scrisoare de la începutul lui aprilie 1866, cînd ziarele încă nu apucaseră să se pronunţe asupra volumului *Brises d'Orient*. Bolintineanu îi răspunsese atunci făcînd, cum se zice, „bonne mine à mauvais jeu": „Eu n-am făcut acestea ca să urle gazetele, ci pentru o fantezie poetică, un capriciu" (B.A.R., *Coresp. inv.* 19.977).

27 Scrisoarea e adresată lui V. Alecsandri la Paris, unde poetul se găsea la începutul anului 1867, ca să viziteze Expoziţia universală. Trimisă prin G. Marian, se pare că scrisoarea

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

n-a fost predată destinatarului, deoarece pe la începutul lui mai Alecsandri a părăsit capitala Franței, instalîndu-se la Nisa (G. C. Nicolescu, *Viața lui V. Alecsandri*, București, 1962, p. 402).

Două lucruri sînt de reținut: 1 — destăinuirea că în *Conrad* „se resfrînge ceva din caracterul Bălcescului" și 2 — judecata defavorabilă rostită la adresa *Convorbirilor literare* („Unele foi literare au apărut — *Convorbirile* ieșiseră la 1 martie 1867 — dar ele sunt palide, stupide; nu clădesc nimic și tind a dărîma și ce este făcut din trecut"). Ca și Bolliac, Bolintineanu a reacționat imediat față de atitudinea antipașoptistă a junimiștilor. Ceea ce-l durea în revista ieșană era în primul rînd negarea „trecutului". Dar deși de aceeași formație, Alecsandri, prin poziția deosebită pe care o ocupa în viața culturală, avea motive să considere altfel lucrurile decît Bolintineanu. Locul lui în literatură nu era pus în discuție iar complezențele ce i se făceau lăsau în umbră deosebirile de principiu.

28 Din inițiativa lui D. Gusti, ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice în cabinetul Ștefan Golescu, instalat în 5/17 august 1867, guvernul hotărîse ca „teatrele să treacă sub privegherea și conducerea Ministerului Instrucției" (V. și Ioan Massoff, *Teatrul românesc*, vol. II, p. 257). În completarea acestei măsuri, D. Gusti a propus înființarea unui consiliu format din personalități proeminente ale culturii, intitulat „Comisiunea teatrală română din București", care să se ocupe de „conducerea morală a teatrului". La invitația ministrului de a face parte din această comisiune, alături de M. Kogălniceanu, I. Heliade Rădulescu, C. A. Rosetti, A. Odobescu ș. a., Bolintineanu acceptă, spunînd: „. . . O asemenea misiune ce lasă toată libertatea cugetărilor, nu poate decît să-mi facă o profundă plăcere" (Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1867, Dir. a II-a, dosar 491, f. 168, 171). În numai un an de zile el ajunge însă la convingerea că trebuie să demisioneze, nefiind de acord — după cum reiese din scrisoarea reprodusă de noi — cu politica oficialității față de scena românească.

Într-un pasaj din *Viața lui Cuza Vodă* (memoriu istoric, a cincea ediție, București, 1873) Bolintineanu își clarifică ideile sale asupra organizării teatrale, în termeni limpezi: „Un lucru care era simpatic guvernului trecut — arată el — era centralizarea. Acest viciu al guvernelor despotice se mărește după căderea lui Cuza. Teatrul român, instituție liberă, cu mare subvenție, se pune sub guvern. Actori sînt salariați de guvern și declarați ca funcționari dintr-o secție a ministerului, un comitet revede piesele dramatice și ia rola de cenzor al poliției în ceea ce privește piesele de reprezentat. Nici o școală spre a forma artiști, spre a forma gustul și artele. Subvențiile date de stat la teatru au un scop, a forma arta iar nu a face să petreacă publicul unui oraș, căci atunci ar trebui să plătească și pe Rașca ce face deliciul băutorilor de bere. Nu este dator districtul Dorohoiului a plăti impozit pentru a se susține un teatru supus guvernului, să se amuze poporația venetică a unui oraș. Aceasta o poate face municipalitatea" (p. 193).

29 Actul de deces al lui D. Bolintineanu nu numai că nu ajută cu nimic la elucidarea controversei privind nașterea sa, dar contribuie, cu o inadvertență gravă și total neplauzibilă, la încurcarea lucrurilor. Oricum, e sigur că vîrsta de 80 ani, pe care i-o atribuie medicul de la Mărcuța și cei doi martori întîmplători din ospiciu, n-are nici un temei, ea fiind poate explicabilă prin starea de degradare fizică a muribundului.

În privința anului nașterii lui Bolintineanu părerile sînt împărțite. Luînd de bază afirmația lui Anghel Demetriescu (*Analele literare*, an I, 1866, nr. 2), care la rîndu-i pornea de la poezia *La ziua mea aniversală*, datată 1845, unde scriitorul declară că a împlinit 26 ani,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

G. Călinescu (*Istoria literaturii române...*, Bucureşti, 1941, p. 215) şi D. Păcurariu (*D. Bolintineanu*, Mica bibliotecă critică, Bucureşti, 1962, p. 7) admit anul 1819.

Alţi autori, mai vechi, susţin anul 1826 (G. Vapereau, *Dictionnaire des contemporains*, Paris, 1861; George Popescu, *Dimitrie Bolintineanu. Viaţa şi operile sale*, Bucureşti, 1876; Vasile Gr. Pop, *Conspect asupra literaturii române şi literaţilor ei*, Bucureşti, 1877; Ioan Lăzăriciu, *Istoria literaturii române*, Bucureşti, 1884; Aron Densuşianu, *Istoria limbii şi literaturii române*, Bucureşti, 1885).

În fine, mai recent, I. Roman (*Dimitrie Bolintineanu*, *op. cit.*, p. 11—12) a propus anul 1824. Argumentele lui I. Roman sînt serioase dar ni se pare că din înlănţuirea lor rezultă o concluzie puţin deosebită de aceea la care s-a oprit monografistul. În adevăr, I. Roman se bazează pe două declaraţii explicite ale poetului. Una e cuprinsă într-o scrisoare din 6 iunie 1856 către Gheorghe Sion, unde Bolintineanu, spune, negru pe alb: „Sînt de 31 ani, trei luni şi jumătate..." Aceasta înseamnă că îşi fixa naşterea în *1825*, cu aproximaţie între 15—25 februarie. Credem că *această mărturie trebuie să prevaleze faţă de altele*, deoarece era făcută unui fost coleg de clasă la Sf. Sava, în anul şcolar 1837—1838 (Gh. Sion, *Proză*, Bucureşti, 1915, p. 324), şi ştie oricine că pentru prieteni intimi şi conşcolari nu există secrete de vîrstă. Pe temeiul naşterii în 1819, Bolintineanu ar fi trebuit să fie elev în cl. II umanioare la 18 ani — ceea ce e cu totul neverosimil pentru o epocă în care intrarea în viaţă se făcea de timpuriu. Psihologiceşte nu ne pare improbabilă intenţia unei mistificări, ci posibilitatea ei faţă de un fost coleg. A doua declaraţie ritoasă a scriitorului e din *Dîmboviţa* (nr. 2, 21 octombrie 1859). Redactorul ziarului — ni se spune — e „din satul Bolintinul din Vale, de ani 35, de lege creştină ortodoxă etc." Evident, de-aici se deduce că s-a născut în anul 1824, dar se poate, la fel de bine, *şi chiar mai bine*, să se conchidă că e vorba de anul 1825, întrucît poetul fiind despărţit numai prin 4 luni de împlinirea a 35 ani (15—25 februarie 1860), îşi rotunjea vîrsta în sus, după cum se obişnuieşte. Mai e de lămurit un singur punct: de ce în biografia din *Brises d'Orient*, alcătuită de Marian, însă pe baza datelor furnizate de Bolintineanu (v. scrisoarea publicată de noi, din 28 mai 1865), apare ca an al naşterii 1824 şi nu 1825. Explicaţia ne pare simplă: fiindcă a întîrziat apariţia volumului *Brises d'Orient* (proiectat în 1865 şi ieşit de sub tipar în martie 1866)! În felul acesta, dacă admitem că poetul nu şi-a comunicat data de naştere, ci etatea, e clar că se putea lesne produce o confuzie.

Iată de ce, împărtăşind opinia că în controversa asupra anului de naştere, cînd documentele lipsesc, trebuie să acordăm creditul principal mărturiilor exprese ale scriitorului, noi înclinăm să credem că ipoteza care răspunde cel mai exact acestor mărturii, coordonîndu-le şi verificîndu-le pe toate, e a anului *1825*. Bineînţeles, pînă la o probă definitivă, discuţia rămîne deschisă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

ION GHICA

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

A

I

— *Proiect de jurnal* [1]

[1849 decembrie]

De tous les moyens d'action, qu'un gouvernement puisse avoir à sa disposition après l'instruction publique, je n'en connais aucun de plus rationnel et de plus efficace pour le developpement materiel, moral et intellectuel d'un peuple que la presse. La licence l'a souvent rendue nuisible et pernicieux entre des mains malhabiles et mal intentionnées, souvent même il a servi d'instrument au service de tendances corruptrices et astucieuses.

Sous ce rapport je dirai même qu'en Turquie, il a été assez habilement exploité par les ennemis de l'Empire. Et si nous portons nos regards de côté des intérêts politiques, nous trouvons chez les populations chrétiennes une propagande organisée au grand jour, destinée exclusivement à substituer à l'affection et à l'action légitime l'influence de l'étranger. On peut citer des parties de la Turquie où l'autorité accorde de fortes subventions à des ouvrages et à des journaux dont la tendance ne saurait être révoquée en doute. Jusque dans des publications officielles on trouve des odes et des articles en faveur de je ne sais quel protecteur et dans lesquels on s'exprime d'une manière peu révérencieuse et sans réserve aucune pour la Cour Souveraine. Il pullule des brochures et des écrits à la main par lesquels on annonce tous les ans aux populations slaves leur prochaine délivrance du joug musulman et cela bien entendu par l'action et par la coopération d'un puissant souverain.

Dans quelques écoles publiques mêmes l'on trouve des Catéchismes et des Géographies dans lesquelles il est fortement parlé de Monarque Orthodoxe et sa protection de la Chrétienté, sans qu' il y soit même fait mention du véritable Souverain. Beaucoup de livres ecclésiastiques viennent souvent à très bas prix dans l'Empire sans qu'on sache ni le nom de l'auteur, ni celui de la ville où ils ont été imprimés. Ils contiennent des prières fort longues à l'intention bien marquée d'enraciner le prejugé religieux et la haine contre la nation musulmane. Dans quelques parties de la Turquie même le nom du légitime souverain est oublié, tandis qu'on appelle la grâce du ciel sur l'Empereur de la Russie. En un mot, sous le prétexte d'orthodoxie religieuse on fait de la propagande politique et panslaviste. Si le mensonge s'use vite, s'il est facile à le détruire, encore faut-il quelques efforts, quelques tentatives. Enseigner aux populations de toute race et de toute croyance leurs véritables intérêts, leur montrer le chemin qui peut

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

les conduire à un état prospère et rationnel, serait un très grand bien fait ; un gouvernement éclairé et civilisateur ne peut négliger de tels intérêts sans manquer à ses devoirs, sans commettre une faute très grave.

Un journal industriel et littéraire, publié dans toutes les langues usitées dans l'Empire serait d'une efficacité au dessus peut-être de toute attente. Voici l'organisation qui me paraît la plus propre à mener cette entreprise à bonne fin.

Constantinople serait le centre de la rédaction d'un journal publié chaque semaine à la fois en langue Turque, Arabe , Grecque, Roumaine, Serbe et Arménienne. La retribution (?) des articles se ferait dans l'ordre suivant : 1. Commerce, 2. Industrie, 3. Agriculture, 4. Travaux publics, 5. Chronique politique, 6. Littérature.

1. Commerce

Ce chapitre contiendrait des notes statistiques sur le commerce intérieur et extérieur de l'Empire, indiquerait les prix courants des denrées sur les différents marches, les prix de + ... + * les frais de transport et toutes les considérations utiles et profitables à la classe commerçante des différentes parties de la Turquie.

2. Industrie

La Turquie possède des fabrications nationales fort avantageuses et qui ont un très grand avenir, mais qui demandent d'être modifiées et ameliorées selon les progrès des arts et les degrés de perfection même qu'elles ont atteint dans plusieurs autres parties du monde. Ainsi que sur les besoins des consommateurs.

3. Agriculture

L'Empire par la position géographique et par la nature de son sol, je dirai même la nature de sa population, est destiné à occuper plusieurs siècles encore la première place comme pays agricole. Des bons préceptes à l'usage des cultivateurs, qui leur enseignent les procédés à employer pour cultiver la plus grande surface de terrain possible, pour obtenir les meilleurs produits en graines de toute espèce, des notions sur l'élève du bétail et sur l'amélioration des races seraient un puissant moyen pour l'augmentation de la richesse nationale.

4. Travaux publics

Ce chapitre serait destiné particulièrement aux voies de communication qui mettent en contact les différents centres d'industrie, agricole et manufacturières entre eux, et avec les villes maritimes où les différents produits puissent trouver un écoulement facile. L'assainissement des villes, la construction des édifices publics occuperaient chacun leur place dans ce chapitre.

5. Chronique politique

Sous une petite rubrique de quelques lignes, on indiquerait les principaux événements politiques et les faits les plus marquants, tant de l'intérieur que de l'étranger, non point envisagés sous le point de vue de la

* Cuvint indescifrabil.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

controverse et de la polémique, mais au point de ne pas laisser les abonnés de ce journal dans la nécessité de faire d'autres frais pour se procurer un journal politique.

Les cinq chapitres précedents seraient rédigés en français, traduits et imprimés en feuilles séparées dans les principales langues de l'Empire.

6. Littérature

Ce chapitre serait rempli par des articles de littérature, d'histoire et de philosophie, fournis par les écrivains des différentes nationalités, et qui ne seraient imprimés que dans la seule langue qui leur est propre. Ce chapitre serait différent dans les différantes feuilles ; c'est laisser ainsi au génie de chaque population la faculté de se développer selon les besoins et son génie national. Sous ce rapport la rédaction devrait avoir un soin tout particulier, et de n'admettre que des écrits d'un mérite réel et reconnu, afin que les auteurs tiennent à l'honneur de se voir imprimés dans ce journal.

L'entreprise menée avec sagacité et un véritable esprit d'amélioration et de progrès, et non point dans un but de mesquine spéculation et pour servir un intérêt particulier pourrait être menée sans peur à plus de 50000 abonnés. Chiffre qui servirait à reduire le prix d'abonnement au minimum et par là augmenter encore davantage, peut-être, le nombre des lecteurs.

Les frais de rédaction pourraient être classés de la manière suivante : 1. quatre rédacteurs, hommes de spécialité pris ad-hoc à l'étranger. Savoir : un homme spécial pour l'économie politique, la statistique et le commerce. Un autre pour l'agriculture, un troisième pour les constructions et les travaux publics, un quatrième enfin, pour l'industrie minérale et manufacturière, tous hommes faits, choisis parmi les anciens élèves des écoles les plus réputées de France, d'Allemagne et d'Angleterre, hommes ayant donné des preuves de capacité et de savoir faire dans les différentes branches. La rédaction serait placée sous un chef unique, dont le travail serait de coordonner les articles et de leur donner de l'ensemble.

En comptant à 8 000 fr. les appointements de chacun des rédacteurs, 12 000 fr. les appointements du rédacteur en chef, plus 1 000 fr. pour les frais de voyage de chacun, ce serait 49000 fr ; c.à.d.* + . . . + ** ou bien 21800 piastres pour la première année.

10 traducteurs prix chacun dans la nationalité spéciale à chaque journal à 2000 fr. par an chaque, 120000 piastres les frais d'impression papier . . .***

Si l'on tire la première année à raison de 10000 feuilles chaque semaine, on aurait 500000 feuilles par an si l'on compte à 150 fr. les 500 feuilles, papier et tirage y compris, les frais d'impression seraient de 150000 piastres. En tout 488 000 piastres frais que l'on couvrirait moyennant 8000 abonnés.

---

* C'est-à-dire.

** Cuvînt indescifrabil.

*** Restul frazei şters.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Dépenses pour la 1-ère année

4 rédacteurs à 8000 fr. par an 32000 fr	142.000
1 directeur à 12000 fr. par an	53.000
Le voyage de 5 personnes jusqu'à Cons-ple * à 1000 fr 5000 fr	23.000
10 traducteurs à 12000 fr. par an	120.000
frais d'impression de 500000 feuilles à 150 fr. les 500 feuilles	150.000
total	488.000

Si l'on compte l'abonnement à 60 piastres par an ce qui serait encore à 50% plus bas que tout ce qui a été publié en Turquie, on couvrirait les dépenses avec 8000 abonnés.

(Ciornă. Autograf Ion Ghica)
(B. A. R., *Arh. Ion Ghica*, Mapa 1, mss. 23)

Proiect de jurnal

[decembrie 1849]

Dintre toate mijloacele de acţiune, pe care un guvern le-ar putea avea la dispoziţie, după instrucţiunea publică, nu cunosc nici unul mai raţional şi mai eficace pentru dezvoltarea materială, morală şi intelectuală a unui popor decît presa. Lipsa de respect a făcut-o adesea vătămătoare şi periculoasă în mîini neîndemînatice şi rău intenţionate, adesea a servit chiar drept instrument tendinţelor corupătoare şi violente.

Din acest punct de vedere aş spune chiar că în Turcia a fost destul de abil exploatată de duşmanii Imperiului. Şi dacă privim dincolo de interesele politice, găsim la populaţiile creştine o propagandă organizată la lumina zilei, destinată exclusiv să substituie afecţiunii şi acţiunii legitime, influenţa străinătăţii. Se pot cita părţi ale Turciei unde autorităţile acordă subvenţii însemnate unor opere şi unor jurnale a căror tendinţă n-ar putea fi pusă la îndoială. Pînă şi în publicaţiile oficiale se găsesc ode şi articole închinate nu ştiu cărui protector, [scrise] într-un mod puţin respectos şi fără nici o rezervă faţă de Curtea Suverană. Mişună broşuri şi texte scrise de mînă prin care se anunţă în fiecare an populaţiilor slave apropiata lor eliberare de jugul musulman, şi aceasta bine înţeles prin acţiunea şi prin ajutorul unui suveran puternic. Chiar în unele şcoli publice se găsesc catehisme şi geografii în care se vorbeşte energic de

* Constantinople.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Monarhul ortodox şi de protecţia sa asupra creştinătăţii, fără ca adevăratul suveran să fie măcar menţionat. Multe cărţi ecleziastice sosesc adesea în Imperiu la preţuri foarte scăzute, fără să se ştie nici numele autorului, nici cel al oraşului în care au fost tipărite. Ele conţin rugăciuni foarte lungi, cu intenţia bine precizată de a înrădăcina prejudecata religioasă şi ura împotriva naţiunii musulmane. În unele părţi ale Turciei chiar şi numele suveranului legitim este uitat, în timp ce se imploră mila cerului pentru împăratul Rusiei. Într-un cuvînt, sub pretextul ortodoxiei religioase se face propagandă politică şi panslavistă. Chiar dacă minciuna se consumă repede, dacă este uşor s-o distrugi, tot mai sînt necesare oarecare eforturi, cîteva încercări. A arăta populaţiilor de orice rasă şi de orice credinţă adevăratele lor interese, a le arăta drumul care le poate conduce la o stare prosperă şi raţională, ar fi o foarte mare binefacere; un guvern luminat şi civilizator nu poate neglija astfel de interese fără a-şi călca îndatoririle, fără a comite o greşeală foarte gravă. Un ziar industrial şi literar, publicat în toate limbile, folosite în Imperiu, ar avea o eficacitate mai presus, poate, de orice aşteptare. Iată forma de organizare care îmi pare cea mai potrivită pentru a duce la bun sfîrşit această întreprindere.

Constantinopolul va fi centrul redacţiei unui ziar publicat săptămînal în acelaşi timp în limbile turcă, arabă, greacă, română, sîrbă şi armeană. Distribuirea articolelor se va face în următoarea ordine: 1 Comerţ; 2 Industrie; 3 Agricultură; 4 Lucrări publice; 5 Cronica politică; 6 Literatură.

1 Comerţ

Acest capitol va conţine note statistice asupra comerţului interior şi exterior al Imperiului, va indica preţurile curente ale mărfurilor de larg consum pe diferite pieţe, preţurile + · · · +* cheltuielile de transport şi toate consideraţiile folositoare şi profitabile pentru clasa comercianţilor din diferite părţi ale Turciei.

2 Industrie

Turcia posedă industrii naţionale foarte avantajoase şi care au un foarte mare viitor, dar care necesită să fie modificate şi îmbunătăţite conform progreselor artelor şi gradelor de perfecţiune pe care le-au atins în multe alte părţi ale lumii. Tot astfel în ceea ce priveşte cerinţele consumatorilor.

3 Agricultură

Imperiul, prin poziţia sa geografică şi prin natura solului său, aş zice chiar prin natura populaţiei sale, este destinat să ocupe încă multe secole primul loc ca ţară agricolă. Sfaturi bune spre folosinţa cultivatorilor, care să le indice procedeele ce trebuie întrebuinţate pentru a cultiva cea mai mare suprafaţă de teren posibilă, pentru a obţine cele mai bune produse de seminţe din toate sorturile, noţiuni asupra creşterii animalelor şi asupra îmbunătăţirii raselor ar fi un mijloc puternic pentru mărirea bogăţiei naţionale.

---

* Cuvînt indescifrabil.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

4 Lucrări publice

Acest capitol va fi destinat în mod deosebit căilor de comunicaţie care pun în contact diferitele centre industriale, agricole şi manufacturiere între ele, şi cu oraşele maritime, în care diferitele produse să poată afla o desfacere lesnicioasă. Asanarea oraşelor, construirea edificiilor publice îşi vor ocupa fiecare locul lor în acest capitol.

5 Cronică politică

Într-o mică rubrică de cîteva rînduri se vor indica principalele evenimente politice şi faptele cele mai importante atît din interior cît şi din străinătate, nu privite din punctul de vedere al controversei şi al polemicii, ci pentru a nu lăsa abonaţii acestui ziar în nevoia de a face alte cheltuieli pentru a-şi procura un jurnal politic.

Cele 5 capitole precedente vor fi redactate în franceză, traduse şi tipărite pe foi separate în principalele limbi ale Imperiului.

6 Literatură

Acest capitol va fi completat cu articole de literatură, de istorie şi de filozofie furnizate de scriitori de diferite naţionalităţi şi care nu vor fi imprimate decît în limba care le este proprie. Acest capitol va fi diferit în diferitele foi; aceasta înseamnă să lăsăm geniului fiecărei populaţii posibilitatea să se dezvolte după nevoile şi după specificul său naţional. Sub acest aspect redacţia va trebui să aibă o grijă deosebită, şi să nu admită decît scrieri cu un merit real şi recunoscut, astfel încît autorii să privească ca pe o onoare faptul de a se vedea tipăriţi în acest ziar. Intreprinderea, condusă cu perspicacitate şi într-un adevărat spirit al îmbunătăţirii şi al progresului şi de loc în scopul unei speculaţii meschine sau pentru a servi un interes personal, ar putea fi dusă fără teamă la mai bine de 50.000 de abonaţi. Cifră care ar servi la reducerea preţului de abonament la minimum şi, prin aceasta, la sporirea încă mai mult, poate, a numărului cititorilor.

Cheltuielile de redacţie ar putea fi clasate în felul următor : 1. patru redactori, oameni de specialitate, aduşi ad-hoc din străinătate. Adică : un om special pentru economie politică, statistică şi comerţ. Un altul pentru agricultură, al treilea pentru construcţii şi lucrări publice, al patrulea, în sfîrşit, pentru industria extractivă şi manufacturieră, toţi oameni formaţi, aleşi dintre foştii elevi ai celor mai reputate şcoli din Franţa, Germania şi Anglia, oameni care au dat dovezi de capacitate şi cunoştinţe în diferitele ramuri. Redacţia va fi condusă de un şef unic, a cărui muncă va fi să coordoneze articolele şi să le dea unitate.

Socotind la 8000 fr. salariul fiecăruia dintre redactori, 12 000 fr. salariul redactorului şef, plus 1 000 fr pentru cheltuielile de călătorie ale fiecăruia, ar face pentru început 49 000 fr, adică + ... + sau 21 800 piaştri pentru primul an.

10 traducători, aleşi fiecare din naţionalitatea specifică a fiecărui ziar a 2 000 fr. pe an fiecare, 120 000 piaştri cheltuielile de tipărire, hîrtia ...

Dacă se trage în primul an 10 000 de foi în fiecare săptămînă, vom avea 500 000 de foi pe an; dacă socotim la 150 fr. 500 de foi, hîrtia şi tirajele fiind cuprinse în acest preţ, cheltuielile de tipărire vor fi de 150 000 de piaştri. În total 488 000 de piaştri, cheltuielile care vor fi acoperite cu ajutorul a 8 000 de abonaţi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Cheltuieli pentru primul an	
4 redactori a 8000 fr. pe an 32 000 fr	142 000
1 director a 12.000 fr pe an	53 000
Călătoria a 5 persoane pînă la Constantinopol a 1 000 fr — 5 000 fr	23 000
10 traducători a 12 000 fr. pe an	120 000
Cheltuieli de tipărire pentru 500 000 foi a 150 fr 500 foi	150 000
total	488 000

Dacă se socoteşte abonamentul de 60 de piaştri pe an, ceea ce ar însemna cu 50% mai ieftin decît tot ce a fost publicat în Turcia, se vor acoperi cheltuielile cu ajutorul a 8 000 de abonaţi.

II

Proiect pentru înfiinţarea unui jurnal valah la Constantinopol *

[1851]

Nu înfiinţăm un organ al vreunei partide, nu ne facem campionul nici unui interes individual. Misiunea noastră este de a respîndi, a poporisa între rumâni principurile adevărate şi mîntuitoare. Dar care sînt acele principe, vor întreba; respundem că nu înţelegem că o societate poate esista fără religie, fără familie şi fără proprietate, adică fără dreptate, fără nădejde şi fără muncă; acestea sînt izvorul dezvoltării spiritului omenesc, a sporirei şi fericirei neamului omenesc [2].

Noi cunoaştem poziţiea Principatelor şi împrejurările politice în care să află sînt că ele sînt grele; poate că aşa a vrut trebuinţa, cel puţin aşa a voit Dumnezeu, noi vom respecta poziţiea fiecăriea acţiuni; nu ţintim nici a săpa bazele sociale, nici a reforma harta Europei, din împrotivă, dacă glasul nostru ar avea o putere, ar întemeia pe unele şi ar face pe ceaalaltă liniile nestrămutate. Cînd vom rădica glasul pentru clasele suferinde o vom face nu cu scop de demagogie; o vom face-o fără fraze de teatru, armă favorită a oratorilor de modă, carii vorbesc cu mîna pe inimă, necontenit călări pe patriotism, armă primejdioasă care mai mult întărită decît convinge şi vatămă fără de a folosi; dorinţa noastră este de a fi un intermediar între opinie şi guvern, ajutorînd pe acesta la dorinţa de a stîrpi abuzul, a sfărîma

* Scris pe marginea textului de mîna lui I. Ghica: 1851, premier, Constantinople d'un journal Valaque propté [?!] No. 38.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

stavilile care îi împiedică păşirea treptat către bine şi propagînd unirea şi înfrăţirea tuturor.

În privinţa instituţiilor, deşi nu sîntem de părerea acelor ce zic că tot ce există astăzi este rău şi de prefăcut, dar credem că sînt multe îmbunătăţiri de făcut şi zicem cu sinetul iscălit la Balta-Liman că + . . . + *.

Gata a arăta stima şi recunoştinţa noastră pentru faptele oricărui ce le-ar merita, ne cunoaştem datori a mărturisi că în coloanele gazetei noastre nu să vor vedea acele slugarîţe laude care mai mult umileşte pe persoanele cărora sunt îndreptate şi le face a perde în opiniea oamenilor luminaţi . . .

Neîndemînări şi stăvili poate multe vom întîmpina, noi vom avea însă inimă a le sprijini. Prigoniţi sau calomniaţi, noi vom sta liniştiţi şi cu fruntea curată înaintea hulei, căci minciuna să toceşte iute, căci avem conştiinţa de a face bine, căci noi ştim cum trăiesc şi mor acei ce se jărtvesc a suge veninul vreunei mari răni sociale. Nu ne vom opri nici înaintea rătăcirei, nici împotriva nedreptăţii. A se opri înaintea rătăcirei cu care să poate lupta este o fărădelege împotriva judecăţii şi a se trage îndărăt înaintea nedreptăţii ce poate sfărăma o fărădelege împotriva omenirii.

(Orig.)
(B. A. R., *Arh. Ion Ghica*, Mapa, 1 mss. 24)

III

Raport către Domnitor[3]

[1859]

Prea Înălţate Doamne !

Un ziar român cu titlu de „Curierul român" sub redacţia D. I. Eliade, în No. 3 conţine următoarele linii :

„Însă care este cauza, se întreabă mulţi curioşi, de a se deschide şi a se închide camera în aceeaşi zi ? Pentru ce să se dea acest singur şi unic exemplu în analele parlamentare şi de primul domn constituţional ? Şi în contra însuşi aceleiaşi camere de la care purcede a sa domnie, a sa suveranitate ? Nu este acesta un act de a-şi desfiinţa cineva însuşi sorgintea de unde purcede ? Poate exista un rîu de i se deseacă sorgintele sale ?"

Prea Înălţate Doamne, cu toate că guvernul are nestrămutată convicţie cum că aceste linii au provocat indignaţia şi apoi dispreţul ţării

* Loc liber în manuscris.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

întregi asupra scriitorului lor, însă socoteşte de a sa sîntă datorie a veghea ca legile să fie respectate şi să funcţioneze.

Ordonanţia asupra presei de la 30 septembre conţine şi următoarea clauză :

„În cazuri grave Ministerul din Intru prin ordonanţie domnească, va suprima giurnalul abătut şi fără prevestire, ca măsură de securitate publică".

Vin dar cu respect a ruga pe Măria Voastră de a da înalta sa aprobare pentru suprimarea ziarului „Curierul român".

Ministru, Ion Ghica
capul secţiei, Grigorie P. Pereţ

Nr. 175, 17 dec. 1859

(*M. Of.*, 1859, nr. 155, p. 617)

[Drept răspuns la acest raport, Domnitorul Alexandru Ioan I decretează la 21 decembrie 1859 suprimarea „Curierului românesc" „ca măsură de siguritate publică" (ibidem).]

IV

Proiect pentru înfiinţarea unui buletin de ştiri într-o limbă străină.

1866 februarie—mai[4]

Si jamais circonstances ont fait sentir au pays le besoin de manifester à l'extérieur les pulsations de son existence politique, c'est à coup sûr les circonstances actuelles.

Aussi est-il à regretter que, d'autre part un besoin d'économie trop bien justifié par l'état des finances, ne permette pas le fonctionnement, sur un grand pied d'un organe de publicité appelé à rendre d'utiles services, mais nécessitant une subvention dispendieuse.

Rédigés dans un idiome dont la connaissance est trop peu répandue, les journaux roumains sont par cela même, hors d'état de renseigner la presse et le public européens sur les faites du pays et sur les actes de son gouv[ernemen]t. Ce soin est abandonné à des feuilles étrangères, souvent hostiles ou mal informées, intéressées à présenter la réalité sous un jour peu favorable.

D'un autre côté, l'utilité qu'il y a pour l'état à fournir à M.M. les Agents des Puissances, ainsi qu'aux Agents du pays à l'étranger, une traduction fidèle des documents officiels, exigerait, pour que cette remise fût effectuée à propos, le fonctionnement actif d'une armée de copistes dont l'entretien coûteux n'équivaudrait pas encore aux facilités de la ty-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

pographie, comme les faits l'ont surabondamment prouvé dans ces derniers temps.

Il convient de se préoccuper en outre de la nécessité qu'il y aura, pour quelque temps du moins — dans le cas plus que probable ou le voeu du pays se réalise, de tenir au courant des travaux du Cabinet, un souverain à qui l'ignorance de notre idiome fera un besoin absolu d'avoir sous les yeux une traduction des pièces officielles importantes.

Frappé de ces nécessités et de l'utilité qu'il y a d'y pourvoir, on est amené à se demander s'il n'y aurait pas un moyen terme pratique entre ces deux extrêmes : une publicité utile, mais onéreuse et un mutisme économique sans doute, mais plein d'inconvénients? Voici le moyen, sauf meilleurs avis : il consisterait dans l'institution à ce Ministère, d'un bureau chargé de publier hebdomadairement une traduction des actes officiels et un résumé des travaux des Corps Constitués.

Cette publication, extrait substantiel du *Moniteur roumain*, serait précédée d'une chronique de la semaine ou la Presse d'Europe trouverait des informations exactes et elle donnerait, en même temps au gouv[ernemen]t la facilité de répondre, au besoin, aux attaques dont le pays ou lui pourraient être l'objet.

Confiée à un fonctionnaire de ce Ministère, réalisant les conditions voulues à ces fins, cette feuille du format le plus réduit, paraissant avec le concours de l'Imprimerie Nationale, n'exigerait guère d'autre dépense que les honoraires du traducteur, soit : 500 p* mensuelles** et une augmen[ta]tion légère du traitement d'un copiste soit : 200 p. à savoir annuellement p. 8 400, chiffre auquel il faudra toutefois ajouter les frais de poste pour les n^{os} envoyés à l'étranger (20 ou 24 paras par no.) et le coût du papier.

Chaque Agent des Puissances, recevant une dizaine de n^{os}. dont la distribution le regarderait nous n'aurions à payer que les frais de poste d'une trentaine de n^{os}. par semaine, destinés à nos Agents et aux principaux organes de la publicité européenne soit approximativement 18 piastres par semaine ou 936 p. par an.

Quant au papier, le format de la feuille (celui de l'ancien Moniteur) et son tirage restreint, ne sauraient élever bien haut cette dépense.

(Orig.)
(B. A. R. *Arh. Ion Ghica*,
Mapa 1, mss. 25)

Dacă vreodată împrejurările au făcut ţara să simtă nevoia să-şi manifeste în exterior pulsaţiile existenţei sale politice, atunci acelea sînt în mod sigur împrejurările actuale.

---

* Piastres.
** Însemnare în josul mss. :
C'est veritablement bien peu... trop peu

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

De asemenea este de regretat că, pe de altă parte, o nevoie de economie foarte bine justificată prin starea finanţelor nu permite funcţionarea pe picior mare a unui organ de publicitate, chemat să facă servicii folositoare, dar necesitînd o subvenţie costisitoare.

Redactate într-o limbă a cărei cunoaştere este prea puţin răspîndită, ziarele româneşti sînt prin chiar acest fapt în imposibilitatea de a informa presa şi publicul european asupra faptelor ţării şi actelor guvernului său. Această grijă este lăsată în seama unor foi străine, adesea răuvoitoare sau prost informate, interesate să prezinte realitatea într-o lumină puţin favorabilă. Pe de altă parte, folosul care există pentru stat de a furniza agenţilor puterilor ca şi agenţilor ţării în străinătate, o traducere fidelă a documentelor oficiale, ar cere, pentru ca această transpunere să fie efectuată la timp, funcţionarea activă a unei armate de copişti a căror întreţinere costisitoare n-ar echivala încă cu înlesnirile tipografiei, după cum faptele au arătat din belşug în ultimul timp.

Se cuvine de a ne preocupa în plus de necesitatea care va exista, cel puţin pentru un timp — în cazul mai mult decît probabil în care dorinţa ţării se realizează — de a ţine la curent, în legătură cu lucrările Cabinetului, un suveran căruia necunoaşterea limbii noastre îi va impune necesitatea absolută de a avea sub ochi o traducere a pieselor oficiale importante.

Izbit de aceste necesităţi şi de utilitatea de a le prevedea, eşti silit să te întrebi dacă n-ar exista o cale de mijloc, practică între aceste două extreme: o publicitate utilă, dar împovărătoare şi un mutism economic fără îndoieli, dar plin de inconveniente? Iată mijlocul, în lipsa unei păreri mai bune: el va consista în instituirea în acest minister, a unui birou însărcinat să publice săptămînal o traducere a actelor oficiale şi un rezumat al lucrărilor Corpurilor Constituite.

Această publicaţie, extras substanţial din *Monitorul român* ar fi precedată de o cronică a săptămînii în care presa Europei ar găsi informaţii exacte şi care ar da în acelaşi timp guvernului uşurinţa de a răspunde, la nevoie, atacurilor al căror obiectiv ar putea fi ţara sau el.

Încredinţată unui funcţionar din acest minister, realizînd condiţiile dorite pentru aceste scopuri, această foaie de formatul cel mai redus, apărînd cu ajutorul Imprimeriei Naţionale, n-ar cere de loc alte cheltuieli decît onorariile traducătorului care ar fi de 500 p. lunar şi o mărire uşoară a salariului unui copist, adică 200 p., ceea ce înseamnă anual 8400 p., cifră la care vor trebui totuşi adăugate cheltuielile de poştă pentru numerele trimise în străinătate (20 sau 24 parale de număr) şi costul hîrtiei.

Fiecare agent al Puterilor primind cîte 10 numere a căror distribuire l-ar privi, n-am avea de plătit cheltuielile de poştă a 30 de numere pe săptămînă, destinate agenţilor noştri şi principalelor organe ale publicităţii europene, adică, aproximativ 18 piaştri pe săptămînă sau 936 p. pe an.

Cît priveşte hîrtia, formatul foii (cel al vechiului Monitor) şi tirajul său restrîns nu vor spori prea mult această cheltuială.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

V

Subscripție [5]

pentru un jurnal politic, literar, științific etc., pentru propagarea adevăratelor idei liberale și sănătoase, fără a se face organul [vre unei ambiții sau vre unei partide politice exclusive.

Berindei	50#	
Catargiu	50#	
. . . *	100#	
Odobescu	48#	
Pantazi Ghica	50#	
Ion Ghica	100#	pe an

(B. A. R., *Arh. Ion Ghica*, Mapa 1 mss. 26)

VI

Prefață la o revistă [6]

[f. d.]

Cînd apare cîte un om pe orizontul politic, cînd iese la lumină un jurnal sau o revistă, fiecare întreabă care-i sînt opiniile, care-i este profesia sa de credință. Întrebarea este firească în timpul de regenerare și de nădejde în care trăim; și pentru noi răspunsul este lesne, căci răspundem: „Întrebe-se fiecare pe sine ce dorește inima sa de român", fiecare își va zice că dorește o patrie liberă și respectată de străini, iar înăuntru un guvern tare, care să poată garanta fiecăruia libertatea individuală, respectul familiei, drepturile sale ca proprietar și ca cetățean, ca astfel românul să poată prin munca sa și prin talentul lui ajunge la cea mai mare cîtime de fericire morală, intelectuală și materială de care el este capabil.

Revista aceasta, pătrunsă de adevărul că libertatea bine înțeleasă este supremul bine al omului și dreptul său cel mai mare cu care l-a înzestrat creatorul, va căuta a arăta românilor care este drumul care conduce la aceste rezultate și a pune pe fiecare în stare d-a se feri de căile acelea pe care se poate rătăci.

---

* Nume indescifrabil.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Revista aceasta apărînd libertatea fiecăruia în parte şi a tutulor în general, nu se va face niciodată campionul sau organul a interesuri sau ambiţii personale. Printr-un şir de articole de filozofie morală, politică şi economică ea doreşte să statornicească principe adevărate şi mântuitoare, să le răspîndească şi să formeze o opinie care să poată fi respectată şi considerată ; dar care sînt acele principii vor întreba unii, sînt principurile acelea ale cărora consecvenţele sînt folositoare, acelea din care decurge dezvoltarea spiritului şi raţionamentului omenesc, mărirea şi fericirea tutulor societăţilor.

Omul care voieşte să contribuie cu pana sa la civilizaţia unui neam trebuie să caute a combina elementele sociale astfel încît să le aducă să producă cea mai mare cîtime de bine. Acela care într-această lucrare nu este povăţuit nici de iubirea unei dăşărtăciuni de popularitate, nici de aplecarea copilărească către nişte opinii la care se interesează amorul său propriu, nici de ura sau slăbiciunea către persoane are o ţintă mare înaintea sa şi niciodată zadarnicile clevetiri ale oamenilor de rău voitori, sau ale curtezanilor de popularitate, nu-i vor putea pricinui în inima lui cea mai mică mîhnire, sau să răscoale într-însul ură sau răzbunare.

A întrebuinţa facultăţile sale la fericirea tutulor, a scrie după povăţuirile unei convingeri adevărate, luminată printr-o cercetare adîncă, serioasă a lucrurilor şi curată de orice mobil de interes este o întreprindere nouă la noi şi cu atît mai anevoie, cu cît trăim într-o epocă de tranziţie şi de aspiraţiuni cu atît mai mici şi mai proaste, cu cît oamenii noştri sînt mai lipsiţi de educaţie şi de adevărată învăţătură, înecaţi în patimi şi dorinţe ce au putut naşte o cunoştinţă superficială a civilizaţiei europene, care nu a putut produce alt efect asupră-le decît a-i ameţi.

În teorie şi de departe, nimic mai lesne şi mai simplu, căci toate legăturile unei societăţi sînt consecvenţii dintr-un număr oarecare de fenomene ale naturei omeneşti şi nu am avea decît a le preţui pe cît cîntăresc ele, fără prejudecată şi fără prevenţie, ca să tragem din ele urmări, dintr-acele urmări să nu priimim decît numai pe acelea pe care dreapta judecată le găseşte de cuviinţă şi să lapede fără deosebire şi fără cruţare pe acele care nu pot a fi priimite de o logică sănătoasă şi pe acele care sînt impuse de interesuri personale şi ascunse sub masca vreunei simţiri frumoase. Cînd însă vine cineva la aplicaţie, se înfăţişează o mulţime de greutăţi înspăimîntătoare, se întîmplă tocmai aceea ce se întîmplă cînd se pune a călători în realitate, după ce a călătorit foarte lesne cu gîndul pe liniile unei hărţi.

Este puţin a zice adevărul şi a hotărî a se lupta cu rătăcirile, dar rătăcirile au devenit de multe ori obiceiuri şi nimic nu este mai rezistent decît obiceiul, trebuie să ştie să-şi aleagă timpul, să pregătească gîndirile ca să aducă opinia să fie destul de generală. Adevărurile cele mai învederate, cele mai simple au întîmpinat totdauna cele mai mari anevoinţe ca să străbată, dar cu timpul au izbutit. Cu cît acele izbînzi sînt mai anevoie, cu atît şi triumful într-acele lupte dă o mulţumire mai mare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Noi cunoaștem prevențiile împotriva cărora avem a ne lupta, starea morală și intelectuală a oamenilor, precum și mișcătorii care lucrează asupra societății noastre. Noi știm că împrejurările politice în care ne aflăm sînt grele și primejdioase, dar credem că în cercul acelor împrejurări este încă ceva de făcut.

Dorința noastră este de a fi folositori nației și guvernului, vom propaga mai cu seamă unirea și înfrățirea tutulor. Vom rădica adesea glasul nostru pentru clasele sărmane și suferinde, dar aceasta nu cu scop de demagogie, nu întrebuințînd fraze de teatru, armă favorită a oratorilor de modă, care vorbesc cu mîna pe inimă, călare pe patriotism, armă primejdioasă care mai mult întărîtă decît convinge și care poate să ducă pe cîțiva dintr-acei care să slujesc cu dînsa la o mulțumire de vanitate, dar care nu folosește nația. Vom căuta a dovedi printr-un raționament pozitiv că interesul fiecăruia este în fericirea tutulor și folosul celor puțini se află în interesul mulțimii. Folosul care poate izvorî dintr-o lucrare, dintr-o instituție va fi totdauna argumentul favorit al revistei acesteia, căci credem că folosul bine înțeles sub puntul de vedere moral, intelectual și material este totdauna cel mai bun mișcător al omului.

În timpul de tranziție în care trăim, credem că ar fi de mare folos a aduce fiecare contingentul său de idei asupra reorganizării țării. Știm că un corp special, compus de oameni cu cunoștințe serioase, se ocupă cu proiectele de reorganizare, nu avem pretenția de a face mai bine decît acei bărbați cărora Camerile și Domnitorul le-au încredințat această misie, dar sperăm că nu vom fi judecați de temerari dacă din timp în timp vom încerca în revista noastră nu a dicta legi, dar a chema atențiunea legiuitorilor asupra acelor ce sînt necesarii a se înființa și a înlesni oarecum lucrarea și cercetările lor.

În țările care, ca a noastră, se bucură de prerogativa libertății tiparului, unde publicitatea trebuie să fie un călăuz luminător, publicistul însemnează administratorului și legiuitorului suferințele și necesitățile ce-ncearcă societatea și, de multe ori, chiar și mijloacele a le mîntui. La noi însă acum spiritele afundate încă în lupte de partid și de personalități, consecință poate neapărată a epocii de tranziție în care ne aflăm, la noi publiciștii se vede că n-au avut nici calmul necesar ca să se ocupe de asemenea subjecte, sau și dacă din întîmplare cîteodată vreun ziarist a atins vreuna dintr-aceste chestiuni, au făcut-o într-un mod superficial, fără a intra în amănuntele ei și fără a o dezvolta astfel încît să-i dea un corp ca să poată servi. Noi credem că în starea lucrurilor de față lipsa a asemenea scrieri este o lacună.

Istoria și literatura fiind farele unei naționalități, fare fără care o nație nu poate și nu are dreptul de-a esista, revista noastră va coprinde adesea scrieri a scriitorilor și a poeților noștri de a căror colaborare sîntem asigurați.

În privința politică gata a arăta stima și recunoștința noastră oricărui ar merita-o, vom priimi și vom lăuda orice idee, orice faptă patriotică

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

şi înţeleaptă, oricare ar fi autorul ei, căci nu sîntem dintr-acei care cred că avem monopolul ideilor şi al sentimentelor. Asemenea vom combate orice idee rătăcită, nu aruncînd injurii şi acuzaţii, dar arătînd defectele şi relele urmări ce poate avea realizarea ei, o vom face-o însă ca o datorie sacră, într-un chip demn, cum se cuvine la oameni liberi şi binecrescuţi şi a căror ţintă este de a lumina şi a se lumina cu toţii.

Fiecare număr al revistei va coprinde o revistă politică dinîntru şi dinafară a intervalului între două numere.

(Orig.)
(B. A. R., *Arh. Ion Ghica*,
Mapa 1, mss. 27)

VII

Către Ministrul Instrucţiunii

20 iulie 1862, Ghergani

Domnule Ministru,

Am primit cu recunoştinţă onorul ce mi să face prin numirea mea între membrii Consiliului Superior de Instrucţiune Publică[7] pînă la elaborarea unui regulament definitiv al acestui ram, printr-o lege specială (adresa Onor. Minister al Cultelor şi Instrucţiune Publică cu nr. 9725 din 16 iulie după decretul domnesc cu nr. 492 din 13 iulie). Am însă părerea de rău a nu putea lua parte la lucrările acelui Consiliu la timpul indicat de două august, avînd a lipsi cîteva săptămîni piste otar pentru aşazarea fiului meu la învăţătură. Dar îndată după întoarcerea mea mă voi sili a răspunde la menirea pentru care am fost chemat aducînd contingentul meu de lucrare.

Primeşte, Domnule Ministru, încredinţarea recunoştinţei şi respectului meu.

Ion Ghica

Onor. Minister al Cultelor şi Instrucţiunii Publice

(Orig.)
(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1862, Dir. I,
dosar 418, f. 38).

Prin decretul domnesc nr. 882 din 15 octombrie 1862 Ion Ghica este înlocuit din Consiliul Superior al Instrucţiunii Publice, cu Aaron Florian, întrucît timp de 3 luni nu activase sub nici o formă.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1862, Dir. I,
dosar 418, f. 146)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

VIII

Ion Ghica către redacţia Monitorului Oficial[6]

[1869, post 21 Sept. / 3 oct.]

Domnule redactor*,

Permiteţi-mi a esprima mai întîi profunda mea recunoştinţă marelui nostru poet, naturalist şi turist Haralambie Grandea pentru tăria cu care a rădicat glasul în articolul intitulat *Lordul Byron*, publicat în stimabilul ziar ce redactaţi, în contra unei scrieri ...** era să zic şi eu ca dumnealui, infame, dar mi-adusei aminte că această espresie ar fi prea tare pentru *Monitor* şi mă mulţumesc a o califica de scriere necuviinţioasă şi nedemnă de o damă, dar ce vrei, Missis Becher Stowe este americană.

Mă abţin de a vorbi de talentele şi meritele moşului meu, Lordul Byron, ca unele ce sînt cunoscute cred îndestul şi onorabilei redacţiuni a *Monitorului* şi chiar întregei Engliteri.

Că moşul meu este născut la Dover, în anul 1788 nu mai încape îndoială, dar nu este exact a zice că este născut în Francia, precum pretinde Dl. Grandea. Dover este pe malul englez al Manchei.

Mătuşica Margret Parker, una din adoraţiunele moşu-meo, n-a murit de consomaţie, precum zice autorul articolului, din contra, medicii cei mai vestiţi din Aberdeen, oraş vestit, de unde ne vine astăzi piatra cu care se pavează stradele capitalei, au căutat toate mijloacele ca s-o facă să consomeze, dar a fost peste putinţă. Ea a murit de consomaţie nemîncată, nebăută, slabă ca un chibrit. Nu consoma, ceea ce a şi omorît-o (elle n'aimait pas assez le veau c'est ce que l'a tué, zicea medicul Duputnin chemat la consultaţie).

Este asemenea exact că tutorele moşu-meo, Lordul Carlisle, şi mai în urmă fii-so, Lordul Morpeth, s-au purtat rău nu numai către dînsul, dar chiar către urmaşii săi. Ce veţi zice, domnule redactor, cînd vă voi spune că murind fără moştenitori şi lăsînd o avere colosală, castele şi palate, nici nu s-a gîndit la noi, nişte biete orfane. Mare lucru era să ne lase şi noă măcar zece-cincisprezece mii de lire pe an!

În familie noi nu am recunoscut niciodată căsătoria moşului nostru cu Miss Milbanke şi nu am privit pe Ada ca pe o rudă a noastră. Maritagiul este unirea a două suflete în gîndiri şi sentimente, iar nu înscrierea în cărţile stării civile şi, precum zice Domnul Haralambie Grandea, alegerea bietului moşului meu nu fu nimerită. Eu împărtăşesc cu totul ideea domnului Grandea şi zic că mai bine ar fi făcut să ia pe Medora, atunci ştiu că nu ar fi băut drojdii. Dar să venim acum la frumoasa Ianta şi aici să-mi daţi toată atenţiunea. Ianta era soţia lui Costi Belerophon, arnăut domnesc

* Pe margine, scris de aceeaşi mînă: La monitor.

** Punctele de suspensie în text.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

a curtea lui vodă Suțu, a luat parte cu Ipsilant și după tăierea lui Bimbașa Sava a trecut în Grecia, a luat parte heroică într-o sută de bătălii cu Bozzari, cu Colocotroni și cu Carascavu și a căzut îngropat sub ruinele și flăcările Mesolongului; iaiaca Ianta după moartea moșă-mio, Lordul Byron, și a bărbatu-so, Costi arnăutu, s-a întors cu un englez, anume Lowe, în București, la frati-so, hagi Petcu Pristanda, aducînd și fructul amorului și adulterului ei, o fetiță, anume Gonorea, alterație a numelui Gordon ce purta moșul meu; mumă-mea Gonorea nu a fost măritată, ea a trăit toată viața în casa virtuosului hagi Petcu, a murit din facere și se odihnește alături cu iaiaca Ianta și cu hagiul în curtea bisericii Udricanilor.

Amîndouă fetele sîntem adevăratele portrete ale moșă-mio; nu zic aceasta ca să contest frumusețea răposatului Haralambie Georgiu; nu-l cunosc, nu l-am văzut nicio dată, dar cît pentru Dl. Haralambie Grandea, fiecare îi poate spune împreună cu toate oglindele, că nu are niciuna din trăsurile poetului englez; și dacă amorurile premature sînt preludiul geniului, precum zice autorul articolului despre care este vorba, și eu sînt în drept a fi asigurată că geniul nu poate întîrzia a-mi veni.

Vedeți, domnule redactor, că eu sînt adevărata nepoată a lui George Noel Gordon Byron, altfel zis Lord Byron, iar nu Domnul Haralambie Grandea; nu cer de la Englitera nimica, fiindcă pînă acum acea țară nu a ajuns la starea de civilizațiune ca să recunoască drepturi politice femeilor, dar fiți încredințat, domnule redactor, că dacă aș fi fost parte bărbătească și mama ar fi fost tată, apoi aș fi știut să-mi revendic drepturile și astăzi în loc de a iscăli cu numele ce vedeți în josul acestii epistole, aș fi subsemnat

Lord Byron
membru al parlamentului Engliterii

Primește, domnule redactor, încredințarea stimei și considerațiunii cu care am cinstea a fi domnieivoastre, cu tot respectul.

(Ciornă. Autograf Ion Ghica).
(B. A. R., *Arh. Ion Ghica*, Mapa 1, mss. 47)

IX

Contract între I. Ghica și A. Gatineau[9]

Direcțiunea Generală a Teatrelor din România

Contract

D. Ion Ghica, directorul general, în puterea art. 23 din legea de la 30 Martie 1877 de o parte și D. A. Gatino s-au învoit precum urmează:

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

D. Gatino se angajează ca regizor al Teatrului Național cu toate obligațiunile prevăzute în legile și regulamentele existente sau care se vor mai face privitoare la această sarcină.

D. Ion Ghica, directorul general, ca mandatar legal al Societății Dramatice, mă oblig a plăti d-lui A. Gatino suma de trei sute lei No. 300 pe fiecare lună, plătibile în două rate la 15 și 30 a fiecărei luni.

Plata va începe de la 8/20 August 1879 și va dura pînă la finele stagiunei teatrale 1879—1880.

Făcut în 2 exemplare.

Directorul general Ion Ghica

A. Gatineau

Anul 1879 Aug 29
No 508

(Orig.)
(Arh. Stat. Buc., *T. Naț.*, 1877, dosar 431)

B

Prin decretul domnesc nr. 15 Ion Ghica, membru al Camerei Elective, este numit președinte al Comisiei pentru dotațiunea oastei.

(*M. Of.*, 1862, nr. 31, p. 125)

Raportul înregistrat la 17 aug. 1866 cu nr. 9919, în care Ion Ghica înștiințează Ministerul Instrucțiunii de protestul cetățenilor din Curtea de Argeș împotriva mutării seminarului la Pitești.

El recomandă să se țină seama de acest protest, deoarece măsura preconizată ar fi dezavantajoasă și din punct de vedere fiscal, la Curtea de Argeș întreținerea fiind mai ieftină.

(Arh. Stat Buc, *Min. Instr.*, 1866, Dir. a II-a, dosar 480, f. 171)

Adresa nr. 2261, înregistrată la Min. Instr. cu nr. 16761, la 20 dec. 1866, prin care Ion Ghica, președintele Adunării Deputaților, cere Ministerului Instrucțiunii să dea dispoziții Arhivelor Statului spre a i se trimite următoarele acte : a) portretul lui Asan, care se afla într-o broșură bulgară ; b) *Îndreptarea legii*, publicată sub Matei Basarab ; c) *Pravila* lui Vasile Lupu și d) cîteva hrisoave cu sigiliile domnitorilor Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și Matei Basarab.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Documentele cerute erau necesare la elaborarea legii pentru stabilirea armelor României.

În răspunsul nr. 16956 din 29 dec. 1866, Gr. N. Manu, directorul Arhivelor, arată că biblioteca Direcțiunii nu posedă broșura bulgară cu portretul lui Asan, dar că el, procurîndu-și-o pe cale particulară, a dat-o unui membru din comitetul însărcinat cu proiectul de lege și anume lui Cezar Bolliac.

Nici *Pravila* lui Matei Basarab nu se află în Biblioteca Arhivelor. Celelalte documente cerute se vor trimite.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1866, Dir. a II-a, dosar 445, f. 423, 429)

Ion Ghica semnează ca director al „Primei societăți de credit funciar român" din București [10].

(*M. Of.*, 1874, nr. 39, p. 248)

Ion Ghica demisionează din postul de director al consiliului de administrație al „Primei societăți de credit funciar român". În locul său este numit D. A. Sturdza.

(*M. Of.*, 1874, Nr. 147, p. 935)

Ion Ghica vinde lemne de cherestea la moșia sa Ghergani, de pe linia București—Pitești.

(*M. Of.*, 1874, nr. 66, p. 438)

În 1874 Ion Ghica obține 2 voturi din 19 la colegiul I de deputați din jud. Vaslui, celelalte 17 revenind lui Iorgu Beldiman.

(*M. Of.*, 1874, nr. 150, p. 947)

În 1875, la colegiul IV din jud. Dolj, I. Ghica întrunește 189 de voturi, iar D. C. S. Pișacov, 441 voturi.

(*M. Of.*, 1875, nr. 98, p. 2318)

Prin decretul nr. 1059 din 11 feb. 1877, Ion Ghica, senator, este numit director general al teatrelor, în locul lui C. Cornescu, demisionat.

În raportul ministrului G. Chițu se vorbește despre reorganizarea Teatrului Național, în interesul căruia se face această numire.

(*M. Of.*, 1877, nr. 39, p. 1293)

Ion Ghica, președintele Societății Academice Române [11], mulțumește celor care au donat cărți bibliotecii Societății, contribuind astfel la dezvoltarea ei, și căreia răposatul arhimandrit Ghenadie Petrescu îi lăsase peste

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

600 de volume. I. Ghica cere autorilor și tipografilor din țară să trimită acestei biblioteci măcar cîte două exemplare din operele ce se vor tipări.

(*M. Of.*, 1877,
nr. 39, p. 3313)

Ion Ghica este delegat de adunarea generală a Așezămintelor brîncovenești, împreună cu alți 4 membri, să cerceteze socotelile fundației Așezămintelor brîncovenești, pe anul 1876.

(*M. Of.*, 1877,
nr. 100, p. 2966)

Ion Ghica semnează ca președinte statutele Societății generale de asigurare mutuală „Unirea".

(*M. Of.*, 1877,
nr. 160, p. 4475)

Prin decretul regal nr. 1 din 1 ian. 1878, Ion Ghica, senator, fost președinte al Consiliului de Miniștri, primește marea cruce a ordinului Steaua României.

(*M. Of.*, 1878,
nr. 1, p. 1).

Ion Ghica, ministru la Londra, este citat la un proces pentru bani cu frații Mora.

(*M. Of.*, 1883,
nr. 235, p. 3691)

Prin decretul regal nr. 5709 din 22 apr. 1886 lui Ion Ghica i se dă autorizația să primească și să poarte însemnele de Mare-cruce ale Ordinului Concepțiunei, ce i s-au oferit de regele Portugaliei.

(*M. Of.*, 1886,
nr. 26, p. 442)

Ion Ghica oferă 1000 lei locuitorilor din cătunul Colacu, raionul Ghergani, cărora le arseseră produsele în aria comună locală, pentru a-și procura semințele necesare viitoarei recolte.

(*M. Of.*, 1892,
nr. 136, p. 4037)

Academia Română îi mulțumește lui Ion Ghica pentru dăruirea următoarelor documente :

Testamentul original al lui Nicolae Bălcescu, scris la Palermo la 29. XI. 1852.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Adresa Ministrului Cultelor, D. Bolintineanu, cu nr. 121 din 31 ian. 1864, către I. Ghica, prin care îi trimite originalul testamentului lui N. Bălcescu.

Scrisorile adresate de poeţii Gr. Alecsandrescu şi V. Alecsandri lui Ion Ghica, în anii 1842—1890.

(*M. Of.*, 1892,
nr. 198, p. 5787)

Prin actul de hotărnicie nr. 64 din 1. III. 1894 se hotărnicesc moşiile Larga sau Bejgani şi Seinoaica sau Vadul Pedii, amîndouă depinzînd de comuna Larga, jud. Ialomiţa, proprietăţi ale lui Ion şi ale Alexandrinei Ghica.

(*M. Of.*, 1894,
nr. 274, p. 8198)

Ion Ghica dăruieşte Bibliotecii Academiei Române 6 volume manuscrise, cuprinzînd scrieri teatrale ale lui V. Alecsandri, dintre anii 1860—1883.

(*M. Of.*, 1895,
nr. 269, p. 9290)

Ion Ghica îmbracă în fiecare an de sărbătorilor Crăciunului copiii ambelor şcoli din comuna Ghergani.

(*M. Of.*, 1896,
nr. 240, p. 7853)

În posesia A. I. G. C. se mai află 32 de copii documentare după *M.Of.* referitoare la Ghiculeşti (Scarlat, Nicolae, Alexandru, Grigore, Zoe, Dimitrie etc.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Note

1. Proiectul lui Ion Ghica de înființare a unei publicații economice și literare, redactată în toate limbile vorbite în cuprinsul Imperiului otoman, poate fi înțeles în mod corect numai dacă ținem seama de situația creată după înfrîngerea revoluției de la 1848 și de evoluția concepțiilor politice ale scriitorului. Ostilitatea declarată și violentă a lui Ghica față de țarism și simpatia afișată pentru Poartă nu reprezentau la el nici impulsiuni afective, nici tendințe profunde ale spiritului, ci doar orientări tactice. Într-un context politic european de consolidare a regimurilor ieșite din contrarevoluție, el ajunsese la convingerea că izbînda cauzei românești impune renunțarea la limbajul revoluționar și la solidarizarea în subversiune cu emigrațiile altor națiuni asuprite. În acest sens îi scria lui Bălcescu : „Caută a nu cădea în idei prea noi și pentru care atît turcii, cît și englezii și francezii au convenit a zice că sînt subversive și nepotrivite cu bunul ordin" (N. Cartojan, *Scrisori inedite de la N. Bălcescu și I. Ghica*, București, 1913, p. 45). În același timp, poate și sub influența poziției sale de fost „agent confidențial" al guvernului provizoriu la Constantinopol, acorda o importanță precumpănitoare acțiunii diplomatice. El conta pe izbucnirea unui război între ruși și turci, avînd drept miză oprirea expansiunii țariste în Balcani. Socotea că într-o asemenea eventualitate Anglia și Franța aveau să intervină de partea Turciei, tocmai spre a-i împiedica destrămarea și a restabili echilibrul de forțe în Orient. Deoarece sprijinirea Porții de către puterile occidentale îi asigurau acesteia prima șansă, Principatele n-aveau nici un interes să se strice cu curtea suzerană iar românii exilați trebuiau să evite orice imprudență.

Un alt argument invocat de Ghica era că Poarta își exercita suzeranitatea în mod tolerant, fără a aduce atingeri autonomiei interne a Țărilor române. Într-o interesantă scrisoare către Gr. Alecsandrescu, din 20 iulie 1850, Ghica spunea : „Avec la Turquie nous n'avons rien à craindre de tout cela, elle n'a pas des colons à nous envoyer, pas de langue, pas de civilisation à nous imposer ; nous serions livrés à notre génie national. Il serait fort possible qu'il germe dans l'esprit de quelque turc l'idée d'absorber les Principautés entièrement et de les assimiler sous le rapport du droit de la Porte aux autres provinces de l'Empire. Mais ce ne serait là qu'un excès de patriotisme musulman, qui ne devrait nous inquiéter en rien, car ce n'est plus possible, et les hommes intelligents comprendront facilement que c'est compromettre l'influence qu'il veut établir et affaiblir plutôt que raffermir" (N. Georgescu-Tistu, *Ion Ghica scriitorul*, București, 1935, Anexe, p. 130). Aceeași teză e apărată în broșura *Dernière occupation des Principautés danubiennes par la Russie*, Paris, 1853 : „La suzeraineté ottomane — remarcă aici Ghica — a été, jusqu'en 1812, le plus sûr garant de l'existence des Principautés et c'est l'exemple le plus remarquable d'un petit état, vivant pendant quatre siècles à l'ombre d'un grand état sans arrière-pensée d'un côté, sans défaillance de l'autre" (p. 29).

Atitudinea tot mai tranșantă a lui Ghica a sfîrșit prin a-l îndepărta de cercurile radicale ale emigrației. C. A. Rosetti îi scria în 11 mai 1849 : „...După cît pociu judeca, tu faci două greșeli foarte mari, după părerea mea. Cea dintîi este că crezi că prin *diplomație* o să izbutim să scoatem pe ruși din țară și uniți cu turcii să dobîndim cel puțin constituția de la 11/23 iunie 1848. *Te înșeli.* Nu vom dobîndi nimic, sau mai nimic, pe cît Franța va fi în reacție. Nu crez în Turcia precum nu crez în Eliade : sau cu alte cuvinte Turcia este

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

ca Eliade şi Eliade ca Turcia, lașă, imbecilă şi răpitoare ca dînsul, necinstită şi ipocrită ca slăbiciunea, o naţie barbară, în *decadenţă*, de la care nu aştept decît trădare şi robie ori de cîte ori îi va veni bine... Ţi-am spus numai ce bănuiesc eu de tine, că locul în care trăieşti şi oamenii cu care te aduni şi cu care eşti în corespondenţă te-au făcut *moderat*, nu mai eşti *sigur* că în *curînd* democraţia va triumfa" (Ion Ghica, *Amintiri din pribegia după 1848. Nouă scrisori către V. Alecsandri*, comentate de Olimpiu Boitoş, doctor în litere. Scrisul românesc, Craiova, vol. I, p. 76—77, 79). Bălcescu, la rîndul său, îşi dojenea prietenul c-a apucat-o pe o cale greşită : „Mie îmi pare rău că în vreme ce toţi trag într-o parte, tu te obstinezi a rămînea singur, izolat într-o tabără părăsită şi fără a aduce vreun folos. Îmi pare rău că prin esaltaţia ta turcească îţi alienezi simpatiile tuturor" (N. Bălcesu, *Opera, IV, Corespondenţă*, ediţie critică de G. Zane, Bucureşti, 1964, p. 369; opinii asemănătoare — p. 370, 372, 376)

2 Atrage atenţia în „proiectul de jurnal valah" orientarea moderată : respectarea religiei, a familiei şi a proprietăţii ; sublinierea că apărarea claselor de jos se va face fără „demagogie" ; ideea că instituţiile existente în Principate nu sînt cele mai rele, deşi, evident, ele reclamă îmbunătăţiri. Chiar şi în acest chenar, sistenţa asupra menţinerii unui statu-quo european poate surprinde. Căci reprezentantul unui popor cu revendicări naţionale nesatisfăcute nu are de ce să se înregimenteze printre susţinătorii ordinii existente. Pentru imobilism sînt doar sătuii. E, de aceea, probabil că militînd în favoarea „îngheţării" situaţiei de fapt, Ghica nu voia să perpetueze condiţiile de dependenţă ale Principatelor, ci numai să afirme că în împrejurările concrete ale anului 1851 suzeranitatea Porţii era cea mai bună soluţie de moment.

3 Împrejurările în care s-a produs suspendarea *Curierului român* şi adevăratele ei motive sînt expuse pe larg în nota 12 de la p. 217 infra.

4 Proiectul pentru înfiinţarea unui buletin de ştiri într-o limbă străină poate fi datat cu certitudine pe baza pasajului următor : „Il convient de se préoccuper en outre de la nécessité qu'il y aura, pour quelque temps du moins — dans le cas plus que probable où le voeu du pays se réalise, de tenir au courant des travaux du Cabinet, un souverain à qui l'ignorance de notre idiome fera un besoin absolu d'avoir sous les yeux une traduction des pièces officielles importantes". Din aceste rînduri reiese că autorul se referă la domnitorul *străin*, care nu e *încă* pe tron. Proiectul trebuie să fi fost deci redactat între momentul abdicării lui Cuza şi al instaurării lui Carol I. E tocmai perioada în care Ghica a fost prim-ministru şi ministru de externe (11 februarie — 11 mai 1866). Ministerul destinat a edita buletinul de ştiri, la care face aluzie textul, este prin urmare cel de externe.

5 Lista de subscripţie a fost publicată (cu mici omisiuni — motiv pentru care o reproducem după manuscris) şi judicios comentată de D. Păcurariu, *Ion Ghica, Documente literare inedite*, Bucureşti, 1959, p. 131.

6 Sînt motive să bănuim că textul pe care-l publicăm constituie schiţa articolului program al unei reviste proiectate de Ghica în 1872, cu colaborarea lui V. Alecsandri. În acest sens opinează şi D. Păcurariu, în monografia sa dedicată scriitorului (*Ion Ghica*, Bucureşti, 1965, p. 240—241). Referirea lui Alecsandri la revistă în discuţie aduce însă o nuanţă

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

care încurcă oarecum lucrurile. În scrisoarea din 2 decembrie 1871, acesta declară : „J'ai vu la liste des futurs collaborateurs de la revue que nous voulons fonder. Le chapelet est respectable, mais ces mrs, auront-ils la bonne volonté de comprendre que la politique sera absolument exclue de notre publication? Il est si difficile de sortir du courant bourbeux d'une certaine presse pour entrer dans les eaux limpides de la saine littérature! Ce serait pourtant un bain hygiénique dont la société finirait par se trouver très bien. Il faudra causer avec nos futurs collègues ès-plume et leur expliquer clairement et catégoriquement la véritable mission de notre œuvre. Réaction contre le mauvais goût littéraire du jour, propagation des idées saines et pratiques dans le domaine des questions sociales, vulgarisation des connaissances utiles et des découvertes scientifiques auxquelles notre siècle doit sa grandeur...et enfin et surtout *vade-retro* à la politique de clocher, aux polémiques mesquines et aux personnalités qui irritent, dégoûtent et discréditent. Voilà notre programme" (V. Alecsandri, *Corespondență*, ediție îngrijită și note de Marta Anineanu, cu o prefață de G. C. Nicolescu, București, 1960, p. 84—85). Confruntînd părerile lui Ghica și Alecsandri constatăm deci, sub generalitatea unor principii comune, o deosebire netă de vederi, măcar într-un punct. Anume, cel dintîi atribuie, în publicația proiectată, un rol important politicii, cel de-al doilea vrea s-o excludă cu desăvîrșire. Contradicția aceasta sugerează două interpretări posibile : sau că cei doi prieteni nu se puseseră încă de acord asupra programului revistei pe care urmau s-o lanseze sau că Alecsandri vorbește în scrisoarea sa de *altă* publicație decît Ghica în articolul reprodus de noi (și în acest caz devine problematică datarea 1871 !). În stadiul actual al cunoștințelor de care dispunem pare totuși mai plauzibilă prima ipoteză.

7 Consiliul superior al instrucțiunii publice fusese înființat în timpul guvernării lui N. Crețulescu (începute la 23 iunie/5 iulie 1862), prin contopirea Eforiei muntene a școalelor și a Consiliului instrucțiunii din Moldova. Acest organism unic pentru ambele Principate urma să ființeze pînă la organizarea definitivă a învățămîntului printr-o lege specială (V. A. Urechiă, *Istoria școalelor de la 1800—1864*, tom II, București, 1894, p. 247—248).

Adevăratul motiv al lui Ghica de neparticipare la lucrările Consiliului nu-l cunoaștem dar pretextul invocat e verosimil. El avea în adevăr de gînd să plece în străinătate spre a-și așeza fiul mai mare, Dimitrie, într-o școală din Anglia. În acest sens v. și scrisoarea lui Alecsandri din ianuarie 1862 (V. Alecsandri, *Corespondență*, ed. cit. p. 76).

8 Pana spirituală a lui Ghica, atît de în largul ei cînd era vorba de dezumflarea impusturii și a falselor reputații, se amuză în paginile pe care le reproducem de fanteziile poetului Gr. H. Grandea, care făcuse într-un articol o revelație piramidală : că e un descendent direct al ilustrului romantic englez George Gordon Byron ! Articolul lui Grandea, intitulat *Lord Byron — Viața, caracterul și operile sale. Calomnia autoarei Beecher Stowe* și apărut în *Monitorul officiale al Romaniei*, 21 sept/3 oct. 1869, nr. 208 și 28 oct./9 nov. 1869, nr. 238, e o înșiruire de baliverne spuse pe nerăsuflate, pe tonul cel mai serios, cu tot felul de detalii „intime", menite a face mistificarea plauzibilă. Pretextul lui Grandea era că-l apără pe Byron de ponegririle scriitoarei americane Harriet Beecher-Stowe, care-i publicase biografia în *Mac Millan's Magazine*. Combătînd scornirile răuvoitoare ale scriitoarei americane, el expune publicului românesc adevăratul scenariu al dramaticei existențe a celebrului poet englez. Trecem peste povestirea primilor ani, reținînd doar concluzia lui Grandea că iubirile autorului lui *Childe Harold* pentru Maria Duff și Margareta Parker („care muri de consu-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

maţie" — sic !) au o valoare anticipativă : „Aceste amoruri premature sînt preludele geniului". În 1809, Byron cunoaşte la Missolonghi o fată voscopoleană, Ianta, de numai 15 ani, de o frumuseţe neobişnuită. Avea s-o revadă în 1824, în timpul războiului pentru eliberarea Greciei. „Nu afla altă mîngîiere — arată Grandea — decît în întîlnirile secrete cu Ianta, care acum era de treizeci de ani şi al cărei soţ se afla în România". Însă Byron moare la 19 aprilie 1824. „Dară Ianta, acea frumoasă voscopoleană, rămase însărcinată cu dînsul. Sociul ei care se afla în Valahia ocupat cu comerciul, aflînd, o abandonă cu desăvîrşire. Ea lîncezi cîţiva ani în mizerie, scăldînd fructul adulterului său în lacrimile căinţei. Cînd fuse aproape se moară, însărcină pe un văr al ei să aibă milă de micul copil. Acesta îl trimise tatălui vitreg, care îl primi, dară făcu dintr-însul un argat. Nu-i permise să poarte nici numele său de Grandea şi copilul, care se numea Haralamb, luă din numele adevăratului său tată Georgiu Noe (sic !) Gordon Byron, pe acela de Georgiu şi urmă a se numi Haralamb Georgiu". Deşi nu fu dat la şcoală, învăţă totuşi carte şi-şi croi un drum în viaţă. „Vitregul său tată avea o stare destul de însemnată. Cînd muri însă nu lăsă nimic junelui Haralamb şi împărţi toată averea la amicii săi. Dară acest june nu se descurajă. Era născut şi crescut în şcoala adversităţii. Prin munca lui îşi făcuse o poziţie şi se căsătorise. Îşi urmă viaţa cu onestitate. A lăsat duoi fii cari port numele lui şi acela care nu i se permisese. Mormîntul său este în dreapta bisericii Vergului din Bucureşti. O umilă cruce de piatră lîngă altar arată locul unde repausează cenuşa acestui fiu al marelui poet şi care era viul său portret prin asemănarea fizică". Se non e vero ....

9 Ion Ghica a fost numit director general al teatrelor printr-un decret din 14 februarie 1877 (*M. Of.* 19 febr./8 mart. 1877, nr. 39), în locul lui C. Cornescu, demisionat, pe baza unui raport al ministrului Cultelor şi instrucţiunii publice, G. Chiţu. Printre măsurile luate în cursul rodnicului său directorat (v. Mihai Florea, *Ion Ghica şi Teatrul Naţional*, în *Studii şi cercetări de istoria artei*, nr. 1—2, 1956) se numără şi angajarea lui A. Gatineau, în calitate de regizor. Actor de profesie, de origine franceză, cunoscut la noi încă din deceniul al patrulea, Gatineau se dedicase de mai mulţi ani punerii în scenă. Obţinuse în această activitate, încă puţin definită la noi, succese remarcate în presa epocii. Se pare că izbutea mai ales în piesele de montare, dînd dovadă de un deosebit simţ al spectaculosului. Astfel, un ardelean însemna în *Familia* din 1867 impresia puternică pe care i-o produsese scenografia reprezentaţiei cu *Jianu, căpitan de haiduci* (Ioan Massoff, *Teatrul românesc, Privire istorică*. II (1860—1880), Bucureşti, 1966, p. 666). Despre piesa *Ctitele Atenei* de Felix Pyat, regizat în 1871—1872, sub direcţia lui Mihail Pascaly, *Journal de Bucarest* (19 octombrie 1871, nr. 23) scria : „Punerea în scenă era splendidă... iar orînduirea tuturor amănuntelor, datorită lui Gatineau, vrednică de toată lauda". Mulţumit de colaborarea lui Gatineau, Ghica îl va propune ulterior la decorare (Letiţia Gîtză, *Contribuţii la cunoaşterea regiei şi scenografiei româneşti*, în *Studii şi cercetări de istoria artei*, nr. 1—2, 1956).

10 E bine cunoscut că în materie de Economie politică, Ghica a profesat consecvent principiile liberalismului şcolii lui Adam Smith, corectate prin admiterea unor limitări (însă neesenţiale) ale dreptului discreţionar al posesorului de capital, conform susţinerilor lui M. Chevalier şi Pellegrino Rossi. În afară de scrierile tipărite, între care cele şase broşuri de *Convorbiri economice* (1865—1875; ed. II, parţială—1868; ed. III, integrală—1879) printre hîrtiile scriitorului, în mss. 2825 B.A.R, se găsesc statutele, elaborate în detaliu, a trei societăţi anonime: una — destinată a sprijini

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

crearea industriei naţionale (f. 168—200), o alta—urmărind promovarea operaţiunilor de bancă şi dezvoltarea creditului (f. 265 — 299) şi a treia — privind asigurarea împotriva sinistrelor (f. 150 — 168).

11 Ion Ghica a fost ales membru al Academiei Române, secţia ştiinţifică, în şedinţa din 13/25 august 1874. Peste doi ani, anume în 18 septembrie 1876, a devenit preşedinte al Academiei, fiind reales în această demnitate în mai multe rînduri. Curiozitatea e că în 1876 el nu apucase încă să-şi rostească discursul de recepţie. Ceremonia a avut loc de-abia la 28 martie 1880: Ghica a vorbit despre Ion Cîmpineanu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

GR. H. GRANDEA

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

A

Către Ion Caragiani [1]

I

Dragul meu Carajan,

Tu ai avut un cuvînt pentru care nu ne-ai scris, noi însă, mărturisesc pe Catul, nu găsim nici unul de cît ţi-aducem aminte că lenea e cocoană mare. Am tot dat, zi dupe zi, a trecut săptămîni, aproape şi lună, căci ne decisesem a ne strînge la Chirilov, toţi în număr de cinci, şi a-ţi scri toţi cu-n glas şi o mînă. Dar a trecut atîta timp şi cîte cinci n-a fost cu putinţă să ne aflăm adunaţi la un loc, — ba ne-am aflat, dar nu la Chirilov, ci la Iorgu Cofetarul. Acolo cum dracul era să-ţi scrim? Nu ne spiona poliţia lui Marghiloman? În cele din urmă, cînd am rămas numai trei, căci doi au plecat pentru Turnu-Paris, întîlnirea fiind mai putincioasă ne-am adunat a-ţi scri în număr de doi, căci cel d'al treilea, adică Paciurea, lipseşte fiind mamă-sa nu-bine. Să-ţi scrim... Ce? E o căldură nesuferită ceea ce face să ne asude mînele şi condeiul să alunece, nelăsînd pe hîrtie decît aceste cuvinte: te dorim. Eu mă prepar de plecare la Geneva în Suisia pentru vr'o cîţi-va ani de studiu (vorbă să fie!)[2]. Să-ţi mai scriu ceva? Noutăţi de aci? Mi-e teamă să nu-ţi stric umorul bun în care cată să te afli. Despre noi? Te dorim prea mult, şi n-e teamă să nu cădem în declaraţii amoroase ceea ce şade rău bărbaţilor serioşi ca noi!

Scuză dacă acum îţi scrim atîta de puţin, căci nu sîntem dispuşi fiind numai doi. Cu viitoarea scrisoare care, negreşit va fi răspuns la un răspuns ce vom primi zilele acestea dela tine, îţi vom scri multe... multe...

„Cine ştie, cine ştie
Dacă'npins d-al soartei vînt
M'-oi întoarce-n bucurie
Să sărut acest pămînt!"

Zice Alesandri, poetul din Palestina[3] unde te afli

Al tău
H. Grandea

Bucureşti, 11 iulie 1865

(Orig. A. I. G. C.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

II

(1865, august)

Iubite Carajan,

Am primit scrisoarea ta de la 11 iulie ; citind-o mi-a făcut acelaş efect ce mi-ar face un pahar cu apă rece, un rahat şi o ceaşcă de cafea, în mijlocul unui pustiu arzător ca al Saharei. În situaţia de astăzi, a citi pagini ca ale tale, este a ne întineri sufletul, a ne adăpa din undele rîului favorit de muze. Te cunoşti că mi-ai citit pe Xenofonte ! În paginile tale strecori o bănuială : îndoială despre durata amiciei noastre. Ce să zic ? Mulţi obicinuiesc a măsura amicia după deasa întîlnire, după deasa scrisoare. Acest termometru poate fi bun pîn' la oarecare punt. Dar sînt momente în viaţă, cînd pare că roşim a comunica tot amicilor noştri, cînd nu avem ce să le comunicăm de cît suferinţe. Pare-că a turbura pacea amicilor noştri prin confesia durerilor noastre este culmea egoismului. Atunci sîntem dispuşi a ne gîndi mai mult la dînşii de cît a le scri. Asemenea momente am întîlnit şi întîlnesc foarte dese în viaţa mea. De aceea să fim înţeleşi bine într-această privinţă. Apoi, dacă amicia noastră e adînc înrădăcinată în inimă, „nici noă ţări, nici noă mări nu pot să o răcească". Şi amicii din Geneva mai instruiţi, mai civilizaţi şi mai iluminaţi (decît tine, vorbă să fie) nu vor face să eclipseze idolii inimei mele.

Răspund cuvintelor tale.

Dar să lăsăm acestea. Viitorul le va învedera.

Noutăţi de aici, te-ar interesa poate.

Bolintineanu a plecat să călătorească prin Italia, Spania, Francia, Anglia şi Austria.

Aici a fost o încăerare odioasă între armată şi iepuri. Mai multe animale din amîndoă părţile au căzut : nu ştiu bine cîte ucise, cîte rănite [4].

Poeziile (stihurile) mele le imprimez[5]. Îţi voi trimite şi pentru tine, n-ai teamă ; ba încă ar trebui să te temi pentru că ceea ce-ţi voi trimite poate să se urce la 25 adică doăzeci şi cinci exemplare. Zilele trecute am văzut pe verdele bătrin Cosacovici. Cînd văd pe bărbatul acesta pare că întineresc cu cîţiva ani. El se îmbată neîncetat de speranţă pentru realizarea visului său de aur : ridicarea Macedoniei. Cît aşi fi de mulţumit să pot face şi eu ceva pentru nefericita patrie a părintelui meu ! Părintele Averchie este trimis în Macedonia de minister pentru a aduce cîţiva juni compatrioţi. Rog pe dumnezeu ca aceşti juni să se prodească (sic) a fi dintre cei mai inteligenţi şi inimoşi, pentru că numai astfel vor înţelege şi înplini misia lor sublimă, — căci e sublim a lucra pentru ridicarea unei ginţi aşa de nobile ca a noastră. Cugetam zilele trecute (nu am cercetat şi legile însă) că decît să trec pe furiş sub egida cetăţeniei române să cer mai bine ca român din

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Macedonia prin Cameră, naturalizarea. Ori cît de nimic este poziţia mea socială, tot este un grăunte mai mult pentru întinderea ideei de naţionalitate.

Doreşti să te faci principe în Macedonia. Să-ţi ajute dumnezeu, atunci cînd din ai noştri, unul (eu) îţi va fi prim ministru. Trebue însă de acum să faci puneri la cale pentru înfiinţarea de monastiri de maici. Paciurea, Bilciurescu, cum să rămîe fără nici o ocupaţie? Pe Chirilov îl poţi onora încredinţîndu-i portofoliul de ministru la finanţe. E priceput într-ale cifrelor. Nu va scoate niciodată cheltuieli de prisos la lumină ca neapărate; nici va da nas cheltuielilor să se obrăznicească a covîrşi veniturile.

Dar pînă cînd va veni timpul să fii chiemat la tronul Macedoniei, deocamdată dumnezeu să te aibă într-a lui sîntă pază şi să te umbrească de cursele celor răi din noa Palestină.

Al tău

către al meu

Gr. H. Grandea

Bucureşti, august, 1865

Orig. A. I. G. C.)

B

Petiţia lui Gr. H. Grandea din 7 august 1864 către ministrul Cultelor şi Instrucţiunii publice în legătură cu demisia sa din postul de secretar al Comisiei documentale [6], întrucît:

„Calea ce a luat guvernul actual nu corespunde credinţelor şi aspiraţiilor mele; şi pentru că unui funcţionar public, pe lîngă împlinirea datoriilor postului său, se mai cere şi o abnegare completă a sineşului său în ceea ce poate fi contrar ideilor politice ale guvernului; mă simt în neputinţă d-a împlini o asemenea cerinţă, cu atît mai mult că sînt redactorul unui ziar politic care mă constrînge uneori a combate faptele guvernului, ceea ce nu să permite unui funcţionar public."

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1864, dosar 1012, f. 82; copie A. I. G. C.)

Petiţia lui Gr. H. Grandea nr. 55769 din 10 august 1864 către ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice prin care solicită o bursă „pentru studiul literaturei, în străinătate, prin concurs". Poetul nu îndeplineşte urmă-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

toarele condiţii prevăzute în Monitorul Oficial pentru admiterea la concurs : „Nu am trecut din gimnasiu decît cele d'întei patru clase. Nu am trecut Facultatea de litere, căci esamenul de terminarea anului întei nu s-a depus încă ; dar materiile intinse ce ni se cer în acest concurs, cari coprind în sine atît pe ale gimnasiului cît şi pe ale Facultăţei de litere ; pe lîngă acestea puţinul ce am produs şi eu în ramul literaturei ; acestea mă fac a crede, domnule ministru, că nu-mi va fi respinsă cererea"... Rezoluţia lui Bolintineanu este următoarea : „Condiţiile de admitere la concurs nefiind împreunate de petiţionar, cererea nu poate fi primită. 8 septembrie 1864".

Poetul mai solicitase prin petiţia nr. 10595 din 23 martie acelaşi an o bursă la Torino pentru a-şi lua doctoratul în litere. Rezoluţia lui Bolintineanu fusese ca petiţionarul să aştepte pînă la concurs.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1864, dosar 1312, f. 1321, ; copie A. I. G. C.)

Petiţia lui Gr. Grandea din [11] februarie 1865 către ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice cerînd să i se pună la dispoziţie sala pentru lecturi publice a acestui minister, pentru a ţine o conferinţă asupra Macedoniei în seara de 25 februarie 1865. Titlul exact : „O privire răpede asupra istoriei Macedoniei de la început şi pînă azi. Rolul macedonenilor în revoluţia Greciei : Marcu Boceri, Giăvela, Riga, Diacos etc. Caracterul poporului macedonian. Dialectul acestui popor şi aspiraţiile lui". Alte conferinţe anunţate ale lui Grandea : Despre românii din Turcia (15 martie 1865), Despre insurecţia popoarelor creştine de la 1821 (25 martie 1865).

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1865, Dir. a II-a, dosar 731, f. 122—123, 187, 216 ; copie A. I. G. C.)

Petiţia lui Gr. Grandea din 26 Februarie 1865 către ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice prin care solicită să i se împrumute pe zece zile manuscrisul grecesc „Geografia strategică a Constantinopolului" de Riga Velesteni [7] care se află în biblioteca mănăstirii Cernica, necesar pentru „lămurirea mai multor fapte istorice din domeniul istoriei poporului român aurelian".

Cererea se aprobă.

(Arh. Stat. Buc., — *Min. Instr.*, 1865, Dir. a II-a, dosar 731, f. 180, 188 ; copie A.I.G C.)

Solicitări de catedre :

La 18 martie 1865, Grandea solicită ministrului Instrucţiunii publice inscrierea la concursul pentru catedra de istorie generală de la gimnaziul Matei Basarab, devenită vacantă prin pensionarea lui Aaron Florian.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1865, Dir. a II-a, dosar 559, f. 173 ; copie A. I. G. C.)

În 1866, Grandea solicită una din catedrele de estetică de la Facultatea de litere sau catedra de filozofie de la Liceul Sf. Sava din Bucureşti. Consiliul Permanent de Instrucţiune opinează, în procesul verbal din 4

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

aprilie 1866, să se publice concurs pentru cea de a doua, anunțîndu-se de aceasta și petiționarul.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1865, Dir. a II-a dosar 758, f. 27 v; 1866; Dir. a II-a dosar 458, f. 420; 1867, Dir. a II-a, dosar 396, f. 28; 1868, Dir. a II-a dosar 565, f. 392; copie A. I. G. C.)

Petiția din 10 iunie 1866 din Liège prin care Gr. H. Grandea oferă Ministerului Instrucțiunii Publice 320 exemplare din volumul său de versuri „Myosotis", pentru a fi distribuite ca premii școlare. Petiția este semnată „Gr. H. Grandea, candidat doctor în filozofie și litere. Membru Societății de Horticultură din Dresda, Brusel și Leyda"[8].

Ministerul mulțumește pentru ofranda făcută.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1866, Dir. a II-a, dosar 381, f. 328, 329, 240, 328, 460; 1867, Dir. a II-a, dosar 372, f. 138; dosar 387, f. 188; copie A. I. G. C.)

Actul dotal al Sofiei Fotescu, soția lui Gr. H. Grandea.

(Arh. Stat. Buc., Foi dotale pe 1868, act nr. 20; copie A. I. G. C.)

Documente privind căsătoria lui Gr. H. Grandea cu Sofia Fotescu:

— Petiția lui Grandea către ofițerul stării civile din București, „coloarea Roșu", în care declară că este funcționar, în etate de 25 ani, născut în anul 1843 în satul Țăndărei, județul Ialomița, fiu al decedaților Haralamb Georgiu Grandea și al Mariei Grandea și dorește să ia în căsătorie pe Sofia Fotescu, profesoară, în vîrstă de 20 ani, născută în anul 1848 în Iași, fiică a decedatului Costandin Fotescu și a Anei Fotescu.

— Publicațiunea de căsătorie făcută de Primăria comunei București la 21 ianuarie 1868;

— Procesele verbale de stabilire a vîrstei cu martori, necesare mirilor deoarece nu posedau actul de naștere;

— Declarațiile martorilor asupra rudelor mirilor;

— Declarația martorilor că nu este legătură de rudenie între miri.

(Arh. Stat. Buc., 1868, *Dosar căsătorii* nr. 11, Roșu, f. 1—8; copie A. I. G. C.)

Petiția lui Gr. H. Grandea către ministrul Instrucțiunii Publice, din 17 iunie 1868, prin care solicită ca ministerul să facă un abonament la gazeta literară *Albina Pindului*.

„Cînd o nație nu are conștiința de avantagele ce-i aduce cultura literaturei, și, prin urmare, nu se interesă nici încurage mersul și operile literare, — atunci guvernul, compus din oameni luminați, se simte dator a protege atît literatura cît și pe acei cari se consacru acestei ramuri"

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1868, Dir. a II-a, dosar 494, f. 188; copie A. I. G. C.)

Procesul verbal al Comisiei însărcinată cu ținerea concursului pentru ocuparea unei catedre de filozofie la un liceu, din 17 septembrie 1870. Concursul se desfășoară în cancelaria Universității, iar procesul verbal este

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

semnat de A. Treboniu Laurian. La concurs se prezintă Gr. H. Grandea[9] și Georgiu Zotos. Cercetîndu-se actele de studii ale concurenților, comisia constată că : „D. Gr. Char. Grandea posede atestat de șapte ani de la Școala de Medicină, apoi atestat de patru clase superioare de liceu și un bilet de la secretariatul Facultății de filozofie de la Liège, prin care i se anunță că este admis a se prezenta la esamenul de doctorat în filozofie fără a fi ținut a produce diploma de candidat. D. Georgiu Zotos posede diploma de doctor în filozofie de la Universitatea de Tubinga"...

Sînt trase la sorți trei teme pentru lucrări în scris, și anume : „a) Principiul identității și al contradicțiunei, principiul determinațiunei absolute și al rațiunei suficiente ; b) Care sînt speciile virtuții și ale datoriei ; c) Teismul și ateismul. Monoteismul, politeismul și panteismul. Principalele lor faze în istoria filozofiei". După lectura lucrărilor, Comisia conchide : „Din aceste lucrări se vede că una (a domnului Zotos) este superioară celeilalte, însă nici una nu este suficientă".

Concurenții mai primesc de asemenea „trei lecțiuni orale" ale căror subiecte au fost trase la sorți și comunicate lor cu 24 de ore înainte. Concluziile finale ale Comisiei sînt grăitoare : „Dintr-acestea s-a văzut asemine că d. Zotos posedă mai multe cunoștințe decît competitoriul său. D. Grandea în loc de lecțiuni orale și-a cetit numai manuscrisele sale. D. Zotos cu adjutoriul notelor s-a silit a-și comunica oral ideile, însă se vede că nu posedă pe deplin limba română și această lipsă îl împiedică tare a se face să fie înțeles de către auditorii săi. La colocviele ce s-au ținut cu dînșii s-a văzut și mai tare lipsa de idei lămurite și lipsa de desteritate practică întru desvoltarea și susținerea lor". Deci „... nu se vede nici unul destul de preparat pentru ocuparea catedrei de filozofie".

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1870, Dir. a II-a, dosar 153, f. 540 și 563 ; copie A. I. G. C.).

Petiția lui Gr. H. Grandea din 1871, către ministrul Instrucțiunii prin care arată : „Doresc a face un curs liber de Educația și Cultura omului. Scopul acestui curs va fi a da junilor care se destin învățămîntului public, cunoștințele necesare pentru împlinirea misiei".

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1871, dosar 901, f. 2 ; copie A. I. G. C.)

Funcții ocupate de Gr. H. Grandea :

În 1860 figurează ca subchirurg în Județul Ilfov în statul cu numele și prenumele funcționarilor administrativi și medicali care depind de administrația generală a Serviciului Sanitar.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Int., Serv. San.*, 1860, dosar 964, f. 98 ; copie A. I. G. C.)

La 10 iulie 1864 este numit prin decret domnesc ajutor la Comisia documentală. Demisionat în august 1864, după cum s-a văzut mai sus.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1864, dosar 1012, f. 37, 39 ; copie A. I. G. C.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

La 21 octombrie 1868 Grandea este propus pentru postul de profesor al doilea la Școala macedoromână, în locul lui I. C. Massim, demisionat.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1868, Dir. a II-a,
dosar 566, f. 490, 491 ; copie A. I. G. C.)

La 24 octombrie 1870, Grandea este numit prin decretul regal nr. 14627, bibliotecar la Biblioteca Statului din Iași.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1870, Dir. a II-a,
dosar 129, f. 148, 149, 150, 151, 155 ;
copie A. I. G. C.)

La 29 mai 1871, Grandea este numit prin decretul regal nr. 6750 revizor școlar pentru județele Mehedinți-Gorj.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1871, Dir. I,
dosar 769, f. 174, 334, 335 ; copie A. I. G. C.)

Anunțuri de vînzare la licitație a averii lui Gr. H. Grandea : casa din Comuna Niculești, pentru despăgubirea Elenei N. Xenovici, averea mobilă pentru despăgubirea lui N. Miulescu etc.

(*M. Of.*, 1875, nr. 182
p. 4144 ; 1882,
nr. 228, p. 7706,
nr. 270 p. 8614,
nr. 274 p. 8722 ; 1884,
nr. 236 p. 6127)

Anunțuri din noiembrie 1874 — ianuarie 1875 și noiembrie 1875 asupra publicării în fascicole a scrierilor lui Gr. H. Grandea, precum și a apariției volumelor *Patimile junelui Werther* (cu o introducere de Grandea) și a volumului său *Fulga*.

(*M. Of.*, 1874, nr. 251,
p. 1425 ; 1875,
nr. 278, p. 1560 ; 1875,
nr. 256, p. 6164)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Note

1 Ion Caragiani (1841—1921) a fost profesor de limba şi literatura greacă la Universitatea din Iaşi şi junimist dintre primii veniţi. Originar din Macedonia, el şi-a reprezentat provincia de baştină în sînul Academiei Române, fiind numit membru încă în 1866, deşi nu avea decît 25 ani şi nu se făcuse de loc remarcat prin lucrări de specialitate. Natură jovială — era poreclit „bine hrănitul Caragiani" — făcea deliciul junimiştilor prin anecdotele sale pipărate. A tradus din elină *Odiseia* şi *Batrahiomahia* (în proză), Iaşi, 1876, cartea a II-a a *Poeticii* lui Aristotel (1884), fragmente din *Iliada* (*Convorbiri literare*, 1870—1871, p. 53 şi urm.) şi din Teocrit (*Convorbiri literare*, 1874—1875, p. 171—173). A mai scris : *Curs complet de gramatică ellenă*, partea I—II, Iaşi, 1870—1872.; *Studii istorice asupra românilor din Peninsula Balcanică* (fragmentar în Supliment la *Revista pentru istorie, arhivă şi filologie*, VI, 1891 şi complet, ca operă postumă, în 1929—1941) ; *Românii din Macedonia şi poezia lor populară* (*Convorbiri literare*, 1868—1869, p. 335 şi urm.), *Bocituri populare greceşti* (*Convorbiri literare*, 1878—1879, p. 290 şi urm.)

2 Gr. H. Grandea va pleca în adevăr să studieze în străinătate, dar nu în Elveţia, ci în Belgia. În timpul ministeriatului său, D. Bolintineanu, care încă din 1859 încurajase debutul literar al lui Grandea şi-i elogiase cu căldură talentul, hotărîse trimiterea poetului pentru trei ani în Italia şi doi ani în Spania (Cf. Grigore H. Grandea, *Miosotis*, Bucureşti, 1865, p. XXV). Proiectul acesta căzu însă baltă datorită întîmpinării Consiliului Superior al Învăţămîntului că solicitantul nu absolvise cursurile gimnaziului. Lucrul era cu atît mai jenant, cu cît, în ciuda lipsei de atestate şcolare, Grandea ajunsese în 1862—1863, graţie bunăvoinţei doctorului Davilla — atotputernic sub Cuza, pe tărîmul organizării sanitare — nici mai mult, nici mai puţin decît profesor de botanică şi fiziologie comparativă la Şcoala de medicină ! Nu se pot cita desigur multe alte cazuri în care un profesor de universitate să posede un capital atît de precar de instrucţiune publică !

Oricum, neputîndu-se realiza planul major de trimitere în străinătate, conceput de Bolintineanu, Grandea se mulţumeşte şi cu mai puţin. În toamna lui 1865, obţinînd un stipendiu din partea statului şi ipotecîndu-şi casa moştenită de la părinţi, el pleacă în Belgia. Aci va studia la Liège, pînă în 1867, fără a izbuti însă să obţină licenţa sau titlul echivalent. Neşansa — cum se vede — persista. Inexistenţa unei diplome a fost fatalitatea destinului lui Grandea.

3 I. Caragiani se găsea la Iaşi. Grandea face aluzie la faptul că în capitala Moldovei trăia pe atunci un mare număr de evrei.

4 Grandea se referă la incidentele sîngeroase survenite la Bucureşti în ziua de 3/15 august 1865, despre care vorbim în altă parte (V. supra p. 132).

5 E vorba de *Poezii. Miosotis*. Ediţie completă, cu o prefaţă de d. Georgie Sion şi o analiză critică de d. Mauriciu Flügel, profesor de Economie politică în Statele Unite, la Cincinatus, Bucureşti, 1865.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

6 Demisia lui Grandea se produce scurt timp după demisia lui Bolintineanu din postul de ministru al Cultelor şi Instrucţiunli Publice (v. supra, p. 126) şi e cu siguranţă o consecinţă a acesteia. Grandea împărtăşea vederile politice ale autorului *Legendelor istorice* pe care-l seconda, de altfel, în redactarea ziarului *Dîmboviţa* (apărut într-o a patra serie, după 3 întreruperi de cîteva luni, la 10 mai 1864). Începînd din 8 noiembrie 1864, Grandea va fi şi proprietarul gazetei, pînă la dispariţia ei, survenită în martie 1865.

7 Nu ştim la ce manuscris al lui *Riga Velestinlis* (1757—1798), revoluţionar şi iniţiator al mişcării de regenerare naţională grecească, se referă Grandea. Să fie oare vorba de harta Constantinopolului, cu indicaţia tuturor obiectivelor de interes militar? Riga care a trecut şi prin Ţara Românească între 1780—1796, făcînd parte din cancelaria domnitorilor Alexandru Ipsilante şi Nicolae Mavrogheni, slujindu-l şi pe învăţatul boier Grigore Brîncoveanu, era un cartograf iscusit. El a întocmit şi alte trei hărţi, ale Greciei, Ţării Româneşti şi Moldovei. Celelalte opere ale lui Riga sînt traduceri sau prelucrări: *Trepiedul moral* (trei povestiri de Metastasio, Gessner, Marmontel), *Tînărul Anaharsis* (faimoasa carte a abatelui Barthélemy), *Şcoala amanţilor delicaţi* (după un original francez neidentificat, scriere lucrată în două versiuni româneşti, de Ioan Beldiman şi Gheorghe Pesacov), *L'esprit des lois* al lui Montesquieu (manuscrisul s-a pierdut). El a adaptat *La carmagnole* şi a publicat clandestin o *Proclamaţie revoluţionară* şi un proiect de *Constituţie*, tradus după Constituţia din 1793 şi 1795. Aceste a i-au provocat de altfel moartea, în condiţii tragice. Prins de austrieci la Triest, a fost predat turcilor care l-au executat după 40 zile de tortură. Asupra lui Riga Velestinlis şi a raporturilor lui cu românii: Alexandru Elian, *Conspiratori greci în Principate şi un favorit mavroghenesc Turnavitu*, în *Revista istorică*, 1935, p. 340—347; Ariadna Camariano, *Spiritul revoluţionar francez şi Voltaire în limba greacă şi română*, Bucureşti, 1946; Nestor Camariano, *Cîteva consideraţii cu privire la revoluţionarul Riga Velestinlis*, Bucureşti, 1964.

8 Cum ajunsese Grandea membru al altor societăţi savante? O aflăm dintr-o notiţă din *Miosotis*: „Cîteva teze despre flora ţării noastre, scrise în latineşte (de cineva care nu-şi terminase gimnaziul? — *n. n.* P. C.) şi trimise la mai multe societăţi de horticultură din străinătate, făcură să fie numit membru al societăţii din Drezda, Leyde şi Brusel" (op. cit. p. X).

9 Bietul Grandea va rîvni zadarnic de-a lungul vieţii să fie titularizat în funcţia de profesor. În 1874 va funcţiona la Craiova, girînd o catedră de franceză. După un intermezzo gazetăresc (e pînă în 1877 redactor la *Timpul*), îl regăsim în 1890 profesor nedefinitivat la Bacău. Două scrisori din acest an către Jacob Negruzzi dau măsura tragismului situaţiei sale. În 18 Februarie 1890, referindu-se la legea învăţămîntului din 1879, care impunea obligaţia licenţei pentru candidaţii la posturi didactice, Grandea îi scria redactorului Junimii: „Nu mă tem de concurs, ci de lege care n-ar îngădui primirea mea la concurs, neavînd licenţa... Poate că sînt singurul care am rămas în ţară neîndreptăţit din cei strîmtoraţi de acea lege. Ceilalţi au fost mai dibaci. Deşi nu aveau studiile şi proponumentele mele, au izbutit însă a înhăţa numirea provizorie, definitivă, gradaţii, iar eu am rămas dînd din buze". În final, tonul devine insistent suplicativ:

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

„Vă rog din suflet, domnule Negruzzi, sprijiniți-mi cererea și veți face un fericit" (I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, II, București, 1932, p. 355). Cea de-a doua scrisoare, din septembrie 1890, e încă mai dramatică : „Vă rog din suflet a mă susține și fiți siguri că nu susțineți un om sterp sau ingrat. Pe cît mă iartă puterile mă silesc să-mi fac datoria" (*idem*, p. 356). Un trist destin, în adevăr, pentru cel ce fusese la 20 ani profesor de botanică și fiziologie comparativă, la 23 ani candidat doctor în filozofie și litere, membru al societăților de horticultură din Dresda, Bruxelles și Leyda, la 25 ani editor de ziare și monitor de opinie publică, fără a mai vorbi de presupusa ascendență byroniană ridiculizată de Ghica, dar ținută de poet drept perfect autentică !

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

ION HELIADE RĂDULESCU

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

A

I

Către Maria Heliade *

Bucureşti iunie 6, 1848

Buna mea surioară,

Sînt nevoit a pleca din Bucureşti din pricina holerei şi n-am nici un răspuns de la tine [1]. Vizitiul încă n-a venit.

Îţi trimiţ prin Nae la d. Niculiţă bani treizeci şi cinci galbeni, singurii ce am şi din care, dacă voi putea veni la voi, să pot şi eu trăi.

Peste patru zile îţi scriu unde mă aflu, căci singur nu ştiu, pentru că paşaport nu-mi dau şi sînt nevoit a mă trece sau cu d. Bălăcescu sau cu alt, zice-se, la vreo moşie.

Sărută copilele şi a revedere surioara mea

Al tău frate

I. Eliade

(Orig. chirilic)

(B. A. R., *Achiz.* 118/1966; copie A.I.G.C.)

---

* *Adresa pe verso*:

Doamnei Mariei Eliade în mînă
la Bucureşti

II

Către I. D. Petrescu [2]

1853, ian. 20/2
Chio

Amatul meu fiu!

Cu mare mulţumire am primit scrisoarea d-tale din 24 decem[brie] trecut, dinpreună cu a d-lui Boierescu. Îmi pare bine că ai astfel de amici şi te aduni în zilele de recreaţie cu d. Grădişteanu. Te binecuvînt, copilul meu,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

pentru ştiinţele ce ţi-ai ales a urma; toate ştiinţe exacte şi folositoare, ştiinţe adevărate. Cît pentru filozofie însă şi economie politică să nu-ţi pierzi timpul mult, căci unde auzi de sisteme şi de doctrine, acolo nu e adevărul. Pentru matematică nu a fost niciodată luptă, căci adevărul e unul. De vei asculta filozofia şi economia politică, ascultă numai ca să aibi o idee, iar nu ca să devii fanatic pentru nişte păreri sau umbre de adevăruri. Peste un an, de voi trăi, îţi voi scrie ce cărţi să citeşti cu luare aminte spre a te convinge mai bine de cîte îţi scriu acum. De astă dată nu te distrage din studiul ştiinţelor în care ai intrat.

De cînd e lumea două şi două au făcut patru şi trei unghiuri ale triunghiului au fost egale la două drepte; nimeni n-a demonstrat din contra. Cînd însă vedem atîtea sisteme şi doctrine filozofice contrari una alteia, este semn că ori toate sînt mincinoase sau în rătăcire, sau că numai una e veră. Şi care e aceea? Filozofii ţinură lumea cu rătăcire 3000 de ani şi doctrinele lor produseră atîtea religii şi atîtea vărsări de sînge.

Învaţă, copile, cît poţi din matematice, din ştiinţele fizice şi pentru celelalte numai citeşte ca să nu fii străin de dînsele.

Fie dumnezeu cu d-ta şi binecuvîntarea părinţilor

La revedere,

I. Eliade

(Orig.)
(B. A. R., *Mss. rom.*, 3748, f. 244—245; copie A.I.G.C.)

III

[1867] *Către Ministrul Instrucţiunii* [3]

Domnule Ministre,

Registrele şcoalelor pot atesta despre învăţătura şi purtarea fiului meu Ioan în tot cursul clasilor gimnasiali şi în cîţiva ani la facultăţi.

De doi ani şi jumătate este trimis la Paris spre a continua acolo matematicele cu aplicarea lor. Cu succes a intrat în şcoala centrală şi mai are a continua vre o patru ani.

Mijloacele nu mă iartă a-l susţine din cuza familiei numeroase şi a vîrstei mele înaintate.

De se recunoaşte că voi fi contribuit şi eu cu ceva spre învăţămîntul public în epoce mai grele şi spinoase, dacă o naţio întreagă a priimit a se folosi cu ceva din lecţiunile, veghierile, scrierile şi sacrificiele mele de 47 de ani, te rog atunci, domnule ministre, a binevoi să faci ca să vie rîndul şi

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

acestei naţiuni spre a contribui cu o bursă pentru patru ani pentru învăţătura fiului meu.

Binevoieşte, domnule ministre a priimi încredinţarea despre a mea stimă şi înaltă consideraţie.

I. Heliade R.

[Rezoluţia]: Considerînd că bursa regulată nu se poate da fiind contra legii; considerînd însă serviciile eminente aduse ţării de acest bărbat şi succesul cu care fiul petiţionarului urmează studiile în Paris, Consiliul propune a se acorda ca încuragiare o sumă de galbeni una sută — 100 — [Semnaţi]: Laurian, Aaron Florian, S. Marcovici.

(Orig.)
(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1867, Dir. a II-a, dosar 378, f. 391—392; copie A.I.G.C.)

IV

Maria Heliade Rădulescu către Domnitor

[1869]

Prea Înălţate Doamne,

Cu cel mai profund respect viu a vă ruga să binevoiţi a ierta permisia ce mi-am luat a vă arăta durerea şi dorinţa unei mume disperate pentru suferinţa fiului său în streinătate. Ioan Heliade Rădulescu (fiul) după ce a terminat opt clase gimnasiale în academia Sf. Sava, a plecat la Paris să studie matimaticile şi a urmat regulat în şcoalele preparatorie. În anul trecut s-a dat esaminul şi a fost admis în şcoala centrală, clasificat între eminenţi, aseminea şi în corentul an în trecutul august s-a bucurat de N : XV.

Cheltuilile acestei şcoli sînt foarte împovărătoare la trista noastră stare. Părintele său şi soţul meu, abia se poate lupta cu cotidienele cheltuili şi enormile camete care plătim pentru datoriile ce ne-a cauzat emigraţia şi devastarea stării noastre; această ruină ne-a redus a simţi jena în culmea ei, de unde a şi provenit pierderea a unei din scumpele noastre fiice.

Vedeţi, prea înălţate Doamne că imi este foarte greu a purta o cheltuială de 400 # pe fie care an, atît costă studiul în şcoala centrală şi susţinerea acestui fiu în Paris.

Am rugat pe onorabilul Consiliul permanent, precum şi pe onorabilul domnul ministru Instrucţiunei Publice, toţi au declarat că, după certificatele ce posedă acest elev pentru bunele sale studii şi conduite atît în ţara noastră, cît şi din Paris, merită să i se facă stipendiul cel mare; însă litera legii nu le permite fără concurs. În van, am rugat să ia în consideraţie şi spiritul legii. Domnul exministru D. Brătianul în buna sa voinţă a dat 100 # în iuniul trecut la un ajutor, dar această sumă abia a putut să plătesc din datoriile pe timpul trecut, în care nu am avut de unde a-i trimite salariul său.

Prea înălţate Doamne, luaţi în consideraţie ruga unei dureroase mumi care ş-a împlinit cu religiozitate misia ei de mamă, şi vă rog binevoiţi a

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

vedea alăturatele drepturi ce are fiul meu ca să i se facă un stipendiu ; ordonați, vă rog să se facă un referat de onorabilul Consiliul Miniștrilor pe baza alăturatelor considerente și prin această legalitate se va bucura și acest fiu de binefacerile străbunilor lui.

Cu această înaltă grație mai adăogați la recunoștința și cotidienele mele rugi pentru sănătate, viață și prosperarea sfintelor Măriei Voastre dorinți.

A Măriei Voastre prea devotată, supusă
Maria Heliade Rădulescu

Considerentele —

Considerînd că elevul Ioan Heliade Rădulescu (fiul) după ce a terminat opt clase gimnasiale în școala statului cu succes, atît în studiu, cît și în conduită, a plecat la Paris spre a studia matimaticile, unde după un studiu de doi ani în școalile preparatorii, s-a dat esaminul, și din 220 concurenți abia au fost admiși 42 din școala centrală ; în acești 42 al 8-lea a fost I. Heliade Rădulescu clasificat între cei eminenți.

Considerînd că și la al doilea esamin din trecutul august e clasificat tot între cei eminenți ;

Considerînd că, matimatica, arhitectura și ingineria aplicată la mecanică sînt imperios reclamate de statul nostru pentru căile ferate ;

Considerînd că părintele acestui elev, d. I. Heliade Rădulescu a făcut mai multe servicii în literatura română într-un termen mai de o jumătate secol ;

Considerînd că dînsul a dat lecsii gratis în școala din Sfîntul Sava în timp de șase ani ;

Considerînd că în curs de șapte ani a ocupat posturi de inspector general și efor gratuit ;

Considerînd că în timp de cinsprezeci ani a oferit cărți în valoare pînă la două mii lei pe fiecare an spre împărțirea premiilor.

Aceste considerente pot fi îndestulătoare a se face stipendiu cel mare în care să intre plata școalei centrale, pe termen de cinci ani, începînd de la iuliul 1867.

(Orig.)
(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1867, Dir. a II-a, dosar 379, f. 727—728 ; copie A.I.G.C.).

V

I. Heliade Rădulescu către Ministrul Instrucțiunii [4]

Domnule Ministre,

În anul 1861 fosta eforie a Instrucțiunii Publice, în lipsa ce era despre o historie românilor, proprie de a se da în mîinile elevilor, a propus printr-o

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

programă o remunerațiune de 200 galbeni la cel ce va îndeplini mai bine condițiunile acelei programe.

Neînfățișîndu-se însă pînă la termenul pus nimeni spre a se oferi cu o asemenea scriere și propuindu-se apoi d-lui Florian Aaron, ca unui competinte, a elabora o asemenea scriere, remase programa în neexecutare, pentru că numitul bărbat se afla coprins de ocupațiuni urgenti.

Începerea anului școlar de toamna să apropia și școalele fiind lipsite de o asemenea carte, domnii efori de atunci îmi făcură onoarea a mă invita să iau asupră-mi această îndatorire.

Fiind însă că mă aflam și eu atunci unul din membrii eforiei, nu putui priimi a elabora la astă operă decît cu condițiunea de a renunța la acea remunerațiune de 200 #.

Făcui înse și mai mult, oferii și unul din teascurile tipografiei mele spre a tipări gratis 10 mii exemplare spre economia casei eforiei (ce oferi numai hîrtia); și spre a se scădea prețul acestei cărți la 70 paralle în folosul elevilor ce pînă aci cumpăra o asemenea carte cu preț îndoit.

Această historie a românilor în prescurtare, elaborată, examinată și încuviințată de membrii eforiei, se tipări, cum avum onoarea a arăta și fu revestită, cum se vede cu sigiliul sau timbru onorab. eforie.

Mai tîrziu, desființîndu-se eforia, nu cunosc cauzele pentru care această carte fu depărtată din școalele publice, și fu înlocuită prin altele.

Ediținea însă de zece mii exemplare, atît pentru claritatea cît și pentru prețul ei modic, fu desfăcută fiind căutată de amatori privați. Astăzi nu se mai află pe la librari nici un exemplar și fiind decis a da o a doa ediținne cu adăogiri oarecare relative la historia instituțiunilor române din diverse epoce, cum și a armelor sau pajorei diverselor provinții române ce astăzi se adună într-un singur scut, cutez, domnule ministre, a prezenta domniei-tale, un singur exemplar ce posed din prima ediținne, rugîndu-te să binevoiești a-l recomanda onorabilului Consiliu Superior al Instrucțiunii Publice, ai căruia cea mai mare parte din membri cunosc cuprinsul dosarului relativ la această scriere și sacrificiele ce cu mare mulțumire le-am făcut.

Am onoarea însă a te ruga, domnule ministre, să binevoiești după încuviințarea onorab. consiliu, a face să-și ia această carte locul său primitiv și legal introducîndu-se din nou în școlile publice.

În cazul acesta, mai cutez a te ruga, domnule ministre, ca să mi se acorde un credit la tipografia statului pentru tipărirea a zece mii exemplare, al cărora preț sau cost îl voi răspunde îndată de la desfacerea primelor exemplare.

Mă știi onorat, domnule ministre, a te ruga și prin această ocaziune să binevoiești a agreda încredințarea despre stima și înalta mea considerațiune.

I. Heliade R.

Nr. 5058 din 18 iunie 1869
(Orig.)
(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1869, Dir. I, dosar 2, f. 709—721; copie A.I.G.C.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

VI

Către Vegezzi Ruscalla [5]

Buc., 1869 sept. 25/7

Domnul meu,

Tăcerea mea a provenit şi provine din multul amarurilor ce am fost predestinat avea în toată viaţa mea. Nimeni nu mi-a văzut lacrima; n-am vrut să-mi audă lamentul; m-am reţinut d-a face parte amicilor din dorite pungenti şi multe şi varie ce în toate modurile le-am simţit.

Acum doi ani am pierdut pe cea mai mică din filiele mele; în anul acesta întreg, cu ora, cu minutul, am fost condamnat să fiu martur ocular la durerile atroci ce a martirizat pe soţia mea. Am trimis-o amalată la Viena, suferind de cel mai crunt reumatism nervos. Medicii o trimit a ierna în Italia. Mi-ar plăcea să vină în părţile locului, iar de nu va veni singură, numele de Italia nu mă lasă să tac; îmi fac o mare plăcere a-ţi scrie şi a ruga pe consoarta mea a-ţi trimite această scrisoare dinpreună cu un fragment din procesul verbal al şedinţei academice din Bucureşti din 15/27 sept. a anului curent.

Voi avea mulţumirea de a-ţi trimite şi primul volum din Cursul de poezie *Lyricele*. Al doilea volum este sub tipar care cuprinde epicele: Despre epopee în genere, o poemă epică originală care cîntă timpii antehistorici, cîntul I. Imnul creaţiunii, II. Androginul, III. Arburele ştiinţei, IV. Moartea lui Abel, V. Descindenţii lui Cain, redemptaţi prin travaliu, VI. Maritagiul fililor cerului cu filile oamenilor, VII. Deluviul, VIII Babylonia, IX. Alianţa lui Dumnezeu cu Omul, X. Sodoma şi Gomora, XI. Triumful sau victoria Omului în contra *Zeului Forţa*, XII. Israel popolul model Israel Christianismul.

După această poemă originală vine a doua carte din *Eneida* în exametru român, o poemă osianică în versuri libere, *Fingal* în cinci cînturi, *Infernul* din *Divina Comedie*, cinci cînturi din Ariosto, episodul *Dalindei*, cîntul VII din *Gerusalemme*, *Erminia*, două cînturi sau fragment epic *Michaida* şi termină cu o nouă Apocalipsă *Misterele din 30 Martie*.

Pentru volumul III, partea dramatică, sînt destinate: I. Şcoala clasică, şcoala romană, II. Prometeu, III. Mahomed, IV. Brutu de la Voltaire, V. O tragedie originală romană [6].

Voi trimite peste curînd şi operatul intitulat *Echilibru Antitesilor* ce acum eşi de subt tipar.

Din inimă îţi strîng mîna scumpe amice. Arată omagele mele la toată onorabila familie. Să trăieşti, domnul meu Ruscalla şi să ne vedem sănătoşi. Rechiamă-mă la suvenirea domnului Nigra.

Al domniei tale
cu totul devotat amic
I. Heliade R.

(Orig.)
(B.A.R., Achiz. 89/1966; copie A.I.G.C.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

VII

Demisia lui I. Heliade Rădulescu din comitetul Teatrelor[7].

[1869]

Domnule Ministre,

Ocupaţiuni multe, atît publice cît şi private, ne permiţîndu-mi a mai lua parte ca membru în Comitetul teatrelor, şi pe de altă parte văzînd din experienţă, în interval de doă stagiuni teatrale, că nu este nici o speranţă pentru ameliorăţiunea instituţiunii acesteia, ajungînd actorii pînă la anarhie neauzită, te rog, domnule ministru, să binevoieşti a face să mi se accepte a mea demisiune din această sarcină de astă dată, puindu-mă la dispoziţiunea înaltului guvern ori-cînd se va determina a face din teatru o şcoală de moravuri, de literatură română şi de puritatea limbei, şi a crea spre aceasta o şcoală specială în care să se însemne ştiinţele şi artele tributare la arta dramatică şi de morală necesarie la nişte oameni ce prin frumoasa lor profesiune, intrînd în rîndul cetăţenilor, cată să recunoască şi datoriele inerante cu drepturile de care se bucură.

Te rog, domnule ministru, şi cu această ocasiune să binevoieşti a agreda încredinţarea despre respectele mele şi de înaltă consideraţiune.

I. Heliade R.

Nr. 8898 în 18 noiembrie 1869

(Orig).
(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1869, Dir. a II-a, dosar 150, f. 623; copie A.I.G.C.)

VIII

Raport către ministrul Instrucţiunii

Domnule Ministre,

În urma scandalului întîmplat între români şi comitetul numit, poate pentru asemenea scandale, teatral, am fost dator atît guvernului pe care îl reprezentam în acea fonc̦iune, cît şi demnităţii mele a te ruga să binevoieşti a-mi priimi demisiunea şi n-am calificat nici felul nici cauza scandalului, crezînd că va putea rămîne necunoscut publicului.

Din dizgraţie însă cei cari au fost capabili de a comite asemenea scandal au avut şi imprudenţa de a-l divulga pe la redacţiuni de jurnale şi a treia zi s-a şi relatat prin Trompetta Carpaţilor din 23 octombrie trecut.

Membrii comitetului neştiind încă bine că îmi aveam demisiunea preparată, mă invitară a doa zi a veni şi eu în şedinţa ce avea a se ţine. Ducîndumă acolo, am văzut că este chestia de a se face o întîmpinare la articolul susmenţionat din Trompetta.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Eu care eram decis a mă trage din comitet și care nu voiam a se mai pomeni de acel scandal, mi-am dat părerea că ar fi ajuns a răspunde numai eu singur ca particular care mă vedeam menționat anume în articolul din Trompetta, și am adaos că ceea ce voi scrie o voi arăta și dumnealor, dacă voi mai fi în comitet.

S-a priimit aceasta, și așa aș fi făcut și dacă nu s-ar fi priimit. Am împărțit întîmpinarea mea în doă părți.

Una, ca să rectific, după credința mea de atunci, că scandalul nu s-a întîmplat între membrii comitetului pe cari îi credeam de bună credință unul către altul.

Și al doilea să arăt că scandalul, venind din afară ca și altă dată, poate că n-a putut proveni de cît de la inemici ai prosperării celor ce aduc o națiune a se afla pe calea binelui.

Iar cauzele și modul scandalului am voit să fie acoperite atît pentru onoarea membrilor, cît și pentru că nu aducea nici un folos publicului.

Cînd s-a dat întîmpinarea aceasta la tipar, nu mai făceam parte din comitet spre a o arăta și membrilor lui ; și nici că mai era necesitate de oare ce, acoperind fapta, pe de o parte îmi arătam simtimentele mele de considerațiune către dumnealor, și pe de alta vorbind despre inemicii ameliorării teatrului, nu puteam crede că aceia ar fi însuși d. Bengescul și consorți.

Întîmpinarea aceasta stă de față publicată în Trompetta din 30 oct. și nu pot ști ce a putut face d. Bengescul și consorții a nu fi mulțumiți de dînsa.

Partea întiia nu cuprinde decît despre buna credință ce credeam că a existat între membrii comitetului.

Partea a doa, nu privia întru nimic pe dumnealor, ci intrigile deplorabile de pe la 1832.

S-au supărat nu știu pentru ce, și de vreo zece zile s-au tot preparat în contra mea, pentru care am și avut onoarea a comunica domniei tale, pentru ceea ce au de gînd să publice și aceasta nu pentru ceea ce m-ar fi privit ci pentru decorul guvernului, crezînd că n-ar fi bine a se divulga scandalul pe față și anume.

Cum am prepus, așa s-a și întîmplat. Domnul Bengescul uitînd că este membru al Comitetului direcțiunii și al administrațiunii teatrelor, își dă titlu de comitet teatral, adică de al unor oameni ce vor de sine de a se da în spectacol, fără a se rușina de afrontul ce li s-a făcut și care se învederează că a fost provocat, instigat însuși de dumnealor.

Spun singuri în public că actorii și-au dat o hîrtie necuviincioasă, și provoacă pe jurnalul Trompetta a spune în ce termini anarhici era acea hîrtie.

Spune singur d. Bengescul, în numele comitetului teatral că a fost inspirată de un neadevăr *născocit* de unul din consorții dumnealui acea hîrtie.

Spune singur d. Bengescul că ca autoritate ce reprezenta guvernul, în loc de a ține acea hîrtie insolentă și a lua măsurele de a nu se mai repeta pe viitor niște asemenea fapte, din contra au făcut să dispară, și au înghițit afrontul ca niște părinți ai acestui scandal.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Pe lîngă acestea, tot ce este mai straniu, domnul Bengescul spune singur că este solidar cu făptuitorul scandalului și pare prin urmare că ne-ar arăta că n-are rușine a sta alături și a suscrie o asemenea ființă.

Tot însă ce este și mai anormal, este că arată că eu n-am spus adevărul și că se prezentă d-lui să-l arate cum l-a arătat.

Eu în adevăr nu știam că domnia sa și consorții îmi prepară curse, și am scris ce credeam, că adică a fost stimă reciprocă între mine și dumnealor.

Domnul Bengescul are coragiul a spune că n-a fost așa.

Eu am arătat niște intrige de la 1832, și d. Bengescul cade în eroarea cea scandaloasă d-a face lumea să crează că d-lui adică și consorții nu sînt de cît niște moștenitori și continuatori ai sistemei de intrige de acum 38 de ani!

Eu am dorit din toată inima să acopăr purtarea unuia din membri ce au fost autorul scandalului; fiind însă că d. Bengescul și consorții săi, au voit de sine a-și descoperi manoperele nedemne, și au făcut să afle publicul scandalul în tot adevărul său hidos, te rog domnule ministru să binevoiești a numi o comisiune înadins spre cercetarea cauzelor acelui scandal cum și a tuturor cauzelor ce au adus teatru într-o stare atît de deplorabilă.

Iar dacă onorabilul minister cunoaște, ca și publicul, cauza scandalului și a decăderii teatrului, cum și purtarea imprudentă a d-lui Bengescu și consorții, va face cum va fi de cuviință ca să nu ajungă lucrurile la mai mare scandal.

Și cu această ocaziune, domnule ministru, profit a te ruga, ca să binevoiești a agreda încredințarea despre înalta mea considerațiune.

Nr. 8950 din 14 nov. 1869 — I. Heliade R.

(Orig.)

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1869, Dir. a II-a, [dosar 150, f. 596; copie A.I.G.C.)

IX

Către Ministrul Instrucțiunii

18 0

Domnule Ministre,

Onorabilul domniei tale minister a binevoit, în urma unei petițiuni ce i-am dat, a consimți spre a face a se tipări în tipografia statului „Historia Românilor în Dacia" în a doa edițiune, aprobată mai întîi de fosta eforie a școalelor, și acum în urmă de către onorab. vostru Consiliu superior al instrucțiunii publice.

Condițiunile acestei tipăriri au fost:

1) Din suma de 10 mii exemplare să reție tipografia, după tipărire, atîte exemplare cîte să ajungă spre a acoperi costul tipăririi după cantitatea coalelor tipărite.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

2) Restul exemplarelor din zece mii să mi se remită ca proprietate a mea de autor.

După această punere la cale, avînd necesitate de hîrtia necesarie No. 4 pînă la 340 tomuri, m-am învoit cu d. Socec ca librar să procure d-sa hîrtia în prețul curent, și i-am propus ca în loc de bani să-i dau cărți cu un folos de 33 la sută scăzămînt, remîind restul proprietate a mea sau, dacă va voi, să cumpere acest rest cu bani în numerar și să aibă și de aci tot acel folos de 33 la sută.

Acum eșind de sub tipar cărțile, i-am propus să-și ia partea, și să numere banii pe partea mea, dacă voiește. Mi-a răspuns că nu se înlesnește de bani; atunci remîind asupra mea partea ce mi se cuvine, m-am dus la tipografie cu un legător ca să ia și să lege deocamdată 1.000 exemplare, spre a putea remite exemplarele cumpărate de onorabilul Minister al Instrucțiunii și de Primăria comunei.

Tipograful însă mi-a răspuns că nu le poate da, căci i-a comandat d. Socec să nu libere nici o coală! Nu știu de cînd d. director depinde de d. Socec, sau are ceva instrucțiuni superioare spre aceasta.

Mă rog dară, domnule ministre, să binevoiești a face ca d. director al tipografiei să-mi libere cărțile cuvenite și ce va avea d. Socec cu mine să-și caute prin căile legale.

Cu acea ocaziune, te rog ca totdeauna să binevoiești a agreda încredințarea despre stima și înalta mea considerațiune.

I. Heliade R.

[Rezoluția]: Pe de o parte se va invita directorul imprimeriei statului ca pentru acoperirea spezilor cu imprimarea cărții intitulate: „Istoria Românilor" de D. Heliade să oprească numărul cuvenit de exemplare conform adresei acestui minist. Nr. . . ., plus două sute — No. 200 —, cumpărate de minister deja de la dl. Heliade, pe care 200 broșîndu-le le va trimite de urgență minist. spre a se distribui ca premii; iar pe de altă parte se va întreba în virtutea cărui drept d-sa nu voiește a libera d-lui Heliade celalt rest de exemplare.

C. Esarcu

Nr. 3181 din 13 iunie 1870
(Orig.)
(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1870, Dir. a II-a, dosar 123, f. 386; copie A. I. G. C.)

X

Către Ministrul Instrucțiunii

[1870]

Domnule Ministre,

În anul 1860 și 1861, aflîndu-mă unul dintre membrii Eforiei de atunci a Școalelor și consultîndu-ne toți colegii, ne-am decis în următoarele punturi:

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

1) Pentru unitatea însemnămîntului şi a scrisului;
2) A se tipări cărţi în adins pentru acest cuget;
3) A se reduce cărţile la cea mai posibilă eftinătate.

Am luat şi eu parte a colabora, spre înfiinţarea unor asemenea cărţi didactice şi am produs cele următoare:

1. Abecedar
2. Carte de lectură
3. „ de ruge
4. Historia Patriei sau a României [8].

Pentru aceste operate era destinată o remuneraţie pînă la 400 # Aceasta am oferit-o spre creşterea fondurilor create pentru tipărire de cărţi.

Pe lîngă acestea, fiind că anul scolastic începea, şi tipografia eforiei fiind ocupată cu Monitorul şi toate hartele statului nu putea tipări cărţile cerute, am oferit maşina mea tipografică şi a tipărit gratis peste un milion de coale.

Cu această ocaziune, domnule ministre, îmi voiu face plăcerea ca printr-o scrisoare privată să-ţi relat împregiurările asupra unităţii limbei ş-a însemnămentului şi a acestei tipăriri.

De astă dată văzînd că lipsesc cu totul cărţi ce unifică şi limba şi metodul, şi cărţile mele didactice desecîndu-se cu totul viu a prezenta domniei tale susmenţionatele cărţi aprobate de eforie şi te rog a face ca să se introducă şi de esta dată în şcoale, promiţînd, pînă la începutul anului şcolastic a tipări cu aceeaşi unitate, tractate mici de catechise, historia sacra, aritmetică şi geografie elementară, şi în fine gramatica tipărită deja în 1828 şi aprobată pentru şcoale, tipărită acum, revăzută şi corectată şi foarte departe perfecţionată în metodul său.

Şi cu această ocaziune, domnule ministru, te rog a agreda încredinţarea despre stima şi înalta mea consideraţiune.

I. Heliade R.

Nr. 3844 din 21 iulie 1870

(Orig.)
(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1870, Dir. a II-a, dosar 125, f. 512; copie A. I. G. C.)

În „Prescriptu verbale" al şedinţei din 29 iulie 1870 a Consiliului permanent al Instrucţiunii se aprobă ca Abecedarul, Cartea de ruge şi Cartea de lectură să redevină cărţi didactice.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1870, Dir. a II-a, dosar 125, f. 511; copia A.I.G.C.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

XI

Către Ministrul Instrucțiunii

[1870]

Domnule Ministre,

Ocupat în adins de mai mulți ani pentru cărțile didactice, n-am lipsit a vedea că cărți pentru instrucțiunea și educațiunea specială a fetelor lipsesc cu totul, și mai vîrtos pentru profesorițe și institutoare, chemate a studia diversele caractere, și aplecări ale fetelor, diversele pasiuni ce mișcînd oamenii ca vaporul, devin utili sau virtuți bine îndreptate și devin din contra defecte sau și vițiuri, neobservate de timpuriu, sau rău îndreptate prin răsfățarea lor, am ales și am elaborat alăturata carte ce traită * prin historie mici despre pasiuni, caractere, defecte și bune calități și naturale excelente.

Acest mic operat, traita * articoli ca cei următori :

I Sturdiment, orgoliu
II Cochetărie, pedantism, urîte maniere
III Îndoit scopel, spirit romantic
IV Învățături de artistă
V Egoism

Asemenea carte instructivă, morală și atrăgătoare prin descripțiunile sale fiind de mare necesitate în școalele de fete atît pentru școlare cît și pentru instructoare și mame de familie, viu, domnule ministre, a te ruga să binevoiești a o supune la cercetarea onorabilului vostru Consiliu superior de instrucțiune, din preună cu alăturata opusculă despre ortografia română cea adevărată, bazată pe tradițiuni etnice de mai mult de două mii de ani și aprobată de societatea academică, și aflîndu-i oare care merit, să binevoiești a face ca din fondurile alocate pentru încuragiarea unor asemenea tipăriri, a se cumpăra de fiecare un număr suficient pentru școale de fete ca să serve de lectură în zilele de sărbători, iar tractatul de ortografie pentru profesorii scoalelor primare [9].

Această măsură mă va facilita nu puțin în spesele mele și mă va pune în stare de a continua mai cu curagi spre complectarea cărților necesarie la instrucțiunea și educațiunea junimii.

Prețul Tractatului pentru educațiune este de patru romanați și al ortografiei un romanat sau lei noi.

Te rog și cu această ocaziune, domnule ministre, să binevoiești a agreda încredințarea despre stima și înalta mea considerațiune.

I. Heliade R.

Nr. 4491 din 31 aug. 1870

(Orig.)
(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1870, Dir. I, dosar 79, f. 213; copie A.I.G.C.)

* Tratează; după francezul „traiter".

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

XII

Către I. D. Petrescu

București, 1870, sept. 17

Amatul meu domn[10],

A treia scrisoare cu aceasta și n-am nici un răspuns la invitarea ce ți-am făcut a lua asupra d-tale organizarea unei librării în Tîrgoviște. Mai prin toate județele s-au aflat oameni cari să se folosească cu cărțile didactice. Iată, spre exemplu, ce s-a trimis cu prima expediție pentru deschiderea școalelor prin toate județele.

	Romanați[11]
1000 abecedare a 10 bani	100
1000 Noțiuni gramaticali a b. 15	150
1000 Noțiuni enciclopedice a 20 b.	200
1000 Ruge a 30 bani	300
1000 Geografiea a 2 rom.	2000
1000 Istoria sacră a 2 rom.	2000
500 Istoria românilor a 1/2 rom.	250
800 Ortografice a 8 rom.	640
	1840
Suma din apoi	1840
1000 Grămatice a 3 rom.	3000
1000 Aritmetice a 3 rom.	3000
1000 Cosmografice a 2 rom.	2000
	10840*

Mai toate s-au vîndut și fiecare din librari s-au folosit în luna aceasta de la 3 pînă la 4000 lei numai într-o singură lună. Erai și d-ta să aibi un folos asemenea dacă începeai de cînd ți-am scris. Poate că ești prea avut și întorci spatele unor asemenea bagatele de venituri.

Răspunde, te rog, să-ți trimit cărțile sus arătate. De ce nu vii prin București?

Al domniei tale amic

I. Heliade R.

(Orig.)
(B. A. R., *Mss. rom.* 3748, f. 236—237 ; copie A. I. G. C.)

* Sumele sînt totalizate greșit de Heliade.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

XIII

Extras de deces al lui I. Heliade Rădulescu

Din registrul pentru morţi de pe anul 1872 al fostului oficiu din circomscripţia II col. de Galben.
No. 733
Astăzi anul una mie opt sute şaptezeci şi doi, luna mai, treizeci, arătîndu-se d-lui Ion Ion Heliade Rădulescu a înregistra în registrele statului moartea părintelui său, Ion Heliade Rădulescu, mort la douăzeci şi şapte încetatei luni aprilie, în vîrstă de ani şaptezeci, şi care a încetat din viaţă în suburbia Scaunele, strada Polonă No. 20, după declaraţiunea martorilor, fiul d-lui, Ion Ion Heliade Rădulescu, fiul decedatului, de ani treizeci şi d-lui Mihail Ghenovici, de ani douăzeci şi opt, funcţionar, domiciliat în suburbia Sf. Gheorghe nou. Şi fiindcă comisarul colorii carele a fost însărcinat de familie să anunţe pe oficiu statului civil, nu a făcut negreşit pentru că cazul a fost excepţional, şi de domeniul public, însă după legile dominante tocmai un personaj eminente ca decedatul Ion Eliade, părintele literaturii române urma a fi înregistrat, şi noi Niculae Andronescu, ofiţerul stărei civile al comunei Bucureşti, circumscripţia a II-a, deşi n-am avut cunoştinţă de domiciliul unde au deces ilustrul repauzat, avînd convicţiune de moartea acestui bărbat, încredinţîndu-ne noi înşine astăzi, am trecut în condici pe repauzatul şi am subscris împreună cu martorii aci subscrişi.
Martori I. I. Heliade Rădulescu
M. Ghenovici
ofiţer, V. Andronescu
Acest extract s-a dat conform registrului No. 252—1888 ianuarie 19, la ofiţerul Stării civile la Primăria Comunei Bucureşti.
(Orig.)

(Arh. Stat. Buc., dosar căsătorii nr. 252, 1888, f. 5 ; copie A.I.G.C.)

B

Acte în legătură cu bursa lui Ion I. Heliade Rădulescu

Pe lîngă documentele referitoare la bursa lui Ion I. Heliade Rădulescu publicate mai sus, în arhiva Institutului se mai află o serie de acte (copii) privitoare la aceeaşi chestiune. Din ele reiese că :

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

În 1864, Ion I. Heliade Rădulescu, absolvent al gimnaziului, solicită Ministerului Instrucțiunii o bursă la Paris, pentru a urma matematicile sau științele naturale. Rezoluția opinează prezentarea la concurs.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1864, Dir. a II-a,
dosar 1312, f. 17; copie A.I.G.C.)

În 1865, Maria Heliade Rădulescu cere printr-o petiție jumătate de bursă pentru fiul ei, plecat la Paris cu mijloacele modeste ale familiei.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1865, Dir. a II-a,
dosar 729, f. 254; copie A.I.G.C.)

La răspunsul ministerului că legea nu permite acordarea de burse fără concurs, Maria H. Rădulescu revine cu o petiție în 31 august 1866 și obține un ajutor anual de 140 galbeni, după cum aflăm dintr-un raport ministerial din 1867.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1866, Dir. a II-a,
dosar 437, f. 280; 1867, Dir. a II-a,
dosar 378, f. 729; 1867 Dir. a III-a,
dosar 521, f. 135; copii A.I.G.C.)

La 25 septembrie 1868, Maria H. Rădulescu cere printr-o nouă petiție ca fiul ei să fie întreținut de minister fără întrerupere. Ministrul D. Gusti sporește ajutorul cu încă 100 galbeni.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1868, Dir. a II-a,
dosar 532, f. 33, 91, 617, 618, 620, 688;
copii A.I.G.C.)

Toate acestea nu rezolvă definitiv problema, căci Maria H. Rădulescu revine în 17 noiembrie 1869, cerînd trecerea fiului ei printre bursieri. I se răspunde că se va prelungi pe încă un an subvenționea de care Ion I. Heliade Rădulescu s-a bucurat și în trecut.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1870, Dir. I.,
dosar 123, f. 157—158 și
dosar 125, f. 156; copii A.I.G.C.)

Din 1870 există cîteva cereri de eliberare a ajutorului întîrziat, precum și o cerere a lui Ion I. Heliade Rădulescu însuși, trimisă din Bruxelles cu data de 24 septembrie 1870, în urma căreia i se acordă un ajutor de 600 franci din fondul de ajutor pentru elevii din străinătate.

(Arh. Stat. Buc. *Min. Instr.*, 1870, Dir. a II-a,
dosar 123, f. 532, 533, 903—904;
Dir. a III-a,
dosar 533, f. 99—100, 268, 296—297;
copii A.I.G.C.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Lege dată de Locotenența domnească a Principatelor Unite în martie 1866, privind acordarea unei pensii de 1666 lei 26 2/3 parale pe lună, adică 20000 lei pe an lui Ion Heliade Rădulescu.

Votată de Adunarea electivă a României în 15 februarie 1866 cu 75 voturi, 11 contra și 20 abțineri [13].

Semnatari: General N. Golescu, L. Catargiu și N. Haralambie.

(*M. Of.*, 1866, nr. 56, p. 249)

Raportul primului ministru, în același timp ministru de interne, Ion Ghica, nr. 175, din 17 decembrie 1859, prin care se cere lui Alexandru Ion Cuza să-și dea consimțământul pentru suprimarea ziarului *Curierul român*, de sub redacția lui I. Heliade Rădulescu, deoarece a publicat un articol în chestiunea dizolvării Adunării naționale, conținînd pasaje insidioase, ce pun în discuție persoana domnitorului.[12]

(*M. Of.* 1859, nr. 155, p. 617)

— Petiția nr. 1889 din 22 aprilie 1868 către ministrul Instrucțiunii în care I. Heliade Rădulescu își prezintă opera „Curs de poezie generală" și o propune spre cumpărare ministerului.

„În această carte de patru volume se coprind capetele d-operă ale poezielor celor mai cultivate limbe antice și moderne cum și poemele naționale scrise de mine în diverse circumstanțe.

Această carte este utilă pentru tot românul și mai vîrtos pentru junimea studioasă și aceasta mă face, domnule ministre, a înfățișa domniei tale cu onoare alăturata programă, și a te ruga să binevoiești a face să se examine de bărbații competenți, și de se va afla de cuviință să se ia și de acest onorabil minister cîteva exemplare spre a se împărți drept premiuri la examenele ce se apropie".

Se specifică în continuare prețul și se cere ca abonamentul să fie făcut pentru toate patru volume.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1868, Dir. I, dosar 494, f. 177; copie A.I.G.C.)

Rezoluția este favorabilă: ministerul va cumpăra 36 exemplare din vol. I și 36 din vol. II. Alte cîteva adrese ministeriale se referă la acest lucru.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1868, Dir. I, dosar 418, f. 2—3; dosar 494, f. 176, 179; Dir. a III-a, dosar 780, f. 34—35; 1869, Dir. I, dosar 76, f. 175; copii A.I.G.C.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

— Adresa ministerului Instrucțiunii nr. 4331 din 23 mai 1870 prin care se răspunde cererii lui I. Heliade Rădulescu din 29 aprilie 1870 de a se alege pentru premiile școlare cîteva din cărțile sale. Ministerul aprobă cumpărarea următoarelor cărți : 10 exemplare din *Curierul de ambe sexe* în cîte 5 volume, 10 exemplare din *Biblioteca portativă*, în cîte 5 părți, 10 exemplare din *Curs de poezie generală* în cîte 3 volume ; 200 exemplare din *Istoria românilor*, 20 exemplare din *România* și 30 exemplare din *Creștinismul și catolicismul*.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1870, Dir. I, dosar 79, f. 41, 43, 27—28 ; copii A. I. G. C.)

Petiția librarului Socec din iulie 1870, înaintată Imprimeriei Statului prin care arată că are dreptul de a dispune de întreaga ediție a *Istoriei Românilor* de Heliade Rădulescu, conform contractului încheiat cu acesta. Socec cere în consecință să nu se elibereze nimănui nici un exemplar din această operă fără autorizația sa.

Contractul anexat în copie la petiția amintită mai sus este următorul :

„Încheiat între D-nii I. Heliade Rădulescu și D-nu Socec et Comp. pentru tipărirea Istoriei Românilor în a doa edițiune :

I. D-nu Heliade Rădulescu ca autore și proprietar al acestei opere, pune compoziția sa sub tipar în tipografia statului, în no. de zece mii exemplare.

II. Pentru prețul tiparului acordîndu-se de la guvern creditul de a răspunde costul tiparului, după terminarea tipărirei, din desfacerea cărților, se va răspunde de către D-nu Heliade Rădulescu la tipografia statului costul tiparului.

III. D-nu Socec et Comp. puind hîrtia necesară la zece mii esemplare de no. 4 în prețu de 17 lei vechi topul, vor avea dreptul de a desface D-lor singuri cărțile pe prețul de un leu nou și zece bani esemplarul, pînă cînd va avea înapoi suma avansată în hîrtie și pentru legat, iară pentru acest avans va avea un profit din cărțile desfăcute cîte 33 la sută, va avea prin consecință drept de a lua d-lor în primire de la Direcția Imprimeriei Statului întreaga cîtățime a esemplarelor acestei edițiuni.

IV. Restul cărților ce va rămîne după plata tiparului și după rembursarea banilor avansați cu rabatul de 33 la sută va fi proprietatea d-lui Heliade Rădulescu.

Spre știință, s-au făcut doă asemenea contracte dîndu-se fiecăria parte cîte un esemplar egal, subsemnat de ambele părți contractante.

/Semnați/ I. Heliade, Socec et Comp."

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1870, Dir. a II-a, dosar 125, f. 390—391 ; copie A.I.G.C.)

Directorul Imprimeriei Statului solicită ministrului Instrucțiunii să rezolve acest diferend, dar Ministerul își declină orice răspundere privind contractul dintre Socec și I. Heliade Rădulescu.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1870, Dir. a II-a, dosar 125, f. 387—388, 392 ; copie A.I.G.C.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Raportul nr. 9415 din 16 iulie 1870 în care directorul teatrelor, I. A. Cantacuzino, face cunoscut Ministerului Instrucțiunii că, în urma aprobării ministerului de a se efectua trei portrete mari pentru holul teatrului, a fost invitat D-l C. I. Stăncescu să execute portretele lui I. H. Rădulescu, M. Millo și C. Negruzzi.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1870, Dir. a II-a, dosar 150, f. 217—218; copie A.I.G.C.)

Petiția lui I. H. Rădulescu din septembrie 1870 adresată Imprimeriei Statului în care solicită să i se tipărească, în „mai multe sute de mii" de exemplare, cărțile didactice aprobate de minister.

„Avînd invitațiune cît autorisațiunea sau aprobarea onorabilului minister al Instrucțiunei publice spre a elabora cărțile didactice pentru clasele școalelor primare și a le publica în scop de a se unifica limba și didacția în termenii săi și în adevărata ortografie română desbătută în timp de trei ani sau sesiuni de onorabila Societate Academică și dezisă în unanimitate, și avînd că aceste operate didactice a se tipări în mai multe sute de mii ca să fie de ajuns pentru toate școalele române, viu a te ruga să binevoiești..."

Dintre cele 10 titluri propuse de Heliade spre tipărire, ministerul aprobă doar două: *Educația* și *Principiile de ortografia română*, lăsînd autorului grija tipăririi lor.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1870, Dir. a II-a, dosar 125, f. 739—742; copie A.I.G.C.)

Adresa nr. 8531 din 10 septembrie 1870 prin care I. Heliade Rădulescu este înștiințat că cele două cărți ale sale „Educațiunea" și „Principii de ortografie română" sînt aprobate pentru biblioteca școlilor de fete, fără a fi obligatorii. Ministerul va cumpăra un număr din aceste cărți.

(Arh. Stat Buc., *Min. Instr.*, 1870, Dir. I, dosar 79, f. 212—214; copie A.I.G.C.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Note

1 Scrisoarea pe care o publicăm e chiar din ajunul declanşării revoluţiei de la 1848 în Ţara Românească. Potrivit hotărîrii luate de comitetul revoluţionar, Heliade a părăsit în taină Bucureştiul, în noaptea de 6 spre 7 iunie (I. G. Bibicescu în *1848 în România*, Bucureşti, 1898, p. 65 împinge data plecării cu o zi mai tîrziu, în noaptea de 7 spre 8 iunie). Îl însoţea Ştefan Golescu. Ca măsură de precauţie cei doi călători au ieşit din oraş în trăsura lui C. A. Rosetti, care i-a şi întovărăşit o jumătate de oră, dincolo de barieră, pînă într-un loc convenit. Aici îi aştepta o altă trăsură, cu care urmau să-şi continuie drumul spre Islaz (C. Colescu-Vartic, *1848, Zile revoluţionare*, Bucureşti, 1898, p. 139).

Din textul scrisorii se vede că Heliade păstra secretul acţiunilor sale faţă de soţie.

2 *I. D. Petrescu* e o simpatică figură de paşoptist minor, format în afara nucleului cunoscut al mişcării, dar sub semnul aceloraşi convingeri. Născut la 1818, s-a călugărit în 1836, fiind hirotonit diacon la episcopia Buzăului şi numit profesor la seminarul episcopiei. La 1848 s-a manifestat activ de partea revoluţiei, indispunîndu-şi superiorii. Pare că a fost alături de preotul Ambrozie, faimosul „popa Tun", cînd acesta a intervenit să împiedice vărsarea de sînge pusă la cale de coloneii reacţionari Odobescu şi Solomon. Tot el ar fi adăpostit cîţiva ofiţeri polonezi din armata rusă, revoltaţi împotriva ţarismului şi în relaţie cu guvernul provizoriu.

După înfrîngerea revoluţiei, grav compromis, I. D. Petrescu a fost arestat, scos din cinul călugăresc şi trimis, din mai 1849, la schitul Ciolanul, ca „poslušnic mirean". A plecat de-aici la Rucăr, unde s-a întîlnit cu un alt prelat revoluţionar, aflat şi el în exil, arhimandritul Iosafat Znagoveanu, cel care-l secondase pe Cezar Bolliac la editarea *Expatriatului*. De la Rucăr, unde s-a căsătorit şi a rămas cîţiva ani, Petrescu a trecut, în 1858, la Cîmpulung. Obţinînd atestatul de profesor public a funcţionat în această calitate la Rîmnicul Vîlcea şi Tîrgovişte, fiind un timp şi revizor şcolar pentru judeţul Muscel. Către sfîrşitul vieţii a fost director al şcolii primare de băieţi nr. 1 din Tîrgovişte. N-am putut stabili cînd s-a produs moartea lui I. D. Petrescu; pare a fi survenit, în orice caz, după anul 1895.

I. D. Petrescu a publicat un volum, *Buchetul* (Tîrgovişte, 1889), în care-şi deapănă amintirile, fără talent, dar cu vioiciune şi o gravitate ingenuă. Vorbeşte cu entuziasm de revoluţie — în fond, marea aventură a existenţei sale modeste — şi deplînge „invaziunea turco-rusă". Sînt interesante instantaneele de închisoare: interogatoriul luat unui ţăran din Islaz, moartea unuia dintre fraţii Calina etc. Memoriilor propriu zise autorul le adaugă o povestire originală: *„Vechi episod istoric. Dinte pentru dinte şi ochi pentru ochi*, precum şi un florilegiu de maxime: *Diverse cugetări alese*.

3 Se pare că I. Heliade Rădulescu a avut 7 copii, dintre care 2 s-au stins de timpuriu — un băiat, Virgiliu, înainte de 1830 şi o fată, Virginia, în 1832. Un băiat şi patru fete au trăit. Băiatul e Ion I. Heliade Rădulescu, de care va fi vorba pe larg, mai la vale. Fetele se numeau Sofia, Virgilia, Maria şi Eufrosina. Ştirile pe care le posedăm despre ele sînt incomplete. Sofia s-a născut în 1837 (cf. *Of. Stării civile Amzei, Registrul morţi*, 1909, I, fila 140, act nr. 275), s-a călugărit, a ajuns stareţă a metocului Ciorogîrla şi a mînăstirii Sumurcăşeşti. Virgilia s-a

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

născut în 1846, a trecut printr-o slujbă publică deoarece a decedat în 1906, ca pensionară (*Cf. Of. Stării civile Amzei, Registrul morți*, 1906, I, fila 397, act nr. 793); necăsătorită, a înfiat în 1903 pe cei doi copii naturali ai fratelui ei, anume Stela și Mircea. De Maria știm doar că a murit în 1867 iar Eufrosinei îi cunoaștem doar numele. În documentele de la 1848 se întîlnește și numele unui locotenent Zalic, căruia i se atribuie calitatea de fiu natural al lui Heliade (v. G. Călinescu, *I. Eliade Rădulescu*, *op. cit.* p. 37—38).

Ion I. Heliade Rădulescu s-ar fi născut în 1847, după actul de căsătorie (*Arh. Stat. Buc.* 1888, *Dosar căsătorii* nr. 252), în 1846, după un act cu martori, întocmit ulterior. Mai plauzibilă e prima dată întrucît a doua contrazice anul de naștere al Virgiliei.

Ca unic descendent (legitim) în linie masculină, Ion I. Heliade Rădulescu întruchipa desigur marile speranțe ale familiei. După terminarea gimnaziului, fu trimis la Paris, apoi la Bruxelles. Obținerea unei burse, strict necesară datorită jenei financiare în care Rădulești au trăit tot timpul, după întoarcerea din exil, a fost o grea încercare pentru familie. Reiese din documente că mai ales Maria Heliade și-a asumat sarcina de a se război cu autoritățile, petiționînd mereu, fără să se lase impresionată de insuccese, cu o energie suplicativă și o încăpățînare de care e capabilă doar o mamă exemplară. Fie că Heliade voia să-și cruțe umilința unor refuzuri, fie, mai probabil, fiindcă se rezerva pentru ultima instanță, el a rămas oarecum în espectativă. În ciuda greutăților, Ion I. Heliade Rădulescu a izbutit totuși să rămînă în străinătate cîțiva ani și dacă nu s-a întors cu o diplomă răspunderea îi aparține integral. El a frecventat timp de doi ani o școală preparatorie, apoi și-a luat bacalaureatul cu brio (clasificat al 8-lea între 220 candidați), dar s-a poticnit — pare-se — în pragul Politehnicii. Revenit în țară fără un certificat superior, a trebuit să se resemneze cu slujbe modeste. Trece prin multe locuri, fără a prinde rădăcini undeva și a face, propriu vorbind, o carieră. E, rînd pe rînd, bibliotecar la Biblioteca centrală a statului, funcționar în Direcțiunea învățămîntului primar și normal, sub-director al internatului Sava, membru în Consiliul de administrație al Casei de depuneri, funcționar la Cameră. Desigur, îl apăsa și ereditatea : la umbra unei mari reputații meritele proprii răzbesc cu greu. Pe urmașul omului ilustru toți îl chestionează avid : „ești fiul lui cutare?" ca să se mire apoi că nu întîlnesc la progenitură însemnele geniului patern. Ion I. Heliade Rădulescu a avut o legătură nelegitimă cu o italiancă, Antoaneta Maria Fazoneli (Fandoneli sau Fordanelli), din care au rezultat cei doi copii înfiați de Virgilia. S-a căsătorit cu Paulina Peppe, de religie mozaică, văduva unui dentist din Odesa, cu 17 ani mai tînără. A avut cu ea un băiat, numit Longin.

Remarcabil în biografia aceasta foarte comună este felul mișcător în care fiul se devotează memoriei tatălui. De-a lungul anilor, Ion I. Heliade Rădulescu se străduește în adevăr, cu o admirabilă tenacitate, să reediteze scrierile lui Heliade, deși dezafectarea publicului și propria-i lipsă de pricepere îi vor crea dificultăți imense. Nu numai că tînărul își apreciază fără rezerve părintele, dar el îi moștenește și cusururile și animozitățile. În orice caz, eforturile de a-l reintroduce în circuitul culturii și ieșirile polemice împotriva celor care continuă să dezaprobe sau numai să cîrtească, hotărîrea neclintită de a-și așeza părintele pe soclu, făcînd din el oracolul și spiritul tutelar al pașoptismului, lasă o impresie curioasă, în același timp de anacronism și ingenuitate. E limpede că toate obstinațiile lui Heliade-senior trecuseră la Heliade-junior. Din păcate, nu și capacitățile.

Dintr-o înștiințare publicată în fruntea volumului, intitulat pompos și în scară : *Curs de poesie generale. Dramaticele. Brutu. Tragedie în cinci acte după Voltaire*, București, 1878, aflăm că Ion I. Heliade Rădulescu se adresase încă din 1871, în mai multe rînduri, miniștrilor Cultelor și

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Afacerilor Interne propunîndu-le reeditarea operelor literare, istorice, filozofice, morale şi religioase ale lui Heliade, cu excepţia celor politice, a căror tipărire şi-o rezervase personal. Creditarea acestei întreprinderi de interes naţional trebuia s-o facă statul, dar numai în faza iniţială, a tiparului şi lansării volumelor, dat fiind că pînă la urmă era de aşteptat un cîştig net între 30 — 50%. Cum? În chipul cel mai simplu : scoţînd un tiraj de 2 000 exemplare, din care o jumătate destinat acoperirii cheltuielilor. Se vede că miniştrilor la care apelase Ion I. Heliade le lipsea priceperea financiară de vreme ce ei nu acceptaseră avantajoasa propunere, care revoluţiona întreaga aritmetică a muncii editoriale ! În schimb, continuară să favorizeze diverşi autori mediocri, cărora le puneau la dispoziţie tiparniţele statului în mod gratuit. Neputînd obţine concursul oficialităţii, Ion I. Heliade fu obligat să se adreseze unui particular, găsit în persoana tipografului P. M. Cucu. Acesta îşi luă sarcina publicării operei lui Heliade în „vreo 30 volume" însă cu condiţia că „românii vor cumpăra cît mai repede" cele 4 000 exemplare din *Brutu* care reprezenta un fel de „test " al rentabilităţii întregii afaceri. Aveau să urmeze — anunţa Ion I. Heliade — *Mahomet*, *Norma* şi *Prometheu*, un volum de satire, unul de poezii diverse, apoi *Istoria critică universală* şi celelalte, toate operele lui Heliade fiind reproduse „cu ortografia sa". Din păcate, românii nu s-au grăbit să cumpere *Brutu*, iar împlinirea magnificului plan de reeditare s-a amînat pentru mulţi ani.

În 1892, Ion I. Heliade reuşeşte să scoată *Istoria critică universală*. Cu acest prilej, anunţă reînceperea *Curierului de ambe sexe*, întrerupt la tomul al VI-lea, din cauza revoluţiei de la 1848. Va tipări cîte o fasciculă lunară de 2 coale, totalizînd cca 25 coale anual, la un preţ de 10 lei abonamentul („este cea mai ieftină revistă din ţară"). În plus, abonaţii vor avea şi un rabat de 20% asupra altor opere de Heliade, aflate în depozit.

Din Curierul de ambe sexe (de la numărul 2 — *Noul curier de ambe sexe*) au apărut 4 numere, în 1893 şi 1894. Abonaţi erau puţini şi-şi plăteau cu întîrziere contribuţia, în ciuda apelurilor repetate ale lui Ion I. Heliade. În numărul 4, într-o notiţă datată 9 iulie 1894, după ce justifică întîrzierea apariţiei prin greutatea acoperirii cheltuielilor, editorul încheie amar cu promisiunea că revista va ieşi din nou la 1 octombrie 1894, *dacă* vor fi destui abonaţi. Dacă nu, „vom aştepta timpuri mai propice". Ceea ce s-a şi întîmplat.

Materia cuprinsă în *Noul Curier de ambe sexe* e un talmeş-balmeş de fragmente literare, lingvistice , filozofice şi politice, atît traduceri cît şi originale, însoţite, pe-a locuri, de comentariile editorului şi de cîteva poezii de tip encomiastic, închinate lui Heliade, în timpul vieţii sau după moarte (găsim, alături de M. Eminescu, pe George Creţeanu, G. Băileanu, Grecea da Roma, Marie Nizet — autoarea unei cărţi *Chants de la Roumanie*, Paris, 1878). Reproducînd o prefaţă a lui Heliade, din 21 februarie 1865, la un prezumtiv curs de istorie universală a literaturilor, ce ar fi trebuit să apară în „periodurile" VI — IX ale seriei II a *Curierului de ambe sexe*, Ion I. Heliade deplînge lipsa de încurajare oficială pentru proiectele părintelui său. Heliade a fost împiedicat să creeze, deşi scrierile sale „ar fi făcut fala românilor". „Din nenorocire — arată el — geniurile nu se produc decît din secole în secole, chiar la naţiunile cele mai mari. Trebuie să treacă mult pînă să mai apară un Homer, Virgiliu, Dante, Victor Hugo, Shakespeare, Schiller, Goethe etc. Şi cînd românii au şi ei cîte unul este de datoria guvernelor d-a înlesni tipărirea operelor sale". Prigonirea marelui om continuă şi două decenii după moartea sa. Ion I. Heliade e scandalizat în mod special de atitudinea lui Titu Maiorescu, căruia Heliade i-ar fi oferit bursă în străinătate şi pe al cărui tată îl ajutase să devină director al Eforiei şcolilor la 1860. Totuşi Titu Maiorescu „persecută şi urăşte" amintirea binefăcătorului său. Dovada : din ediţia versurilor lui Eminescu a înlăturat poezia *La Heliade* şi, neavînd „curajul" să se lege direct de me-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

moria autorului *Echilibrului între antiteze*, l-a însărcinat pe tînărul N. Iorga să scrie un articol de critică răuvoitoare (Referirea e la o recenzie a *Scrisorilor din exil*, în *Timpul*, din 5 martie 1893).

După pieirea *Noului Curier de ambe sexe*, Ion I. Heliade a continuat să se ocupe de editarea operelor lui Heliade, izbutind să dea la iveală, între 1894 — 1914, mai multe volume. Toate cuprind, pe lîngă manuscrisele tatălui şi comentarii ale fiului, ba chiar mici lucrări autonome, polemici cu diverşi difamatori, ca fostul domnitor Gh. Bibescu sau publicistul D. Teleor, şi puncte de vedere în diverse chestiuni de interes obştesc. Pînă la sfîrşit, numele Heliade pare să devină o firmă sub care se publică lucrările unei dinastii. Ortografia utilizată nu e cea mai mică bizarerie a acestor texte, scoase parcă din lada cu vechituri, groteşti prin lipsa de aderenţă la realitatea limbii şi totuşi impunînd respect prin pietatea conservării tuturor particularităţilor versiunii originale. În pofida timpului scurs, a eliminării etimologismului şi oficializării scrierei fonetice, Ion I. Heliade refuza să ia act de schimbările produse. „Nu putem typări nici o scrisoare a părintelui nostru — afirma el în 1901 — nici a nóastră de quât cu ortographia que dênsul a întrebuinţat în *Biblie*, *Biblice* şi *Equilibru între antithese*. Ea este quea mai raţională şi quare se appropie mai mult de quât tóte quelle l'alte systeme ortographice de limba latină şi limbile surori". Scriitorii romanităţii apusene — arăta Ion I. Heliade — n-au cutezat să se depărteze aşa de mult de latină ca cei de la noi, care readuc în uz slavonisme căzute în desuetudine : cinste, slavă, ceas, vreme. Aceasta este ca şi cum am pune barbă unei statui a lui „Stephan quel Mare" ! Fiind cea mai „raţională", ortografia propusă de Heliade ar trebui respectată, aşa cum toate popoarele de cultură respectă ortografia folosită de marii lor scriitori !

Cît priveşte opiniile politice ale lui Ion I. Heliade ne vom opri la proiectul său de lege electorală, dat în vileag în broşura : *Votul universal şi răzvotul universal de I. Heliade Rădulescu. Edifia a patra. Modificarea legii electorale în folosul intelectualilor de I. I. Heliade Rădulescu fiu*, Bucureşti, 1914. Principiul e că un sistem reprezentativ echitabil trebuie să se bazeze pe gradul pregătirii intelectuale şi nu pe avere. În consecinţă, Ion I. Heliade preconizează trei colegii, în ordinea graduală a studiilor. La colegiul I ar urma să voteze doctorii, licenţiaţii în litere şi ştiinţe, magistraţii, profesorii universitari şi secundari, membrii Academici, militarii de la maior în sus etc., precum şi autorii de opere remarcabile, indiferent dacă au sau nu diplomă (excepţie inspirată evident de cazul Heliazilor — tatăl şi fiul !) La colegiul al II-lea s-ar prezenta : profesorii din învăţămîntul elementar, judecătorii de pace, bacalaureaţii, militarii de la sublocotenent la căpitan etc. La colegiul al III-lea ar rămîne absolvenţii a cel puţin trei clase primare sau cei care ştiu scrisul, cititul şi cele patru operaţii. Proiectul lui Ion I. Heliade se ocupa şi de modalitatea alegerii senatului, ca şi de alte probleme referitoare mai ales la libertatea, secretul şi obligativitatea votului. De prisos să spunem că şi această publicaţie a lui Ion I. Heliade a avut soarta celorlalte : s-a pierdut în indiferenţa generală. Totuşi — după cum avea s-o demonstreze viitorul — procesul reconsiderării lui Heliade şi al situării lui în familia marilor spirite ale culturii româneşti era în plină desfăşurare. Ion I. Heliade n-a apucat să trăiască momentul îmbucurător al revizuirilor. Îi rămîne oricum meritul de a nu fi desesperat de venirea lui.

4 În ultimii săi ani, Heliade a încercat în mai multe rînduri, probabil sub imperiul greutăţilor materiale care-l hărţuiau, să obţină din partea Ministerului Instrucţiunii cumpărarea de cărţi, dintre tipăriturile sale recente, fie sub forma introducerii în şcoli ca manuale, fie pentru a servi la acordarea de premii. Petiţia pe care o publicăm se referă la *Prescurtare de historia Romanilor sau Dacia şi Romania*, Bucureşti, 1861, 199 pag. Prin adresa nr. 8995 din 14 iulie 1869, Ministerul Instrucţiunii îi comunica lui Heliade că lucrarea sa, *Prescurtare de historia Romanilor* a fost reprimită „cu plăcere" printre cărţile didactice. Imprimeria statului urma a da autorului

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

tot concursul în vederea retipăririi (*Arh. Stat. Buc., Min. Instr.*, 1869, Dir. I dosar 2, f. 710—720). Cartea a apărut în adevăr, în a doua ediție, sub titlul : *Elemente de historia Romanilor sau Dacia și Romania*, București, 1869, 270 p. Însă ieșirea ei a dat loc la un conflict cu librarul Socec, care avansase hîrtia necesară tiparului (V. infra, p. 189—190).

5 *Giovenale Vegezzi Ruscalla*, născut la 4 septembrie 1798 (Angelo de Gubernatis dă 3 decembrie 1799) și decedat, la adînci bătrînețe, la 29 decembrie 1885, a fost unul dintre cei mai inimoși și mai întreprinzători prieteni ai cauzei românești în Italia secolului al XIX-lea. Autodidact, întîi funcționar în administrația poștelor, apoi în ministerele de externe și afaceri interne, Ruscalla s-a identificat cu ideile Risorgimento-ului și a devenit un adept convins al lui Mazzini. Aparținea prin idei și formație acelor liberali generoși din primele decenii ale veacului, care împleteau lupta pentru emanciparea națională a propriului lor popor cu cea mai energică și dezinteresată acțiune în favoarea eliberării din aservire a tuturor națiunilor asuprite. Încă de la 1821, în timpul Eteriei, și la 1830, cînd avusese ocazia să călătorească prin Banat și Transilvania, Ruscalla a început să se apropie de români, împărtășindu-le aspirațiile și prețuindu-le valorile culturii, fiind printre cei dintîi care le face cunoscute compatrioților săi. La 1848, a preconizat sub influența lui Mazzini, un stat confederativ al germanilor, slavilor și latinilor din bazinul dunărean. Cald sprijinitor al Unirii, l-a ajutat pe Alecsandri, după înfăptuirea ei, în delicata misiune diplomatică de a obține recunoașterea dublei alegeri a lui Alexandru Ioan Cuza. Grație lui Ruscalla și ginerelui său, Constantino Nigra, care trăia la Paris, fiind secretarul legației Sardiniei, Alecsandri s-a bucurat în Italia de o primire mai mult decît prietenească și a putut ajunge fără întîrziere la Victor Emanuel și Cavour (G. C. Nicolescu, *Viața lui Alecsandri*, București, 1962, p. 308 — 309). La 30 iunie 1861 Vegezzi-Ruscalla a fost numit prin decret domnesc corespondent al guvernului român pentru studenții români din Italia. În același an el prefațează versiunea italiană a broșurii lui Al. Papiu-Ilarian, *Independența constituțională a Transilvaniei*. La 8 martie 1863 e proclamat cetățean de onoare al Principatelor Unite și i se acordă o subvenție ca să țină un curs de istorie și literatură română la universitatea din Torino, curs inaugurat la 15 decembrie 1863. În 1869 e ales membru de onoare al Academiei Române, împreună cu Edgar Quinet, la propunerea lui Heliade Rădulescu.

Vegezzi-Ruscalla a cunoscut pe cîțiva dintre fruntașii literaturii pașoptiste, servindu-i după puteri însă totdeauna cu un spirit cooperativ admirabil. A publicat numeroase articole despre literatura română, între altele în *Enciclopedia popolare*, unde vorbește de Heliade ca de șeful unei școli, căreia îi aparțin Cîrlova, Alecsandrescu și Bolliac. Printre traducerile efectuate de Ruscalla se numără și *Înșiră-te mărgărite* de Alecsandri, prima tălmăcire italienească a unei opere a poetului : *Conto popolare moldavo, posto in versi da Basilo Alecsandri tradotto da G. Vegezzi-Ruscalla e offerto alla sua cara figliuola Ida, nel suo onomastica dell anno 1858*, Torino, 1858.

Memoria acestui inimos filoromân a fost în mai multe rînduri evocată de istoriografia noastră literară. Dintre ultimele contribuții, notăm : Alexandru Marcu, *Un prieten uitat : G. V. Ruscalla*, în *Convorbiri literare*, nr. 3, 1927 ; Teodor D. Onciulescu. *Contributo alla storia della filologia romanza in Italia G. V. Ruscalla*, Napoli, 1937 ; Gh. Lăzărescu, *G. V. Ruscalla, primul profesor de limba română în Italia*, în *Analele Universității București, Seria științe sociale, Filologie*, 1963.

Despre deschiderea cursului de limbă și literatură română la Torino, în 1863, a scris un articol Aron Densușianu în *Amicul școalei. Foaie pentru înaintarea învățămîntului și a educațiunii la români* (Redigeată de V. Romanu, V, 1864, 22 februarie, nr. 4). Densușianu îl elogiază pe „marele bărbat", pe „ilustrul, flagrantul (sic !) și eruditul filoromân" comentîndu-i lecția inaugurală,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

care apăruse în broşură, sub titlul : *Prolusione al libero corso di lingua, litteratura e storia rumana nella r. Universita di Torino della il 15 dicembre 1863* da . . ., Torino, 1863

6 E interesant de comparat sumarul *Cursului întreg de poesie generale*, anunţat lui Vegezzi-Ruscalla în septembrie 1869, cu planul aceleiaşi opere, comunicat într-o scrisoare adresată lui G. Bariţ, la 28 noiembrie 1869, adică numai două luni mai tîrziu. „Poema epică originală care cîntă timpii antehistorici", deci *Anatolida*, cuprindea în acest ultim document 20 cînturi, făcînd o parte relativ largă mitologiei elene. Astfel, între *Maritagiul filiilor cerului cu filiile oamenilor* şi *Deluviul*, din textul reprodus de noi, se intercalează în scrisoarea către Bariţ patru cînturi : *Saturn, Prometeu şi Pandora, Jupiter şi Prometeu, Prometeu încatenat sau Desmot* (I. Heliade-Rădulescu. *Acte şi scrisori* adnotate şi publicate de Emil Vîrtosu, Bucureşti, 1928, p. 42—43). În rest, privitor la *Anatolida*, deosebirile nu sînt semnificative. E de observat, de asemenea, că întinderea ediţiei proiectate sporeşte în scrisoarea din noiembrie. Poezia epică ocupă aci volumele II, III şi IV aşa că partea dramatică vine de-abia în volumul V. Titlurile anunţate lui Vegezzi-Ruscalla se regăsesc toate în scrisoarea către Bariţiu (unde apar şi lucruri în plus) cu o singură excepţie : capitolul intitulat *Şcoala clasică, şcoala română*, care deschide volumul III (v. şi I. Heliade Rădulescu, *Opere*, ed. critică de D. Popovici, Bucureşti, 1943, vol. I, p. 495—496).

7 În toamna anului 1869, Heliade a intrat într-un conflict grav cu membrii Comitetului teatral. Cearta pricinuită de angajarea artistei Albina di Rhona a luat proporţii, degenerînd într-un veritabil scandal, datorită indiscreţiilor presei şi exploatării senzaţionale pe care au încercat să l-o dea diverşi inamici ai bătrînului, dar încă redutabilului publicist. Vom relata în cele ce urmează detaliile acestei întîmplări, care nu-i lipsită de semnificaţie, nici de pitoresc, aproape total necunoscută istoriografiei noastre literare (excepţie făcînd de o sumară menţiune a lui G. Bogdan-Duică în *Istoria literaturii române. Primii poeţi munteni*, Cluj, 1922).

Albina di Rhona, fostă primă subretă a unui teatru englez, venise de mai multe ori în Bucureşti, prin 1862—1863 şi 1866, în fruntea unei trupe specializate în spectacole uşoare, menite mai ales să-i scoată în lumină seducţiile trupului şi aptitudinile coregrafice. Din *Ordinea* (nr. 57, 1866) aflăm că după primul turneu artista lăsase „de gracieux souvenirs". În adevăr „elle a importé ici un genre mixte qui ne manque pas d'originalité. Elle joue, mime, chante et danse tout à la fois". E drept că dicţiunea ei franceză lăsa de dorit dar — constata îngăduitor cronicarul anonim — „on s'accoutume pourtant à son accent et l'on se laisse séduire par la gentillesse mutine de ses manières et surtout par sa danse souple et nerveuse". *Independenţa română* (nr. 1, 1867) nota la rîndu-i : „Dotată de natură cu un corp graţios, d-şoara di Rhona ştiu a face de a i se aprecia talentul său în chipul cel mai perfect. Jocul ei a fost atrăgător, jocurile executate „El capricho" şi „Varsovianca " îi dau ocaziunea ca dănţuitoare de a culege aplauzele cele mai meritabile şi de a fi chemată pe scenă în mai multe rînduri".

Încurajată, aşadar, de calda primire a publicului bucureştean, Albina di Rhona veni şi a treia oară pe meleagurile noastre, în 1869, de astă dată reflectînd la organizarea de reprezentaţii pe o întreagă stagiune, printr-un contract în regulă de concesionare a sălii teatrului. Socotea oare că profesia de „stea" îşi pierde căutarea sau, dimpotrivă, că ea trebuie exploatată la maximum? Rîvnea la o reputaţie ce i se refuzase aiurea sau pur şi simplu se plictisise de vagabondajul turneelor ? Fapt e că în 1869 o vedem pe Albina di Rhona prelungindu-şi escala în Bucureşti şi intrînd în conciliabule cu Comitetul teatral. Heliade, membru de prestigiu al numitului comitet, probabil convins de valoarea artistei, dar desigur şi sub imperiul unui capriciu de bătrîneţe, îi acordă un sprijin călduros. Au loc mai multe şedinţe. În 29 septembrie, fiind prezenţi Gr. Bengescu, directo-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

rul general al teatrelor și în această calitate președintele Comitetului, secretarul C. Stăncescu, I. Brezoianu și Heliade dintre membri, se decide, la insistențele celui din urmă, ca în scopul angajării Albinei di Rhona să se mărească prețul biletelor de loje și stal și să se cedeze artistei jumătate din venitul brut al spectacolelor. Dar într-o ședință următoare C. D. Aricescu se opune acestor clauze, pe care le consideră oneroase. După lungi discuții, acceptă totuși contractul, cu condiția includerii a încă unui punct, care să stipuleze : „Dacă după trei reprezentațiuni succesive nu se va încasa 100 galbeni pe seară, contractul să se socoată anulat". Acest punct stîrnește însă nemulțumirea artistei, care-și deleagă împresarul, un anume Goulard, să protesteze pe lîngă Comitetul teatral, la ședințele căruia, alături de cei doi membrii din oficiu, directorul teatrelor și secretarul, nu lua parte în mod regulat decît Heliade. Au loc noi pertractări încîlcite, asupra cărora nu insistăm. Se pare numai că în focul controversei Goulard a aruncat un cuvînt jignitor la adresa actorilor români. Cum era și firesc, s-au găsit binevoitori care să-l aducă repede la cunoștința celor interesați. Opoziția față de aranjamentul cu Albina di Rhona, deja schițată în cercurile din jurul teatrului, capătă astfel o nouă vigoare, ea transportîndu-se pe terenul înfruntării dintre susținătorii și dușmanii scenei românești. Totuși, în 29 septembrie, se ajunge la un compromis și contractul e gata de a fi semnat. Prin textul convenit, Albina di Rhona se obliga să respecte regulamentul teatral și să joace 8 piese, cîte una pe săptămînă. Repertoriul anunțat de ea cuprinde numai 6 titluri și se dispensează de orice comentariu : *O palmă pentru un sărutat*, *Camilla*, *O fată în încurcătură*, *Suzana și cei doi bătrîni*, *De trei ori măritată* și *Fiica trîmbițașului*. Actrița se angaja să joace și alte piese ce i s-ar fi încredințat, cu condiția să agreeze rolurile și să i se adapteze piesele în vederea valorificării depline a însușirilor ei scenice. Goulard urma să regizeze spectacolele „sub controlul comitetului" și să distribuie rolurile, de sub tutela lui scăpînd doar Matei Millo și soții M. Pascaly.

Cînd totul părea pus la punct și elucidat printr-un comun acord, deodată, izbucnește scandalul. Secretarul Comitetului teatral, pictorul C. Stăncescu, alarmează printr-un articol opinia publică, dezvăluind că Albina di Rhona oferă condiții dezavantajoase. Cam în același timp, cîțiva actori iau la rîndu-le atitudine, protestînd împotriva contractului și a injuriilor proferate de Goulard la adresa artiștilor români. Intervenția lor, în forma unei scrisori deschise publicate în *Trompetta Carpaților* (23 octombrie 1869), produce vîlvă. Pus direct în cauză Heliade dă o replică vehementă, pe care o reproducem mai jos, în *Trompetta Carpaților* din 30 octombrie 1869. El afirmă că Albina di Rhona făgăduise să înființeze o școală de balet, cu 20— 30 de „copile și juni", urmînd a pregăti cu ei baletul *Răpirea sabinelor* și că stagiunea teatrului trebuia să se deschidă cu *Hernani* de Victor Hugo, spectacol pentru care se împărțiseră și rolurile. Subminarea întreprinderii inițiate cu concursul artistei străine i se pare urzită cu tot atîta perfidie și ură față de cultura națională, ca pe vremuri uneltirile mîrșave ce duseseră la pieirea Filarmonicii ! Considerînd că i se făcuse un afront nemeritat și siclit de insinuările unor rău voitori sau pur și simplu ale unor neinițiați, care făceau haz de brusca pasiune pentru coregrafie a „unchiașului" (v. *Ghimpele*, 2 noiembrie 1869), Heliade nu se mărginește la denunțarea publicistică. În 6/18 noiembrie 1869 își dă demisia din Comitetul teatral (conf. actului reprodus de noi, p. 187) fiind înlocuit cu I. A. Cantacuzino, care va deveni în curînd, după plecarea lui Gr. Bengescu, director general al teatrelor. Dar, cu scrisoarea violentă a lui Heliade și cu demisia sa, chestiunea nu se închide.

Membrii Comitetului, învinovățiți de mașinații tenebroase și transformați de condeiul vindicativ al lui Heliade în inamici ai românismului și ai Artei (cu majusculă), se disculpă, aducînd la cunoștința publicului, prin aceeași *Trompetta Carpaților*, versiunea lor asupra afacerii. Ei arată că în contractul discutat cu Albina di Rhona nici nu fusese vorba de o școală de balet.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

sub îndrumarea artistei. Pe de altă parte, că aceasta pretinsese un onorariu atît de umflat încît activitatea teatrului ar fi fost condamnată, de plano, la deficit. În fine, că admiterea verbală a propunerilor dezavantajoase ale artistei străine avusese loc numai datorită insistenţelor repetate ale lui Heliade. *Trompetta Carpaţilor*, care publică acest material în numărul din 6/18 noiembrie 1869, îl însoţeşte de un comentariu defavorabil Comitetului. Un redactor anonim (care nu e Bolliac, aflat în acel moment la Paris) cere Ministerului Cultelor destituirea Comitetului, întrucît acesta s-ar fi solidarizat cu C. Stăncescu, autorul moral al tuturor celor petrecute. În numărul din 16/28 noiembrie 1869, *Trompetta* revine, pentru ultima dată, asupra penibilei afaceri, publicînd alte două scrisori, a lui Goulard, împresarul şi a lui Heliade. Heliade nu aducea elemente noi dar era obişnuit să aibe ultimul cuvînt. Goulard, în schimb, dezmintea că i-ar fi insultat pe artiştii români şi-l acuza pe Stăncescu de calomnie.

Războiul „scrisorilor" s-a terminat cu victoria lui Heliade însă, cu toate acestea, Albina di Rhona şi-a pierdut angajamentul. A cîştigat deci toată lumea şi, în primul rînd, scena românească.

Epilog : în 11 ianuarie 1870, Al. Papiu-Ilarian îi scria lui Gheorghe Barițiu : „Ocaziunea demisiunii (lui Heliade din Academie — n.n., P.C.) este o ceartă cu Kogălniceanu, din cauza unei dame anonime, baletista Albina di Rhona. Toată lumea rîde" (*Neamul românesc literar*, II, p. 349).

Dăm *in extenso* scrisoarea lui Heliade din *Trompetta Carpaţilor*, 30 oct./11 noiembrie 1869 : „Bucureşti 1869, octombrie în 26.

Domnule Redactor,

În seara din 24 octombrie un amic îmi vorbi de articulul relativ la o întîmplare adevenită din partea unora din actorii români ai Teatrului Naţional din Bucureşti, articul coprins în preţioasa domnieivoastre foaie din 23 ale acesteiaşi luni.

A doua zi, la 25 octombrie, citii acest articol şi fiindcă îl văz inspirat numai din interesul pentru binele teatrului cum şi din amorul adevărului, mă simţ dator, ca unul ce am onoarea a fi din membrii comitetului teatrelor României şi ca martur ocular la cele întîmplate, a face ca şi domnia voastră şi publicul să se convingă de adevăratul adevăr.

Mai întîi dar încep de unde începe şi articolul susmenţionat, adică de la *scandalul* ce se zice că s-a *comis în sînul comitetului* ; căci se cuvine mai întîi a se lumina opiniunea spre a se putea lua apoi măsurile necesare despre o reparaţiune oarecare.

Dacă o deplorabilă întîmplare ce a supravenit, sînt acum mai multe zile, s-ar putea numi, în adevăr, un scandal, acesta nu s-a *comis* în *sînul comitetului*, sau între membrii săi ce au fost totdeauna şi sînt în bună înţelegere sau armonie, ci a *supravenit* cu totul de dinafară, şi preparat, poate cu mult mai dinainte.

Cauza din care a provenit acest scandal este, în parte, foarte exact relatată în articolul d-voastre. Nu se spune însă de unde a provenit şi se tac multe amănunte foarte esenţiale pe care d-voastre nu le puteaţi şti.

De unde a provenit însă cauza ? Aceasta în adevăr nici noi nu o putem şti încă exact. Tot ce ştim însă este că nişte instrumente pasive au fost o mare parte din actorii români, făcînd excepţie de adevăraţii artişti.

Scandalul a fost mare şi de o anarhie neauzită şi în fond fără nici un cuvînt altul decît al unei simple invenţiuni de un neadevăr, sau dacă se poate cineva explica mai bine numai din cuvîntul unui proverb care zice : „pentru cinele pe care voiesc să-l omoare, se inventă pretextul că a turbat".

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Sînt din nefericire oameni, cum au mai fost şi altădată, cărora nu le plac ameliorăţiuni în Teatrul Naţional, numai pentru interesul de a avea ei sau ai lor monopolul, sau de a exploata publicul, sau de a absorbi subvenţiunile din partea statului.

Istoria teatrului român de la începutul său, de la 1832, este lungă şi procură materia unei scrieri aparte; o lăsăm de astă dată.

Tot ce putem spune, şi care este esenţial, este că scopul celor ce au înfiinţat Societatea filarmonică a fost ca să facă cu timpul din teatru o şcoală de bune moravuri unde să se vază virtutea răzbunată şi viţiurile dezaprobate şi flagelate cu ridicolul, o şcoală încă de cultura şi înaintarea limbii; cum şi de istoria popolilor în genere şi mai virtos a naţiunii noastre.

Ca să se poată ajunge la acest scop, s-a format mai întîi o şcoală dramatică în care s-au instituit catedrele următoare:

I Clasa de coregrafie sau de danţ, cum şi de scrimă sau arme, prin care să se deschele şi să se mlădie membrii corpului spre mişcări mai graţioase şi spre ajungerea la aplombul cuvenit fiecărui muvement cerut de fiecare simţiment sau pasiune. Această catedră s-a considerat ca puntul de plecare a primelor elemente. Cu aceasta s-a însărcinat repausatul Diupor.

II Şi de aceeaşi necesitate s-a instituit clasa de citit şi de scris pentru băieţii şi fetele ce începeau.

III Clasa de muzică vocală şi instrumente în care a fost profesor răposatul Vahman.

IV Clasa de bună şi corectă dicţiune şi de declamaţiune academică.

V Clasa de literatură dramatică, pe lîngă care se proiecta a se alătura şi altele de estetică, de mitologie cum şi de istoria teatrului antic şi modern. Se mai cerea cu timpul şi o clasă pentru filozofia sau fizionomia pasiunilor.

Spre elemente la acestea şi spre exerciţiu s-au tradus:

Mahomet, Alzira de la Voltaire; Saul şi Virginia de la Alfieri; Amfitrion, Avarul, Burghezul gentilom şi mai multe comedii de la Molière, precum şi din alţi autori francezi şi germani mai tîrziu, ca Marino Faliero, Ambi Foscari, Maria Tudor, Agelo, Mizantropia şi Pocăinţa, Regul etc.

Primele s-au explicat, s-au analizat, s-au studiat, s-au exercitat în şcoală şi s-au reprezentat pe scenă, fiind invitat public competent, nu spre a plăti sfanţigul sau galbenul, ci ca un jude încoragietor.

Ochii însă de dinafară, nevăzînd cu inima bună un asemenea avînt naţional într-o epocă de organizare, nu întîrziară de a deochia, cum se zice, acest frumos şi metodic început.

Şi voitorii de rău ai naţiunii noastre crezură că este mai îndemînatic de a face ca această instituţiune să se degenere de sine, fără să mai pregete dumnealor a o combate de faţă.

Ca să scurtăm, spunem că au reuşit, şi de atunci încă se degeneră teatrul cum se zice de toţi şi însuşi de actorii actuali, rămînd această instituţiune fără şcoală, fără profesori, fără modele, fără o direcţiune luminată, sistematică sau metodică.

Ci aceasta nu putu să dure mai mult. Generaţiunea actuală este cu mult mai naintată decît oamenii de la 1832. Publicul spectatorilor se compune de persoane luminate de toate stările societăţii şi de toate etăţile; gusturile s-au format după teatrele din străinătate văzute de cei mai mulţi şi proba este că teatrul italian şi altele sînt totdeauna pline de spectatori; pentru că plac oamenilor naturalul şi frumosul.

Care însă este cauza pentru care teatrul român este mai deşărt? au început a se întreb mulţi şi mai virtos membrii comitetului între sine. Să fie oare lipsa de simţiment naţional în locui-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

torii capitalei? — Nu, ne-am convins cu toţii şi mai virtos cînd am văzut junimea inteligînte, ca o manifestaţiune, abonîndu-se la cea mai mare lojă pentru stagiunea întreagă şi prezentîndu-se spre a inaugura începutul stagiunii în vestminte de gală.

Cauza nu a fost lipsa de simţiment naţional, ci ruşinea la mai mulţi de [a] nu asista ca marturi la decăderea graduală şi simţibilă a acestei instituţiuni.

Îmi place a crede că şi din partea guvernului nu mi s-a făcut onoarea de a fi invitat a lua parte în comitetul teatrelor, decît din patrioticul cuget de a regenera teatrul naţional. Îmi place a crede că şi din partea corpurilor leguitoare tot pentru acest scop s-au votat subvenţiile propusè de guvern.

Consultîndu-se membrii comitetului asupra măsurelor ce s-ar cuveni a lua spre a fi demni de aspiraţiunile junimii inteligenţi (sic) şi de cugetele binevoitoare ale guvernului şi reprezentanţilor naţiunii, se deciseră încă din anul trecut, pe de o parte întru a organiza înadins şi a traduce conservatoriul într-o şcoală ad-hoc, iar pe de alta a se prepara atît lecţiunile necesare şi a se provedea (sic) despre profesorii cuveniţi, cît şi de a se înmulţi repertoriul cu drame demne de un teatru în adevăr naţional.

Doi din membrii comitetului din multul zel de a vedea teatrul român pus pe calea aceasta şi dese uza subvenţiunea în crearea unei şcoale, presimţind poate ostacole ce ar putea interveni la un asemenea scop, cu mare părere de rău au fost nevoiţi a se trage din comitet.

Ministerul însă al Instrucţiunii Publice, fiind dator a lăsa subvenţiunea astfel după cum s-a fost votat de corpurile legiuitoare, n-a lipsit însă d-a complecta comitetul şi a-l invita verbal spre a examina starea actuală a conservatorului şi a ridige şi prezenta un proiect pentru ameliorarea sau perfecţionarea lui. Acest proiect era deja şi făcut încă din stagiunea trecută şi nu mai rămîne decît a-l mai lua în cercetare.

Eu din parte-mi preparai pentru stagiunea aceasta cîteva drame, din care aşteaptă atît tiparul cît şi scena cele următoare, adică :

Mahomet, Brutu, Hernani şi o dramă din viaţa socială. Pentru viitor aveam în portofoliul meu cele mai interesante episoduri sau evenimente din Istoria Patriei, începînd de la Dan II şi Mircea.

În timpul acestor intenţiuni şi preparative se presentă la comitet, prin reprezentantul său, şi domnişoara Albina d'Irona ca artistă specială în arta coreografică şi dramatică, oferindu-şi serviciul său, pe de o parte spre a da vreo 20 de reprezentaţiuni de specialitatea sa, în care să forme cîţiva din juni români, după cum a dat probe într-o reprezentaţiune trecută, iar pe de alta să forme vreo 20—30 copile române şi juni pentru balet, în care să debute cu Răpirea Sabinelor. Nişte asemenea propoziţiuni nu putea să nu fie binevenite înaintea unui comitet ce îşi trasase deja programa arătată. Intră dară mai de mult în condiţiunile de adoptat, care fără a fi oneroase pentru casa teatrului, să aducă avantajele promise.

În perspectiva acestor intenţiuni şi preparative, încercai a mă adresa la persoane onorabile şi foarte cunoscute pentru simţimentele de naţionalitate ce le disting, îndemnîndu-le a se abona la teatrul român şi a proba că în adevăr sufăr văzînd lojele deşarte la reprezentaţiunile române. Pînă la 20 persoane îmi promiseră a se abona cînd mai virtos simţiră că va avea teatrul român în această stagiune perspectiva de a fi emule cu cel italian, întrecîndu-se fiecare în generele său.

În preziua de a se încheia contractul cu domnişoara d'Irona şi de a se împărţi rolurile pentru Hernani, supraveni, nu ştim cum, scandalul despre care se vorbeşte în foaia dumneavoastră şi despre care începusem a prevedea încă cu două săptămîni înainte şi declarasem că, în asemenea caz, voi fi nevoit a imita pe onorabilii mei colegi dd. S. Mihălescu şi P. Grădişteanul.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

I

Cum supraveni acel scandal îmi veni totdeodată aminte cele întîmplate Teatrului naţiona îndată după debutul său, în 1832, 33, 34 şi 35.

Inemici ca cei vechi, se vede că se formară alţii noi cu mai multă cutezanţă şi cu mai puţină dibăcie. Aceşti inemici noi precum s-au fost pus a calomnia societatea pentru instrucţiunea popolului român, şi mai vîrtos cînd auziră că se vor deschide şcoale în iarna aceasta şi de zidari, dulgheri, tabaci, de fabricanţi de săpun şi de lumînări, de compozitori şi tipografi şi alţii, în care să urmeze nu copii, al căror este viitorul, ci însuşi meseriaşi români din care se compune prezentul, aceşti inemici se alarmară şi despre măsurile luate pentru ameliorarea teatrului şi începură a aţiţa gelozia, nu a artiştilor adevăraţi — căci talentul adevărat nu e gelos — ci a mediocrităţilor din vechii actori şi li făcură mai întîi a murmura în contra junilor debutanţi ca Pancii şi alţii. Disperaţia mai vîrtos a unor aseminea inemici de meserie deveni şi mai mare cînd auziră că drame ca Brutu şi Hernani se pun în studiu şi că o artistă din cele celebre ale Europei se propune a reprezenta Răpirea Sabinelor. Să înecăm dar fapta însuşi în concepţiunea sa, îşi ziseră, şi inventară un neadevăr care mai demult se căuta cu adins cu luminarea şi făcură a eclata la timp scandalu cu calomnia în mînă şi cu o cutezanţă anarhică din cele mai neauzite.

Tăcem fapta, deşi a transpirat afară încă mainainte de a se comite, pentru că actorii în chestiune au fost dupe* şi victime acestei intrige preparate mai de departe şi au venit singuri a-şi trage hîrtia înapoi, a o desfiinţa şi şi-au cerut scuze mărturind că au înţeles rău şi au crezut unele în loc de altele.

Cu toată această reparaţiune, eu însă că am mai avut multe lupte şi speze cu teatru de la începutul său şi ca unul ce ştiu că o intrigă cînd se formă din sistemă nu se aretă** îndată de la prima încercare, a căutat să cer a mă retrage din comitet în onoarea atît a guvernului al căruia am fost unul din reprezentanţi în această fonc̦iune onorifică cît şi a coleghilor mei ce în colectiv au fost atît de neomenos insultaţi. Mi-am tras asemenea şi dramele preparate ce am crezut că au aţiţat gelozia şi cari au necesitate d-a fi simţite de inimi mai vergini ca să fie mai bine reprezentate.

Cu juni noi nu mă voi da în lature de a le fi conducător şi a realiza idealul dorit de tot publicul român.

Rămîne la înaltul guvern a face cele de cuviinţă spre a se preîntîmpina pre viitor de a se mai repeta nişte asemenea scandale.

I. Heliade R."

8 Cărţile menţionate de Heliade sînt următoarele: *Lectura pentru clasa I primaria. Lecţiuni preparatorie* (fără nume de autor), Bucureşti, 1861, 64 pag.; *Ruge şi morala evangelica pentru clasa I primaria*, Bucureşti, 1861, 63 pag. (ed. II, Bucureşti, 1894); *Prescurtare de historia Romanilor sau Dacia şi Romania*, Bucureşti, 1861, 199 pag. Bibl. Acad. R. S. R. nu posedă *Abecedarul*, indicat de asemenea în petiţia lui Heliade.

9 „Operatul" la care se referă Heliade, despre educaţia tinerelor fete, n-a apărut. E unul dintre proiectele anului 1870, an de iniţiative colosale, în acelaşi timp şi an de intrare în eclipsă a scriitorului. La 6 martie îl anunţa pe N. Russo-Locusteanu că au ieşit de sub tipar primele părţi ale volumelor al II-lea şi al III-lea din *Curs întreg de poesie generală*, adică „vreo" 7 cînturi din *Anatolida* şi *Fingal*, urmînd ca *Divina comedie*, *Pythonida sau vocea Domnului în*

* Înşelaţi, după francezul *dupes*
** Opreşte, după francezul *arrêter*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Israel, Proscrisul şi noua Apocalupse să apară în continuare. „Am pus la cale — îl mai înştiinţa Heliade pe fidelul său discipol — a se organiza o Academie cu membrii în număr de la 25—30, între care vei fi chemat şi d-ta. Vom elabora cu toţii un *Dicţionar enciclopedic* ce se poate lucra şi tipări în mai puţin de cinci ani. Colaboratori competenţi sînt numeroşi şi activi şi cît despre spezele tiparului se găsesc în naţie" (*Scrisori din exil.* Cu note de N. R. Locusteanu, Bucureşti, 1891, p. 626). În aprilie, Heliade publica în foaie volantă un *Apel spre librărie naţională*, cuprinzînd o listă fantastică de lucrări, pe lîngă care pînă şi programul *Bibliotecii universale* de la 1846 pare un simplu joc de copii. Reproducem mai jos acest uluitor *Apel* „ dat în ruinele castelului 1848 naţional", după un exemplar găsit în corespondenţa lui Gheorghe Bariţiu (*Mss.* 981, f. 106) :

„*Apel spre librărie naţionali*

Spre abrevierea acestei înştiinţări am elaborat un articol special despre starea librăriei în România şi despre istoricul ei relativ în capitala noastră.

Prin aceasta facem cunoscut că peste curînd, prin oameni speciali, se va stabili de jos însemnatul o librărie centrală română, care va fi dispusă spre a procura toate cărţile sale la alte librărie sucursali ce se vor stabili în toate capitalele şi urbele judeţelor României.

Cărţile de care dispunem astăzi şi pînă la începutul lui septemvriu viitor sînt cele următoare : cele ieşite deja de sub tipar sînt arătate sub litera A., cele cari se află sub tipar se arată sub litera B. Cele ce vor urma după însemnatele sub litera B se enumără la C.

A.

=Biblia pînă la pagina 272, a 14 romanaţi; Biblice pînă la pag. 162, a 10 r.
=Curierul de ambe sexe, cinci volume, a 6 rom.
=Biblioteca portativă: I Critică gramaticale, II Diverse, III Idem, IV Morale, V Poezii inedite, a 3 rom.
=Istoria românilor, a I rom.
=Curs de poezie ilustrat:
volum I, Lirice, cu trei gravure, a 12 rom.
volumul II, Epic Anatolida' cu 26 gravure, partea întîia a 14 rom.
volumul III, Epice, Fingal, cu două gravure, a 7 r.
volumul II (sic!) idem Anatolida, partea a doua, cu 10 gravure, a 14 r.
volumul II idem Epice, Eneida, cu 6 gravure, a 10 rom.
volumul III, idem Epice, Divina Comedie, partea întîia, cu 15 gravure
Romania, cu 10 gravure, a 6 rom.
Christianismul şi catolicismul, 1 1/2 rom
Legalitatea, 12 rom.
Tipograful român a 20 lei noi

B.

= Curierul de ambe sexe, periodul VI, 6 rom.
= Historia literaturei, 10 r.
= Curs de educaţiune pentru ambe sexe, 8 r.
= Biblioteca portativă, vol. III şi VI, Istoria romanilor de la Romul pînă la Traian, 8 rom.
= Idem vol VII, Istoria romanilor în Dacia, a 8 rom.
= Idem VIII, Istoria Greciei, 8 rom.
= Idem IX, Istoria civilizaţiunii, 10 r.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

= Idem X, Paralel între idiomele latina, româna, italiana, spaniola şi galica ce formă o singură limbă romană, 8 rom.
= Continuarea Bibliei pînă la finele Vechiului Testament, 20 rom.
= Continuarea Biblicelor pînă la finele Pentateucului, 8 rom.
= Curs de poezie, vol. IV, Ariosto, Tasso, Fragmente epice, Michaida, cu 10 figure, 14 rom.
= Idem vol. V, Pythonida în cinci părţi sau volume, cu 150 figure, a 20 rom. volumul.
= Idem vol. VI, Epice, idem Proscrisul şi nouă Apocalipsă, ilustrate, asemenea 12 rom.
= Curs de poezie, Partea dramatică, vol. VII, Prometheu, Brutu, 12 rom.
= Vol. VIII, Mahomet, Hernani, 12 rom.
= Vol. IX, Norma şi alte drame, 12 rom.
= Vol. X, Poezii diverse, 12 rom.
= Vol. XI, XII, XIII, XIV, continuaţio la poezii diverse, a 10 rom. volumul.

C.
= Dicţionar enciclopedic în 40 vol. a 12 rom.
= Ştiinţa Omenirii sau Istoria universală a globului nostru, a popolilor antici şi moderni, a ştiinţelor, artelor şi invenţiunilor umane, 30 vol. a 10 rom.

Iată dar materia şi valoarea ei ce se oferă înaintea bărbaţilor cunoscători şi ai folosului general şi ai intereselor particulare".

Valoarea tuturor exemplarelor din cărţile anunţate la grupele A şi B ar fi fost după socoteala lui Eliade de *2.538.500* romanaţi, iar împreună cu a celor de la grupa C „cele ce aşteaptă tiparul" de *10.038.500* romanaţi.

„Nici o profesie nu poate prezenta o perspectivă de foloase atît materiali cît şi morali bărbaţilor ce se vor decide a se însărcina cu propagarea luminelor fără a risca nici labori, nici vreun capital. Termin această dare de ştire cum zic şi prin Tipograful român : „La rezultatul laborilor de zeci de ani şi a marelui capital depus în hîrtie şi tipar, veniţi bărbaţilor inteligenţi a recolta gratis.

Cîţi vor lua cărţile în comisiune ca librari vor avea un folos cîte 10% din cele desfăcute. Iar cîţi le vor lua definitiv vor avea un termin de trei luni pentru plata preţului lor şi un folos de 33 la sută, după cum mai întîns se explică în Tipograful român, no. 11.

I. Heliade R.

Dat în ruinele castelului 1848 naţional 1870, martie 25, Bucureşti. Noua tipografie a Laboratorului român, strada Modei nr. 8".

Pe marginea *Apelului*, Gheorghe Bariţiu a făcut cîteva însemnări. Una, datînd dintr-o epocă posterioară, e crudă : „Sărmanul Eliad, pe cînd scria şi publica de acestea, era smintit şi alienaţiunea progresa tare. Mai pe urmă am vorbit cu el în iunie 1870, la Bucureşti, însă nu mai era posibil a-l pricepe". O remarcă interesantă priveşte ortografia *Apelului*. „D. Eliad — scrie Bariţiu — carele de trei ani încoace combătea cu mult necaz limba şi ortografia d-lui Timotei Cipariu, în anul acesta sare dintr-odată preste d. Cipariu, încît unde cu puţin mai înainte se ridicase protest în contra „papistăşirii" limbei româneşti, acum d. Eliad o „ciceroneşte" şi o „virgileşte", căzînd de-a dreptul în etnicismul clasic, în clasicismul istoric. Aşa dară d. Eliad şi-a dat demisiunea din societatea academică, numai pentru că membrii ei mergea prea încet ? !" (*Mss.* 981, *f.* 106).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Apelul spre librărie națională a fost reprodus de Bariţiu în *Transilvania* din 15 mai 1870, p. 122—123, cu mici observaţii marginale, care mărturisesc o perplexitate de-abia reţinută. I se recomandă lui Heliade să recalculeze preţurile de vînzare la volumele anunţate şi e întrebat dacă traducerea Bibliei e făcută de conivenţă cu „sinodul arhieresc".

10 Scrisoarea se referă la organizarea filialelor „librăriei naţionale" (v. nota precedentă). În vederea traducerii în fapt a acestui proiect, Heliade se adresase cunoscuţilor şi simpatizanţilor săi din diferite oraşe, cu rugămintea de a-l ajuta în organizarea difuzării cărţilor programate a apărea. I. D. Petrescu, profesorul răspopit, care-i cerea sfaturi la 1853 despre felul cum să-şi îndrume lecturile (v. supra p. 181-182), s-a numărat desigur printre aceşti sprijinitori prezumtivi. Între manuscrisele din Biblioteca Academiei (*Coresp. inv.*, 22.462—22.464) se găsesc 4 scrisori către T. Basarabescu, cu un conţinut similar. De menţionat şi articolul intitulat *Librărie naţională română*, apărut în *Tipograful român*, 30 martie 1870, în care după un scurt istoric al comerţului de librărie în Ţara Românească, menit să demonstreze că publicul nu e indiferent ci că librarii sînt nepricepuţi, Heliade îi asigură de cîştig pe toţi cei ce-şi vor asuma sarcina să-i vîndă cărţile.

11 „Romanatul" este moneda naţională proiectată a se introduce sub domnia lui Alexandru Ion Cuza. După ce Consiliul de miniştri din Ţara Românească a hotărît la 18 noiembrie 1859, pe baza unui raport prezentat de primul ministru Ion Ghica, adoptarea sistemului zecimal pentru măsuri, greutăţi şi monede, Comisia centrală din Focşani a votat la 10 august 1860, ca unitate monetară, „romanatul". Deşi s-au bătut două probe la Paris, hotărîrea n-a putut fi tradusă în fapt. Moneda naţională a intrat în uz de-abia sub domnia lui Carol I, cu vechea denumire de leu.

Heliade a îmbrăţişat cu căldură ideea „romanatului" şi n-a renunţat la ea nici atunci cînd împrejurările au înlăturat-o de pe ordinea de zi. Se pare că a folosit pentru prima dată termenul de „romanat" în *Lectura pentru clasea I primaria. Lecţiuni preparatorie*, Bucureşti, 1861 (v. E. Virtosu, *Romanatul, moneta lui Cuza Vodă, 1859—1864*, Bucureşti, 1941).

12 După întoarcerea din exil, aminată aproape doi ani peste încetarea termenului de proscripţie, Heliade va încerca să reintre în viaţa politică. În aprilie 1859 candidează împotriva lui Bolliac, pentru un scaun de deputat la Tîrgovişte, ca reprezentant al antiunioniştilor. Ambii adversari primesc cîte 6 voturi dar biroul electoral îl declară ales pe Bolliac, sub cuvînt că Heliade, nefiind înscris în listele de alegători ale oraşului, nu avea dreptul să candideze (Ovidiu Papadima, *Cezar Boliac*, Bucureşti, 1966, p. 217). În toamnă, Heliade îşi reia vechea activitate ziaristică, făcînd să apară o nouă serie a *Curierului românesc*. Primul număr (de astă dată se numeşte *Curierul român*) purtînd pe frontispiciu lozinca: „Urăsc tirania, mi-e frică de anarhie" şi indicaţia „anul XXXI", ca un semn de continuitate cu gazeta suprimată la 1848, iese la 29 noiembrie. Articolul program e semnat de Heliade, în calitate de proprietar şi redactor, de I. N. Maxenţian, redactor responsabil (de fapt, girantul publicaţiei), de Alex. Andronic şi Gr. Busuioceanu, redactori permanenţi.

Din *Curierul român* au apărut numai 3 numere. Ele conţin material reprodus din vechea serie a *Curierului*, dinainte de revoluţie, cîteva fragmente din *Echilibru între antiteze* şi un număr de însemnări disparate. Găsim, astfel, într-o notiţă despre noul gimnaziu al lui Lazăr, propunerea de a se înlocui în programa de învăţămînt limbile moarte cu alte cunoştinţe „mai folositoare" (p. 6). În alt loc sînt trecute fugitiv în revistă dificultăţile

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

întîmpinate pînă să se ajungă la scoaterea jurnalului. Însă redactorul anonim (desigur Heliade) accentuează — şi e lesne de înţeles de ce — asupra primirii deosebit de favorabile făcută de cititori: „Mulţumim publicului de buna primire ce a făcut *Curierului român*. Mulţumim foilor publice ce îl întîmpinară ca pe un confrate şi-i întinseră cu atîta cordialitate mîna de bună venire".

Sarea publicaţiei o dau însă cronicile politice, scrise într-un spirit de opoziţie veninoasă şi neîmpăcată. Ele dezaprobă activitatea guvernului şi mai ales condamnă sever decretele domneşti de convocare şi închidere a camerelor, în aceeaşi zi, 6 decembrie 1859, care i se par lui Heliade nişte acte samavolnice, de un arbitrar despotic. În realitate, măsura era pe deplin justificată. O dată recunoscut domn de puterile europene, Cuza voia să scape de sub tutela adunărilor, alcătuite în mare parte din reprezentanţi ai reacţiunii, care-i făceau obstrucţie şi se puneau de-a curmezişul oricăror tentative de reformă. Pretextul dizolvării adunărilor era că ele avuseseră menirea exclusivă de a proceda la alegerea domnului şi că deci nu puteau prelua atribuţii legislative curente. Cuza spera ca prin noi alegeri să obţină o majoritate parlamentară devotată, lucru care însă nu s-a întîmplat (A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza Vodă*, Iaşi, 1903, I, p. 136).

Heliade se dezlănţuie agresiv în această chestiune delicată, uzînd de toate resursele „polemismului" său acerb. Numărul 2 al *Curierului*, apărut chiar în ziua de 6 decembrie 1859, publică următoarea ghicitoare:

„Este o cămară
Care se deschide
Şi ne dă afară
Şi iarăş se-nchide
Cu aceeaşi cheie
Ghici camera ce e.
A trecut o iarnă
A trecut o vară
Va mai trece-o iarnă
Şi-n a primăvară
Va vedea românul
Cine-i e stăpînul".

Un adevărat scandal a stîrnit însă numărul 3, în care decretele domneşti făceau obiectul unui comentariu abundent, duşmănos, plin de subînţelesuri şi provocări, în stilul caracteristic pamfletarului. Ion Ghica, certat cu Heliade de multă vreme, reclamă în calitate de prim-ministru, suprimarea gazetei, ca măsură de „securitate publică", ceea ce domnitorul consfinţeşte. V. raportul lui Ion Ghica, *in extenso*, la p. 148 supra.

E de notat că hotărîrea lui Cuza de convocare şi revocare a adunărilor a fost impopulară. Gh. Sion observa că „această măsură subită şi neaşteptată produse o mare nemulţumire în spiritul public al ambelor ţări. Toate foile publice, afară de cele fără opiniune populară, o combătură. O foaie din Bucureşti, *Curierul* fu suprimată. Alta din Iaşi *Steaua Dunării* fu trasă în judecată" (*Revista Carpaţilor*, 1860, tom I, p. 116). Interesantă e reacţia *Naţionalului*, ziarul lui B. Boerescu. În numărul din 20 decembrie 1859, un anonim deplînge în *Revista politică* suprimarea *Curierului român*: „E de mirare că un organ care a trecut prin timpuri mult mai grele şi care şi-a respectat lozinca „respect la proprietate,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

respect la persoane", poate fi acuzat de turburare publică. Ciudat e că „urgența" a fost sesizată la 5—6 zile după ivirea ultimului număr. Redactorul „Curierului" care merită recunoștința românilor nu poate fi calificat de „răzvrătitor public" tocmai în epoca în care și „adevărații rebeli" au devenit moderați. În țară există alte publicații care aduc dezordine în societate, dar acestea sînt menajate" (p. 425). După cîteva zile, în numărul din 31 decembrie 1859, *Naționalul* revine asupra interzicerii *Curierului* într-un comentariu nuanțat, scris după toate probabilitățile de însuși B. Boerescu. Autorul nu împărtășește opinia lui Heliade privitoare la adunarea națională și pledează în sensul măsurii luate de Al. I. Cuza, deosebind între adunare obștească și cameră. Socotește totuși suprimarea *Curierului* drept un act abuziv, incompatibil cu libertatea presei. „Pentru afirmațiile sale *Curierul* nu trebuia suprimat, deoarece exagerările mor prin ele înșele" (p. 434).

Reproducem în cele ce urmează articolul program al *Curierului român*, indispensabil pentru înțelegerea evoluției ideologice a lui Heliade în anii de după Unire:

Curierul român — XXXI, București, 29 noiembrie 1859, Programă.

„Urăsc tirania — mi-e frică de anarhie" fură ultimele vorbe cu care încetă „Curierul român" la 1848, după o cale spinoasă ce a fost deschis și străbătut douăzeci de ani.

Cel ce trăiește și moare în adevăr, prin adevăr înviază și apare înaintea judecății. Și cel ce trăiește și moare în minciune prin minciune înviază și apare înaintea judecății.

Prin vorbele prin care a încetat „Curierul român" prin aceleași vorbe apare spre a-și continua calea și a se arăta înaintea judecății națiunii.

„Curierul român" și-a avut o misie; considerînd că o foaie publicată cată să fie ca un sacerdociu, ca un apostolat. Nici o dată nu s-a uitat la cei ce era chemați spre a administra și reprezenta țara: nici nu și-a propus vreodată candidați, nici n-a combătut pe ai altora.

Misia *Curierului român* a fost d-a deschide o cale nestrăbătută încă, ca prima foaie publică ce apăru pe orizontele României la 25 martie 1828, sarcina ce și-a fost luat fu:

De a face din popolii Români o nație printr-o limbă unitară din limba bisericei și din diversele dialecte române;

De a da românului conștiința de sine prin cunoașterea originii lui și limbei lui, prin cunoașterea datinelor și drepturile lui;

D-a susține conservarea a tot ce este bun și folositor, și de a curăți și depărta tot ce era rău, contagios și stricător, atît în limbă cît și în datine, și în deprinderi, și în instituțiuni, și d-a fi mai virtos înainte mergătorul al oricărui progres.

„Curierul român", departe d-a critica sau de a adula guvernul, și-a considerat după legiuirile de atunci idelle sale ca o materie ce, ca să poată intra în țară, a căutat să dea ceea ce era al guvernului, a cătat adică să dea un ce la sută ca să rămîie restul pentru popol.

Prin urmare rar și foarte rar s-a ocupat de ale guvernului, afară de oarecare ceremonii de zile solemnele, și încolo și-a căutat de cale.

N-a fost un progres care nu l-a anunțat, n-a fost un debut literar al vreunui june ce n-a fost aplaudit, susținut și încuragiat, fără a fi vreodată agresor, s-a mărginit întru a apăra pe cei atacați și împilați, și foarte rar întru a se apăra pe sine.

„Curierul român" reprodusese mai întîi multe din traducțiunile dramatice ca Alzir și altele; el comunică regule de stil și de literatură ca broșurile intitulate „Adaos literar la Curierul român"; el în cele din urmă produse „Curierul de ambe sexe", al căruia ultimul volum și jumătate ajunse întru a înfățișa limba română prin adevăratele și străbunele ei veștminte, prin literele adevărat române și a o face astfel cunoscută literatorilor Europei ca d. Vegezzi Ruscalla și alții

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

ce deveniră românofili şi apărători esistenţei şi drepturilor românilor. Prin „Curierul de ambe sexe" se reprodusese preţioasa şi uitata mai de toţi scriere a răposatului Paul Iorgovici, prin el se făcu paralelismul între limba română şi italiană, prin care se recunoscură două surori, după cum o mărturiseşte D. V. Ruscalla ce astăzi face mari serviţuri României.

„Curierul român", în fine, prevăzînd pericolul la 1848, cunoscînd maşinaţiunile străine, dete de ştire românului spre a fi în priveghere, şi a dejuca încercările anarhiştilor de meserie şi înrolaţi de străin.

„Urăsc tirania şi mi-e frică de anarhie" fu o lovitură violentă şi tiranilor şi anarhiştilor şi pentru că extremităţile se împreună, tirania şi anarhia îşi deteră mîna spre a forţa guvernul României de a astupa gura „Curierului" prin închiderea şi încetarea lui de unsprezece ani.

Acum apare din nou cu aceleaşi vorbe, cu aceleaşi doctrine, cu aceeaşi misie.

Adversarii lui sînt tot cei vechi: tiranii ce doresc a ne înghiţi şi anarhiştii ce servesc acestora.

Adversarii lui au şi început deja a-l ataca, calificînd cu atîtea nume ce cred a-i fi pălitoare; între altele începură a-i zice şi revenant.

„Curierul" îşi cată de cale; şi va merge împreună cu timpul; de-i zic spre batjocură şi „Revenant" poate că va fi şi un adevăr, căci va spune multe şi din lumea ascunsă, şi din lumea tenebroasă a diplomaţielor tortuase, de şi nu apare ca un spectru sau umbra lui Samuel înaintea lui Saul.

Ca şi pînă acum, „Curierul român" puţin îi va păsa de cine se află în ale guvernului, în ale administraţiunii şi în ale camerelor; nici nu va critica, nici nu va lăuda guvernul; ci dacă legea îl va îndatora de a-şi da tributul său, va da guvernului ce este al guvernului şi popolului ce este al popolului; nu însă mai mult.

Nici o dată, nici nu va propune candidaţi la ministere şi la camere, nici nu va combate pe ai altora. Naţia, dacă e liberă, cată să fie lăsată în opiniunile sale, nu se cuvine a fi nici forţată de guvern, nici influenţată de organele partidelor în alegerile sale.

Foarte de ajuns pînă acum, naţia şi-a suferit pe oamenii ce o administra şi o reprezenta, unii impuşi cu forţa şi alţii împinşi prin intrige şi influenţe. Noi lăsăm pe fiecare să-i deschiză singur drum prin faptele şi purtările sale; căci vai de naţia ce nu consideră sau nu este lăsată spre a considera faptele şi purtarea celor ce sînt chemaţi spre a fi în capul ei.

Pe lîngă acestea, un judecător, ca să fie drept, cată să fie izolat, cată să uite orice relaţiuni, orice interese şi afecţiuni, cînd e pe scaunul judecăţei.

O foaie publică asemenea, ca să fie dreaptă, ca să poată lumina opinia publică, cată a se izola de orice partid, de orice coterie, de orice afecţiuni, de orice interes privat; căci numai atunci poate spune *adevăratul* adevăr, care singur mîntuie.

„Curierul român" îşi va face o religie de a nu fi niciodată agresor, nici prin cele ieşite din scriitoriul său, nici prin articole adresate de la particolari de dinafară.

Şi nu se va apăra la atacurile ce i se vor face decît numai cînd va fi mare necesitate; convins fiind că nimeni nu cunoaşte adevărul ca cela ce inventă minciuna şi calomnia; va lăsa dar pe fiecare în pedeapsa cugetului său.

Cînd însă se vor ataca cele publice, ca limba, proprietatea, familia, drepturile naţiunii, credinţele ei, religia ei, legile ei, atunci îşi va face datoria de a se arăta unul dintre alţi spre apărare.

Asemenea, precum îşi crede un drept al său de a nu încuviinţa şi a acepe articole provocatoare sau de atac, asupra persoanei şi onorii nimului, asemenea îşi impune o datorie de

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

a deschide coloanele sale şi a da ospitalitate sau refugiu tutulor ce vor învedera că sînt atacaţi şi nu-şi află în nici o foaie loc de apărare.

Fecare articol va fi susemnat de autorul său ; anonime şi pseudonime nu vor fi binevenite la redacţia „Curierului român", şi cîte articole vor fi fără nume se vor considera în răspunderea redactorului responsabil.

Religia politică cum şi cea morală a „Curierului român" este întru a simpatiza cu cel scăpătat, debil şi împilat, şi întru a nu lăsa pe cel mai potent a face abuz de puterea sa.

Prin urmare el ca român este amic şi servitor şi al guvernului şi al popolului pînă cînd şi guvernul şi popolul este român ; şi pînă cînd amîndouă părţile sînt de o putere egală spre a se susţine echilibru.

Îndată însă ce unul va deveni mai potent decît celalt, „Curierul" va fi cu cel mai debil, cu cel împilat.

Astăzi guvernul este tare prin recunoaşterea şi susţinerea puterilor garante ; prin credinţele populari, concentrate într-un singur princip al uniunii ; astăzi guvernul are putere şi materiale şi morale şi prin urmare n-are nevoie de noi.

Ferească Dumnezeu însă de a-l vedera persecutat de dinafară şi de din întru ca pe cel de la 1836 pînă la 1840, ca pe cel de la 1847 pînă la 1848 ; că atunci ne vom face datoria spre a-i fi cu totul devotat ; pentru că guvernul ce desplace străinilor voitori de rău şi pretenţioşi, acela este guvernul cu adevărat naţional.

„Curierul român" ca foaie politică va comunica românilor mişcările politicei de dinafară spre a se orienta întru politica ce vor avea a ţine ei în întru.

Ca foaie literară, va da relaţiuni de scrierile publicate în România, şi după ce îşi va termina articolele de critică literară întrerupte la 1848 şi reproduse cele mai multe prin Naţionalul, va începe o critică judicioasă şi nepărtinitoare despre scrierile şi vorbele ce joacă un rol oarecare în republica literelor noastre.

Pe lîngă acestea, prin folletoane va comunica românilor multe scrieri clasice, traduse într-o limbă demnă de epoca noastră ; precum poeziile lui Ossian traduse de o damă română ; „Ierusalema liberată" tradusă de d. Gr. Gr. Grădişteanul. Şi ca profesie a credinţelor şi doctrinelor jos însemnatului va reproduce toate articolele lui Isahar sau ale Laboratorului, mai virtos că din toate părţile s-a cerut de a retipări această scriere şi cu slovele vechi, spre citirea şi celor mai bătrîni. Spre aceasta mulţi ne-au propus a contribui cu sume mari ; prin mijlocul însă al „Curierului" ne place a scuti pe fiecare de asemenea speze.

Pe tărîmul religios nu se va arăta „Curierul român" decît numai cînd religia părinţilor săi va fi atacată prin propagande.

Jos însemnatul ca fondator al „Curierului român" îşi rezervă dreptul de a fi răspunzător decît numai de articolele sale susemnate de însuşi. Fiecare redactor ca asociat va fi răspunzător de articolele sale ce nu vor putea ieşi din principele prescrise în această programă.

Dintre asociaţi d. I. N. Maxenţian se încarcă cu sarcina de redactor responsabil sau administrator al redacţiunii.

D. Alecs. Andronic şi d. Busuloceanul redactori permanenţi cu darea articolelor de nuvele din întru şi din afară.

Dd. Grigore Grădişteanul şi Fl. Aron ne promit concursul dumnealor pînă cînd „Curierul" îşi va ţine drumul programei ce şi-a tras.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Cîţi din românii literaţi ne vor onora de a-şi însoţi orele de repaos sau de laboare cu ale noastre în această epocă critică şi organică totdeodată, vor fi bineveniţi cu a lor nobile contribuţii şi nu vom lipsi de a face cunoscut numele dumnealor.

„Curierul român" va ieşi de două ori pe săptămînă de la anul viitor în formatul sub care apare.

Abonamentul se face pe un an în preţ de 64 lei daţi înainte.

Fiind însă că pînă la anul viitor au să iasă mai multe numere, preţul peste tot de astăzi pînă la 1861 ianuarie, va fi de 70 lei.

Abonamentul în Bucureşti se face la librăria d-lui Danielopol, *Pasajul român*, şi la Cantorul Biblici în Lipscani *Mărul de aur*, iar în judeţ la dd. corespondenţi ai lui Isahar.

I. Heliade Rădulescu proprietar şi redactor al „Curierului român".

I. N. Maxenţian Redactor responsabil.

Alex. Andronic
Gr. Busuioceanu } Redactori permanenţi

P. S. „Curierul", am zis că nu va fi niciodată agresor; însă numai în cele ce se ating de personalităţi, iar în cît pentru principe generale, pentru acte ieşite din făgaşul legilor şi regulilor, pentru proiecte de lege în dezbatere şi ieşite din regulele eterne ale dreptăţii, îşi va da părerea cu moderaţie, şi încă va şi combate la necesitate cu rigoare, orice princip şi orice proiect rătăcit sau pretenţios, căci atunci atacul înaintea naţiunii vine din partea celui ce aruncă mănuşa prin asemenea idei şi pretenţiuni ce nu-şi mai au timpul, sau calcă adevărurile ştiinţei.

În rîndul acesta se consideră şi dezbaterile despre limbă, despre religie, despre operile sau scrierile deja publicate.

Critica literară, ca o apărare a artei şi a regulelor de stil şi de gust sau de estetică, va critica opera, va respecta însă persoanele şi se va feri de orice trivialităţi".

13 Proiectul de lege privind acordarea unei pensii lui I. Heliade Rădulescu a fost dezbătut de adunarea electivă, în şedinţa publică din 15 februarie 1866. O controversă a luat naştere, pe pretexte juridice, în realitate avînd drept cauză inimiciţia unor adversari politici. Membrii comisiei pensiilor susţineau că Heliade nu trebuie să capete pensie întrucît el primise deja o recompensă naţională în 1863. Alţi deputaţi erau de părere să i se dea pensia dar să i se taie recompensa. Raportorul comisiei, V. Jorj, apăra în schimb ideea că cele două sume sînt cumulabile. Recompensa naţională — argumenta el — a răsplătit meritele deosebite ale scriitorului, pensia i se cuvine pentru cei 12 ani lucraţi în învăţămînt. La această opinie, care a prevalat, s-au raliat D. Ghica, ministru de interne, Boerescu, C. D. Aricescu ş.a. A rămas pînă la sfîrşit pe poziţii opuse Chr. Tell, fostul coleg de locotenenţă de la 1848 (*M. Of.*, nr. 47, 1/13 martie 1866, p. 211). Votată de adunarea electivă, legea pentru acordarea pensiei a fost apoi promulgată de locotenenţa domnească (cf. actul dat de noi în rezumat).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

MATEI MILLO

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

A

I

Către Domnitor,

Prea Înălțate Doamne [1],

Spre închierea de reprezentații ce înalta voastră bunăvoire ne-au acordat de a juca în București, sub iscălitul plecat vine a depune la picioarele tronului vostru adînca recunoștință a trupei naționale din Iași și a subînsemnatului ei director.

El pleacă plin de încrederea că reprezentațiele lui în loc de a aduce cea mai mică jăcnire dilitanților rumâni de aice, ele au născut din contra între îmbe trupele o emulație frățească care singură poate da artei dramatice în rumânime dezvălirea și propășirea dorită.

Încurajat de părintească voastră bunăvoire pentru tot ce este rumân, subiscălitul plecat vine a ruga pe înălțimea voastră ca să-i acordați înalta voastră învoire de a veni cu trupa sa și în viitorul timp de vară spre a da un număr de reprezentații de vodevile rumânești, a cărora producere dezvoltînd și regulînd creațiele dramatice naționale va dobîndi înălțimei voastre drituri nemuritoare la recunoștința literaturei amînduror surorelor țări.

Al înălțimei voastre pre plecată și supusă slugă

M. Millo 1851

(Orig.)
(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.* Dir. Admin., (1845—1854), pachet 37 dosar 153, f. 112; copii A.I.G.C.)

II

II. *Repertoriul trupei lui Matei Millo (1861 iunie)*

Programă de tot repertoriu[2] ce se va juca în provinții de subt iscăliții asoțiați

1 — Fermecătoarea
2 — Soldatul român
3 — Voioșilă

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

4 — Fata cojocarului
5 — Păcatele cununiilor
6 — Caraiscachi
7 — Jan-Janeton
8 — Trei dascăli
9 — Marcu Bozari
10 — O noapte pe ruinile Târgoviști
11 — Un trîntor
12 — Umbra lui Mihai
13 — Căderea Misolonghii
14 — Sculptorul
15 — Memoriile a doă june măritate
16 — Diaconu

16 *Peste tot*

[semnați] : Drăgulici
St. Paraschivescu
Frosa Alicsăndrescu
G. Alessandrescu

(Orig.)
(Arh. Stat. Buc., *T. Naț.*, 1861, dosar 133, f. 3 ; copie A. I. G. C.)

III

Către T. Maiorescu

[1881]

Mult onorabilul meu Domn,

Vin cu tot respectul să vă fac cele mai vii scuze ale mele, că din cauza timpului rău, care au urmat neîncetat de cîteva zile, după cum și din întîrzierea închiderii stagiunei teatrului român, care au urmat pînă eri la 15 corent, mi-au fost cu neputință de a vinde bilete cel puțin pentru acoperirea cheltuielilor serale, a reprezentațiunei mele de beneficiu pentru care dvs. ați binevoit a-mi lua o loje și care reprezentațiune vă anunțasem că voi putea juca astă seară la 16 corent.

Prin urmare găsindu-mă în neputința de a mai juca beneficiul meu în sala Bosel, cînd de acum încep căldurile, vin să vă rog, cu tot respectul, să binevoiți a primi în loc de o loje în sala Bosel să vă ofer două loji pentru două serate în grădina Rașca unde voi urma a juca de joi la 21 corent dacă timpul'mi va permite [3].

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Rugîndu-vă ca să-mi daţi de ştire cînd şi la care reprezentaţie din grădina Raşca veţi binevoi a-mi onora cu venirea.

Primiţi, domnul meu, cu via mea recunoştinţă şi asecurarea înaltei consideraţiuni

al devotatului Dvoastră serv

16 mai 1881 Millo

(Orig.)
(B. A. R., S 89/XV (2)

IV

Către Direcţia generală a teatrelor

[1887]

Domnule Director,

Am primit onor. dv. adresă din apriliu trecut sub No. 168, prin care-mi faceţi cunoscut că dimisiunea ce-am avut onorul a vă prezinta la 30 martie anul corent, Direcţiunea generală dinpreună cu onor. Comitet au binevoit a o primi, adăogînd că această dimisiune am dat-o desigur numai din cauza vîrstei mele înaintate [4].

Cu părere de rău observ, d-le director, că dv. nu aţi voit a lua în consideraţiune motivele, foarte clar esprimate, în dimisiunea mea, care singure m-au silit a v-o prezenta şi pe care dv., lăsîndu-le la o parte, vă prefaceţi că nu le cunoaşteţi şi-mi atribuiţi un alt motiv, foarte bine găsit pentru a linişti conştiinţa dvs., motivul vîrstei mele înaintate, aserţiune gratuită contra căreia chear dimisiunea mea protestă categoric.

Nu d-le director, nu vîrsta mea înaintată m-au sforţat a vă da dimisiunea mea, din contra, ci părăsirea în care m-aţi lăsat luni întregi fără a voi să vă serviţi cu marele meu talent, precum binevoiţi a-l numi în adresa dv., şi să joc şi eu, deopotrivă ca şi colegii mei, pe o scenă pe care am ilustrat-o, după măgulitoarca espresiune a adresei dv.

Vîrsta mea înaintată, d-le director, cu care vă serviţi, cu o compătimire plină de regrete, ca să priimiţi dimisiunea mea, vîrsta mea păstrează încă, toată forţa, toată vigoarea fizică şi intelectuală, pentru a-mi esersa arta mea, în profitul teatrului naţional; am probat aceasta cu prisosinţă chear la începutu stagiunei trecute, cu rolul Chiriţei pe care l-am jucat în serie, de mai multe ori, cu o vioşeală, o elasticitate de mişcări, cu o forţă tînără, pe care presa întreagă le-au constatat cu mirare[5] şi pe care, tot d'a una un public numeros, le-au aplaudat frenetic şi cu toate acestea,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

d-le director, de atuncea și pînă la închiderea stagiunei, în loc de a profita de forțele mele, unanim constatate, dv. m-ați lăsat în nelucrare timp de patru luni. Iată pentru ce mi-am dat dimisiunea.

Pe la jumătatea stagiunei avui onorul a vă adresa o scrisoare, prin care rugîndu-vă să vă aduceți aminte și de mine, să mă puneți să joc și eu ca ceilalți societari, vă ziceam între altele : iubirea nebună ce am avut din fragedа mea juneță și pe care o am încă și astăzi pentru teatru, acea vocațiune neînvinsă, de a juca pe scenă, m-au făcut să sacrific averea mea părintească, poziținea mea socială și cinzeci de ani cei mai frumoși ai vieții mele. Jocul scenei a devenit pentru mine o a doua natură, o condițiune, pot zice, sine qua non, de sănătate și de viață.

A nu juca, după părerea doctorilor amicilor mei, este a mă espune la suferințe, la infirmități, la scurtare de viață; acea scrisoare dv. ați lăsat-o fără răspuns și pe mine ați urmat a mă lăsa la o parte, espuindu-mi sănătatea și chiar viața.

Dar aceia ce a pus culme nedreptății dvs., aceia ce a avut caracterul unei persecuțiuni premeditată, au fost refuzul dvs. de a-mi acorda și mie, ca la ceilalți societari, o zi de reprezentațiune în beneficiu, în ultima lună a stagiunei, în luna martiu. Ați acordat, d-le director, beneficiuri la toți societarii, la toți gagiștii, la toți impiegații teatrului și în această orgie de beneficiuri, numai mie singur mi-ați refuzat, cu o îndărătnicie nepomenită. Iată încă pentru ce mi-am dat dimisiunea.

Cît pentru ofertile binevoitoare ce-mi propuneți ca o recompensă a serviciului meu artistic în curs de 35 de ani pe scena Teatrului Național din București, prin care l-am inaugurat la anul 1852, adică una sută lei pe lună și o reprezentațiune de retragere la începutu stagiunei viitoare, mulțumindu-vă de sentimentul ce v-a îndemnat a mi le face, dați-mi voe a le diclina ca nedemne, atît de dvs. cît și de mine. Viața mea toată n-au fost decît abnegațiune absolută, o neinteresare fără margini. Niciodată banul nu au fost scopul muncei mele teatrale.

Amorul artei au covîrșit, au dominat toate facultățile mele. Și dacă ași fi fost un om interesat nu mi-ași fi dat dimisiunea ca să ajung a priimi mila dvs. de o sută de lei pe lună, rămîneam precum eram societar de clasa I-iu și urmam a priimi partea mea, ca mulți alți puși la o parte în nelucrare.

Am vrut din contra să rup cu această situațiune degrădătoare și vătămătoare, am vrut să astup gura acelora dintre colegii mei care strigau că ei muncesc ca să mă susție, ca pe o căzătură netremnică. Tot asemenea, d-le director, dați-mi voe, să nu priimesc nici acea reprezentațiune ce-mi oferiți la începutul stagiunei viitoare, mai cu seamă sub denumirea de reprezentațiune de retragere.

Nu, d-le director, eu nu mă retrag de la esercițiul artei mele, din contră. Mă retrag numai de la societatea dramatică și această pentru ca să rămîn liber, stăpîn absolut pe talentul și persoana mea, ca să urmez

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

a juca pînă cînd mă voi bucura de vigoarea care posed, pînă cînd publicul mă va crede demn de aplausele lui.

Propunerea ce-mi faceţi de a pune la dispoziţiunea mea scena Teatrului Naţional de cîte ori aşi dori a juca pe ea, permiteţi-mi, d-le director, de a nu considera ca serioasă. Dv., care în timp de luni întregi, în stagiunea asta, fără a mai vorbi de cele trecute, m-aţi lăsat la o parte cînd mă găseam încă membru al societăţii dramatice, cu toate plîngerile şi reclamaţiile mele, rămase zadarnice, aceia ce tocmai au motivat dimisiunea mea, cum pot astăzi să primesc acea propunere decît ca o tristă ironie foarte crudă vis-à-vis de mine, şi ca o speranţă vană sau ca o scuză dibace publicului, că nu m-aţi depărtat cu totul de la Teatrul Naţional şi că din cînd în cînd o să-i oferiţi ocaziunea ca să mă mai vază pe scenă.

În adevăr, d-le director, locul meu era în Teatrul Naţional, pentru onorul şi mîndria lui, căci modestia trebuie să plece capul d'inaintea adevărului.

Eu trebuiam să stau pînă la finele vieţii mele în fruntea Societăţii dramatice, ca decanul ei, şi atît pentru lucrările şi sacrificiile trecutului meu, cît şi pentru marele meu talent pe care singur îl recunoaşteţi. Dv. ca un director june şi ca artist chiar, dv. trebuia să menagiaţi dreptele susceptibilităţi a unui bătrîn artist, a căruia carieră neîntreruptă în curs de mai bine de o jumătate de secol, coprinde întreaga istorie a Teatrului Naţional; dv. trebuia să-l păstraţi cu orice preţ, să-l întrebuinţaţi ca pe un model istoric al vechilor tipuri naţionale pe care singur şi numai el le-au creat, iar nu să-l dispreţuiţi, să-l lăsaţi la o parte, să vă siliţi în tot felul a-l da uitării, ca pe un netremnic, espulzînd oare cum indirect pe bătrînul artist prin o purtare machiavelică care avea de scop vădit premeditat să-l sforţeze în fine, amărît pînă în suflet, să-şi dea dimisiunea.

Primiţi, d-le director, asicurarea cuvenitei mele consideraţiuni:

M. Millo

artist dramatic

Primit la 6/18 mai 1887

(Numai semnătura autografă)
(Orig.)
(Arh. Stat. Buc., *T. Naţ.*, 1887, dosar 403, p. 82, copie A. I.. G. C.)

V

[1887]

Către Direcţia teatrelor

Domnule Director,

Binevoitoarele sintimente ce-mi mărturisiţi prin onor.dv. adresă din apriliu trecut sub No. 168, atît din partea onor comitet, cît şi din partea

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Dv. mă îndeamnă a veni să retrag dimisiunea mea, rugîndu-vă să o consideraţi ca nulă şi neavenită, chear [din] zioa prezentărei ei.

Plin de recunoştinţă pentru simpatica consideraţie cu care mă onoraţi, sper, d-le director, că pe viitor vă veţi servi mai des de talentul meu, şi-mi veţi acorda şi mie, ca la ceilalţi societari, o reprezentaţiune de beneficiu în cursul stagiunei.

Primiţi d-le director, asigurarea distinsei mele consideraţiuni,

Millo

D-sale

D-lui Director general al Teatrelor[6]

Primit 6/18 maiu 1887

Înregistrat la 13/23 maiu 1887

(Orig.)

(Arh. Stat. Buc., *T. Naţ.*, 1887, dosar 403, p. 88, copie A. I. G. C.)

B

— În „Cataloagele şcolarilor din şcoalele publice din Iaşi" 1832, M. Millo apare la „Anul II a Filosofiei"[7].

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, *Moldova*, 1832, dosar 116)

— În 1860 Matei Millo este urmărit pentru datorii. Mai multe acte se referă la această problemă.

— Adresa nr. 9533 a Tribunalului Ilfov, Secţia a III-a din 13 octombrie către eforii Comitetului teatral prin care se cere să se reţină lunar lui Matei Millo o treime din salariu pentru acoperirea creanţei de 270 galbeni datoraţi lui George Victor.

— Petiţia lui Toma Ciupitoare, din 24 februarie, către prefect solicitînd să oblige pe M. Millo a-i plăti datoria de 67 galbeni.

— Adresa nr. 9749 din 17 noiembrie a Ministerului din Intru al Ţării Româneşti care solicită Comitetului teatral să oblige pe M. Millo să achite lui Samoil Herdan datoria de 45 galbeni.

— Adresa nr. 45623 din 22 decembrie a Prefecturii Poliţiei capitalei Bucureşti către Comitetul teatral cerînd să oblige pe Matei Millo a plăti lui Antim Grămăticescu datoria de 10 galbeni, făcută încă din 1857.

(Arh. Stat. Buc., *T. Naţ.*, 1860, dosar 113, p. 84, 96)

— Dosarul 1409 al Min. Instrucţiunii pe anul 1864 cuprinde acte referitoare la stagiunea în care Matei Millo a avut în antrepriză Teatrul

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Național. Din ele rezultă că Matei Millo nu-și plătea cu lunile angajații, ceea ce atrăgea numeroase plîngeri, ca de exemplu cea a soților Elena și Iorgu Caragealy, a lui St. Velescu și a altora.

In dosar mai există plîngeri ale lui M. Pascally, conducătorul trupei rivale.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1864, dosar 1409).

— Prin petiția nr. 4803, mai 1866, M. Millo cere un concediu de patru luni pentru a merge în Transilvania, spre a-și reface sănătatea zdruncinată.

Ministrul C. A. Rosetti aprobă concediul.

Adresa no. 3455 anunță directorului Școalei de muzică și declamațiune aprobarea concediului lui M. Millo, profesor la acea școală [8].

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1866, Dir. a II-a, dosar 450, f. 403).

Lista actorilor din trupa Teatrului Național din București, pe anul 1867, cuprinde și pe „D-nu Matei Millo. Primo comic, mator sau bătrîn și tată nobil din orice piesă".

(Arh. Stat. Buc., *T. Naț.*, 1867, dosar 264, f. 18).

— Contractul din 18 sept. 1869 Buc. dintre Direcțiunea Generală și Comitetul Teatrelor pe de o parte și actorul Matei Millo pe de altă parte precizează că cel din urmă se angajează ca „prim artist, obligîndu-se a juca cu caracter de role primi comici forte și de înaltă valoare".

(Arh. Stat. Buc., *T, Naț.*, 1869, dosar 315, f. 2).

— Prin decretul regal nr. 589, M. Millo a fost distins cu medalia Bene Merenti cls. I.

(*M. Of.*, 1876, nr. 83, p. 2137).

— În ședința Adunării deputaților din 12 ianuarie 1877 s-a discutat incidentul din seara de 11 ianuarie de la Teatrul Național, cu ocazia prezentării monologului lui Millo „Haine vechi" sau „Zdrențe politice", cînd Comitetul teatral a interzis actorului să joace piesa, ceea ce a provocat indignarea publicului. În ședința Adunării deputaților, ministrul instrucțiunii a fost interpelat sarcastic de mai mulți vorbitori în legătură cu această chestiune [9].

(*M. Of.*, 1877, nr. 11, p. 373–379).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Note

1 În vara anului 1851, între 5 august şi 15 septembrie, Matei Millo, în fruntea unei trupe de actori moldoveni, a dat o serie de spectacole la Bucureşti. Turneul, deschis cu piesa lui Alecsandri, *Cucoana Chiriţa în Iaşi*, s-a bucurat de un succes răsunător. Scrisoarea pe care o publicăm, adresată domnitorului Barbu Ştirbei, solicită abil repetarea turneului. Pentru a menaja trupa locală, de sub conducerea lui C. Caragiale, autorităţile n-au aprobat însă cererea de efectuare a unui nou turneu. Cum arătăm în altă parte (p.27—28) Matei Millo va veni în 1852 la Bucureşti, izbutind, cu sprijinul unor persoane oficiale, să obţină încadrarea în trupa lui Costache Caragiale, peste capul acestuia.

2 La 24 noiembrie 1860, după o scurtă perioadă în care Comitetul teatral primise atribuţia conducerii directe a Teatrului Mare şi care s-a soldat cu un faliment complet Matei Millo a reuşit să obţină concesia sălii pe timp de patru ani. De astă dată, rolul Comitetului teatral fu mărginit la minimum, în fapt el nemaiputînd interveni în nici o problemă a repertoriului sau a organizării trupei. Comitetul se vedea redus astfel de la o situaţie de privilegiu excesiv la o neputinţă absolută. Din această cauză o parte a membrilor săi îşi şi dădură demisia. (V. Ioan Massoff, *op. cit.*, vol. II, p. 46.)

Stagiunea deschisă de Millo la 1 decembrie 1860 nu a dat rezultatele aşteptate. Comitetul teatral a profitat atunci de ocazie ca să repună în discuţie oportunitatea restrîngerii drepturilor sale.

Într-o întîmpinare către guvern se arăta că repertoriul anunţat de Millo pentru stagiunea 1861—1862 e „puţin cuviincios" şi că „dacă Millo ar fi fost pus sub privegherea Comitetului potrivit statutelor de la 1860, care au fost anulate prin contract, el n-ar fi fost tolerat de a anunţa un asemenea repertoriu". (*Idem*, p. 49.) Millo a continuat totuşi să-şi desfăşoare mai departe activitatea şi în cursul stagiunii 1861—1862. Din repertoriul pe care-l publicăm, servind unor spectacole de turneu, pe cont propriu, în perioada de închidere a Teatrului Mare, reiese că obiecţiunile Comitetului nu erau lipsite de temei. Se mergea pe o linie de senzaţional ieftin, de melodramatism abuziv, supralicitîndu-se mai ales efectul de comic gros al situaţiilor în doi peri, picante prin echivoc.

3 Era a doua amînare. Prima dată reprezentaţia în beneficiu fuse programată la 2 mai dar nu se putuse ţine din cauza preparativelor pentru serbarea încoronării şi a timpului rău.

4 Printr-o scrisoare din 30 martie/11 aprilie 1887 Matei Millo îşi înaintase Comitetului teatral demisia din postul de socletar cl. I al Teatrului Mare (Arh. Stat. Buc., *T. Naţ.*, 1887 dosar 403, p. 84). Întrunit în ziua următoare, Comitetul îi acceptă demisia, luînd de bună declaraţia actorului că ea e „irevocabilă". În acelaşi timp, îi adresează cuvinte de omagiu pentru îndelunga activitate depusă în slujba scenei româneşti şi-i oferă posibilitatea de a mai juca, la cerere (Arh. Stat. Buc., *T. Naţ.*, 1887, dosar 882, p. 5). La această încheiere a Comitetului teatral se referă Millo în scrisoarea pe care o publicăm.

Comitetul teatral avea următoarea alcătuire: C. Stăncescu (director general al teatrelor — v. p 209—211), Vieroşanu (secretar), V. A. Urechiă, Ed. Wachmann, G. Sterladi, D. Ollănescu, A. Constantin.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

5 În ziarul *Doina*, din 1 noiembrie 1886, găsim în adevăr o apreciere caldă a măiestriei dovedite de Millo, în ciuda vîrstei înaintate, în spectacolul cu istoricul său succes din 1850, *Cocoana Chiriţa în Iaşi*: „Spune-vom oare că rolul Chiriţei e jucat de Millo, de artistul prin excelenţă, de singurul care, după 50 ani de viaţă artistică, apare şi azi, nu de puţine ori, astfel cum ni se spune că se arăta în tinereţea sa şi în maturitatea irezistibilului său talent comic? Millo şi azi, în vîrstă, zice-se de biografi, în vîrstă de ani 73, umple scena cu viaţa, cu şaga, cu bogăţia şi invenţiunile jocului său. Azi chiar, cînd dicţiunea, silinţele plăminilor şi slăbiciunea nervilor contribuiesc toate a obosi pe minunatul artist, şi totuşi el are momente cînd prin vivacitatea şi naturalul jocului face ca aplauzele să izbucnească tot atît de zgomotoase ca şi hohotele de rîs care le preced. O, comedie! ce trebuie să fi fost acum 30 ani cînd Millo, argint viu pe scîndurile scenei juca pe Chiriţa!". Apoi, autorul citează versurile lui C. Aricescu:

„Electrizezi deodată infern şi paradis,
Atunci peste un tunet de-aplauze şi bis
Parterul strigă: Vivat românul Molière!"

şi conchide: „Şi azi sînt momente — şi repet: nu puţine — cînd publicul se-nflăcară auzind pe artist. Millo e mare, Millo va fi înlocuit dar nu egalat. Asemenea artişti, ori în ce ţară nu apar des. Noi ceştia care avem nefericirea a asista la apusul unui soare de pe cerul Artei, judecăm după razele ce surprindem din cînd în cînd ce trebuie să fi fost soarele în miezul zilei". Autorul, neiscălit, ar putea fi G. Ionescu-Gion, redactorul gazetei.

Universul din 28 oct/9 noiembrie 1886 celebrează şi el evenimentul, sub semnătura unui Radu Doneanu: „Şi tinerii zîmbeau cu mulţumire şi bătrînii cu frunţile şi feţele pline parcă de raze de bucurie, de fericire scumpă, ascultau ca sub un farmec pe bătrînul dar mereu tînărul Millo, care dispreţuind povara anilor le înfăţişa aceeaşi Chiriţă ce văzuseră acum 30, 35 de ani".

6 Alături de scrisoarea reprodusă la p. 223—225, Millo expediase cu aceeaşi dată, lui C. Stăncescu, directorul general al teatrelor, o cerere de retragere a demisiei înaintate la 30 martie/11 aprilie. Era ca şi cînd bătrînul actor s-ar fi supărat că i s-a satisfăcut dorinţa. Evident, cum reiese şi din textul scrisorii din 6/18 mai, el nu se aştepta să fie luat în serios şi să se cadă de acord cu plecarea lui din teatru. În faţa tristei realităţi, trecînd peste orice considerent de prestigiu, Millo hotărăşte să bată în retragere. Comitetul nu era însă dispus să se rectifice. Într-o şedinţă ţinută imediat, în ziua de 7/19 mai 1887, se decide neacceptarea cererii de retragere a demisiei lui Millo, cel puţin pînă la sfîrşitul stagiunii (Arh. Stat. Buc., *T. Naţ.*, 1887, dosar 882, p. 18). Peste cîteva luni, la 28 august/10 septembrie 1887, Comitetul teatral dispune definitiv pensionarea. Condiţiile sînt: artistul să primească 200 lei lunar în timpul stagiunii şi 100 lei lunar în restul anului (aprilie-septembrie) şi o jumătate de beneficiu în fiecare stagiune; să aibe obligaţia de a apărea pe scenă, la cererea direcţiei, dar cel mult o dată pe lună. În felul acesta se calcula că venitul său va fi aproape egal cu acela al societarilor de primă clasă. Totuşi, din chitanţele cuprinse în dosarul 403 din 1887 al Teatrului Naţional, rezultă că venitul de societar al lui Millo fusese de cca. 400 lei lunar, sumă pe care era cu totul improbabil s-o mai atingă în noua sa situaţie. (Arh. Stat. Buc., *T. Naţ.*, 1887, dosar 882, p. 56—60.)

7 Pînă acum se ştia că Matei Millo a fost elev în pensionul lui Cuénim, la 1833—1834. Faptul pe care-l semnalăm a rămas necunoscut biografilor, chiar şi celui din urmă, cel mai bine informat, Mihai Florea (*Matei Millo*, Bucureşti, 1966, p. 33).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

8 Millo a fost profesor la catedra de mimică și declamație a conservatorului, creat în 6 octombrie 1864, sub cabinetul Kogălniceanu (ministru al Justiției și Instrucțiunii Publice fiind N. Crețulescu).

9 *Monologul Haine vechi sau zdrențe politice* era o satiră a guvernului conservator al lui Lascăr Catargiu, căzut de la putere, după cinci ani de guvernare autoritară. Comitetul teatral, compus din C. Cornescu (directorul general), I. Kalinderu, Ed. Wachmann, G. Sion, C. Stăncescu, P. Grădișteanu au hotărît să interzică monologul lui Millo, sub pretext că nu vrea să transforme scena Teatrului Național într-o arenă de lupte politice. Incidentul a făcut obiectul unei interpelări la Cameră, unde s-au desfășurat discuții aprinse. Ca să aplaneze spiritele a trebuit să intervină însuși primul-ministru Ion Brătianu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

C. NEGRI

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

A

I

Către D.A. Sturdza

18 mart 1876 Ocna [1]

Cucoane Mitică [2]

Spre a mă servi de o vorbă proastă, dar puternică, de plugarnic, iată că pentru mine începe a ajunge funia la par — ca la treier.

Deci între cîteva dispoziţii, care n-au însemnătate decît pentru mine, am luat şi aceea de a lăsa în urmă-mi cîteva puţine terfeloage vechi în Iaşi — fostul şi căzutul scaun al Moldovei.

Către aceste vroesc a adăogi şi documentul Kneazului Alecsei Mihailovici, împrumutat de mine reposatului nostru prietin C. Hurmuzaki, ce se află acum la Domnia Voastră.

Vă rog dar să aveţi bunătatea a mi-l trimete, ca să rămîn liniştit şi despre această afacere, şi vă voi fi foarte recunoscător.

Cu cea mai plăcută aducere aminte, vă rămîn vechiul conlucrător la ale Divanului ad-hoc, ale căruea lucrări n-am ajuns încă a le şterge din mintea şi inima mèa, precum

şi plecata slugă
C. Negre

(B. A. R., *Coresp. inv.* 127469)

II

Către Maria Negri [3]

Le 18 juillet 1876 Ocna

Ma chère nièce Marie

Je suis bien peiné de vous dire que je ne suis plus rien à St. Spiridon depuis de longues années.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

J'ai été longtemps tuteur de cet hôpital du temps du prince G. Ghyka; mais je n'ai plus aucune attache directe ou indirecte avec le dit hôpital.

C'est donc, je vous le répète, avec un sensible déplaisir que je me vois dans la nécessité de ne pouvoir obliger Monsieur votre mari.

Je vis d'ailleurs tellement isolé ici et ayant perdu de vue tous mes anciens amis et connaissances depuis 10—15 ans, qu'il est juste, qu'à leur tour ils usent de réciprocité envers moi. Aussi je ne m'adresse à personne en connaissant d'avance le résultat.

Soit que vous veniez ici, soit que j'aie le plaisir de vous voir à Berlad, j'en éprouverai également un grand contentement. En attendant je vous embrasse de tout coeur, ainsi que le petit Louis et envoie mes meilleures amitiés à Monsieur votre mari.

C. Negre

Ma soeur Catinca est à une terre près de Braila et Zulnie est à Vichy depuis trois mois.

(Orig. A. I. G. C.)

Către Naria Negri

18 iulie 1876 Ocna

Draga mea nepoată Maria

Sînt foarte mîhnit să-ţi comunic că nu mai sînt nimic la Sf. Spiridon de mulţi ani.

Am fost multă vreme epitrop al acestui spital, de pe vremea prinţului G. Ghika, dar nu mai am nicio o legătură, directă sau indirectă, cu zisul spital.

Iată deci că, ţi-o repet, mă văd nevoit cu mare nep'ăcere să nu-l pot îndatora pe domnul soţul tău.

De altfel trăiesc atît de izolat aici şi pierzînd din vedere de 10—15 ani pe toţi foştii mei prieteni şi cunoştinţele drept ca, la rîndul lor, să procedeze la fel în ceea ce mă priveşte. De aceea nu mă adresez nimănui, cunoscînd dinainte rezultatul.

Fie că vei veni aici, fie că voi avea plăcerea să te văd la Bîrlad, voi simţi o mulţumire tot aşa de mare. Pînă atunci te îmbrăţişez, din toată inima, ca şi pe micul Louis şi transmite cele mai bune urări domnului soţul tău.

C. Negre

Sora mea Catinca se află la o moşie lîngă Brăila şi Zulnia este la Vichy de trei luni.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Note

1 Scrisorile pe care le reproducem datează din ultimul an al vieţii lui Costache Negri. Sînt două misive melancolice, ale unui om prea lucid ca să-şi mai facă iluzii asupra sfîrşitului, dar care, cu acea reţinere şi nobilă demnitate ce i-au caracterizat totdeauna conduita, îşi interzice orice declamaţie, acceptîndu-şi soarta cu o resemnare filozofică.

Negri se retrăsese din viaţa publică după abdicarea lui Cuza, clădindu-şi un conac la Tg. Ocna, pe malul Trotuşului, în care trăia alături de surorile lui, Catinca şi Zulnia. Locuinţa era atît de izolată încît în vremea inundaţiilor de primăvară şi a iernilor cu nămeţi mari rămînea zile în şir fără comunicaţie cu lumea. Aci, fostul conducător al unioniştilor moldoveni se complăcea, fără mizantropie, într-o existenţă patriarhală de fermier, cu gusturi sănătoase şi plăceri simple, ordonată de calendarul neschimbător al ciclurilor naturale: „În colţişorul unde locuiesc, mulţumit îmi cultivez grădina, citesc autori vechi, descifrez hrisoave vechi moldoveneşti, din vreme în vreme, cînd pot, mă duc la Mirceşti, la Vasilică" (Alecsandri — n. n; Pericle Martinescu, *Costache Negri*, Oameni de seamă, Bucureşti, 1966, p. 270—271). Ce avea oare de aşteptat de la lume? Politica, ajunsă sub Carol I îndeletnicire profesională şi instrument de îmbogăţire, în vreme ce la 1848 fusese operă de salvgardare a naţiunii şi idealism curat, îi devenise odioasă. Avea sentimentul că s-ar murdări primind o însărcinare publică şi i se părea că în condiţiile noului parlamentarism, unde domneau nestingherite fanfaronada liberală şi lipsa de scrupule, prezenţa i-ar fi cu totul anacronică. „Cultivîndu-şi grădina", el nu făcea un act demonstrativ. Proceda în spiritul convingerilor şi potrivit înclinaţiilor adînci ale firii sale.

2 Dimitrie A. Sturdza (1833—1914), om politic, istoric, numismat, financiar, publicist. Şi-a făcut studiile în Germania, la München, Bonn şi Berlin. A intrat de timpuriu în viaţa politică: la 24 ani e secretar al Divanului ad-hoc şi partizan aprins al Unirii. Sub Cuza ajunge intim al domnitorului dar participă la acţiunea pentru înlăturarea acestuia, între altele redactînd publicaţia *Clopotul*, cu Petre Mavrogheni. După 11 februarie 1866 e ministru al Lucrărilor Publice. În timpul lui Carol I e de numeroase ori ministru şi prim-ministru. La moartea lui Ion Brătianu, în 1892, ajunge şef al partidului liberal. Membru, ulterior secretar al Academiei Române, e cunoscut azi mai ales prin cele două masive colecţii de documente pe care le-a animat: *Acte şi documente relative la istoria renaşterii României*, vol. I—X, Bucureşti, 1888—1909 (împreună cu Ghenadie Petrescu şi D. C. Sturdza) şi *Documente privitoare la istoria Românilor*, urmare la colecţiunea lui Eudoxiu Hurmuzaki, şi anume: Supliment I la vol. IV, Bucureşti, 1891 (cu D. C. Sturdza şi Octavian Lugosianu), vol. V, Bucureşti, 1894 şi vol. VI, Bucureşti, 1895 (cu C. Colescu-Vartic).

3 Maria Negri, căsătorită cu A. Dauş, era fiica Ralucăi Negri şi nepoata serdarului Mihalache Negrea. Acesta din urmă fusese frate cu aga Petrache Negrea, tatăl lui Costache Negri. Maria îi era deci scriitorului nepoată de verişoară primară. „Micul Louis" e fiul Mariei, Ludovic Dauş, născut în 1873 şi cunoscut pînă la primul război mondial ca publicist productiv. A scris poezii, romane, poeme dramatice şi a efectuat multe traduceri, între care: *Eugénie Grandet* (1909), *Povestiri fantastice* de Hoffman (1909), *Sonata Kreutzer* (1909), *Manon Lescaut* (f.a.), *Doamna Bovary* (1915) etc.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Horaţianismul înţelept al lui Negri e exemplar în sînul generaţiei sale dar singularitatea lui rezidă mai mult în armonie şi consecvenţă : şi alţi paşoptişti fuseseră respinşi de epoca nouă după ce încercaseră zadarnic să i se adapteze însă prea puţini au izbutit să-şi mistuie înfrîngerea şi să-şi refacă existenţa într-un plan de umanitate superioară.

În ultima vreme, figura luminoasă a lui Costache Negri a fost evocată în mai multe studii ale lui Emil Boldan, încununate de o preţioasă ediţie selectivă, care confirmă mediocritatea poetului şi a prozatorului de ficţiune, dar scoate cu deosebit relief în lumină calităţile epistolierului (C. Negri, *Scrieri*, text ales, stabilit, note şi studiu introductiv de Emil Boldan, 2 vol., Bucureşti, 1966). O monografie a lui Negri, bazată pe o despuiere serioasă a izvoarelor inedite sau mai puţin cunoscute, a dat Pericle Martinescu (*op. cit.*).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

C. NEGRUZZI

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

A

VÎNĂTORUL BUN SAU MEȘTEȘUGUL DE A NU-ȚI FI URÎT[1]

INTRODUCȚIE

La chasse est le seul amusement qui fasse
diversion entière aux affaires
le seul délassement sans mollesse,
le seul qui donne un plaisir vif sans
langueur, sans mélange et sans satiété.

BUFFON[2]

Negreșit că cel întîi om a fost și cel întîi vînător. Nevoia de a se apăra de dobitoacele sălbatice, înarmă întîi mînile sale cu un ciomag; dar mai apoi ca să lovească dobitoacele fricoase, care trebuea să-i dea îmbrăcăminte și hrană, se învăță a zvîrli peatra și sulița. Născoci praștia și arcul. Însă aceste arme era nedesăvîrșite, și trebui să mai treacă mult pînă să agiungă la pușca care lovește pasere în aer într-o distanță ce să pare că ar scăpa-o de om.

Abia în veacul XVII a început a împușca în zbor, atunci veni și ideea de a se încărca armele cu plumb mărunt.

A înșira cualitățile trebuitoare unui bun vînător, cred că este cel mai bun chip de a face lauda cea mai frumoasă a vînătoriei.

Vănătorul trebui să aibă răbdarea de a aștepta și a căuta vînatul, să știe a-l găsi, și să nu se ostenească de a-l urmări. Să nu-i pase nici de frig nici de cald.

Cei vechi, care, după curagiu, prețuia mai mult decît ori ce puterea trupească, înțălegea cîtă întărire dă vînătoria trupului, și de aceea o socotea exerciția cea mai nobilă.

În toate vremile, vînătoria a fost în mare cinste, și împăratul Antoniu Caracalla[3] da lui Oppian,[4] care a scris un poem asupra Vînătoriei cîte un ban de aur de tot versul.

Alfons X[5], legislatorul Spaniei, acel pre care contimpuranii săi și viitorimea l-au numit *Înțăleptul**, însemna ca o datorie prințipilor de a fi vînători.

I. Dufouillont dedicînd compunirea sa asupra vînătorici lui Carol IX, riga Franții[6], îi zicea: Mi s-a părut, sire, că cea mai bună știință

---

* Subliniat în text.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

ce o putem învăța (după frica lui Dumnezeu) este de a ne ținea veseli, întrebuințînd cinstite exerciții dintre care nu am găsit alta mai de laudă ca arta vînătoriei. Pintre autorii veacului lui August, trei au tratat acest subjet. Mai întîi Gratius [7], de care Ovid a zis într-o elegie :

Artaque venanti Gratius arma daret.

Aurelie [8], a scris un poem intitulat Cynegeticum, și Ovid un altul numit *Alieutica* [9] (Ἁλιευτικά). Ar fi de prisos a înșira aici numele tuturor autorilor moderni ce au scris asupra vînătoriei ; îndestul că nu numai glasuri profane ci și sfinte s-au înălțat spre a lăuda vînătoria, precum cardinalul Adrian [10], care la 1505 dedica unui alt cardinal în verse latine relația unei partide la care fuseseră amîndoi. Sv[întul] Jeronim zice că un vînător nu se poate mîntui : Venatorem nunquam invenimus Sanctum. Dar Doctorul Don Alonțo * Diez de Montalvo, dovedește că Sv. Ieronim prin zicerea Venatores, înțelege gladiatorii ce se luptau în circ cu fearele. Tălmăcirea aceasta este sprijinită de numeroase fapte și pilde, căci mulți din sfinți au fost vînători.

Deci, dacă cugetul ar mustra pre vr-un vînător, pildele arătate încredințăze-l și liniștească-l, arătîndu-le că vînătoria este foarte ortodoxă și că poate merge în rai măcar c-au împușcat iepuri și prepeliți.

Sloboade făr-a să uita unde a să meargă încărcătura. Dacă tatăl său i-ar fi înainte negreșit l-ar omorî. Așadar, vînătorul rău este o ființă netrebnică, supărătoare la toți, primejdioasă la mulți, este o povară în statul nostru soțial, de care trebui să-l scăpăm.

[Dar vînătorul bun ochește bine, omoară frumos și potîrnichea care știe că e menită de soarte a-și sfîrși cariera în frigare, nu se jăluește. El caută la soiul vînatului, iar nu la mulțime și în torba lui nu vei găsi puișori și șoldanași]**.

*

Vînătoria are doă scopuri : 1° de a omori vînatul pentru a-l mînca și 2° de a ucide fie cu orice chip, dobitoacele care mănîncă vînatul și care sînt dușmane vînătorului. Pentru acest din urmă sfîrșit, ariciul nu trebui cruțat ci ca un tîlhar ce este trebui ucis fără milostivire.

Ariciul mănîncă toate ouăle paserilor ce găsește, ba încă și puișorii și pre mamă dacă o poate găbui. El ca și porcul mănîncă grăunțe, fructe și carne. Ariciul se află pretutindeni, mai ales prin tufari unde găsește frunze moarte preste care se tăvălește. Frunzele să prind în ghimpii lui încît nu-l poți deosebi din frunze. Acest obicei al ariciului de a se învăli, cu frunze îmi aduce aminte o mică aventură.

Mă aflam la țeară. Un prieten din copilărie elegant, tînăr, veni să mă vază. Ce să faci la țeară de nu să te primbli și să mergi la vînat mai ales că elegantul meu venise în tot costumul de vînat. Pantaloni de cazimir alb,

---

* Alonzo.

** Fragmentul dintre paranteze este tăiat în text.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

torbă cusută pe canava, pușcă cu flori frumoase și frac verde. Cît pentru mine, făceam o tristă figură pe lîngă dînsul cu spențerul meu sgîriat de spini și pantalonii de pele. După ce am mers cîtva prin pădure, fără să întîlnim nimic, ne au venit foame. Am scos merinde ce luasem cu noi, și ne-am gătit să ne punem la masă. — Eu m-am pus pe o teșitură de copac, iar prietenul meu uitîndu-să la o moviliță de frunze moarte și de mușchiu : O, zice, eu nu voi să șed pe vîrtos ca d-ta, și negreșit că în gîndul lui a adaos : sermane țerane cît ești de prost.

O prost ! natura îi arată un așternut comod și moale și el ca un nătărău să pune pe un butuc ; pe urmă privindu-mă cu o zimbitoare jale să trîntește pe așternutul ce-ș alesesă, dar d-odată sare țipînd și strîmbîndu-se și țiindu-se cu mîna de partea cărnoasă pe care sute de ace o înpunsese : fără să iee seama să pusesă pe un manin ariciu. Sînt sigur că de atunci caută bine pe ce se pune.

Capitolul I

Tovarășul vănătorului

Cînele bun face pre vînător bun, vînătorul bun face pre cine bun. Acest mare adevăr, mai dovedit prin cercare decît linia dreaptă în geometrie, n-are trebuință de dovezi, priimiți-l deci ca un axiom nestrămutat, acesta ne va fi puntul de unde să plecăm.

Voi, eleganți de capitalie, care ați cumpărat o pușcă de la Alexi plină de flori săpate și de zariflicuri, cu torba de caneva cusută, îmbrăcați cu bonjur verde cu bumbi cu cap de lup și de cerb, pentru voi scriu. Ascultați povățuirile mele, învățați sfaturile mele, și viind de la vînat nu veți mai fi siliți să treceți prin Sv. Vineri, ca să cumpărați vr-un iepure să-l puneți în torbă pentru ca să nu veniți acasă mazete (bredouille).

Cînele bun face pre vănător bun ; găsește dar un cîne bun ; alege-l frumos, de soi, și nu-l cumpăra pînă nu-l vei cerca de multe ori. Vezi dacă caută la 20 pași de stăpîn, dacă urmărește bine, dacă n-aleargă după vînat sau cînd aude pușca altui vînător, dacă ascultă ce-i zici și oprește bine. Aceste cualități precum și de a aporta ori ce-i vei porunci fac pre cînele bun. Dacă te-ai încredințat de aceasta, plătește-l fără să-l mai tîrguești.

N-ai împușcat bine iepurile fugind nici potîrnichea sburînd ; ai omorit numai niște nenorocite păsărele care stînd pe crengi își așteaptă moartea cu o răbdare minunată dar te-ai săturat de atîte uciderі zadarnice și vrei să te faci vînător bun : bucuros ! Eu mă prind să te învăț, fără să te costisească mai mult de 5 sorcoveți și se pare că nu te poți jălui că sînt scump.

Iubești vînatul și ai dreptate : această cea mai mare plăcere din lumea astă mincinoasă și amăgitoare, plăcerea cea mai ieftină și mai sănătoasă. Xenofon [11] zice că vînătorii păstrează văzul și auzul mai mult decît ceilalți oameni ; că la dînșii, bătrînețile încep mai tîrziu ; și Xenofon era nu numai bun vînător dar și mare istoric și iscusit general. Vînătoria este

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

încă singura petrecere care înprăştie necazurile şi mihnirea. Pentru a se bucura cineva de sine pentru a scăpa de supărăciunea unora ş-a altora, omul are trebuinţă de singurătate; şi ce singurătate poate fi mai variată ca vînătoria? Ce exerciţie mai sănătoasă pentru trup? Ce odihnă mai plăcută pentru duh?

Te-ai dus la cîmp şi supărarea a şi început a trece; cînele a dat piste vînat, ai uitat tot. Vînînd, trupul ia o energie nuoă, sufletul se căleşte; întorcindu-te acasă nu vei mai găsi griji, că somnul urmînd de aproape un bun prînz, le va opri de a-ţi turbura crierii. Cine dracul ar mai gîndi la necredinţa unei amoreze, cînd nobilul său cîne îi aporteză cu un serios măreţ iepurile dat de-a tumba la 50 paşi.

Un prieten al meu era nebun de amor, dar nebun de legat; amoreza lui îi făcuse mii de jurăminte, şi apoi le uitase; asta se întîmplă uneori; altul mai norocit intrase la rînd, şi asta, iar se-ntîmplă adese. Bietul meu părăsit se despera, nu mînca, plîngea, gemea, nu dormea. Aşa dietă nu-ngraşe, şi omul meu slăbia văzînd cu ochii. Într-o zi îl găsesc cetind pe Werther[12]! Goethe făr'îndoială e un mare scriitor, dar vederea blestematei lui cărţi m-a spăriet; mi s-a părut că văd pre prietenul meu în secriu. Vorbesc, zic, sfătuesc pînă ce cu mare nevoie îl ieu cu mine la ţeară. Cu voie fără voie îl duc la vînat. El n-avea puşcă şi mă privea. Zioa era bună, vînat de agiuns am împlut torba. A doa zi cere o puşcă şi ne ducem iar. Cînd slobozea, dam şi eu cu el, şi-i spuneam că el au nimerit. Am dejunat; luasem şi o butelcă de şampanie: butelca de şampanie e un minunat specific. Zilele următoare faceam tot aşa. Bolnavul înpuşcă şi el cîteva bucăţi, şi încă nu era o lună şi se vindecă. Mînca ca patru, bea ca şasă, dormea ca un călugăr, şi toate filele din Werther, se făcură fultueală.

Dar să venim la treaba noastră. Ai acum un bun cîne, trebui să-l desmerzi, să-l deprinzi să te asculte şi să-i dai singur de mîncat. Însuşi Ludovic XIV o făcea aceasta. Acum o să te înarmez şi să te îmbrac.

Cap. 2-le

Îmbrăcarea şi înarmarea vînătorului

D. E. Blaze[13], ce a făcut o frumoasă carte asupra vînătoriei* din care am luat multe, după ce face o descriere amănuntă asupra tuturor puştelor iscodite, alege pe acea simplă cu capsele care se încarcă pre ţevie cu varga; noi sîntem de idea sa, căci a mai pomeni de acea cu cremene e de prisos cînd ori ce vînător cu dreaptă judecată nu se mai sluţeşte cu ea.

Pentru a alege o puşcă, trebui ca ţeviile să fie sănătoase. Acele à rubans sînt mai bune. Cercetează oţelele de îmblă bine, şuruburile de se prind bine, şi caută tot deauna puşca cu care îţi vine mai lesne, de pus la umăr, şi a căria ţintă îţi vine mai degrabă la ochi. Nu-ţi pot da nici un sfat la aceasta. Asta atîrnă dacă eşti mare sau mic, gros sau subţire, dacă braţele sau gitul îţi sînt mai lungi sau mai scurte.

---

* *Le chasseur au chien d'arrêt.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Pentru ca s-o cerci de e sănătoasă încarc-o cu doă încărcături, bate fultuiala, pune și un glonț. Această cercare s-o faci de doă ori, căci întâiași dată poate să nu crepe. Socot de prisos a-ți mai spune că trebui să o slobozi de departe legînd o sfară de pedică. Dacă n-au pățit nimic, trebui cercată cum bate; ia o scîndură de brad subțire, pune pe ea o coală de hîrtie, pușca încărcată cu încărcătură obicinuită, și cu haliciuri nr. 2 trebui slobozită la 40 pași în mi[jlocul] hîrtiei. De bate bine giumătatea plumbului va merge în hîrtie și va sparge scîndura.

Pentru a cerca o pușcă cu două țevii bagă într-amîndouă cîte o vargă lungă și dreaptă și dacă la capătul lor păstrează tot aceeași distanță și sînt de un paralelism exact țeviile sînt bine potrivite. Nu căuta săpăturile și florile; un vînător iscusit nu se uită la aceste nimicuri și ride cînd vede pe altul cu pușcă zarifă.

Pușca pre ușoară e rare ori și bună: mai bine să porți giumătate ocă fer mai mult decît să vii c-o mînă stricată, mai ales cînd ai numai doă. Dacă te poți deprinde a ținea mîna stîngă subt pedică, n-ai nici o grijă de va crăpa țevia.

Sînt multe chipuri de a purta capsulele, unii le pun în buzunar, lucru foarte lesne dar buzunările unui vînător nu-s totdeauna curate. Și cel mai mic trup strein ce ar intra în capsulă, ar făcea-o să nu s-aprindă; alții poartă o cutie unde capsulele sînt așăzate și cum pui una, alta vine în loc; spînzurat cu un cordon acest instrument e pre îndemînatec, dar face și el parte din lucruri care cît să poate trebui să fie mai puține. Și apoi poți s-o uiți la purces; treci prin niște tufari și, slugă plecată, trebui să te-ntorci acasă. Cutia săpată în stratul pușcei, îmi pare de preferat. Capsulele stau bine uscate, nu poți nici să le perzi nici să le uiți — ai pușca ai și capsulele.

Praful bun trebuie să fie vînăt, să nu strălucească la soare; lucirea arată că silitra nu-i destul de pisată nici amestecată de ajuns cu pucioasa și cărbunele.

Voind a cerca praful, pune o linguriță pe o hîrtie albă și dă-i foc. De e bun, s-aprinde îndată fără să lase pe hărtie negreață, ci numai o pată argintie. De nu e bun, hîrtia arde pentru că pucioasa și silitra se lipesc de ea. De are mult cărbune lasă pete negre precum și de are pucioasă multă, petele sînt galbene. De rămîn pe hîrtie, niscai fire ca niște gămălii de bold, dă-le foc; de s-aprind e silitră și va să zică praful e rău pisat; de nu s-aprind, e sare și silitra n-au fost bine rafinată.

Poci să-ți mai spun încă o bună metodă: aruncă într-un pahar cu apă o linguriță de praf; de va cădea la fund îndată fără a lăsa nimic deasupra arată că e bun, și din înprotivă, nu.

Praful de rînd are mai puțină putere de cât praful superfin, de aceea haliciurile merg mult mai des dar feștelește pușca. Cînd la începutul vînatul sare de aproape e de preferat praful de rînd: dar cînd iepurii și potîrnichile au văzut focul și trebuie să dai de

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

departe, trebui neapărat de celalalt soi. Amestecîndu-se amîndoă soiurile, poate cineva să-l întrebuinţeze cu bună ispravă.

Dacă puşca-ţi se încarcă cu varga îţi trebui un corn. Acele mai bune sînt acele cu măsuri, acele care îl porţi atîrnat cu buza în gios, vrînd să încarci, bagi vîrful cornului în ţevie şi slobozi praful înpingînd un resor. Dacă însă se întîmplă, care este însă o raritate că vre un atom de prund, un fir dă năsip să se afle în ţevie, frecarea poate să-l aprindă şi atunci...

Noi preferăm patrontaşul de piele cu încărcăturile făcute gata.

Fultuiala de hîrtie subţire e ce mai bună, ea trebui să intre puţin cam în silă.

Puşca trebui să fie spălată adese, decîte ori ai dat de 15—20 ori cu o vargă de lemn cu burete, sau cîlţi în vîrf, căci varga de fer poate pricinui prin frecare sgîriituri în ţevie. Trebui să o speli cu apă caldă să o ştergi bine, şi după ce vei pune capsulele pe caminuri, să o ştergi cu o petică unsă cu untdelemn pe strat, pe ţevie, pe oţele care trebue desfăcute şi şterse şi şuruburile unse cu puţin seu.

Torba trebui să fie de pele bună cu multe buzunări înlăuntru. Întrunul se pune şurubelniţa, caminele de schimbat, cheia, un rac spre a sluji în locul celui de la varga puşcei care adeseori este pre slab. Într-altul, cuţitul, paharul de pele şi cutia cu capsulele de rezervă. Şi într-unul mai mic tutunul şi scăpărătorile (dacă eşti fumător). Fultuelele se pun în cel mai mare care să-ţi fie îndămînă de luat. Pentru vînător este cusută de torbă o traistă înpletită pe care o copere o pele care îl apără de soare şi de ploaie.

Cînd e ferbinţeală mare, te sfătuesc să te slujeşti de carnasiera italiană. Acesta este un paner de lozie foarte uşor de o formă lungăreaţă, convex de o parte, concav pe alta însă se lipeşte pre bine pe trup. Vînatul nu-i grămădit ca în torbele de pele şi şede foarte bine.

Pe căldură, se întîmplă adese de vînatul împuşcat dimineaţă este stricat seara; cel mai nimerit este să-i scoţi maţele cu un cîrligel de lemn.

Să venim acum la înbrăcare.

Cei mai frumoşi la vănătoare sînt mai totdeauna cu torbele deşerte. Regulă obştească: vănătorul trebuie să aibă haine comode care să-l lasă slobod în mişcările sale alegîndu-şi forma şi culorul care-i place. Cu toate aceste însă voi lua voie a spune cîteva sfaturi; îndelungata mea cercare îmi dă drept.

Să începem de la încălţăminte. Ciubotele trebui a fi nalte, moi şi îndestul de largi ca să nu te supere la picior. Talpa trebui să iasă puţin mai afară decît capătu; cu chipul acesta nu te loveşti de petrile cele de pe drum.

Pantalonul de pînză sau de postav după timp, cămaşa iarăşi de pânză sănătoasă şi bretele de cauciuc sau de postav albe şi în sfîrşit peptarul de flanelă pe pele în orice vreme; cu cît va fi mai cald cu atîta

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

e mai trebuitor. Astă regulă de igienă oprește gutunarele și reumatismele, și să poate odihni cineva sub un copac fără frică de răceală.

Cravată ușoară sau nici de cum. În sfîrșit bluza de pînză de un color închis, bluza de origină grecească, romană este haina cea mai aleasă. Ea au petrecut veacurile a văzut toate numele născîndu-se și murind; a fost cea întîi haină a omului, și cea întîi pînzătură țesută a trebuit să se facă bluză. Meșteșugul croitorului a început de aice; pe urmă au făcut mai frumoase lucruri dar nu mai comode; așa dar bluza a rămas și va trăi pînă la sfîrșitul veacurilor.

Bluza de pînză este bună pe orice timp și mai ales iarna. Puind pe de desubt un bun peptar de lînă și doă cămeși, îți e de agiuns cald. Cascheta cu cozoroc este bună toamna, iarna cînd soarele nu e atît de cald, cînd bate vînt sau vremea e neguroasă; dar pe la alt, cascheta nu-ți poate apăra nici grumazii nici obrazul de razele lui, atunci ia pălăria albă cu marginile de 5—6 palmace.

Iată-te îmbrăcat și înarmat; îți trebui numai o șuerătoare pe care o vei spînzura în gît c-un gaetan. Îți va trebui că să-ți chemi cînele dacă se va depărta mult.

Cap. 3-le

Purcederea, încărcarea

D. E. Blaze ne spune că într-o zi D. Antony [14] Deschamps îl întreba:

— Socoți că omul are drept a omori o potîrniche, făptură a lui Dumnezeu?

— Negreșit, cu tocmală s-o mănînce.

— Va să zică crezi că o putem mînca?

— Cu bună seamă, cînd e friptă cum se cade.

— Pitagor... abate de Saint-Pierre ...[15]

— Zic din înprotivă, o știu; și îi jălesc. Ascultă-mă: ori noi trebui să mîncăm potîrnichele ori ele trebui să ne mănînce, iată toată întrebare. Ele fac pe an 15 pîn la 20 pui; lasă-le în pace zece ani și numărul lor să va face ca al viespilor și a țințarilor; n-om mai avea nici grîu, nici orz, nici struguri. Drept aceia, să mîncăm potîrnichi de vreme ce ne trebui cai; să mîncăm pentru că nu putem trăi făr pîne și vin.

Dreptul acesta de a mînca potîrnichi vine de la însuși Dumnezeu care a zis lui Noe*... Așadar mănîncă ori ce-ți place. Omul nu-i făcut ca să pască iarbă, dinții lui cei cînești o arată. Pitagor, abate de St. Pierre era foarte cinstiți oameni, dar n-avea nici o idee de bucătărie; lasă-i să spuie și mănînncă, că dacă ar asculta cineva pe toți, n-ar mai mînca nimică.

Ceasul cel mai favorabil de a vîna este cînd s-a ridicat roua. Turmele sînt încă pe la stîne, n-au apucat a spăria vînatul urmele sînt încă proaspete

* *Facerea.* Cap. 9: „Subt mînile voastre le-am dat, și tot ce se mișcă și viează va fi voă de mîncare" (nota autorului).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

şi cînii caută mai bine. De te duci în trăsură, puşca-ţi fie descărcată, o vei încărca ajungînd la cîmp.

Pîn-a nu încărca, toarnă în ţevii cîte o jumătate de încărcătură şi o sloboade fără fultuială ca să se curăţe. Apoi, fără a sufla în puşcă cum au reul obicei unii din vînători, pune cîte o încărcătură în fiişte care ţevie. Dacă cumva le ai pe amîndoă tot într-o ţevie, lesne vei videa după vargă. Cînd vei bate fultuiala, atunci descarc-o cu racul, căci e primejdios a slobozi o puşcă cu îndoită încărcătură ; cel mai puţin ce poţi căpăta este o bună palmă de care nu poţi cere satisfacţie nimănui.

Fieşte care vînător are sistema sa asupra cuantităţii prafului şi a plumbului ce întrebuinţează. Ar fi o mare greşală de a socoti că cu o încărcătură mai mare s-ar face mai bună ispravă. Spaniolii zic : Poca polvera, perdigones hasta la boca, dar iarăşi nu trebui a pune pre puţin praf ; deosebirea armelor, a prafului, starea atmosferii trebuie să te povăţuiască. Cearcă-ţi puşca cu deosebite încărcături. Acea ce loveşte mai bine la 40 paşi, e mai bună.

Dar toate aceste pregătiri le-ai făcut ; ai pus praful în ţevie, pune fultuiala şi bate cu varga de doă ori ; nu trebui bătută tare căci atunci praful se turteşte, se aprinde cu greu şi puşca izbeşte. Pune apoi plumbul, aşază-l pe fultuială dînd încet cu stratul în pămînt sau cu palma pe ţevie, şi sloboade şi celelalte doă fultuele. Aceste nu trebui bătute ci numai aşezate împingîndu-le cu varga bine pînă ce se aşază pe plumb.

Pe la începutul timpului de vînat, se întrebuinţează plumbul Nr. 8 sau 7 ; mai tîrziu nr. 6 şi apoi 5 şi în sfîrşit 4. Cu cît sînt mai mici halicîurile, cu atîta cuprinde mai bine, şi loveşte mai aproape. Cu nn. 7, 8 loveşti de la 20 pînă la 30 paşi, cu 6 şi 7 de la 30 pîn la 40, cu nn. 5 şi 6 de la 40 pîn la 50, şi cu nr. 4 de la 60 pîn la 70 ; adeseori se înpuşcă şi mai departe ; dar e mai mult din întîmplare decît din nimereală.

Plumbul împrăştie tare dacă nu-i bine rotund şi de o potrivă. Nu pune capsulele pînă a nu încărca puşca. Operaţia asta trebui a se face pe urmă. Capsula pusă mai nainte opreşte aerul înpins de încărcătură de a eşi, şi caminul plin de aer, nu se împle de praf. Cînd ai slobozit numai o ţevie, sloboade îndată cucoşul de la ceialaltă, şi încărcînd ţine vîrful ţeviilor cît se poate mai departe de cap.

Cînd încarci o ţevie, nu lăsa nici odată varga în ceialaltă. Poate să cadă vr-un halici şi să se prindă între ţevie şi vargă încît să n-o mai poţi scoate şi să fii silit s-o trimiţi la lăcătuş.

Dacă ai descărcat amîndoă ţeviile, trebui să le încarci iarăşi pe amîndoă. Încărcînd numai una pot să cadă cîteva haliciuri în cea deşartă şi pe urmă cînd vei încărca-o să nu iae foc, încît să fii silit s-o descarci cu racul şi să te zăboveşti. Dacă ai slobozit numai o ţevie şi ai încărcat-o iarăşi, nu uita să bagi varga şi în ceialaltă ca să apeşi fultuiala, căci adeseori din pricina clătirei ce-i pricinuieşte ceialaltă cînd se sloboade se strămută şi poate aduce cele mai neplăcute întîmplări.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

În luna lui august, cînd e căldură mare, țeviile puștei se înfierbîntă dacă ai slobozit de cîteva ori. Atunci trebui micșurată încărcătura prafului, căci puterea lui se adaoge de soare care usucă toate părticelele umede ce sînt în el; după acestaș principiu, cînd vremea e plooasă trebui mărită.

Regulă obștească: cînd vrei să te slujești cu racul, scoate capsulele. Nu e destul să slobozi cucoșii, poate să se atingă cumva și să dai piste primejdie.

Ț-ai încărcat pușca, vezi dacă au eșit praf în camine; de nu, pune cîteva fire, așază capsulele slobozînd încet piste ele cucoșii, înarmă și aide!

Capitolul IV

Vîntul, mersul

Pentru a fi bun vînător, nu e destul numai a ști împușca bine, trebui a ști și vîna bine.
Aforismul profesorului.

Dacă vîntul e despre nord, trebui a merge spre nord; de e despre amiază, mergi spre amiază altfel ai face pre rău treabă: adecă, vînatul ț-ar auzi pașii, și cînele nu-l-ar simți. Din împrotivă cînd o adiere ușoară te lovește drept în față, aduce la nasul cînelui părticele mirositoare ce ies de la iepure și de la potîrniche: asemenea mirosului ce urmează în pămînt o vînă de metal, cînele urmează altă linie nevăzută de atomuri nepipăite, și îți însamnă mersul. Într-un cuvînt, trebui să mergi tot asupra vîntului.

Nu trebui a merge departe, trebui a merge mult, a cerceta toate ogoarăle, a nu uita nimică, a nu lăsa o tufă de iarbă necăutată. Ai căutat un pîrlog; dacă este altul alăturea, nu trebui să te cobori pe dînsul după vînt; vino tot pe cel îmblat pentru ca să te sui asupra vîntului pe ogorul necăutat. Aceste marșe și contra-marșe sînt neapărat trebuitoare; iepurile ce n-au sărit întîi, sare de aldoile.

Cînd ogorul, pîrlogul sau finațul pe care mergi este lung și lat, îl iei de multe ori coborîndu-te tot pe unde ai îmblat, căci nu trebui să mergi decît asupra vîntului pe locul necălcat. Mergînd, să te oprești uneori și să iei seama, să nu aștepți tot de la mirosul cînelui; sînt întîmplări unde cel mai bun cîne trece pe lîngă iepure fără să-l simtă, d. p. cînd e pre cald, pre uscăciune, dacă cînele n-au băut de mult, dacă vînezi într-un cîmp înflorit etc.

Cînd mergi cu pușca înarmată, mîna dreaptă să-ți fie pe strat și nu lîngă pedică. Poți să te-npedeci de vr-o peatră sau de altă ceva și să iae foc. Ține vîrful țeviei într-o poziție ridicată, încît să facă un unghi de 45 grade cu orizonul. Ferește-te de vînătorii tineri; de mergi în rînd cu dînșii, rămîi mai bine în urmă decît să le ieși înainte. Ei cînd văd vînatul își perd mințile, și slobod fără să mai iae sama; vecinătate lor este foarte primejdioasă. Fii totdauna departe de ei. Eu atunci vînez mai bine cînd sînt singur.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Cel ce îmblă mai mult, vede şi mai mult vînat ; dar trebui a îmbla bine ; nu trebui să răscoleşti ca un turmetec tot cîmpul, să sparii ori ce-i găsi fără să isprăveşti nimic.

Dar n-am uitat că încă n-ai împuşcat nici iepuri nici potîrnichi ; aşteaptă şi curînd vei videa cînele stînd. Lasă-l, nu-i vorbi, el ştie ce face. Vezi-l cum merge, vine, caută, ridică nasul ca să tragă mirosul ce i-l aduce vîntul, calcă încetişor, stă !

Cînd vei avea ceva deprindere, vei cunoaşte după poziţia cînelui ce vînat se află subt nasul său. Pentru iepure, coada cînelui stă dreaptă, şi puţin cam întoarsă în gios, ridicată puţin pentru prepeliţă, şi foarte dreaptă, paralelă cu orizonul dacă-i potîrniche. Pentru păsările de baltă precum becaţine şi crîstei, coada cînelui se tot mişcă.Dar n-am ajuns încă pînă acolo. Inima-ţi se bate, eşti nerăbdător. Nu te-ngriji, ai vreme şi giudecă : vînatul e lîngă mine ; pentru ca să-l înpuşc, trebui să slobod la 30 paşi, va să zică am vreme. Socoteşte că de-i da la 15 paşi încărcătura merge grămadă şi de loveşti fărîmi vînatul, cînd la 30 paşi haliciurile merg răsfirate şi de nu-i ochi tocmai drept, tot nimereşti. Pune-te în chip ca să nu-ţi dee soarele în ochi căci la din înprotivă nu nimereşti nici odată, sau de nimereşti, este din întîmplare, şi al doilea lumina te face de ţi se par toate roşi, albastre, copacii îţi par că se dau în scrînciob şi potîrnichele seamănă a papagali. Bine ! te-ai pus cu spatele la soare ; acum calcă încet pînă ce vei stîrni vînatul. Iată, a sărit ; ocheşte bine şi nu trage pedica pînă ce vînatul nu-ţi va veni în linie dreaptă cu ochiul şi cu ţinta. Dar nu te grăbi, las' mai bine să zboare zece paşi mai mult, decît să dai fără să iei seama.

Nimic nu cade, n-ai lovit pentru că te-ai prea grăbit. Puşca nu-ţi era bine aşăzată la umăr, din care vin doă rele, una că nu nimereşti şi al doile că izbind îndărăpt poate să-ţi dee o palmă ; aşa şi mi se pare că ţi-e obrazul cam roş. Pentru a pune la umăr trebui a ridica braţul drept cît să poate de sus. Vînatul cînd zboară îl ocheşti totdauna la mijloc, încît să-l vezi numai pe jumătate cînd slobozi.

A ! Iată m-ai ascultat şi ai înpuşcat o potîrniche. Cînele aleargă la ea. Vii mai de multe ori aport. Ia seama acum unde s-au pus celelalte, ca să ştim unde să le căutăm. Dezmeardă cînele dacă ţ-a aportat potîrnichea. El e un dobitoc pre simţitor la dezmerdare ca şi la pedeapsă. Nu-l lăsa s-alerge, trebui să stee culcat pîn' îţi încarci arma, să sperie vr-un vînat cînd nu eşti gata să-l înpuşci.

Să ne urmăm mersul : iată-ne în ogorul cest de cartofle, cînele caută iute, deodată stă cu botul întins, cu laba ridicată. Coada lui e dreaptă puţin cam întoarsă în gios. Toate arată c-a dat piste un iepure : uită-te subt tufa ceea, şede pe covră la umbră. Negreşit ai putea să-l înpuşci pe loc ; dar noi vînăm nu ucidem. Dă-i drumul să sară, ocheşte şi sloboade dar nu te grăbi. Lasă cînele. De l-ai rănit, l-a prinde, de nu, s-a întoarce cînd va vedea că nu-l poate agiunge.

Cînd iepurele fuge drept înainte, trebui să-l ocheşti cînd tragi pedica drept între urechi, almintrele, sau numai îl răneşti, sau nu-l nimereşti.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Un vînător nu se cade să se mulţămească numai a şchiopa un iepure sau a rupe aripa unei potîrnichi. Iepurile trebui să se dea tumba. Şi pasăre să cadă ca o peatră ; alta este cînd dai de departe.

La prepeliţi să te grăbeşti şi mai puţin ; ea zboară drept şi mai încet decît potîrnichea : cînd sare ai vreme să iei o priză de tabac şi apoi s-o înpuşci ; mai vîrtos să nu slobozi cum îi pune la ochi, căci ai face-o bucăţele. Trebui s-o laşi să-şi iee zborul şi să dai cînd va fi la 25 sau 30 paşi.

Cît pentru crîstei, după zborul lor cel greoi şi uşurinţa cu care se-npuşcă, este de mirare cum de se mai găsesc încă. Să ne urmăm drumul împreună tot pe o linie în depărtare de 50 paşi unul de altul, cînii noştri vor căuta locul ce ne desparte. Ia seama bine şi de va sări v-un vînat, sloboade. Poate nu-i nimeri totd-auna, dar sînt şi eu aici ca să-ţi agiut.

Vezi potîrnichea astă care am ucis-o ; m-ai fi putut scăpa de ostenea-la asta căci ţ-au sărit subt nas, dar n-ai ochit-o bine cînd ai tras pedica ; ai dat pre degrabă şi de o nimereai ai fi sfărmat-o de tot. Ţ-am spus *nu te grăbi**, şi tot asta-ţi-o zic. Un începător s-ar cădea să aibă totdauna înaintea lui un om pe a căruia spate să fie scris cu credă ** aceste cuvinte : Nu te grăbi.

Încarcă-ţi puşca, dar sloboade cucoşul de la ţevia cea plină ; de nu ţ-aş fi spus-o îţi era în primejdie mîna, poate şi capul, ştiu c-avem doă mîni, dar n-avem decît un cap. Tot secretul armelor stă întru a da fără a primi, asta o spunea dascălul de arme a D. Jurdan ; aşa dar nu lua încărcătura hotărîtă potîrnichilor. De va sări ceva despre partea mea, nu-ţi bate capul, e treaba mea. Poţi să mă nimereşti pre mine şi trebui să mă crezi, c-apoi n-are cine te mai învăţa.

Ai văzut cîrdul acesta de potîrnichi, iată s-au pus în finaţ ; aidem la dînsele, dar tot asupra vîntului cum ţ-am mai spus. Ia sama acum. Căpitanul şi leitnantul merg înainte. De la dînşii trebui să-ncepem. Dacă-i vom putea înpuşca, să ştii că soldaţii or să se împrăştie. Cînd vor zbura, să ocheşti pe cea mai mare ce-ţi va veni îndămînă ; de-i oborî-o dă într-alta, de nu, dă tot într-aceea dar nu-ţi slobozi puşca în zadar, ocheşte bine, nu te grăbi şi sloboade.

Bravo ! îmi place cum ai înpuşcat pe aste doă ; le ai ochit bine, ai slobozit în fieşte care deosebit, n-ai dat ca proştii în grămadă ca să răneşti mai multe şi să nu omori. Încă odată bravo ! Îţi proorocesc că-i să mergi departe. Înpuşcătura aceasta meritî diplomă de vînător. Acest fel Bonaparte înainte Tulonului, vădea pe Napoleon de la Austerliţ.

Nu alerga după potîrnichile moarte. Asta e treaba cînelui. Mai bine vezi unde să duc celelalte. Bine ! Doă s-au pus în finaţ, una în mirişte şi celelalte în tufari. Să le vizităm pe rînd, şi mai întîi să-ncepem de la cea singură. O potîrniche singură, e mult mai lesne de înpuşcat decît în cîrd.

După acea care s-au pus în mirişte, ne vom duce la cele doă din finaţi ; apoi vom intra în tufari. În scurt, ne vom ţinea de cîrdul acesta pînă ce nu-l vom mai videa.

---

* Subliniat în text.

** Cretă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Ai slobozit în ciritei, potîrnichea au căzut, cînele o caută. Şi nu poate da piste dînsa. Să vede că e numai rănită şi fuge pe gios. Las' cînele s-o caute, zicîndu-i : *Zuh* şi *aport* *. Cum ai înţăles de pe mişcarea coadei lui că au dat de urmă, dă-i pace şi stăi neclintit ca să nu sparii vr-un alt vînat, şi vuetele puşcii să-l facă să lasă urma potîrnichei pe care pe urmă n-o mai găseşti. Curînd îi **să-l vezi viind vesel cu pasărea vie în gură. Dezmeardă-l, laudă-l, netezeşte-l. El să va bucura şi va şti a-ţi mulţemi. Limba lui n-are putere, dar coada lui are o elocvenţă de care mulţi academicieni sînt lipsiţi.

Dacă însă pămîntul e uscat şi zăduhul mare, nasul cînelui perde fineţa mirosului ce o are pe o vreme de răcoare ; soarele soarbe duhoarea potîrnichei şi cînele o perde. Nu-l mustra că şi lui îi e destul de ciudă, dar seara înturnîndu-te treci pe acolo ; pune-l s-o caute, şi de n-au putut zbura, nu e îndoială că va găsi-o.

Toate cîte am spus asupra chipului de a înpuşca potîrnichea se pot aplica şi la prepeliţă, la iepure şi la ori ce vînat. Lecţia stă, întru aceasta : pune bine la umăr, ocheşte şi sloboade făr-a te grăbi. În capitolele hotărîte la fie ce soi de vînat, vom arăta toate modificaţiile relative la înpuşcat în ori ce înprejurare.

Sînt unii care ca să se deprindă a înpuşca potîrnichi, omoară rîndunele ; asta e o ucidere zadarnică. Ucidere, pentru că rînduneaua face numai bine, mîncînd milioane de insecte vătămătoare care ne-ar mînca pre noi ; zadarnică, pentru că poate cineva înpuşca cincizeci de rîndunele şi să nu nimerească nici o potîrniche din cîte ar întîlni. Aceea ce caracteriseşte pe un bun vînător, este iuţeala, ochirea acea sigură care-l face să nu scape ocazia. Romanii zugrăvea ocazia sau prilejul alergînd pe tăişul unui brici, zburînd ca o pasere. Cursu volueri pendens in novacula.

Avea cuvînt ; prepeliţa, potîrnichea ori ce soi de vînat seamănă cu ea ; trebui a te folosi de minut, care dacă l-ai scăpat nu-l mai găseşti. Cum am zis, un vînător poate înpuşca multe rîndunele, şi să nu lovească nici o potîrniche deşi sînt mai mari. Vuetul ce ele fac cînd zboară, ameţeşte, te deprinzi greu cu el. Este ştiut că un tînăr actor care joacă foarte bine la repetiţii, se-ncurcă dinainte parterului, care plăteşte.

Vînatul e şiret ; trebui dar şi noi să căutăm a-l întîmpina lăsîndu-i însă totdeauna un şans de scăpare. De pildă, toată lumea ştie că iepurele ce vine drept la vînătorul ascuns, în ciritei, e un iepure mort. O babă de nouăzeci ani încă l-ar înpuşca. Aceasta e o cursă, o mişălie de a-l ucide astfel. Un vînător cum se cade iasă înainte lui. El se-ntoarce : slobozi ; dacă nu l-ai nimerit, cu atîta mai bine pentru dînsul ; de l-ai lovit, cugetul nu te mustră ? !

Iepurile ţi-a sărit dinainte ; ai slobozit amîndouă ţeviile şi nu l-ai nimerit. Nu lăsa cînele să-l goniască pentru ca să nu se osteniască în zadar,

---

* Subliniat în text.
** *Ai* să-l vezi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

şi să-l facă să se ducă piste cîmpii şi dealuri. Lasă-l să-şi urmeze drumul. Nu se duce el departe şi poţi să mai dai de el păn-a nu te-ntoarce acasă.

Sînteţi mulţi şi videţi un iepure mergînd cu singe rece fără să gîndească la întîmplări. Îl vezi că sgîrie pămîntul şi se culcă. Luaţi seama unde s-a pus şi-l încongiuraţi pe de parte. Cînd veţi fi aproape, alergaţi toţi spre dînsul strigînd: *la frigare porc de cîine!** El va sări la zece paşi, şi negreşit îl veţi înpuşca. De eşti singur fă-te că nu l-ai văzut. Încongiură-l pe de parte cîntînd: iepuri, paseri, căprioare nu-s a mele vînătoare, sau ce-ţi va veni în gînd şi nu sta în loc pîn' vei fi aproape şi-ţi va veni îndămînă să-l dai tumba.

Acum să vorbim mai pe larg de dînsul.

IEPURILE

Inter quadrupedes gloria prima lepus
Martial[16]

Iepurile este îndestul de cunoscut pentru ca să-i mai facem descrierea, mai vîrtos că nu scriem istoria naturală. Este uşor a cunoaşte sexul iepurelui cînd îl găseşti pe covru : dacă urechile îi sînt strînse una linga alta pe spate, e barbat ; din înprotivă, dacă sînt despărţite şi întinse de ambe părţile gîtului e femee.

Şoldanii nu se depărtează de locul unde au fost crescuţi. De vei omorî unul, caută, bine prin pregiur, negreşit vei mai găsi vrunul dacă ulii şi dihorii nu i-au potopit, dar caută bine ; un vănător nu trebui să-şi numere paşii.

Iepurile să vînează în mai multe feliuri : cu copoii, cu ogarii, cu prepelicarii, la pîndă şi la goană, te duci la prepeliţi sau la potîrnichi caută bine că poţi să găseşti vrun epure şi ţ-a fi mai mari ciuda cînd ţ-a fugi printre picioare. Cînd e cald, el se pune la umbră în vr-un ogor de cartofi sau în vrun pîrlog. Dacă a ploat mult pîn a nu răsări soarele, el nu intră la desime pentru că nu-i place să-i cadă picături de apă în urechi. Nu-l căuta în arături, numai toamna îmblă în ele.

Iată s-au culeş viile, au căzut frunzile, dacă nu te temi de vînt şi de neguri, dacă nu te-ostenesti să îmbli toată zioa ca să întîlneşti un iepure sau doi, pe care poate nici îi vei putea înpuşca, atunci dă-mi voie să te întovărăşesc.

Să ne schimbăm mai întîi încărcătura puşcei, plumbul nr. 7 şi 8 era bun mai înainte, cînd stîrneam doă prepeliţi în loc de o potîrnichc şi zece potîrnichi în loc d-un iepure. Atunci ne trebuia un plumb care să meargă des şi mărunt ca să nu strice păsările cînd dai de aproape. Puteai obori şi şoldanul la 20 paşi ; acum însă e de prisos ; pune haliciuri nr. 4 sau 3 care duce mai departe, căci nu mai ai a face cu fragedul şoldan ci cu un veteran înbrăcat c-o blană groasă. Să cercetăm vremea. N-a plouat astă noapte şi e ceaţă groasă. Iepurile trebui să fie pe arături într-o brazdă subt un moşinoi. Să-l căutăm de-amărunţelul în toate părţile, piste tot locul. Asta e o regulă neapărată. De multe ori treci de lîngă dînsul, şi el şede tupit ca un şiret,

* Subliniat în text.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

și să tăvălește de rîs. De ești pe vr-o costișă, pune cînele să-l caute pe devale și te aține în deal.

Dacă brumele au început și este cam ingheț nu căuta iepurile pe cîmp, ci în locurile apărate de vînturi, în buruienile uscate, prin tufari. Svîrle cu bulgări bine. Bravo ! ai urmat sfaturile mele și iată-te răsplătit. Frumos iepure ai omorit, dar ce faci ? Îl pui în torbă fără mai multă țeremonie. Stoarce-i întîi pîntecele bine pînă va ieși tot udul din el, căci altfel vînatul ia o rea duhoare și nu e nici de o treabă.

Sînt vînători care au talentul a videa iepurile pe covru la 300 pași. Nu dori darul acesta. Un vînător cumsecade nu înpușcă nici odată vînatul în covru ; asta nu e faptă de vînător ci ucidere. Atunci nu va să zică a vîna ci a ucide. Dar întunecă, ne înturnăm acasă cu torba plină. Să nu socoți însă că regulile noastre sînt neapărate. Trebui să fii totdauna cu pușca gata, căci nici femeea frumușică nu e așa de capriționsă ca vînatul, și precum zice proverbul : *nici știi de unde sare iepurile.*

Dacă însă, cu toată truda, te întorci cu deșert, nu da vina regulilor ; află vr-o pricină ca să-ți mulțămești iubirea de sine. Știi că nu e vina vînătorului. Poate ți-au ieșit vre-o babă cu deșert înainte, poate te-ai întîlnit cu vr-un popă, și toată lumea ț-a spune că nu e nimic mai nenorocos la vînat. Poate că iepurile a fost năzdrăvan, și spune la cine nu te vor crede următoarea foarte adevărată și vrednică de credință întîmplare : „Iată că au fost în anul 7 052 de la facerea lumei un jidov botezat din tîrgul Fălciului care nu păzia sf. lege, ținea Sabașul și mînca frupt vinerea și miercurea, făcînd și alte multe rele prin farmece și vrăji. S-au dus într-o zi la vînat. Un iepure îi iesă înainte ; el dă cu săneața și-l omoară. Cînd vru să-l pue în traistă deodată iepurile se scoală în două labe și-i zice :

„Nu-i scăpa de țapă ! nu-i scăpa de țapă." V-am spus că Iuda aceea nu să temea nici de Dumnezeu nici de Dracu ; l-au apucat de gît și l-au strîns păn' ce l-a făcut să tacă. Apoi l-a vîrît în traistă cu capu-n gios. În vremea aceasta, iată se întîlnește c-un tînăr vînător care venise și el la vînat. Mergînd așa amîndoi, iată văd o dropie ; dau amîndoi cu sănețile într-însa ș-o omoară. Tînărul vrea s-o iae, celalt zicea c-a înpușcat-o el. S-apucă la sfadă ; unul tare, altul mare pînă ce în sfîrșit cel cu iepurile sloboade pușca în pînticele celulalt și-l culcă mort. Pe urmă fără să-și mai bată capul ia dropia. Dar cînd vrea s-o bage în traistă iepurile scoate botul și strigă cît ce poate :

„Nu-i scăpa de țapă ! nu-i scăpa de țapă !" Și așa au și fost. Căci au vrut Dumnezeu de l-au văzut doi ciobani, care alergînd în tîrg l-au pîrît la isprăvnicie, și l-au închis în gros. Și de acolo l-au trimis la Iași, unde agiungînd veste la urechile M. S. lui Tomșa Vodă, M. S. au poroncit de l-au înțepat, precum și proorocise iepurile.

Ce întîi condiție la vînare iepurilui cu copoi ieste de a ave cîni buni, fiești cari copoi gonaș, dar iepurile cari v-am spus că-i șiret întrebuințează feliuri de mijloaci pentru ca să înprăștie mirosul cînelui, s-amestică prin turme, să tăvălești prin pulbere drumului și să bagă prin apă, pentruca să

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

nu-i cunoască urma cînd își alegi locul ca să să culci sare îndreapta și în stînga, pentruca să-și prăpădească urma; caută însă bine prin pregiur că acolo trebui să fie, căci sărmanul ori ci ar faci, nu poate scăpa de dușmanii săi și azi, mâne a să-l videm figurînd pe masă înpanat cu slănină.

Vreme ce mai bună pentru a vîna cu copoii ieste cînd îi pămîntul umed, atunci cînile are miros, și găsăști urma mai lesne.

La goană vînătoriul trebui a alegi cărărușile și răspintenele și a să ascundi în niscaiva tufari sau după vrun copaci stînd neclintit.

După ci ai înpușcat iepurile trebui a lasa cînii să lingă sîngi și să le dai maţile.

Cei întîi șoldani se nasc în ianuar, cei de pre urmă în sept[embrie]. Dacă ai văzut un iepure astăzi și nu l-au gonit cînele, fii sigur că-l găsești și a doua zi pe acolo pe-mprejur. De vei înpușca un iepure ţintat în frunte, caută bine, frate-său nu-i departe. Un iepure singur născut n-are ţintă.

Cînd e cald, iepurile caută umbră. Din înprotivă iarna să pune tot spre miazăzi în dosul vîntului pe marginea unui șanţ într-o tufă după vr-un moșinoi unde zgîrie și-și face culcuș unde doarme cu ochii deschiși. Iepurile care are un auz foarte ager își petrece vieaţa într-o vecinică frică. Fuge cu mare iuţeală, picioarele sale dinainte mai scurte decît cele din apoi îi dau mai multă lesnire la suit decît la coborît; pentru aceea cînd mergi în tovărășia altor vînători, pune-te tot la locul cel mai înalt; iepurile într-acolo o să fugă. El nu vede drept, înaintea lui; de-ţi vine în faţă șezi neclintit. Șoldanul șede totdeauna în mijlocul lor, iar iepurile pe margine. Cînd iepurile fuge drept înaintea pușcei vînătorului, ochește-l între amîndoă urechile, la ceafă, atunci haliciurile îl acoper și trebui să cadă, (dacă l-ai nimerit); iar de-ţi vine drept în faţă, ochește gios sub labile de nainte — de trece curmeziș, lovește-l la umere.

Pentru a cunoaște dacă un iepure e bătrîn sau tînăr, lucru neapărat în bucătărie, pipăe labele de nainte la genunchi; dacă amîndoă oasele încheeturei să cunosc bine, iepurile e tînăr și din înprotivă, nu. Iepurile de munte e mai bun decît cel de cîmp; și în de obște cu cît pămîntul e mai uscat, cu atîta și iepurile e mai bun.

Eu nu pot înţălege pentru ce Moisi n-au dat voie jidovilor și Moamet turcilor să mănînce iepure. Porcul, treacă și meargă; la locurile calde, carnea lui nu-i sănătoasă, dar iepurile e totdeauna bun. Grecii și romanii la ospeţe trebuia să aibă iepure. Plinie spunea că ar fi avînd o putere pe care nu pot să v-o spun dar o înţălegeţi, și un proverb din vremea sa zice: Dacă ai mîncat iepure eşti frumos șepte zile. Aceasta o credea și romanii. Așadar, doamnelor, mîncaţi iepure ca să fiţi frumoase. Hrăniţi-vă bărbaţii cu ostropăţ ca să... urmaţi preceptului lui Plinie [17]. Împăratul Alecsandru Sever [18] mînca iepure la toată masa... la greci el era emblema fricei: nici odată emblemă n-au fost mai nimerită. Și după obiceiul lor de a înzei toate relele, l-au pus între constelaţii, pentru că, pricinuise foametea în insula Leros. În sfîrșit pentru ca să-i fac apologie voi spune că lui Luculus îl plăcea foarte mult. Luculus [19]! știţi ce preţuiește numele acesta în gas-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

tronomie? Păcat că istoria nu ne-au păstrat rețeta salciei cu care dînsul mînca iepure. Această greșală neertată o au mai toți istoricii, de lasă în uitare punturile cele mai interesante.

URSUL

După zisa lui Raimondi*, ursul e un prost vînat, și vînarea lui e necăjicioasă „poco guadagno ha seco e gran battaglia"[20], dar nu bănuească d. autor, împușcătura ce oboară un urs, este o frumoasă lovire. Ea face epohă în viața unui vînător; e o mare mulțămire a putea cineva povesti cum a găsit ursul în bîrlog, cum vinea la dînsul morăind, cum să ridicase în doă labe și vinea să-l iae în brațe, și cum el, fără frică, l-a lovit cu glonțul drept în țița stîngă și l-a oborît, și apoi despoindu-l ș-a făcut un covor dinaintea crevatului.

În munții și codrii Moldaviei se găsesc urși mulți și toată lumea cunoaște dobitocul acest inform; cine nu l-a văzut purtat de lanț dănțind fără grație și făcînd feluri de jocuri?

Ursul iubește a trăi singuratec, se întîmplă însă de vezi adese ori cîte doi și trei, dar mai vîrtos cînd înbătrînește, îmblă singur. El fuge de locurile îmblate de oameni. Vara șede prin codrii cei mai deși, iar iarna caută vr-o peșteră, vr-o scorbură, vr-o bortă prin stînci și prăpăstii și dacă nu găsește se sue în vr-un copaci, rupe crengi și își face un bîrlog coperit cu crengi ca să nu între apa și acolo pitrece sugîndu-și labele. Ursoaica nu locuește cu ursul; ea este mai sălbatică decît ursul. Dacă să vede rănită, se întoarce cu furie și vai de vînătorul ce-i iesă înainte; îl îmbrățoșează pîn' îl înădușe. Sau îl sfarmă sburătuindu-l cu bucăți de copaci și petre. Partea cea mai delicată la el este botul și labele.

Pentru a scăpa d-un asemenea groznic dușman, ori ce mijloc va întrebuința cineva este ertat. Cunoaștem un vînător în Moldavia aproape de tîrgușorul Ocnei, care își ține casa numai cu venitul ce ia pe peile de urs.

Mijlocul cu care el îi vînează, dovedește curajul și netemerea lui. După ce au aflat bîrlogul ursului, el se duce singur acolo înarmat cu o carabină încărcată cu mai multe gloanțe și cue tăiate. Cum au ajuns la intrarea vizuniei aprinde o lumînărică de ceară pe care o lipește deasupra carabinei, și apoi începe a se vîrî tîrîndu-se pe pîntice și cu arma înainte. Îndată ce ursul vede lumina, începe a morăi și a se trage îndărăpt; omul îl urmează pîn' în fund și pînă să apropie lîngă el. Dobitocul inspăimîntat să ridică după obiceiu în doă picioare; atuncea viteazul muntean răzămînd arma în peptul lui, o sloboade, lumînarea se stinge și ursul rănit de moarte, năvălește afară, trecînd peste omul ce se lățește la pămînt. Vînătorul iasă după el și îl găsește căzut.

Această vînătoare a făcut-o poate de cincizeci ori pînă acum.

Noi întrebăm acum ce ar fi dacă pușca n-ar lua foc?

---

* Eugenio Raimondi Bresciano, *Delle caccie*. Napoli, 1626 (nota autorului).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

VULPEA

Vînătoarea vulpei e mai uşoară pentru cîni decît ori care alta; acest dobitoc are o putoare care se simte de departe. Însă deosebit că are un foarte bun miros, dar cine nu ştie că e cea mai şireată dintre patrupede. Foarte rar, vulpea se prinde în capcană, căci înţelegerea ei o face să se ferească îndată şi să nu mai meargă pe drumul ce îmbla dacă va pune cineva măcar un băţ pe drum.

Vulpea e duşmanul cel mai mare a vînătorului şi nu e de crezut mulţimea iepurilor şi a potîrnichilor ce ea strică; drept aceea, nu trebui cruţată, şi mai vîrtos primăvara cînd ele sînt a făta; atunci înpuşcînd o vulpe, stirpeşti mai multe.

Pentru a înpuşca vulpea, trebui: 1° să astupi toate bortele vizuniei, şi pentru aceasta n-ai decît să pui deasupra un lemn, o pană, o peatră; îndată ce ea va videa ceva, socotind că e vr-o cursă nu iasă de acolo; 2° trebui să nu fi înbrăcat cu roşu sau cu alb. Şi 3° să te pui asupra vîntului.

Ca să nu te simtă vulpea, şi dacă auzi cînii ţîhnind sau coţofenile gîriind, rămîi nemişcat ca o statue, căci trebuie să fie aproape vulpea.

CĂPRIOARA

Socotim de prisos a vorbi de vînătoarea cerbului şi a ciutei; aceste dobitoace sînt rari, în codrii noştri, dar nu vom lăsa în uitare căprioara, dobitocul acest atît de frumos şi de fugareţ.

Octobrie este luna amorului pentru ele, trei săptămîni cel mult ţine dragostea lor, în care vreme îmblă pururea nedespărţită părechea. Sfezi şi lupte geloase nu urmează nicidecum între ele precum la cerbi, ci dinprotivă sînt foarte ticnite. Ţapul şi căprioara sînt totdeauna împreună, şi pentru a-i despărţi trebui a omori pre unul din doi sau a-l duce în vreun loc departe; altfel se caută pîn' ce se întîlnesc iarăşi. Ele cu adevărat sînt pilda traiului bun, şi pentru ele Iacov Savary[21] scriea aceste verse:

Momenti licet haec minimi, non dicere paucis
Non potui, castis exempla futura maritis*.

Vînarea căprioarei să face la noi cu hăituire. Vînătorul trebui a sta la pîndă bine ascuns; şi ca o neapărată regulă, pintre hăitaşi trebui să fie şi unii înarmaţi cu puşti, căci adeseori căprioara spăimîntată de vuet, năvăleşte şi dă piste hăitaşi şi adese ori scapă.

GLIGANUL

Gliganul se găseşte la noi mai mult în stuhăriile de pe malul Dunărei. La vînătoarea aceasta, vînătorul trebui să fie înarmat cu un cuţit cu 2 tăişuri, şi puşca să-i fie ghintuită şi încărcată cu glonţi.

---

* Iacob Savary, *Leges venationis capreolinos* (nota autorului).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Lovirea cea mai nimerită este în cap. Dar foarte să ia seama ca îndată ce-şi va slobozi arma, să se dea în lături sau să se sue pe vr-un butuc nalt, căci fiara aceasta se răpede ca săgeata şi vai de vînătorul ce întîlneşte.

BECAŢUL (SITARUL)

Sappi quele arme ponno e quai poño arti
Di varie cacie varie palme dar ti
V a l v a s o n e

Vara, becaţii lăcuesc pe dealuri şi munţi, şi după cum zice Eugenio Raimondi, caută locurile pe unde pasc vitele, pentru că găsesc în baligi, mulţime de vermişori care sînt mîncarea lor cea mai favorită. Ele scormolesc încă cu lungul lor plisc locurile mlăştincase şi glodoase şi subt frunzele căzute ca să găsească rime şi culbeci.

Pe la apropierea iernii, vremea rea şi zăpada le gonesc de pe dealuri; atunci să cobor şi să răspîndesc prin păduri, prin vii, pe subt garduri dar iubesc mai mult locurile pline de copaci de aceea englezii îi numesc Wood-coke, cucoş de pădure. Pe la noi însă, încep a veni odată cu negurile, pe la începutul lui Octombrie. Vîntul de est şi de nord-est ne aduc cei mai mulţi becaţi.

Această pasere care e foarte frumoasă, iasă numai seara de-şi caută hrana; zioa şede în pădure şi mănîncă vermi. Cînd fără veste se apropie vînătorul se lăţeşte pe frunzele căzute şi cu greu îl poate cineva vedea. În astă poziţie stă nemişcat, şi sare subt botul cînelui şi subt picioarele vînătorului. Din înprotivă cînd simte primejdia de departe, fuge foarte iute şi dacă n-ai un cîne bine deprins la această vînătoare cu greu îl vei putea găsi şi înpuşca. Pentru a căuta becaţul precum şi alt vînat, trebui a merge asupra vîntului; cum ai văzut că cînele a dat de urmă, încongiură locul, dă-te după vînt, pune-te într-un loc unde să-l poţi videa cînd va zbura. El, precum şi cele mai multe păsări cu plisc lung, zboară uşor asupra vîntului, şi cînd să ridică fiind greu, se înpuşcă foarte cu lesnire; după ce însă se înalţă, zborul său este răpide şi face multe *sucituri**, încît trebui a avea o mare iuţeală pentru a-l înpuşca dar cade îndată ce îl agiunge un singur halici. — La vînatul acesta îţi trebui o puşcă scurtă, şi cînele să aibă un zurgălău la gît ca să-l auzi pren tufari.

Pasăre aceasta ari mari putoare care-i neplăcută cînilor. Ai ucis-o şi au căzut întrun schiniş de unde n-o poţi scoate, sînt mulţi cîni cari n-o aduc, dar cînile bun aduci ori ci ucide puşca stăpînului său.

De şi becaţul este o pasăre călătoare tot să găsesc însă rar şi vara în pădurile desi, acolo pe la sfîrşitul lui mart îşi fac cuib. Nici un dobitoc nu esti mai sămţitor la prifacere atmosferei, el îşi schimbă locul după

* Subliniat în text.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

timperatură, la fieşticari mişcari a baromitrului, îşi mută lăcuinţa; din nestatornicie aceasta naşti greutate aceştei vînători. Iarna dacă să întîmplă o vreme lină şi umedă poate fi cineva sigur că se va găsi pe dealuri pintre ciriteii rari, care au pe gios frunză moarte, îngheţul şi uscăciune îl face să să coboari pin văile mlăştinoasi şi umbroasi, pe lîngă părae şi izvoară unde influinţa vremei e mai puţin sămţitoare.

Becaţul să înpuşcă bine sara cînd iesă ca să să ducă în cîmp să-şi caute hrana, sau în zori de zioă cînd vine în păduri ca să să odihnească, căci el iesti o păsări mai mult de noapte decît de zi, lumina soarelui îl supără, şi vedere lui zioa este foarte ră, pentru aceiaşi spaniolii îl numesc adeseori „la gallina ciega", găina oarbă; această vînătoare e mai nemerită pe le sfîrşitul lui fevruar.

BECAŢINUL

Becaţinul caută o apă călduţă, un pămînt uşor şi umed. El este pentru noi un oaspet; nici odată nu-şi depune oăle în bălţile noastre; noi nu sîntem patria lui. De vreme deci ce nu sîntem datori a-l cruţa, să facem să plătească scump nestatornicia lui.

Fălindu-se în puterea aripei sale, becaţinul zboară pururea asupra vîntului. Cînd vei vîna deci, mergi tot după vînt. El nu stă ca prepeliţa ci sare departe pentru aceea trebui să fie pururea gata. Dacă becaţinul îţi sare de aproape, nu slobozi pîn' nu se ridică şi îşi ia drumul întins, iar de sare de departe apoi dă îndată ce se ridică. Eu nu voi să adeveresc că urmînd sfatului meu, îi să-l omori pentru multe pricini, cea 1^e^ pentru că poate eşti prost vînător, şi atunci socot de prisos să-ţi mai spun pre celelalte.

Becaţinul duplu (care e o varietate a soiului becăţesc) este mai mare, gras şi greoi; sare cu greu, zboară încet şi nu se lasă departe. El stă mai adeseori pe malurile bălţilor, pe unde nu e locul prea mlăştinos şi pe lîngă ciritei. Becăţelul este miniatura becaţinului, se aproprie uşor, dar face mii de zigzaguri în zbor.

Noi după multele cercetări ce am făcut, am aflat o reţetă, care v-o spunem numai pentru că ne sînteţi prieteni. Ia 4 becaţini fripţi în frigare dar nu desăvîrşit; desparte-i după regulele meşteşugului, apoi taie în două aripile, picioarele, stomahul şi spinările şi le aşază pe un talger. Pe talgerul acesta care trebui să fie de argint, turteşte rînzile, maiurile şi toate celelalte măruntaie a păsărilor, stoarce şi zeama a 4 alămîi, rade şi coaja de la una. Pe urmă aşezi pe talgerul acesta mădulările tăiete, pui puţină sare, piper şi nucuşoară, doă linguri de muştar bun şi jumătate pahar vin alb bun. Pune sub talger o cutie cu spirt să ardă şi tot mesteci, avînd îngrijire de a nu lăsa să fearbă; cînd vezi însă că se apropie de fert, pune vr-o două linguriţe de untdelemn bun de Provanţ; potoale focul şi tot mestecă. Apoi dă îndată în masă ca să mănînce pîn' e fierbinte, iute şi fără ţeremonie. Dar am uitat să vă spun că furculiţa e neapărată căci altmintrile eşti în primejdie a-ţi mînca degetele.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

PREPELIȚA

Prepelițele neînsuflînd acel respect care apără pre cocostîrci și pre rîndunele de lovirile omului, nu se pot înturna tot în numărul care au purces. Noi le așteptăm la venire cu pușca gata, le omorîm cît șed cu noi, și se duc de la noi mult mai puține de cît cînd veniseră, dar cele ce mai rămîn, vin iarăși, silite de nevoia ce le face a-și schimba locul.

Este drept a zice că prepelița este o pasăre și de Europa și de Africa, fiind că șede cîte șase luni în fie care din aceste doă părți ale lumei.

„Prepelițele sînt foarte curvarețe, zice Buffon,[22] anul pentru ele se cuprinde de două primăveri și de două veri, ca cum nu și-ar schimba locul decît ca să se afle pururea în vremea dragostelor".

Cei vechi gîndea că ouăle lor au darul a întări slăbiciune, și a aduce gînduri a Venerii. Cei vechi punea o prepeliță în camera mirilor și asprele matroane a Romei avea totdeauna cîte o prepeliță ca să le aducă frumoase vise. Adormind cu idea asta, visele vinea cu grămada căci și atunci ca și astăzi credința făcea minuni.

Prepelița are oarecare analogie cu potîrnichea, clocește tot la aceleași locuri, să hrănește tot în asemenea chip. Dar se deosebește că bărbatul nu se îngrijește de pui; trăiește singuratec și nu se-ntîlnește cu ea decît în vremea dragostelor.

Rodnicia lor este foarte mare; fac pînă la 15 oă cel puțin, și nu e îndoială că clocesc de doă ori pe an, odată în climatul nostru, și altă dată în Africa; aceea ce ne face a o crede aceasta, este că năpîrlesc de doă ori pe an, la sfîrșitul iernei și la sfîrșitul verei, iar celelalte paseri năpîrlesc numai odată.

Plinie zice că în vremea lui era atît de multe încît lăsîndu-se pe corăbii le afunda subt greutatea lor.

Să știe că pe coastele occidentale a rigatului Neapolii, întru întinderea de 4 sau 5 mile s-au prins într-o zi pînă la 400 mii.

Prepelițele tinere nu trăesc în familie ca potîrnichele. Îndată ce puii încep a zbura de abea, muma îi părăsește, ei se împrăștie căci dragostea părintească sau fiiască sînt cuvinte necunoscute la ele.

Prepelița șede dimineața prin păpuriș prin iarba mărunțică, pe la amiază o găsești prin fînațe. Ea este vînatul de care te apropii și se înpușcă mai lesne. Din 30 prepelițe, un ispitit vînător trebuie să înpuște 28 dacă nu le va înpușca pre toate 30. Ea sare de lîngă vînător, zborul său mult mai puțin răpide decît a potîrnichei este mai totdeauna orizontal.

Dacă n-ai nimerit-o, ia-te după dînsa. Ea nu să pune departe mai ales dacă e grasă. Uneori fuge denainte cînelui, face feliuri de zigzag și așa scapă; trebui s-o lași; acea prepeliță au mai văzut focul, îți pierzi cu ea numai vremea și îți strici cînele.

Nici odată să nu dai în ea decît la 25 sau 30 pași, căci încărcătura ar strica-o și n-ar fi nici de o treabă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Pe la sfîrşitul lui sept. toate prepeliţele purced pentru Africa; apoi se duc în India, în insulele Mării de Sud, în Noua Zeelandă* şi c[elelalte] şi c[elelalte][23]. Cele de alaltăieri, astăzi nu mai sînt dar tot găsim pe cele trecătoare care vin noaptea şi se odihnesc piste zi, ca să pornească iarăşi noaptea. Toate se adun pe ţărmurile Mediteranei ca să se odihnească cîteva zile, căci ştiu că au să facă un lung drum. Pentru ce se duc, pentru că vine iarna. Cine le au spus, cine le au însemnat calea unui climat mai favorabil? Prepeliţa ce a venit primăvara ştie să se întoarcă toamna dar acea născută la noi, pe care a lăsat-o maică-sa singură cînd era abea de 2 săptămîni născută, cum de poate nimeri un drum pe care toată Academia de ai sui-o într-un balon nu l-ar putea găsi fără busolă? La aceasta nu e alt răspuns decît a pleca capul a numi pre Dumnezeu care au făcut stelele cerului şi iarba cîmpului, şi a mărturisi că nu ştim nimic.

Trebui zic să mulţămim lui Dumnezeu care ne trimite în toţi anii prepeliţe ca să le facem friptură sau pilaf. Unii le mănîncă cu deosebite salcii. Aceia sînt vrednici de jale, neînvăţaţii. Prepeliţa trebui mîncată friptă. Dovada voi da că creatorul însuşi le-au trimis iubitului său popor fripte în pustiu pentru că israeliţii, cum să vede, n-aveau nici puşcă, nici prepelicari, şi n-ar fi ştiut ce să facă cu ele. Dumnezeu le-au arătat cum să le mănînce pe urmă. Dar negreşit că nu vor fi fost înpănate, căci jidovii şi atunci ca şi acum nu mănîncă slănină. Iată greşala: „prepeliţa trebui mîncată friptă şi înpănată cu slănină".

POTÎRNICHEA

La perdrix dénote une femme
Mondaine, lubrique et charnelle
Qui au détriment de son âme
Attire les paillards à elle[24]
Le Sire de Gargas

Avem în Europa trei soiuri de potîrnichi: tetrao perdix, perdix graeca şi tetrao rufus.

Potîrnichea cloceşte în luna lui mai. Îndată ce puii iese din găoace lor, merg şi zboară înpreună cu părinţii lor, alcătuind un cîrd.

Cînd primăvara e ploioasă, mulţi pui per. Grindina şi furtuna stîrpesc mulţi, cu toată grija şi apărarea mamei. De cîţi duşmani e înconjurată! Cel mai întîi este coţofana. Coţofana e pasere care stîrpeşte cei mai mulţi pui, ochiul ei zăreşte cuiburile în tufari, pe copaci, sau în grîe. Mănîncă tot, oă şi pui, în sfîrşit cînd din norocire au scăpat de alţii, iată vine omul înarmat cu puşca, înaintat de cîne şi urmat de frigare fatală.

Vînarea potîrnichilor începe cînd ele au lepădat penile dintîi. Precum la război este o lege de cinste a cunoaşte dritul oamenilor pe care

---

* *Voyage autour du monde par Dumont d'Urville* (n. aut.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

toți generalii îl respectează, asemenea și la vînătoare sînt oarecari regule pe care trebui să le urmeze pururea un vînător cumsecade; a înpușca un puișor, este a se lipsi de o plăcere viitoare, și a face un crim de vînătorie. Căci la ce poate sluji puișorul acela? Fără gust la mîncare, nu-i bun decît pentru mîțe. Pe urmă unde pui ridicolul de a arăta o asemenea mortăciune cînd s-adună vînătorii și își deșartă torbele.

Ceasul cel mai bun pentru vînarea potîrnichei este dimineața de la 10 pînă la 12 și de la 2 după ameazi pînă la 4.

Potîrnichea roșe sau ierunca e mult mai sălbatecă decît cealaltă! Ea lăcuește prin păduri, pe dealuri, prin stînci: foarte rar vine la cîmp. Nici o pasăre n-o întrece la iuțeala zborului. Iar pe cealaltă o găsești pretutindere, afară de pădurele cele mari. Prin tufari și la locurile coperite te apropii lesne de dînsa. Cum o găsește cînele, începe a fugi, și dacă lași cînele s-o urmărească, sare foarte departe. Cel mai nimerit chip este să lași cînele în urmă și să te duci singur încet la dînsa.

Cînd cîrdul este în mijlocul unei miriște sau a unui pîrlog, foarte cu greu te poți apropia; atunci ține cînele, fă-te că nici le vezi, încungiură-le pe departe, te apropie încet, pîn' ce vei veni în fața vîntului și apoi aleargă la ele.

În noiembrie, dechembrie și ghenar, potîrnichea sare de departe cînd zărește cînele sau vînătorii. Iar în februarie se mai înblînzește pentru că vremea dragostelor a sosit. Atunci nu mai îmblă cîrduri ci tot părechi. Printre potîrnichi sînt totdauna mai mulți cucoși decît puice. Acei ce nu ș-au găsit părechе bat război cu bărbații; la asta cam samănă cu noi. Uneori de o puică se țin trei — patru cucoși care n-o lasă în ticnă cînd clocește. Pentru aceea, e bine în martie să se vîneze cucoșii. Spre aceasta să ai o potîrniche închisă într-o cușcă și în zori de zioă sau într-amurgul du-te cu dînsa la cîmp, și te pune de pîndă. Îndată ce ea începe a cînta sau a chema mai mulți cucoși aleargă; înpuști pe unul, ceilalți zboară dar curînd se întorc: ca să agiungă la puică sînt în stare să treacă prin foc.

Pe la februarie cînd ele îmblă părechi, dacă se întîmplă să le găsești, puica sare întîi, cucoșul pe urmă. Înpușcă cucoșul, ea își găsește alt bărbat.

CRISTEIUL

Această pasăre e din toate cea mai lesne de înpușcat. Cu cît sborul îi e greu, cu atîta fuge iute, și ostinește cînile. Cristeiul e din soiul pasărilor călătoare; îl poți găsi pe la bahne, prin iarbă, pe marginea șanțurilor, la cîmp, iar la pădure nici odată.

Nimic nu strică pe un cîne tînăr ca vînătoarea cristeiului. Îl cunoști cînd au dat de dînsul de pe iuțeala cu care caută.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

De ai dat într-însul şi nu l-ai nimerit, lucru ce se-ntîmplă numai la *mazete**, nu zboară departe. La o sută de paşi s-au pus iar gios; te duci să-l găseşti, dar cine-l ştie unde e? Şi greu îl vei mai face să sară. S-au oprit la un cristei, mergi drept la el, nu-l încongiura. În deobşte, astă vînătoare e îndestul de plăcută. Cînd ai dat de cristei, nu trebui să-l laşi pînă la moarte. Nu gîndi că ai să-i mai găseşti mîni. Piste noapte ş-au mutat gazda. Potîrnichile, iepurii îi găseşti, ei nu se duc la Africa şi la India. Vînînd cristei, prepeliţe şi alte păsări călătoare îţi cruţi vînatul celalalt. După prepeliţă şi cristei, vine becaţinul, apoi becaţii ceilalţi, în sfîrşit răţile şi tot vînatul de baltă.

RAŢA

Răţile vin toamna şi se duc primăvara. Rămîn însă unele care clocesc la noi, prin bălţi, prin iazuri mari. Nu e îndoială că aceasta o fac numai pentru ca să ne facă plăcerea a găsi şi a împuşca puii cînd au făcut pene şi sînt buni de fripturi.

Cîrdurile răţilor sînt uneori foarte mari, greul este să te poţi apropia de ele. Cu luntrea te iei după ele, dar trebui să ai o puşcă lungă care să ducă departe. La vînătoarea aceasta trebui să ai ciubote lungi care să-ţi copere genunchii, făcute din piele bună moale. Trebui să astupi cu seu toate cusăturile, şi să le pui să se usuce, pe urmă să le apropii de foc şi să le ungi cu următoarea preparaţie:

Seu de vacă — un funt
Grăsime de porc — 4 unţii
Unt de terebentin — 2 unţii
Ceară galbină — idem
Unt de lemn — idem

Aceste le mesteci pe foc pînă se topesc şi unge ciubotele pe dinafară bine. Operaţia aceasta să o faci ori de cîte ori vei vîna la baltă, dacă vrei să nu capeţi reumatismuri.

Ţine cînele alături ea : răţile sar de departe mai ales cînd sînt multe, asemenea cu potîrnichile, te apropii mai lesne de una decît de multe. Încarcă-ţi puşca cu plumb mare nr. 3 sau 2. Răţile şi toate păsările de baltă sînt îmbrăcate cu pene multe, trebui plumb bun ca să le petreacă. Caută bine marginile iazurilor, vîră-te în stuh, în papură şi mergi tot încet ca să nu laşi nimic în urmă. Umblînd, vei da de lişiţi, becaţine, cristei, la astă vînătoare totdeauna găseşti ceva. La baltă, adeseori cînele perde mirosul; apa care-i intră în nări, sau miasmele glodului sînt pricina.

---

* Subliniat în text. *Mazette*, în sens fam. = neîndemînatic

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Adă cînele la cîmp, lasă-l să se odihnească, să se usuce la soare şi începe iarăşi. Socot de prisos a-ţi mai spune că şi la astă vînătoare ca şi la toate, afară de a becaţinei, trebui să ai vîntul în faţă. Acesta-i un preţept de căpitenie.

(Orig.* A. I. G. C.)

II

Proiect pentru organizarea teatrelor [25].

[c 1860]
Partea I. *Despre întreţinerea teatrelor.*
Cap. I. *Reguli generale.*

1) Vor fi două teatre în Iaşi, unul român şi altul francez.

Ambele aceste vor fi întrunite sub o singură direcţie, adică cea a Comitetului de administraţie generală a teatrelor.

2) Teatrul român va reprezenta: comedii, vodiviluri şi drame; asemine acel francez va juca, pe lîngă drame şi vodivil, încă comedia înaltă (la haute comédie) şi operă comică.

3) Ambele teatre vor fi pe conta cîrmuirii şi a municipalităţii şi se vor folosi deopotrivă de suma destinată pentru susţinerea anuală a teatrelor; rămîne cu toate aceste la giusta apreciere a Comitetului de a chibzui necesităţile ce fiecare teatru îndeosebi poate simţi în cursul anului, fără ca acea provizorie măsură să se statueze în regulă generală.

4) Compunerea şi angajarea îmbelor trupe, stă în dritul, îndatorirea şi responsabilitatea morală a Comitetului general, care va lucra întru această direcţie sau prin delegaţi orînduiţi dintre membrii săi.

5) Personalul actorilor va fi considerat în viitor ca un corp de funcţionari publici, care în privirea regulilor prescrise de art. 23 şi 24 din cap. III din acest proiect, vor ave drit de pensie.

---

* La finele acestui caiet, jos:

Je ne comprends pas, en effet, comment on peut parler légèrement de cette amitié de toutes les heures, de tous les jours, de ce dévouement de toute la vie, de ce bonjour du matin, de ce bonsoir de la nuit, de cette famille, de tout ce bonheur domestique qu'on appelle *un chien.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

6) Spre întocmai aducere întru împlinire a proiectului de îmbunătățirea și progresarea teatrelor din țară, se va constitua un comitet, despre care se va vorbi în cap. al II-lea de mai jos.

Cap. II. *Despre înființarea unei școli dramatice*

7) Spre a se putea forma pentru viitor actori români buni, se va înființa o școală dramatică din tinerii români ce vor fi săvîrșit cel puțin 5 clase colegiale și tinerile ce vor fi săvîrșit cursul învățăturilor din Școala de fete (Centrală) sau măcar din vreun pension recunoscut de guvern.

8) Tinerii înscriși în lista teatrală vor încheia contract cu Direcția, întărit de municipalitate, și vor primi pentru traiul lor în întîiul an 60 #, în al doilea 100# și $^1/_4$ din un beneficiu, iar în al treilea an 150 # și $^1/_2$ din un beneficiu.

9) Contractele studenților se vor încheia pururea dupre formulariul aice alăturat sub litera A; asemine contractele actorilor români vor fi în conformitate modului de sub litera B.

10) Comitetul de administrație va compune Școala dramatică din cîte 3 tineri pentru fiecare din principalile roluri, iară în totul 24, carii formîndu-se în terminul de 3 ani, vor căpăta locul lor în trupă ca actori cu salariul hotărît de comitet.

11) Dacă la finitul anului al doile al studiului, vre unul din elevi n-ar dovedi talente pentru arta dramatică, atunce dupre o sentință dictată de comitetul respectiv, tînărul condamnat va fi înlocuit prin un altul, conform dispozițiilor din art. 7, 8 și 9.

12) Pînă la formarea personalului trebuitor din Școala dramatică, în anul întăi, și al doile, direcția va forma trupa sa din actori recunoscuți pînă astăzi cu talente, însă numai pentru primele roluri, urmînd ca figuranții și rolurile al II-lea, să se compună din studenți.

13) Pentru formarea noilor actori, școala se va conduce de un profesor de declamație și literatură, de un profesor de gesticulație și mimică și de un profesor de muzică vocală.

14) La începutul sezoanei teatrale, adică în cea depre urmă duminică a lunii lui septemvrie, se va face ezamen public prin darea unei reprezentații teatrale jucată numai de elevi în prezența unui comitet ad-hoc, carele va judeca de meritele elevilor dîndu-și tot el opinia despre rangul ce fiecare din elevi se cuvine a lua, în privirea primului sau secundului rol.

15) Intrarea la reprezentația examinatoare va fi cu plată numai de jumătate din prețurile ordinare și această sumă, dupre acoperirea spezilor sălei, se va împărți ca premiu la școlarii de merit.

16) Pentru predarea lecțiilor se va închiria un local cu o sală mare în mijlocul tîrgului, unde în cursul lucrării teatrale lecțiile se vor preda

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

numai de două ori pe săptămînă, iar în celelalte luni, lecţiile vor fi în toate zilele, spre programul ce se va da de comitet.

17) Studiul şcolerilor se va împiega din :

a) Cunoştinţele muzicei vocale.

b) Cunoştinţele mimicei.

c) Literatura dramatică.

d) Biografia celor mai celebri artişti dramatici.

e) Studierea istoriei românilor, neapărat trebuitoare la compunerea de piese dramatice.

f) Declamaţia variată dupre natura fiecăruia gen de piesă, şi

g) Exerciţii la compuneri de piese teatrale.

18) Pentru inlesnirea studiei tinerilor, precum şi a compunerilor şi a traducerilor, Comitetul va regula cumpărarea unei biblioteci, compusă din cele mai bune uvraje teatrale, din uvraje curat de literatură şi din toate uvrajele de istoria română.

Cap. III. *Comitetul de administraţie generală.*

19) Comitetul va fi compus din 5 membri numiţi de Ministerul Trebilor Streine, pre termin de 5 ani din persoane competente, şi întăriţi de Domn. Acest Comitet va purta titlul de : Comitetul de administraţie generală a teatrelor din ţară ; atributele lui vor fi :

a) Cetirea tuturor pieselor teatrale şi aprobarea numai a celor ce vor avea calităţile cerute de regulile operelor de artă.

b) Formarea unui repertoriu de opere naţionale, mai ales originale, prin mijloacele arătate la locul cuvenit.

c) Observarea de aproape a lucrărilor întregului personal teatral, spre a se convinge dacă toţi îndeobşte şi fiecare în deosebi răspunde la misia predestinată, şi la cazul din contra, a proceda grabnic către cuvenita îndreptare mijloacele ce va găsi de cuviinţă.

d) Privegherea ca Şcoala dramatică şi filarmonică, despre care se arată la capitolul II, să producă rezultatele cerute de necesitatea simţită astăzi de naţie.

e) Conlucrarea la formarea şi îmbunătăţirea teatrelor provinciale.

20) Spre a face din arta teatrală o carieră sigură pentru actori, Comitetul va căta a forma, pornind din cel întăi an un fond ce se va depune în casa Băncii Naţionale, pentru a se spori prin procent.

Acest fond se va compune din :

a) Beneficiul a 2 reprezentaţii extraordinare, una franceză şi una română, scoţîndu-se spezele.

b) Venitul tras din salariile actorilor români, cîte 5% pe an.

c) Taxa de 10% trasă din reprezentaţiile de orice natură s-ar da de către streini în cursul anului.

21) Comitetul va căuta a forma o garderobă complectă şi decorurile trebuincioase pentru teatrul român. Spre acest scop dar, îndată dupre

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

constituirea sa, va însărcina pre unul din membrii săi, să facă un inventar de toate obiectele ce compun astăzi garderobele, şi decorurile a teatrului român, şi a celui italian. După prescrierea arătată, se va numi o comisie din doi membri a comitetului şi trei alte persoane speciale din cunoştinţa acestui obiect, care, studiind lipsurile, va refera comitetului spre cumpărarea obiectelor trebuitoare.

22) Casierul, menţionat la art. 29 de mai jos, pe lîngă alte însărcinări, va avea şi privegherea bunei păstrări a garderobei teatrului, care se va primi şi administra de către magazineri, conform cu dispoziţiile din Manualul administrativ vol I., p. 369.

23) Pentru ca actorii să aibă dritul de a cere de la guvernămînt pensia prescrisă la art. 5, din proiectul de faţă, şi pentru ca şi guvernămîntul să fie oficialmente încredinţat despre persoanele ce în adevăr merită a primi ajutoriul esistenţei lor, se vor ţine următoarele condici :

a) Condica studiilor păstrată de profesori, în care se vor trece regulat notele de învăţătură şi purtare a studenţilor.

b) Condica păstrată de regizor şi casier, pentru trecerea calităţilor de exactitate, diligenţă şi purtare.

c) Condica păstrată de comitet, în care la finele fiecăruia an, pe lîngă un extract din condicele de la lit. a şi b, se vor trece şi observaţiile trebuitoare despre timpul cît au fost actorii în serviciu, cît au fost neangajaţi şi cauza pentru care.

24) Actorii consideraţi în viitor ca nişte funcţionari publici, vor ave prin urmare şi dritul acestora, în privirea punctului material al asigurărei de care are nevoie starea de bătrîneţă şi infirmitate, a persoanelor ce sacrifică viaţa lor în serviţiul public.

Deci oricare dintre actori sau actriţe vor da dovezi legale că au servit ca actori în curs de 20, 15 ori 10 ani, va primi pensia prescrisă de legile aflate astăzi în vigoare, sau care s-ar face în viitor ; în numărul acestor ani nu vor fi socotiţi şi anii studiului.

25) Dritul pensiei se pierde :

a) Cînd actorul va rămîne afară de funcţie în curs de 2 ani, fără a justifica neactivitatea sa prin vreun motiv de grea struncinare a sănătăţii, ce nu l-ar îngădui a mai funcţiona.

b) Cel ce fiind de trei ori judecat de complectul Comitet pentru cazuri de nesubordonaţie, neregulateţă, nediligenţă şi nemoralitate, s-ar osîndi prin o a treia sentinţă a fi depărtat cu totul din numărul actorilor şi i s-ar ridica dritul de a mai esercita această profesie.

26) Contra sentinţei pentru lipsirea dritului de actor, se va face apel la Curtea apelativă, conform procedurii civile, şi judecata se va urma în prezenţa apelantului şi a procurorului acelei curţi, ca pentru o cauză ce priveşte şi pe stat, atît moralicește cît şi materialicește.

27) La finitul sezonei teatrului, casierul în termin de 30 zile va prezenta Comitetului regulată contabilitate de toate veniturile şi cheltu-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

elile întregului an, socotindu-se anul început la de 1 mai şi sfîrşit tot la acea zi şi lună, iar aceasta numai pentru ca în cursul verii să se poată opera toate modificaţiile şi îndeplini neajunsurile observate în sezona trecută şi trebuitoare pe semestrul viitor.

28) Comitetul, primind dela casier contabilitatea, o va cerceta cu scrupulozitate, şi găsind-o bună şi sprijinită de legale dovezi, o va prezenta Ministeriului competent, împreună cu somele ce se vor fi adunat din resursele prevăzute la art. 20 a proiectului de faţă, dupre care le va publica prin Monitor spre cunoştinţă obştească.

29) Casierul va fi ales dintre membrii Comitetului prin majoritatea voturilor şi cu salariu hotărît de comitet şi sancţionat de minister. Asemine secretariul Comitetului va fi retribuat şi numit de Comitet, dintre persoane ce nu vor face parte din el.

30) Spre zilnica privighere a rezultatului jocurilor teatrale, Comitetul va însărcina prin votare pre unul dintre membrii săi pe termin de una lună, după care se va face realegerea pentru o altă sau tot aceea persoană. Spre asistarea acestuia se va lăsa o lojă în dispoziţia lui; afară de aceasta şi de loja actorilor, Comitetul nu va pute sub nici un cuvînt dispoza de altele.

Cap. IV. *Formarea unui repertoriu.*

31) Din toate operile teatrale pînă astăzi compuse sau traduse, se vor alege de Comitetul ad-hoc numai pe acele ce se vor găsi că posedează toate calităţile cerute şi aceste cuprinse într-o oficială listă se vor publica ca demne de a se reprezenta pe scenele teatrelor din ţară.

32) Acele dintre operile arătate la art. 31 care nu vor fi tipărite, se vor tipări cu cheltuiala direcţiei generale, care va ave dritul de a le vinde, spre a-şi trage din ele despăgubirea tiparului.

33) Pentru compunerile originale dramatice, driturile autorilor se statornicesc dupre tarifa următoare:

a) Pentru o cumpunere dramatică în cinci şi patru acte a zecea parte din reţetă, scăzîndu-se spesele.

b) Pentru acele în trei acte, a 14 a parte de reţetă, scăzîndu-se spesele.

c) Pentru acele în unul sau două acte, a 18 a parte din reţetă, scăzîndu-se spesele.

34) Driturile autorilor se vor plăti din casa teatrului pentru cele dintîi zece reprezentaţii, dupre care acele compuneri vor rămîne în folosul Direcţiei.

35) Pentru traduceri şi prelucrări ce se vor găsi bune prin cercetarea şi aprecierea Comitetului, se va statornici o premie a cărei valoră se va fixa de Comitet odată pentru totdeauna.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Partea a II-a. *Teatrele de prin provincii.*

1) Înființarea teatrelor de prin provincii se va face dupre o specială învoire a cîrmuirei.

2) Mijloacele materiale a ținerii acestor teatre privește pe Consiliurile municipale în general și pe obștia orașului în special, fără a participa cîrmuirea la aceasta.

3) Direcția va putea fi sau dupre modul adoptat pentru teatrul central din Iași, sau prin antrepriză particulară și subvenția anuală plătită de municipalitate.

4) Îndată după inființarea vreunui teatru în vreunu din tîrguri, municipalitatea va fi datoare a comunica comitetului general știință atît despre felul mijloacelor materiale, cît și despre direcție.

5) Direcțiile teatrale de prin provincii vor pute în cursul a trei ani viitori a-și compune trupa lor din actorii cunoscuți pînă acum, iară dupre împlinirea celor trei ani, vor fi datoare a primi actori din acei formați prin Școala dramatică și filarmonică din Iași sau București, carii, sfîrșind cursurile, vor trece piste complectul trebuitoriu la trupa teatrului din Iași, recomandați de comitet.

6) Administrarea din lăuntru a teatrelor de prin provincii, precum și a celor din Iași, se va face tot dupre dispozițiile tomului I a Manualului adm., fața 367.

7) Pentru a nu lăsa teatrele de prin provincii numai în absoluta bună voință a direcțiilor și pentru a nu ajunge ele numai o particulară speculație, comitetul central din Iași va numi dendată prin tîrgurile pe unde vor fi inființate teatre, cîte un comitet ad-hoc, a cărui misie va fi a privighea asupra creșterii sau a descreșterii teatrelor, conlucrînd pe cît va putea la a lor prosperitate.

8) Ivindu-se vreun talent deosebit pentru artă dramatică, Comitetul tîrgului în care s-ar arăta un asemine talent îl va recomanda comitetului central, spre a fi primit în Școala dramatică, purtînd municipalitatea de acolo spesele anuale pe 2 ani, iar pe al 3-lea an, direcția centrală, cînd la toate esamenele celor doi ani tînărul student va fi căpătat eminență.

9) Pentru că perfecta uniformitate în morala conducere a tuturor teatrelor din țară este singurul eficace mijloc de a pute forma din teatre adevărata școală indicatoare a rălilor societății, de aceea nici unuia din comitetele subalterne nu va fi iertat a pune în lucrare dispozițiile ce ar crede neapărate de introdus în teatrele provinciale mai înainte de a fi proiectul acela supus la apreciația și aprobarea comitetului central.

10) Fiindcă gustul și moralul public se formează numai prin operile alese, apoi direcțiile tuturor teatrelor sînt ținute a nu permite reprezentarea decît a pieselor văzute și recunoscute de comitetul ad-hoc, ca posedînd calitățile neapărat cerute pentru operile teatrale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Articol suplimentariu.

Pentru că îmbele direcţii a teatrelor din Iaşi şi Bucureşti au tot acel scop, adică prosperitatea şi înflorirea teatrului român, apoi comitetul central din Iaşi, îndată după a lui constituire, se va pune în oficială relaţie cu direcţia generală a teatrului din Bucureşti, spre a se înţelege în perfecta uniformitate a modului de adoptat pentru regenerarea şi înflorirea teatrelor române şi preschimba[rea] trupelor la timp.

Iscălesc : A. Donici, C. Negruzzi, I. Fătu, A. Fotino, T. M. Codrescu.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, *Moldova*, 1860, dosar 700, f. 3—10 ; copie A. I. G. C.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Note

1 Opusculul cinegetic al lui C. Negruzzi, *Vînătorul bun sau meşteşugul de a nu-ţi fi urît*, pe care-l publicăm pentru prima dată în formă integrală, după manuscrisul aflat în posesia Institutului de istorie şi teorie literară „G. Călinescu", a fost elaborat între anii 1838—1844. Limita de jos a perioadei o determinăm pe baza mărturiei lui Negruzzi că s-a inspirat dintr-o scriere a unui oarecare Elzéar Blaze. Cărţile acestui Blaze — faimos specialist în materie de vînătoare, de care s-a servit şi Odobescu în *Pseudo Kynegheticos* — nu le-am putut găsi. Însă din lucrarea savantă a lui J. Thiébaud, *Bibliographie des ouvrages français sur la chasse*, Paris, Emile Nourry éditeur, 1934, rezultă că Negruzzi n-ar fi putut să se folosească decît de două cărţi ale lui Blaze (sau numai de una din ele!), apărute, respectiv, la 1838 şi 1840. E vorba de: *Le chasseur au chien courant contenant les habitudes, les ruses des bêtes ; l'art de les quêter, de les juger et de les détourner; de les attaquer, de les tirer ou de les prendre à force; l'éducation du limier; des chiens courants, leurs maladies, etc.; formant avec Le chasseur au chien d'arrêt un cours complet de chasse à tir et à courre*, 2 vol., Paris, 1838 şi *Le chasseur conteur ou les chroniques de la chasse, contenant des histoires, des contes, des anecdotes, et par ci, par là quelques hableries sur la chasse depuis Charlemagne jusqu'à nos jours*, Paris, 1848. Limita de sus a perioadei menţionate rezultă dintr-o informaţie publicată în *Foaie ştiinţifică şi literară* (*Propăşirea*), nr. 37, din 24 septembrie 1844. Relatîndu-se despre apropiata apariţie a *Vînătorului*, revista notează cu humor: „Autorul d. Carlu Nervil nu priimeşte a se prenumera decît pe acei ce ştiu da cu puşca. Acei ce sînt strică praf nu pot fi cunoscuţi între vînători, nici între prenumeraţii numitei opere" (p. 296).

Un fragment al lucrării lui Negruzzi (Carl Nervil era unul din pseudonimele sale notorii) a fost publicat de G. Călinescu în *Material documentar şi ştiri noi despre...*, în *Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor*, an I, nr. 1—4, 1952.

2 „Vînătoarea este singura distracţie care abate cu adevărat de la treburi, singura petrecere fără moleşire, singura care procură plăcerea fără lîncezeală, fără amestec şi dezgust" — Buffon.

3 M. Aurelius Antoninus Caracalla, împărat roman de la 211 la 217, care suferea văzînd cum se chinuie animalele, dar şi-a omorît cu sînge rece fratele, în chiar braţele mamei.

4 Negruzzi confundă aici pe veritabilul Oppian, poet grec născut la Corycos (sec. II, p. Chr), mort la 30 ani, autorul unui admirabil poem didactic în cinci cînturi despre arta pescuitului, *Alieuticele*, preţuit de contemporani ca un virtuos al versului şi onorat la Roma, cu un alt Oppian (sec. III), mai puţin talentat, dar autor al unei opere dedicate vînătorii.

5 Alfons al X-lea al Spaniei, zis Înţeleptul, a domnit între 1252—1284, distingîndu-se prin încurajarea acordată literaturii şi ştiinţelor.

6 Charles al IX-lea, rege al Franţei, fiul lui Henri II şi al Caterinei de Medicis (1550—1574). Avea gustul exerciţiilor violente şi al distracţiilor bizare. Eforturile celebrului ebenist Jacques Amyot de a-l forma au dat greş. A scris un *Traité de la chasse royale*, Paris, 1625.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

7 Gratius Faliscus, poet latin din epoca lui August, autorul unui poem *Cynegetica*, din care au rămas doar 541 hexametri. În fragmentul păstrat se descriu armele vînătorului, laţurile, cursele, săgeţile, caii; mai ales e pe larg prezentat clinele. Partea centrală a poemului, privind vînătoarea însăşi, s-a pierdut.

8 E vorba probabil de Marc Aureliu Olimp Nemezianul (sec. III), autorul unui poem *Cynegetica*, din care s-au păstrat doar 325 versuri.

9 Printre operele mai puţin însemnate ale lui Publius Ovidius Naso (43 a. Chr. — p. Chr.), celebrul autor al *Metamorfozelor*, *Ponticelor*, al lui *Ars amatoria* etc., se numără şi un fragment de 134 versuri al unui poem ihtiologic, pierdut, intitulat *Alieutica*.

10 Adrian (1459—1523), preceptorul lui Carol Quintul, cardinal, apoi papă (între 1522—1523), teolog ataşat de scolastică, refractar valorilor umaniste ale Renaşterii.

11 Xenofon (C. 430—425 a Chr. pînă la 350 a. Chr.), mare istoric grec, între operele căruia se menţionează, deşi cu o autenticitate nesigură, o lucrare intitulată *Kynegheticos*, în care vînătoarea e recomandată ca cel mai bun mijloc de exercitare a curajului şi de pregătire pentru caz de război. Pasiunea pentru vînătoare se manifestă şi în alte opere ale scriitorului, de pildă în *Cyropedia* şi *Anabasis*.

12 Faimoasa operă a lui Johann Wolfgang von Goethe (1749—1832), *Die Leiden des jungen Werthers* a apărut în anul 1774. Numai în Franţa, între 1776—1792, s-au efectuat 15 traduceri diferite sau reeditări (Philippe van Tieghem, *Les influences étrangères sur la littérature française* (1550—1880), Paris, 1961, p. 156). Prima traducere românească e a lui Gavril Munteanu, *Suferinţele junelui Werter*, Bucureşti, 1842.

13 Vezi nota 1.

14 Antoine François Marie zis Antony Deschamps (1800—1869), poet francez, membru în primul cenaclu romantic, traducătorul *Divinei Comedii* (1829).

15 Charles Irénée Castel, abate de Saint Pierre (1658—1743), publicist şi filantrop francez, autor între altele al unui *Projet de paix perpétuelle* (1713).

16 „Cea dintîi glorie între patrupede o are iepurele" — Marţial.

17 Pliniu cel Bătrîn (23—79), mare erudit al Romei, autorul faimoasei *Naturalis historia*, compusă din 37 cărţi, adevărată enciclopedie a ştiinţelor naturii.

18 Alexandru Sever (208—235), împărat roman, succesorul lui Heliogobal.

19 Lucius Licinus Lucullus (109? — 56? a Chr.), general roman care a condus, înainte de Pompei, războiul împotriva lui Mitridate, celebru prin luxul său extraordinar.

20 Negruzzi citează aci pe Eugenio Raimondi Bresciano, *Delle caccie*, Napoli, 1626: vînarea ursului înseamnă „un slab cîştig dar o cumplită casnă".

21 Negruzzi citează dintr-o carte pe care n-am găsit-o în bibliotecile noastre: Iacob Savary, *Leges venationis capreolinos*, „Cu toate că momentele în care căprioriі se miros sînt puţine, trebuie să spun că nu există multe exemple de viitori soţi mai virtuoşi".

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

22 George Louis Leclerc Buffon (1707—1788), ilustru naturalist şi scriitor francez, autorul faimoasei *Histoire naturelle générale et particulière, avec la description du cabinet du Roi*, Paris, 1749.

23 Negruzzi citează aici din *Voyage de découvertes autour du monde et à la recherche de La Pérouse*, Paris, 1832—1834 (vol. I. p. 587), opera marelui naturalist şi navigator francez Dumont d'Urville.

24 „Potîrnichea e ca o femeie mondenă, lubrică şi poftîcioasă, care în paguba sufletului i îi atrage pe toţi desfrînaţii".

25 *Proiectul pentru organizarea teatrelor* poate fi datat martie—aprilie 1860, ţinînd seama de faptul că se găseşte în dosarul 700/1860 (Arh. Stat. Buc., *Min. Instr. Moldova*), de unde l-am reprodus, între acte din lunile martie şi mai 1860. De notat că între 30 apr./12 mai 1860 — 17/29 ianuarie 1861 prim-ministru în Moldova a fost M. Kogălniceanu (îl precedase Manole Costache Epureanu de la 27 apr./9 Mai 1859 la 30 apr./12 mai 1860).

Nu cunoaştem rolul ce i-a revenit lui Negruzzi în elaborarea *Proiectului*. Dat fiind unele improprietăţi de limbă şi stîngăcii de exprimare e probabil că el nu este autorul nemijlocit al textului pe care-l publicăm, deşi va fi fost consultat în privinţa conţinutului. În orice caz, valoarea documentului e deosebită, ilustrînd o concepţie unitară, organică şi de larg orizont asupra dezvoltării fenomenului teatral în ţara noastră.

Proiectul pentru reorganizarea teatrelor e pomenit şi comentat judicios de Ioan Massoff, *op. cit.*, vol. II, p. 64—66.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

N. NICOLEANU

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

A

I

Către I. Caragiani

Bucureşti 1865, august 6

Iubite Carajane,

Am primit scrisoarea ta şi m-am bucurat văzînd că eşti sănătos, cu toate că zici că ţi-e urît şi uritul după mine e boala cea mai grea şi cea mai nesuferită.

Asemenea şi eu sînt sănătos. Aştept rezultatul în privirea funcţiei de care ţi-am vorbit cînd eram la Iaşi, dar oricum ar eşi pe la 20 august voi fi la Iaşi. Aici s-a întîmplat o mică răscoală, care a cauzat foarte multe nenorociri [1].

Mulţi oameni nevinovaţi au perit, mulţi alţii fură arestaţi. Dumnezeu numa va şti şi va alege pe cei buni din cei răi şi va şti să pedepsească pe cei culpeşi.

Îţi trimet actele justificative pe iunie, mijloceşte grabnic luarea mandatului. Asemenea îţi trimet şi statele de presenţă pe iulie şi august.

Al tău amic,
Nicoleanu [2]

(Orig. A. I. G. C.)

II

Către I. Caragiani

Bucureşti 1865, decembrie 8

Iubite amice Carajane,

Simţ trebuinţă a-ţi scrie pentru a esprima toată plăcerea şi fericirea ce mi-a cauzat depeşa ta de felicitare pentru ziua mea onomastică. Eşti un bun şi graţios amic şi de aceea-ţi mulţumesc din suflet. Te rog foarte mult arată din parte-mi gratitudinea mea d-lor Orenescu, Enacovici, Codreanu, Grigoriu Tasu, Balomir, Brăescu Constandin.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Salutările d-lor m-a făcut să mă-ncredinţez că tot mai trăiesc în suvenirea cuiva şi că astfel nu sînt mort pentru aceia pe care i-am iubit totdauna.

Scrie-mi ce faci, cum mai petreci şi ce s-a întîmplat mai curios p-acolo. Anaghiru mai face vre-o minune? Eu m-am îngropat în arhive ca un şoarece. Răspunde-mi, aştept.

Al tău amic

Nicoleanu

Complimente p. Ionescu, Stoica, Codreanu, Busnea, Lateş, Melidon [3].

(Orig. A. I. G. C.)

III

Către I. Caragiani

Bucureşti 1866 ianuarie 16

Iubite amice,

Sînt un ingrat, o recunosc, cînd după atîtea scrisori nu ţi-am răspuns decît odată. Cu toate acestea nu-ţi cer scuze, pentrucă ştiu cît eşti de indulgent şi tu ştii asemenea cît sînt de leneş!

Am primit încă de mult cei doi # care puteai să-i mai ţii în pungă la tine, căci sînt sigur că suferiţi de lipsă mare de bani, de oare ce chiar p-aici pe la Bucureşti nu s-au luat lefurile de mai bine de două luni de zile . . . Ai dori să ştii poate cum trăesc la Bucureşti.

Nici bine, nici rău, dar mai trist şi mai izolat şi mai posomorît.

N-aşi dori să mă mai întorc în Iaşi, însă d-ar fi cu putinţă să-mi pui aripi şi din zbor să mă las într-o stradă, să bat la o fereastră, şi s-o mai văz odată [4]. Ah! cît sînt de dezolat m-aşi crede cel mai fericit! Iubite Carajane, scrie-mi dacă lenea mea nu te-a supărat, scrie-mi ce mai faci şi cum mai petreci. Peste cîteva zile o să-ţi trimet un jurnal literar la care colaborez şi eu [5]. Arată Codreanului îmbrăţişerile mele şi spune-i că nu i-am răspuns la scrisoare, pentru că ceea ce-mi scrie nu s-a putut face, fiind absent Alessandrescu. Te salut şi te iubesc,

N. Nicoleanu

N. B. Arată lui Dreheru (?) complimentele mele. Ce-i fac copiii?
N. B. Ţi-am trimis de ziua ta o depeşă de felicitare. Ai primit-o?

(Orig. A. I. G. C.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

B

La 12 iulie 1866 N. Nicoleanu este înlocuit în funcţia de revizor şcolar cu Dimitrie Popp, în urma demisiei sale.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1866, Dir. a II-a, dosar 454, f. 154; copie A. I. G. C.)

La 30 iunie 1867 poetul, în acel moment secretar al Arhivelor Statului, este numit în postul de şef al Diviziunii şcoalelor în locul lui Grigore Bilciurescu. Numirea sa este motivată prin aceea că poetul făcuse studii literare la Paris şi ocupase posturi importante în învăţămînt, cum ar fi cel de director al Liceului din Iaşi sau cel de revizor judeţean superior. Instalat în acest post, Nicoleanu se plînge însă că a găsit dezordine, hîrtiile nelucrate etc. V. A. Urechiă răspunde poetului că ministerul contează pe el pentru îmbunătăţirea situaţiei.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1867, Dir. a II-a, dosar 422, f. 359—361, 363 şi dosar 427, f. 294; copie A.I.G.C.)

Nicoleanu este însă indispensabil şi în postul de secretar al Arhivelor pe care tocmai îl părăsise. În urma petiţiei directorului general al Arhivelor, din 28 iulie 1867, poetul este trecut din nou la 8 august 1867, în acest post.

(Arh. Stat. Buc., *Min.Instr.*, 1867, Dir. a II-a, dosar 422, f. 369—370, 379; copie A.I.G.C).

La 9 iulie 1867, Nicoleanu figurează în „Statu de prezenţa împiegaţilor Direcţiei generale a Arhivelor", ca secretar, cu leafa de 1000 lei lunar.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1867, Dir. a III-a, dosar 563, f. 254; copie A. I. G. C.)

Deşi suferind de o boală incurabilă, poetul îşi păstrează funcţia de secretar al Arhivelor Statului, continuînd să-şi ridice salariul prin intermediari ca A. Spirescu, Ştefan Vellescu şi Atanasiu Kivo. Grigore N. Mano, director general al Arhivelor Statului, intervine în acest sens în favoarea lui pe lîngă Ministerul Instrucţiunii Publice la 22 martie şi 27 aprilie 1868. La 14 ianuarie 1869, poetul mai era încă socotit titularul acestei funcţiuni, Gr. Mano considerîndu-l ca atare pînă în ziua în care va fi fost înlocuit sau destituit.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1868, Dir. a II-a, dosar 675, f. 63, 94; 1869, Dir. a II-a, dosar 129, f. 65, copii A. I. G. C.)

Ulterior însă poetul este pe punctul de a fi dat în judecată de Ministerul Instrucţiunii pentru banii primiţi în timpul bolii. În februarie 1869, Ministerul Instrucţiunii cere Ministerului de Finanţe să intenteze acestuia proces, pentru a se întoarce în fondul statului suma de 1000 lei. Minis-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

trul de Finanțe cere lămuriri asupra circumstanțelor, atît Nicoleanu cît și cei ce au ordonanțat plătirea lefii urmînd să fie implicați în proces. La opinia Ministerului Instrucțiunii că procesul trebuie intentat lui Grigore Mano, Ministerul de Finanțe răspunde că o atare acțiune n-ar avea șanse de reușită. Lucrurile se opresc aici, renunțîndu-se pînă la urmă la această acțiune.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1869, Dir. a II-a, dosar 129, f. 66, 253, 259, 439, 441, 452; copii A. I. G. C.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Note

1 Nicoleanu se referă la incidentele sîngeroase petrecute la Bucureşti în ziua de 3/15 august 1865, cînd precupeţii din piaţă incendiaseră gheretele şi atacaseră primăria (V. supra, p. 132). Generalul Florescu, ministrul de Interne, de teama întinderii tulburărilor, scosese trupa care primi ordin să tragă. Au fost 20 morţi şi mai mulţi răniţi (C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 340).

2 Poetul Nicolae Nicoleanu, unul dintre preeminescienii care sparg plafonul mediocrităţii cîteodată stînjenitoare a lirismului postpaşoptist, apreciat favorabil atît de junimişti, cît şi de B. P. Hasdeu, era un ardelean nemărturisit. Se numea de fapt — după cum a arătat Bogdan-Duică (*N. Nicoleanu, Poezii şi proză, Vasile Cîrlova, Poezii, C. Stamati, Poezii şi proză*, Bucureşti, 1906, p. 8) — Neagoe Tomoşoiu şi se născuse în comuna Cernatu Săcelelor, de lîngă Braşov, la 16 iunie 1835. Trecuse munţii, de-abia un copilandru de 13 ani, la 1848, de teama revoluţiei maghiare. Încercase să se aciuieze întîi la seminarul din Buzău, fiind înrudit cu Filotei, „cărmuitorul" episcopiei după moartea vrednicului chiriarh Chezarie. Apoi trecuse la Craiova, urmînd cursuri în colegiul local. Aici — după cum relatează Jacob Negruzzi — a avut norocul să fie remarcat la un banchet, unde era de faţă toată notabilitatea oraşului, drept autorul unei poezii care entuziasmează asistenţa. Adunarea ar fi hotărît să cotizeze sumele necesare şi să-l trimită să studieze literele la Paris (*Convorbiri literare* 1871, nr. 5). Revenit în ţară, în septembrie 1861, Nicoleanu trece prin redacţia *Românului* lui C. A. Rosetti, ocupă diverse slujbe, printre care aceea de director al Liceului şi internatului din Iaşi (27 augus 1864—23 iunie 1865), şef de secţie în Direcţia generală a Arhivelor Statului (28 iunie 1865—2 martie 1866), revizor şcolar pentru districtele Iaşi, Vaslui şi Fălciu (2 martie 1866—12 iulie 1866), secretar la Arhive (12 Iulie 1866—30 iunie 1867). De aici înainte a se vedea infra, p. 277. Nicoleanu a avut un acces de alienaţie mentală în chiar ziua Anului nou 1868 şi a murit nebun în aprilie 1871. El a participat chiar de la început la şedinţele Junimii şi a fost membru fondator al Ateneului român şi al Societăţii de arme, gimnastică şi dare la semn. A colaborat cu Hasdeu la redactarea *Satyrului*, în 1866. Unicul său volum de versuri, *Poezii*, Iaşi 1865, e iscălit cu modestie doar cu iniţialele N. N.

Jacob Negruzzi scria despre el : „Totdeuna gata a se entuziasma, el afla cu greu măsura dreaptă şi nepărtinitoare a lucrurilor, fiind pururea purtat în judecata sa din estrem în estrem".

3 Foşti colegi de profesorat la Iaşi. Lateş fusese numit director al liceului şi internatului după plecarea lui Nicoleanu. Gr. Melidon (1831—1887) era şi poet, colaborator la *Foiletonul Zimbrului* din 1855—1856, autor al unor *Regule scurte de versificaţie română*, Iaşi, 1858 (32 pagini!); mai tîrziu a publicat *Manualul învăţătorului* (Iaşi, 1874) şi *Istoria Naţională pentru popor* sau *Neamul, sapa, arma, casa şi mintea românilor prin toate timpurile şi locurile*.

4 Nicoleanu face aluzia la un episod romanţios al scurtei sale treceri prin Iaşi : dragostea pentru actriţa Elena Albescu (Cf. *Noua revistă română*, 1 martie 1900, p. 214). V şi B. A. R., mss. 926, f. 1—8, conţinînd 8 scrisori ale artistei din perioada 7 martie—7 iulie 1866).

5 E vorba de *Satyrul*, care urma să apară între 6 februarie — 5 iunie 1866. Nicoleanu a colaborat aci sub pseudonimul San-Huang-Ki.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

ANTON PANN

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

A

1

Domnului domn Gheorghie Ucenescu[1], profesor de muzică ecliziastică şi cantor prima la biserica cea mare română ortodoxă din Şchei*.

1853 mai 30

Amice Ucenescule!

Cînd cu nerăbdare adăstam a mă înştiinţa despre sosirea şi toată întîmplarea în primirea întoarcerei în sînul patriei şi a protectorilor, ce atît te dorea, am priimit atunci scrisoarea ce mi-ai trimis, vestindu-mi o prea mică mîngiere şi aceea nehotărîtă. Am aflat prin cărăuş toată plăcerea şi mulţămirea populului care te încununa cu laude; dar atît nu este destul pentru un cîntăreţ. Căci cîntăreţul trebue să se simţă sunîndu-i mai groşcior în buzunar, ca să-i insufle gust de cîntare, ca să-şi exprime melodia cu coraj şi glasul său să gîdile urechile auditorilor mai cu empresie; că eu, cînd îmi vine să plîng niciodată nu poci cînta, trebuie să stea în armonie glasul cu cauza. Pe lîngă această, nu ştiu domnii reprezentanţi de au vreo mulţămire de ostenelele mele după cum le preţueşti dumneata în scrisoare, că într-atît timp nu m-au învrednicit a-şi arăta recunoştinţa cel puţin cu o scrisoare în trei rînduri; dea-le domnul după inimă şi toată plăcerea să le împlinească! Numai dumneata poartă-te după lecţiile şi ştiinţa care ţi-am dat şi niciodată nu vei greşi.

Mai mult a mă întinde fiind de prisos, mă suptscriu al dumitale amic binevoitor

Anton Pann

Îmi scrii de o fetiţă care ai găsit-o ca să ne o trimiţi, neuitînd rugăciunea care ţ-am făcut-o, pentru care am şi mers la Niculiţa Şchiopul (dînsul acum ţine cîrciumă la Florească) şi vorbindu-i a prins bucuros să scrie către muma fetii, auzind că vrem să o norocim; prin urmare dumneata vei stărui precît va sta cu putinţă, cerînd şi ajutorul domnilor reprezentanţi şi, mai vîrtos, a părintelui protopopul Papazul [2] şi a părintelui protodiaconul Barac [3], carii socotesc că mă iubesc mai mult decît toţi.

Cămăşile dumitale sînt gata şi am plătit şapte sfanţi de la mine, carii nu i-am pus în socoteală cînd ne-am răfuit.

Cocoanii Sii şi copilelor spune din partea mea complimente; şi nu uita a-mi trimite bortviz** mai curînd, înştiinţîndu-mă şi despre sănătatea şi fericirea dumitale şi a consoartei.

---

* Adresa: Domnului domn. Gheorghie Ucenescu, profesor de muzică ecliziastică şi prima cantor la biserica cea mare din Şchei. — Pe aceeaşi filă — 4 — cu adresa, menţiunea: „S-a priimit bortvizul cu toată mulţămirea".

** Borviz.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Ilie mă tot întreabă, că nu i-ai trimis şi lui scrisoare?
Vezi nu fii leneş a-ţi cerceta prietenii.

Nu m-ai înştiinţat de vor domnii reprezentanţi să ţie cărţile muzico-eclisiastice pe seama şcolii şi a bisericii; vezi de nu vor voi îngrijaşte a mi să trimite mai curînd, că după cum ştii catavasiere nu mai am, şi pe lîngă dînse/le/ vînz şi din celelalte.

(Orig. A. I. G. C.)

II

Domnului Gheorghie Ucenescu *

1853 iunie 29**

Am priimit scrisoarea cea adresată către mine de la 18 ale corentei şi mă bucur auzind de fericirea sănătăţii dumneavoastră; mă şi întristez însă că nu m-ai înştiinţat dacă ţi s-a hotărît vreo leafă mai însemnată. Că eu nu mă mulţămesc cînd îmi dă cineva bravură cu mîna goală, ci cînd mă filiciteazâ, ş-almintrelea să mă vază; nici cu făgăduiala, după proverbul ce zice: „trăieşte murgule pîn' la Paşti, c-o să-ţi dau iarbă verde să paşti", şi „caprelor săriţi, vă bucuraţi, c-acel mugur voi o să-l mîncaţi", fiindcă „ce e în mînă nu e minciună"; că „cu făgăduială dată sînt cu inima leşinată".

Nu ştiu de ţ-am mulţămit de bortvizul care mi l-ai trimis, dar însă şi acum îţi foarte mulţămesc, decît au cam început să se isprăvească, şi mie, precum ştii, mult îmi place.

Sileşte ca, sau să priimească cărţile sau să mi le trimită mai curînd că am să voiajez şi îmi trebuesc.

Prin un cărăuş ce mi l-a adus Toader Babuncu, am dat să-ţi aducă doă doxastare tomul al doilea şi doă Năstratin Hogea, însă păcat de nu le vei priimi, după cum îmi scrii că cărţile ţi le-a oprit la ţenzură, fără să ştie că ţenzura noastră e mai aspră decît a Vienii.

Pentru copila [4] care îmi scrii, ne-ar fi părut bine dacă ar fi vrut să ni-o dea; dar muma sa viind pe la noi supt necunoscută, am deschis vorbă noi, fiindcă ne-aţi povestit şi am văzut că un gînd are ca să o dea şi zece ca să nu o depărteze de lîngă sine; noi am tratat-o bine şi am propus înaintea-i multe, şi acum rămîne să-i mai ziceţi dum[nea]v[oastră] şi popa.

---

* Adresa: Domnului domn Gheorghie Ucenescu, profesor şi prima cantor la biserica cea mare româno-ortodoxă din Şchei. La Braşov.

** Iniţial: *20* peste care s-a făcut corectura.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

D. G. Burbea a venit pe la noi şi au arătat mulţămire pentru dumneata; i-am dat un proschinitar şi un trup de Povestea vorbii, afară din Nastratin Hogea.

Cocoana Sia îmi scrie iarăşi, multe şi mărunte, dar propune nişte condiţii mari, la care am răspuns că, pomană siluită nu e priimită; dacă va vrea să mi-o dea să nu ceară astfel de condiţii şi să ne lase la cinstea şi omenia noastră, că atunci va fi mai bine şi pentru Linţa şi pentru dînşii.

De nu va vrea femeia să ne dea fetiţa pentru care ne scrii, fă bine de îngrijeşte de altă şi vei îndatora pe supscrisul

Al dumnea[v]oastră amic

Anton Pann

Scrisoarea s-a amînat
pînă la iulie 14, 1853 *

(Orig. A. I. G. C.)

III

D. Gheorghie Ucenescu**

1853 iulie 19

Domnule!

Lada cu bortviz cu mulţămire priimindu-o am şi înjumătăţit-o şi crez că tot îţi vei aduce aminte a trimite încă una, tot aşa de bun.

Domnii reprezentanţi îmi scriu că tot să mai adăst pentru cărţile ce sînt acolo, eu însă te rog ca să-i îndemni a nu mă zăbovi, fiindcă la iulie voesc a voiaja prin ţară şi, precum ştii, catavasiere şi anastasimatare nu mai am, cu care poci petrece şi din celelalte cărţi. Iată îţi trimiţ doă doxastre tom II, şi doă Nastratine; Povestea vorbii, broşura a IIIa este la legătorul de cărţi.

Al dum[nea]v[oastră]
Amic senţer***

Anton Pann

(Orig. A.I.G.C.)

---

* Însemnare făcută de A. Pann

** Adresa: Domnului Gheorghie Ucenescu, prima cantor la biserica cea mare din Şchei. La Braşov.

*** Sincer.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

IV

D[omnului]D[omn] Gheorghie Ucenescu, prima cantor al bisericii cei mari din Șchei *

1853 sept. 16, București

Amice Ucenescule !

Acea femeie care mi-a adus scrisoarea, după ce am trătat-o bine, după cîteva zile veni cerînd răspuns, cu cuvînt că pleacă acasă ; astfel eu dîndu-i scrisoarea care zici că ai priimit-o amînat prin poștie, am adăstat răspuns, mai vîrtos pentru cărțile ce se află acolo. Femeia însă n-a plecat, cum să vede, precum am și găsit-o în piaț' după o lună de zile, ci a dat scrisoarea cu poștia. După aceea, eu la zece ale lui august plecînd a voiaja m-am întors septem[brie] în 10 și am priimit răspunsul de la băieții d. Niță Bombe, în care am văzut cele ce ne scrii despre toate . . .**, care le puteam ști de mai'nainte, fiindcă răspăscusem, de aplaude și făgăduieli îndesasem cîteva lăzi cu genuchile, dar din mînă în faptă, prea puțin. Ci d-ta cap, mîini, picioare ai, urmează cuvîntul evangheliei : „cere și ți se va da, caută și vei afla, bate și ți se va „deschide" și „unde vă vor priimi ziceți „pace casii aceștia", iar unde nu, „scuturați pulberea după picioarele voastre".

Eu auz prin alții și prin toți cîți vin după acolo spuindu-mi că prea sînt mulțămiți de d-ta, la care eu întrebînd : dar dînsul este mulțămit de dum[nea]v[oastră]? Ei mi-au înălțat din umeri. Să ne întoarcem însă iarăși la cuvîntul evangheliei : „prin răbdare veți agonisi plata ostenelelor voastre". Am văzut planul școlii, prea frumos ! Dar acele ziduri nu pot exprima lecțiile către școlari, ci profesorii, și profesorii dacă nu vor fi plătiți bine, zidurile vor fi numai o podoabă a orașului, după proverbul, zic : „chiria deșteaptă pe chirigiu". Dumneata însă te silești a da cu școlarii un eczamen strălucit și pe urmă vei urma cum te va lumina sf[întul] spirit. De păpușa c[u]c[oanii] Sii a rîs soția mea destul, zicînd proverbul : „d-aia n-are ursul coadă". Trebue să știi însă că acum n-avem pe nimenea, căci după plecarea d-tale Ilie, ca un ticălos bătîndu-și joc de Sița, pe dînsa am gonit-o și pe dînsul, după ce l-am certat, l-am oprit să-și plătească datoriile. Dar după proverbul ce zice „n-are ochi de cumătră cu noi", căci nu mai este Ilie care îl știi, începutul relelor sale urmări este din sărbătorile Paștelui, de cînd a venit cu capul spart, cu obrazul belit și cu hainele rupte, și pe urmă, precum am zis, ne-a necinstit și curtea.

De aceea te rugăm mijlocește de ne trimite măcar o fetiță, dacă nu doă, fie de la 10 pînă la 12 ani, noi le vom crește și vom îngriji de norocirea lor, ferindu-ne de a mai ține în curte astfel de blestemați ca Ilie ; mă iartă

* Adresa nu figurează în altă parte.
** Punctele de suspensie în text.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

că-ţi zic aşa fiindcă îl numeşti amic şi fin, dar crez că n-ai vrea să ai parte de el, dacă nu să poartă în casa amicului cu cinste, ci cu gîndul dracului. El s-ar fi dus demult de la mine, dar atîrnă pentru atestat, care mi-e ruşine să i-l dau şi nu ştiu cum să-l scriu.

Te rog întreabă pe dd. reprezentanţi, pentru ce îmi ţin cărţile? Dacă au de gînd să le oprească, dece nu-mi trimit bani? Şi dacă nu le trebue, pentru ce nu mi le trimit să le dau unde mi să cer şi n-am de unde da. Or cu aceasta vor să se arate către mine recunoscători? Spre răsplătirea pentru cîte m-a rugat să le slujesc, or acum nu mai au trebuinţă de mine?

Îmi scriai că o să-mi trimiţă bortviz, şi iată, ei n-au acea bună-voinţă care o ai d-ta; ei ştiu prea bine că eu am parale şi îmi poci cumpăra, împlinind proverbul „dragă, dragă, pînă i-o b . . .*

Eram în vara asta să venim pe la Braşov, dar n-au avut voe nici o familie să treacă peste graniţă.

Pentru cărţi de citit îndatorează vreun cărăuş ca să-ţi trimiţ. Zi lui Nicolae + . . . +** ca să vie să-i dau Povestea vorbii, care îmi cerea pentru d. directorul Vasici.

Trimite-m textul care îl cîntaţi pentru împăratul după otpust, ca să-l compui, fiindcă care mi l-ai dat s-a răpus de atunci. Şi adu-ţi aminte de ceeace te-a rugat amicul dumitale

Anton Pann

(Orig. A. I. G. C.)

V

D[omnului]D[omn] Gheorghie Ucenescu, prima cantor şi profesor de muzică ecliziastică.***

1853, oct[om]b[rie]11.

Amice!

Scrisoarea de la 1/8 ale corentei am priimit-o. Am văzut cele ce îmi scrii şi întîi de Parascheva, care am mai avut-o în slujba casii noastre. Ea acum trebue să fie fată mare şi poate să-i ceară inima să se mărite mai curînd şi, prin urmare, să ne lase tocma cînd n-e lumea dragă, de aceea,

* Puncte de suspensie în text.

** Cuvînt indescifrabil.

*** Adresa: Domnului domn Gheorghie Ucenescul, profesor de muzică ecliziastică orientală şi prima cantor al bisericii cei mari din Şchei. La Braşov.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

faceți un condract cu părinții ei pe un soroc hotărît de cîți ani veți socoti să mă slujească, ca să o poci înzestra și mărita după cuviință, ca nu cumva să-i abată iarăși să se ducă, după cum a mai făcut. Și după cum îmi scrii, iată, prin alăturata scrisoare o chem a o ajuta.

Iar cît pentru instrucțiile date în predarea lecțiilor, nici una, nici alta să nu faci, decît să urmezi întocma precum învăț în bazul teoretic și practic la fața 211, căci cele ce le-am scris atunci mai în urmă s-au lămurit din experiența predării lecțiilor urmate în seminar. Iar zilele și orele de predare care ți le-a orînduit sînt prea puține, fiindcă de la o zi pînă la altă uită ceeace li s-a arătat, nefiindu-le grija numai la dînsele. Și mai vîrtos într-o oră nu poți asculta decît cinsprezece școlari și aceia prea pe scurt. Cum dar te-au putut lega ca să-i determinezi în patru ani? Vei ști că cei mai grei la învățătură nu pot învăța astfel nici în opt ani; că prea puțin vei găsi dintr-înșii spirtuoși și ușor priimitori. Arată scrisoarea domnilor reprezentanți, spuindu-le din partea-mi închinăciune.

Anton Pann

Nu știu de la cine îmi scrii
să priimesc caşcaval?
(Orig. A. I. G. C.)

VI

D[omnului]d[omn] Gheorghie Ucenescu, profesor de muzică ecliziastică orientală și prima cantor al bisericii cei mari din Șchei*.

1853 oct. 12

Amabile amice!

Paraschiva, sau Chiva după cum ziceți acolo, mi-a scris în mai multe rînduri ca să binevoiesc a o ajuta cu ceva bani, fiind foarte săracă. De aceea, binevoiește a o întîlni și a-i spune că eu cu alții nu poci trimite bani, ci să vie singură și să-i dau în mînă lei o sută cincizeci, cu care să se poată ajuta la cele ce îi vor trebui pentru iarnă. Și cu aceasta veți face pomană cu săraca aceea. Iar eu sînt al dumitale

amic senter,

Anton Pann

(Orig. A.I.G.C.)

* Adresa: Domnului domn Gheorghie Ucenescu, prima cantor și profesor de muzică ecliziastică la biserica cea mare din Șchei. La Brașov.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

VII

Amice !*

Am primit scrisoarea dum[nea]v[oastră] împreună cu cele trimise şi vă foarte mulţămim ; adăst dar copilele ce aţi făgăduit a mi le trimite. Şi după cerere, iată, trimiţ Spitalul Amorului tot cu acest cărăuş, numai de le veţi priimi. Peste cîteva zile veţi priimi şi calendar cu cînturi, mai nuou ; acum însă priimiţi salutările noastre ca a unor amici,

Anton Pann şi familia

1853 octb. 31, Bucureşti

(Orig. A.I.G.C.)

VIII

Domnului domn Gheorghie Ucenescu *

1854 ianuarie 6, Bucureşti

Amice !

După cele ce văz ai început a mă uita şi dumneata cu ceilanţi dinpreună, că de atîta timp n-am priimit nici un fel de răspuns la scrisorile ce am trimis împreună cu cărţile cerute ; nici domnii reprezentanţi nu-şi mai aduc aminte că au avut odată trebuinţă de mine, şi îi ţineam mai civilizaţi decît ăşti noi, grosolanii, carii ca niste prunci, am deschis ochii ieri, alaltăieri. Cu toate acestea, printre toate ocupaţiile şi neînlesnirile vă cercetez iarăşi şi mă prezentez cu cîte un calendar, carii se vor împărţi prin dumneata, şi mai întîi prea doritului meu şi plinului de recunoştinţă domnului domn protopopul Ioan Papazul arătîndu-i din partea-mi prea plecate complimente şi toate urările de sănătate şi fericire pînă la treapta cea dorită. Al doilea, vei trăta asemenea şi pe domnul domn protodiaconul Iosif Barac, fără cea mai mică scădere şi spune-i să-mi trimiţă ceva din compunerile răposatului său părinte, din cele mai comice. Al treilea, vei filicita şi pe domnul domn Gheorghe Burbea, spuindu-i să închine şi pentru sănătatea . . . ** şi să-şi aducă aminte de făgăduelile sale . . . ** Apoi vei spune şi celorlalţi la toţi, din partea mea, închinăciune şi să nu uite pre cela ce totdeauna le-a fost voitor de bine şi servitor,

Anton Pann

(Orig. A.I.G.C.)

* Adresa : Domnului domn Gheorghie Ucenescu, prima cantor şi profesor de muzică celiziastică la biserica cea mare din Şchei. La Braşov.

** Puncte de suspensie în text.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

IX

Domnului domn Gheorghie Ucenescu, prima cantor și profesor de muzică religioasă*

1854 apr[il] 4, București

Amice !

Scrisoarea dum[nea]v[oastră] de la 19/1 ale încetatei luni am priimit-o astăzi, prin care văz că multe scrisori nu le-ai priimit, precum și cea cu duerna tipărită ce am dat-o chiar la C[hesaro] C[răiasca] poștie ; dar să vede că acele note tipărite cine știe cui ce i să va fi părut și a oprit-o undeva. De aceea nici nu vă mai trimiț alta, decît vă înștiințez că eu cu tipăritul am ajuns la ehul bariton (provaris) la laude ; însă cu multă greutate, cumpărînd colo și colo cîte un top, pe unde am putut găsi, mai mare și scumpă, cu preț îndoit, plătind ca să o și taie, după mărimea hîrtiei numită *Tricapele* ** greve, numai ca să nu stau din lucru, fiindcă lucru străin nu ne mai vine, precum și la celelalte tipografii, strîmtorîndu-ne oamenii după timpul care este. Și precum știți, Ilie are o sută cincizeci pe lună. A închide tipografia iarăși nu-mi vine, sperînd că doar vom căpăta timp liniștit. Îmi scriți că decît calendare n-ați priimit alt, prin urmare v-am scris că broșurile Spitalului Amorului, împreună cu cîntările de stea le-am dat chiar în mîna d. Apostol, de unde priimeați dumneav[oastră] bani pe fiecare lună și le veți cere. Ași fi trimis și acum ceva, dar îndoindu-mă că nu-l veți priimi, las ca să orînduiți vreun om sigur, ce îl cunoașteți, să dau din cîte ceva.

Îmi scrieți că pentru doi abonați o să-mi trimiteți hîrtie, nevrînd ceilalți să dea bani ; dar numai cu atîta hîrtie, ce poci face eu ? Că acum sînt la duerna 60 și este să se urce pînă la 80, și mai bine. Cum văz, domnii reprezentanți nu vor să sloboază banii pentru cărți ca să-mi trimiteți hîrtie mai multă, fiindcă hotărîrea se face numai prin cuvînt și rămîne cuvînt, ducîndu-se în vînt. Abonații, iarăși, ce nu vor voi să dea banii înainte, însemnați numele, că noă ne trebuesc bani și în urmă, pentru doă lăzi de bortviz. Îți crez că aveți neajungere cu puțina leafă ce o priimiți, fiind toate scumpe. Dar au n-ați auzit Mîntuitorul ce zice : „Bate și ți se va deschide, cere și ți să va da, caută și vei afla". Pe lîngă aceasta mai avem și noi proverbul „copilul pînă nu plînge, muma țîță nu-i dă". Leafa trebue să meargă potrivit cu timpul, ca să ne poată ajunge în cheltueli. Îmi spuneți că norocul vă doarme, dar de ce nu îngrijiți să-l deșteptați ? Dați din mîini, din picioare, strigați, faceți zgomot și nu-l lăsați să doarmă. Îmi scrieți

* Adresa : Domnului domn Gheorghie Ucenescu, prima cantor și profesor de muzică religioasă de la biserica cea mare din Șchei. La Brașov.

** Subliniat în text. Cuvînt vechi însemnînd hîrtie ministerială : *hîrtie tricapel.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

că nu s-a putut să-mi trimiteţi fete; destul ne pare rău, însă veţi avea îngrijire ca să trimiteţi ca prin zborul pasării.

Hîrtie de va fi să-mi trimiteţi nu întîrziaţi, că acum nu să mai găseşte hîrtie în Bucureşti, nici mare, nici mică. Preţul cu care m-aţi înştiinţat nu este scumpă, numai trimiteţi-mi cît mai curînd. Apropo! Am uitat să vă întreb, dar dd. reprezentanţi nu să abonează pentru şcoală nimic? Îmi vine să mă mir! Dar acei şcolari ce vi le-au dat pe ce învaţă? Cum o să iasă buni, dacă n-au cărţi? Or socotesc că să-i înveţe pe cît ştiu însuşi? Domnule, la această aveţi vină şi dum[nea]v[oastră] că nu cereţi cărţi, care trebuia dintru început să o faceţi. Cu toate acestea nici acum nu e tîrziu. Cereţi şi ziceţi că nu să poate să-i învăţaţi ştiinţă uitîndu-se numai în palme. Şcolarii din zi în zi înaintează; şi de s-ar fi putut ţinea şcoalele numai cu scrisul de mînă (care obicei nu trebuia să-l faceţi), nu s-ar fi inventat tipografiile. Însă aţi sărit din datoria ce aveaţi a o propune, că de mult trebuia să vă împlinească cererea.

Deocamdată, destul atît. Eu vă salut dimpreună cu familia mea şi vă urez cele dorite, aşteptînd dorit răspuns.

Al Dum[nea]v[oastră]

amic senţer

Anton Pann

(Orig. A. I. G. C.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Note

1 Gheorghe Ucenescu, cîntăreț bisericesc și profesor de muzică eclesiastică la Brașov, a fost cel mai de seamă dintre elevii lui Anton Pann, cel care i-a perpetuat memoria și a contribuit la difuzarea operei sale dincolo de munți. Se născuse în 1830 la Sibiu și a început să cînte în strană încă de copilandru, prin 1844, la biserica Sf. Treime de pe Tocile, din Brașov. În 1850 s-a căsătorit cu fiica epitropului Vasile Negruț, dar, la numai șase săptămîni după nuntă, și-a abandonat tînăra soție, plecînd la București, ca să învețe psaltichia cu Anton Pann. Oricît i-ar fi fost de anevoie să se despartă de ai săi și să-și sacrifice fericirea intimă, Ucenescu n-a ezitat să asculte de sfatul eforilor de la Sf. Nicolae, care socotiseră nimerit să-l trimită tocmai atunci să se perfecționeze în meseria de cîntăreț. Era un om harnic și serios, gata totdeauna să așeze datoria mai presus de interesele personale. În angajamentul pe care eforii l-au pus să-l subscrie înainte de plecare, Ucenescu declara : „Vom petrece la București la marele cîntăreț din București, Anton Pann, pentru învățătura psaltichiei, doi ani întregi. Ne vom sili din toate puterile ca să ne cîștigăm cele mai temeinice cunoștințe și cea mai întinsă deprindere în arta muzicii bisericești orientale... Vom duce la București, la învățătură, o viață și o purtare morală, cît se poate de bună și cinstită" (Cf. Paul Cornea, *Anton Pann*, București, 1964, p. 70).

Ucenescu a rămas în adevăr doi ani întregi în casa lui Anton Pann, învățînd de la maestru, ajutîndu-l și luînd parte ca o rudă apropiată la toate evenimentele mari și mărunte ale vieții de familie. Raporturile de la profesor la elev n-aveau nici o rigiditate, învățătura desfășurîndu-se după tipicul medieval al uceniciei, fără orar prestabilit și programă, în funcție de bunăvoința unuia și zelul celuilalt. Cum Pann avea inimă bună și se simțea mîndru să-și împărtășească experiența iar tînărul ardelean era respectuos și plin de rîvnă, lucrurile au mers de minune. După împlinirea sorocului fixat, Ucenescu a revenit la Brașov, ducînd cu sine un atestat doveditor de progresele realizate și purtînd pentru totdeauna în suflet icoana bunului său dascăl. Numit cîntăreț la biserica Sf. Nicolae din Șchei, unde va rămîne pînă la moarte (1896), Ucenescu va continua un timp să corespondeze cu Pann. În volumul de față publicăm nouă dintre scrisorile acestuia din urmă, inedite, afară de scrisorile cu nr. I, II, IV care au mai fost publicate fragmentar de G. Călinescu în *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, III, 1954.

Gh. Ucenescu a scris cîntece lumești și bisericești și a adunat material folcloric în spirit pann-esc, adică utilizîndu-l ca pretext pentru aranjamente proprii. El a publicat următoarele lucrări : *Victor și Camilla, o slobodă traducere ritmică*, în *Calendar bogat pe anul 1852* ; *Cîntece de stea și colind ce se cîntă la nașterea D. nostru Is. Hr.*, Brașov, 1856 ; *Sonoru sau frumos răsunătoarele plînso-cînturi ale înmormîntării Domnului și Mîntuitorului nostru Isus Hristos*, Brașov, 1862 (5 ediții) ; *Magazin de cînturi vechi și noi*, Brașov, 1863 ; *Versurile nașterii Domnului nostru Isus Hristos*, Brașov, 1865 (3 ediții) ; *Introducerea elevilor în cunoașterea orînduelelor bisericești*, Brașov, 1870 ; *Canonul sfintei cuminecături care este trebuincios la tot creștinul pentru mîntuirea sufletului său*, Brașov, 1874.

La B.A.R. se găsește un voluminos manuscris al lui Ucenescu (3497), cuprinzînd mai ales cîntece de lume, asupra căruia am atras atenția în lucrarea noastră despre Anton Pann, reproducînd și două interesante notițe referitoare la viața de familie a scriitorului și psaltului bucureștean (Paul Cornea, *op. cit.*, p. 67–74). Despre Ucenescu v. și C. Lacea, *Gheorghe Ucenescu — Contribuții*, în *Transilvania*, LXXII, 1941, p. 679 și urm.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

2 Ioan Popazu, protopop al Braşovului şi episcop de Caransebeş, era unchiul din spre mamă al lui Titu Maiorescu. Urmase şcoala grecească din Braşov, apoi gimnaziul săsesc din acelaşi oraş, liceul romano-catolic din Sibiu şi Cluj. Din 1832 plecase la Viena ca să studieze teologia. La întoarcere e paroh al bisericii Sf. Nicolae din Şchei, după puţină vreme protopop al Braşovului (din anul 1837) şi, mai tîrziu, episcop de Caransebeş. Ioan Popazu a dat un viu impuls vieţii culturale a românilor braşoveni. În 1850 el a înfiinţat un gimnaziu în care a învăţat, în clasa întîi, Titu Maiorescu.

De altfel, viitorul critic l-a şi văzut pe Anton Pann în casa unchiului său. El îşi amintea cum, în anii copilăriei, după revoluţia din 1848, la o mare sindrofie dată de Ioan Popazu în cinstea prietenilor din Ţara Românească, poposiţi vremelnic în drumul spre apele din Vîlcele şi Zizin psaltul bucureştean „care avea glas foarte frumos, a prins a cînta unele cîntece de lume vestite pe acea vreme" spre delectarea asistenţei, care „a izbucnit în lacrimi" (Soveja, *Titu Maiorescu*, Cartea Românească, f.a., p. 16).

3 Iosif Barac (12 decembrie 1813 — 28 august 1884), fiul scriitorului Ioan Barac, protopop al Braşovului. Deşi, cum zice Pann, Iosif Barac „îl iubeşte" mai mult decît alţii, tocmai el avea să-i aducă o gravă imputare — e drept, cu trei decenii ulterior datei la care se situează corespondenţa noastră — cînd jovialul cîntăreţ de strană bucureştean se făcuse de multă vreme oale şi ulcele. Anume, în 15 martie 1884, adresîndu-se Academiei Române, în legătură cu dăruirea manuscriselor tatălui său, Iosif Barac se referă la cîteva scrieri care nu se mai află în posesia sa, spunînd între altele : „Poezia *Chronica poamelor şi a legumelor*, furată după moartea tatălui meu şi dăruită sau vîndută poetului popular Anton Pann, carele în anii 1826 şi 1827 de la tatăl meu în Braşiov au învăţat a compune versuri mai potrivite, acesta după mai mulţi ani de la moartea tatălui meu nu s-au ruşinat a o da în tipar sub numele său ca compusă de dînsul" (Cf. Ion Muşlea, *Între Ioan Barac şi Anton Pann*, în *Studii literare*, IV, Cluj, 1948, p. 212). Nu e cazul să examinăm aici, în fond, problema paternităţii *Poveştei poamelor*. Vom spune numai că spre deosebire de I. Muşlea, noi credem că există suficiente motive de a atribui prelucrarea acestei opere lui Anton Pann. Ca şi în alte cazuri, punctul de pornire nu era desigur invenţia scriitorului, ci un izvor anterior — poate *Judecata strugurelui*, versiune în proză găsită prin manuscrisele lui Pann (Cf. N. Mateescu, *Judecata strugurelui, în Ion Creangă*, V, 1912), poate chiar vreun text al lui Barac, deşi ar fi greu de lămurit de ce nu l-a valorificat poetul ardelean însuşi şi de ce fiul acestuia a continuat relaţiile cordiale cu „hoţul" chiar după ce prima variantă a numitei lucrări a apărut în 1851 (sub titlul *Hronica poamelor şi legumelor*, în *Calendar bogat pe anul 1852*) ! Dar a admite că izvorul inspiraţiei pann-eşti vine din imaginaţia populară, din vechile cărţi ale sec. al XVII-lea şi al XVIII-lea sau de la un autor oarecare înseamnă a nu spune nimic. Căci meritul lui Pann stă tocmai în prelucrarea creatoare a materialelor de provenienţă orală sau cultă care-i cădeau sub ochi. Deci, Iosif Barac, cu reproşurile lui, se află oricum alături de chestiune.

4 Soţii Pann (la 1853, poetul era căsătorit a treia oară, cu Ecaterina, mai tînără cu aproape 30 ani decît el) voiau să ia o fată care să-i ajute la gospodărie şi de a cărei creştere să se ocupe. Aveau deja una, numită Siţa, însă ea nu-i mulţumea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

C. A. ROSETTI

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

A

I

Versuri scrise cu ocazia împlinirii unui an de la căsătoria soților Rosetti[1]

[august 1848]

31 August

Acum un an, ți-aduci, ți-aduci aminte,
Cînd munți și mări pe noi ne despărțea,
Și-n Albion, prin sîntele-i cuvinte,
Cu soața ta un preot te unea? —
Cu trupul meu atunci eram departe,
Dar duhul meu și atunci te-nconjura,

Și-n viitor citeam, ca într-o carte,
Că împăcat vei fi cu soarta ta.

Acum un an, ți-aduci aminte, frate,
Cum patria sub jugul suspina?
Cuvîntul chiar, cuvîntul „libertate",
Era oprit, oprit în țeara ta!
Și vezi acum, perit-a tirania,
Ce așteptai, frumos s-a împlinit
Și din mormînt gingașa România
A re-nviat, sclavia a perit!

Soția ta și fiica-ți Libertate
Te fericesc azi prin iubirea lor,
Și fîlfîind, frăție și dreptate
Vestește azi stindardul tricolor!
De pe pămînt perit-a azi sclavia
Și omu-n om un frate-a cunoscut;
Trăiască dar, trăiască România!
Lumină azi prin nouri a strebătut.

Naşul Libertăţei *

(Original A.I.G.C.)

* I. Brătianu?

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

II

Către Ion Brătianu[2]

[1849, iulie][3]
La 3 după amiază

Am citit astăzi într-un jurnal engl[ezesc] că ungurii au gonit pe ruşi pînă în Moldavia şi că au intrat în Moldavia, ca în unire cu rumânii cu ai cărora şefi revoluţionari sînt de mult înţeleşi, să săvîrşească izgonirea lor şi liberarea Prinţipatelor. Nu crez că este adevărat. Dar de va fi aşa?

Aş voi să mai vorbesc cu tine şi nu mai poci. Să vedem scrisoarea ta. Zici că fericirea d-a fi cu bătrînul, ne face să nu putem lua condeiul. Am zis de mii de ori că omul crede şi vede numai ceea ce simte şi acum o zic cu mai multă certitudine, căci o zice şi Anacreon. Te înşeli însă comparînd fericirea mea cu a ta. Eu cînd sînt fericit sînt într-altfel. Fericirea mea este liniştită ca luntrea ce seara pluteşte-n tăcere pe ţărmurile unui lac. Ea n-are nicio frică de naufragiu, căci ţărmurile sînt lîngă dînsa. Însă cîtă monotonie.

Cînd fericirea ta de acum este ca barca în mijlocul oceanului: pluteşte în mijlocul unei imensităţi, ocolită de imensitate şi avînd în imensitate speranţa ei; dar sînt fericit. Iubesc şi sînt iubit. Însă iubeam mai mult pe Wint cînd era departe de mine. Eram mai fericit cînd îl aşteptam, decît după ce l-am îmbrăţişat. Nu ţi-am mai zis că sufeream mai mult de ideea d-a pierde pe mumă-mea decît am suferit după ce am pierdut-o. A, cînd am început a crede că cristianismul nu este dictat de dumnezeu, a fost cînd am văzut monotonia făgăduitului paradis. Dar tu? Nu-mi spui ce mai faci, ce mai citeşti, ce mai ştii. Şi ce mai speri. Eu tot sper că vom mai intra în ţară şi că nu voi muri pînă ce cel puţin nu voi repara răul ce am făcut. Nu, nu voi să mor pînă ce nu voi face . . . *erea să zic „Constituţia" . . . Ei bine, de ce nu vrei tu să fac eu Constituţia, dece nu eşti bun şi neinvidios ca mine. Pe cînd făceam versuri, nu te-am îndemnat eu să faci versuri? Nu ţi-am zis că eşti poet? Nu te-am lăsat eu să fii orator pe cînd aveam dreptul să crez că eu sînt mai bun decît tine, fiindcă aşa îmi ziceai tu şi ceilalţi? Nu te-am lăsat să fii tu toate şi eu nimic? Nu te-am dus chiar la M-me Duchateau[4] acum şi** 4 ani?

Nu sînt eu pricina că te-a primit de nu *în* cel puţin *pe* aşternutul ei? Dece dar atîta gelozie şi nu vrei să mă laşi să fiu şi eu legislator? Licurg, Solon, && E! aşa este omul. Ai putea şi tu să îmi zici? Eu am crezut

---

* Puncte de suspensie în text.
** Cuvîntul *şi* e clar în text, deşi e de prisos.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

c-ai sărutat mâna ei la Braiton*. De ce tu nu crezi că şi eu am vorbit odată cu dînsa în grădină. Ai dreptate, dar n-am ce-ţi face. Nu crez şi pace bună. Maria îţi scrie o scrisoare lungă. Te las dar.

La revedere.

(Orig.)
(Bibl. lit. străină. *Fondul Saint Georges*, CCVI, 5; copie, A.I.G.C.)

III

Către bancherul Davicion Abraham Bali

Paris, 11 iulie 1851 27 rue de l'est

Fratele şi prietenu meu Davicion [5],

Am primit eri epistola d-le de la 15 iunie şi mă grăbesc a-ţi răspunde. 1-iu că n-am primit epistola ce zici că mi-ai scris la 6 aprilie şi aceasta trebuia s-o ştii îndată ce ai văzut că nu răspund, căci din norocire n-am obiceiuri boiereşti, ş-o scrisoare de la d-ta este pentru mine o mare plăcere, căci te stim** şi te iubesc cu deplinătate.

Al 2-lea fiindcă ştii cîte pagubi am avut în aceşti 3 ani, fiindcă ştii că sînt în ezil şi cu 3 copii, te rog, dacă doamna Voineasca nu va voi să plătească poliţa, să m-aştepţi pînă ce voi primi nişte bani ce am a lua de la d. Bengescu ş-atunci d. Winterhalder, căruia îi scriu astăzi, îţi va plăti acei 50 galbeni. Îţi mulţumesc, domnule, pentru încrederea ce ai avut în iscălitura mea, şi te rog să crezi că întîrzierea provine numai din împrejurările în care ne aflarăm. Îţi mulţumesc asemenea şi pentru timpul cel lung ce ai adăstat şi te rog să crezi că voi fi fericit în zioa ce voi putea să-ţi arăt prin fapte iubirea ce am pentru naţia dumitale şi stima ce am pentru dumneata în parte.

Am onoarea a te săruta frăţeşte

Rosetti

No. 15
(Orig.)
(Arh. Stat. Buc., *Documente ist.*, Donaţia XV/16; copie A.I. G. C.)

* Brighton.
** Stimez.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

IV

Către Ion Brătianu *

Marți 25 mai [1852] Nantes[6]

Durerea era mare la despărțire. Peste 20 minute a încetat, sau mai drept, s-a prefăcut într-un fel de dispoziție d-a plînge. Mircea a fost foarte bun, dar fetița sublimă, așa cum n-a fost niciodată [7]. D-ar fi fost de 15 ani nu putea fi mai dulce și mai cuminte. Dar spre despăgubire, afară de vreo oră care a dormit, restul de 12 ore le-a trecut mai în picioare. Mă punea adesea să închiz ochii ș-apoi mă săruta. Cine m-a sărutat, ziceam eu. Și ea d-a răspunde — cînd Beppo, — cînd M-me Dumesnil. Am ajuns în hotel în Nantes la 9 ½ ale serii. Pe la sfîrșit îi era somn, îndată însă ce s-a văzut în hotel a început să cînte și să viziteze amîndouă camerele. Seara s-a sfîrșit, completînd amîndoi copiii tabloul care ne arată caracterul fiecăruia. Mircea nu putea s-adoarmă de-ntristare, cerînd mereu să-i dea patul lui. Nebuna nu putea dormi de bucurie fiindcă este în casă și în pat străin. E ! Cu cine oare să semene. Tu care citești acum fiziologhie n-ai putea oare să găsești cum să facem ca fii-mea din București să samene cu deșuchiata din Paris ?

Astăzi pe la 3 plecăm pentru Paimboeuf.

Aș avea multe să-ți spun și nu-ți spui nimic. De ce oare ? Negreșit fiindcă le știi toate. În adevăr ce ți s-ar părea cînd ți-am spune ca noutate că-mi sînt drage, că le iubesc p-amîndouă. Cînd ți-aș spune ce-am simțit aseară cînd în pat fiind, începu a cînta pe aria „nous allons aller aux Champs Elisées, nous allons coucher dans un grand café **", și maică-sa răzînd, a zice „actrice, saltimbanque, vagabonde". Nu știi tu oare ideile, tabloul și viața ce trece prin mintea mea ! Nu vezi tu cum mă vedeam tînăr, cu amîndouă fetițele jucînd și iubind, din oraș în oraș.

A ! Cine va putea descrie și descriindu-le cine ar putea crede acest amestec de contraste ce fură și sînt în mine.

Acum te las. Mă duc să umblu prin oraș. Îmbrățișeaz-o cu foc pentru mine, *dar numai pentru mine* și primește și tu o îmbrățișare din cele mai focoase.

O îmbrățișare lui Ștefan și bunului Dumesnil [8].

(Orig.)
(Bibl. lit. străină, *Fondul Saint Georges*, CCVI, 5; copie A.I.G.C.)

---

* Adresată : „*À Paris*, rue Vaugirard, 82. Monsieur Bratiano".

** O să mergem pe Champs Elisées
O să ne culcăm într-o mare cafenea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

V

Către Ion Brătianu

Luni 14 iunie [1852] 4 ore după amiază

La scrisorile-ţi din urmă răspuns se cade ; la cea de la 11 voi răspunde cîte-mi zici despre Maria, încît mă priveşte pe mine, fără a o consulta şi fără să-i spun măcar ce ţi-am scris.

Ascultă în scurt tot adevărul.

Pînă cu vreo 15 zile înaintea plecării mele, eu nu ştiam că este între voi cea mai mică posomorîre. Aceasta poate că-ţi pare de necrezut, dar este adevărul. Este adevărat că, cu mult înainte, ai venit într-o zi să prînzeşti — noi prînzeam în ziua aceea la Cezar — şi ai fugit.

Venind acasă, Maria era îngrijată de aceasta şi-mi zicea că nu înţelege de ce te-ai supărat şi-ai fugit. Eu am luat-o în rîs şi s-a isprăvit convorbirea. Peste o zi sau două ea-mi zice : „Nu ştiu ce are Beppo pe mine, dar este supărat, o să-l întreb". — Te simţi vinovată la ceva, i-am zis ? — „Nu". — „Aşadar lasă-l în pace. De este supărat atît mai rău pentru dînsul". Ea a insistat a voi să-ţi vorbească şi eu d-a o opri, ş-am izbutit.

Tocmai în ziua în care am venit cu dînsa la tine (10 mai) am văzut că în adevăr erai zburlit pe dînsa, şi eşind de la tine, i-am zis tot aceleaşi cuvinte : „Tant pis pour lui"*, mai adăogînd că în serios ai ajuns capricios ca Dumesnil . . . şi sfîrşind cu „Laissez-le, il viendra un jour, lorsque tu pourras lui prouver qu'il se trompe" **. Iată tot ce ştiu în istoria aceasta. Şi ceea ce crez astăzi este : 1 : c-am făcut rău de n-am lăsat-o să se explice îndată cu tine, mai cu seamnă cînd ştiu că adesea cele mai mari nenorociri provin din neînţelegere.

Al 2-lea : că dacă ceri ca omul să fie perfect o să fii nenorocit, fiindcă este prin neputinţă.

Al 3-lea : că în amor înţeleg capriţiile, nu însă şi în prieteşug.

Poate că mă înşel, dar pînă ce nu mi se va demonstra într-altfel, persist a crede că amorul poate avea capriţii, bănueli, fiindcă adesea el este bazat pe un capriţiu, cînd prieteşugul bazat fiind pe stima cea mai deplină, nu poate bănui o secundă măcar. El crede totdeauna, contra evidenţei chiar.

Vezi că vorbesc nu ca să disculp pe Maria, aceasta o priveşte pe dînsa, şi apoi cum aş putea să mă încerc cînd nu cunosc culpa, ci numai ca să-ţi spun că ar fi bine să nu iei de la Dumesnil tocmai aceea care-l face nenorocit.

Acum fiindcă, pentru fericirea ta ca şi a mea, aş dori să iubeşti pe soţia mea, îţi spui că după părerea mea n-o cunoşti încă bine. De multe ori

* Cu atît mai rău pentru el.

** Lasă-l, va veni o zi cînd o să-i poţi dovedi că se înşală.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

în convorbirile noastre am băgat de seamă că te înşeli foarte în multe puncturi despre dînsa. Cînd vom fi împreună vom vorbi, de *vei voi*, despre aceasta. Acum îmi este destul a-ţi da această prevestire, ca să te invit a o studia mai bine, mai fără părtinire în unele puncturi, fără rea prevenire în altele. Cît despre mine, de poţi înţelege în scurt, iat-o cum o cunosc.

O inimă sublimă, o inimă care iubeşte în adevăr şi în toată întinderea cuvîntului, iubeşte cum iubea mumă-mea chiar, aceasta despre inimă. Despre cap, crez că ar fi ajuns pînă aproape de boală, căreia n-am putut să-i dau alt nume decît *piroteală a minţii*.

Această piroteală vine din naştere, sau este naturală ei? Nu ştiu, dar ştiu că este şi că ea este singura stavilă a fericirii mele.

Cinci ani aproape acum de cînd o studiu pe toate părţile şi abia este un an de cînd am descoperit boala ei.

Toate defectele ei provin din piroteala minţii. Aceasta cred că aş putea s-o dovedesc pipăit. Acum se poate oare vindeca această piroteală? Am început a crede că *nu*. Negreşit că pot veni minute în care să se trezească, dar pentru aceasta trebue un *bold marc*, într-altfel cu viaţa ordinară nu cred că se poate vindeca, căci cel puţin eu unul n-am ghicit pînă acum tratamentul ce trebue să-i fac.

Aceasta negreşit întunecă foarte mult fericirea mea, dar fiindcă pe de o parte am destulă putere de a suferi dureri care ar doborî 10 şi 15 oameni, iar pe de alta, fiindc-am început a nu mai pretinde mult de la bietul om, am încă, puind una într-alta, cîte două, trei ore de fericire în 24, şi aceasta este d-ajuns pentru un om, prea mult încă pentru mine, carele n-am făcut încă nimic care să merite nici pe jumătate din fericirea ce am.

Iată, iubitul meu frate, tot ce pot a-ţi zice astăzi ca răspuns la scrisoarea ta de la 11 iunie, gata fiind a urma această desbatere, cu cea mai mare mulţumire, prin grai sau prin scris, la alegerea ta . . .

Mai zici că prevedeai ceea ce mi se întîmplă. Se poate, fiindcă omul prevede, sau mai bine zis îşi închipuieşte toate relele, cînd este vorba de o fiinţă dragă lui, dar ştii oare că d-ai fi cutezat a vorbi şi de te-am fi ascultat ar fi fost mult mai rău? A! aceasta nu-ţi vine a crede. Eu unul încă iau sarcina d-aţi dovedi că de un alt rău, cel puţin m-aş fi ales d-a fi întreit mai departe de tine. Vorbi-vom şi vom vedea. Şi aceasta nu din capriţiu din parte-mi, ci de nevoe.

Astăzi am primit scrisoarea ta de la — fără dată, dar negreşit că este de eri duminecă. Erai în dispoziţii fericite, cînd ai scris-o, astfel încît eram trist cînd nu mai avui ce citi. O întorsei în toate chipurile şi zisei Mariei „par malheur c'est fini"*.

În adevăr întîiaşi dată că ai scris o scrisoare în care frazurile se urmează firesce, o scrisoare isteaţă, frumoasă şi dulce. Eu crez că biroul meu este pricina şi de va fi aşa, apoi o să-ţi iau vreo 2 moşii pe dînsul, între care una va fi Rîul Alb.

* Din nefericire, s-a terminat.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Plînge Mircea. La revedere dar.

Marți. Recitind scrisoarea era s-o rup, dar fiindcă zilele trecute am mai primit două, am zis : treacă acum aceasta.

Gîndindu-mă azi la tine și la mine, rumegînd trecutul nostru, din asoțiație în asoțiație a ideilor ajunsei la scrisoarea ta de la 11 ale acesteia și mă cred dator a-ți spune concluzia ce am făcut — căci trebuie să știi că acum neputînd lucra rumeg cele ce știu și caut cîte o soluție la unele nedumeriri. Una din cele mai mari nenorociri ale omului, îmi ziceam, este că împinge totdeauna ceea ce nu înțelege. Iubirea de sine, neștiința și lenea îl fac a disprețui și a lepăda ceea ce nu înțelege și a privi cu plăcere numai ceea ce încape în mintea și în inima lui, ceea ce intră în calupul său.

Spre pildă îmi ziceam (eram în grădină priveghind copiii) căci eu și toată lumea certăm neîncetat copiii. Eu ca și toată lumea voesc ca copilul să se poarte d-acum-chiar în toate ca mine. În adevăr, cercetînd bine traiul nostru cu copilul va găsi cineva o dojenire și o sfătuire fără curmare.

„Nu face așa, nu umbla așa, nu vorbi așa, nu striga astfel". Este oare drept și bun acest sistem? Îmi vine a zice că nu. Copilul are negreșit alte legi, alte dorințe, alte trebuințe și crez că afară din ceea ce privește învederata lui neștiință, ar trebui lăsat în voia lui a umbla, a mînca, a striga și a se juca cum îi vine lui. Gîndește-te cînd ai vreme la aceasta.

Acum îți zic numai că dacă cu copilul nu știm de nu facem foarte rău înstrunindu-l în frîul nostru, este oare îndoială că este o nebunie, care ne face nenorociți, pretenția ce avem d-a voi ca prietenii noștri să iubească ca noi, să manifeste amorul lor ca noi, & & ?

A propos de copii, trebuie să-ți fac cunoscut c-am descoperit o aptitudine (nu știu cum să-i zic), o dispoziție, care este în puiculița noastră în stare latentă. Mă grăbesc de a ți-o face cunoscută ca să știi să veghiezi, fiind foarte periculoasă.

Sînt zile, minute, în care vine melicu*, cum zice rumânul, și atunci este în stare să-și dea și viața chiar ca să scape pe cineva de vreun neajuns. Iată cum am făcut descoperirea. Libi mai alaltăieri se făcu deodată un leu de putere ș-o turturică de iubire.

Adresa pe plic: À Paris, rue Vaugirard 82, monsieur Bratiano. Stampilele poștii : Nantes 8 Juin 52 — Paris 10 Juin 52. Plicul este probabil de la altă scrisoare.

(Orig.)

(Bibl. lit. străină, *Fondul Saint Georges*, CCVI, 5 ; copie A. I. G. C.)

VI

Maria Rosetti către Ion Brătianu

[17 iunie 1852]?

Que Dieu vous bénisse, mon bon Beppo ! qu'il vous bénisse mille et mille fois pour m'avoir fait goûter du seul bonheur dont je puis jouir main-

* melic= boală a caiior ; (reg.)= năravuri

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

tenant sans remords. Ah ! que ne puis-je vous dire ce que j'ai éprouvé en voyant ces petites fleurs envoyées par vous et par elle. Vous seriez heureux tous deux. Mais moi je ne peux que vous aimer et vous bénir du fond du coeur. Mon pauvre petit ange n'est point abandonné. Je le savais bien, en le quittant, mais c'est égal, ça m'a fait du bien, et cette petite tombe me paraît moins froide maintenant qu'elle est soignée par votre amitié.

Nous avons peut-être mal fait de quitter Paris. Qui sait ? Mais tout de même j'en suis contente, puisque vous avez fait la paix avec moi, c'est égal, il me semble que vous auriez pu m'aimer là, n'en parlons plus, c'est une vilaine affaire qui m'a fait bien de la peine, mais croyez-moi Beppo, je ne vous en ai jamais voulu un seul instant et je m'en suis beaucoup voulu à moi-même. Pourquoi ? Je n'en sais rien, car je vous jure que je ne sais pas par où j'ai péché, et pourtant il faut que j'aie péché, puisque vous, qui nous aimez tant, vous m'avez regardé *pas trop bien.*

Enfin c'est fini, et pour toujours, n'est-ce pas ? On dit que c'est trop beau en amour, ça se peut (quoi que j'en doute) mais en amitié ça ne vaut pas grand'chose. C'est comme la broderie anglaise, couper des trous pour le plaisir de les recoudre, ça peut être plus joli mais ça n'est pas plus solide.

Enfin, pour une bonne grosse fois, croyez-moi, la femme de Rosetti, la mère de votre filleul, vous *aimera toujours* et n'eusse-je pas ces deux beaux noms, je suis toujours la pauvre Zingarella du vieux temps, qui n'est point changée, malgré les apparences, et qui vous aime de tout son coeur.

Je commence à croire que nous avons fait une sotte chose de quitter Paris en masse, nous sommes aussi près de trouver où nous fixer que le premier jour. Rose part demain pour Anger, la vie est la même et c'est 3 heures plus près de Paris, c'est toujours cela de gagné ; une fois décidés, Rose ira vous voir, car sa présence à Paris est *indispensable,* c'est ce dont il est persuadé quoique moi je n'en vois pas trop d'utilité. Mon pauvre garçon m'a donné tant de bonnes raisons que je me suis laissée vaincre. Sa vie est bien triste ici, car outre la vie vagabonde que nous menons, il est condamné à être bonne d'enfant, car nous sommes sans domestiques et je dégénère de jour en jour. Oh ! et puis, si vous saviez ce que c'est que Nantes ! Cette ville ne peut se comparer qu'avec elle-même. Voilà trois semaines que nous sommes, eh bien, il a plu tous les jours et la plupart du temps *toute la journée.* Je porte toujours la même robe que je portais au gros de l'hiver à Paris et *j'ai froid* ! Donc, quand Rosetti vous arrive, gardez-le tant que possible, il a besoin de se *retremper* et loin de vous en vouloir je vous en serai reconnaissante, car il est comme vous, il ne me dit de jolies choses que quand nous sommes séparés, c'est alors seulement qu'il m'aime.

Vous savez que nous avons été forcés d'abandonner la mer ! C'est dommage, c'est si beau, nous y avons passé deux jours, il me semblait que je vivais davantage là, couchée sur le sable, et puis la mer me jettait tant de souvenirs avec ses coquilles sur le rivage ! Je les ramassais l'un et l'autre, en pensant à ceux que j'aimais, à ceux que j'aime. Oh ! là plus que partout

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

on trouve à méditer, ce petit bateau luttant avec la vague, c'est bien là notre histoire ! Pauvre humanité, pauvre petit bateau ! Et pourtant, devant cette immensité on trouve aussi parfois une lueur d'espérance. Oh ! comme on s'y accroche ! En bien, accrochons-nous y, mon pauvre Beppo, puisque l'espérance est notre meilleur consolateur, il est vrai qu'elle nous trompe souvent, soit, pourvu qu'elle nous trompe bien et jusqu'à la fin.

Le 18.

Aujourd'hui je dois envoyer ma lettre, finie ou non finie, il n'est guère 7 heures, et nous sommes levés depuis cinq, à parler de Liby et de vous. Toi, mon bon Beppo, qui est toujours le premier à fêter nos fêtes, où es-tu aujourd'hui? Ah ! Je sens profondément ton absence et j'éprouve au milieu de ma joie une sorte de tristesse de faire ta besogne. Je voulais t'écrire beaucoup de choses et plusieurs jours et nuits ont été employés à te parler, et pourtant je ne t'ai rien dit de tout cela, c'est que je n'ai pas, nous n'avons pas, un moment à nous. J'espère que Rose partira pour être avec vous le jour de la Révolution. En t'embrassant de ma part, il te dira tout ce que je ne te dis pas, mais ce que je lui dis. Au revoir donc, un bon baiser et aimons-nous,

Toujours ta Zingarella

(Orig.)
(Bibl. lit. străină, *Fondul Saint Georges*, CCVI, 5 ; copie A. I. G. C.)

Maria Rosetti către Ion Brătianu

[17 iunie 1852]

Dumnezeu să te binecuvinteze, bunul meu Beppo ! Să te binecuvinteze de mii de ori pentru că m-ai făcut să gust singura fericire de care pot să mă bucur acum fără remuşcări. Ah ! De ce nu pot să-ţi spun ce am simţit văzînd aceste floricele trimise de tine şi de ea. Aţi fi fericiţi amîndoi. Dar eu nu pot decît să vă iubesc şi să vă binecuvîntez din adîncul inimii. Bietul meu îngeraş nu este de loc părăsit. O ştiam prea bine, părăsindu-l, dar n-are importanţă, mi-a făcut bine, şi această mică groapă îmi pare mai puţin rece acum cînd este îngrijită datorită prieteniei voastre.

Poate am făcut rău că am plecat din Paris. Cine ştie? Totuşi sînt mulţumită, fiindcă te-ai împăcat cu mine, n-are importanţă, îmi pare că ai fi putut să mă iubeşti, să nu mai vorbim, e o afacere urîtă, care m-a mîhnit destul, dar, crede-mă, Beppo, n-am fost supărată pe tine nici o clipă. Am fost supărată pe mine însămi. De ce? Nu ştiu, căci îţi jur că nu ştiu cu ce am greşit, şi totuşi trebuie să fi greşit, dacă tu, care ţii atît de mult la noi, *nu m-ai privit cu ochi buni.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

În fine, s-a sfîrşit şi pentru totdeauna, nu-i aşa? Se zice că e prea frumos în dragoste se poate (deşi eu mă îndoiesc) dar în prietenie nu prea are importanţă. E ca broderia englezească, decupezi găurele numai pentru plăcerea de a le coase la loc. Poate că e mai frumos aşa, dar nu şi mai solid.

În fine, pentru ultima dată, crede-mă, soţia lui Rosetti, mama finului tău, te va iubi întotdeauna şi chiar de n-aş avea aceste două nume frumoase, sînt totuşi mereu biata Zingarella de altă dată, care nu s-a schimbat de loc, în ciuda aparenţelor şi care te iubeşte din toată inima.

Încep să cred că am făcut o prostie plecînd din Paris în masă, sîntem tot aşa de departe de a găsi unde să ne stabilim ca şi în prima zi. Rose pleacă mîine la Anger, viaţa e aceeaşi şi e cu trei ore mai aproape de Paris, numai asta am avea de cîştigat ; o dată decişi, Rose va veni să te vadă, căci prezenţa sa la Paris este indispensabilă, el e convins de asta, deşi eu nu prea văd la ce-ar folosi. Bietul băiat mi-a arătat atîtea motive întemeiate, încît m-am dat bătută. Viaţa lui aici e foarte tristă, căci pe lîngă viaţa vagabondă pe care o ducem, e condamnat să fie bonă la copii, căci sîntem fără servitori şi eu decad pe zi ce trece. Oh ! şi apoi, dac-ai şti ce e Nantes-ul ! Acest oraş nu se poate compara decît cu el însuşi. Iată trei săptămîni decînd sîntem aici, ei bine, a ploat în fiecare zi şi în cea mai mare parte a timpului, toată ziua. Port mereu aceleaşi lucruri pe care le purtam în toiul iernii la Paris şi mi-e frig ! Deci cînd vine Rosetti, ţine-l la tine cît poţi, are nevoie să se călească, şi, departe de a mă supăra, îţi voi fi recunoscătoare, căci el este ca tine, nu-mi spune lucruri plăcute decît cînd sîntem despărţiţi. Numai atunci mă iubeşte.

Ştii că am fost siliţi să plecăm de la mare ! E păcat, e aşa de frumos, am petrecut acolo două zile, îmi părea că trăiesc mai din plin acolo, culcată pe nisip şi apoi marea îmi arunca, odată cu scoicile de pe mal, atîtea amintiri ! Le strîngeam una cîte una, gîndindu-mă la cei pe care-i iubeam, la cei pe care-i iubesc. Ah ! acolo mai mult ca oriunde găseşti prilejul să meditezi, acel vaporaş luptînd cu valul, acolo e povestea noastră ! Biată umanitate, biet vaporaş ! Şi totuşi, în faţa acestei nemărginiri găseşti uneori şi o licărire de speranţă. Ah ! Cum ne mai agăţăm de ea ! Ei bine, să ne agăţăm de ea, bietul meu Beppo, pentru că speranţa este cea mai bună consolare a noastră. E drept că ea ne înşeală adesea, fie ! numai să ne înşele bine, şi pînă la capăt.

18

Astăzi trebuie să trimit scrisoarea, terminată sau neterminată, nu este încă ora şapte şi noi ne-am sculat de la cinci să vorbim de Liby şi de tine. Tu, bunul meu Beppo, care eşti întotdeauna primul să serbezi sărbătorile noastre, unde eşti astăzi ! Ah ! îţi simt adînc lipsa şi încerc, în mijlocul bucuriei, o anume tristeţe de a face treaba ta. Vroiam să-ţi scriu multe lucruri şi mai multe zile şi nopţi, le-am folosit ca să-ţi vorbesc şi totuşi nu ţi-am spus nimic de toate astea, pentru că nu am, noi nu avem o clipă a noastră.

Sper că Rose va pleca pentru a fi cu tine de ziua revoluţiei. Sărutîndu-te din partea mea, el îţi va spune tot ceea ce eu nu-ţi spun dar ceea ce lui îi spun. La revedere deci, o dulce sărutare şi să ne iubim. Întotdeauna a ta, Zingarella

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

VII

C. A. Rosetti către Ion Brătianu

18 iunie 1852, 6 ½ ale dimineții

Cîteva rînduri astăzi și o îmbrățișare, căci altfel ziua nu poate fi fericită. Fetița doarme încă. Eri am cumpărat cîteva jucării. Maria, cînd le cumpăram, îmi spune c-a aflat, zicîndu-mi „nous ferons ce que Beppo aurait fait"*.

La cumpărarea jucăriilor a fost puțină discuție între ea și mine. Maria voia o jucărie, dar bună. Eu multe și ieftine. Am isbutit eu, căci eu cunosc mai bine inima *nebunelor*.

Acum să-ți spui totul : toată noaptea n-am dormit și la 4 ½ m-am sculat din pat și pricina erau jucăriile. Cum o să se deștepte, cum o să fie fericită ș-o să repete : J'ai ⟨sic⟩ grande demoiselle. J'ai 4 ans**. A ! sîntem fericiți, fratele meu, fiindcă avem încă asemenea emoții.

Se sculă în minutul acesta. Îndată ce văzu jucăriile începu a tremura, a îngălbenit și închidea cutiile și le căuta una după alta și glasul și tot tremura.

Acum ce să-ți mai zic ? Nimic decît a te mai îmbrățișa odată, a-ți spune că fiindcă nașterea fii-mi am serbat-o cu dînsa, nașterea României voi serba-o cu tine. La revedere. Alaltăieri am întîlnit pe d. Michelet[9], printr-însul crez că voi găsi și eu o casă, sau mai bine crez c-am găsit-o și că voi lua-o astăzi. De va fi așa duminecă seara la 10 ore voi fi la tine. Dacă voi amîna o zi, două încă, te voi preveni, de nu, la revedere pînă duminică seara.

Ca să scape pe Mircea d-a nu fi închis în cabinet și văzînd că nu poate, s-a dus cu dînsul la închisoare. Deci bagă de seamă că te-i pomeni într-o zi cu dînsa, că pleacă la Lucerna după exilat, et qui ne nous touche de rien***, cum zice Molière.

Sînt vr-o 4 zile de cînd nebuna mea a fost înger de bunătate, de frumusețe, și istețime. Dacă îngerii vor fi isteți. Chestie nehotărîtă încă, și știi care este pricina ? Se zice (și eu bănuiesc c-o și crede) că este madame Dumesnil. Așa e că pare ciudat că se face înțeleaptă cînd joacă rolul acesta ? J'ai ma dame Dumesnil și astfel o vezi cochetînd și purtîndu-se în toate ca o femeie. N-am auzit plîns, n-am văzut cel mai mic capriciu în aceste 4 zile. Ș-apoi s-o vezi cum dă peste nas mă-sii cînd îi face vreo băgare de seamă, cînd voește să nu dea mîna, sau conductorului, cînd voește s-o urce în omni-

---

* Vom face ceea ce ar fi făcut Beppo.
** Sînt domnișoară mare. Am patru ani.
*** Și care nu ne privește de loc.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

bus. J'ai ⟨sic⟩ grande demoiselle, căci și ea ca și noi nu cunoaște măritișul acesta păcătos.

Sînt zile în care în credință aș putea s-o pui pe scenă în Paris; este un ce perfect. Și eu mă uit și suspin de ce nu are 15 ani mai mult și eu 15 ani mai puțin, sau mă înfiorez, temîndu-mă de atîta precocitate. Eri era pe uliță cu mă-sa. „Ma fille, îi zice ea, j'ai perdu mon chemin". „Ce n'est rien, mama; vois-tu ce militaire? Eh bien, demandez-lui où est la rue Boileau et ce sera fini" *. Ș-acesta este un exemplu foarte mic. Știe tot ș-adesea mai bine decît noi, astfel încît gluma ta de mai deunăzi — că Libi n-o să ne lase să ne înecăm devine o realitate. Biata fetiță, poimîine este ziua nașterii ei și nu te poci îmbrățișa.

(Orig.)
(Bibl. lit. străină. *Fondul Saint Georges*, CCVI, 5; copie A.I.G.C.)

VIII

C. A. Rosetti și Maria Rosetti către Ion Brătianu

[Douet, septembrie 1852]?
Simbătă spre seară

Omnibusurile sînt goale. Drumul lung. Casa este curată dar tristă, bucatele cele complicate nu mai sînt plăcute, piersicele cele necoapte nu mai sînt bune, cochetăriile fetiței nu mai sînt grațioase, nu mai pot bea nici un păhăruț cu apă și tu ești la Orléans. Mă doare capul.

Maria zice că Mircea a întrebat mereu „veux voir Beppo" **. E! el caută pricină ca să poată zice je veux, je veux voir Beppo ou bateau à vapeur, n'importe ***.

Cum ai ajuns acasă ai deschis geamantanul, așa e? Dar cheia unde este? La mine în buzunar. Azi dimineață cînd am închis geamantanul tău, ca bun proprietar am pus-o în buzunar. Dar lada la tine, cheia la mine.

---

* „Fata mea, am rătăcit drumul". „Nu-i nimic mamă, vezi militarul acela? Ei bine, întreabă-l unde-i strada Boileau și gata".

** Vreau să-l văd pe Beppo.

*** Vreau să-l văd pe Beppo sau vaporul, tot aia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Ţi-am trimis o scrisoare care, după cum am văzut, este de la Ion.

[Continuă Maria Rosetti]:

Pauvre Beppo! Ou plutôt pauvres nous! Pourquoi es-tu venu puisque tu devais partir? Que nous avions le coeur bien gros hier soir après les barricades quand nous sommes entrés dans ta chambre. Va où tu peux, pars quand tu veux, tu laissera peut-être plus de désespoir mais jamais plus de regrets.

Mircea te demande continuellement, Bichette demande d'aller à Paris.

Nous demandons que l'automne revienne plus vite et que tu reviennes avec elle.

Ta Zingarella *

(Orig.)
(Bibl. lit. străină, *Fondul St. Georges*, CCVI, 5; copie A. I. G. C.)

IX

C. A. Rosetti şi Maria Rosetti către Ion Brătianu **

[1852]?

Îmi scrii astăzi nu de dor nici de iubire. Ştii că Mănescu cînd dă piste o isteciune o zice îndată cu orice preţ. Tot astfel şi eu cu tine, cînd dau piste un prilej ca să-ţi dovedesc că te-ai prostit. Mi-ai dovedit-o d-atîtea ori încît îmi este iertat că nu pierz această bună ocazie ce-mi căzu subt mînă ca să-mi răzbun. Ce fel?

Îţi zic că am un portret carele este *daghereotipat* după acela al Puicii cînd erea de 14 ani; un portret care arată un chip frumos, gingaş şi blestemat ca al ei şi nu înţelegi al cui poate fi? O prostie mai mare poate fi în lume? Ştiu că de ruşine o să-mi zici că n-ai înţeles fiind c-ai ţinut socoteală de prostia mea. Dar cela carele crede pe oameni proşti pînă într-un asemenea grad, dovedeşte că el este prost. Dar oare cine te aduse pe tine şi deodată în asemenea grad de scădere? Eşti în momente de tranziţie, eşti ca societatea de astăzi. Credinţa ta, amorul tău, dumnezeul tău este abătut, făr-a

* Bietul meu Beppo! Sau mai degrabă, bieţii de noi! De ce ai venit dacă trebuia să pleci? Ce inimă grea aveam aseară, după bariere, cînd am intrat în camera ta. Du-te unde poţi, pleacă oricînd vrei, vei lăsa poate mai multă disperare dar niciodată mai multe regrete.

Mircea te cere încontinuu. Bichette cere să meargă la Paris.

Dorim ca toamna să revină mai repede şi ca tu să revii cu ea.

A ta Zingarella

** Rosetti adaugă pe marginea foii: „Spune dascălului că Mihăilescu n-a primit nicio scrisoare de la dînsul"

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

avea altul la loc și d-aceea ca și societatea ai căzut în dobitocie. Aceasta este pricina prostiei tale și d-aceea în loc d-a te satira amarnic, te iert.

Portretu de care am vorbit este al nebunei mele, al fetiții noastre. În adevăr că n-am văzut o semănătură mai mare cu acela al maicii ei spirituale. Semănătura este atît de mare încît d-ar fi bogată am trage-o la judecată și puind ambele portreturi unul lîngă altul am dovedi că este fata ei și i-ași cere zestrea fetii. Am suferit tare cînd am aflat ieri ca-nțărcat-o.

Nu știu cum și de ce începusem a spera o revoluție mare într-însa. Se vede că este-n ursita mea a fi amăgit cu deplinitate în speranțele mele revoluționare. Ori și cum însă pedeapsa fiind foarte dureroasă, mi-e milă tare de dînsa; negreșit că o merită, dar este oare vina ei sau a noastră carii voind s-o facem ca noi, o ucidem cu totul?

Scrisoarea ta m-a întristat în toate felurile. Deși în adevăr nu aveam mari nădejdi, dar asigurarea cu care mi-a scris nedăscălitu mă făcuse iar a-mi face geamantanu. Închipuește-ți dar ce am simțit, cît am suferit și cît sufăr cînd am văzut că n-a fost decît iluzii.

Acestea toate făcură că-mi veni iarăși un mare dor de voi; mare sete d-a iubi, a fi iubit, ș-a lucra cu tine, cu voi amîndoi 3—4 luni. Fi-va oare ș-aceasta o dorință deșartă ca și celelalte?

Cu toate acestea, adică cu toate că inima-mi este rănită de dureri, cu toate c-am ajuns ca Negru *, a nu mai spera nimic pentru 7, 8, 10 ani, mă simț însă tare și fericit încă. Iubirea voastră, a Mariei ș-a copiilor și asigurarea ce am că voi putea în anii aceștia studia și produce ceva bun pentru rumâni, îmi dă putere a lupta, a iubi ș-a lucra.

Priimiți o îmbrățișare caldă, ca aceea ce știu să dea inimile cele rănite și fiți siguri că cu voi va trăi și va muri, nenorocitul și fericitul Trandafirescu [10]. Cît pentru fetiță nu știu d-o să ne fure, dar știu că știe și-nțelege tot și că ori cum o fi nu te poți opri să n-o mușci de 10 ori pe zi.

[Original chirilic. În continuare, scrisoarea Mariei Rosetti].

À ta lettre d'hier, mon Beppo chéri, je ne peux ni ne veux répondre, tu fais des allusions à une mahalagioaica, qui sont pour nous des énigmes, tu n'as pas compris ce que Rose te disait ou tu te moques de nous. Rose croit que tu parles de la Micheloïka. Comment serais-tu si bête? Moi je crois que c'est de Libi ou de moi, mais comment t'avons nous maltraité? Tu deviens trop profond et abstrait pour nos intelligences villageoises.

De ta lettre de Voudrevange[11], à la bonne heure! Je te connais là; tu parles de m'aimer et à de telles paroles j'ai toujours les oreilles ouvertes, l'intelligence et le coeur aussi, et à cette lettre je te réponds mon Beppo que je t'aime et t'aime, tu le sais bien, mais c'est égal, on est toujours content d'entendre ces paroles quelques vieilles et connues qu'elles sont. Pour ma part, quand je lis dans tes lettres que tu m'aimes (car de vive voix tu ne me le dis jamais, et tu as peut-être raison, car on a alors mille autres manières de se le dire) il me semble toujours que c'est pour la première fois. Quant à la dernière partie de ta lettre d'hier, je pourrais parler une heure, mais à

* Negru = probabil Al. G. Golescu-Negru.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

quoi bon, pour le moment? Quand tu recevras ma lettre tu auras changé d'humeur peut-être et mes paroles sérieuses seraient mal à propos si elles venaient t'éveiller d'un moment de folie. „Si la vie est un songe, rêvons! rêvons!" Rêve donc, mon bon Beppo, et quand on te réveille viens dans nos bras où tu pourras dormir en paix, heureux avec le temps et sans rêver trop; un *peu* * peut-être, car nous sommes hommes et mortels, mais à l'endroit de notre amour et de notre dévouement pour toi je te promets (et cela en regardant mes enfants) que tant que tu crois en nous tu ne *rêvera* * pas.

J'ai souffert hier en lisant quelques unes de tes paroles, j'ai souffert en mère et comme ta vraie soeur. Tu sais quelles étaient ces paroles et je désirais ce que je désirais jadis quand on me dit que Rose allait se marier. Pauvre Beppo! es-tu donc destiné à goûter toutes les douleurs de l'amour, de la vie, avant d'en avoir goûté les véritables joies. Il y a pourtant un Dieu au ciel, puisqu'il y a l'amour sur la terre, qu'il te vienne en aide et veille d'une manière toute spéciale sur les êtres que tu aimes.

Viens donc nous voir avec ce pauvre Daskăl, au moins dis à Rose qu'il a le temps d'aller vous voir, car il n'y a pas moyen de savoir combien il reste à Paris.

Je viens de demander à la folle ce qu'elle a à te dire, „dis-lui qu'il vienne chez moi, je serai bien contente et *je sauterai sur lui quatre fois*" *. Courage donc si tu obéis à ses ordres.

Nous t'embrassons tous et maman te fait dire mille choses. Elle revient un peu sur toi quoiqu'elle ne puisse pas en revenir sur *'ta langue.* „Comme il parle", c'est le final de tout ce qu'elle dit de toi.

Ta soeur, ton amie, ta Zingarella

(Orig.)
(Bibl. lit. străină, *Fondul Saint Georges*, CCVI, 5; copie A. I. G. C.)

Traducerea textului Mariei Rosetti

Nu pot şi nici nu vreau să răspund, Beppo dragă, la scrisoarea ta de ieri, faci nişte aluzii la o mahalagioaica, aluzii care sînt enigme pentru noi, n-ai înţeles ce-ţi spunea Rose sau îţi baţi joc. Rose crede că vorbeşti de Micheloika. Cum ai putea fi aşa de prost? Eu cred că e vorba de Libi sau de mine, dar cum te-am maltratat? Devii prea profund şi prea abstract pentru inteligenţa noastră ţărănească.

Cît despre scrisoarea de la Voudrevange, în fine! Te recunosc; spui că mă iubeşti, şi pentru astfel de vorbe am întotdeauna urechile clulite, mintea şi inima la fel şi la această scrisoare îţi răspund, Beppo dragă, că te iubesc şi te iubesc, o ştii bine, dar nu contează, sîntem

* Subliniat în text.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

totdeauna mulțumiți să auzim vorbele astea, așa vechi și cunoscute cum sînt. În ce mă privește cînd citesc în scrisorile tale că mă iubești (fiindcă prin viu grai nu mi-o spui niciodată, și poate ai dreptate, căci există o mie de alte chipuri de a ne-o spune) îmi pare mereu că e pentru prima dată. Cît despre ultima parte a scrisorii tale de ieri, aș putea vorbi o oră, dar la ce bun acum? Cînd,vei primi scrisoarea mea vei fi poate în altă stare de spirit și cuvintele mele scrioase ar fi nepotrivite dacă te-ar trezi dintr-o clipă de nebunie. „Dacă viața e un vis, să visăm ! să visăm !" Viseză deci, bunul meu Beppo, și cînd te-or trezi vino în brațele noastre unde vei putea dormi în pace, fericit cu timpul și fără a visa prea mult ; *puțin*, poate, căci sîntem oameni și muritori, dar cu privire la dragostea și devotamentul nostru pentru tine, îți promit (și asta privindu-mi copiii) că atît timp cît crezi în noi, nu vei *visa*.

Am suferit ieri citind unele din cuvintele tale, am suferit ca mamă și ca sora ta adevărată ! Știi care erau cuvintele astea și am dorit ceea ce doream și altădată cînd îmi spuneau că Rose urma să se căsătorească. Sărmane Beppo ! Ești sortit oare să guști toate durerile dragostei, ale vieții, înainte de a-i fi gustat adevăratele bucurii? Există totuși un Dumnezeu în cer, deoarece există dragoste pe pămînt, să-ți vină în ajutor și să vegheze în mod deosebit asupra ființelor pe care le iubești.

Vino deci să ne vezi cu acel biet Dascăl, măcar spune-i lui Rose că are timp să meargă să vă vadă, căci nu-i chip să știm cît stă la Paris.

Am întrebat-o pe nebună ce are să-ți spună, „spune-i să vină la mine, o să fiu încîntată și *o să sar pe el de patru ori*". Așadar curaj, dacă te supui ordinelor ei.

Te îmbrățișăm cu toții și mama îți transmite o mulțime de lucruri. Ea își schimbă puțin părerea despre tine, cu toate că nu și-o poate schimba și în privința *limbii tale*. „Cum vorbește" e sfîrșitul a tot ceea ce spune despre tine.

Sora ta, prietena ta, a ta Zingarella

X

C. A. Rosetti către Ion Brătianu

[1853]

Maria, deși chinuită de Vintilă și de cei ce o înconjură (căci știi că eu am fericirea de a plăti bine și a fi rău slujit) este bine, asemenea Mir, Libi și eu.

Aveam în gînd a-ți descrie o oră din viața mea de duminecă, dar tot amînînd această dorință, cam trecu și ea, ca cele mai multe din dorințele mele.

Ți-am zis că traiul meu este trist. Trebuie să-ți spui și de ce. Fiindcă nu pot lucra fără curmare 10—12 ore pe zi. În poziția noastră fără un fel de beție nu putem trăi de cît în dureri.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

A doua pricină este că am început a mă cam înțelepți. În deșert nașterea lui Vintilă în zi de duminică, ca a fetiții în zi de 11/23, ca a revoluției mă făcură să întru un minut întru nebunia mea. Înțelepciunea-mi fiind mai mare acum, birue nebunia și caz în durere. Apoi în zilele trecute am citit cele 3 tomuri ale lui Quinet, *Révolution de l'Italie* [12]. Rar se poate găsi o carte care să rupă, sau, cum zice rumânul, să-nchiză inima omului ca aceia, mai cu seamă tomul al 2-lea și al 3-lea. Este o disecare perpetuă de cadavre, este încă o zdrobire necontenită a tutulor aspirațiilor inimii mele, prin urmare ale tutulor ideilor mele cele mai dragi.

Cu toate acestea te sfătuiesc cu dinadinsul a citi acea scriere. Este de mare trebuință s-o citești și tu. Care este numele și adresa lui Dumitru? Vorbita-i cu Galo Comerț și ce a zis? Restul banilor poți să mi-l trimiți, de vreme ce ești așa de bogat. Fiindc-ai început a face economie trebuie să te întreb de voiești să-ți înapoiez scrisoarea lui Dumesnil.

(Orig.)
(Bibl. lit. străină, *Fondul Saint Georges*, CCVI, 5; copie A. I. G. C.)

XI

Maria Rosetti și C. A. Rosetti către Ion Brătianu

[1853, aprilie—mai]

Depuis que je sais que tu n'es pas fâché, mon cher Beppo, je suis retombée dans ma léthargique négligence. De dimanche le 11 jusqu'à jeudi le 15 je t'écrivais cent lettres par jour. Je ne pensais que de toi, — je ne parlais que de toi; — Rose s'en allait dès 7 heures le matin à la rencontre du facteur et je m'en allais au devant de lui. Jeudi enfin tu écris que tu m'embrassais et quoi que je pense, je parle de toi et je vais au devant du facteur, je n'écris pas encore; c'est que je me repose de tout ce que j'ai souffert pendant ces 4 jours et que tout en te caressant je caresse aussi ma chère paresse. Je n'ai pas fini de souffrir cependant et ce délicieux printemps m'attriste parce que tu ne viens pas avec lui. Etais-je folle de tant souffrir? Non! Car si nous avions su t'aimer énergiquement, comme M-me Galhau [13], tu serais au Douet au lieu d'être en Prusse. Voilà ce qui est vrai et ce que je ne me pardonnerai jamais. Tu a beau dire que tu n'es pas fâché; tu as raison de l'être et tu devrais l'être, d'avoir des niais d'amis

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

comme ça, qui t'entendent dire que tu es malade et qui se contentent de dire „Pauvre Beppo". L'un te dit de ne pas venir à la campagne parce que ses enfants crieront et qu'il souffrira, et l'autre se contente de se dire que tu ne *peux* pas venir maintenant. Oh, oui, il n'y a rien à dire, nous nous abrutisons ici. C'est le calme plat du feuilleton et je suis le Ferdinand Duplessis. Sauve-nous mon pauvre Beppo, ou, comme tu dis, nous serons flambés. Rose s'en va déjà à Nantes sans savoir pourquoi, mais moi je sais. C'est pour parler avec *Verdier*. Eh bien, Verdier a beau être républicain, il ne vaut guère la peine d'aller en ville *malgré soi*. Il y a dégénération parmi nous, et ce qui m'effraye le plus, c'est que c'est à peine si nous nous en apercevons.

Nous avons reçu la boîte et si je n'ai pas écrit à M-me Galhau c'est que je me surpasse en stupidité quand il s'agit de remerciements, et puis, comment remercier comme je le voudrais ? Je voudrais lui dire qu'elle a oublié que nous sommes de pauvres exilés pour se souvenir que nous espérons un jour préparer le banquet de la révolution. Mais alors elle dira que vous m'avez rendu aussi mauvais sujet que vous.

Ce que je puis lui dire et ce que tu lui diras cent fois mieux que moi c'est qu'en voyant combien de temps elle m'avait donné en travaillant, j'ai été touchée au fond du coeur et que j'ai baisé l'ourlet que je tenais avec autant de respect et d'attendrissement que celui que Maman me fit avant de partir, à ceux que tu me donnas.

À l'instant ta lettre m'arrive et je vois que j'étais bien stupide de l'attendre si impatiemment. Je lui préfère mille et mille fois le simple baiser que tu m'envoyas jeudi. Ecrire deux pages pour ne citer que Dumesnil. Mon pauvre Beppo, *cela va mal*. Aussi je coupe court à une lettre que je voulais faire longue ; tu l'interpréterais peut-être à la Dumesnil. Je t'aime, voilà tout, interprète cela comme tu veux, car en dépit de toi je veux rester

ta Zingarella

(Orig.)

[Continuă C. A. Rosetti] :

Sînt multe zile de cînd am voit a-ţi scrie şi n-am făcut-o nu atît pentru că aşteptam scrisoarea-ţi făgăduită, cît pentru că n-am avut, precum n-am ce-ţi spune. Îmi ceri să-ţi spui numai îndată ce cuget a face. Îmi vine lesne a mă supune voinţei tale. *Nimic*. Nu mai gîndesc, nu mai cuget nimic de la un timp încoace, fiindcă am văzut că este de prisos. În adevăr ce să-mi sfarăm capul şi inima ca să găsesc ce pot face, cît ştiu bine că n-am putinţa de a face nimic care să nu aibă răul său. Aşadar sînt astăzi cum eram acum

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

o lună, nici mai mult, nici mai puțin și întru nimic înaintat. N-am hotărît nimic, nici măcar n-am căutat o casă, deși termenul se apropie. Pe de altă parte însă a venit și vestita circulară a ministrului poliției care mi-a tăiat de *unghișoară*. Vorbesc de aceea în care spune că nici un emigrant nu mai poate locui în Paris, în Marsilia și Lyon fără voe specială a excelenței sale. O cunoști negreșit acea circulară și mă mir că nu mi-ai vorbit nimic despre dînsa. Despre sănătate o ducem toți bine. Despre lucru, o duc iarăși bine, fiindcă nu fac nimic. Și pricina este nu că nu voesc, ci fiindcă nu știu de ce lucru să m-apuc. Acum nu mai voesc și nu *trebuie* să mai voesc a citi ori-ce carte voi găsi și a scrie cîte un articol pe picior. Asemenea lucruri sînt iertate numai cînd sîntem în ajunul unei revoluții, sau cînd nu avem încă 35 de ani. Dar acum, cînd nu mai știu nimic despre cînd are să vie revoluția și cînd am 36 de ani, trebuie să încep *lucrarea-mi din urmă*. O lucrare de 3, 4, 5, 6 ani, dar în care să pui toată mintea și inima mea. Dorința o am, trebuința o simt în toate felurile, dar nu știu ce trebuie să fie acea lucrare. Proiecte multe, dar nu știu care este mai bun și iată-mă și în felul acesta șovăind, rătăcind, suferind ca și în hotărîrea de a merge la Paris sau a sta aici. Îți place? Știu că-ți pare rău, ca și mie să mă vezi atît de nemernic, dar de, ce să fac? Dar cum o să-ți pară, cînd ți-oi spune că sînt peste 3 luni de cînd nu mă pot vindeca de dorința ce am de a studia 3, 4 ani și a scrie . . . ghici. . ? Istoria ovreilor, revoluționară și literală, 2 volume. Ce ai cu ovreii o să-mi zici? Așa îmi zic și eu și nu pot găsi alt nimic decît că-mi sînt *dragi*.

Înțelegi că pricina care mă face a nu ști ce să studiu și ce să produc, este că nu știu ce va fi mîine. Putea-voi să mai intru în țara mea, și cînd? Neștiind aceasta, nu știu ce să studiu, și fiindcă în fundul inimii mele *nu* crez că o să mai intru în țară decît pe la bătrînețe, șovăiesc, neștiind ce ar fi mai bine să dau rumânilor, ca rod al suferințelor mele. Poate că aceasta este pricina că mă simt atras spre Istoria ovreilor. Dar unde să găsesc mulțimea cărților ce-mi trebuesc? Biblioteca d-aci este foarte săracă în asemenea materii. Ori și cum trebue să hotărăsc într-un fel, căci într-alt fel je suis flambé de toutes les manières *. Călătoria aș dori s-o facem împreună. Voi veni deci la Paris, voi ședea 24 de ore și-apoi vom pleca împreună. Dar despre Mentcicof ce mai zici tu? Astăzi în jurnal citesc triste noutăți, cum că Poarta ar fi gata a iscăli *alianța cerută* de țar? Și teamă mi-e că așa va fi. Teamă mi-e că flota franceză se plimbă ca să înșale lumea și *nimic* mai mult [14].

Vezi că nu sînt în stare a vorbi nici cu tine chiar. Adio dară, sau mai bine la revedere. Îmi zici că bătrîna mă iubește. O crez pentru că și eu

* Sînt pierdut în toate chipurile.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

o iubesc tare mult. O ! Cum aș dori să fim amîndoi lîngă dînsa și pentru viață. Sînt sigur că pe cît mai poate fi ea fericită, noi nu mai am putea să-i dăm acea fericire, pentru că noi nu o mai înțelegem.

(Orig.)
(Bibl. lit. străină, *Fondul Saint Georges*, CCVI, 5 ; copie A. I. G. C.)

Traducerea textului Mariei Rosetti

De cînd știu că nu ești supărat, dragul meu Beppo, am recăzut în neglijența mea letargică. De duminică 11 pînă joi 15, îți scriam cîte o sută de scrisori pe zi. Nu mă gîndeam decît la tine, nu vorbeam decît de tine ; Rose pleca de la 7 dimineața în întîmpinarea poștașului, iar eu îi ieșeam înainte. Joi în fine ai scris că mă îmbrățișezi, și deși mă gîndesc la tine, vorbesc de tine și ies înaintea poștașului, nu scriu încă ; asta înseamnă că mă odihnesc de tot ceea ce am suferit în timpul acestor patru zile și că, alintîndu-te, îmi alint totodată și draga mea Iene. N-am încetat să sufăr însă și această primăvară fermecătoare mă întristează pentru că nu vii și tu cu ea. Eram oare nebună să sufăr atît ? Nu ! Căci dacă noi am fi știut să te iubim cu putere ca d-na Galhau, ai fi la Douet în loc de a fi în Prusia. Iată adevărul și iată ce nu-mi voi ierta niciodată. Degeaba spui că nu ești supărat, ai dreptate să fii și ar trebui să fii, că ai prieteni așa de nătărăi care te aud spunînd că ești bolnav, și care se mulțumesc să zică „Bietul Beppo". Unul îți zice să nu vii la țară pentru că copiii lui vor țipa și că el va suferi și celălalt se mulțumește să-și spună că tu nu poți veni acum. Ah, da, nimic de zis, ne abrutizăm aici. E calmul plat al foiletonului și sînt Ferdinand Duplessis. Scapă-ne, bietul meu Beppo, sau, vorba ta, o să ne ducem pe copcă. Rose pleacă deja la Nantes fără să știe decc, dar eu știu. Ca să vorbească cu Verdier. Ei bine, în zadar, Verdier este republican, nu merită osteneala să te duci la oraș *împotriva voinței tale*. Decădem și ceea ce mă sperie cel mai tare este că abia dacă ne dăm seama de asta.

Am primit cutia și dacă nu l-am scris d-nei Galhau e pentru că prostia mea n-are margini cînd e vorba de mulțumiri și apoi cum să-i mulțumesc cum aș dori ? Aș vrea să-i spun că a ultat că sîntem niște bieți exilați ca să-și aducă aminte că sperăm să pregătim într-o zi banchetul revoluției. Dar atunci, ea o să spună că m-ai făcut să fiu un om la fel de rău ca tine.

Ceea ce pot să-i spun și ceea ce tu îi vei spune de o sută de ori mai bine ca mine este că, văzînd cît timp mi-a dăruit lucrînd, am fost mișcată pînă în adîncul inimii și am sărutat tivul pe care îl păstrez cu tot atît respect și înduioșare ca pe cel pe care mama mi l-a făcut înainte de plecare, la ceea ce mi-ai dat.

În acest moment îmi sosește scrisoarea ta și văd ce proastă am fost s-o aștept cu atîta nerăbdare. Îi prefer de mii de ori îmbrățișarea simplă pe care mi-ai trimis-o joi. Să scrii două pagini numai ca să-l citezi pe Dumesnil. Bietul meu Beppo, *asta nu-i bine*. Și eu termin repede o scrisoare pe care o voiam lungă, ai s-o judeci poate ca Dumesnil. Mi-ești drag, asta-i tot, la-o cum vrei, căci în ciuda ta vreau să rămîn,

A ta Zingarella

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

XII

C. A. Rosetti către (?)

[1857]

Fratele meu,

A sosit firman pentru închiderea divanurilor des provinces qui font partie intégrante de notre Empire* .

Aşa îmi spun că zice în firman şi ce vei mai ceti în „Rumânul". Acum ce mai este de făcut? Vei vedea. Eu aş vrea să vii aici ca să te pot vedea ş-apoi cînd eşti aici mai am multe şi felurite ajutoare şi foloase. Aş voi apoi sau să mergi tu la Iaşi, sau să merg eu şi să rămîi tu aici, căci persist a crede că facem treabă acolo ş-atunci vom îngriji şi noi, îţi vom mări leafa din 500 la 1000 lei. Pentru bani nu este nici o speranţă la Bengescu, prin urmare fă-mi acolo o împrumutare de 1000 # pentru doi ani de se va putea, plătind dobîndă pe tot anul. Ar trebui *mai* curînd, căci trebuie bani pentru slove, &&& ale tipografiei. Trimete-mi cei 300 # pînă să faci împrumutarea, căci la 30 ale acesteia am să dau 450 # ; căci ştii c-am numărat deja pentru tipografie 500 #.

Ai noştri la Berlin au fost bine primiţi de cei mari. Recomandarea ta zic că le-a folosit mult. Manteifel a dat un bal unde i-a invitat ca să-i prezinte la Împăratul în funcţie şi a şi făcut-o. Prinţul a fost amabil, a vorbit d-ale ţării, dar ideea lui n-a transpirat ; a făgăduit numai că va face ce va putea. Nu ştiu de ţi-am spus că Bud a été *charmant pour eux* **. Încolo nimic. Aştept luna viitoare cu tremur şi nerăbdare, ca să vedem de se vor reabona toţi. Eri a mers la canţelarie stărostea de surecci *** (care adună cirviş) şi s-a abonat pe un an. A zis că mai sînt stărostii care se vor abona.

Deci trebuie din cînd în cînd cîte un articol pentru dînşii. Ce zice lumea p-acolo, este mulţumită de ziar?

Trebuie negreşit să scoatem număr popular. Am făcut socoteala să-ţi dăm 500 # cîştig.

Al tău doritor

Rosetti

Trimite apa de colonia

(Orig.)
(Bibl. lit. străină, *Fondul Saint Georges*, CCVI, 5 ; copie A. I. G. C.)

---

* Provinciilor care fac parte integrantă din imperiul nostru.
** A fost încîntător cu ei.
*** surecciu = negustor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

XIII

C. A. Rosetti către [Doamna P. Carada]

București, 15/27 iunie [1862]

Respectabilă doamnă[15],

Am rugat pe un amic al meu a veni să-ți spue că deși fiul dumitale este arestat, să nu fii îngrijată. Spre mai bună asicurare îți trimit și un bilet ce mi-a scris eri.

Știi doamnă că fiul dumitale este iubit și stimat de toți, că nimine nu poate să-i facă cea mai mică imputare și că n-a fost arestat decît ca să lovească prin aceasta onoarea partitei celei mai onorabile, a partitei liberale. O știi doară că onorabilitatea fiului dumitale este atît de bine așezată prin frumoasele sale purtări încît nimine nu-l poate lovi, nici chiar inimicii sei.

Fii dar liniștită, nu crede nimic din cîte vei fi auzit poate și fii încredințată că peste puțin iubitul dumitale fiu va fi în brațele dumitale.

Primește doamnă respectele mele și dă-mi voie a mă suptsemna al dumitale supus,

C. A. Rosetti

(Orig.)
(B.A.R., S $\frac{22\,(1)}{\text{LXII}}$; copie A. I. G. C.)

XIV

Scrisoarea lui C. A. Rosetti către doamna P. Carada

București, 1863 ianuarie 7/19.

Doamna mea,

Anul cel nou a venit estimp pentru mine în cea mai fericită bună vestire, căci a venit în familia mea cu lucrări făcute de fiicele dumitale.

Mi-ai dat, doamna mea, prin fiul dumitale, un adevărat frate, cu care am avut fericirea d-a putea împărtăși în timp de trei ani, toate cugetările mele, toată lucrarea mea, toată viața mea, care în sfîrșit a devenit un membru al familiei mele [16].

Poți dar înțelege cît îți sînt recunoscător, căci chiar dacă am admite că prin deplina asociere a fiului dumitale cu viața mea morală și cu acea a

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

familiei mele am putut avea fericirea d-a mai dezvolta în tînărul simţimintele cele bune ce părinţii săi au sădit cu atîta îmbilşugare în inima sa şi le-au crescut şi întărit viaţa în familia sa, tot au rămas datornicul dumitale, pentru că cea mai mare, cea mai adevărată fericire pentru un om este d-a putea mări cercul familiei sale, d-a putea transmite tot ce are mai bun în inima şi în mintea sa într-o altă inimă, care la rîndul ei să redea semenilor săi roade cu mult mai bune.

Această fericire dar o datoresc dumitale doamna mea, şi fiicele dumitale îmi deteră ocaziunea d-aţi putea prezinta simţimintele mele de gratitudine şi de respect.

Recunoştinţa mea va fi şi mai mare dacă, atît dumnealor cît şi dumneta, mama cea bună şi fericită, îmi veţi permite a mă numi, precum sînt în adevăr, al vostru cel mai devotat şi respectuos frate.

C. A. Rosetti

(Orig.)

(B.A.R., S $\frac{22(2)}{LXII}$; copie A. I. G. C.)

În josul paginii scris de C. A. Rosetti: „Doamnei P. Carada".

XV

Demisia lui C. A. Rosetti din Societatea literară română

Nr. 3012 din 19 iunie 1867

Domnule Ministru,

În Monitorul de eri am văzut c-ai binevoit a mă numi între membrii Societăţii literarie române [17].

Cu cît este de mare această onoare cu atît a trebuit să recunosc că-mi lipsesc variatele şi specialele cunoştinţe ce trebuie să aibă cel care ca membru acestei societăţi are să pue temeliele unei limbi.

Recunoscător, domnule ministru, pentru onoarea ce mi-ai făcut şi pătruns de mîhnire că nu pot avea fericirea d-a fi unul din membrii acestei frumoase, măreţe şi binefăcătoare societăţi, te rog a priimi demisiunea mea, silita mea demisiune.

Priimeşte, te rog, domnule ministru, stima şi considerarea cea mai deplină.

C. A. Rosetti

La 16 aug. 1867, ministrul D. Gusti răspunde lui C. A. Rosetti: „În urma demisiunei dumneavoastră din Societatea Litterarie Romana, subsemnatul cu adevărată părere de rău se vede silit a vă face cunoscut că aprobă demisiunea dar regretă retragerea Dvs.".

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1867, Dir. a II-a, dosar 174, f. 88–89; copie A.I.G.C.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

XVI

Demisia lui C. A. Rosetti din Comisia teatrului

Nr. 61, 5 ianuarie 1868

Domnule Ministru,

Dă-mi voie să încep prin a te ruga să priimeşti expresiunea simţimintelor mele de recunoştinţă pentru onoarea ce mi-ai făcut d-a mă numi între cei şapte membri cari vor constitui Comisiunea teatrului. Cu cît însă sînt de simţitor la această onoare cu atît sînt dator s-o declin, nesimţindu-mă în stare d-a corespunde cu aşteptarea domniei-tale [18].

În adresa domniei-tale, însemni una din plagele scenei române : aceea d-a fi silită a avea un repertoriu rău, fiind că numai astfel se pot face recete bune.

Subvenţiunea, domnule ministru, s-a dat trupei Millo – Pascaly. Aceşti bărbaţi, oricît de devotaţi artei au datorie pecuniare de îndeplinit, ca unii ce sînt şi întreprenori.

Cum dară, domnule ministru, ca membru al unei comisiuni ce n-are altă însărcinare decît a alege repertoriul aş putea împeca arta cu interesele intreprinderei, osîndite a fi totdeuna în luptă cu arta?

Sper, domnule ministru, că mă vei ierta dacă nu pot lua în faţa publicului o răspundere pentru lucrări ce văz că nu se pot face şi dacă nu pot sacrifica timpul meu numai pentru a face o simplă lucrare de cenzore şi care şi aceea este, trebuie să fie cu totul neeficace.

Binevoieşte, domnule ministru, a priimi respectuoasele mele salutări,

C. A. Rosetti

Rezoluţie : „5 dec. — Cu părere de reu, se primeşte", D. Gusti.

(Orig.)
(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1868, Dir. a II-a, dosar 563, f. 10 ; copie A. I. G. C.)

XVII

Actul de deces al lui C. A. Rosetti

9 aprilie 1885

Registrul stării civile pentru morţi

No. 1670

orth. Român Constantin A. Rosetti de ani 69 căsătorit de 37 ani

Din anul una mie opt sute optzeci şi cinci, luna aprilie, ziua nouă, ora unsprezece şi jumătate ante meridiane. Act de moarte a d-lui Constantin A. Rosetti, în etate de ani şase zeci şi nouă, ziarist, căsătorit cu d-na Maria, născut în Bucureşti, fiul decedaţilor A. Rosetti şi Elena; decedat la opt a corentei, ora douăsprăzece şi zece minute

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

ante meridiane, în casa din strada Dorobanţilor No. 12, suburbia Pitar Moş. Martori au fost : domnul Dimitrie R. Rosetti, de treizeci şi cinci ani, de profesie avocat, din strada Franclin, No. 2 şi d-nu Costache Senatoru, de cinci zeci ani, de profesie camerist, din strada aceeaşi, No. 2, care au subscris, împreună cu noi, acest act, dupre ce li l-am cetit. Domnul doctor verificator şef Felix a constatat cazul morţii prin certificatul No. n-are. Făcut de noi Constantin D. Dănescu ajutor de primar al Comunei Bucureşti şi ofiţer de stare civilă. Un martor n-a ştiut scrie.

Martori { D. R. Rosetti
C. Senatoru

p. primar, C. D. Dănescu

(Arh. oraş. Buc., *Of. st. civ. Buc.*, Morţi, 1885, Central, vol. 5—9, dosar 975, act nr. 1670, fila 39v; copie A. I. G. C.)

XVIII

Actul de deces al Mariei Rosetti

15 februarie 1893

Registrul stării civile pentru morţi
No. 813

Bellu Protest. Rom. Maria C. A. Rosetti de 73 ani pensionară văduvă

Din anul una mie opt sute 90 şi trei luna feb. ziua cincisprezcee ora douăsprezece meridiane. Act de moarte a D-ei Maria C. A. Rosetti, de şaptezeci şi trei ani, pensionară, văduvă, născută în Guernesey (Englitera), fiica decedaţilor Eduard Grand şi Maria Levasseur; decedată la treisprezece corent ora opt post meridiane, în casa din strada Surorilor No. 10, suburbia Popa Chiţu. Martori au fost : dl. Dumitru Procopianu, de ani treizeci şi şase, de profesie funcţionar, str. Cavafi Vechi. No 9, cunoscut şi dl. Dumitrie Al. Stamboliu de ani patruzeci şi trei, de profesie funcţionar din strada Patriei No. 12, cunoscut cu moarta, cari au subscris împreună cu noi acest act dupe ce li s-au citit.

Cazul morţii s-a constatat de noi prin doctoru verificator d-lu Penescu care a şi liberat certificatul cu No. 86.

Făcut de noi Ştefan Vellescu, consilier al comunei Bucureşti şi oficier de stare civilă.

Martori { D. Procopianu
D. Al. Stamboliu

Ofiţer, Vellescu

(Arh. oraş. Buc., *Of. st. civ.* Buc., Morţi, 1893, act moarte 813 ; copie A. I. G. C.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

B

— Anunț de sechestru din 9 decembrie 1848 asupra tipografiei lui C.A. Rosetti și Winterhalder.

(*Bul. Of. T. Rom.*, 1848, Nr. 68, p. 272; copie A. I. G. C.)

— Adresa Ministerului de Interne nr. 4703 din 10 iunie 1859 către directorul Teatrului Național prin care se recomandă să se dea „Întreprinderea Teatrului Național" „cu contract d-lui Constantin Rosetti" pe următorii trei ani, în urma expirării contractului avut cu Matei Millo[19].

(Arh. Stat. Buc., *T. Naț.*, 1859, dosar 93, f. 6; copie A. I. G. C.)

— Adresa lui C.A. Rosetti, directorul Teatrului Național, nr. 8 din 15 ianuarie 1860 către înaltul comisar, prin care se trimite piesa „Le Fléau des Mers" „spre a se cerceta a ei moralitate".

(Arh. Stat. Buc., *T. Naț.*, 1860, dosar 105, f. 1; copie A. I. G. C.)

— Act de recunoștință din 20 ianuarie 1864, alcătuit de reprezentantul guvernului polon, prin care se mulțumește doamnei Rosetti „pentru umana colectă făcută în ajutorul nației Poloniei".

(Original A. I. G. C.)

— Adresa lui C.A. Rosetti, ministrul Instrucțiunii Publice și al Cultelor cu Nr. 1405 din 18/30 martie 1866 către Înalta locotenență domnească prin care se recomandă numirea lui Petru Cernătescu[20] ca profesor la catedra de istorie critică la Facultatea de litere din București, catedră rămasă vacantă prin pensionarea lui Aaron Florian.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1866, Dir. a II-a, dosar 476, f. 168—169; copie A. I. G. C.)

—Schimb de adrese și procese verbale din mai—iunie 1866 între ministrul Instrucțiunii Publice C.A. Rosetti și Consiliul permanent de instrucțiune, format între alții din Aaron Florian, N. Turnescu, D. C. Vioreanu[21]. Acest schimb de adrese urmărește rezolvarea unor divergențe de păreri ivite între Consiliul permanent și C.A. Rosetti în privința condițiilor în care se pot deschide școli particulare precum și a numirii revizorilor școlari. Ministrul C.A. Rosetti arată că legea instrucțiunii prevede că oricine înaintează ministerului o programă întocmită la fel cu cele de la școlile de stat și prezintă garanții de bună moralitate, poate deschide un institut particular. Consiliul permanent cere ca, pe lîngă condițiile reclamate de

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

lege, să se impună persoanelor care vor să deschidă şcoli particulare să se prezinte la un examen. Consiliul de miniştri rezolvă această neînţelegere în favoarea lui C.A. Rosetti, statuînd că ceea ce pretinde Consiliul permanent ar fi o încălcare a legii în vigoare. De asemenea, se decide ca numirea revizorilor şcolari să fie numai de competenţa Ministerului Instrucţiunii Publice.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1866, Dir. a III-a, dosar 492)

— Adresa Nr. 1 din 3 ianuarie 1868 a direcţiei Teatrului Naţional către C.A. Rosetti, membru în Comisia teatrului, prin care i se aduce la cunoştinţă că s-a dat o subvenţie lui Millo şi lui Pascaly şi este rugat să vină la cancelaria direcţiei teatrului pentru a discuta despre acest lucru. Aceeaşi adresă a mai fost trimisă lui D. Bolintineanu, C. Stăncescu, M. Kogălniceanu, V. Alexandrescu Urechia, Simeon Mihalescu şi Ion Heliade Rădulescu, membrii comisiei.

(Arh. Stat. Buc., *T. Naţ.*, 1867, dosar 262, f. 14; copie A.I.G.C.)

— Adresa Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice cu nr. 13483 din 20 noiembrie/1 decembrie 1877 către directorul general al teatrelor, prin care se face cunoscut că C.A. Rosetti a fost numit prin înalt decret domnesc membru onorific în Comitetul dramatic din partea Comunei Capitalei.

(Arh. Stat. Buc., *T. Naţ.*, 1877, dosar 432, f. 33; copie A. I. G. C.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Note

1 Autorul poeziei ocazionale pe care o publicăm, bine cunoscut istoriei politice a secolului al XIX-lea, nu şi lirismului românesc, este Ion C. Brătianu, viitorul prim-ministru şi şef al partidului liberal, prieten intim şi nedespărţit al lui C.A. Rosetti şi al soţiei acestuia, Maria Grant. Versurile se adresează întîii născute a soţilor Rosetti, venită pe lume îndată după izbucnirea revoluţiei de la 1848, la 18 iunie, şi numită, sub imperiul evenimentelor, Liby (Libertate), naş fiind I.C. Brătianu.

Prima strofă face aluzie la căsătoria soţilor Rosetti, care avusese loc în Anglia, la 31 august 1847, deoarece Maria Grant era englezoaică, mai exact, fiica unui căpitan scoţian şi a unei franţuzoaice, născută în insula Guersney din largul coastelor normande. C. A. Rosetti o cunoscuse în casa Odobeştilor, unde Maria Grant fusese adusă ca guvernantă. Despre ea ni se spune că era „oacheşe, nu chiar frumoasă, dar cu nurii unei meridionale, expresivă, pasionată, artistă" (Sabina Cantacuzino, *Din viaţa familiei I.C. Brătianu*, Bucureşti, 1933, p. 32). I se spunea „gitana". Jules Michelet, care a cunoscut-o şi a admirat-o, relatînd într-o scriere entuziastă (*Les Principautés Danubiennes. Madame Rosetti, 1848*, Paris, 1853) rolul jucat de ea la 1848, cînd i-a ajutat să evadeze pe revoluţionarii transportaţi de turci pe două ghimii, în susul Dunării, o prezintă astfel : „E mică şi brunetă, nas fin, dar de loc clasic, păr frumos negru, ochi frumoşi şi strălucitori. În ochii ei, în gura ei o conciliaţie infinită, ceva totdeodată atrăgător şi hotărît, multă adresă şi prudenţă... Cel mai rar dintre curajuri ea l-a avut şi-l are. Nimeni nu poartă cu mai multă graţie sărăcia democratică. Nimeni nu ştie mai bine să o îndulcească pentru ai săi. Admirabilă în ziua pericolului, nu e mai puţin în timpul exilului, în tristele timpuri de atunci şi în privaţiunile acelea. Dar alături de ea cine le-ar simţi? Admirabil mister al solidarităţii moderne ! aproape de o străină, de o fiică adoptivă a României, exilatul român simte mai bine patria prezentă, geniul ei viu" (*Lui C.A. Rosetti*, Bucureşti, 1916, p. 109).

Maria Grant-Rosetti se născuse în 1819 şi a murit la 13 februarie 1893. În 1863—1864 a editat o gazetă, *Mama şi copilul*. Despre generozitatea firii şi principiile solide care-i alcătuiau crezul moral ne vorbeşte următoarea pagină :

Ce este neapărat să aibă cineva

Un surîs pentru cel nefericit ;
O lacrimă pentru cel ce suferă ;
O scuză pentru cel căzut ;
Milă pentru cel ce se abate din calea cea dreaptă ;
O mîngâiere pentru copil ;
Respect pentru cel bătrîn ;
Bună primire pentru cel străin ;
Un braţ ridicat pentru cel ce ne calcă drepturile ;
Asprime către sine-şi ;
Indulgenţă (bună voinţă) pentru altul ;
Îndoială pentru cel ce te laudă ;
Ascultare celui ce ne ceartă (blamă) ;
Linişte în bucurie ;
Speranţă în durere ;
O muncă folositoare omeniri ;
Iubire pentru toţi ;

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Credinţă cuvîntului dat şi pe lîngă toate acestea *pace* şi conştiinţă (*Românul literar*, Nr. 3, din 21 februarie 1893).

2 Ion C. Brătianu (1821—1891), revoluţionar aprins la 1848, partizan al republicii democratice, apoi şef al partidului liberal şi fruntaş al „monstruoasei coaliţii", în repetate rînduri ministru şi prim-ministru, a fost intim prieten cu soţii Rosetti. Încă la 3/15 noiembrie 1845, C.A. Rosetti nota în jurnalul său : „Mare iubire simţ crescînd în mine din zi în zi pentru Brătianul cel mic!... El numai din toată lumea, este carele mi se pare că înţelege mai bine, că compătimeşte cu nebuniile mele". Uniţi prin trainice legături de afecţiune şi solidaritate politică, Rosetti şi Brătianu colaborează încă din timpul studiilor la Paris, făcînd amîndoi parte din comitetul de redacţie al publicaţiei *Les écoles*, condusă de Louis Blanc. Ei sînt nedespărţiţi de-a lungul celor trei luni de putere revoluţionară în Muntenia, la 1848, şi înfruntă alături calvarul exilului. Brătianu e adesea oaspetele soţilor Rosetti, care-l numesc în intimitate Beppo, şi-l tratează frăţeşte. Cei doi prieteni redactează împreună revista *Republica română* şi-şi împărtăşesc, după cum rezultă din scrisorile pe care le publicăm, nu numai ştirile politice, dar şi reflecţiile personale, de ordin confidenţial. E tocmai ceea ce conferă interes corespondenţei date la iveală de noi — e drept, revelatoare din acest punct de vedere mai ales pentru soţii Rosetti.

3 C.A. Rosetti a rămas în exil de la 13 septembrie 1848 pînă la 26 iunie 1857. El s-a stabilit întîi la Paris însă în iunie 1849 a plecat în Anglia, la Plymouth. Era imediat după o furtunoasă întrunire a emigranţilor în care se ciocniseră Tell şi Heliade de o parte, Rosetti şi Brătianu de alta. Hotărîrea celor prezenţi fu în sens conciliator, dar spiritele erau prea divizate ca să se poată spera realmente în găsirea unei soluţii de compromis. La 24 iunie 1849, Rosetti îşi nota în jurnal : „Am plecat din Paris văzînd că nu fac nimic acolo pentru patrie şi că cheltuiesc puţinele parale ce mai am" (C.A. Rosetti, *Pagini din trecut. Note intime*, adnotate de Vintilă C.A. Rosetti, Bucureşti, 1903, vol. II, p. 50).

La Plymouth, Rosetti urmăreşte cu luare aminte desfăşurarea evenimentelor din Ungaria, întristîndu-se de fiecare insucces, jubilînd ori de cîte ori balanţa pare a înclina de partea revoluţiei. „Tot acest timp — scrie el — trecu în lupta cu dorinţa şi neputinţa de a merge pe cîmpul bătăliei ungare. Acolo este datoria noastră a fi, acolo trebuia să fim de mult încă şi acolo nu sîntem, însă acum nu putem căci n-avem bani" (*Idem*, p. 55).

În septembrie, cînd îi parvine vestea zdrobirii revoluţiei maghiare, Rosetti se întoarce la Paris.

Scrisoarea pe care o publicăm poate fi datată iulie 1849 pe baza ştirii despre victoria repurtată de revoluţionarii maghiari asupra oştilor ţariste. Lupta avusese loc la Bistriţa, către jumătatea lui iulie. Despre ea îi scria şi Bălcescu lui Ghica în 14 iulie (N. Bălcescu, *Op. cit.*, p. 216).

4 Madame Duchateau era, după cum aflăm dintr-o notiţă a lui Vintilă C. A. Rosetti, d-na Pherekide (C.A. Rosetti, *op. cit.*, vol. I, p. 39). Numele este menţionat în jurnal pentru prima dată la 12 noiembrie 1845, cînd Rosetti primeşte (se afla la Paris) o scrisoare de la E. Winterhalder în care, printre altele, acesta îi spune „că a văzut pe Mad. Duchateau" şi că „a citit în chipul ei durere. Sărmana femeie, sau mai bine zis sărmane femei".

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

5 Davicion Abraham Bally (1806—1884), bancher evreu, de convingeri democrate. A sprijinit revoluția de la 1848, fiind prieten cu C.A. Rosetti și Heliade Rădulescu, pe care l-a ajutat cu bani. *Pruncul român*, nr. 25, din 10 august 1848, publica o scrisoare a lui Davicion, în care citim următoarele rînduri: „Frate! eu primii *Pruncul român* cu nr. 19; am avut o mare bucurie citind articolul unde zice că patria are trebuință de ajutor și primește orice. Dulce și adevărată mumă, ea se mulțumește cu orice, cînd este vorba de a primi de la copiii săi. Socotește-mă dar, bunule prieten, și pe mine în rîndul patrioților și primește un mic bilet de lei 400; însă lei 325 de la mine și lei 75 de la copiii mei, economie din daruri părintești, iar muma acestor copii, vrînd a se împărtăși de acest bine, și numai cu sudorile ei, a luat să coasă șase cămăși cu plată, și îndată ce le va găti, plata lor va trimite la redacție pentru acest sfîrșit". Despre figura luminoasă și pitorească a acestui bancher cîștigat de revoluție: Ioan Massoff, *Davicion Bally, revoluționarul de la 1848*, București, 1939.

6 Soții Rosetti se stabilesc la Nantes în 24 mai 1852, mutîndu-se însă de-aici după numai două luni într-o localitate vecină, satul Douet, aparținînd comunei St. Sebastien. În aceeași perioadă a trăit la Nantes și ilustrul Michelet. Destituit de la Collège de France în 11 aprilie 1852 și demisionat de la Arhive la 9 iunie 1852, marele istoric și tribun al libertății evadase din mediul parizian ca un protest față de represaliile angajate împotrivă-i de Napoleon III și a orientării antidemocratice a regimului. Familia Michelet a rămas la Nantes între 12 iunie 1852 — 16 octombrie 1853, găsindu-se în relațiile cele mai cordiale cu familia Rosetti. În jurnalul lui Michelet găsim următoarea însemnare din ziua de 18 iunie 1852, cîteva zile deci după instalarea la Nantes: „Nous trouvons les Rosetti. Déjà le matin, la petite Lébé était venue avec une poupée neuve aux couleurs valaques. Rosetti me dit de bénir l'enfant". (Jules Michelet, *Journal*, publié par Paul Viallaneix, tome II, 1849—1860, Paris, 1962, p. 198).

7 În afară de Liby (născută la 18 iunie 1848), soții Rosetti au mai avut cîțiva copii, unii născuți în timpul exilului, alții după întoarcerea în patrie. E vorba de Mircea (28 ianuarie 1850), Ion (17 mai 1851 — naș Ion Brătianu), Vintilă (23 ianuarie 1853 — martor la primărie Michelet), Horia (14 iunie 1855). Ulterior, au venit pe lume Elena-Maria (6 octombrie 1857), Anton (? — 1859).

8 Alfred Dumesnil (1821—1894) era ginerele lui Jules Michelet și fiul unei femei cultivate și distinse, cu care istoricul avusese o scurtă dar exaltată legătură, de tipul „amitié amoureuse", prin anii 1839—1842. Dumesnil a făcut și el carieră universitară, înlocuindu-l la catedră, după 1848, pe Edgar Quinet. Avea convingerile democrate și umanitare ale socrului său. A cunoscut bine pe cîțiva dintre fruntașii emigrației române, în special pe frații Brătianu și C.A. Rosetti. Numele îi revine des în scrisorile și notele intime ale celui din urmă.

Între hîrtiile românești din arhiva Michelet, păstrată la Bibliothèque historique de la ville de Paris, am semnalat acum cîțiva ani, în treacăt, o scrisoare a lui Rosetti către Alfred Dumesnil, din 16 septembrie 1850 (Paul Cornea, *Un manuscris francez al Cîntării României*, în *Analele Universității București*, Seria științe sociale, Filologie, an. XIII, 1964, p. 64). Revenim acum cu cîteva extrase interesante. Justificînd trimiterea unei traduceri de poezie populară românească, *L'anneau et le voile*, Rosetti îi declara corespondentului său francez: „Oui monsieur, vous êtes le seul en France qui participez à notre littérature car jamais un roumain n'aurait osé en traduire une seule strophe. Que de jours, que de nuits, monsieur — en lisant ces chants où l'histoire de ma patrie est écrite dans nos cœurs — j'ai passé en pleurant amèrement de ce que le

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

monde est privé de la plus grande et sublime page de sa vie ; car à vous je puis le dire sans modestie, comme sans amour propre, que l'histoire roumaine contient 18 siècles de souffrances, d'héroïsme et de miracles perpétuels. Imaginez vous que la France ait vécu *continuellement* pendant 5 siècles sur le champ de la fédération(?), 5 siècles encore à Valmy et à Jemappes et 8 autres siècles sur la sellette de 1816 ; qu'elle n-ait jamais eu d'historien, pas même un journal pour enregistrer ses morts et que le monde entier ignore complètement jusqu-à son existence et dites-moi alors si vous, si monsieur Michelet même, aurait osé écrire son histoire? Mais, n'en parlons plus, car malgré la faiblesse de ma plume, votre âme en souffrirait bien au- delà de ses forces.

Oui, Monsieur, je suis le seul qui ait osé commettre le sacrilège de traduire pour vous ces chants car je suis le seul qui ait eu le bonheur de vous connaître. J'aime la vérité, Monsieur, et je dois vous dire que j'ai osé vous donner une traduction si imparfaite parce que j'ai vu l'immensité d'amour que votre cœur contient, parce que j'ai compris que par la force de votre âme vous devinerez celle du poète et j'ai eu la conviction que ces chants arrangés et commentés par vous pourront apprendre à la France une partie de notre histoire, et pour tout dire j'ai espéré et j'espère encore plus aujourd-hui qu'il vous inspireront le désir d'étudier notre histoire. J'ai servi ma patrie".

În finalul scrisorii, Rosetti se plînge de indiferența Franței față de cauza națiunilor asuprite : „Ah, quand donc la France comprendra-t-elle sa mission? Et pourquoi vous ai-je connu vous et M. Michelet car j'aurai pu soulager mon âme un instant en vous maudissant. Pardonnez-moi, cher Monsieur, je vous aime et c'est pour cela que je suis sévère avec vous ; et puisque je viens de vous dire que je vous aime, je finis ma lettre en vous disant que je passerai cet hiver en France pour apprendre avec vous la France, la Roumanie, la liberté et la solidarité des peuples" (*Manuscrits Michelet, Bibliothèque historique de la ville de Paris*, Liasse I — 3 — 2 — A 3869).

Tot între hîrtiile Michelet se găsește o scrisoare a lui Alfred Dumesnil, din 4 august 1851,. către ilustrul istoric, prin care-i anunță vestea uciderii mișelești a pictorului C. D. Rosenthal Acesta o secondase pe Maria Rosetti în curajoasa acțiune de eliberare a fruntașilor de la 1848 (faimosul episod al ghimiilor !) și conta printre cei mai inimoși și mai leali revoluționari. C. A. Rosetti îl iubea ca pe un frate. Rosenthal fusese arestat la Budapesta de poliția habsburgică, pe cînd se pregătea să plece în Ardeal, însărcinat cu o misiune propagandistică de către emigrație. Murise în închisoare din cauza torturilor suferite, în noaptea de 22 spre 23 iulie 1851, refuzînd a face mărturisiri. Dumesnil îl pune în cunoștință de cauză pe Michelet în următoarele rînduri, care arată că lua din tot sufletul parte la dolul familiei Rosetti : „Ce coup est la plus grande douleur qui puisse frapper les Rosetti. Il était comme un frère pour Madame. Il la rejoignit à Orșova, l'aida dans son œuvre sainte, partagea ses périls, ses angoisses. Ce coup est d'autant plus terrible qu'il se reprochera d'avoir été la cause de sa mort. Rosetti sera désespéré. Je crains beaucoup pour lui. Il ignorait ce malheur hier quand Bratiano m'écrivait. Traqués, persécutés odieusement par la police française, ils ont grand besoin d'être relevés par votre sympathie. C'est à vous de venger la France" (*Idem*, A. 3869).

9 Relațiile deosebit de apropiate ale lui C. A. Rosetti cu Jules Michelet, la care ne-am mai referit în cursul acestor note, au fost temeinic cercetate de Ion Breazu, în documentata și prețioasa sa lucrare de literatură comparată, *Michelet și românii*, Cluj, 1935. Am adus și noi unele completări în studiul deja citat, *Un manuscris francez al Cîntării României*.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

10 Nume pe care şi-l atribuia Rosetti în glumă, derivat din prescurtarea Rose—fr. trandafir.

11 La Vaudrevanges, lîngă Saarlouis, în Rhenania, era domeniul familiei de Galhau, unde Ion Brătianu era adesea oaspete.

12 E vorba de lucrarea lui Edgar Quinet, *Les révolutions d'Italie*, 3 vol., I — 1848, II, III — 1852.

13 Ion Brătianu cunoscuse familia Galhau la băile din Ems, în 1844. Relaţiile lui cu aceşti francezi de bună condiţie, care uneau o creştere aleasă cu o sociabilitate înnăscută, au fost deosebit de amicale. Chiar şi după exil, în 1865, cînd a venit împreună cu E. Carada la Paris, preparînd terenul în vederea abdicării lui Cuza, s-a oprit la Vaudrevanges cerînd sprijinul prietenilor francezi. Prin d. de Galhau, care o cunoştea bine pe d-na Cornu, sora de lapte a împăratului, Brătianu voia să parvină la Napoleon III. „Portretul d-nei de Galhau şi vederea casei ei de ţară — scria Sabina Cantacuzino, în 1933 — sînt şi azi în camera lui de lucru de la Florica" (*Din viaţa familiei I. C. Brătianu*, Bucureşti, 1933, vol. I, p. 21).

14 Relaţiile franco-ruse, deteriorate spre sfîrşitul anului 1852 din cauza titlului de împărat pe care şi-l atribuise Napoleon III şi a conflictului pentru locurile sfinte, se agravează în februarie 1853, cînd prinţul Menşicov, reprezentantul ţarului, soseşte la Constantinopol cu misiunea de a încheia cu Turcia un tratat secret. În martie 1853, Napoleon III hotărăşte trimiterea escadrei franceze din Toulon în arhipelag. Ea ancorează în golful Salamina, pentru ca, puţin mai tîrziu, să pornească spre Dardanele, unde se va uni cu flota engleză din Malta, la 2 iunie. Începea războiul Crimeii.

15 Scrisoarea lui Rosetti se referă la arestarea prietenului său mai tînăr, Eugeniu P. Carada, sub bănuiala de a fi implicat în atentatul comis împotriva primului ministru, Barbu Catargiu, la 8 iunie 1862, şi soldat cu moartea acestuia. Eugeniu Carada era cunoscut pentru firea lui zvăpăiată. Născut în 1836, la Craiova, el jurase la 1848 pe noua constituţie, deşi n-avea încă 12 ani. Ca elev de liceu făcuse propagandă împotriva absolutismului, scăpînd numai cu fuga şi ascunderea la o vie a familiei, de sancţiuni din cele mai grave. În fine, cu ocazia căderii Sevastopolului, organizase o procesiune pe podul Mogoşoaiei, cu muzica militară în frunte, care stîrnise vîlvă în cercurile diplomatice. În 8 iunie, în momentul săvîrşirii crimei —al cărui făptaş a rămas pînă la urmă nedescoperit —se afla la braţ cu beizadea Mitică Ghica. Totuşi fu arestat, ca prezumtiv complice, datorită unor vorbe imprudente aruncate într-o tutungerie. O percheziţie domiciliară duse la confiscarea unui revolver, a cîtorva steaguri şi a unui număr de scrisori. Nu se găsiră însă nici un fel de probe ale participării sale la organizarea atentatului. În urma intervenţiei energice a unor personalităţi politice proeminente, între care, în primul rînd C. A. Rosetti, fu eliberat la 22 iunie 1862.

16 Eugeniu Carada a fost logodit, între 1862—1864, cu Liby, fata cea mare a lui C. A. Rosetti, pe care se pare că a iubit-o mult, deşi pînă la urmă n-a luat-o de soţie. Ar fi zis : „Am făcut bine că am rupt logodna fiindcă aşa cum ţineam la ea, ori o omoram, ori mă omoram eu". (C. Răutu, *Eugeniu Carada*, Craiova, 1940, p. 56) .Ulterior, implicat în tulburările antimonarhice din 1870 — aşa-zisa „republică de la Ploieşti" — Carada s-a stabilit pentru cîţiva ani în Franţa. Aici s-a logodit cu Jeanne Dumesnil, fiica lui Alfred Dumesnil, dar despre care umbla zvonul că e fiica naturală a lui Ion Brătianu. Nici de data asta n-a ajuns la căsătorie, despărţindu-se în 1873, din cauza intrigilor ţesute în juru-i de diverşi interesaţi, între care s-ar fi numărat şi Maria Rosetti.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Dacă Eugeniu Carada n-a profesat totdeauna opiniile cele mai juste, prieteni și adversari i-au recunoscut în schimb o admirabilă statornicie în convingeri și intransigență de caracter. Liberalii au avut puțini oameni din aluatul lui. I se zicea „turcul" și era ireductibil, exigent cu sine și sever cu ceilalți. Lui Ion Brătianu i-a fost devotat trup și suflet, servindu-i ca un adevărat „garde du corps" în lungul ministeriat sfîrșit la 1888. Ostil regelui Carol I, n-a călcat niciodată treptele palatului și a refuzat toate distincțiile care i s-au oferit, în afară de medalia „Trecerea Dunării". „Aceasta o merit — spunea el — fiindcă am trecut Dunărea". Făcuse, în adevăr, tot războiul de independență, ca simplu oștean. Numit conducător al Băncii naționale a refuzat titlul de guvernator, admițîndu-l doar pe acela mai modest, de director. La moartea lui, în 1903, I. G. Bibicescu l-a putut numi „ultimul idealist activ al secolului al XIX-lea" — ceea ce nu era chiar lipsit de orice îndreptățire.

Eugeniu Carada a fost puternic atras de teatru, pentru care în tinerețe a scris un număr relativ mare de lucrări. Le însemnăm în cele ce urmează, completînd cu acest prilej indicațiile bibliografice existente. E vorba de cîteva cançonete : *Munteanul și Pandurul cerșetor* (1857), *Milcovul* (1858) ; un „episod național" : *Ultima oră a unui oștean român din timpul lui Mihai*, muzică de G. Briaski (1855) ; prelucrările : *Frații de munte* (cu C. Demetriade, 1856), *Învățătorul satului* (după Paul Meurice, 1859), *O femeie cum sînt multe și alta cum sînt prea puține* (după E. Augier și Ed. Fournier, 1859) și *Ion Cucierul* (1859) ; un vodevil feeric : *Cimpoiul dracului* (reprezentat la 1859 — 1860) ; două comedii : *Fermecătoriță sau Urîta satului* (localizare după *La petite Fadette* de George Sand) și *Bucureștenii* (3 acte, reprezentată în stagiunea 1859 — 1860).

17 În calitate de ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, C. A. Rosetti propusese Consiliului de Miniștri, printr-un raport din 12 martie 1866, înființarea Societății literare române, „menită a da țării într-un timp cît mai apropiat cele două mari colonate ale templului său literar, gramatica și glosariul limbei" (*Lui C. A. Rosetti*, București, 1916, p. 325). Locotenența domnească își însușise propunerea, adoptînd la 1 aprilie 1866 un regulament care prevedea fixarea numărului membrilor noii societăți la 21, din toate provinciile locuite de români, chiar din acelea care nu aparțineau României. La 22 aprilie 1866 fuseseră numiți membrii din afara hotarelor și anume : T. Cipariu, G. Munteanu și G. Barițiu din Transilvania ; Josif Hodoș și Alex. Roman din Maramureș ; Vicențiu Babeș și Andrei Mocioni din Banat ; Alexandru Hașdeu și C. Stamati din Basarabia ; Alex. Hurmuzachi și Dimitrovici (înlocuit apoi cu I. G. Sbiera) din Bucovina. Numirea membrilor din Muntenia și Moldova, ca și de altfel adunarea inaugurală a Societății, proiectată inițial pentru 1 august 1866, se va amîna cu un an de zile, între altele și din pricina retragerii lui C. A. Rosetti, la 15 iulie, din guvernul Lascăr Catargiu. În luna iunie 1867 se va întregi componența societății prin numirea lui V. Alecsandri, C. Negruzzi și V. A. Urechiă din Moldova și a lui Heliade Rădulescu, A. Treboniu-Laurian, I. C. Massim și C. A. Rosetti din Muntenia, cărora li se adaugă, după cîtăva vreme, întrucît rămăseseră vacante două locuri repartizate românilor din afara hotarelor țării, încă două persoane din regat și anume Titu Maiorescu și N. Ionescu. Prima întrunire a societății are loc la 1 august 1867, în prezența lui Ștefan Golescu, președintele Consiliului de miniștri, într-o atmosferă de mare însuflețire. O ședință ulterioară, din aceeași sesiune, decide, la propunerea lui Barițiu, lărgirea sferei de activitate și transformarea Societății literare în Societate Academică Română cu trei secții : literară-filozofică, istorică-arheologică și de științe naturale.

18 C. A. Rosetti fusese numit membru în așa-zisa Comisiune teatrală română din București, însărcinată cu „conducerea morală a teatrului", alături de Heliade Rădulescu, M. Kogălniceanu, D. Bolintineanu, A. I. Odobescu, V. A. Urechiă, C. I. Stăncescu și Grigore Bengescu, directorul

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

general al teatrelor. Autorul măsurii fusese Dimitrie Gusti, ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice de la 4/16 august 1867, fost profesor la Academia Mihăileană şi redactor al *Zimbrului*, cunoscut ca un poet mediocru — excepţie făcînd *Poemul Putnei*, atribuit lui Eminescu pînă la pătrunzătorul studiu recent al lui Perpessicius (*Alte menţiuni de istoriografie literară şi folclor*, 1957—1960, Bucureşti, 1961, p. 122—123). Ca ministru, D. Gusti s-a dovedit un organizator bine inspirat şi eficace. I se datoresc : recuperarea manuscriselor lui I. Budai-Deleanu, revenirea teatrelor sub autoritatea şi privegherea Ministerului Instrucţiunii, precum şi alte iniţiative folositoare (V. supra, p. 136).

19 Deşi contractul era încheiat pe 3 ani, de la 1 octombrie 1859 pînă la 1 iunie 1862, C. A. Rosetti nu a putut rezista ca „antreprenor" decît o stagiune. Cu toate eforturile depuse în vederea îmbunătăţirii repertoriului şi a calităţii spectacolelor şi în pofida campaniei de susţinere dusă prin *Românul*, reţetele au fost atît de deficitare încît concesionarul apelă la ajutorul guvernului şi, finalmente, renunţă la contract. De altfel, numit ministru în vremelnicul cabinet al lui Nicolae Golescu, la 28 mai/9 iunie 1860, el trebui oricum să-şi dea demisia. Chestiunea teatrului e discutată în Consiliul de Miniştri din 25 mai, rediscutată sub noul guvern, ajungîndu-se pînă la urmă la concluzia că teatrul trebuie preluat de stat (2 iulie 1860). La 18 iulie 1860, noul cabinet Costache Epureanu (al treilea în curs de cîteva săptămîni !) numeşte noi membri ai Comitetului teatral, în persoana lui Gr. Bengescu, C. A. Rosetti, C. Aristia, L. Wiest şi D. Florescu. Rosetti îşi va înainta însă curînd demisia „găsind de prisos să arate cauzele" (V. şi Ioan Massoff, *op. cit.*, II, p. 40—41).

20 Petre I. Cernătescu, profesor de istorie universală la Sf. Sava, apoi la Facultatea de litere din Bucureşti, de mai multe ori deputat (liberal). A publicat o traducere din Victor Duruy, *Manual de istorie universală*, Bucureşti, 1861 şi două lucrări pe care Gr. Tocilescu le-a denunţat ca plagiate după acelaşi Duruy şi Ducoudray : *Compendiu de istoria generală cu geografia respectivă*, Bucureşti, 1868 şi *Istoria contimporană de la anul 1815 pînă în zilele noastre*, Bucureşti, 1871 (V. Gr. Tocilescu, *Doi istorici : G. Panu şi P. Cernătescu, Schiţe critice*, Bucureşti, 1873, p. 191— 224). Despre predarea istoriei universale la noi : Andrei Oţetea, Vasile Netea, *O sută de ani de predare a istoriei universale la Universitatea din Bucureşti*, în *Analele Universităţii Bucureşti*, Seria ştiinţe sociale, Istorie, XIII, 1964.

21 Cel de-al treilea ministeriat C. A. Rosetti la Culte şi Instrucţiunea Publică a durat de la 11 mai la 15 iulie 1866 (guvernul Lascăr Catargiu). Primele două : 28 mai — 5 iulie 1860 (guvernul N. Golescu) şi 11 februarie — 11 mai 1866 (guvernul Ion Ghica, în timpul locotenenţei).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

J. A. UBICINI

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

A

I

J. H. A. Ubicini[1] *către M. Kogălniceanu*

À Monsieur Cogalniceano,

Président du Conseil, etc...Iassy
Paris 21 D-bre 1860.

Monsieur le Ministre[2],

Il existe à la Bibliothèque Impériale, à Paris, département des manuscrits, un document inédit et peu connu, très précieux pour l'histoire de la Roumanie, dont l'existence me fut signalée, il y a déjà plusieurs années, par Nicolas Balcesco, de regretable mémoire. C'est une traduction, en langue française de la grande Chronique de Miron Costin par Nicolas Genier de Smyrne (1741). Le manuscrit forme un volume in-folio, d'environ 1000 pages, d-une écriture très large, qui fournirait à l'impression un fort volume in 8 ordinaire. L'auteur étant devenu plus tard employé à la Bibliothèque Royale de Paris emporta avec lui son manuscrit qui passa dans la bibliothèque particulière du roi à Versailles et de là dans celle de Paris. L'ouvrage est très complet. Il comprend :
1. Les Recherches sur l'origine et la durée des établissements des Romains en Moldavie (101—273 ap. J.C.), d'après le Traité historique de Miron le père ;
2. L'Histoire de la Moldavie, depuis l'invasion des Barbares jusqu'au regne d'Aron Voda (273—1591), extraite en grande partie de la Chronique d'Ourek* ;
3. l'Histoire moderne de la Moldavie, depuis l'avénment d'Aron Voda jusqu'à la fin du 17 siècle, tirée du second ouvrage de Miron et continuée jusqu'en 1729 par Nicolas Miron, son fils.

J'ai pensé, Monsieur le Ministre, et peut-être serez-vous aussi de cet avis, que la publication du mss. de Nicolas Genier offrirait, dans les circonstances actuelles, de sérieux avantages. Complétée par des notes qui s-ajouteraient au texte pour l'expliquer en le maintenant au niveau de l'érudition moderne et formeraient, au bas de chaque page, une sorte de commentaire historique et géografique perpétuel, elle ne fournirait pas seulement au public français et européen curieux des choses pasées

---

* Grigore Ureche.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

de la Roumanie des matériaux originaux d'une grande valeur mis pour la première fois à sa portée; elle aurait encore cet avantage d'attirer de nouveau, grâce aux comptes-rendus des journaux et des recueils critiques, l'attention et l'intérêt sur les Principautés-Unies.

Aucun manuscrit faisant partie d'un dépôt public ne pouvant être transcrit ni publié sans une autorisation spéciale, il y aurait lieu de demander cette autorisation, laquelle s'obtiendrait sans nulle difficulté, surtout si la demande était faite au nom du gouvernement roumain.

Je n'ai pas besoin d'ajouter, Monsieur le Ministre, que je serais charmé pour ma part de m'associer par mon travail et par mes soins à une œuvre de cette nature. Si donc vous daignez approuver la proposition que j'ai l'honneur de vous soumettre, je m'offre à faire transcrire le manuscrit, à l'annoter, à y joindre une Introduction et les éclaircissements nécessaires, à surveiller l'impression, corriger les épreuves etc.

Je ne saurais vous dire au juste et dès à présent à combien monteraient les frais de copie et d'impression mais la somme ne saurait pas être considérable, en égard à l'importance et à l'utilité de l'ouvrage etc."

Signé : A. Ubicini

(Copie făcută de Ubicini)
(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, Dir. a III-a, 1866, dosar 438, p. 497)

D-lui Kogălniceanu,

Prezident al Consiliului, etc.... Iaşi

Paris 21 Dec. 1860

Domnule Ministru

Există la Biblioteca Imperială, la Paris, departamentul de manuscrise un document inedit şi puţin cunoscut, foarte preţios pentru istoria României, a cărei existenţă mi-a fost semnalată, încă de mulţi ani, prin Nicolae Bălcescu, de regretată memorie. Este o traducere în limba franceză a marii cronici a lui Miron Costin de Nicolae Genier din Smirna (1741). Manuscrisul formează un volum in-folio, de aproape 1.000 pagini, cu un scris foarte mare, care va da la tipărire un volum mare în 8 obişnuit. Autorul, devenind mai tîrziu funcţionar la Biblioteca regală din Paris, a luat cu el manuscrisul care a trecut în biblioteca personală a regelui de la Versailles şi de acolo în aceea de la Paris. Opera este foarte completă. Ea cuprinde :

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

1. Cercetările asupra originii și duratei așezării romanilor în Moldova (101—273 e.n.), după tratatul istoric al lui Miron tatăl;

2. Istoria Moldovei de la invazia barbarilor pînă la domnia lui Aron Vodă (273—1581) scoasă în mare parte din cronica lui Ureche;

3. Istoria modernă a Moldovei, de la venirea la domnie a lui Aron Vodă pînă la sfîrșitul secolului 17, extrasă din a doua operă a lui Miron și continuată pînă la 1729 de Nicolae Miron, fiul său.

M-am gîndit, domnule ministru, și probabil veți fi de aceeași părere că publicarea manuscrisului lui Nicolae Genier va oferi, în împrejurările actuale, avantaje serioase. Completat de note care se vor adăuga textului pentru a-l explica menținîndu-l la nivelul erudiției moderne și vor forma, în josul fiecărei pagini, un fel de comentariu istoric și geografic, continuu, el va procura nu numai publicului francez și european, interesat de trecutul României, materiale originale de o mare valoare puse pentru prima dată la îndemîna sa, ci va mai avea și avantajul de a atrage din nou, datorită recenziilor jurnalelor și culegerilor critice, atenția și interesul asupra Principatelor Unite.

Nici un manuscris care aparține unui depozit public neputînd fi transcris nici publicat fără o autorizație specială, ar fi cazul să se ceară această autorizație, care s-ar obține fără nici o greutate, mai ales dacă cererea ar fi făcută în numele guvernului român.

Nu este nevoie să adaug, domnule ministru, că aș fi încîntat în ce mă privește să mă asociez prin munca și îngrijirile mele la o asemenea operă. Deci dacă găsiți de cuviință să aprobați propunerea pe care am avut onoarea să v-o fac, eu mă ofer să pun să se transcrie manuscrisul, să-l adnotez, să-i adaug o introducere și clarificările necesare, să supraveghez tipărirea, să fac corecturile etc.

N-aș ști să vă spun cu exactitate și chiar de acum la cît s-ar urca cheltuielile copierii și ale tiparului, dar suma nu va fi considerabilă în raport cu importanța și folosul lucrării etc.

Semnat: A. Ubicini

II

Titlul manuscrisului lui Nicolas Genier din Smirna[3]

„Carte istorică.

Cuprinzînd domniile și viețile domnitorilor Moldovei și ale altor suverani ai țărilor învecinate cu acest principat, contemporani cu ei, de la anul ...* și domnia lui Dragoș Vodă, pînă în 1729. Cu un rezumat de istorie a lumii de la origine și de la stabilirea tuturor națiilor care o locuiesc după creație, pînă la domnia împăratului Traian și mai

* Loc liber în text.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

departe. Compusă întîi în idiomul moldav de domnul Miron Costi[n] mare logofăt sau cancelar al Moldovei.

Apoi din ordinul preaexcelentului şi preailustrului Ioan Grigore Ghica Voevod adică prinţ al Moldo-Valahiei, a fost tradusă în greaca vulgară la Iaşi în 1729 de domnul Alexandru Amiras din Smirna fost mare sluger sau bucătar al curţii din Moldova.

Iar acest ultim idiom a fost transpus în franceză de Nicolas Genier, de asemenea din Smirna, onorat mai înainte cu o slujbă la biblioteca publică a majestăţii sale preacreştine. Paris.

A. Angora 1741"

Copie făcută de Ubicini)

Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, Dir. a III-a 1866, dosar 438, p. 497)

III

C.A. Rosetti către J.H.A. Ubicini.

[1866 martie 21]

Mr. Ubicini à Paris—

Le peuple roumain n'a jamais oublié les services que vous n'avez cessé de rendre à la Roumanie durant plusieurs années; j'ai la conviction que maintenant qu'il a réconquis ses droits il vous prouvera bientôt sa gratitude par ses représentants directs.

En attendant ce jour, tant desiré par nous tous, la Lieutenance Princière n'a pu mieux répondre pour le moment aux sentiments de la Nation envers vous, Monsieur, qu'en vous nommant, à la suite de la proposition que j'ai eu l'honneur de lui soumettre, correspondant du gouvernement pour ses boursiers de séjour à Paris. Les honnoraires alloués pour le moment dans le budget sont de 14.000 piastres par an et vos droits commencent du 1-er Avril n.s.* Je sais, Monsieur, que c'est un nouveau sacrifice que ma Patrie vous demande; mais n'est-ce point par de sacrifices continuelles de votre part que vous êtes attaché à elle? Celui-ci du moins porte en lui même la récompense pour vous. Vous savez d'avance que nos jeunes gens sous votre inspiration se donneront de cœur à l'étude et ce qui est plus, qu'ils sauront donner comme but à leurs études la moralité et le devouement à la Patrie. C'est ce but, Monsieur, digne, en tout point de vous, qui m'a donné l'assurance, que vous ne refuserez point à ma Patrie votre concours et qui m'a fait proposer à la Lieutenance Princière cette disposition que j'ai l'honneur de vous communiquer.

* Nouveau style.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Pour toutes informations concernant les boursiers roumains, veuillez je vous prie, vous adresser à Mr. Balatchiano, notre agent à Paris, qui sera heureux de mettre à Votre disposition tout ce qui regarde la mission que le gouvernement roumain a l'honneur de vous confier. Je profite de cette occasion Monsieur, pour vous assurer de la considération et de l'estime que je vous conserve.

C.A. Rosetti

(Orig.)
(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1866, Dir. a III-a, dosar 438, f. 370)

D-lui Ubicini, la Paris

Poporul român n-a uitat niciodată serviciile pe care n-aţi încetat să le aduceţi Românici de-a lungul multor ani; eu am convingerea că acum, cînd şi-a recucerit drepturile, el va putea curînd să vă arate recunoştinţa prin reprezentanţii săi direcţi.

Aşteptînd această zi, atît de dorită de noi toţi, Locotenenţa princiară n-a putut răspunde mai bine pentru moment sentimentelor naţiunii faţă de dumneavoastră, domnule, decît numindu-vă, ca urmare a propunerilor pe care am avut onoarea de a i-o face, corespondent al guvernului pentru bursierii aflaţi la Paris. Onorariile alocate pentru moment în buget sînt de 14 000 de piaştri pe an şi drepturile dumneavoastră încep de la 1 aprilie s. n.*

Eu ştiu domnule, că acesta este un nou sacrificiu pe care patria mea vi-l cere; dar nu prin sacrificiile dumneavoastră continui v-aţi ataşat de ea? Acesta cel puţin poartă în el însăşi recompensa pentru d-voastră.

Ştiţi dinainte că tinerii noştri sub îndrumarea dumneavoastră se vor dedica din inimă studiului şi, mai mult, că vor şti să dea ca scop studiilor lor moralitatea şi devotamentul către patrie. Acest scop domnule, demn în toate privinţele de d-voastră, mi-a dat siguranţa că nu veţi refuza patriei mele concursul şi m-a făcut să propun Locotenenţei princiare propunerea pe care am avut onoarea să v-o comunic.

Pentru toate informaţiile privind bursierii români, binevoiţi, vă rog, să vă adresaţi d-lui Bălăceanu, agentul nostru la Paris, care va fi fericit să pună la dispoziţia d-voastră tot ceea ce priveşte misiunea pe care guvernul român are onoarea să v-o încredinţeze. Profit de această ocazie domnule, pentru a vă asigura de consideraţia şi stima pe care v-o păstrez.

C. A. Rosetti

* Stil nou.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

IV

Raport al lui M. Kogălniceanu despre manuscrisul lui Nicolas Genier din Smirna

Domnule Ministru,

Potrivit invitaţiunei ce mi-aţi făcut-o prin adresa D-voastră din 26 a curentei No. 3157, am onoare a vă înainta copia făcută de domnul Ubicini după manuscrisul în limba franceză a lui Nicolas Genier din Smirna şi care cuprinde traducţiunea franceză de pe traducţiunea făcută în limba greacă de sulgerul Amiras a unei compilaţiuni de cronice a Moldaviei.

Fiind că d-voastră prin adresa d-voastră mai sus citată, îmi arătaţi lăudabila otărîre de a publica în limba franceză vechile cronice ale ţării, permiteţi-mi cu această ocaziune a vă comunica oarecare observaţiuni cu totul în folosul frumoasei d-voastră întreprinderi.

Copia făcută de domnul Ubicini este scoasă de pe manuscrisul lui Genier ce se păstrează în biblioteca naţională din Paris. Acest manuscris nu este însă o traducţiune de pe texturile originale ale cronicilor Moldovei, ce numai o traducţiune de pe o altă traducţiune făcută în limba greacă de sulgerul Amiras. Ş-apoi însuşi sulgerul Amiras n-a făcut traducţiunea sa de pe manuscrisele originale ale cronicarilor Grigore Ureche, Miron Costin şi Neculai Costin, ci numai după o compilaţiune care a întrunit şi a amestecat operele cronicarilor mai sus amintiţi.

D-voastră veţi aprecia, domnule Ministru, dacă, odată tipărirea cronicarilor noştri în limba franceză otărîtă, este bine a se da preferinţă manuscrisului lui Genier care este plin de erori, parte comise de el, parte de Amiras, în parte chiar de compilatorul românesc, unei noi traducţiuni de făcut a cronicarilor după manuscrisele originale ! Dacă, precum cred, d-voastră vă veţi otărî pentru aceasta din urmă combinaţiune, atunce în adevăr veţi face un mare bine ţării, făcînd cunoscute Europii cronicile României în adeveratul lor text, precum ele au fost scrise de bătrînii morţi.

Aceste cronice în curînd vor apărea în toată întregimea şi fidelitatea lor în noua ediţiune ce se publică de mine. Dar fiind că nu intră în planul acestei scrisori de a face panegiricul lucrării mele, mă mărginesc numai a vă arăta puţinul avantagiu ce ar fi pentru lumea savantă de a publica manuscrisul lui Genier, cînd mai în aceleaşi spese se poate publica însuşi cronicarii României, după o nouă traducţiune fidelă şi negreşită.

Cu această ocasiune vă înnoiesc, domnule Ministru, asigurarea prea distinsei mele consideraţiuni,

Kogălniceanu

27 mart. 1873

(Orig.)
(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1873,
dosar 2365, f. 6)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

B

Raportul din 11 iunie 1873, cu nr. 9689 al Ministrului Instrucţiunii, Chr. Tell, adresat domnitorului, prin care se propune amînarea îndeplinirii proiectului lui Ubicini pînă la apariţia unei istorii critice a românilor, conform hotărîrii Consiliului Permanent al Instrucţiunii Publice. Este elogiată *Istoria critică a românilor* de Hasdeu al cărei prim volum tocmai apăruse, propunîndu-se traducerea ei în franceză.

(Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1873,
dosar 2365, f. 10)

În 1881, Ubicini este distins cu medalia Bene Merenti cl. I, pentru numeroasele publicaţii despre români.

(*M. Of.*, 1881, nr. 126, p. 3776)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Note

1 J. Honoré Abdolonyme Ubicini a fost unul dintre publiciștii francezi filoromâni din secolul trecut, din categoria lui F. Colson și I. A. Vaillant, care au devenit notorii prin eminentele servicii aduse țării de adopțiune, rămânînd cu totul obscuri în propria lor patrie. Născut în 1818, Ubicini întreprinde din 1844 înainte lungi călătorii în Orient, ajungînd astfel, într-o bună zi, la invitația lui C. A. Rosetti, să calce și hotarele Țării Românești. El nimerește la București în plină viltoare revoluționară, exact în ziua de 30 iunie 1848, cînd avea loc lovitura de stat neizbutită a colonelilor reacționari Odobescu și Solomon. Fără nici o ezitare se alătură „căuzașilor", punîndu-și cunoștințele și priceperea în slujba guvernului provizoriu, care-l utilizează în redactarea corespondenței diplomatice și-l introduce în toate secretele conciliabulelor de cabinet. E numit secretarul delegației alcătuite din Ștefan Golescu, Gr. Grădișteanu, D. Brătianu, N. Bălcescu și Vasiliadis, care pleacă în 3 august la Constantinopol, spre a supune aprobării sultanului Constituția, modificată potrivit sugestiilor lui Suleiman Pașa. După înfrîngerea revoluției, Ubicini contribuie intens la activitatea propagandistică a emigrației. El prefațează traducerea franceză a poeziilor populare ale lui V. Alecsandri (*Ballades et chants populaires de la Roumanie*, Paris, 1855) și a *Gramaticii* aceluiași autor ascuns sub pseudonimul Mircesco (*Grammaire de la langue roumaine*, Paris, 1863). Scrie o serie de memorii și lucrări informative, ca: *Mémoire justificatif de la révolution roumaine du 11/23 juin 1848*, Paris, 1849; *Provinces danubiennes et roumaines* (cu M. Chopin), Paris, 1856; *La question des Principautés devant l'Europe. Exposé sommaire des faits, accompagné de la collection complète des documents officiels, notes et circulaires diplomatiques, procès-verbaux etc. depuis les conférences de Viene (1855) jusqu'à la clôture des divans moldo-valaques* (janvier 1858). *Avec une carte des Principautés d'après le tracé de la nouvelle frontière, Paris*, 1858; *Les Principautés Unies devant la Conférence*, Paris, 1856; *La Roumanie militaire Partie I: Histoire de la force armée en Valachie et en Moldavie jusqu'à l'avènement du Prince Couza*, București, 1882 etc. Se pare că Ubicini ar fi autorul biografiilor românești cuprinse în *Dictionnaire universel des contemporains*, Paris, 1858, al lui G. Vapereau (V. în acest sens: Olimpiu Boitoș, *Biografiile românești ale lui Ubicini*, Cluj, 1932).

Ubicini a avut relațiile cele mai strînse cu aripa stîngă a pașoptiștilor munteni, în special cu C. A. Rosetti și I. Brătianu. Aceasta explică stăruitoarele sale demersuri în chestiunea aducerii unui prinț străin, după detronarea lui Cuza. Spre deosebire de cazul altora, el n-a fost nici uitat, nici lipsit de recompensă, o dată încheiată etapa grea de formare a statului național. Între 1860—1870 a fost numit corespondent al guvernului român la Paris, însărcinat cu relațiile de presă. În 1866 i s-a încredințat — cum reiese din scrisoarea pe care o publicăm la p. 336 — postul de custode al studenților români din străinătate. La 27 aprilie 1867 i s-a acordat cetățenia română iar în 1872 a fost ales membru de onoare al Academiei Române. Cîțiva ani după moartea lui, survenită în 1882, G. Bengescu, remarcabilul bibliograf al lui Voltaire, i-a editat o lucrare postumă: *Les origines de l'histoire roumaine. Texte revu et publié sur le manuscrit de l'auteur et précédé d'une notice biographique* par . . ., Paris, 1886.

2. Scrisoarea adresată de Ubicini lui Kogălniceanu, în 21 decembrie 1860, e la originea unor pertractări care se vor prelungi aproape un deceniu și jumătate, în scopul de a decide *dacă* și *cum* trebuie editat manuscrisul cronicilor moldovene, în versiunea franceză a lui Nicolas Genier din Smirna, semnalată în Biblioteca Națională din Paris. Ubicini credea cu toată naivita-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

tea că e vorba de o lucrare importantă, putînd servi cauza românească în faţa opiniei publice străine. Lipsit de informaţii mai trainice asupra trecutului nostru, Ubicini nu-şi dădea seama că manuscrisul Genier e o compilaţie lipsită de autenticitate, întrucît la baza ei stătea o versiune plină de interpolări a cronicilor moldoveneşti, tradusă în greceşte de Alexandru Amiras şi din greceşte în franţuzeşte de Genier. Era vorba, cu alte cuvinte, de o traducere de traducere, care nici măcar nu pleca de la un text de bază indiscutabil (ci de la cronica anonimă ghiculească — v. Al. Piru, *Literatura română veche*, ed. II, Bucureşti , 1962, p. 386). Curios e că entuziasmul de profan al lui Ubicini a suscitat ani de zile încurajări din partea oficialităţilor române, deşi întîmplarea a făcut ca unii dintre aceia care s-au ocupat în mod responsabil de rezolvarea problemei să fie intelectuali avizaţi, ca economistul Gheorghe Strat, sau ca istoricii M. Kogălniceanu şi V. A. Urechiă. De ce au trebuit să treacă 13 ani, să se alcătuiască un dosar voluminos al chestiunii şi chiar să se deschidă credite, pînă să se ajungă în fine, în 1873, la un refuz politicos, dar net, din partea lui Kogălniceanu? De ce acesta n-o făcuse chiar la 1860, cînd s-a găsit pentru întîia dată confruntat cu propunerea lui Ubicini? Două explicaţii ni se par plauzibile. Desigur, înainte de toate, că nimeni n-a voit să-l jignească pe francez, asumîndu-şi răspunderea unei hotărîri ultimative, în sens negativ. Probabil că e însă şi altceva la mijloc, un anumit fel de a concepe lucrurile, care a devenit vetust cu trecerea anilor, o schimbare în climatul spiritual: ceea ce la 1860 putea fi încă privit sub semnul propagandei culturale şi aclamat cu uşurinţa caracteristică vîrstei eroice, la 1873, într-o fază de pătrundere a spiritului critic şi a erudiţiei în cercetarea ştiinţifică, devenea inadmisibil.

Faptul că în mai puţin de 15 ani o aceeaşi problemă era avizată contradictoriu ilustrează tocmai cadenţa vertiginoasă a prefacerilor în mentalitatea publică.

Să înregistrăm acum, succint, ce s-a petrecut cu propunerea lui Ubicini, folosind actele conexe de la Arhivele Statului şi lucrarea recentă a colaboratoarei noastre, Cătălina Velculescu, *Ubicini şi traducerea franceză a unei compilaţii de cronici moldovene*, în *Revista de istorie şi teorie literară*, 1967, nr. 1.

La propunerea lui Ubicini din 21 decembrie 1860, Kogălniceanu răspunde în 24 ianuarie 1861, cerînd să se evalueze cheltuielile de transcriere şi imprimare a manuscrisului (Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1866, Dir. a II-a, dosar 449, p. 344). Ubicini revine în 1866 cu o scrisoare către C. A. Rosetti (13 aprilie), la care anexează copia scrisorii din 1860 către Kogălniceanu şi adaugă o notiţă datorată elenistului Hase, din 1827, cuprinzînd o descriere a manuscrisului *grecesc* al cronicilor moldovene (Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1866, dosar 438, p. 497). Neprimind răspuns, desigur fiindcă C. A. Rosetti a rămas puţină vreme în funcţia de ministru, Ubicini se adresează în 14 septembrie 1866 lui Gh. Strat, noul ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice. Acesta, mai expeditiv, ordonanţează eliberarea a 50 de galbeni pentru transcrierea manuscrisului (Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1866, dosar 449, p. 343). Între timp se produsese însă un fapt senzaţional, de care nu ştim dacă Ubicini a avut cunoştinţă : V. A. Urechia publicase în *Buletinul instrucţiunii publice*, I, 1866, p. 608—613, cîteva fragmente ale manuscrisului în discuţie, susţinînd că-l copiase personal la Paris, în timpul studiilor, prin bunăvoinţa lui Hase (Cătălina Velculescu, *op. cit.*, p. 145). Oricum, chestiunea înaintase, căci Ubicini primise banii necesari traducerii. Se pune deci pe lucru şi în 16 februarie 1868 comunică la Bucureşti că manuscrisul întreg e copiat şi că a discutat cu editorii Didot şi Durand condiţiile de tipărire. Ministru al Învăţămîntului era chiar V. A. Urechiă! Deşi menţionează că „acest manuscris este de mai mulţi ani în posesiunea noastră privată", Urechiă aprobă tipărirea la Paris, recomandînd însă publicarea în paralel a textului român şi francez. El propune şi un îngrijitor român al ediţiei, în persoana bursierului

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

St. Virgolici (Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1868, dosar 656, p. 2, 6). La 3 noiembrie 1868, Ubicini cere ca numărul de 1050 exemplare, proiectat inițial, să fie redus la 750 și insistă să se renunțe la editarea bilingvă, din cauza diferențelor destul de mari dintre cele două versiuni, produse de existența intermediarului grecesc (Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1868, dosar 656, p. 29—31). Deși în acest punct al afacerii problemele de principiu par rezolvate și deznodămîntul favorabil se întrevede, tocmai acum totul cade baltă. Se vede că la București vigilența cuiva se trezise, poate a lui V.A. Urechiă, poate a altcuiva. Calea aleasă pentru torpilarea proiectului nu e dintre cele mai lăudabile: e a tergiversării prin birocrație, ocolind adevărul. Francezului nu i se spune nimic precis, e însă purtat cu vorba și i se răspunde în doi peri. Așa, de pildă, în 12 aprilie 1869, Ministerul Învățămîntului îi cere să raporteze asupra posibilităților de editare bilingvă a *cronicilor românești*, fără să facă vreo aluzie la situația tipăririi manuscrisului Genier, care era totuși în discuție. I se pune doar în vedere ca banii primiți pentru imprimarea manuscrisului să-i păstreze pînă la noi dispoziții. Exasperat probabil de toate aceste întîrzieri și șicane, Ubicini revine cu un nou memoriu, în 1873, de astădată adresîndu-se direct domnitorului (Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1873, dosar 2365, p. 1). Domnitorul trimite cererea spre rezolvare lui Christian Tell, ministrul Instrucțiunii, care, la rîndu-i, îl sesizează pe Kogălniceanu, la 26 martie 1873, rugîndu-l să se pronunțe asupra fondului chestiunii. În sfîrșit, acum, după ce se consumase atîta energie, de o parte și de alta, în mod cu totul inutil, Kogălniceanu va pecetlui definitiv, prin scrisoarea pe care o reproducem, soarta proiectului lui Ubicini. Consiliul permanent al Instrucțiunii își va însuși opiniile lui Kogălniceanu iar Chr. Tell va confirma hotărîrea Consiliului. În raportul final pe care acesta din urmă îl adresează domnitorului se vorbește de „amînare", dar e o amînare „sine die", echivalînd cu un refuz politicos, dar categoric (vezi p. 339).

3. Titlul exact al manuscrisului semnalat de Ubicini este următorul: „*Livre historique. Contenant les gouvernements et les vies des princes de Moldavie et des autres souverains des pays circonvoisins à cette Principauté, leurs contemporains depuis l'an + . . . +* et le gouvernement de Drago Voda jusqu'en* 1729. *Avec un abrégé de l'histoire du monde de l'origine et de l'établissement de toutes les nations qui l'habitent depuis sa création jusq'au règne de l'Empereur Trajan et au delà.* Composé en premier lieu dans l'idiome Moldave par le seigneur Miron Costy grand logothète ou chancelier de Moldavie. Ensuite, d'ordre du très excellent et très illustre Jean Grégoire Ghika Voevode ou Prince de la Moldo-Valachie fut traduit en grec vulgaire à Ghiassy en 1729 par le seigneur Alexandre Amiras de Smyrne cy-devant grand soultzar ou écuyer de bouche de la cour de Moldavie.

En ce dernier idiome a été mis en français par Nicolas Genier, aussi de Smyrne, cy-devant honoré un employ dans la bibliothèque publique de sa majesté très-chrétienne. Paris. A Angora MDCCXLI". (Arh. Stat. Buc., *Min. Instr.*, 1866, dosar 438, f. 497)

* Loc liber în text.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

ION VOINESCU II

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

A

I

Către Ion Ghica [2]

(31 martie) [1842 (?)]

Mon cher Jean,

Je viens de recevoir une lettre de Mr. Asaky à laquelle je n'ai pu répondre aujourd'hui à-cause d'une fluxion qui me retient moi et Zizika [1] au lit. Je vous avais promis de vous faire part de l'adresse dont vous parlez dans votre lettre, et je me serais empressé de remplir ma promesse si votre père ne m'eût dit qu'il vous en enverrait une copie par une occasion. Ci-joint l'article que j'ai composé dans le temps pour la publication que nous nous proposions ; il vous est adressé non par ce qu'il mérite de voir le jour, mais pour vous prouver combien mon amitié pour vous est grande, car, pour vous plaire, je risque de me voir traité comme je le mérite peut-être, par quelque satire. Ce que j'ai voulu faire c'était de parler un peu de mon pays ; réveiller un souvenir de nos temps héroïques, faire connaitre les beautés de notre cher pays, et stimuler le talent de nos poètes tels que M. M. Vacaresco, Negroutzi et Alexandresco, telle a été mon idée [3]. Si je ne fais pas mention de M. Asaky c'est que je n'ai que des compliments à lui adresser. L'idée d'un véritable amour pour la patrie a présidé dans tout ce qu'il a écrit. Témoin *Roxandre de Moldavie*, son testament d'Etienne le Grand etc.

Je vous prie, mon cher Jean, de dire a Mr. Asaky que j'ai parlé à tous ceux qui arrivent chez nous et m'ont promis des articles tant pour le Conversations — Lexicon que pour le Glaneur. Si Mr. Asaky pouvait m'indiquer un moyen par lequel je pourrais lui envoyer les livraisons qui viennent de sortir de sous presse faisant suite à l'atlas, il ajouterait aux titres qu'il a déjà acquis à ma reconnaisance. Faites-savoir encore à Mr. Asaky que je n'ai que le troisième numéro du Glaneur [4] et il m'est trop précieux pour que je ne désire ardemment d'avoir la collection entière.

Les notes qui sont sous la page 8 de l'article ont été mises à dessein.

Quant à celle sous la page 6 c'était une periode que le copiste avait perdue de vue en copiant.

Ecrivez-moi le plus souvent, je ne vous en serai que plus reconnaissant car j'ai tant de plaisir à m'entretenir avec vous.

Votre très-dévoué et sincère ami

Voynesco

Ce mardi le 31 mars

(Orig.)
(B. A. R., *Coresp. inv.* 84199)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Dragă Ion,

Tocmai am primit o scrisoare de la dl. Asachi, la care n-am putut răspunde astăzi din cauza unei răceli care mă reţine pe mine şi pe Zizika în pat. Îţi promisesem să-ţi transmit adresa de care îmi vorbeşti în scrisoarea ta, şi m-aş fi grăbit să-mi îndeplinesc făgăduiala dacă tatăl tău nu mi-ar fi spus că-ţi va trimite o copie cu o ocazie.

Îţi alătur aici articolul, pe care l-am scris mai demult pentru publicaţia pe care ne-am propus-o; îţi este adresat nu pentru că ar merita să fie dat la lumină, ci pentru a-ţi dovedi cît de mare e prietenia mea pentru tine, căci, ca să-ţi plac, risc să mă văd tratat, cum poate o merit, cu vreo satiră. Ceea ce am vrut să fac a fost să vorbesc puţin de ţara mea, să trezesc amintirea timpurilor noastre eroice, să fac cunoscute frumuseţile scumpei noastre patrii şi să stimulez talentul poeţilor noştri, precum domnii Văcărescu, Negruzzi şi Alecsandrescu; acesta mi-a fost gîndul.

Dacă nu-l menţionez pe domnul Asachi e pentru că nu pot să-i adresez decît complimente. Ideea unei adevărate dragoste de patrie a dominat în tot ceea ce a scris el. Dovadă *Roxandra de Moldova*, testamentul lui Ştefan cel Mare etc.

Te rog, dragă Ion, să-i spui domnului Asachi că am vorbit tuturor celor care vin pe la noi şi că mi-au promis articole atît pentru „Conversations-Lexicon" cît şi pentru „Spicuitor". Dacă domnul Asachi ar putea să-mi indice un mijloc prin care să-i pot trimite fascicolele care au ieşit de sub tipar continuînd atlasul ar spori drepturile pe care le-a cucerit deja, la recunoştinţa mea. Mai spune-i domnului Asachi că n-am decît numărul al treilea din „Spicuitor" că el îmi este prea preţios ca să nu doresc fierbinte să posed întreaga colecţie. Notele care se află sub pagina 8 a articolului au fost puse într-adins.

Cît priveşte pe aceea de sub pagina 6, e o frază pe care copistul o sărise transcriind.

Scrie-mi cît mai des. N-o să-ţi fiu decît şi mai recunăscător, căci îmi face mare plăcere să discut cu tine.

Al tău foarte devotat şi sincer prieten

Voinescu

Marţi, 31 martie

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

II

Către Ion Ghica

Le 28 octobre 1842

Mon cher Jean,

J'ai reçu avec infiniment de plaisir votre lettre qui m'apprend que vous vous portez bien et que vous me gardez encore une petite place dans votre précieux souvenir. J'ai été charmé d'apprendre en même temps que le projet de fonder un journal, tel que nous nous le proposions avant votre départ, va enfin être mis à exécution. Entrepris par vous et avec la coopération de M. M. Alexandry et Gogalnitschean, je ne doute point qu'il n'ait un plein et entier succès [5]. Je vous avais prié de m'envoyer *Farkasch*, je comptais sur votre promesse; mais quel a été mon étonnement de vous entendre me menacer de son impression. Ce petit article mérite si peu l'honneur que vous voulez lui faire; ajoutez à cette raison celle encore qu'il a été dénaturé dans plus d'un endroit et furieusement tronqué par le copiste, qu'il a été si attendu par toutes les personnes, auxquelles Alecsandresco l'avait annoncé presqu'avant sa naissance, que le livrer en cet état à l'impression ce serait vouloir me procurer la gloire de la montagne accouchant d'une souris; et je vous crois trop bon ami pour que vous vouliez me donner ce ridicule. D'ailleurs je vous le promets sans faute pour le 2-me no, au plus tard pour le 3-me numéro de votre revue. Et pour m'acquitter avec plus de libéralité de cette dette, je m'engage à vous l'envoyer accompagné d'une autre pièce nouvelle qui sera, j'espère moins indigne que celle-ci d'occuper un rang parmi les articles de votre feuille. [6]

Pour ce qui est des souscriptions n'ayez aucune doute que j'emploierai mon petit crédit sur mes anciens camarades de régiment pour vous en obtenir le plus que je pourrai.

Je n'ai point de nouvelles politiques à vous communiquer. L'intermittence qui a succédé à la fièvre politique qui nous a travaillé jusqu'à la fin du règne de Ghyka dure et durera probablement jusqu'à l'époque, d'ailleurs très prochaine, des élections; autre fièvre non moins violente, non moins pernicieuse, car imaginez-vous que déjà les listes des éligibles sont dressées, que plus d'une trentaine de barbes y sont portées et ont toutes assez d'amour de soi, j'oserai dire, assez de patriotisme pour se disputer le hospodarat. Et figurez-vous que justement les plus capables, les plus dignes ne sont point compris au nombre des aspirants, car on a eu soin de rejeter l'amendement ajouté à la fin de la loi sur l'élection du Prince, sous le prétexte qu'il n'a point reçu sa sanction du cabinet. Quant à la loi même je crois n'avoir pas besoin de vous dire combien elle est bonne. Lisez-la et rappelez-vous par quelle classe de la société elle a été

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

rédigée, discutée et adoptée pour vous-convaincre en faveur de quels nommés elle a été faite [7].

Adieu, mon-cher, remerciez-moi, si vous le pouvez, pour mon bavardage qui a le mérite de vous avoir dérobé quelques instants que vous auriez pu mieux employer.

Votre très devoué
ami
Voynesco

(Orig.)
(B. A. R. *Coresp. inv.* 84198)

28 Oct. 1842.

Dragă Ion,

Am primit cu nespusă plăcere scrisoarea ta care mă anunţă că eşti bine şi că-mi mai păstrezi un locşor în preţioasa-ţi amintire. Am fost încîntat să aflu în acelaşi timp că proiectul de a fonda un ziar, aşa cum ni-l propusesem înainte de plecarea ta, va începe în sfîrşit să prindă viaţă.

Întreprins de tine şi cu colaborarea domnilor Alecsandri şi Kogălniceanu, nu mă îndoiesc de loc că va avea un succes deplin şi complet. Te rugasem să mi-l trimiţi pe *Farkaş*, contam pe promisiunea ta; dar ce mirat am fost cînd te-am auzit amenînţîndu-mă cu tipărirea sa. Acest articolaş merită atît de puţin onoarea pe care vrei să i-o faci; adaugă la acest considerent pe acela că a fost denaturat în mai multe locuri şi ciuntit cu furie de copist; că a fost atît de aşteptat de persoanele cărora Alecsandrescu li-l anunţase aproape înainte de a se naşte, încît a-l da la tipar în această stare ar însemna să doresc a dobîndi gloria muntelui care a născut un şoarece; şi te socotesc prea bun prieten ca să doreşti să mă faci ridicol.

De altfel ţi-l promit negreşit pentru al doilea sau, cel mai tîrziu, pentru al treilea număr al revistei tale. Şi ca să mă achit cu şi mai mare dărnicie de această datorie, mă oblig să ţi-l trimit însoţit de o altă bucată nouă care va fi, sper, mai puţin nedemnă decît aceasta să ocupe un loc printre articolele foii tale. În ceea ce priveşte subscripţia n-avea nici o îndoială că voi folosi micul meu credit asupra foştilor mei tovarăşi de regiment ca să obţin cît de mult voi putea.

N-am nici o noutate politică să-ţi comunic. Întreruperea ce a urmat febrei politice care ne-a chinuit pînă la sfîrşitul domniei lui Ghica durează şi va dura probabil pînă la epoca, de altfel foarte apropiată, a alegerilor; altă febră nu mai puţin violentă, nu mai puţin periculoasă, căci închipuie-ţi că listele celor care vor fi aleşi sînt deja alcătuite, că mai bine de treizeci de bărbi figurează pe ele şi toate au destulă dragoste de sine, aş îndrăzni să spun, şi destul patriotism pentru a-şi disputa domnia. Şi închipuie-ţi că tocmai cei mai capabili, cei mai demni, nu

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

sînt de loc cuprinşi în numărul aspiranţilor, căci s-a avut grijă să se respingă amendamentul adăugat la sfîrşitul legii asupra alegerii domnitorului sub pretextul că nu şi-a primit aprobarea din partea cabinetului. Cît priveşte legea însăşi cred că n-am nevoie să-ţi spun cît este de bună. Citeşte-o şi aminteşte-ţi de către care clasă a societăţii a fost redactată, discutată şi adoptată pentru a te convinge în favoarea căror persoane a fost făcută.

Adio, dragul meu, mulţumeşte-mi, dacă poţi, pentru limbuţia mea care are meritul de a-ţi fi răpit cîteva minute pe care ai fi putut să le întrebuinţezi mai bine.

Al tău foarte devotat prieten

Voinescu

III

Către Gh. Bariţiu

[Începutul lui august 1848]

Domnul meu,

Am primit scrisoarea dt. din 30 şi îţi mulţumesc pentru interesul ce ai binevoit a lua atît pentru mine cît şi pentru familia mea care îţi este foarte îndatorată.

Ştii că guvernul nostru s-a recunoscut şi am şi început a primi vizite oficiale dupe la consuli. Deputăţia aleasă în minutul acesta de la Giurgiu la Constantinopol şi să nădăjduieşte că nu vom mai întîmpina objecţii, căci pentru cîte băgări de seamă au făcut E. S. Soleiman Paşa, deputăţia are mandat a le primi întocmai, de nu va putea face altfel în Constantinopol.

Aceste băgări de seamă sau modificaţii propuse de Suleiman Paşa nu ating întru nimic Principul, precum d.e. „Guardia naţională" să ia alt nume şi să fie oarece mărginită la un număr oarecare. Locotenenţa a substituat la aceasta numirea de Miliţie Comunală care să va compune de toţi proprietarii de o avere nemişcătoare, de neguţători, industriali şi capacităţi; care şi fu primită. Astfel şi celelalte trei modificaţii [8].

Sînt cam bolnav şi plecarea omului meu fu cam în grab, căci am fi avut mare plăcere a-ţi comunica petiţia cu care s-a pornit deputăţia, numai spre ştiinţa dt. ca o scriere foarte bine concepută (conçue).

Nu ştiu pentru ce emigranţii să mă urască atîta. Eu nu tăgăduiesc că aş dori precum am dorit-o totdeauna să văd patria mea ocîrmuită de o

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

cartă bazată pe echitate. Am dorit să o văz înaintată în calea civilizației atît de mult, încît să o poci compara cu Franța, singura țară unde pînă aci am văzut civilizația în toată întinderea cuvîntului.

Comunismul nu l-am dorit, căci nu-l înțeleg; iar dacă acesta va fi cea din urmă expresie a civilizației și a progresului, apoi primesc comunismul cu ochii închiși și fără cercetare. Aceste justificații nu le fac pentru dt. căci socotesc că mă cunoști în destul din reputație, dacă nu altfel. Le fac pentru o singură persoană dintre toți emigranții, căreia totdauna am făcut avansuri de prietești cu atît mai adevărat cu cît era și dezinteresat, căci poziția dumisale nu era atît de înaltă cum să socotească că-i fac vreo lingușire [9]. Am avut totdauna slăbiciuni unele nemeritate, altele întemeiate. Între aceste din urmă este și slăbiciunea ce am avut către această persoană de care e vorba. Poate dumneata vei fi avînd mîna mai fericită și vei izbuti a face să ne esplicăm o dată îndestul ca să fim bine înțeleși pentru totdauna. Voi, adică, să vorbesc de d. Ghica. În copilăria noastră, adică acuși vreo 15 ani, toate nebuniile copilărești le făceam.

Maior Voinescu II

(Orig.)
(B. A. R., *Mss. rom.* 878, f. 123–124)

IV

Către Ion Ghica

Paris 6 decemvrie 1849

Iancule,

Bălcesco negreșit că te-a înștiințat de cele urmate pînă acu între el și Tell; te-a înștiințat de lucrările ce s-au făcut.

Iată că ți s-a împlinit dorința de a vedea și o organizație între români. Ca cel mai bătrîn între ei am fost prezident al adunării la două seanse și mă grăbesc a-ți împărtăși copii după hotărîrile ce s-au luat [10].

Pe lîngă aceasta, Comitetul ales al căruia faci și tu parte, ne vrînd a proceda de la început cu circulare și porunci m-a rugat ca eu să dau, ca prezident al adunării, în cunoștința emigraților de acolo de la voi, atît jurnalul ce s-a încheiat cît și statutele și să fac și un apel la înțelepciunea și patriotismul d-lor spre a să pătrunde de necesitatea ce există ca Emigrația să nu fie neorganizată. Împreună cu Bălcesco am făcut alăturata aci adresă. N-am putut face mai bine, căci de mult nu mai sînt în stare a ține condeiul în mînă. Preocupat de grija că nu am nici o știre d-acasă de sînt trei luni, în lipsă de multe ori de o lumînare să ard seara, de două soldii ca să cumpăr tutun, închipuești în ce stare m-au găsiteră ca să compui la apeluri! Apoi, nici nu mai am credință în eficacitatea lor la oameni, dacă cele mai ferbinți rugăciuni ale mele

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

către cer nu au făcut de cît să rămîie sterile pînă acolo, încît să nu ai speranţa că mîine vei avea unde prînzi.

Comitetul compus astfel cum este, mi se pare că nu putea fi mai bine; aşadar siliţi-vă ca prin lucrarea voastră să reparaţi vremea perdută pînă aci.

Respectele mele soţiei tale, sărută pe copilul tău din parte-mi, căci eu nu sînt atît de norocit ca să poci săruta pe ai mei, nici pentru mine, nici pentru un bun prieten ca tine.

Hélas! Aşa mi-a fost totdeauna soarta să mă consum în dragoste, să petrec în depărtare de tot ce am iubit mai mult, să fiu ameninţat a-mi lăsa oasele în streinătate... poate şi de foame de nu numai de întristare[11].

Apropo, ieri am avuteră mîhnirea a îngropa pe una din surorile Cogălniceanului.

Adio al tău prieten
I. Voinescu

(Orig.)
(B. A. R., *Coresp. inv.* 84209)

Către Ion Ghica

Paris 16 fevruarie 1850

Iancule,

Sfatul tău e bun, căci e şi lesne de a sfătui; dar nu ştiu de ce niciodată nu ai vrut să mă înţelegi. Să viu la Constantinopol! Ei! Asta am dorit-o de mult, am dorit-o totdeauna, dar cu ce? Cu puţinele mijloace ce am avut de acasă închipuieşte-ţi în curs aproape de doi ani cu ce am trăit în Paris. Sînt dator aproape 2000 fr. Şi de aşi fi avut acu 500 fr. ca să fac voiajul tot nu m-aşi fi hotărît a pleca de aici en chevalier fără să-mi plătesc datoriile. Înainte de a primi scisoarea ta, eu m-am riscat a mai scrie lui Raşid-Paşa. De-mi va veni într-ajutor sînt mîntuit, de nu, je cours le risque d'être écroué à Clichy*. Nu am nici o para şi pentru acea te-am fost şi rugat într-o vreme ca să-mi vii într-ajutor. Aşi dori ca Raşid-Paşa să-mi înlesnească mijloacele de a veni în Constantinopol, căci mi-aşi aduce familia, mor de doru ei şi osebit aşi avea multe, multe de vorbit cu tine, căci prin scrisori vezi că nici nu ne putem înţelege, nici ai voit să fii în corespondenţie cu mine. E o fatalitate la care trebuie

* Înfrunt riscul de a fi întemniţat la Clichy.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

să mă supui. Eram bine cu Cyprien Robert[12], m-a rugat să-i dau articole pentru ţeara noastră, cînd am putut afla cîte ceva i-am dat, acu de cînd nu mai ştiu nimic, nu i-am mai trimis şi s-a cam supărat căci a rămas foile lui fără noutăţi în vreme ce o făgăduise într-un prospectus. Iată la ce m-a dus puţina bunăvoinţă a ta.

„La voix du peuple[13]" ne cere asemenea articoli, Girardin s-a arătat disposat a ne sluji. Am nădejdea să fac în zilele acestea cunoştinţa lui, îi sînt bine recomandat, dar mă opreşte neîncredinţarea ce am de a căpăta de la cineva nuvele. Ei toţi primesc a scrie pentru noi à la condition que nous leur donnions des nouvelles — en faveur de ces nouvelles nous pourrions intercaler dans le récit quelques reflexions aussi, quelques commentaires pourvu qu'ils ne soient pas trop longs. Voici pourquoi j'ai voulu que tu me fis part des nouvelles; mais bah!*

Est-ce que je suis digne d'entrer dans la sainte trinité!** Ştii pe cine înţeleg. Trinitatea în care aţi concentrat toată politica: adică tu, Golesco şi Balcesco. Nu te supăra de ma franchise***, nu sînt singur eu de părerea aceasta; apoi bine vezi că de vreme ce cei mai mulţi o cred aici pricina sînteţi voi, iar nu eu. Tu ştii că niciodată nu am avut nici ambiţie, nici curiozitate de vieille femme****. J'ai voulu tout bonnement servir, fut-ce même sous votre drapeau la cause. Şi je n'ai pas votre capacité la bonne volonté ne m'a jamais manqué*****[14].

Ai dorit totdauna să vezi o organizaţie a emigraţiei şi apoi nu te-ai înţeles şi cu mine. Acu nu mai voeşti organizaţie, nu ştiu pentru ce. Eu aşi avea multe să-ţi spui pentru şi foarte puţin contra. Facă cerul să poci veni la Constantinopol — poate ne vom înţelege măcar că nu mai doresc decît să trăiesc cu copilaşii miei, numai cu ei şi numai pentru ei.

Al tău amic

Voinescu

(Orig.)

(B. A. R., *Coresp. inv.* 84211)

---

* cu condiţia să le dăm nouăţi; prin intermediul acestor ştiri noi am putea intercala şi cîteva reflecţii, cîteva comentarii, cu condiţia să nu fie prea lungi. Iată de ce am dorit să-mi trimiţi veşti; dar, de!

** Sînt oare demn să pătrund în sfînta treime?

*** de sinceritatea mea.

**** femeie bătrînă.

***** Am vrut pur şi simplu să slujesc, fie şi sub steagul vostru, cauza. Dacă n-am capacitatea voastră, buna voinţă nu mi-a lipsit niciodată.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

VI

Către Ion Ghica

Paris, 16 martie 1850

Iancule,

D. Sefels de Soldenhoff[15] se plînge că sînt patru luni de cînd te-a rugat să-l ţii au-courant de toate noutăţile fie cît de puţin importante, atingătoare de Turcia şi de Principate. D. Soldenhoff are mulţi cunoscuţi între redactorii jurnalelor şi ar fi putut să ne slujească — dar n-ai voit să [i]ei în băgare de seamă rugăciunea d-lui.

Acu a comunicat Bălcescului ceva de important pentru ca să-ţi scrie şi m-a însărcinat ca şi eu să te îndemn a coopera la aceasta. E de neapărat a interesa jurnalele, a lumina opinia publică a Franciei şi Turciei.

Din nenorocire eu nu am nici talentul de a scri, nici stare, tu ai şi una şi alta. Aşa dar chibzueşte şi vezi ce este de făcut.

Te rog să afli ce a răspuns Raşid-Paşa la scrisoarea ce i-am trimes şi cît mai în grabă înştiinţează-mă.

Al tău frate
I. Voinescu

(Orig.)
(B.A.R., Coresp. inv. 84212)

VII

Către Ion Ghica

Paris 12 aprilie 1850

Iancule,

M-am gîndit mult de trebuie să-ţi mai răspund sau să las să moară între noi o corespondenţă ce seamănă mult cu un ofticos ce abia tîrîghieşte o viaţă ce-i scapă pe tot minutul. Dupe toată ghindirea am socotit că pentru adio să-ţi spui odată cea ce ţi-am spus totdeauna şi nu ai vrut să mă înţelegi. Tu începi de la interesele mele particulare şi isprăveşti cu cele generale, ca să urmez aceliaşi ordine să-ţi vorbesc şi eu tot aşa.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Mă sfătueşti prea bine. Sfatul tău e minunat, e bine resonat, dar de... are defectul de a nu se putea pune în lucrare. Să zicem că aşi putea să mă învoiesc cu creditorii — pentru învoire chiar tot ar trebui să poci dispune de jumătate suma de bani ce sînt dator. (Una la mînă). Ca să mă duc la Constantinopol să zic că cel puţin tot trebuiesc 200 fr. (călătorind ca un mizerabil). De unde să iau pe aceşti 200 fr? Apoi o dată ce am apucat să-i scriu lui R[aşid] Paşa cerîndu-i voia de a veni la Constantinopol, şi mijloacele de călătorie, nu poci fără incovenienţă a pleca pînă ce mai întîi nu va da acea voie. (Se făcură două la mînă).

Acu să vezi pentru ce zic că nu ai vrut să mă înţelegi. Ţi-am spus că de multe ori nu am o lumînare în casă — o soldie de tutun şi tu zici: scoală-te şi vino în Constantinopol, ca Christ lui Lazăr! Ţi-am zis să pui pe cineva să ceară un răspuns de la R. Paşa — vei fi cunoscînd şi tu negreşit pe cineva — care să poată să-i vorbească. Cerîndu-i un răspuns de am voia a veni în Constantinopol poate singur şi-ar aduce aminte că am cerut şi un adjutor şi ar face ceva. Tu îmi răspunzi părerile tale.

Zici că de un an şi jumătate nu ai lăsat să treacă un curier fără de a scri lui A. Golescu sau lui N. Bălcescu. Şi cu aceasta cel puţin eşti sincer. Îmi zici curat pe aceştia i-am socotit demni de a fi împărtăşiţi de novele. Voi, proştilor, mergeţi de le cerşiţi de la dînşii şi d-or vrea să vi le comunice, bine — de unde nu, pace bună. Uiţi un lucru numai de care ţi-am pomenit — uiţi că e mai bine de un an de cînd tocmai de A. Golesco îţi scriam că în ochii lui sîntem profani nevrednici de a cunoaşte cee ce el cunoaşte. Mai uiţi că Bălcesco joacă pe diplomatul cu mine. Mai uiţi că eu nu am pretins să fiu iniţiat în secretele voastre, ci numai să-mi trimiţi atîtea novele cîte ai fi socotit că pot şi trebuie puse prin jurnalele franceze.

Mă iartă că-ţi fac o întrebare. Un lucru nu-l pricep bine şi te rog să mă luminezi. Pe cîtă vreme am fost (dintr-o greşeală a Providenţiei) ministru, te adresai la mine [16]. Pentru ce atunci eram destoinic de comunicaţiile tale şi acu eu nu mai sînt destoinic nici de o bună dimineaţa. Ştiu bine că tu nu eşti vinovat dacă eu am fost ministru şi prin urmare comunicaţiile tale trebuia să intre şi în mîinile mele — prevăz răspunsul tău. Dar cu ce acu aşi fi mai vătămător planurilor voastre, cînd sînt un simplu emigrat, de cît atunci cînd eram ceva mai mult. Dar să lăsăm aceasta, căci nu e trebuinţă de mai mult — asta e treabă a inimei şi afecţiile se dobîndesc, dar nu se comandă.

Să reviu la organizarea emigraţiei. Ai dorit să o vezi organizată şi vezi neputinţa. Ştii de unde vine neputinţa. Toţi doriţi organizare, dar fiecare în parte se teme. Unul n-ar voi să aibă un comitet compus de cutare şi de cutare. Unul în altul nu are destulă încredere. Altul iar să socoteşte atît de ştiut, atît de profund, încît pe ceilalţi il les prend en pitié *. În numărul acestora e şi prietenul A. Golesco şi prietenul

* de ceilalţi îi e milă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

N. Bălcesco. De s-ar fi putut face un comitet cu putere nemărginită ca acel dinaintea revoluției, cu condiția ca acel comitet să fie compus de oamenii cei mai eminenți, ați fi fost cei dintîi care ați fi silit treaba. Dar cum să facem pe toți să creadă că oamenii cei mai eminenți sînt numai aceia pe care îi iubim noi ! Aici s-a făcut un început : am aleseră un comitet compus de : N. Bălcesco, I. Ghica, Roset, Bratiano și Maghiero. Pentru ce l-ați stricat tu și cu Bălcesco ? Tu ai declinat onoarea și Bălcesco spusese mai de nainte că de nu vei fi tu nici el nu poate primi [17]. Cum se chiamă asta în limba creștinească ? Mie mi se pare că se zice „loterie". Nu-l vreți comitetul de cinci, îl vreți de trei, bine, iată că am primit și așa. Ce vă mai trebuie — faceți acolo în Brussa alegerea, trimiteți voturile și vă încredințăm că aici nimeni nu va uita nici pe unul din cei mai capabili de a dirigia emigrația. M-ai înțeles acu ? Căci am ostenit scriind. O vorbă încă și am isprăvit. Sfîrșești scrisoarea ta prin următoarele cuvinte : „Sînt și eu un om de bonne volonté prêt à servir sous un drapeau quelconque pourvu que je puisse servir mon pays *. Și aceste le aplici și la mine.

Nu m-am îndoit de bună ta voință și destoinicie — dar pe mine rău m-ai prețuit, căci eu nu sînt nici om de bonne volonté și nici voi mai face nimic.

Eram să sfîrșesc, dar o să fac o indiscreție. Am văzut scrisoarea ta către Roset (poate că te-o supăra aceasta, căci poate n-ai fi vrut să știu eu atîtea lucruri mari) am văzut, zic, scrisoarea ta et je t'en fais mon compliment **. Un lucru numai ași dori să-mi spui în toată sinceritatea inimei tale. Făcînd să sune tare politica bazată pe suzeranitatea Porții, ca cînd ai voi să ne impuți, ca și Eliad, o tendință de ostilitate împotriva Porții, te înșeli, nimenea nu voește să dea un picior Porții ; dar cum să te sprijini pe dînsa ? Spune-mi cînd Poarta ne-a întins mîna ? Dat-a măcar un semn că ar voi să se înțeleagă cu Rumânii ? Apoi cum zici ca să ne înțelegem cu Poarta și cu Englitera ? Accept pe aceasta din urmă care poate că s-ar înțelege cînd ar avea cu cine. Poarta te are supt mînă de un an și jumătate — făcutu-ți-a vreo uvertură ? [18] (Vous pouvez me le communiquer sans crainte d'indiscretion' ***. Sîntem atîția rumâni aici. Pentru ce nu caută a dobîndi amnistia lor și să-i trimiță în țeară. Sau cel puțin pentru ce nu le înlesnește mijloacele de a se duce toți aproape de hotarele țărilor ca cu orice chip unii să intre în relații cu locuitorii din țeară, alții să le slujească de propagandiști pretutindeni împrotiva des sourdes menées de la Russie **** și să paralizeze influința rusească precît se va putea etc.

---

* cu bună voință, gata să slujesc sub un steag oarecare, cu condiția să-mi pot sluji patria.
** și te felicit.
*** Poți să-mi-o spui fără teamă de indiscreție.
**** uneltirilor surde ale Rusici.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Adieu, cher Jean, mon langage est parfois amer, mais, crois-moi, je ne t'en aime et ne t'en estime pas moins pour cela. Je veux seulement en finir avec les affaires, pour ne vous parler que le langage du cœur désormais*

Ton dévoué
Voinesco

(Orig.)
(B. A. R. *Coresp. inv.* 84213)

VIII

Către Ion Ghica

[f. d.]

Voici quatre livraisons sous nn 17—18, 43—44, 45—46, 47—48 de la *Paléographie Universelle*; ainsi que 4 volumes de l'*Art de vérifier les dates*, ouvrage en 43 volumes. Ce serait un service que vous me rendiez si vous parveniez à placer ces deux ouvrages. Mr. Golesco céderait sa Paléographie pour 150# et moi mon art de vérifier les dates pour 20#.

Vous enverriez une somme à Etienne Golesco et l'autre à moi. Pour moi je serais plus pressé que le premier, car j'ai un bien pressant besoin.

Envoyez-moi la caution pour Mr. Alexandresco et la lettre d'Iliade. Nous nous réunissons ce mardi; invitez aussi Mr. Alexandry.

Votre ami
V.

Adresa pe plic: Monsieur Jean D. Ghyka.

(Orig.)
(B.A.R., *Coresp. inv.* 84214)

Către Ion Ghica

[f.d.]

Iată patru fascicole cu numerele 17—18, 43—44, 45—46, 47—48, ale *Paleografiei Universale*, ca şi 4 volume despre *Arta de a verifica datele*, operă în 43 de volume.

---

* Adio, dragă Ion, limbajul meu este uneori amar, dar, crede-mă, nu te iubesc şi nu te stimez mai puţin din această cauză. Doresc numai să sfîrşiesc cu afacerile, pentru ca de acum înainte să nu-ţi mai vorbesc decît limbajul inimii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Mi-ai face un serviciu dacă ai reuşi să plasezi aceste două lucrări. Dl. Golescu cedează *Paleografia* sa pentru 150# iar eu *Arta* mea de a *verifica datele* pentru 20#.

Veţi trimite o sumă lui Ştefan Golescu şi alta mie. În ce mă priveşte, aş fi mai grăbit decît primul, căci am o foarte grabnică nevoie.

Trimite-mi garanţia pentru dl. Alecsandrescu şi scrisoarea lui Iliade. Noi ne întîlnim marţea aceasta, invitaţi-l şi pe dl. Alecsandri.

Prietenul tău

V.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Note

1 Zizika e numele de alint al soției lui I. Voinescu II, Alexandrina Voinescu, fiica lui Alexandru Crețulescu. Știm despre ea că a decedat la Paris, în 1874, și că a lăsat în urmă o fiică, Zoe Voinescu, născută în 1847, la București. Aceasta din urmă s-a căsătorit în 1867 cu Zacharie de Chalvet de Rochemontaix, amploiat la administrația liniilor telegrafice (Arh. Stat Buc., *St. civ., Consulatele, Paris*, 1876).

2 În ciuda serviciilor eminente pe care le-a adus cauzei revoluționare și culturii românești, poate că I. Voinescu II rămîne una dintre figurile nedreptățite ale pașoptismului, în orice caz una din cele mai puțin cunoscute. La 1848 trecea totuși printre fruntașii mișcării de redeșteptare națională, bucurîndu-se de autoritate în rîndurile colegilor de generație. Știm că l-a îndemnat pe Vasile Cîrlova să compună versuri românești, că Cezar Bolliac și Grigore Alecsandrescu i-au adresat epistole, acordîndu-i prețuirea unui confident public, că în casele lui au început să se adune, de prin toamna anului 1843, aderenții tineri și virstnici ai Societății literare, căreia îi va fi mai tîrziu și secretar, alături de N. Bălcescu. În timpul guvernului provizoriu de la 1848 a fost preferat ca Ministru al Treburilor din Afară altora, lui Bălcescu, I. Brătianu sau C. A. Rosetti, pe care posteritatea l-a suit cu toate astea mult mai sus. Dar chiar în 1854 sîntem surprinși a citi în succinta dar substanțiala trecere în revistă a literaturii naționale, întreprinsă de D. Bolintineanu în folositoarea sa carte, *Les Principautés Roumaines*, Paris, 1854, aprecierea că I. Voinescu II ar fi „la plume la plus élégante des Principautés" (p. 52). Ulterior însă, și mai ales după moartea sa prematură, survenită în exil, în 1855, numele lui I. Voinescu II a fost menționat tot mai rar, pînă cînd uitarea s-a făcut deplină. Vasile Alecsandri, care nu era doar un suflet generos, ci avea și cultul memoriei celor ce se jertfiseră pentru țară, a încercat să dea vălul la o parte, în 1881, trimițînd *Portofoliului român* al lui Bonifaciu Florescu o serie de hîrtii ale dispărutului — corespondență și articole — care au fost publicate fără a stîrni vreun ecou apreciabil. Considerăm că documentele referitoare la I. Voinescu II, publicate în volumul de față, în afară de interesul lor intrinsec, inițiază o acțiune de reconsiderare a acestui mare patriot și sincer democrat, cu care soarta a fost inclementă iar posteritatea ingrată.

Deși unele izvoare contemporane îi plasează nașterea în 1816, pare probabil că I. Voinescu II a văzut lumina zilei în anul 1812, așa cum arată *Formularul dd. stabi și oberofițeri ai polcului nr. 2 pă anul 1839* (Arh. Stat. Buc., *Stabul oștirii*, dosar 1/1839, f. 125, 126)*. Data aceasta concordă cu semnalarea că în 1830 ar fi fost aghiotant de secție în „miliția pămîntească" (*Curierul românesc*, 1830, nr. 24). La 1831 a fost înaintat căpitan iar în 1836 maior. Între timp, după cum ne relatează Ghica, ar fi activat în subordinea lui Ion Cîmpineanu, pe cînd acesta era șeful unui batalion cu garnizoana în Ploiești, ceea ce înseamnă că a fost introdus în ideile de liberalism și naționalitate care animau pe opozanții lui Alexandru Ghica, grupați în jurul său. O informație din 1831 precizează că Voinescu II aparținea „celui de al III-lea clas social" și că știa „franțuzește, roșește, geografie, teologie, istorie, aritmetică și istorie naturală". Din toate aceste cunoștințe, cele de „roșește" sînt mai puțin curente înăuntrul generației pașoptiste. Explicația ar fi că Voinescu II își făcuse studiile la Odesa.

Adjutant domnesc în 1840, el abandonează cariera militară în 1843, intrînd în magistratură, unde devine procuror al curții de revizie. Ia parte la activitatea *Asociației literare*, nesimțindu-se stingherit de mai vechile-i convingeri „filarmoniste". E secretar în 1845, împreună

* Informație comunicată de Paul Cernovodeanu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

cu N. Bălcescu, și ca atare în conducerea *Asociației*, alături de I. Văcărescu, Ștefan Golescu, Gr. Alecsandrescu, C. G. Filipescu, semnatari cu toții, în 1847, ai unei înștiințări autocritice despre activitatea depusă (*Albina românească*, 1847, nr. 15, din 20 februarie). În același an, 1847, Voinescu propune comitetului *Asociației* să lucreze o *Istorie universală* în 4 tomuri, de 20—25 coale fiecare, obligîndu-se a o desăvîrși în doi ani. Propunerea e firește acceptată, se decide și onorariul însă cartea nu va fi scrisă niciodată. Izbucnirea revoluției de la 1848 avea să spulbere acest proiect.

Numit ministru al Treburilor din Afară în cea de-a doua formație a guvernului provizoriu, instalată la 14 iunie, Voinescu II se cheltuiește fără a se precupeți, încercînd cu tact, într-o situație din cele mai delicate, să obțină recunoașterea pe cale diplomatică a puterii revoluționare. În aceeași zi, el scrie ministrului Afacerilor Străine al Sublimei Porți :„ . . . le peuple valaque, usant du droit qui lui est dévolu depuis des siècles, de se donner des lois, vient de décréter par une révolution pacifique et pleine de dignité, accomplie le 11/23 du courant, en moins de trois heures, une constitution qui appelle tous les enfants de la patrie à l'exercice des droits civiques et politiques" (*Anul 1848 în Principatele Române*, I, p. 595). În 15 iunie, la solemnitatea sfințirii steagurilor pe cîmpia Filaretului, Voinescu II ține o cuvîntare înflăcărată, identificînd principiile revoluționare cu învățăturile evangheliei lui Lamennais. „Fraților — perorează el — veniți să jurăm că vom împlini cîte ne sînt astăzi făgăduite și că le vom păzi, și vom apăra Constituția și țara cu sacrificiul vieții noastre". (*Idem*, p. 591). La 25 iunie e trimis la Constantinopol, dar nu ajunge decît la Galați, de unde e rechemat, căci evenimentele se precipitau iar prezența sa în capitală era judecată necesară. Lui Suleiman Pașa, intrat în fruntea unei armate turcești în țară, prin Giurgiu, — care refuzase să-l primească în audiență oficială, încins cu eșarfa tricoloră, îi scrie demn : „Ces couleurs ont été de tout temps, avant et après la reconnaissance de la Sublime Porte comme puissance suzeraine, les couleurs distinctives de la Valachie ; nos aïeux les portaient sur leur pavillon et sur leurs étendards. Loin donc qu'elles soient un emprunt ou une imitation du présent, ni une menace dans l'avenir, V. E. ne saurait y voir autre chose que l'intention légale, manifestée hautement par le pays, de reconstruire le passé sur les anciennes bases" (*Idem*, II, p. 539). Față de hotărîrea Porții de a impune o Locotenență domnească, în locul guvernului provizoriu, protestează cu un condei incisiv. Avea talentul de a pune degetul exact pe rană și de a nu scăpa nici o nuanță. „En attendant et quel que soit l'esprit de modération dont le gouvernement élu de la Valachie ait preuve depuis la révolution du 11 juin et dont il espère ne devoir pas être obligé de se départir, il me charge de protester en son nom et au nom de la nation toute entière contre le fond aussi bien que contre la forme de cette note ; comme contraire à la fois à l'ésprit et à la lettre des traités ainsi qu'aux anciennes capitulations, attentatoire aux droits du pays qu'elle place sous le coup d'une invasion ; mensongère en ce qu'elle omet ou dénature les faits et transforme en émeute une révolution sortie toute entière des entrailles mêmes de la nation ; contradictoire en ce que, fondée uniquement sur les dispositions du Réglement Organique, elle viole ces mêmes dispositions en appelant la formation d'une Lieutenance de la Principauté, enfin comme écrite au mépris de toutes les convenances qui doivent régner même de suzerain à vassal . . ." (*Idem*, II, p. 710).

După înfrîngerea revoluției, Voinescu II se numără printre fruntașii depuși la Cotroceni, apoi transportați de turci în susul Dunării pe cele două ghimii antideluviene, care „în marina europenească mă îndoiesc că ar fi putut găsi vreun nume". Descrierea acestui straniu voiaj, presărată cu citate din Lamennais, Micklewicz dar și din Ludovic Bonaparte, redijată la insis-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

tenţele lui I. Brătianu, va apărea postum în *Românul* (nr. 330—334, din 1861). E o relatare bine scrisă, împletind patetismul cu umorul, într-un stil de o măsură şi o justeţe a tonului care relevă certe aptitudini.

În timpul exilului, Voinescu II declină din toate punctele de vedere : materialmente, ajunge să trăiască în indigenţă ; sănătatea, din ce în ce mai precară, îl lasă cu totul prin 1854—1855 ; în cadrul emigraţiei rămîne cu încetul izolat şi în vădită pierdere de viteză din cauza încercării de a arbitra între diferitele tabere, ceea ce-l face suspect tuturora. Continuă însă să se agite fără preget pentru cauză şi s-o servească. O face chiar mai eficient decît atîţia dintre compatrioţii iubitori de paradă, care obosesc repede cînd e vorba de treabă efectivă. El are meritul de a traduce în franţuzeşte două opere de seamă ale literaturii naţionale : nuvela *Alexandru Lăpuşneanu* a lui Negruzzi, publicată în *Revue de l'Orient et des colonies* (1853, p. 316 şi 1854, p. 12) dar mai ales *Doinele* lui Alecsandri, care apar în volum în 1853 cu o precuvîntare a traducătorului. Despre această prefaţă, destinată a-l recomanda pe poetul moldovean publicului străin, un recenzent francez declară că e scrisă „avec infiniment de délicatesse et de goût" şi adaugă „On ne saurait mieux dire et mieux penser, montrer à la fois plus de savoir et plus de modestie : le travail de M. Voinescu fait apprécier l'homme de talent, mais surtout il fait estimer et aimer l'homme de coeur, le bon citoyen" (*Idem*, 1854, p. 384). Tot Voinescu lucrează un mic articol despre tradiţiile nunţii la români, trimiţîndu-l lui Michelet, probabil în perioada în care marele istoric francez se documenta în vederea compunerii „legendei" d-nei Rosetti (Paul Cornea, *Un manuscris francez al Cîntării României, op. cit.*, p. 65—67). În fine, îi datorăm un necrolog al lui N. Bălcescu, de fapt prima biografie a scriitorului, smulsă parcă din preaplinul durerii, străbătută de o căldură pioasă faţă de memoria ilustrului dispărut.

I. Voinescu II s-a stins printre străini, la 1855, aşa cum prevăzuse încă din 1849, într-o scrisoare adresată lui Ion Ghica (reprodusă de noi la p. 350—351. Înmormîntarea a avut loc în 13 decembrie, la Paris, fiind de faţă printre alţii : Manin, de Montouchy, marele istoric Henri Martin, poetul Antony Deschamps, Elias Regnault, etc. Au vorbit C.A. Rosetti şi Ubicini. Peste cîţiva ani Alex. I. Cuza va hotărî la propunerea lui V. Alecsandri printr-un decret din 12 octombrie 1859 „ca cenuşele lui N. Bălcescu şi I. Voinescu, morţi amîndoi în amarul exilului, unul la Palermo şi celălalt la Paris, să fie aduse în sînul ţării româneşti". A fost dat însă ca cei doi patrioţi şi revoluţionari, uniţi în nefericirea vieţii, să fie uniţi şi în neşansa morţii : pioasa hotărîre a lui Cuza n-a putut fi niciodată îndeplinită.

3 I. Voinescu II face aluzie probabil la nuvela sa istorică *Popa Stoica Farcaş — Suvenir istoric*, publicată în *Albina românească*, nr. 87 din 4 noiembrie, 89 din 11 noiembrie şi 90 din 15 noiembrie 1845. V. şi nota 6.

4 E vorba de publicaţia bilingvă a lui Asachi, *Le Glaneur moldo-valaque, Spicuitorul moldo-român*, Jurnal ştiinţific, literar şi industrial, rediguit de o soţietate de literaţi, Iaşi, în Institutul Albinei, 1841. Cele 4 numere apărute acoperă anul 1841, cu periodicitatea de un număr pe trimestru. „Conversations — Lexicon"-ul e desigur dicţionarul cunoscut sub numele : *Lecsion de conversaţie prelucrat şi publicat de o societate literară supt direcţia Agăi G. Asachi*, Iaşi, 1842. E de reţinut faptul că Asachi apelase la colaborarea muntenilor.

5 Din scrisoarea lui I. Voinescu II rezultă că înainte de plecarea lui Ion Ghica la Iaşi, deci înainte de noiembrie — decembrie 1841, se proiecta la Bucureşti un jurnal al tinerilor. Acest jurnal, despre care Ghica îl informase că va fi realizat la Iaşi de el, Alecsandri şi Kogălniceanu

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

nu e altul decît *Propăşirea*. Dar traducerea în fapt a proiectului avea să întîrzie încă un an şi mai bine din cauza greutăţilor care nu i-au cruţat de loc pe redactori, fie că era vorba de încuviinţarea autorităţilor, fie că era vorba de punerea la punct a condiţiilor materiale : finanţarea tiparului, hîrtia, procurarea colaborărilor etc. Reiese în orice caz că dorinţa de a scoate o revistă care să militeze în spiritul idealurilor proclamate la *Dacia literară* era resimţită cu intensitate de o parte şi de alta a Milcovului şi că personalitatea lui Ion Ghica a jucat rolul unui agent stimulator.

6 Nu ştim dacă dorinţa lui I. Voinescu II a fost îndeplinită şi nuvela sa istorică *Popa Stoica Farcaş* i-a fost înapoiată pentru îndreptări. Lucrul este posibil deoarece bucata n-a apărut în *Propăşirea*, ci, după cum am arătat mai sus (nota 3), în *Albina românească*, din 1845.

De remarcat este că ieşirea *Propăşirii* îi pare lui Voinescu iminentă, el preocupîndu-se nu numai de aranjarea colaborărilor, ci şi de procurarea de subscriitori. Este evident că acest optimism filtra de la Iaşi, unde se sconta probabil încă prin *septembrie — octombrie 1842* că sînt întrunite condiţiile pentru apariţia imediată a mult rîvnitei reviste.

7. Voinescu II se referă la frămîntările politice legate de alegerea unui nou domnitor în locul lui Alexandru Ghica, depus la 14/26 octombrie 1842. Căimăcămia de trei, care-i luase locul, pentru a gira provizoriu afacerile şi a organiza alegerea, compusă din prezidentul înaltului divan, Jordache Filipescu şi miniştrii Teodor Văcărescu şi Mihail Cornescu, a dat îndată instrucţiuni privind întocmirea listelor de alegători şi eligibili. Conform Regulamentului Organic, candidatul la domnie trebuia să facă parte dintre boierii de clasa întîi, cu o vechime de cel puţin trei generaţii de nobleţe, să aibă 40 ani împliniţi şi să fie de naţionalitate română. O serie de boieri mari, printre care colonelul Ioan Odobescu (tatăl scriitorului) şi N. Golescu, au fost înlăturaţi din lista eligibililor, ca neîndeplinind toate condiţiile cerute. Numărul candidaţilor a rămas totuşi ridicat : nu mai puţin de 37 persoane. Obştească Adunare Extraordinară, care trebuia să procedeze la alegere, se compunea din 50 boieri mari, 73 boieri de rangul al doilea, 36 de rangul al treilea, delegaţi de judeţe şi 27 reprezentanţi ai oraşelor, care, împreună cu cei 3 episcopi şi mitropolitul, totalizau 190 de deputaţi, dintre care 159 aparţineau bolerimii. Alegerea a avut loc în ziua de 20 decembrie 1842. Dintre cei 37 eligibili, 16 şi-au retras candidatura, cei mai mulţi pentru că socoteau de datoria fiecăruia „a lăsa de o parte orice interes şi patimă particulară, a intra în sineşi şi a cugeta numai cele pentru binele şi fericirea obştei jărtfindu-se „pe altarul patriei" în favoarea celor „mai destoinici" (Conf. I. C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul organic 1834 — 1848*, Bucureşti, 1915, p. 274). Cele mai multe voturi — 131 — le-a avut Gh. Bibescu, proclamat ca atare domn. Dintre candidaţi a întrunit 21 voturi şi poetul Iancu Văcărescu.

8 Spre sfîrşitul lui iulie 1848, Suleiman Paşa, trimisul Porţii, impune înlocuirea guvernului provizoriu cu o locotenenţă domnească formată din 3 persoane. Sînt aleşi într-o mare adunare populară din cîmpia Filaretului N. Golescu, I. Heliade şi Chr. Tell, pe care apoi Suleiman îi confirmă, ceea ce atrage recunoaşterea noii conduceri a statului de către reprezentanţii marilor puteri : Anglia, prin consulul Colquhun, la 4 august ; Franţa, prin consulul Hory, la 6 august. Locotenenţa numeşte la 3 august o deputăţie formată din Ştefan Golescu, Nicolae Bălcescu, Gr. Grădişteanu, D. Brătianu, Vasiliadi şi J. A. Ubicini, secretar, însărcinată să plece la Constantinopol spre a supune sultanului spre aprobare proiectul noii constituţii, însă cu modificările asupra cărora se convenise cu Suleiman. Aceste modificări erau mult mai importante decît lăsa

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

să se înțeleagă I. Voinescu II în scrisoarea sa. Se prevedea anume revizuirea articolului despre alegerea domnului pe 5 ani, în sensul că domnul se alege pe viață ; la fel se aduceau restricții dreptului electoral acordat tuturor cetățenilor și principiului libertății presei, se înlocuia garda națională printr-o miliție comunală, alcătuită din proprietari, comercianți și meseriași și se amîna „sine die" dezbaterea problemei mînăstirilor închinate. Cu toate concesiile făcute, deputațiunea română nu s-a bucurat la Constantinopol de succes. Ea a trebuit să se întoarcă în patrie fără măcar să fi fost primită oficial, deși atît marele vizir Reșid Pașa, cît și ministrul de externe, Ali Pașa, îi asiguraseră în mod confidențial pe români de toată înțelegerea. Înăsprirea atitudinii otomane era determinată de presiunile ambasadorului țarist, Titov, care ceruse ca în Principate să se restabilească prin forța armelor ordinea legală, în conformitate cu Regulamentul Organic, iar Suleiman Pașa să fie revocat, întrucît acceptase să discute cu revoluționarii. Cum Poarta aflase prin tatonările făcute la Aupick și Canning, respectiv, ambasadorii Franței și Angliei, că cele două puteri apusene nu sînt decise s-o sprijine, ea trebui să cedeze injoncțiunilor țariste. În felul acesta fu pecetluită soarta revoluției. Analiza optimistă a situației făcută de Voinescu II în scrisoarea pe care o reproducem, va fi, așadar, complet infirmată de desfășurarea evenimentelor.

Notăm că I. Voinescu II a mai publicat în timpul revoluției o scrisoare deschisă în *Gazeta de Transilvania*, nr. 96, din 8 VII 1848, rectificînd cîteva știri calomnioase apărute în ziarul brașovean cu privire la activitatea guvernului provizoriu.

9 Emigrantul la care se referă I. Voinescu II e probabil Dimitrie Ghica, fiul fostului domnitor Grigore Ghica, prieten al cîtorva dintre fruntașii revoluției, printre care C. A. Rosetti, Cîteva zile după evenimentele de la 11 iunie, D. Ghica se retrăsese la moșia sa din Cornești, pentru ca, la 23 iunie, să se instaleze la Brașov. Provocat printr-o notă din 15 iulie a *Pruncului român*, care-l rechema alături de luptătorii regenerării naționale, ale căror aspirații le împărtășise, D. Ghica răspunde în coloanele aceluiași ziar, explicînd că dorește efectuarea de reforme și stîrpirea abuzurilor însă pe cale pașnică. „Pe totdeauna am lepădat departe orice idee de a ridica gloatele poporului, orice încercare de a întrebuința forța brutală, fiind acestea mijloace revoluționare, și am cerut întotdeauna paza celei mai stricte legalități, ca nu cumva, pășind peste acest cearcăn, să dăm peste năvăliri de armii străine sau să cădem în război civil cu înfricoșatul lui cortegiu" (*Pruncul român*, nr. 27, 14 august 1848). E interesant că în argumentarea lui D. Ghica dăm peste un „junimism" avant la lettre : „Așa eu ceream pentru țară așezăminte potrivite cu istoria ei, cu obiceiurile ei, după gradul de civilizație în care a ajuns ; mă mulțumeam să văd înființate reforme politice și administrative cari ar fi putut să ne conducă cu pas tare, dar măsurat, pe calea progresului ; din contră, dumneata și amicii dumitale, într-o mișcare nemărginită, cu o singură săritură ați trecut peste un interval de mai mulți secoli, fără să luați în băgare de seamă că ați prăvălit țara către o prăpastie, unde nu găsesc decît dezordine și mizerie" (*idem*).

10 Chestiunea unificării emigrației române a preocupat intens pe toți foștii revoluționari de la 1848, dar s-a dovedit insolubilă, datorită resentimentelor personale și unor flagrante deosebiri de opinie, în ciuda eforturilor făcute, atît la Paris, cît și la Brussa — cele două orașe în care se concentraseră cei mai mulți și cei mai influenți dintre românii exilați.

„Organizația" la care se referă I. Voinescu II a fost înființată în decembrie 1849, sub numele de „Asociația română". Într-o primă adunare, convocată la 28 noiembrie 1849, s-a ales un comitet de conducere, alcătuit din : Ion Ghica, Gh. Magheru, N. Bălcescu, D. Brătianu și C. A.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Rosetti. Procesul verbal, iscălit de 13 persoane, poartă şi semnătura lui N. Bălcescu (N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 537). Cea de a doua adunare, întrunită la 2 decembrie 1849, a adoptat statutele, care prevedeau în art. I că „scopul asociaţiei este de a pregăti României un viitor fericit" şi indicau, cu lux de amănunte, modalitatea funcţionării comitetului şi raporturile dintre conducere şi membri (Copia statutelor la Ion Ghica, *Amintiri din pribegie*, comentate de Olimpiu Boiteş, vol. III, Scrisul românesc, Craiova, p. 161—164). Din scrisoarea publicată de noi rezultă că adresa de însoţire a statutelor (reprodusă şi ea de Ion Ghica, *op. cit*, p. 159—161) e o operă comună a lui N. Bălcescu şi I. Voinescu II, lucru nerelevat pînă acum în istoriografia noastră.

11 E semnificativă deosebirea de apreciere dintre I. Voinescu II şi N. Bălcescu în privinţa reprezentativităţii comitetului ales. I. Voinescu spune: „Comitetul compus astfel cum este, mi se pare că nu putea fi mai bine". În schimb Bălcescu îi scria lui Ghica: „Prin actele ce îţi va trimite Voinescu, vei vedea ce am putut face aici. Nu e tocmai bine, dar încai să ne scăpăm de locotenenţi, să ne organizăm într-un chip şi apoi lesne vom perfecţiona organizaţia" (N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 234).

12 Cyprien Robert, om de litere francez, născut în 1807, colaborator şi redactor la *Revue de deux mondes* (începînd din 1842), titular al catedrei de limbi şi literaturi slave la Collège de France (1845—1857), însufleţit sprijinitor al cauzei eliberării Poloniei. Printre scrierile sale se numără *Essai d'une philosophie de l'art* (1836), *Les Slaves de Turquie* (1844, 2 vol.), *Les deux panslavismes* (1847), *Le monde slave, son passé, son état présent et son avenir* (1851, 2 vol.).

13 *La voix du peuple*, ziar apărut între 1 octombrie 1849—14 mai 1850, sub conducerea lui P. J. Proudhon, expresie a stîngii radicale franceze. Pleda cauza solidarităţii naţiunilor asuprite şi critica neintervenţia Franţei în desfăşurarea mişcării revoluţionare europene. Chestiunea orientală era adesea dezbătută în coloanele ziarului şi ca un leit-motiv apărea expresia „mais la Roumanie est perdue" (Olimpiu Boitoş, *Raporturile românilor cu Ledru-Rollin şi radicalii francezi în epoca revoluţiei de la 1848*, Bucureşti, 1940, p. 38—39).

14 E interesant de raportat acest pasaj la caracterizarea pe care Bălcescu i-o face lui I. Voinescu II într-o scrisoare către Al. G. Golescu, din 5 aprilie 1849: „Despre Voinescu crez că are în inimă un *bon fond*, că este primitor de simtimente generoase, dar pe lîngă un naturel pasionat, un defect mare încă îl strică: acesta este că e invidios, şi foarte mult. D-aci ese toate greşalele lui" (*Op. cit.*, p. 150). Iată şi alte două opinii, extrase din scrisori către Ion Ghica: „Eu cred că ar fi fost bine ca tu să mai vii încoa şi acolo să te remplaseze Voinescu... Voinescu e cam leneş, dar nu ştiu pe cine altu am putea numi" (23 februarie 1850; *idem*, p. 274). Şi: „De mai multă vreme am băgat de seamă, că o seamă de oameni, cum Russet, Ionescu, Voinescu şi alţii se cam ofuscă de mine, temîndu-se de popularitatea mea" (26 noiembrie 1850, *idem*, p. 346).

15 Sefels de Soltenhoff era secretarul ambasadei otomane la Paris. Simpatizîndu-i pe români, el a facilitat corespondenţa dintre Ghica şi Bălcescu, permiţîndu-le să uzeze uneori de valiza diplomatică. Se pare că sprijinea şi acţiunea propagandistică a emigraţiei. În 16 martie 1850, Bălcescu îi scria lui Ghica despre Sefels: „Acesta îmi dă zor ca să ajutăm şi noi publicaţiile presei" (*Ibidem*, p. 287).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

16 În calitate de ministru al Treburilor din Afară al Guvernului provizoriu şi mai tîrziu al Locotenenţei, I. Voinescu a avut în adevăr relaţii directe cu Ion Ghica, agentul revoluţionarilor la Constantinopol. Voinescu îl ţinea la curent pe acesta din urmă cu desfăşurarea evenimentelor. La rîndu-i, Ghica trimitea lungi rapoarte informative, ale căror ciorne se găsesc în *Arhiva Ghica* de la Academie. Se pare că turcii au interceptat această corespondenţă diplomatică, punînd mîna pe cîteva materiale. „Am scris lui Voinescu cinci rapoarte — declara Ghica la 19 iulie 1848 — şi nu am nici o ştire de primirea lor" (*Anul 1848* ..., II, p. 716). De remarcat e tonul neutral al scrisorilor păstrate şi restrîngerea exclusivă la chestiunile politice. Lipseşte orice aluzie personală, orice încercare de a încălzi atmosfera. E clar că ambii epistolieri se simţeau în serviciu comandat, ştiind că scrisorile sînt destinate a circula şi ca atare că trebuie să se exprime circumspect, limitîndu-se la comunicări strict oficiale.

17 I. Voinescu II se referă la comitetul ales în ziua de 28 noiembrie 1849 din care făceau parte N. Bălcescu, I. Ghica, C. A. Rosetti, I. Brătianu şi Gh. Magheru (V. nota 10). Comitetul fusese în adevăr „stricat" de Ghica şi Bălcescu, aşa cum afirmă Voinescu. Motivul e că cei doi prieteni socoteau inoportună în momentul politic respectiv constituirea unei organizaţii cu „forme democratice", ale cărei lucrări să poată fi spionate şi utilizate de duşmanii cauzei. „Simţeam şi simţ trebuinţa unei organizaţii — scria Bălcescu, la 7 decembrie 1849 — care să ne dea o poziţie nu atît către străini, cît către români, ca să putem avea oarecare înaţie în părţile române. Dar eram de opinie d-a forma o soţietate secretă" (N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 235). După consultări cu Ghica, el se retrage, sub un pretext care putea fi evident răstălmăcit, şi pe care, cum se vede din textul publicat de noi, Voinescu nu-l consideră în orice caz serios : „De aceea eu am declarat lui Rosset şi D. Brătianu că tu, neprimind a fi în comitet, eu, după legăturile ce am cu tine, nu poci sta. Aceasta am scris-o şi lui Magheru, arătînd la toţi cuvinte temeinice, pe care te razămi tu a nu primi. Apoi retragerea mea aduce desfiinţarea a tot ce s-a făcut aci" (15 decembrie 1849; *idem*, p. 247),

18 Despre politica filoturcească preconizată de Ion Ghica, vezi supra, p. 162.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

INDICE DE PERSOANE*

A

Aaron, Florian, 155, 172, 183, 185, *216*, 322

Adrian, cardinal şi papă, 240, *270*

Albano (Albani), François, pictor 84

Albescu, Elena, iubita pictorului N. Nicoleanu 279

Alecsandrescu, Angelina (căsătorită Mehedinţeanu) 18, 19, 25, 26, *29*

Alecsandrescu, Grigore M 5; reguli de transcriere 7; 14, 26, *28*, *29*, *31*, 161, 162, *203*, 345, 346, 347, 348, 356, 357, *359*; membru în Comitetul teatral 16, 17, 21, 22, 27; act de cununie 17; act dotal al fiicei 18, 19; boala şi punerea sub interdicţie 23, 24, 25; recompensa naţională 24; bursa Angelinei 25; conflictul cu N. Creţulescu 24, *30*; act de deces 19

Alecsandrescu, Ion M., fratele lui Grigore Alecsandrescu, 23, 24, 25

Alecsandrescu, Luxandra Gr. (Raluca Stamatin), soţia poetului 25, *28*, *29*

Alecsandrescu, Michael (Mihai), tatăl poetului 17

Alecsandri, Iancu *124*; agent diplomatic 132

Alecsandri, Vasile, *52*, 110, 116, *124*, *127*, *129*, *135*, *136*, 161, *163*, *164*, *165*, *169*, *203*, *228*, *235*, *329*, *340*, 347, 348, 356, 357, 358, *360*.

Alecsandri, doamna (probabil soţia lui Iancu Alecsandri) 114

Alessandrescu, G., actorul, 222, 276

Alexandru, preot, 87

Alexandru, Sever, împărat roman, 253, *270*

Alexi, negustor din Iaşi pe la 1840, 241

Alexianu, Hellad, G., bancher bucureştean în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, 35, 40, 43, 44, 45, 46, *91*.

Alfieri, Vittorio, *207*

Alfons X, rege al Spaniei, 239, *269*

Ali paşa, 111, 112, 362

Aliesăndrescu, Frosa, actriţă, 222

Aloisi, Frederic, capelmaistru din Braşov la 1848, 71

Aman, Teodor, scrisori de la C. Bolliac 75; date biografice *84*

Ambrozie, preotul, (popa Tun) *199*

Amécourt, Pontou d', numismat francez, *88*

Amiras, Alexandru, 336, 338, *341*, *342*

Amyot, Jacques, *269*,

---

* Au fost indexate numele de persoane menţionate în cadrul documentelor, rezumatelor şi notelor. Pentru principalii scriitori şi, în genere, acolo unde materialul concret a permis-o, s-au dat şi sumare analitice. Persoanele mai puţin cunoscute au fost identificate succint, avîndu-se îndeosebi în vedere ocupaţia (sau funcţia) sub care apar în cuprinsul volumului. Cifrele în caractere drepte trimit la pagini din corpul documentelor şi rezumatelor; cifrele cursive trimit la note.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Anacreon, 100, 102, 298
Anaghiru, 276
Ananescu, Constantin, fiul lui Dimitrie Ananescu, 50
Ananescu, Florica, fiica lui Dimitrie Ananescu, 50
Ananescu, Dimitrie 47, *51*, scrisori de la C. Aristia, 35, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46; biografia *50*
Ananescu, Demetru, medic, fiul lui Dimitrie Ananescu, *50*
Andronescu, Nicolae, ofiţer al stării civile, 194
Andronic, Alexandru, redactor la *Curierul român* (1859), *212*, *216*, *217*
Anineanu, Marta 164
Apolon, 39
Apostol, 290
Aricescu, C. D., *205*, *217*, *229*
Ariosto, Ludovico, 186, *211*
Aristia, Alexandrina (Luxiţa, n. Mărgăritescu), soţia lui C. Aristia, 36, 40, 47, *50*
Aristia, Aristeea, fiica lui C. Aristia 35, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 46, 47; date biografice *50*
Aristia, Constantin, reguli de transcriere, 8, 9, 34, 53, 330; scrisori către fiica sa, Aristeea şi ginerele său D. Ananescu 35, 37, 38, 39, 41, 43, 44, 45, 46, 47; personalitatea *50*; profesor 48; traducător 49; decorat 49; act de deces 47
Arghiropulo, Grigore, 21
Aristotel 176
Aron vodă 333, 334, 335
Asachi, Elena (n. Tayber), soţia lui Gh. Asachi; date biografice *60*, 66; pensie 59
Asachi, Gheorghe, reguli de transcriere 8, 56, 59, 60, 63, 64, 65, *66*, 345, 346, *360*; scrisori către Gh. Bariţiu 57; către domnitorul Carol I 58
Asachi-Quinet, Hermiona (n. Glicheria Melirato), fiica vitregă a lui Gh. Asachi, 60, 62, *66*; scrisoare către C. A. Rosetti 63, 64
Asan, Ioniţă, 158, 159
Atanasovici, medic, 30
Augier, E., *329*
Augustus, Octavian, 240, *269*
Auplck, Jaques, ambasador al Franţei la Constantinopol, 362
Aureliu (Marc Aureliu Olip Nemezianul), autorul unui poem cinegetic latin, 240, *269*
Averchie, preot, 170

B

Babeş, Vincenţiu, *329*
Babuneu, Toader 284
Bacaloglu, Emanoil, fizician, profesor la Facultatea de ştiinţe din Bucureşti, 40, 41
Bally, Davicion Abraham, bancher bucureştean, date biografice *326*, 299
Bally, Solomon, *91*
Balomir, 275
Baiş, Panait, *37*, *52*
Balusar, C., notar, 17
Balzac, Honoré de, 131
Banville, Théodore de, 134; aprecieri despre D. Bolintineanu, *135*
Barac, Ioan, *293*
Barac, Iosif, fiul lui Ioan Barac, relaţii cu Anton Pann, *293*; 283, 289
Baraseh, Iuliu, 51
Barbier, Auguste, *134*
Barbu, G., *81*, *52*
Barbu, Lăutaru, *127*
Bariţiu, G., reguli de transcriere 9; 57, *60*, 68, 70, *204*, *206*, *210*, *211*, *212*, *329*, 349; scrisoare către I. Heliade Rădulescu 69; atitudinea faţă de revoluţia munteană de la 1848, 71; comentariu despre *Apelul pentru librărie naţională* de I. Heliade Rădulescu *211*; membru al Academiei Române *329*
Barthélemy, Jean Jacques, abate, *177*
Basarab, Constantin, *90*
Basarabescu, T., corespondent al lui I. Heliade Rădulescu, *212*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Baudry, Ambroise Alfred, arheolog francez, 80, *90*

Bălleanu, G., poet, *201*

Bălăceanu, Ianeu (Ion), 77, *86*, 114, 337

Dălăcescu, 181

Bălcescu, Nicolae, *71*, *84*, *86*, 116, 136, 161, *162*, *326*, 333, 334, *340*, 352, 353, 354, 355, *358*, *362*, *363*, *364*, atitudinea față de politica turcofilă a lui I. Ghica 163; coautor al statutelor *Asociației române*, 350, *360*, *361*; atitudinea față de I. Voinescu II, *361*

Bărbătescu Safta, sora poetului Gr. Alecsandrescu *29*

Beaumarchais, Pierre-Augustin Caron de, *127*

Becher-Stowe, Henriette, 156, *164*

Beldiman, Ioan, 177

Baldiman, Iorgu, 159

Beleraphon, Costi, *136*

Belu, Ștefan, 78

Bengescu, George, bibliograf și diplomat, *340*

Bengescu, creditor al lui C. A. Rosetti, 299, 317.

Bengescu, Grigore, autor dramatic, director general al teatrelor, 48, 103, 188, 189, *204*, *205*, *329*: date biografice *128*

Berindei, Dimitrie 152

Berindei, Dan, *87*, *121*

Berlescu (familia) *29*

Berlescu, Costache, unchiul Mariei Berlescu, *29*

Berlescu, Maria, prietena lui Gr. M. Alecsandrescu, 23, *29*

Berner (librar), 34, 110

Beyne, Baligot de, 99, 100, 111

Bibescu, Gh., *87*, 99, 100, 119, *202*, *361*

Bibicescu, I. G., *199*, *329*

Bilciurescu, Grigore, 171, 277

Blanc, Louis, *325*

Blaze, Elzéar, 242, 245, *269*

Bocerl, Mareu, 172

Bodea, Cornelia, *85*

Boerescu, Vasile (Basil), *85*, *86*, *87*, 181, *213*, *214*, *217*

Bogdan Duică, G., *28*, *204*, *279*

Bogdan, Radu, *84*

Boissière, 80

Boltoș, Olimpiu, *163*, *340*, *363*

Bolintineanu, Dimitrie, reguli de transcriere 9; 93, 94, 120, *121*, *122*, *123*, *124*, *126*, *127*, *128*, *129*, *130*, *131*, *132*, *133*, *134*, *135*, 161, 170, 172, *176*, *177*, 323, 329, 358; anul nașterii *136*, *137*; scrisori către Al. I. Cuza, 95, 98; către Al. G. Marian despre tipărirea volumului *Brises d'Orient*, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 114, 115; către V. Alecsandri 116; autor al proiectului pentru înființarea unui colegiu român 99, *123*; autor al unui articol care combate pe antiunioniști 99; demisia din Comitetul teatral, 117, 118; raporturi cu N. Crețulescu, *128*; documentare pentru *Traianida*, 130; *Eumenidele*, 134; funcții 119; achiziționare de volume 120; subscripție pentru *Traianida*, 113, *134*, *135*; actul de deces 118

Bolintineanu, Ștefan, 23, 119, 120

Bolintineanu, familia (Smaranda, Radu, Ispas, Polixenia, Clementina, Nicolae, Maria, George, Elena) 120

Boldan, Emil, *236*

Bolliac, Aristița (n. Izvoranu), soția lui Cezar Bolliac, 80, 83; date biografice 88; testamentul 80

Bolliac, Cezar, reguli de transcriere, 9; *52*, 74, 75, *83*, *84*, *96*, *133*, *136*, 159, *199*, *203*, *206*, *212*, 301, *358*; scrisori către T. Aman 75; către Cr. Tell 76, 77, 78; activiatate propagandistică în timpul exilului *85*, *86*; autor în chestiunea secularizării averilor mănăstirești, 80, 89; activitate arheologică, 80, 81, 82, *89*, *90*; director la Arhive, 80, 81, *90*; activitate numismatică, 79, *87*, *88*; membru în Comitetul dramatic 82, *91*; pensie, 82; datorii, *91*, boala, *91*

Bolliac, Radu, 83

Bombe, Niță, 286

Bonaparte, Ludovic, *359*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Bonaparte, Napoleon, 249
Bonnet, Charles, *51*
Bossy, R. V. 132
Botez, C. I., 5
Bouchardy, 29
Bozianu, C., 107, *128*, *129*
Bozzari, M., 157
Brăescu, Constantin, 275
Brătescu, 19
Brătianu, Dumitru (poreclit Dascal de soții C. A. Rosetti), 183, 313, *327*, *340*, *361*, *362* , *364*
Brătianu, Ion, C., (Beppo), 85, 116, *133*, *134*, *230*, *235*; 297, 309, *324*, *324*, *326*, *328*, *329*, *340*, *358*, *359*, *364*; scrisori de la C. A. Rosetti, 298, 300, 301, 307, 308, 309, 312; scrisori de la Maria Rosetti, 303, 305, 306, 309, 310, 311, 313, 314, 316; versuri pentru aniversarea căsătoriei soților Rosetti, 297; prietenia cu soții Rosetti, 325
Breazu, Ion, *327*
Brezoianu, I., *205*
Brenghel, P., *84*
Briaski, C., *329*
Brutus (v. Vernescu Gheorghe)
Bueșinescu, Zoița (v. Zoița Stamatin)
Bud 317
Budai-Deleanu, Ion, *330*
Buffon, Georges-Louis, Leeler, 239, 258, *269*, *271*
Bulwer, Henri, ambasadorul Angliei la Constantinopol, 96
Buradu, Maria, 29
Burada, T. T., *60*
Burbeu, G., 285, 289
Burdeanu, 111, 114
Busnea, 276
Busuloceanu, Gr., redactor la *Curierul român* (1859), *212*, *216*, *217*
Byron, George Gordon, *29*, 156, 157, *164*, *165*

C

Cezar, Caius, Iulius, 80
Camurlano, Ariadna, *177*
Camurlano, Nestor, *177*
Canning, George, ambasador al Angliei, *362*
Cantacuzino, I. A., membru în Comitetul dramatic, 82; director general al teatrelor, 198, *205*
Cantacuzino, I. C., 21
Cantacuzino, Sabina, *324*, *328*
Cantel, Henri, stilizatorul volumului *Brises d'Orient* de D. Bolintineanu, 106, 107, 109, 110, 112, 114; detalii despre activitatea literară *128*, *129*; *131*
Caracalla, Antoniu, împărat roman, 239, *269*
Carada, doamna, mama lui Eugeniu Carada, 318
Carada, Eugeniu, 318; date biografice 328; relații cu C. A. Rosetti, 328, 329, autor dramatic *329*; arestat 318
Caragea, Pravila lui, *85*
Caragiale, Costache, director de trupă, 17, *27*, *28*, *29*, *228*
Caraglali, Elena, 227
Caraglali, Iorgu, 227
Caragiani, I., 169, 170; date biografice, *176*; scrisori de la N. Nicolcaănu, 275, 276
Caraseavu, luptător grec, 157
Carlisle, lord, 156
Carol I de Hohenzollern, *84*, *90*, *163*, *212*, *235*, *329*
Carol IX, rege al Franței, autor al unui tratat de vînătoare *239*, *269*
Carol Quintul, *270*
Carp P. P. ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, *91*
Cartojan, N., *162*
Catargiu, Barbu, prim ministru, atentatul împotriva sa, *328*
Catargiu, Lascăr, prim ministru, atacat de C. Bolliac, *90*, *91*, 196, *230*, *329*, *330*
Catina, Ioan, *199*
Catuleseu, Veniamin, preot, 39, 40
Catulus, Caius Vallerius, *169*
Cavour, Camille Benso, om de stat, *203*
Călineseu, G., 5, *28*, *29*, *30*, *40*, *137*, *205*, *269*, *292*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Cernătescu, Petre, profesor, *322*; activitatea de istoric, *330*
Chacon, Aalonso (Ciaconi), teolog spaniol, 130
Chalvet de Rochemonteux, Zacharie de, ginerele lui I. Voinescu II, *358*
Changarnier, 97
Chasles, Philarète, profesor la Collège de France, conservator la Biblioteca Mazarină, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 116; *126, 127, 129*; biografia *130*; prefaţator al volumului *Brises d'Orient* de D. Bolintineanu, 131; prelegerea consacrată literaturii române, *133*
Chateaubriand, François, René de, *133*
Cheistide, Iancu, prieten al lui C. Aristia, 40
Chevalier, M., economist, *165*
Chezarie, episcop de Buzău, *279*
Chirilov, creditor al lui C. Aristia, om de finanţe, 45; *169*, 171, 196
Chiţu, G., ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, 159, *165*
Chopin, M., coautor cu Ubicini, *340*
Cicero, Marcus Tullius, *132*
Clobanu, Valeriu, 5
Cloculescu, Şerban, *128*
Cîparlu, Timotei, 71; ortografia lui, *211*; membru al Societăţii literare române, *329*
Clupitoare, Toma, creditor al lui Millo, 226
Cîmpineanu, Ion, 77; activitate prorevoluţionară, *86, 166*; şef de batalion la Ploieşti, 358
Cîrlova, Vasile, *203, 358*
Codreanu, prieten al lui N. Nicoleanu, 275, 276
Codrescu, T. M., membru în Comitetul teatral, 268
Colescu-Vartic, C., *199, 235*
Coletti, generalul, *129*
Collard, Roger, supraveghetor al bursierilor străini la Paris, 109, *131*
Colquhun, consul englez la Bucureşti în 1848, *361*
Colocotroni (Colocotronis, Teodoros), patriot grec, 157
Colson, F., publicist, *340*
Constandineseu, Ghiţă, nepotul lui Alexe Marin, 41
Constantin, A., membru în Comitetul teatral, *228*
Conţescu, Iancu, prieten al lui C. Aristia, 40
Copée, François, *135*
Cornea, Paul, *51, 60, 292, 326, 360*
Corneseu, C., director general al teatrelor, 160, *165, 230*
Corneseu, Mihail, ministru, *361*
Cornu, doamna, sora de lapte a lui Napoleon III, *328*
Cosacoviel, patriot macedonean, 170
Cosmat, v. D. Bolintineanu
Costa, preot, 96
Costi, arnăut, 157
Costineseu, traducător, *132*
Costin, Miron, 333, 334, 335, 336, 338, *342*
Costin, Nicolae, 333, 335, 338
Costineseu, Petre, *126, 133*
Cremieu (Grémieux, Adolphe), om politic, 113
Creţeanu, George, poet, *201*
Creţlescu, Al., ministru, 81
Creţulescu, Alexandru, *358*
Creţulescu Nicolae, conflictul cu Gr. Alecsandrescu, 24; *30, 31*; iniţiator al secularizării mănăstirilor închinate 89; 103, *123, 124*; demisia din guvernul Kogălniceanu 127; relaţiile lui D. Bolintineanu, *128*; 165, 230
Creţulescu, fraţii, 77, *86*
Cucu, P. M., tipograf, *201*
Cuénin, Victor, *229*
Cutzavida, doamna, prietenă cu familia Aristia, 39
Cuvier, Georges, *51*
Cuzu, Al. I., *52, 53*, 63, 64, 65, 84, 90, *212, 214, 235, 328, 340, 360*; scrisori de la D. Bolintineanu, 95, 98, 99, 119, 121; scrisoare către N. Creţulescu despre înfiinţarea unui Colegiu român la Paris, *123, 124, 126, 127, 128, 129, 131*; răspuns la o scrisoare a lui Fuad paşa, *132, 133, 134, 136*, 149, *163, 176*; dizolvarea adunărilor, *213, 214.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

D

Dan II, domnitorul, *208*
Danielopol, librar, 35, 37, *51*, *217*
Dante, Alighieri, 107, *201*
Dantu, librar, 115
Dascal, v. Brătianu, Dimitrie
Dauș, A., *235*
Dauș, Ludovic, *235*
Davila, Carol, 23, *30*, 36, 38, 40; biografia, *52*, *176*
Dănescu, Constantin, D., primar, 19, 321
Delacourt, *128*
Demetriade, C., coautor cu Eugen Carada, *329*
Demetrieseu, Anghel, *136*
Densușianu, Aron, *137*, *263*
Deschamps, Antony (C. Antoine François Marie), poet francez, 245, *270*, *360*
Deschamps, Emile, *66*
Desjardins, Ernest, epigrafist și istoric, *90*
Dineos, revoluționar macedonean, 172
Didot, editor, *341*
Diguet, Charles, poet francez, *135*
Dimitrovici, membru al Societății literare române, *329*
Dupor, (Duport) profesor la Societatea Filarmonică, *207*
Dorneanu Radu, ziarist, *229*
Doniel, A., 268
Dragoș Vodă, 335, *342*
Drăgulici, actor, 222
Dreheru, prieten cu N. Nicoleanu, 276
Drolling, Martin, pictor, *84*
Duchateau, doamna (Pherekidi), 298, *325*
Duff, Maria, iubita lui Byron, *164*
Dufouilloni, I., autor al unui tratat de vînătoare, 239
Dumas, Al. 21
Ducoudray, Gustave, istoric, *330*
Dumesnil, Alfred, relații cu C. A. Rosetti 300; 301, 313, 314, 316; date biografice, *326*, *327*, *328*
Dumesnil, doamna, 300, 307, 308
Dumesnil, Jeanne, fiica lui Alfred Dumesnil, *328*
Dumitru, Constantin, martor la decesul lui D. Bolintineanu, 118, 119
Dumitrescu-Movileanu, I., autor dramatic, *29*
Duplessis, Ferdinand, 314, 316
Duputnin, medic, 156
Durand, editor, *341*
Duruy, Victor, istoric, *330*
Duvaux, Jules, pictor, *130*
Duhrer, Albrecht, *84*

E

Eleutereseu, A., ofițer al Stării civile, 47
Elian, Alexandru, *177*
Elmazoglu, G., martor la decesul lui D. Bolintineanu, 118, 119
Emerat, doamna, prietenă cu **Bolintineanu**, 112, 113, 114, 115
Eminescu, Mihai, *201*, *330*
Enacovici, prieten cu N. Nicoleanu, 275
Epureanu, Manoluche, Costuche, ministru, *271*, *330*
Esarcu, C., *51*, 190

F

Favre, Jules, 128
Fazonelli (Fandonelli sau **Fordanelli) Antoaneta Maria**, *206*
Fălcoianu, 41
Fătu, Anastasiu, 51
Fătu, I. Membru în Comitetul teatral, 268
Felix, dr. 321
Ferrando, Matilda, 50
Ferrati, profesor, 40
Fiulu, prieten cu C. Aristia, 40
Filipescu, frații, 77, *86*
Filipescu, C. G., membru în **Asociația literară**, *359*
Filipescu, Dimitrie, *87*
Filipescu, I. Al., 87
Filipescu, Iordache, 361

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Filimon, Nicolae, 5, 106
Filotei, episcop de Buzău, *279*
Filitti, I. C., *361*
Florea, Mihai, *165*, *229*
Florea, Rodica, 5
Florescu, Bonifaciu, *358*
Florescu, D. G., membru în Comitetul teatral, 48, *330*
Florescu, generalul, *279*
Florescu, George, D., *128*
Flügel, Maurice, profesor, *176*
Foderé, Pradier, profesor de drept, *134*
Foteseu, prieten cu C. Aristea, 40, 42
Foteseu, Ana, mama Sofiei Fotescu, 173
Foteseu, Constandin, tatăl Sofiei Fotescu, 173
Foteseu, Sofia, soția lui Gr. H. Grandea, 173
Fotino, A., membru în Comitetul teatral, 268
Fouquier, *127*
Fournier, Ed., autor dramatic, *329*
Franeudi, translator, 49
Frémy, Edmond, chimist, *52*
Froehner, istoric, *130*
Fuad, pașa, 111, 112, 132

G

Galhau, familia, prieteni cu I. Brătianu, 313 *328*
Galhau, doamna, 313, 314, 316, *328*
Gunea, Ianeu, traducător, *29*
Gargas, Le Sire de, 259
Gatineau, A., contractul lui Ion Ghica, 157, 158; date biografice *165*
Gautier, Téophile, *85*, *134*
Gebhardi, Ludwig Albrecht, 58, *60*
Genier de Smyrne, Nicolas, 333, 334, 335, 336, 338; traducerea după Amiras, *340*, *341*, *342*
Georgescu, C., primar, 119
Georgescu, medic, 118, 119
Georgescu-Tistu, N., *162*
Gessner, Salomon, *177*
Gestiaoun, Ioan M., actor, 227
Ghenovici, M., martor la decesul lui I. Heliade Rădulescu, 194
Ghiveiolu, V., *28*, *31*
Ghica, Alexandrina, soția lui Ion Ghica, 161
Ghica, Alexandru, 161
Ghica, Alexandru, domnitorul, *52*, *87*, 97, 347, 348, *358*, *361*
Ghica, Dimitrie, (beizadea Mitică), *217*, 328, 350, *362*
Ghica, Dimitrie, fiul lui Ion Ghica, 161, *165*
Ghica, Grigore, domnitorul, 234, *362*
Ghica, Grigore, 161
Ghica, Ioan Grigore, vodă, 336, *342*
Ghica, Ion, reguli de transcriere, 9, *28*, *51*, *52*, 69, 77, 78, *84*, *86*, *90*, *129*, *132*, 140, 158, *212*, *213*, *326*, *330*, *348*, *360*, *361*, *362*, *363*, *364*; scrisori de la Ion Voinescu II, 345, 346, 347, 348, 350, 351, 353, 356; proiect de jurnal, 141, 144; proiect pentru înființarea unui ziar la Constantinopole 147; desființarea *Curierului român*, 148; înființarea unui buletin de știri, *149*; prefață la o revistă 152, 155; persiflarea descendenței byroniene a lui Grandea, 156, 157, *164*; membru al Consiliului instrucțiunii publice, 155; director general al teatrelor, 158, 159, *165*; economist, *165*; director de societăți anonime, 159; manuscrise donate Academiei Române, 160, 161; politica filo-turcă *162*; membru al Academiei Române, *166*
Ghica, Nicolae 161
Ghica, Pantazi, 152
Ghica, Scarlat, 161
Ghica, Zoe, 161
Ghiță, S., 51
Giavela, revoluționar macedonean, 172
Girardin, frații, 112
Girardin, Saint-Marc, 106, 108, biografia *129*; 128, 352
Giurescu, Constantin, C., *121*, *122*, *127*, *128*, *129*, *279*
Gîtză, Lelița, *165*
Goethe, Johann Wolfgang von, *201*, 242, *270*
Goleseu, familia, 52, 77, *87*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Goleseu, Al. G. (Negru), 69, 70, 77; conflictul cu Bolliac, *86*, *87*; bursa acordată lui D. Bolintineanu, 131; activitate în emigraţie, 310, 352, 354, 363

Goleseu, N., aghiotant al lui Al. Ghica, procuror, *87*, general, 196; ministru 330; *361*

Goleseu, Ştefan, preşedintele Comisiunii centrale 17; 107, ministru *121*, *123*, *136*; *131*, *199*, 300, *329*, *340*, 356, 357, *358*, *361*

Gonorea, presupusă fiică naturală a lui Byron, 157

Goulard, impresarul Albinei di Rhona, *205*, *206*

Grandea, Grigore, H., 85, *130*, *135*, 156, 157, *164*, *165*, 168; către Ion Caragiani 69, 170, *177*; solicitări de bursă 171, *176*; solicitări de catedre 172; concurs pentru o catedră de filozofie 173, 174; funcţii 174, 175; falsa descendenţă byroniană *164*, *165*

Grandea, Haralamb Georgiu, tatăl lui Gr. H. Grandea, 157, 173

Grant, Eduard, tatăl Mariei Rosetti, 321

Grant, Maria, v. Maria Rosetti

Gratinet, *51*

Gratius, Faliscus, 240, *269*

Gray, John, 58, 60

Grădişteanu, Grigore, revoluţionar la 1848, 77, *86*, 181, 230, *361*; Colaborator la *Curierul român*, *216*; membru al delegaţiei trimise la Constantinopol în 1848, *340*

Grădişteanu, P., membru în Comitetul teatral, *208*, *230*

Grămăticescu, Antim, creditor al lui M. Millo, 226

Greeca da Roma, scriitoare, *201*

Gropler, Louise, 111, 114

Gubernatis, Angelo de *203*

Guibry *52*

Gusti, D., ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice, 118, *134*, *136*, 195, 319, 320; date biografice *330*

Guthrie, Wilhelm, 58, 60

H

Hachette, editor, 102

Halcinski, 116

Haralambie, N., locotenent domnesc, 196

Hasat, 78

Hasdeu, Alexandru, *329*

Hasdeu, Bogdan Petriceicu, 118, *279*, 339

Hase, elenist, *341*

Heliade-Rădulescu, Ion (Eliad), 5, 8; reguli de transcriere, 9; *28*, 40, 43, *50*, 63, 65, *71*, 77, *84*, *134*, *136*, 148, *162*, *163*, 180, *200*, *201*, *202*, *203*, *209*, *210*, *211*, *212*, *217*, *325*, *326*, 355, 356, 357, *361*; scrisori către Maria Heliade 181; către I. D. Petrescu 182; către Vegezzi-Ruscala 186; articolul program al Curierului român (1859), *214*, *215*, *216*, *217*; suprimarea *Curierului român 213*; bursa fiului său 182; retipărirea *Istoriei românilor* 185,190, 197; sumarul *Cursului de poezie generală* 186; conflictul cu Comitetul teatral 187, *204*, *205*, *206*; retipărirea de manuale 191, 192, 198; cărţi pentru premii 196, 197; apelul pentru Librăria naţională *210*; pensia 196; decesul 194; copiii (Sofia, Virgilia, Maria, Eufrosina), 183, 186, *199*, *200*, *201*

Heliade-Rădulescu, Ioan, I., 200, *202*, *207*; bursa sa 182, 183, 184, 194, 195; Noul *Curier de ambe sexe* 201; copiii 200

Heliade-Rădulescu, Maria, soţia lui I. Heliade Rădulescu, 71, 181; bursa fiului său — 183, 184, 195, *200*

Hellogobal, împărat roman, *270*

Henric II, rege al Franţei, *269*

Herdan, Samoil, creditor al lui M. Millo, 226

Hérédia, José Maria de, *135*

Hillel, bancher, 35

Hodoş, Iosif, membru al Societăţii literare române, *329*

Hoffmann, E.T.A., *235*

Homer, *50*, *201*

Hory, consul francez la Bucureşti în 1848, *361*

Hugo, Victor, *29*, 112, *132*, *134*, *201*, *205*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Hurmuzachi, Alexandru, *329*
Hurmuzachi, C., 233
Hurmuzachi, Eudoxiu, *235*

I

Ianta, iubita prezumtivă a lui Byron, 156, 157, *164*
Ieronim, sfîntul, 240
Ilie, om de casă al familiei Bariţiu, 69
Ilie, angajat la Anton Pann, 284, 286, 290
Ioanid, George, librar bucureştean, 33, *61*
Ioanidi, G., profesor, 49
Ionescu, prieten cu M. Nicoleanu, 276
Ionescu, Ion de la Brad, *71*
Ionescu-Gion, G., *229*
Ioneseu, N., *329*, 363
Iorga, N., *202*
Iorgovici, Paul, *215*
Iorgu, cofetar bucureştean la 1865, 169
Ipsilanti, Alex., 157, 177
Istrati, C., dr. *85*
Istrati, Nicolae, 57, *60*
Izvoranu, Elena, mama Aristiţei Bolliac, 80
Izvoranu, paharnic, tatăl Aristiţei Bolliac, *88*

J

Janin, Jules, 112, *134*
Jordaëns, Iacob, *84*
Jorj, V., deputat în adunarea electivă din 1866, *217*

K

Kalinderu, I., jurist, membru în Comitetul teatral, *230*
Kiseleff, Pavel, generalul, *90*
Kivo, Atanasiu, prieten cu N. Nicoleanu, 277
Kogălniceanu, Mihail, 52, 347, 348, 351, *360*; despre „Topographie de la Roumanie" a lui Cezar Bolliac *85*; membru în Comisia teatrală *136*, 323, 329; raporturi cu Heliade *206*; raport despre manuscrisul lui Nicolas Genier 338, *342*; ministru şi prim ministru *89, 126, 127, 128, 129, 230, 271* 333, 334, *340, 341*
Kotzebue, August Frederic Ferdinand, *29*
Kreţulescu, Alex., *360*

L

Lacea, C., *292*
Lahovari, maior, *165*
Laibăl, familia, prieteni cu familia Aristia 37, 42
Laine, librar, francez, 109
Lallemond, consul francez la Constantinopol, 98
Lamartine, Alphonse de, 106, 112, *128*
Lambert Dimitrie, medic, antiunionist, 37, *52, 53*
Lamennais, Félicité de, *359*
Lamermore, 112
Lamoricière, Louis de, general şi om politic, 97
Lateş, profesor, director de liceu, 276, *279*
Laurian, August Trebonlu, 90, 174, 183, membru al Societăţii literare române, *329*
Lavalette, 98
Lavoix, Henri 114 recenzent al volumului *Brises d'Orient, 135*
Lazăr, Gheorghe, *212*
Lăzărescu, Gh., *203*
Lăzăriciu, Ioan, *137*
Ledru Rollin, A. A., radical francez, *363*
Lemettre, bancher francez, 102, 104, 105, 106, 108, 110, 111, 115, 116
Levasseur, Maria, mama Mariei Rosetti (Grant) 321
Levi, editor francez, 102
Lieurg, legislator, 298
Linţa, 285
Littré, Emile, 127
Lovineseu, Eugen, *28, 60*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Louis XIV, 18, 242
Löwe, iubitul lantei, 157
Lucullus, Lucius Licinius, 253, *270*
Logosianu, Octavian, *235*
Luzatto, Victoria, soția lui Al. Zanne, *132*

M

Magheru, Gheorghe, 51, 77, 85, 355, 362, *364*
Maioreseu, Ion, *50*, 70
Maioreseu, Titu, 25, ministru al Cultelor și Instrucțiunii publice, *91*; *201*; scrisoare de la M. Millo 222; 293; membru al Societății literare române, 329
Malxner, R., *130*, *131*
Majo, Lazăr de, creditor al lui C. Bolliac, *91*
Mălineseu, (Melinesco), V., pașoptist și unionist moldovean, 98
Malte-Brun, Conrad, geograf, *86*
Malte-Brun, Victor Adolphe, geograf, 76, *85*, *86*
Mandrea, Teodor, negustor, 24
Maniu, Vasile, autor dramatic, *29*
Manteiffel, 17
Manu, Grigore N., director la Arhivelor Statului, 81, *88*, 159, 277, 278
Manu, Ion, caimacan, *87*, 96
Marcovici, Simion, membru in Comitetul teatral *27*; profesor, 183
Mărcu, Alexandru, *203*
Margiloman, M., prefectul poliției Capitalei sub Al.I. Cuza, 22, 169
Marian, Al. G., 116, 117, biografia *126*, *127*; activitatea depusă pentru tipărirea volumului *Brises d'Orient*, *127*, *128*, *129*, *131*, *133*, *134*, *135*, *136*, *137*, scrisori de la D. Bolintineanu 100, 101, 103, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 112, 113, 114, 115
Marin, Alexe, profesor, fizician, 35, 36, 37, 38, 40, 41, 43; biografia, *51*, *52*
Marmontel, Jean François, *177*
Marsillac, Ulysse de, publicist, 103, 104, 105, date biografice; *127*; *128*, *133*
Martial, 251, *270*
Martin, Aurel, *134*, *135*
Martin, Henri, istoric francez, *360*
Martin, Serafim B., martor la decesul lui Gr. Alecsandrescu, 19
Martineseu, Pericle, *235*, *236*
Mas, conservator al manuscriselor la Biblioteca națională din Paris, *85*
Massim, I. C., profesor, 175; membru al Societății literare române, *329*
Massoff, Ioan, *27*, *28*, *136*, *165*, *228*, *271*, *326*, *330*
Mateescu, N., *293*
Mavrogheni, Nicolae, domnitor, *177*
Mavrogheni, Petre, redactor al *Clopotului*, *235*
Mavros, N., general, arheolog, 81, *87*, *88*, *89*, date biografice *90*
Maxentian, I. N., redactor responsabil al „Curierului român" (1859), *212* *216*, *217*
Mazzini, Giuseppe, *203*
Măneseu, cunoștință a familiei Rosetti, 309
Medgid, Abdul, *121*
Medicis, Caterina de, *269*
Medora, iubită a lui Byron, 56
Mehedințeanu, Dimitrie Georgian, ginerele lui Grigore Alecsandrescu, 18, 19, 25, 26, *29*
Melidon, Grigore, profesor, poet, 276, *279*
Melirato, Alexandru, fiul Elenei Asachi (Tayber) *60*, *66*
Melirato, Dumitru, fiul Elenei Asachi (Tayber), *60*, *66*
Melirato, Eleonora, v. Elena Asachi (Tayber)
Melirato, Gliceria, v. Hermiona Asachi-Quinet
Melirato, Kiriaco, primul soț al Elenei Asachi (Tayber) *60*, *66*
Menceleov (Menșicov), prinț. diplomat, 315, *328*
Metastasio, Pierre Bonaventure, *177*
Meurice, Paul, scriitor francez, *329*
Michelet, Jules, 64, 65, *66*, *128*, 307, relații cu familia Rosetti, *324*, *326*, *327*; 360
Mikhelolka, 310, 311
Mieklewicz, Adam, 359
Mihai Viteazu, 90, 158, 159
Mihailovici, cneazul Alexei, 233
Mihăileanu, director de trupă, 16

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Mihăilescu, Simeon, membru în Comitetul teatral, *205*, 323
Milbanke, Ada, soția lui Byron, 156
Millo, Matei, reguli de transcriere 10; 198, *205*, *219*, 227, 320, 322, 323; elev, 226; director de scenă 16, 17, *27*, *28*; turneu la București. 228; scrisoare către Domnitor 221; către Maiorescu 223; repertoriul 221, 228; demisia de la Teatrul Național 225, 226, 229; datorii 226; monologul „Haine vechi" 227, *230*; aprecieri critice *229*
Minerva, zeița, 39, 42
Mircea cel Bătrîn, 90, *208*
Mircescu, V. (V. Alecsandri) *340*
Mirecourt, Eugène de, *131*
Mitilineu, M., creditor al lui C. Bolliac, *91*
Mitridate, *270*
Miulescu, N., creditor al lui Gr. H. Grandea, 175
Mocioni, Andrei, membru al Societății literare române, *329*
Mahomet, 253
Moise, 253
Moisil, Constantin, *90*
Molière, (Jean-Baptiste Poquelin) *207*, *229*, 307
Montalvo, Don Alonso Diez de, 240
Montesquieu, Charles de Secondat, baron de, *177*
Montouchy, Marin de, *360*
Mora, frații, creditori ai lui Ion Ghica,
Morpeth, lord, 156
Moruzi, primul soț al Hermionei Asachi, 66
Moustier, ambasador francez, 98
Munteanu, Gavril, profesor, traducător, *270*; membru al Societății literare române, *329*
Munteanu, George, *89*
Moruz, Ermiona, v. Asachi-Quinet, Hermiona
Mușlea, Ion, *293*

N

Napoleon, III, 76, 80, *85*, 97, *122*, *124*, *125*, *326*, *328*
Negrea, Mihalache, fratele lui Petrache Negrea, *235*
Negrea, Petrache, tatăl lui Costache Negri, *235*
Negri, Costache, 82, 95, 107, 116, *121*, *122*, 232, *236*, scrisoare către D. Sturza 233; scrisoare către Maria Nagri 234; ultimii ani de viață *235*
Negri, Catinca, sora lui Costache Negri, *235*
Negri, Maria, nepoata lui Mihalache Negrea, soția lui Dauș, 234, *235*
Negri, Raluca, fiica lui Mihalache Negrea, *235*
Negri, familia, *127*
Negru — v. **Golescu Al. G.**
Negruț, Vasile, socrul lui Gh. Ucenescu, *292*
Negruzzi, Costache (Nervil, Carlu) — reguli de transcriere 9; *29*, 238, 270, *329*, 345, 346, 360; „Manualul vînătorului" 269; colaborarea la regulamentul teatral 268, 271.
Negruzzi, Iacob, *177*, *178*, 198, *279*; 177, 178
Nemișescu, Ioan, Traducător, *60*
Nenovici, Elena N., creditoarea lui Gr. H. Grandea, 175
Netea, Vasile, *60*, *330*
Nicolae, cunoștință a lui A. Pann, 287
Nicolenau, Nicolae, 274; biografia, *279*; scrisori către Caragiani 275, 276; funcții 277, 278
Nicolescu, G. C., *136*, *164*, *203*
Niculescu-Dorobanțu, Ana (n. Politimos) soția lui T. Aman, *84*
Niculiță, cunoștință a lui Heliade, 181
Nigra, Constantino, ginerele lui Vegezzi-Ruscalla, 186, *203*
Nisard, Jean Marie Napoléon Desiré, 100, 101, *127*
Nizet, Marie, scriitoare, autoarea volumului „Chants de la Roumanie", *201*
Noe, 41
Nourry, Emile, editor francez, *269*

O

Odobescu, Alexandru, 5, 81, 82, 152; polemica împotriva lui Bolliac 89, membru în Comitetul teatral 82, 136; *329*
Odobescu, I., colonel, *199*, *340*, *361*
Odobescu (familia) *324*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Ollănescu Ascanio, D. C., *27*, *28*, membru în Comitetul teatral, *228*
Onciulescu, Teodor, *203*
Oppian, 239, 269
Oprescu, Horia, 5, *50*
Orăşanu, N. T., 134
Orenescu, prieten al lui N. Nicoleanu, 275
Orghidan, Amelia, *50*
Ossian, *216*
Oţetea, Andrei, *330*
Ovidiu (Publius Ovidius Naso) 240, *269*

P

Paciurea, prieten cu Gr. H. Grandea, 169, 171
Paget, John, *130*
Paleologlu, Miltiade, primul soţ al Mariei Berlescu, *29*
Palmerston, Henri, lord, *85*
Panciu, actor, *214*
Pann, Anton, reguli de transcriere 11; 282, *292*, *293*; trimiterea fetiţei 283, 285, 289; reclamarea cărţilor 285, 287; sfaturi pentru Ucenescu 283, 286, 288, 291;
Pann, Ecaterina, soţia lui A. Pann, *293*
Pann, A., preşedinte al Adunării Generale a României, 24
Panu, George, *330*
Papadima, Ovidiu, 5, *85*, *89*, *90*, *212*
Papiu-Ilarian, Al., *203*, *206*
Paraschiva, fata în casă la Anton Pann, 287, 288
Paraschivescu, St., actor, 222
Parker, Margaret, soţia lui Byron, 156, *164*
Pascaly, Mihail, actor, director de scenă, *165*; *205*, conducător de trupă, 227, 320, 323
Paţelt, creditor al lui C. Aristia, 35
Pavlid, cunoştinţă a familiei Aristia, 40
Păcurariu, D., *137*, *163*
Pălăceanu, librar, 35
Pelico, Silvio, *66*
Pelouze, Théophile Jules, chimist, *52*
Penescu, medic, 19, 321
Peppe, Paulina, soţia lui Ion I. Heliade Rădulescu, *200*
Peretz, familia, 83
Peret, Grigore P., şef de secţie la Ministerul din Intru, 149
Perpessicius, *330*
Pesacov, Gheorghe, traducător, *177*
Petrarca, Francesco, *107*
Petrescu, Ghenadie, arhimandrit, *84*, 159, *235*
Petrescu, Grigore fecior în casa lui G. Alecsandrescu, 23
Petrescu, G.Z., *128*
Petrescu, I. D., profesor, biografia *199*; *212*; scrisori de la Heliade 181, 193.
Petri, Hans, *127*, *128*
Phebus, 42
Pherekide, doamna v. **Duchuteau**
Piave, Francesco Maria, *29*
Pichler, K., *66*
Pichois, Claude, *131*
Picot, Victor, *84*
Piru, Al. *50*, *341*
Piru, Elena, 5
Piscupescu, Jane, epitrop al averii lui Gr. M. Alecsandrescu, 23
Pişacov, C. S., deputat, 159
Plagino, Al., agă, membru în Comitetul teatral, 27, 28
Plée, Leon, publicist francez, filoromân, 98, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108; date biografice *122*, *123*; *129*, *134*
Pleşoianu, N., paşoptist, deputat în Divanul ad-hoc, 78
Plinius cel Bătrîn, 253, 258, *270*
Plon, editor, 101, 102
Plopianu, prieten cu C. Aristia, 41
Plutarh, *53*
Poenaru, maior, *165*
Polichroniadi, creditor al lui D. Bolintineanu, 105
Pompei, *270*
Pop, Vasile Gr. *137*
Popazu, Ion, protopop al Braşovului, 283, 289, date biografice, *293*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Popescu, George, *137*
Popovici, D., *204*
Popp, Dimitrie, revizor şcolar, *277*
Potra, George, *88*
Potter, Paul, pictor, *84*
Pouillet, fizician, *52*
Pristanda, Peteu, fratele Iantei, iubita prezumtivă a lui Byron, 157
Procopianu, Dumitru, martor la decesul Mariei Rosetti, 321
Protici, doctor, *30*
Proudhon, Pierre-Joseph, *363*
Pyat, Félix, autor dramatic francez, *165*

Q

Quinet, Edgar, 63, 64, 65, *66*, *203*, 313, *326*, *328*

R

Raçon, Simon, editor, 100
Racoviţă, Anica, soţia lui Carol Davilla, 52
Racoviţă, C., maior, 20
Racoviţă, Nicolae, director la Departamentul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, 20
Raimondi, familia, prieteni cu familia Aristia, 32,42
Raimondi, Eugenio Bresciano, autor al unui tratat de vînătoare, 254, 256, *270*
Rallet, Dimitrie, unionist moldovean, *85*
Răşcanu, (Riscanu), **Th.**, paşoptist moldovean, 69
Răutu, C., *328*
Reclanu, cunoştinţă a lui C. Aristia, 42
Regnault, Elias, filo-român francez, redactorul ziarului *Avenir nationul*, *127*, *134*, *360*
Reinach, Kohn, bancher francez, 111, 112
Reşid, paşa, 351, 353, 354, *362*
Rhona, Albina di (sau d'Irona), actriţă, *204*, *205*, *206*, *208*
Ricazoli, (Ricasoli), **Bettin**, om de stat, 98
Robert, Cyprien, 352, date biografice : *363*
Rodrigues, F., actor, 22
Roman, Alex., membru al Societăţii literare române, *329*
Roman, Ion *128*, *134*, *136*, *137*
Roman, V., redactor la *Amicul şcoalei* *203*
Romieu, Doamna (**Marie Sincère**), soţia lui Ph. Chasles, 109, 110, *131*
Romulus, *210*
Rosa, Salvator, *84*
Rosenthal, C. S., pictor, *327*
Rosetti, C. A., (Rose), 48, 63, *66*, 80, 83, *85*, *87*, *88*, *89*, *90*, 116, *134*, *136*, *162*, *199*, 227, *279*, 296, 297, 304, 305, 306, 307, 310, 311, 313, 316, 317, 321, *324*, *325*, *326*, *327*, 328, 338, *340*, *341*, 355, *358*, *362*, *363*, *364*; scrisori către I. C. Brătianu 298, 307, 308, 309, 312, 313, 314; către Davicion Bally 299; către D-na Caroda 318, 319; către I. A. Ubicini, *336*, *337*; către Alfred Dumesnil *326*, *327*; date biografice *324*, *325*; relaţii cu Michelet, 326, 327, demisia din Societatea literară 319; C. A. Rosetti şi teatrul 320, 322, 323, *330*, ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice 322, 323, *329*, *330*; actul de deces **312.**
Rosetti, Liby (Libertate), fiica lui C. A. Rosetti, 297, 303, 305, 306, 307, 310, 312, *326*, *328*
Rosetti Mircea, fiul lui C. A. Rosetti, 300, 303, 307, 308, 309, 312, *326*.
Rosetti, Vintilă, fiul lui C. A. Rosetti, *66*, 312, 313, *325*, *326*
Rosetti, C. A. (părinţi : Alexandru şi Elena), 321
Rosetti, Dimitrie R., martor la decesul lui C. A. Rosetti, 321
Rosetti, Maria, (Zingarella, n. Grant), 64, 65, 299, 301, 310, 320, 322, *324*, *327*, *328*, *360*; scrisori către I. C. Brătianu 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 316; date biografice, 324; act de deces 321
Rossi, Pelegrino, economist, *165*
Rousseau, Jean-Jacques, *130*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Rotteck, Karl Wenceslau Rodecke von, istoric şi jurist german, 122
Russo-Locusteanu, N., *209*, *210*
Rusu, Andrei, *89*

S

Sachelariu, A., cunoştinţă a lui C. Aristia, 37, 39
Saegiu, familia, 37
Saegiu, Maria, (n. Ananescu) *50*
Saegiu-Gheorghiţă, Elena, *50*
Saint-Pierre, Charles Irénée Castel, abate de, publicist francez, 245, *270*
Salustius, *132*
Samuel, *215*
Samureaş, I., membru în Comitetul teatral, *27*
San-Huang-Ki (Nicolae Nicoleanu), *279*
Sand, George, *329*
Saquetti (Sachetti, doamna) directoare de pension 25, *29*
Sarrhas, doctor, 30
Sava, bimpaşa, 157
Savary, Iacob, autor al unui tratat de vinătoare, 255, *270*
Saul, *215*
Sănătescu, Valeria, fiica Angelinei Mehedinţeanu, 19
Sbiera, I. G., membru al Societăţii literare române, *329*
Schiedmayer & Soehne, fabricanţi de piane, 18
Schiller, Frederic, *89*, *122*, *201*
Sefels de Soldenhoff, secretar al ambasadei otomane la Paris, 353, *363*
Senatoru, Costache, martor la decesul lui C. A. Rosetti, 321
Shakespeare, William, *201*
Sia, probabil, soţia lui G. Ucenescu, 283, 285, 286
Silvestre, Armand, poet francez, *135*
Sion, G., director al Eforiei Spitalelor, 20; membru în Comitetul dramatic, 82, *230*; *137*, *213*
Siţa, fată în casă la A. Pann, 286, *293*
Slătineanu, I., membru în Comitetul teatral, *27*
Socec, editor şi librar, 35, *51*; conflictul cu Heliade, 190, 197, *207*
Solomon, colonelul, *199*, *340*
Solon, 298
Smith, Adam, *165*
Snagoveanu, Iosafat, arhimandrit, 37, 42, 199; biografia, *52*
Spiresciu, A., prieten cu N. Nicoleanu, 277
Staël, doamna de, *130*
Stamati, C., membru al Societăţii literare române, *329*
Stamatin, Gabriel, spătar, tatăl Ralucăi Stamatin, 17, *28*
Stamatin, Raluca (v. Lixandra Alecsandrescu) 17
Stamatin, Zoe (n. Bucşinescu) mama Ralucăi Stamatin, 17, *28*
Stambolîu, Dimitrie Al., martor la decesul Mariei Rosetti, 321
Stăncescu, C. I., *27*; pictor 198; membru în Comitetul teatral, *205*, *206*, *207*, *230*, director general al teatrelor, *228*, *229*, 323, *329*
Steege, Ludovic, 103, date biografice, *127*
Sterlade, C., 24
Sterladi, G., membru în comitetul teatral, *228*
Stolea, prieten al lui N. Nicoleanu, 276
Strat, G., economist, 58, 107; ministru al Cultelor şi Instrucţiunii publice *341*
Stuard, Dudley, lord, *85*
Sturza, Dimitrie A., *84*; numismat, *88*; preşedinte al Societăţii de credit 159; scrisoare de la C. Negri 233; *235*
Sturza, Dimitrie C., *235*
Sturza, Mihai, *60*, 69
Suchianu, D. I., 5
Suleiman, paşa, *340*, 349, *359*, *361*, *362*
Sutzo, Constantin (Suţu) moşier, anti-unionist, *52*, *53*, *157*
Şardon, prieten al lui C. Aristia, 40
Şchiopul, Niculiţă, circiumar, 283
Ştefan cel Mare *90*, 158, *202*, 345, 346
Ştirbei, Barbu, domnitorul, *52*, 78, *84*, *87*, *228*
Şuţu, C., vodă, 157

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

T

Talleyrand, Charles Angélique baron de, 76, 77, *84*
Tasso, Torquato, 107, *215*
Tasu, Grigoriu, prieten cu N. Nicolescu, 275
Tăușan, I., martor la decesul lui C. Aristia, 47
Teleor, D., publicist, *202*
Tell, Christian, scrisori de la Bolliac 70, *76*, 77, 86, *325*; biografia 84; atitudinea față de pensia lui Heliade 217, ministru al Instrucțiunii, 339, *342*; activitatea în emigrație 350, *361*
Tell, doamna, 78
Teocrit, *176*
Teulescu, P., *29*
Texier, Edmond, ziarist, *123*
Theodori, P., 82
Tieghem, Philippe Van, *270*
Titov, ambasador rus, *362*
Tocilescu, Grigore, *330*
Tolner, ofițer austriac, *150*
Tomoșoiu, Neagoe (v. Nicolae Nicoleanu)
Tomșa-Vodă, 252
Torouțiu, I. E., *178*
Traian (împăratul), 108, *215*, 335, *342*
Trandafirescu (v. C. A. Rosetti), 310
Turnescu, N., membru în Consiliul permanent de instrucțiune, 322

U

Ubicini, I. A., 77, *86*, 332, 360, *361*; scrisori către Kogălniceanu 333, 334; scrisoare de la Rosetti 336, 337, 338, *340*, *341*; date biografice *340*; manuscrisul lui Nicolas Genier 333, 334, 335, 336, 338
Ucenescu, Gheorghe, elev a lui Anton Pann, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 292; scrisori de la Anton Pann, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290.
Ulrich, Adolph, librar, *51*
Ureche, Grigore, 333, 334, 338
Urechiă, Alecsandrescu, V., *133*, *164*, 277; membru în Comitetul teatral *228*, *323*; membru al Societății literare române, *329*; istoric, *341*, *342*
Urville, Dumont d', naturalist francez, *271*

V

Vaillant, I. A., publicist, *340*
Valentineanu, I. G., ziarist, *30*
Valvesone, 256
Van Dick, 84
Vapereau, G., *137*, *340*
Vardalah, Alexandrina (n. Ananescu), *50*
Vardalah, Radu Al., *50*
Vastel, Pavel, medic în Transilvania, director al carantinei la Brașov, 287
Vasiliadis, membru al delegației trimise în 1848 la Constantinopol, *340*, *361*
Vasile Lupu, 159
Văcărescu, Ianeu, *29*, 345, 346, *359*, *361*
Văcărescu, Teodor, *361*
Vegezzi-Ruscalla, G., 112, 115, *133*, 186, *204*, *215*, biografia, *203*, cooperarea cu revoluționarii pașoptiști, *203*
Vegezzi-Ruscalla, Ida, *203*
Veleulescu, Cătălina, *341*
Vellescu, Ștefan, actor, 227, 277
Vellescu, Ștefan, ofițer de stare civilă, 321
Velestinlis, Rigа (Velesteni), 172, date biografice, *177*
Ventura, Grigore, membru în Comitetul dramatic, 82
Verdier, republican, 314, 316
Verneseu, Gh., 107, 108; date biografice, *129*
Viallaneix, Paul, *326*
Victor, Emanuel, *203*
Victor, George, (creditor), 226
Vieroșanu, secretar al Comitetului teatral, *228*
Villard, Louis, 40
Vioreanu, D. C. membru în Consiliul permanent de instrucțiune, 322
Virgiliu, *201*
Virgolici, Ștefan, *341*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Virtosu, Emil, *204, 212*
Vogoride, Nicolae, (Nicolache) 78
Volnescu, Alexandrina (Zizika) soţia lui I. Voinescu II, 345, 346, date biografice; *360*
Volnescu II, Ion, *27*, 344, *361, 364*; — scrisori către I. Ghica 345, 346, 348, 439, 351, 352, 353, 356, 357; către Bariţiu 350; biografia, *358, 359*; despre „Propăşirea", 348, *361*; unificarea emigraţiei, 351, 352, 356, *362*
Volnescu, Zoe, fiica lui I. Volnescu II, 360
Volnescu, doamna, 299
Voltaire, *177*, 186, *210, 207, 340*

W

Waehmann, I., conducător de trupă; conlucrarea cu C. Caragiale; *27, 28*, profesor de muzică, *207*, membru în Comitetul teatral, *228, 230*
Wefic, efendi, 111
Wiest, L., membru în Comitetul teatral, 48, *330*
Winterhalder, E., tipograf, *51*, relaţii cu C. A. Rosetti, 298, 299, 322, *326*

X

Xenofon, 170, 241, *270*
Xenopol, A. D., *126, 213*

Z

Zalic, locotenent, *200*
Zane, familia, 113
Zane, Alexandru, 111, 112, date biografice, *132*
Zane, G., *163*
Zane, Victoria (n. Luzatto), 112, *132*
Zane, Jules, (Iuliu), fiul lui Alexandru Zane, 101, 102, 107, 109, 113
Zichy, contele, *87*
Ziegler, F. W., *29*
Zingarella, v. Rosetti, Maria
Zotos, Georgiu, concurent al lui Gr. H. Grandea, 174.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

SUMAR

Cuvînt înainte

pag.

Notă asupra ediției 5

Gr. M. Alecsandrescu

Instrucțil către direcția trupei românești 15
Jurnal al Comitetului teatral din 9 iulie 1853 16
Act de cununie a lui Grigore M. Alecsandrescu cu Raluca Stamatin 17
Inventarul de mobilierul și trusoul 18
Act de deces al lui Grigore M. Alecsandrescu 19
Rezumate 20
Note 27

C. Aristia

Scrisori ale lui C. Aristia către fiica sa Aristeea și ginerele său D. Ananescu
— din 29 aprilie/10 mai 1864 35
— din 15/27 mai 1864 37
— din [15/27 mai 1864] 38
— din 8/20 iulie 1864 39
— din [iulie 1864] 41
— din 24 iulie/5 august 1864 43
Actul de deces al lui C. Aristia 47
Rezumate 47
Note 50

Gh. Asachi

Scrisoare către Gh. Barițiu, din 22 martie 1859 57
Scrisoare către directorul Liceului din Iași, din 24 septembrie 1866 . 57
Petiție către Domnitor, din 18 mai 1869 58
Rezumate 58
Note 60

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Hermiona Asachi-Quinet

Scrisoare către C. A. Rosetti, din 18 iulie 1866 63
Note 66

Gheorghe Barițiu

Scrisoare din 15 iulie 1848 69
Note 71

Cezar Bolliac

Scrisoare către T. Aman, din 17 iunie [1854?] 75
Scrisoare către T. Aman, din 22 iunie 1854 75
Scrisoare către Christian Tell, din 23 iunie 1856 76
Scrisoare către Christian Tell, din 30 septembrie 1858 77
Scrisoare către Christian Tell, din 8 ghenarie 1873 78
Petiție din 11 februarie 1869 79
Rezumate 79
Note 84

D. Bolintineanu

Scrisoare către Al. I. Cuza, din 29 octombrie [f.a.] 95
Scrisoare către Al. I. Cuza, din 9 octombrie 1862 99
Scrisori către Al. G. Marian
— din [decembrie 1864] 100
— din [ianuarie 1865] 101
— din [21—26 ianuarie 1865] 103
— din 24 februarie 1865 103
— din 1 martie 1865 104
— din 20 martie [1865] 105
— din 22 aprilie [1865] 106
— din 28 mai [1865] 107
— din 16 octombrie 1865 108
— din 15 noiembrie [1865] 109
— din 13 decembrie 1865 110
— din [martie 1866] 111
— din martie-aprilie 1866 112
— din 20 septembrie 1866 113
— din octombrie 1866 114
— din 24 decembrie [1866] 115
Scrisoare către Vasile Alecsandri, din 30 mai [1867] 116
Petiție către Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, din 15 octombrie 1868 117

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Actul de deces al lui D. Bolintineanu 118
Rezumate. 119
Note. 121

Ion Ghica

Proiect de jurnal, din [decembrie 1849] 141
Proiect pentru înființarea unui jurnal valah la Constantinopol [1851] 147
Raport către Domnitor, din 17 decembrie 1859. 148
Proiect pentru înființarea unui buletin de știri într-o limbă străină, din februarie—mai 1866 149
Subscripție pentru un jurnal politic, literar, științific. 152
Prefață la o revistă, [f. d.]. 152
Scrisoare către Ministrul Instrucțiunii, din 20 iulie 1862 155
Scrisoare către redacția Monitorului Oficial, din 21 septembrie/3 octombrie 1869. 156
Contract între I. Ghica și A. Galineau 157
Rezumate. 158
Note 162

Gr. H. Grandea

Scrisoare către Ion Caragiani, din 11 iulie 1865. 169
Scrisoare către Ion Caragiani, din [august 1865]. 170
Rezumate 171
Note 176

Ion Heliade Rădulescu

Scrisoare către Maria Heliade, din 6 iunie 1848 181
Scrisoare către I. D. Petrescu, din 20 ianuarie 1853 181
Petiție către Ministrul Instrucțiunii [1867] 182
Petiție a Mariei Heliade Rădulescu către Domnitor [1869] 183
Petiție a lui I. Heliade Rădulescu către Ministrul Instrucțiunii, din 18 iunie 1869. 184
Scrisoare către Vegezzi Ruscalla, din 7/25 septembrie 1869. 186
Demisia lui I. Heliade Rădulescu din Comitetul Teatrelor, din 18 noiembrie 1869 187
Raport către Ministrul Instrucțiunii, din 14 noiembrie 1869. 187
Petiție către Ministrul Instrucțiunii, din 13 iunie 1870. 189
Petiție către Ministrul Instrucțiunii, din 21 iulie 1870. 190
Petiție către Ministrul Instrucțiunii, din 31 august 1870 192
Scrisoare către I. D. Petrescu, din 17 septembrie 1870 193
Extras de deces al lui I. Heliade Rădulescu. 194
Rezumate. 194
Note 199

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Matei Millo

Petiţie către Domnitor, din 1851 221
Repertoriul trupei lui Matei Millo, din [iunie 1861] 221
Scrisoare către T. Maiorescu, din 16 mai 1881 222
Petiţie către Direcţia generală a teatrelor, din 6/18 mai 1887. . . . 223
Petiţie către Direcţia teatrelor 225
Rezumate 226
Note 228

C. Negri

Scrisoare către D. A. Sturdza, din 18 martie 1876 233
Scrisoare către Maria Negri, din 18 iulie 1876 233
Note 235

C. Negruzzi

Vînătorul bun sau meşteşugul de a nu-ţi fi urît. 239
Proiect pentru organizarea teatrelor. 262
Note 269

N. Nicoleanu

Scrisori către I.Caragiani, — din 6 august 1865 275
— din 8 decembrie 1865 275
— din 16 ianuarie 1866 276
Rezumate 277
Note 279

Anton Pann

Scrisori către Gh. Ucenescu
— din 30 mai 1853 283
— din 29 iunie 1853 284
— din 19 iulie 1853 285
— din 16 septembrie 1853 286
— din 11 octombrie 1853 287
— din 12 octombrie 1853 288
— din 31 octombrie 1853 289
— din 6 ianuarie 1854 289
— din 4 aprilie 1854 290
Note 292

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

C. A. Rosetti

Versuri scrise cu ocazia împlinirii unui an de la căsătoria soților Rosetti [august 1848] 297
Scrisoare a lui C. A. Rosetti către Ion Brătianu, din [iulie 1849] . . 298
Scrisoare către bancherul Davicion Abraham Bali, din 11 iulie 1851 299
Scrisoare către Ion Brătianu, din 25 mai [1852] 300
Scrisoare către Ion Brătianu, din 14 iunie [1852] 301
Scrisoare a Mariei Rosetti către Ion Brătianu, [din 17 iunie 1852] . 303
Scrisoare a lui C. A. Rosetti către Ion Brătianu, din 18 iunie 1852 307
Scrisoare a lui C. A. Rosetti și a Mariei Rosetti către Ion Brătianu, din [septembrie 1852] 308
Scrisoare a lui C. A. Rosetti și a Mariei Rosetti către Ion Brătianu din [1852] 309
Scrisoare a lui C. A. Rosetti către Ion Brătianu, din [1853] . . . 312
Scrisoare a Mariei Rosetti și a lui C. A. Rosetti către Ion Brătianu, din [aprilie-mai 1853] 313
Scrisoare a lui C. A. Rosetti, din [1857] 317
Scrisoare a lui C. A. Rosetti către [Doamna P. Carada] din [1862] . . 318
Scrisoare a lui C. A. Rosetti către doamna P. Carada, din 7/19 ianuarie 1863 318
Demisia lui C. A. Rosetti din Societatea literară română 319
Demisia lui C. A. Rosetti din Comisia teatrului 320
Actul de deces al lui C. A. Rosetti 320
Actul de deces al Mariei Rosetti 321
Rezumate 322
Note 324

J. A. Ubicini

Scrisoare către M. Kogălniceanu, din 21 decembrie 1860 333
Titlul manuscrisului lui Nicolas Genier din Smirna 335
Scrisoarea lui C. A. Rosetti către J. H. A. Ubicini, din [21 martie 1866] 336
Raport al lui M. Kogălnicenu despre manuscrisul lui Nicolas Genier din Smirna 338
Rezumate 339
Note 340

Ion Voinescu II

Scrisoare către Ion Ghica, din [31 martie 1842] 345
Scrisoare către Ion Ghica, din 28 octombrie 1842 347
Scrisoare către Gh. Barițiu, din [august 1848] 349

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Scrisori către Ion Ghica
— din 6 decembrie 1849 350
— din 16 februarie 1850 351
— din 16 martie 1850 353
— din 12 aprilie 1850 353
— [f. d.] 356
Note 358
Indice de persoane 365

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

Redactor responsabil: GEORGETA MITRAN
Tehnoredactor: CONSTANTIN STANCIU

Dat la cules 10.07.1967. Bun de tipar 25.10.1967. Apărut 1967. Tiraj 9500 ex. Hîrtie scris II A 70 x 100 de 63 g/m². Coli editoriale 25,06. Coli de tipar 24,25. A 10914/67. C.Z. pentru bibliotecile mari 902.534: 859.09.859.09. C.Z. pentru bibliotecile mici 859.09.

Întreprinderea Poligrafică „Informația" str. Brezoianu nr. 23–25
București, Republica Socialistă România Comanda nr. 287

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.inst-calinescu.ro